שו״ת · אחרונים

שות הרדד אורח חיים א

רבי דוד דוב מייזליש

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

שות הרדד אורח חיים א

רבי דוד דוב מייזליש

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/שות-הרדד-אורח-חיים-א/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v39-202611200317 של הספרייה.

תוכן העניינים

סימן א 5
סימן ב 6
סימן ג 14
סימן ד 23
סימן ה 24
סימן ו 29
סימן ז 34
סימן ח 36
סימן ט 43
סימן י 44
סימן יא 46
סימן יב 56
סימן יג 56
סימן יד 58
סימן טו 60
סימן טז 61
סימן יז 66
סימן יח 67
סימן יט 75
סימן כ 82
סימן כא 85
סימן כב 89
סימן כג 93
סימן כד 95
סימן כה 96
סימן כו 98
סימן כז 108
סימן כח 114
סימן כט 115
סימן ל 119
סימן לא 122
סימן לב 123
סימן לג 125
סימן לד 132
סימן לה 136
סימן לו 137
סימן לז 140
סימן לח 149
סימן לט 159
סימן מ 160
סימן מא 162
סימן מב 169
סימן מג 172
סימן מד 190
סימן מה 191
סימן מו 200
סימן מז 202
סימן מח 205
סימן מט 208
סימן נ 214
סימן נא 216
סימן נב 219
סימן נג 223
סימן נד 226
סימן נה 229
סימן נו 230
סימן נז 231
סימן נח 236
סימן נט 239
סימן ס 242
קונטרס אמרי כהן 243
מפתחות 309

הקדמת המבי"א לביה"ד

אודה ה' בכל לבב כי החיינו לקיים קצת נדרי אשר פצו שפתי בצר לי להוציא חיבור משו"ת חאו"ח מחו"ז דגאון הגדול **הרד"ד** זצ"ל **מלאסק**, ויותר ממה שהנני נותן לפניכם נמצא עוד אצלי אשר הוכרחתי להשמיטם כעת מההעתקה אשר הי' לפני, כי אחרי בואם לבקורת השגתי מבן דנהמ"ח דגאון אבד"ק **לאסק** שי' מהדורא בתרא בהם אשר סידרם הגהמ"ח זצ"ל בעצמו לעת זקנותו ומצאתי בהם הרבה עניינים אשר לא הי' לפני ובפרט התשובות אשר היו בינו ובין הגאון **מקוטנא מוהר"י** זצ"ל ולא יכולתי לעכב הדפסת חלק זה מפני הזמן שניתן לבקורת, ולכן קראתי לחלק זה מהדורא קמא, כי להתשובות האלו לא נמצא מהדו"ב. והנה יש אתי תלי"ת הרבה קונטרסים הערות ופלפולים בדברי הגהמ"ח זצ"ל אשר פלפלתי עם בנו ידי"נ הגאון הנ"ל שי' וחשבתי להצמידם אל הספר הנוכחי, אולם מאשר הייתי מוכרח להשמיט התשובות שבמהדו"ב, נשתנה סידורם ולא רציתי לעכב הדפסת דברי הגאון זצ"ל שמהם תצא תורה מפני דברי שפל כמוני הבאים רק להגדיל תורה ולהאדירה אמנם בהיותי משתוקק שיהי' חלקי בהיכל התורה הצמדתי כעת קונטרס הראשון אשר בו דנתי בענין שחקר הגהמ"ח זצ"ל בדבר הנוגע להלכה למעשה בכל יום, ואם יזכני ויחנני הטוב ית' שלא אחטא המטרה אצמיד שאר דבריי בעזרתו ית' לחלק המהדו"ב ובדעתי הי' להצמיד ג"כ איזה תשובות ממו"ח הגאון בהמ"ח זצ"ל אולם ראיתי כי יהי' חיבור גדול מיוחד משו"ת, הנחתי עד אשר יעזור הי"ת לסדר חידושיו ולהדפיסם על שמו, והדן אותי לכ"ז מן השמים ידנוו אותו לכ"ז. וזאת למודעי כי דברים המוסגרים במרובעים [כזה] בלשון הגהמ"ח הם אשר הוספתי להרחיב קצת הלשון להקל על המעיינים, וכל הכוכבים כזה* מורים כי במקום זה העירותי בדברי הגהמ"ח זצ"ל ויהיו להעיר לב המעיין:

ואבקש מאת המעיינים אולי יהי' להם איזה הערה בדברי הגהמ"ח זצ"ל או איזה סתירה לדבריי אשר בקונטרסי הנצמד בזה יואילו נא לכבדני בדבריהם ולהעמידני על האמת, ואם יהי' לאל ידי להשיבם לא אמנע הטוב בעזרתו ית' ואם ירצו אדפיס העירותיהם בשמם בקונטרסי בל"נ, ואני תפלה להמחי' חיים ית' כי יחייני להוציא לאור **המהדו"ב** ושאר חידושי הגהמ"ח וחידושי בנו מו"ח הגאון זצ"ל וחידושיי אשר אתי בכתובים וכה יוסיף ויגל עיני ואביטה נפלאות מתורתו ויחנני לראות בנחמות ציון וירושלים בבי"א:

דברי הכו"ח ביומא הלולא דמרן הגהמ"ח זצ"ל **ט' כסלו התרס"ה** פק"ק רוטימירסק.

מאיר באמו"ר **יעקב אליעזר הכהן** נ"י **מווארשא** חופק"ק הנ"ל חתן **הגאון** מ' **פינחס אלי'** זצ"ל בהגהמ"ח זצ"ל.

איסור השגת גבול ודינא דמלכותא דינא ידוע.

סימן א

להרה"ג מוה"ר **מנחם נחום** נ"י **גינצבורג** אבד"ק סאכטשוב:

ע"ד מה שהקשה בקידושין (דל"ד א') דילפינן דמ"ע שהז"ג נשים פטורות מתפילין. למ"ד ק"ש דאורייתא אמאי לא נילף מק"ש דהוי מ"ע שהז"ג מבשכבך ובקומך ונשים פטורות. וא"ל דעשיי' מקריאה לא ילפינן דהא פרכינן בגמ' דנילף מזוזה מת"ת דיהי' נשים פטורות ממזוזה אלמא דעשיי' מקריאה ילפינן להקל. וא"כ למה לא אמרינן מק"ש. ולא יקשה קו' הגמ' דנילף ממזוזה. לא ידעתי קושייתו אדרבה מק"ש אלו הו"א דמקשינן תפילין למזוזה ודאי הוי מקשינן ק"ש לתפילין לחומרא מדנקיש לתורה לקולא. דלחומרא מקשינן וכיון דהו"א דבתפילין נשים חייבות ה"נ הוה אמינא בק"ש. דבפ' ראשונה הוקש ק"ש לתפילין ובפ' שני' הוקש למזוזה. לכן הוצרכו בגמ' לומר דילפינן מתפילין. ותפילין ממזוזה לא ילפינן דלא הוקש בפ' שני' כדמשנינן בגמ' וממילא כיון דמתפילין פטורות ה"ה, לק"ש דפטורות דנהי דבפ' שני' הוקש ק"ש למזוזה בפ' ראשונה הוקש לתפילין. אבל אי לאו דפשוט בתפילין הו"א דחייבות בק"ש דבשתי הפרשיות הוקש לדבר החייב ונוהג בנשים. בראשונה לתפילין ובשני' למזוזה א"כ כל הפטור של נשים בק"ש לא ידעינן רק אי ידעינן דפטורות מתפילין לכן נקטו הילפותא מתפילין:

אמנם דא ודאי קשיא דלמ"ד תפילין מ"ע שלא הז"ג ונשים חייבות. ונהי דמ"ע שהז"ג ילפינן דפטורות מב' או ג' כתובים כדאיתא שם (דף ל"ה) מיהת ק' נימא דגם בק"ש נשים חייבות מדהוקש בפ' ראשונה לתפילין ובשני' למזוזה ונהי דבכל מ"ע שהז"ג נשים פטורות כאן דאיכא היקשא נילף לחומרא דחייבות דאף דיש להקיש לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן. והרי לא מצינו לשום תנא דפליג בהא. ותו מה פרכינן בברכות (ד"כ ב') אהא דפטורה מק"ש פשיטא מ"ע שהז"ג היא. הא י"ל לאפוקי מדר"מ אתי. וע' תוס' עירובין (דצ"ו ב' ד"ה לא ס"ד) שעמדו על הא דפריך שם אתפילין פשיטא דלמא לאפוקי מדר"מ ור"י אתי. ותי' דקאי למ"ד דמ"ע שהז"ג הוא. וה"נ י"ל דפריך על ק"ש פשיטא למ"ד דתפילין הוי מ"ע שהז"ג כדתנן בסיפא דמתניתין. אמנם לפ"ז לר"מ ור"י דנשים חייבות בתפילין גם בק"ש יתחייבו:

אבל נ"ל ליישב דודאי ק"ש היינו תורה. כיון דבקרא אדם ק"ש שחרית וערבית יצא לר"ש משום והגית בו יומם ולילה (יהושע א) וע' רשב"א שבת אהא דמפסיקין לק"ש שהקשה ק"ש היינו תורה א"כ י"ל דתורה גזרה שלא ימיש מפיו כל היום וכל הלילה

וילמוד בתורה מה שלבו חפץ. רק באותן הזמנים שחרית וערבית בזמן שכיבה וקימה יהגה בתורת ק"ש, והוי ק"ש כחלק ממצות התורה. לכן נשים פטורות מק"ש. כיון דאינן מצווין בת"ת מנלן לחייבן בק"ש. כיון דק"ש היא כענף היוצא מהגוף. ואם היא פטורה מעיקר החיוב של ת"ת שהוא הגוף איך אפשר לחייבה בענף היוצא ממנה. ק"ש. הא י"ל התורה לא חייבה האדם בק"ש רק כיון שמחויב בתורה. ביררה לו שבבוקר ובערב יקבע בפרשת ק"ש תורתו. וכל שפטור מת"ת פטור מק"ש. וא"כ ממילא ל"ק מה שהקשה כ"ת דודאי בק"ש אין הנשים פטורות מטעם מ"ע שהז"ג רק משום דפטורות מת"ת לא נתנה תורה עליהן חיוב ק"ש כלל. וא"כ שפיר גם לר"מ ור"י לא מקשינן ק"ש לתפילין. דק"ש בכלל תורה. וכל שבתורה פטורה ה"נ בק"ש. והא דפרכינן בברכות שם אק"ש פשיטא מ"ע שהז"ג היא. ולא פריך היינו תורה. דלפי האמת פטורות מק"ש משום דמ"ע שהז"ג היא כדתנן בסיפא דפטורות מתפילין. אלמא דמ"ע שהז"ג פטורות. ואפי' אי ק"ש לאו בכלל תורה נמי פטורות מטעם מ"ע שהז"ג. אמנם לר"מ ור"י הא דפטורות מק"ש לאו משום מ"ע שהז"ג רק משום דהיא בכלל תורה והיא חלק מכלל ונקבע לה זמן בבוקר ובערב וממילא ל"ק קו' כ"ת דלא נוכל למילף דמ"ע שהז"ג נשים פטורו' מק"ש דהא כיון דהיא פרט מחלקי התורה ומת"ת פטורות אף שאין הז"ג, וחדוש חדשה תורה וה"ה בק"ש ואין לתלות ענין פטורי נשים מק"ש מטעם מ"ע שהז"ג דוקא אבל תפילין דמצותה בעשיי' ואין לה ענין להיות בכלל תלמוד תורה. והקישה הכתוב לפוטרה גמרינן מינה לכל מ"ע שהז"ג. משא"כ אמ"ע שאהז"ג שפיר פרכינן נילף מת"ת לפטור נשים דת"ת גם היא מ"ע שאהז"ג ופטורות משא"כ לילף מ"ע שהז"ג לפטור מק"ש א"א כיון דבאהז"ג חייבות וחדוש חדשה תורה בת"ת דפטורות וק"ש בכלל החדוש ואין למידין ממנה:

ידידו דו"ש.

סימן ב

שאלה. על מה סמכו העולם להשתמש בכהן קטן. לפי המבואר באו"ח (סי' קכ"ח סמ"ה בהג"ה) דמשתמש בכהונה מעל אם לא שהכהן מוחל. וקטן לאו בר מחילה הוא:

תשובה, לכאו' לאו קושיא היא דהרי המג"א (סי' רפ"ב סק"ו) כ' בשם הרדב"ז דאף דליכא רק כהן קטן אין לקרותו לתורה במנין ג' אבל במנין ז' קורין אותו וכ' עליו המג"א ול"נ דמ"ע דוקדשתו לא נאמר על כהן קטן דהא כתיב כי את לחם אלקיך הוא מקריב וקטן לאו בר עבודה הוא עכ"ל. וא"כ בקטן דלא קאי וקדשתו עליו מותר להשתמש בו וליכא מעילה. רק בכהן שהוא גדול וחזי לעבודה. וכיון דנהיגי עלמא שלא לקרות קטן

רק למפטיר וכמ"ש המג"א בשם הרדב"ז ולא כמהרי"ט א"כ ממילא שפיר משתמשין בכהן קטן. דתליא זב"ז אי וקדשתו קאי על כהן קטן:

אבל דברי המג"א צ"ע דא"כ כהן בע"מ דלא חזי לעבודה לא נהי' מצויים עליו במצות וקדשתו. דהשתא קטן דאתי לכלל עבודה כשיוגדל. אינו בוקדשתו. בע"מ דל"א לכלל עבודה כלל לכ"ש וכה"ג בגיטין (דפ"ה א') קטן אתי לכלל הוי'. ובכ"מ בש"ס. וכ"ת דאה"נ דל"ש וקדשתו בכהן בע"מ. ובזה ניחא מה שהר"פ הביא ראי' דמהני מחילה מקדושין (דכ"א ב') דאין ע"ע כהן נרצע מפני שנעשה בע"מ. ולא הביא הראיות שהביא המג"א (בסי' קכ"ח ס"ק ע"ה) מהא דרבא. הו"ל עבד כהן (בחולין דקל"ג א') ומדרב"ח שימש בר"ח שהי' כהן (ב"ק ד"כ ב'). דמהתם הו"מ לדחויי שהיו בע"מ ומותר להשתמש בהן כיון דא"ר לעבודה. אבל מהא דאין ע"ע כהן נרצע שפיר מייתי ראי' כיון דטעמא הוא מפני שנעשה בע"מ משמע דמיירי בעבד כהן שעד עתה לא הי' בע"מ. וק' איך השתמש בו. וע"כ דמהני מחילה אבל ז"א דבת"כ (פ' אמור) מבואר דקרא וקדשתו כי את לחם וגו' קדוש יהי' לך לרבות בע"מ. הרי, דבע"מ נתרבו לוקדשתו א"כ כ"ש קטן כמ"ש. ותימה לכאו' על המג"א [א]

וראיתי לרש"י בפי' התורה עה"כ קדוש יהי' לך נהוג בו קדושה לפתוח ראשון בכל דבר ולברך ראשון בסעודה ותמהו במזרחי וגו"א דבגמ' (גיטין דנ"ט ב') מפיק לה מוקדשתו ותי' דרש"י ניחא לי' יותר דרשת הת"כ ללמוד מקדוש יהי' לך משום דקרא וקדשתו לפי פשוטו של מקרא מורה על, שיקדשוהו ב"ד על כורחי' על פסלות נשים דכתיבי לעיל מיני' אבל מקרא דקדוש יהי' לך דקרא יתירא הוא שפיר מצינן למדרש עכ"ד. אבל א"ז מספיק דמה יענה לתלמודין דמפיק מוקדשתו. ואם נימא דגם כהן קטן ובע"מ בכלל הי' ניחא. דמש"ה הביא רש"י ז"ל ה דרשא על הכ' קדוש יהי' לך להורות דאף קטן ובע"מ בכלל וקדשתו דבת"כ מרבה מהך קרא דקדוש יהי' לרבות בע"מ וכ' רש"י דכל הנך דמרבינן מהאי קרא ישנם בכלל וקדשתו לפתוח ראשון בכל דבר. אבל אי הוי מייתי אקרא דוקדשתו לא הוי ידעינן דגם בע"מ בכלל כיון דכתיב את לחם הוא מקריב:

(ומש"כ הרא"ם דברייתא דת"כ לעזרו של רש"י. תמוה דבת"כ לא תניא כלל הא דלפתוח ראשון על קרא דקדוש יהי' לך. רק לרבות בע"מ). וע' דרישה (סי' קל"ה) באו"ח. ובהכי ניחא דשינה רש"י לשונו דבנדרים (דס"ב) ובשאר דוכתי פרש"י לפתוח ראשון לקרות בתורה ובפי' על התורה כ' לפתוח ראשון בכל דבר. משום דבא להורות דמי שא"ר לעבודה ג"כ נהוג בי' קדושה. וכיון דאתרבי בע"מ. כ"ש קטן. וקטן הא אינו עולה לתורה לכן סתם דבריו. ועל פי זה ניחא קו' הטו"ז (בסי' קכ"ח באו"ח ס"ק ל"ט) על הר"פ שכ'

דמהני מחילה. הא ילפינן ביבמות (דפ"ח ש) מקרא דוקדשתו אם ל"ר דפנו די"ל דדוקא בזמן שבהמ"ק הי' קיים דחזי לעבודה שפיר ילפינן מוקדשתו אף בע"כ מוטל על ב"ד להקדישו. אבל בזה"ז דאינו בר עבודה. רק דלא גרע מבע"מ דילפינן מקדוש יהי' לך. א"כ לא נתרבה מוקדשתו לכופו ושפיר מצי מחיל (אבל יש לפקפק ע"ז כמ"ש לקמן דהר"פ ס"ל דאף בזמן שבהמ"ק הי' קיים הוי מצי למחול על כבודו) מיהת חזינן מדברי רש"י ז"ל] דמקרא דקדוש יהי' לך דמרבה בת"כ בע"מ ה"ה דמרבינן אותו לקדשו לפתות ראשון. וא"כ ה"ה המשתמש עמו מעל [א"כ כ"ש בכהן קטן]. והדרא הקו' לדוכתי' איך משתמשין בכהן קטן כיון דלאו בר מחילה הוא:

אמנם עיקר דינא דרמ"א דמשתמש בכהונה מעל מקורו הוא מהגהת מרדכי בגיטין וז"ל מעשה בכהן שיצק מים ע"י ר"ת. הקשה תלמיד. א' הא שנינו בירושלמי המשתמש בכהונה מעל. והשיב ר"ת אין קדושה בזה"ז דקיי"ל בגדיהם עליהם קדושה ואי לא לא. והקשה א"כ כל מיני קדושה לא ליעבד להו ושתק ר"ת. והשיב הר"פ נהי שיש בו קדושה יכול למחול כדאמר פ"ק דקדושין אין ע"ע כהן נרצע מפני שנעשה בע"מ משמע דבלאו, ה"ט יכול להשתעבד בו עכ"ל. והט"ז הקשה מהא דוקדשתו בע"כ. ובאמת לק"מ דזה קאי רק לענין נשים פסולות. וכ"ה להדיא במרדכי פ' הנזקין (סי' ת"א) שהעתיק תשו' הר"מ ב"ב דכהן יכול למחול על כבודו דכהונה דילי' היא ודמי לת"ח דמצי מחיל איקרי'. ול"ד להא דדפנו. דדוקא שלא ישא פסולות. אבל לפתוח ראשון אם מחל למה לא. אטו ליטול מנה יפה ראשון אם לא ירצה ליקח ושונא מתנות תע"ב. אע"כ דתלוי ברצונו עכ"ד. וא"כ נכונים דברי הרמ"א בשם הר"פ. [ע' השמטה]:

א.ה. העקנוהו מההשמטות לכאן:

שייך לסי' ב' סוף ד"ה אמנם עיקר דינא דהרמ"א: הן אמת ק"ל דלמא דוקא זר המשתמש בכהונה מעל, אבל כהן יכול לשמש בכהן אחר, והך דקדושין בע"ע של כהן, אבל שימחול לזר לא מהני, ואפ"ל דלכאו' ק' נהי דאסור לשמש לזר, אבל ת"ח נראה דמותר לשמש בכהן, כמו כהן דמותר לשמש בכהן, דלהדיא אמרו בנדרים (דס"ב) ובני דוד כהנים כו' מה כהן נוטל חלק בראש דכתיב וקדשתו אף תלמיד חכם נוטל חלק בראש, וא"כ שפיר יצק הכהן מים על ידי ר"ת, וע"כ התלמיד שהקשה סבר דגם הכהן או ת"ח אסור לשמש בכהן ולשיטתו שפיר הביא הר"פ ראי' דמצי מחיל, דאל"כ ק' מהא דקדושין דל"מ לאוקמי בכהן דלשיטת אותו תלמיד גם כהן בכהן אסור, דאל"כ גם ת"ח מותר, ולפ"ז צ"ע מה שהביא הרמ"א סתם דמהני מחילה דלמא רק לכהן או לת"ח מצי מחיל, והך דקדושין אפשר מיירי באדון כהן, אבל למחול לזר מנלן דמהני, ובזה י"ל מה

דשתק ר"ת ולא השיב כתשובת הר"פ, דס"ל לר"ת דל"מ מחיל רק לכהן או לת"ח, וממדת ענותנותו לא השיב כן [וע"ל סי' נ"ז בדברי הגאון אבי הגהמ"ח זצ"ל ד"ה וע' באו"ח]:

אמנם עיקר קו' התלמיד. על ר"ת שהשיב דבזה"ז אין קדושתו עליהם. דא"כ כל קדושה לא ליעבד בהו. תמוה. דהא בירושלמי (פ"ח דברכות) מפיק לה מקרא דעזרא אתם קדש לד' וכלים קדש מה כלים משתמש בהם מעל אף המשתמש בכהונה מעל. א"כ סברת ר"ת נכונה דבגדיהם עליהם הוא דדמו לכ"ש הואיל ועבדי עבודה. אבל בזה"ז ל"ד לכ"ש כיון דלא עבדי, עבודה. וכ"ז לענין מעילה דילפינן מכ"ש דמועלין בכהונה. אבל שאר קדושות דילפינן מקרא דקדוש יהי' לך דמרבינן מיני' גם בע"מ מבטן דלא עביד עבודה כלל. א"כ פשיטא דבזה"ז לא גרע מכהן בע"מ בזמן הבית. תדע דלא יליף בירושלמי מקרא דקדוש יהי' לך דקודש הם ומועלין בכהונה. רק מקרא דעזרא דשם בכהנים משמשים ע"ג מזבח מיירי. ובאמת י"ל דמש"ה שתק ר"ת דלא חש לשנויי כלל. וא"כ שפיר גם בלא מחילת כהן לא מעיל המשתמש בו בזה"ז.

ואין לסתור דברינו דגם הירושלמי מיירי בזה"ז דהכי איתא שם אבא בב"ח ור"ה הוי יתבין והוי ר' זעירא קאים ומשמש קומיהון על וטעין תרווי' בחדא ידא. וא"ל אבא בב"ח מה ידך חורתא קטעין וכעס עליו אביו א"ל לא מסתייך דאת רביע והוא קם ומשמש. ועוד דהוא כהן ואמר שמואל המשתמש בכהונה מעל את מיקל לי'. גזירה דהוא רבע ואת קם ומשמש תחתיו ע"כ. הרי דהך עובדא שלא בזה"ב הי'. ועכ"ז אמר המשתמש בכהונה מעל דז"א דא"כ תקשה מאי השיב ר"ת ולמה לא הקשה התלמיד דממקומו נסתר. אבל באמת אדרבה משם ראי' לדברי ר"ת דבזה"ז לית בהו דין מעילה דאל"כ למה לא כעס אביו מיד כשראה שר' זעירא משמש לפניהם. והמתין עד שראה מיקל לי'. אע"כ דמשום משתמש בכהונה לא איכפת לי' אי משום דבזה"ז ל"ש זה וכר"ת. אי משום דר"ז מחל וכדברי הר"פ. רק כשראהו מיקל לי' כעס דלמה מזלזל באיש שבזמן הבית המשתמש בו מעל א"כ עכ"פ בזה"ז א"ר לזלזל בו ולבזותו [וכ"כ בש"ב] ונכונים דברי ר"ת. וגם הר"פ י"ל דאינו חולק על ר"ת. רק דהוא חידש דגם בזה"ב נמי מהני מחילה. דהא ע"ע אינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג (כערכין דכ"ט א') ואין היובל נוהג רק בזמן שכל יושבי' עלי' (שם דל"ב ב') ומשחרב הבית הראשון בטל מנין היובלות כמבואר בר"מ פ"י משמיטין ויובלות ה"נ] א"כ ע"ע כהן דאינו נרצע מיירי בזמה"ב בעת שהי' עבודת ביהמ"ק. הרי דמחילה מהני גם בזמן שבגדיהם עליהם וזו ראיית הר"פ. אבל בזה"ז גם הר"פ יודה לר"ת דל"ב מחילה כלל. ושפיר משתמשין בכהן קטן דל"ב מחילתו כלל

וכדאמרן. אבל לפ"ז יקשה על הרמ"א דאינו מביא רק מה שנוהג בזה"ז. א"כ למה הצריך מחילת כהן. [ע' השמטה].

א.ה. העקנוהו מההשמטות לכאן:

שייך לסי' הנ"ל סד"ה ואין לסתור

ולכ"נ דהרמ"א סובר דע"כ הר"פ ל"ל סברת ר"ת דאל"כ מאי מייתי ראי' מקדושין הא משכח"ל יובל כגון שנתקבצו כל ישראל והיו כל יושבי עלי', ומ"מ לא יהי' עבודה נוהגת כגון שאין חלזון לתכלת לבגדי כהונה, דמה"ט לא מקרבינן האידנא, אע"ג דקיי"ל מקריבין אעפ"י שאין בית [ע' בס' דרישת ציון בתשו' הגרעק"א וצ"ל] אע"כ דאף בזמן שאין עבודה אסור לשמש בכהן אם לא מחל, ואדרבה גם ר"ת מודה להר"פ, ותרווייי צריכי, דבזה"ב אפשר דל"מ מחילה ומטעם שכתבתי לעיל דבזמן שבגדיהם עליהם שייך קרא דוקדשתו בע"כ, רק בזה"ז דאינם מקריבין את לחם הקרבנות ונפק"ל רק מקרא דקדוש יהי' לך שפיר מהני מחילה, וא"כ בקטן מוכח מדברי הרמ"א דאסור להשתמש בו כיון דלא מצי מחיל:

וראיתי להרמב"ם בס' המצות (מצוה ל"ב) שכ' וז"ל שצונו לכבד זרע אהרן לפארם ולנשאם ושנשים מדרגתם מדרגה קודמת וראשונה ואפילו ימאנו לא נשמע מהם. זה כלו הגדולה לאל יתעלה אחר שהוא לקחם ובחרם לעבודתו ולהקריב קרבנותיו. והוא אמרו יתעלה וית"ש וקדשתו כי את לחם אלקיך הוא מקריב. ובא הפירוש וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון. ולשון ספרי וקדשתו ע"כ לומר כי זה צווי נצטוינו בו ואינו בבחירת הכהן. וכן אמרו קדושים יהיו לאלקיהם ע"כ. והיו קדש לרבות בע"מ שלא תאמר אחר שלא יאות להקריב לחם אלקיו למה זה נתן לו מעלת הקדמה וכבוד. ע"כ אמרו והיו קדש כל הזרע הנכבד ההוא תמים ובע"מ כו' עכ"ל. מבואר שחולק על הר"פ והר"מ ב"ב שהביא המרדכי דס"ל דמצי מחיל. שהרי אמר אפי' אם ימאנו לא נשמע להם. ומייתי הא דספרי דקדושים יהיו על כרחם וגם כ' דכולל כל הזרע הנכבד בין תמים ובין בע"מ. וה"ה קטן דגם הוא מזרע אהרן. וצ"ע מה יענה הרמב"ם אהא דשנינו בהנזקין (דנ"ט ב') ואם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו הרשות בידו. ואמר מר עלה ל"ש אלא בסעודה אבל בבהכ"נ לא. הרי דבסעודה רשאי כהן לחלוק כבוד לרבו ולמחול על כבודו. והיא ראיית הר"מ ב"ב הו"ד במרדכי שם. ומצאתי להיפה מראה בברכות (פ"ח) שעמד ע"ד הרמב"ם משם. ובאמת תימה עליו גם מסוגיא דאין ע"ע כהן נרצע שהביא הר"פ ראי' דמצי מחיל. דאפי' למ"ד אין מוכר עצמו נרצע אלא במכרוהו ב"ד. וא"כ י"ל דגזה"כ הוא ונמכר בגנבתו. והתורה התירה

להאדון להשתמש בו. מ"מ מדאמרינן דמש"ה אין ע"ע כהן נרצע משום שנעשה בע"מ. משמע דאל"ה הוי נרצע. והלא הרציעה הוא מדעתו ומרצונו. ואיך הוי רשאי האדון להשתמש בו משעת הרציעה עד היובל. וע"כ דמהני מחילה. [וע' שיורי ברכה או"ח סי' קכ"ח] וק' על הרמב"ם:

ונראה ברור דהרמב"ם לא כ' דוקדשתו בע"כ אם ימאנו. רק אם מזלזל בקדושת כהונה ואינו חס על כבודו מטעם כי לא יאבה בכבוד שחלקה לו תורה. ע"ז קאי קדושים יהיו על כרחם. אבל מודה רבינו כשם שמותר לו לעשות מלאכה לעצמו להחיות נפשו. ה"נ רשאי למכור עצמו לעבד. כיון שאוכל אצל רבו מזונות הוי כעובד את עצמו. דמה לי עושה מלאכה לפרנסתו. או משכיר עצמו לאחר לעשות מלאכה כדי שישיג מזונותיו וז"פ וברור. תדע דאמרו (בכורות דכ"ו ב') שאסור לכהן לסייע בביה"ג משום שחתם ברית הלוי תיפ"ל משום שאסור לזלזל בקדושת כהונה לשמש ולעבוד עבודת בעל הגורן. אע"כ כיון דעושה, לצורך עצמו להשתכר רשאי. ומקרא מלא הוא (שמואל א ב) והי' כל הנותר בביתך כו' ואמר ספחני נא אל אחת הכהונת לאכול פת לחם. הרי דמותר להשתמש בו כשהוא לטובתו וז"ב. ולא עוד אלא שנ"ל דגם אם הכהן ירצה לשמש את ישראל בחנם. אם מכוין בזה להנאת עצמו לתועלתו או כדרך הנותן מתנה לחבירו שהכהן נהנה ממה שהלה מקבל תשמישו. וכדרך שכ' הר"ן בקדושין (דכ"ח ב') לענין קנין חליפין דקונה, מטעם הנאה שחבירו מקבל ממנו וע' תוס' פסחים (דכ"ב א' ד"ה ר"ש ושם ע"ב ד"ה ואבמה"ח) וע' טו"ז יו"ד (סי' ק"ס סק"ח). א"כ אם מכבד חבירו לקרות ראשון. או שמשמשו לפי שרוצה להנהותו. והוא לתכלית הנאתו. מידי דהוי מתנה לאדם חשוב דאשה מתקדשת בו בקדושין (ד"ז א'). לע"ד גם רבינו יודה דאין כאן זלזול קדושה ולא מקרי משמש בכהונה דהוי כמשמש עצמו. ותדע דכאו"א השוה לכבוד המקום ומ"מ מצינו בגמ' (קידושין דל"א סע"א) יש שמטחינו ברחיים כו' ונקרא כיבוד אעפ"י שמשתמש בו לפי שרצונו הוא כבודו. ה"נ בכהן. והרמב"ם לא כ' רק אם ממאן בהכבוד דרך זלזול ונותן מכבודו לכל מי שיהי' אף כשאינו מכירו וכה"ג אסור כמו בלא תחנם לעכו"ם. ולכן בפ' הנזקין דמכבד לרבו או גדול הימנו וה"ה לאחר שרוצה לחלוק לו כבוד והוא הנאתו שרי וכ"כ בסמ"ג דדוקא בחנם אסור לשמש בכהן אבל בשכר שרי ולענ"ד גם במי שמחזיק לו טובה שרי וכמ"ש תוס' פסחים (דכ"ב) בלא תחנם וכן הא דע"ע כהן לפי שמשיג מזונות מהאדון ג"כ שרי. וכן לכבד אחר בבהמ"ז דהאחר זוכה מכחו ומהנהו דהוי כנהנה ושרי ז"ב ול"ק קו' הט"ז בססי' קכ"ח הנ"ל [א"ה ע' טו"ז שם שכ' כן בעצמו לדעת הר"פ דדוקא בנהנה רשאי למחול]. ולפ"ז לדעת הרמב"ם אסור להשתמש

בכהן קטן. כיון דעכ"פ צריך מחילת הכהן וכדעת הר"פ. ורק כשהכהן נהנה. א"כ קטן דאינו יכול למחול אסור להשתמש בו. דהא י"ל שעושה לא בשביל החזקת טובה רק שאינו חש לקדושתו.

והנה היפ"מ כ' דמה שאין העולם נזהרין להשתמש בכהנים משום דהאידנא אין לנו כהן מיוחס ורבים מהם מזויפים כמ"ש הריב"ש (בסי' צ"ד) על מי שביזה לכהן. ע"ש. אבל אין זה מספיק דאדרבה הריב"ש כ' דאין להקל והוי ספק איסור דאורייתא ולחומרא. וא"כ אי המשתמש בכהונה מעל הוי ספק איסור ואיך משמשין בכה לן והרי ראיית הר"פ מהא דאין ע"ע כהן נרצע. ע"כ הוא מאחר שכבר שילם ע"י מכירת ב"ד מה שגנב ומקרי עושה מעשה עמך ואפ"ה אי לאו דנעשה בע"מ הי' רשאי האדון להשתמש בו ע"כ דמהני מחילה וכמ"ש בשיורי ברכה לדחות תמיהת הרב יד אהרן בנמכר ע"י ב"ד הוי גנב ואינו עושה מעשה עמך ע"ש. ולפ"ז עדיין ק' הא קיי"ל בחו"מ בה' עדות (סי' ל"ד ס"ז ע"ש) דאם החזיר ע"י ב"ד לא הוכשר לעדות וא"כ עדיין א"ע מעשה עמך קרינן בי' ומאי ראי' מעבד. וע"כ צ"ל דדוקא לענין להכשירו לעדות בעינן שיחזיר מעצמו. אבל לענין עושה מעשה עמך הא די בהרהור תשובה אם כבר סילק דמי הגניבה. וא"כ שפיר מייתי הר"פ ראי' אחרי שכבר שילם גנבתו ע"י מכירת ב"ד והשלים זמן עבדותו. איך הוי אפשר להיות ע"ע כהן נרצע אי לאו דנעשה בע"מ הא אסור להאדון להשתמש בו כיון דכבר סילק דמי הגנבה דלמא הרהר תשובה בלבו ושפיר הוי עושה מעשה עמך. כצ"ל בכוונת הר"פ. הרי דס"ל דהוי איסור דאורייתא וצריך להחמיר בספיקו. דאי הוי ס"ל להר"פ דהוי רק איסור דרבנן ליכא ראי' כלל מהא. דהא י"ל כיון דגנב והחזיר ע"י ב"ד לא הוי עושה מעשה עמך. ואי דשמא הרהר תשובה. הוי רק ספיקא דרבנן ולקולא. ושפיר הי' יכול האדון להשתמש בו והי' נרצע. אי לאו משום דנעשה בע"מ. וע"כ דס"ל דהוי ספיקא דאו'. א"כ מאי מועיל הא דלית לן כהנים מיוחסים הא מ"מ ספיקא דאו' הוא. לכן תירוצו של המהר"ש יפה ז"ל אינו מספיק ומחוורתא כדכתיבנא מעיקרא דודאי דברי ר"ת נכונים דבזמה"ז דאין בגדיהם עליהם ליכא מעילה ורק חומרא דרבנן הוא לכן מקילין בזה"ז להשתמש בכהנים שאינם מיוחסים דהוי סד"ר דלקולא:

ובזה נדחה מ"ש המ"ל (בפ"ג מה' עבדים ה"ח) לתרץ הא דעבד כהן נמכר דמיירי בכהן אינו מיוחס דמטעם משמש בכהונה שרי. כמ"ש המהר"ש יפה. ואינו נרצע דנעשה בע"מ. ובעינן ושב למוחזק במשפחתו. משום שמא ימצא יחוסו, ע"ש. ולמ"ש ז"א דודאי בזמה"ב דמה"ד אסור והוי ספיקא דאו'. אף בכהן שאינו מיוחס אסור לשמש. ואי כוונת המל"מ דגם בזמה"ב לא הוי רק דרבנן מקרא דעזרא ומש"ה מקילין באינו מיוחס דהוי

סד"ר. א"כ עדיפא הו"ל לשנויי כיון דנמכר בגנבתו ולא החזיר מעצמו דעדיין פסול לעדות ואינו עושה מעשה עמך. וכתמיהת הרב יד אהרן ואי שמא הרהר בתשובה. הוי רק סד"ר ולקולא וכמש"ל וע"כ דס"ל דהוי ספק דאו'. א"כ גם באינו מיוחס בזמן שדין ע"ע נוהג הוי סד"א ולחומרא וכנ"ל. ואפשר להצדיק דבריו דשם איכא ספק ספיקא שמא אינו כהן ושמא לא שב כיון דנמכר ע"י ב"ד:

אמנם גוף תמיהת הרב יד אהרן. וכנראה גם הברכ"י מודי לי'. דבאינו עושה מעשה עמך ליכא עשה דוקדשתו לא ידעתי מנין להם להקל בזה. דנראה דוקא בכיבוד אב ונשיא הוא דבעינן עושה מעשה עמך. אבל כבוד כהונה שאין זה כבוד הכהן רק לפי שהוא זרע אהרן. ואת לחם הקרבנות הוא מקריב מה"ת לחלק. הא אף כהן רשע עובד עבודה. וגם הא דדפנו מיירי בכהן נושא נשים בעברה. ועכ"ז כ' הרמב"ם דמצוה להקדישו. ומה שהביא הברכ"י ראי' מהא (דיומא דע"א ב') דלא ייתון בני אהרן לשלם דלא עבדי עובדא דאהרן אלמא דמותר לבזותו. ז"א דודאי אם ביזה ת"ח שאמר להם ייתון בני עממיא לשלם. ומדינא מנדין על כבוד הרב. ודאי כדין קללוהו. וא כה"ג שחטא מלקין אותו וה"ה דמנדין אותו והכי איתא להדיא ר"פ ואלו מגלחין [צ] אבל בשביל שחטא מה שעפ"י הדין אינו חייב בנידוי וביזוי. מנ"ל דמותר לבזותו בשביל דלאו עושה מעשה עמך הוא. והאמת יורה דרכו דראיית הר"פ הוא מרציעה ולא ממה שנמכר ע"י ב"ד כיון דהתורה גזרה שיומכר בגנבתו הרי נתנה תורה רשות להקונה אותו להשתמש בו אבל מרציעה שפיר הביא ראי' וכנ"ל. ועכ"פ מטעם מעשה עמך אין ראי' דמותר להשתמש בו. ולפ"ז אפ"ל דהמל"מ ס"ל דאיסור שימוש בכהונה הוא רק דרבנן. ואפ"ה מטעם אינו עושה מעשה עמך להקל בספיקו לא רצה לומר משום דס"ל דגם באינו עושה מעשה עמך חייב לנהוג בו כבוד כיון שהוא מזרע הנכבד. ומש"ה שפיר כ' מטעם אינו מיוחס והוי ספק מזרע הנכבד ואיסור שימוש הוא דרבנן לכן מקילין בספיקו וכמש"ל:

אמנם הגם דכתבנו לתרץ מנהג העולם. אבל לדינא כיון דהרמ"א העתיק הא דמשמש בכהונה מעל דנוהג אף בזה"ז. ורק היכא דמוחל קשה להתיר בקטן דאינו בר מחילה. וגם נראה מסתימת דברי הרמ"א דלא ס"ל סברת המהר"ש יפה לכן נ"ל דהמחמיר שלא להשתמש בכהן קטן תע"ב. דנהי דמצינו גם מחילה בקטן כהא דכתובות (דפ"ו א') בתוס' (ד"ה תיזיל) בקריבתו דר"נ. התם משום כדי חייו הוא דמהני (ע' גיטין דנ"ט א') אבל בכה"ג דלאו מילי דממונא הוא לא מצינו דיכול קטן למחול מל כבודו:

הנלע"ד כתבתי.

סימן ג

שאלה. כהן הבא לעלות לדוכן ואין לו מים לנט"י אי שפיר דמי ליטול ידיו ביי"ש קלא אי הוי נט"י לדוכן בהכי או לא:

תשובה. בש"ע או"ח (ק"ס י"ב) איתא יש מי שאומר שאין נטילת מים ראשונים אלא במים בלבד. וי"א שהיין כשר לנט"י בין נתן לתוכו מים. בין לא נתן לתוכו מים. אלא שאסור לעשות כן לכתחלה. כדי שלא יהא כמזלזל בדבר חשוב שנשתנה לעלויא (פי' לשבח) עד שקובע ברכה לעצמו (הגה"ה וי"א דוקא יין לבן אבל אדום לא) ויש מי שאומר שכל מי פירות ראוים לנט"י בשעה"ד עכ"ל מבואר דבריי"ש דמראהו כמראה מים (ועיקרו מים) שפיר דמי. ואף שהוא מזיעת פירות. מ"מ הא אף מ"פ כשר בשעה"ד:

אמנם ראיתי להגאון פמ"א (ח"א סי' ל"א) שתמה על הפוסקי' דמ"פ כשרים לנט"י מסוגיא דזבחים (כ"ב א') דאמר ר"ל כל המשלים למקוה [למ' מאה] משלים למי כיור [לשיעור, ד' כהנים] לרביעית [של נט"י] אינו משלים ופריך למעוטי מאי ומסיק למעוטי הא דתנן נתן סאה ונטל סאה ה"ז כשר ופרש"י למעוטי הנך דתנן גבי מקוה פעמים מעלין ופעמים אין מעלין מ"פ וכל משקה שאינו מים. ותמד משהחמיץ כו' ודכוותה בנט"י לא משלמי שאם היתה בו רביעת מים. ונתן ממינים הללו לתוכו רובע רביעית ונטל כנגדה פסולה. דל"ח שיעור זוטרא דרביעית לבטלינהו עכ"ל רש"י. הרי להדיא דמ"פ ל"ח אפי' להצטרף בהדי רביעית מים כשרים. ואיך יעלה על הדעת להכשיר מ"פ בלבד. ויותר הי' מסתבר כדברי הראב"ד (הוא דעה ראשונה בש"ע) דבפ' ג' שאכלו לא מיירי רק לפירות. משום נקיות. או כדעת המרדכי (היא דעת הי"א בהגה) דדוקא ביין לבן. אבל במ"פ לא. דתלמוד ערוך הוא דאין נוטלין. והגאונים בעצמם מחלו על, כבודם במקום שנמצא ראי' מן הש"ס היפך דבריהם עכ"ד הפמ"א. הנה דחה דעת הפוסקים הללו מכל וכל:

והנה על דעת הראשונים הוא דעת הרא"ש בברכות והרשב"א ז"ל. אין לתמוה דאפשר מפרשי הא דזבחים לרביעית אינו משלים לענין טבילת מחטין וצינורות. ואף דתוס' בזבחים שם כ' דבימי ר"ל כבר בטלו רביעית דמקוה. מ"מ אין תימה כ"כ לפרש כן. אבל דברי רש"י ז"ל תמוהים ביותר שסותר ד"ע. בפ"ג שאכלו (ד"נ ב') דשם אהא דת"ר יין עד שלא נתן לתוכו מים אין מברכין עליו בפה"ג ונוטלין ממנו לידים (כ' רש"י הטעם דשם מים עליו. דמי פירות בעלמא מקרי). משנתן לתוכו מים מברכין עליו בפה"ג. ואין נוטלין ממנו לידים (פרש"י דשם יין עליו. ואין נוטלין אלא במים) וחכ"א בכוב"כ מברכין עליו בפה"ג ואין נוטלין ממנו לידים. חזינן מיהא דרש"י סובר דמ"פ נוטלין ממנו לידים וסותר ד"ע שבזבחים. ומצאתי בפמ"א בזבחים תמה ארש"י. לכ"נ דרש"י ס"ל

דוקא נט"י לסעודה (דבהכי עסקינן בברכות שם) סגי במ"פ. אבל בזבחים דמיירי בכיור דהוא לקידוש ידים לעבודה. ודומיא דהכי לרביעית דאינו משלים היינו לנט"י לעבודה. דהוא לנ"כ. בזה פסול מ"פ. וה"ט דלסעודה דהוא רק דרבנן ואסמכתא בעלמא מקרא דוידיו לא שטף במים כמ"ש תוס' בחולין (דק"ו) שפיר סגי גם במ"פ אבל נ"כ דילפינן בסוטה (דל"ט א') מקרא דשאו ידיכם קודש וברכו. א"כ יליף לה שהוא כעין עבודה. וכשם שלעבודה הי' צריך קידוש מכיור. כן בנ"כ בעי נט"י. וא"כ כשם שבכיור פסול מ"פ. ובעינן דוקא מים כדכתיב ירחצו מים. ה"נ לנ"כ בעי מים דוקא. אבל מ"פ פסילים. ולכן בזבחים דעסיק בכהן עובד. דלכיור משלים. דומיא להכי קאמר דלרביעית דנט"י לכהן העובד בגבולין בנ"כ אינו משלים:

וסעד לדברינו דהא חזינן דנט"י לתרומה ולחולין אינו רק עד חיבור אצבעות לכף היד. כמבואר בטאו"ח (סי' קס"א) ואלו לנ"כ (בסי' קכ"ח) הביא דעת הרמב"ם. בלי חולק. דנט"י לדוכן הוא עד הפרק כמו בעבודה. והוא חיבור היד עם הזרוע. כמבואר בחולין (ק"ו ב') דלקודש עד הזרוע. וע"כ דהרמב"ם והטור ס"ל מדילפינן מקרא דשאו ידיכם קודש. דנ"כ הוי כמו עבודה. א"כ ה"ה מ"פ פסול לנט"י לדוכן כמו לקודש דבעינן מים דוקא ובזה יתיישבו דברי רש"י בסוטה (דל"ט א') שפי' [הא דכל כהן שלא נטל ידיו לא ישא את כפיו] שלא נטל קודם עלייתו לדוכן. ובאמת מנין לרש"י דל"י בנט"י שחרית. דלמא שלא נטל ידיו שחרית. ואי משום קו' התוס'. אם לא נט"י שחרית. גם לתורה צריך נט"י. הא כבר כ' הב"י (בסי' קכ"ח) דנ"מ לענין היסח הדעת. או לענין בכל מידי דמנקי דיכול לקרות בתורה ולדוכן בעי נטילה ובאמת הרמב"ם כ' דיוצא בנט"י שחרית. וכן נוהגין במצרים. ולפ"ד י"ל דרש"י סובר כיון דלנ"כ בעינן נט"י כמו בעבודה. דילפינן מקדש. א"כ כשם דמבואר בחגיגה (די"ח ב') דנט"י לחולין פסול לתרומה. ולתרומה פסול לקודש. א"כ בנט"י שחרית דלא הי' כוונתו לדוכן. הוי כמו נט"י לחולין דפסול לקדש. ה"נ פסול לנ"כ. לכן צריך נט"י דוקא קודם עלייתו לדוכן והרמב"ם נהי דחולק בהא דל"ב כוונה לדוכן בנט"י כמו בקדש. מ"מ הא משוה דוכן לקדש לענין עד הפרק ה"ה דמ"פ פסול.

איברא דדעת הרמב"ם דיוצא בנט"י שחרית קשה. הא בשחרית סגי עד חיבור אצבעות עם הכף [ע' אלי' רבה קכ"ח ח'] ואיך יוצא ידי נטילה לנ"כ דבעינן עד הזרוע. וצ"ל דמיירי כשנטל ידיו שחרית עד הזרוע. וכה"ג חזינן בחולין (ק"ו) דרב אמר נוטל אדם ידיו שחרית ומתנה עליהם כל היום. וק' להרי"ף דס"ל דלחולין נמי עד הפרק איך מהני נט"י שחרית. ועכצ"ל דמיירי כשנטל ידיו עד הפרק. ובכה"ג איירי נמי הרמב"ם [יש לחלק וק"ל. וע'

דרישה או"ח ס"ד במוסגר] ואפ"ל כיון דבשחרית אינו מחויב רק עד כף היד. אף שנטל עד הזרוע. סובר רש"י דהוי כנטילה בלי כוונה ופסול לקודש. לכן בעי נט"י קודם עלייתו לדוכן (ולפ"ז באמת יש לנו לספק בטבל ידיו לנ"כ. אפשר דלא מהני. דדוקא לסעודה סגי בטבילה במי מקוה [כאו"ח קנ"ט י"ד] אבל נ"כ דדמי לקדוש ידים לעבודה דמבואר ברמב"ם (פ"ה מביאת מקדש הי"א) דל"מ לעבודה טבילה במקוה עד שירחוץ בכלי ה"נ אפשר דל"מ טבילה במקוה לנ"כ [הג"ה ומנטמאו הידים דמבואר שם דמועיל טבילה. אין ראי'. דשא"ה דלא אסח דעתי' ע' זבחים (ד"כ ב') ובכה"ג בנ"כ לא מיבעי' לי'] וצ"ע) עכ"פ מבואר בדברי רש"י דל"מ נט"י לדוכן במ"פ:

אמנם הרי"ף שהשמיט (בפ' אלו דברים) הא דמשלים למקוה למי כיור ולרביעית אינו משלים. ונהי דמשלים למי כיור לא הוצרך להביא דאינו נוהג בזה"ז. אבל מדלא הביא הא דלרביעית אינו משלים. ע"כ ס"ל דקאי לענין טבילת מחטין וצינורות. וכהא דאר"פ שם בזבחים דאם קדח בו רביעית מטבילין בו מחטין וצינורות. וכיון דכבר בטולי בטלוהו לרביעית דמקוה אין נפ"מ ולכן השמיטו. נראה דסובר דלנ"כ גם במ"פ כשר. ובאמת דברי התוס' בזבחים שם שכ' על פרש"י לרביעית דנט"י. דזהו קצת תימה. ופירשו להטביל מחטין. וסיימו מיהו נראה כפרש"י דהא בטולי בטלו לרביעית צ"ע. ולא ידעתי מה איכפת להו לפרש בדברי ר"ל דקאי על הדין דקודם שבטלוהו. כמו ר"פ דחידש אם קדח רביעית. אף דכבר בטלוהו. ואולי הואיל ואמר סתם לרביעית ולא פירש להדיא כדפירש ר"פ דייקי דמיירי לנט"י אמנם הרי"ף ע"כ ס"ל דקאי אטבילת מחטין א"כ שפיר לנ"כ אף במ"פ כשר. וע' מג"א [סי' ק"ס סק"ז]. איברא אי מהא לא אריא די"ל דהרי"ף מפרש להטביל מחטין כשיטת הרמב"ם במקואות (פ"ד ה"ז) דהא דנתן סאה ונטל סאה עד רובו. ה"ד במים שאובין. אבל במ"פ אינו כשר רק בנתן סאה אחת ונטל סאה אחת [כנראה מדלא הביא (בפ"ז ה"ו) במ"פ עד רובו. כמו שכ' (בפ"ד ה"ז) בשאובין ש ולפ"ז מפרש הא דמשני ר"פ למעוטי נתן סאה ונטל סאה דתנן מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות נתן סאה ונטל סאה ה"ז כשר. וכמה אריב"ש אר"א אר"י עד רובו. דקאי על שאובין דוקא. דבמ"פ היכי מייתי עלה הא דאר"י עד רובו. הא במ"פ פוסל גם במקוה. ולפ"ז ע"כ הא דאר"ל דלרביעית אינו משלים. מיירי לענין טבילת מחטין. דא"ל לנט"י דהא לנט"י גם כולו שאוב כשר, ולפ"ז אין ראי' מהא דהרי"ף השמיט הא דלרביעית אינו משלים. דס"ל דנט"י כשר במ"פ. דלעולם ס"ל דמ"פ פסולין לנט"י. והא דלא הביא הוא משום דאין נפ"מ בזה"ז. כי אם סובר כרמב"ם ע"כ הא דלרביעית אינו משלים קאי אטבילת מחטין וכבר בטלוהו. ולנט"י כולו שאוב ג"כ כשר. ולמ"פ אא"ל דהי' כוונת ר"ל. כי גם

במקוה אינו משלים עד רובו ודו"ק. ומש"ה השמיטו. וא"כ אין ראי' כלל דמ"פ כשר לנט"י. וכיון דמרש"י מוכח דס"ל דלנ"כ פסול מ"פ ולא מצינו מי שיחלוק עליו. בנ"כ ודאי ראוי לפסוק כוותי':

וניחא לן לומר דהרי"ף סובר כדעת הרמב"ם. דמצינו ראי' גדולה, לדבריו. דעד רובו דקאמרינן בנתן סאה ונטל סאה קאי דוקא אשאובין ולא אמ"פ. דביבמות (דפ"ב ב')פרכינן אדר"י דאמר בב' קופות [אחת של חולין ואחת של תרומה ולפניהם ב' סאין אחת של חולין וא' של תרומה ונפלו אלו בתוך אלו הרי אלו מותרין שאני אומר כו'] אעפ"י שלא רבו חולין על התרומה [וס"ד דטעמא דר"י משום דבדרבנן לא בעינן ריבוייא ותרומה בזה"ז דרבנן. ופריך] מהא דתנן מקוה שיש בו מ' סאה מכוונות נתן סאה ינטל סאה כשר ואריב"ש אר"א א"ר יוחנן עד רובו. מאי לאו דנשתייר רובו [עד י"ט סאה יכול לעשות כן. אבל טפי לא דבעינן דנהוי רובא. ואע"ג דפסול שאיבה דרבנן בעי רובא בכשרות. רש"י] ומשני לא דלא נשקול רובא. אבל עד פלגא ש"ד. ואבע"א שאני הכא דאיכא למימר שאני אומר. והקשו בתוס' מאי פריך מנתן סאה ונטל סאה. הא נהי דשאיבה דרבנן. מי פירות מיהא פסולין מדאו'. ואמ"פ קתני לה כדפי' בקונטרס. ושפיר בעינן ריבוייא. תו הקשו (שם בד"ה דלא נשקול) איך אפ"ל כן הא בפ"ד דמקואות תנן מים שאובין ומי גשמים שהן מתערבות בחצר ובמערה. אם רוב כשר כשר. אם רוב פסול פסול כו' משמע בהדיא דשאובין דרבנן בעי רוב. והניחו בתימא. לכ"נ שמכאן למד הרמב"ם דינו. וס"ל דהא דנתן סאה. מיירי בשאובין. דכולה שאוב אינו אלא מדרבנן כמ"ש (בפ"ד דמקואות ה"ב) ולא כפרש"י. ושפיר מדמי לקופות. וניחא ק' הראשונה של התוס'. והנה לכאו' ק' הא בשתי קופות הוי תרי דרבנן. דתרומה בזה"ז דרבנן. וגם בנתערב דהוא ספק דעת הרמב"ם סד"א מה"ת להקל. הוי ג"כ רק דרבנן. א"כ מאי פריך מנתן סאה דלא הוי רק חד דרבנן שפיר בעי ריבוייא. אבל באמת לק"מ דהכ"מ (שם ה"ז) כ' ליישב השגת הרא"ש. דהרמב"ם גופי' סובר דמקוה שיש בו מ' סאה. אפי' מערה כל היום כשר וא"כ למה בעי עד רובו. ע"ש שהאריך ותי' דהוי רק גזרה דהרואה יאמר שכולו שאוב. ומש"ה בעי בנתן סאה עד רובו. וא"כ שפיר מדמינן לב' קופות. דכולו שאוב הוי רק דרבנן ורובו דפסול הוי רק גזרה והוי תרי דרבנן לכן דמי לקופות דהוי חד דרבנן משום תרומה בזה"ז. והשני דהוי ספיקא דמה"ת לקולא. ומשני דלא נשקול רובא. אבל במי גשמים ושאובים דהוי ודאי דרבנן וחד דרבנן. דנתערבו קודם שירדו למקוה (דאז) שפיר בחד דרבנן כ"ע מודים דבעי רבויא. וניחא גם תמיהת התוס' הנ"ל. ומזה הוציא הרמב"ם פירושו [דמיירי רק בשאובים] דאי מיירי במ"פ דמדאו' פסול. ורק משום

דקמא קמא בטל. והוי רק חד דרבנן. היכי מדמי לקופות דהוי תרי דרבנן. ומאי פריך. רק התוס' דסוברים דבמ"פ מיירי. והוי חד דרבנן. לכן סוברים דדמי להא דמים שאובין ומי גשמים שנתערבו. ושפיר הניחו בתימא. אבל להרמב"ם דקאי על שאובין. דוקא בתרי דרבנן אזלינן לקולא [דל"ב רוב רק] דלא נשקול רובא. ושפיר, למד הרמב"ם דינו הן אמת שרש"י ותוס' המפרשים דבמ"פ איירי. סברי דאבע"א שאני הכא דא"ל שאני אומר. היינו [הך שנויא] דהוי ס' דרבנן [והוי תרי דרבנן] (דבחד קופה) דבסאה אחת של תרומה שנפלה לב' קופות א' של חולין וא' של תרומה] כ' תוס' (שם) דודאי מתירין [בלא רוב אפי' לר"ל] דאוקמה [קופה של חולין] אחזקה אבל להר"מ לא ניחא לי' לפרש [כן[דהו"ל לשנויי התם תרי דרבנן אע"כ דמיירי במים שאובין. והוי ג"כ תרי דרבנן. ולא משני רק דאמרינן שאני אומר דזהו עדיף משאר דרבנן וז"ב:

אבל לפ"ז [אם נימא דמש"ה השמיט הרי"ף הא דר"ל, דלרביעית אינו משלים. משום דס"ל כהרמב"ם] יקשה על הרא"ש דהשיג על הרמב"ם וסובר דהך (סוגיא) [דנתן סאה] מיירי לענין מ"פ. דבשאוב אפי' מערה כל היום כשר. בשיש שיעור מקוה. כמבואר ברא"ש (ה' מקואות). א"כ למה לא הביא הוא הא דר"ל ולומר דמפרש לה להטביל מחטין וצינורות. דוחק הוא דלמ"ל לדחוק ולפרש הא דר"ל בדבר דבטלוה. ולמה לא מפרש כפרש"י לענין נט"י לנ"כ דאינו משלים, ועכצ"ל דס"ל דבנ"כ באמת כשר גם מ"פ. ולא כרש"י. ומאחר שדעת רוב פוסקים בהא כהרא"ש. דהא דנתן סאה במ"פ איירי. א"כ מסתמא סוברים דהרי"ף ג"כ סובר כן. א"כ מדהשמיט הא דר"ל. ע"כ ס"ל ג"כ דנט"י לנ"כ כשר במ"פ:

אולם נ"ל דאין ראי' די"ל דאף דסוברים דפסול מ"פ לנ"כ. מ"מ מודים דמשלים לרביעית. וה"ט דהא ממנ"פ אם מדמינן נ"כ לקדוש ידים לעבודה. א"כ לבעי שיהי' כלי שיכול לקדש ממנו ד' כהנים כמבואר בזבחים (דכ"א ב'). ואף אי מדמית לה לקודח בתוכו (קשה) הא בקודח מתוך הכיור בין לפרש"י [בין לשיטת התוס' שם] כשר בכלי בין שיש בה רביעית בין שאין בה רביעית. וא"כ אמאי בעי רביעית לנ"כ. או ליבעי שיעור בכלי כדי ד' כהנים. או ליסגי בפחות מרביעית. לכנ"ל דאף דבקודח מן הכיור סגי בפחות מרביעית. מ"מ כאן לא גרע נט"י לדוכן. מנט"י לחולין דבעי רביעית. וא"כ נהי שלא השוו‌הו לגמרי לכיור שיוצרך שיעור ד' כהנים. מ"מ לא סגי בפחות מרביעית. כמו בקודח מן הכיור. משום דלא גרע משאר נט"י לחולין. וא"כ לפ"ז היכא דאיכא מים. ומ"פ בתוכם להשלים. שפיר משלים עד רובו. דבאמת מעט המים ג"כ כשר. מחמת קדוש. א"כ מה שאתה רוצה לפסול לנט"י דנ"כ. משום דלא גרע מנט"י דעלמא דבעי

רביעית. והרי לנט"י דעלמא כשר במ"פ. א"כ ממנ"פ אם תדמהו לקידוש א"צ להשלים. דבקדוש ידים לעבודה. אין חילוק בין רביעית לפחות מרביעית כלל. וא"צ להשלמת מ"פ כלל. ואם לשאר נט"י דחולין ודתרומה אתה מדמהו א"כ גם במ"פ כשר ולפ"ז י"ל דמודים הרי"ף והרא"ש דכולו מ"פ פסול לנ"כ דדמי לקדוש ידים. אבל כשרוב (מ"פ) (מים) דמחמת דומיא דקדוש סגי (במיעוט) דל"ב רביעית. ומחמת חומרא אטו שאר נט"י הא כשר במ"פ] [שפיר מ"פ משלים לרביעית] לכן הוכרחו לפרש הא דלרביעית אינו משלים דקאי לטבילת מחטין. וכ"ז לשיטת התוס' דקודח מתוכו היינו ששואב מן הכיור [וכשר גם בכלי שאין בו רביעית] א"כ שפיר ממ"נ אי מדמית לקודח כל נ"כ ל"ב רביעית. אבל רש"י לשיטתי' שפי' קודח שנוקב דופנו של כיור והכלי יונק מן הכיור. א"כ לא בעי רביעית [הוא משום] דהוי חדא כלי עם הכיור. א"כ לא הוי קולא בקדוש כלל מנטילה. דגם (בכה"ג) בנטילה] אם יונק הכלי קטן מכלי גדול כשר לנטילה [אם יבא מכח גברא. אף דהכלי קטן לא מחזיק רביעית. דהא מרביעית נוטלין אפי' לשנים ועתוס' שם ריש דכ"ב א' *] א"כ לפ"ז שפיר י"ל נהי דבנ"כ ל"ב [שיעור] ד' כהנים. אבל רביעית מיהא בעי ופחות מרביעית פסול ודמי לקדש [בהא]ולכן במעורב מ"פ אסור דאינו משלים לרביעית] ושפיר פרש"י לנט"י (וכוונתו לדוכן כנ"ל] משא"כ הרא"ש י"ל דאזיל בשיטת התוס' דקודח היינו ששואב מכלי גדול. אבל הכלי בעצמה אינה מחזקת רביעית. א"כ שפיר בכה"ג באמת בכל נט"י פסול. ורק בקדוש ידים כשר. א"כ הא שהצריכו נטילה מרביעית לענין זה החמירו בנ"כ אטו נט"י לחולין. א"כ לא עדיף מינה. דמ"פ ורוב מים דכשר. דהא משום קדוש סגי אף פחות מרביעית. ולא יצטרך ההשלמה ממ"פ. ומשום נט"י דעלמא אף כולו מ"פ כשר. ולפ"ז היכי שכל הנטילה היא ממ"פ י"ל דמודה הרא"ש לרש"י דפסול לנ"כ. ויש לפלפל בדברי תוס' זבחים (דכ"ב) ד"ה שאין בה רביעית ודו"ק. ובזה א"ש מש"כ התוס' על פרש"י לרביעית לנט"י והוא קצת תימה. דמהו התימה. ולפמ"ש תמהו דבכה"ג ראוי להשלים כנ"ל. ומיהת מוכח מדברי הרא"ש דאף דכ' בברכות דטפי נראה כפי' הראב"ד דמ"פ פסולין לנט"י. מ"מ להלכה פסק כרש"י:

תו נ"ל להביא ראי' דנ"כ שאני משאר נט"י לענין מי פירות דהנה המרדכי כ' דיין אדום פסול. משום חזותא. ויין לבן כשר. וכ' המג"א (סי' ק"ס) דבמ"פ י"ל דמודה דכשר דנשתנה לעלויא (ובאמת צ"ע דהא המרדכי הקשה מהא דקפדיתו אחזותא (בחולין דק"ז א') א"ל אין. אהא דיין נוטלין לידים (ברכו' ד"נ ב') ותי' דמיירי ביין לבן. ומאי קושיא הא י"ל הא דחולין דקפדו אחזותא היינו בנשתנה המראה לגריעותא. כהא דמבואר במס' ידים (פ"א מ"ג) נפל בהן דיו [ונשתנה מראיהן פסולין] אבל יין לא נשתנה מברייתו.

ומ"פ נשתנה לעלויא. אע"כ דסובר דאין נפ"מ כלל אי נשתנה לעלויא אי לגריעותא רק הולך אחר המראה. כשהוא מראה מים כשר. ואם לאו פסול. מיהת מ"פ שמראיהן אינן כמו מים. אף שנשתנה לעלויא פסולין אמנם קשה ע"ד המרדכי. שהקשה שם דמאי בעי אי קפדינן אחזותא. הא מתני' היא במס' ידים [הנ"ל[ותי' דהומ"ל דהתם לתרומה איירי וכן הקשו תוס' בחולין שם ותי' כן. מיהת ק' דהומ"ל בפשיטות דממס' ידים אין ראי' דהתם נשתנה לגריעותא שנפל לתוכו דיו אבל בנשתנה לעלויא כמו מ"פ או שכר לא קפדינן. ופשיט לי' דקפדינן. ובשלמא על התוס' ל"ק דהם סוברים בברכות פ' ג' שאכלו [שם ד"ה בפה"ע] דמ"פ פסול לנט"י. דבמים דוקא. דכתיב וידיו לא שטף במים. אבל המרדכי דס"ל דיין לבן כשר [ואם אין חילוק בנשתנה לעלויא או לגריעותא] א"כ אמאי לא אמרינן דהאיבעי' אחזותא שנשתנה לעלויא. דאין ראי' ממס' ידים דנשתנה לגריעותא. ופשיט לי' דקפדינן. וזה אפ"ל בדוחק דהמרדכי ל"ל הך סברא כלל. א"כ למה בעי אי קפדינן אחזותא דהא במס' ידים היא שנוי'. ואי דהומ"ל דשאני דנשתנה לעלויא זה אין סברא בלל לחלק בהכי) וק' מאוד דא"כ איך יפרנס הא דלרביעית אינו משלים. ממנ"פ. אי במראה מים. הא אף אי כולו מ"פ ויין כשר. דהא סובר יין לבן כשר. ואי במראהו אינו מראה מים. אף אם הוא מים גמור סובר המרדכי דקפדינן אחזותא כהא דמס' ידים. ונשתנה לגריעותא או נשתנה לעלויא ל"ל. דא"כ איך שייך לומר דמשלים או אינו משלים. אע"כ דס"ל דאף דיין לבן כשר לנט"י לסעודה. מ"מ לנ"כ פסול. וסוגיא דזבחים בנ"כ איירי. הן אמת דיש למדחי דגם המרדכי מפרש דמיירי שם להטביל מחטין וצינורות:

(**ודע** כי המג"א (שם סקי"ט) הקשה על המחבר שהביא דעה שלישית וי"א דמ"פ כשרין בשעהד"ח. הא בכלל הדעה השניי' היא. דאם ביין מותר כ"ש במ"פ. והפנמ"א שם בתשו' תי' דדעה השניי' ביין שלא נשתנה המראה. אבל מ"פ דנשתנה פסול ודעה האחרונה מתרת גם מ"פ אף דנשתנה. הואיל ונשתנה לעלויא כשר, ובאמת ז"א דהא המחבר לא הביא לחלק כלל בין יין לבן או אדום. וא"כ מדהביא דיין כשר משמע אף אדום, א"כ ממילא כ"ש למ"פ. דלרש"י מ"פ כשר ויין פסול ותו דלמה הביא דמ"פ כשרין בשם יש מי שאומר משמע דהוא דעה יחידאה. והא הדעה השני' שמכשרת ביין ולא קפדינן כלל אחזותא לבן או אדום. הוא הפוסקים שסוברים שחכמים לא נחלקו אר"א דמותר מן הדין ביין. רק דאסרו משום דממאיס. וא"כ מכ"ש מ"פ. לכ"נ להיפך כדעת הב"י דדעה הא' מכשרת במים דוקא והב' מכשרת אף ביין [וכ"ש במ"פ] והשלישית מכרעת במ"פ **דוקא** כשעהד"ח. אבל יין פסול והיא דעת רש"י והרא"ש שהעתיקו):

הלום ראיתי להרמב"ם (בסוף ה' מקואות) הביא הא דלרביעי' אינו משלים. כגון שנתן לתוכו מים פסולים ונטל מתוכה דפסול. ולא פי' במי פירות. כמש"ל דהוא אינו מפרש במ"פ דבכה"ג גם במקוה אינו משלים עד רובו. ולשיטתו אזיל. אמנם הדרא הקו' למה לא הביא הרי"ף (בפ' אלו דברים) בדין נט"י הא דלרביעית אינו משלים בעירב מים פרילין והרא"ש (בפ' כל הבשר) הביא הא דר"ל לאתויי דמים עכורים פסול לטבילה. אבל לא הביא הא דלרביעית אינו משלים לענין נתן לתוכו ונטל ממנו לכנ"ל דהרי"ף והרא"ש לא ניחא להו בפי' הרמב"ם. דכיון דד' פסולין הם במים שנוי מראה. גלוי. עשיית מלאכה. והפסד שמונע בהמה מלשתות מהן מחמת קלקולן כמבואר ברמב"ם (פ"ו מברכות ה"ז). והנה באמת כיון דע"כ בנתן (מים שנשתנו מראיתן] לתוך רביעית מים או חזר למראית מים. דאל"כ אף בלא נטל. ברביעית פסול דהמים נשתנו מראיתן. [אע"כ דחזר למראית מים] וא"כ מה איכפת לן מה שנטל מתוכה. הא אף הוא גופי' הוכשר דעיקר פסולה משום דקפדינן אחזותא. דהכי חזינן במקואות (פ"ז ה"ח) דמקוה שיש בו מראה יין ונתן לתוכו שאובין הוכשר אף דאין בכח השאובין להכשיר המקוה. רק כיון דפסק השנוי מראה אותה מקוה כשרה. ה"נ מים שנשתנו מראיתן כשנתערב בתוך מים וחזר למראה מים ראוי שיוכשר. וכן מים שנעשה בהם מלאכה דטעם פסולן לפי שנתבזו. א"כ כשנתערבו בטלי. וכן מים שנפסדו משתיית כלב כשנתערבו במים עד שיכולין הבהמות לשתותם הוכשרו. ומים שנתגלו בל"ז אסור. אף שיש רביעית בלא הם, וא"צ להשלמה כלל. מ"מ אם נתערבו הוי סכנה דהרי האידנא דאין חוששין לגלוי. כשרין לנט"י. כמ"ש בטאו"ח (סי' ק"ס) א"כ רק מטעם סכנה אסור. א"כ פשיטא כשנתערב ברביעית פסולין אף בלא נטל מתוכה כלל, [ומש"ה לא ניחא להו

לפרש כפי' הרמב"ם במים, פסולין] ולכן לא הביאו הדין דל"ל פתרי לפי' הרמב"ם. ונהי דדברי הרמב"ם י"ל בדוחק דרק אנעשה בו מלאכה קאי. דגלוי אף בלא נטל ממנו פסול. ובשנוי מראה אף בנטל כשר כשחוזר למראיתו. ואפי' בפחות מרביעית אם שפך לתוכו מים שנשתנו מראיתן י"ל דכשר. וכן בטיט הנרוק כשר אף בפחות מרביעית (אם ראוים עתה לשתיית כלב] רק הרמב"ם מפרש אמים שנעשה בו מלאכה. ואינהו לא ס"ל הכי. דגם בזה ס"ל דנתבטל כיון דרק משום בזיון הוא. וכשנתערב הוכשר כנ"ל. ולכן ל"צ לדברי המג"א (בסי' ק"ס סק"ז) שכ' דלכן השמיטוהו [הא דלרביעית אינו משלים] דסברי דלתרומה דוקא איירי. ולפמ"ש אא"ל לענין מים פסולין. ולענין מ"פ י"ל דאכשורי מכשרי. לכן השמיטוהו. והך שמעתא לענין נ"כ. כנ"ל:

אמנם אחר שאפ"ל כמ"ש המג"א דהרי"ף והרא"ש ופוסקים שהשמיטוהו מפרשים דלתרומה איירי. וא"כ ממילא ג"כ ל"ק מה שהקשה הפמ"א על רש"י. דשפיר לא יסתרו דבריו דלנט"י דחולין שפיר כשר במ"פ ולתרומה חמיר. וכה"ג כ' תוס' חולין (דק"ז) כנ"ל. א"כ לכאו' י"ל דמ"פ כ"ע מודי דפסול לתרומה. והמקילין הם רק בנט"י דחולין. וא"כ בנ"כ אין ראי' לפסול מ"פ. אבל נראה דהסברא נותנת דנ"כ דילפינן משאו ידיכם קודש לא גרע מתרומה. ועכצ"ל כמש"ל. ולכן יש להחמיר בנ"כ שלא ליטול ידיו במשקים ממ"פ. כיון דעיקר המקיל הוא רש"י. ובתרומה ע"כ מחמיר. א"כ מנלן לדמות נ"כ לנט"י דחולין. נדמי לה לנט"י דתרומה. דהא חזינן דנט"י לנ"כ חמיר עוד מנט"י דתרומה. דלתרומה סגי עד חיבור אצבעות עם הכף. ולנ"כ בעינן עד הזרוע. א"כ י"ל דגם לענין זה החמירו. אמנם היכא שהוא בשעת עבודה. שאם לא יעלה יעבור בעשה. ואין לו כ"א מ"פ לנט"י יש לעיין טובא.

וראה זה מצאתי לתשו' שבו"י (ח"ג סי' כ') שכ' להתיר בשעהד"ח ואין לו מים. לנקות בכ"מ דמנקי. והעלה ראי' ברורה מדברי תוס' סוטה שם שהקשו אי בלא נט"י שחרית תיפ"ל דלתורה בעי נט"י. ומאי קושיא דלמא משום דלק"ש ותורה סגי בכל מירי דמנקי. ולנ"כ בעי נטילה דוקא. אע"כ דאין חילוק עכ"ד ואשתמיטתי' דברי הב"י הנ"ל שכ"כ ליישב דברי הרמב"ם. או דנפ"מ להיסח הדעת. והוא היפך דברי הש"י. תדע דלהלכה הובא בש"ע כדעת הרמב"ם דיוצא בנט"י שחרית. ועכצ"ל כמ"ש בב"י. ובל"ז דברי התוס' צ"ע הא לתורה סגי עד חבור אצבעות לכף. ולדוכן בעינן עד הזרוע. ועכצ"ל דקו' תוס' היא מדלא פירשו בגמ' כל כהן שאינו נוטל ידיו עד הפרק או שאינו נוטל ידיו במים. באופן שלא יצא בנט"י שחרית. לא ישא את כפיו. ומדסתמו משמע דבעינן שיטול ידיו פ"ב לדוכן. דאם סגי בנט"י שחרית הו"ל לפרש ההבדל שבין נט"י שחרית לנט"י לדוכן. וכיון דבאמת להלכה קיי"ל כהרמב"ם דסגי בנט"י שחרית. רק לכתחלה יסמוך לנ"כ ואם, נטל ידיו שחרית סגי בלא ברכה. א"כ לא קיי"ל כתוס' ואזדא לה ראיית השבו"י. ופסול במידי דמנקי. ולחנם היקל בדבר וא"כ ממילא גם במ"פ לא יוכל ליטול ידיו לנ"כ. לכ"נ אם נטל ידיו שחרית והיו ידיו טהורין סומך עליהם לנ"כ. ואם לאו נ"ל דמוטב שיצא קודם שהגיע הש"ץ לעבודה] לבל יעבור אעשה ולא יסמוך להקל בנט"י במ"פ:

הגלע"ד כתבתי.

סימן ד

שאלה בפרשת פרה קראו במנין עד ונתן מים חיים אל כלי שהוא הפרשה ראשונה וברך ברכה שאחרי' ואח"כ נזכרו שהפרשה של חובת היום עדיין לא נגמרה מה יעשו:
תשובה באו"ח (סי' קל"ז ס"ה) איתא אם קרא פ' פרה ופסק בהגר הגר בתוכם כו' ומתחיל מראש הפרשה עד תטמא עד הערב ומברך לפני' ולאחרי' ומבואר בב"י הטעם לפי שלא קרא אלא רמז הפרשה ועמ"א (סקי"א) דכוונתו דהגם אם דילג
פסוק א' בקריאת המועדים א"צ לחזור ולקרות הואיל וקורא בפרשה זו בתוך השנה וא"כ גם כאן הא יקרא בפ' חוקת פרשה זו מ"מ הכא צריך לחזור ולקרות כיון דעיקר הפרשה לא קרא ואינו דומה לשם שדילג רק פסוק א' וכ"כ הלבוש דאף במוספים של יו"ט אם דילג עיקר חובת היום הוי כלא קרא כלל וחוזר וקורא אבל דילג פ"א שאינו עיקר חובת היום א"ח וקורא כמו בדילג פ"א בבו"ה הואיל ויקרא בשבת כמבואר שם (סעיף ג') ועפרמ"ג. ולפ"ז הי' נראה דדוקא אם קרא עד הגר הגר דהפרשה כולה לא נאמרה רק ממעשה שריפת הפרה ולא נאמרה הזאה כלל ומי מצווה בהזאה דקרא דכל הנוגע במת בנפש אדם הוא יתחטא וגו' להלן נאמר ועיקר פ' פרה שבאה קודם פסח הוא לטהרות ישראל קודם עשיית הפסח א"כ אם קרא רק ממעשה שריפת פרה ולא מהזאה לא יצא יד"ח. ואף שנאמר מקודם למשמרת למי נדה ופרש"י לשון הזאה כמו לידות את קרנות הגוים לשון זריקה מ"מ הא לא כתיב על איזה טומאה אם על טומאת מת או אף על טומאת שרץ. אבל כי קרא עד ונתן מים חיים אל כלי שכבר נתבאר עד שם ההזאה על איזה טומאה וגם זמן הזאה בשלישי ובשביעי א"כ גם אם חיסר שאר הפסוקים יצא יד"ח דנהי דעדיין לא כתיב שהזאה באזוב דולקח אזוב וטבל במים כו' להלן כתיב מ"מ עיקר חובת היום ומעשה הזאה כתיב. דאל"כ מי משכחת בפ' המוספין פסוק שאין בו צורך לחובת היום הא כל דבור ודבור אינו מיותר דלא דבר ריק הוא והרבה הלכות תלוים בהם. רק כיון שקראו כבר בשבת כל הפרשה ועיקר חובת היום נתקיים יצא יד"ח ה"נ בנ"ד לא מצינו בכה"ג שיהי' חייב לחזור ולקרות. וקצת יש להביא ראי' לזה מהא דמבואר בש"ע דיחזור ויקרא מתחלת הפרשה ותמה הפר"ח אמאי לא סגי ממקום שפסק. ובשכנה"ג כ' כיון דחובת היום לקרות כסדר אם לא קראו כסדר לא יצא וז"א דהא קרא הראשון כסדר וא"כ יתחיל השני מהגר הגר עכ"ד. והנה הפוסקים שהביאו דקורא מראש הפרשה סוברים דפ' פרה צריכה להיות בלא הפסקה כלל רק אחד יקרא כולה ולכך צריך להתחיל מראש הפרשה. וא"כ קשיא למה כ' הפוסקים דוקא שסיים בהגר הגר דלא הוי רק רמז מש"ה חוזר אבל בדילג פ"א לא והטעם לפי שיקרא

בשבת פ' חוקת ואיתימא דל"י רק כשקרא כולה אדם אחד א"כ גם בדילג פסוק אחד יחזור ויקרא מראש דהא בשבת פ' חקת ג"כ לא יקרא אדם אחד דהא מסיימין פרשה א' בקרא ונתן מים חיים אל כלי. אע"כ דכשסיים בנתן מים חיים יצא. א"כ שפיר כ' דרק אם סיים בהגר הגר חוזר אבל בדילג פ"א א"ח דיקרא בשבת פ' חקת אדם אחד תורף הפרשה אשר בדיעבד יוצא גם בפרשת פרה:

(**אמנם** המהר"ם לובלין כ' הטעם דפ' פרה דאורייתא לפיכך מחמרינן לחזור ולקרות (הו"ד במג"א שם סק"ו) אבל ק' לדבריו גם בדילג פסוק אחד נמי יחזור ויקרא ומדברי הב"י לא משמע כן דהא טעמא יהיב שאמר רק רמז בעלמא וכמ"ש המג"א ס"ק י"א. ותו דפ' פרה נסתפקו אי דאורייתא היא (ע' סי' תרפ"ה)

ועוד יש להביא ראי' דלכאו' צ"ע מדוע באמת קבעו הפסקה לקריאת כהן בפ' חקת בפסוק ונתן מים חיים אל כלי לפמ"ש המג"א (רסי' תרפ"ה) דחיוב דאורייתא לקרות פ' פרה ויוצא יד"ח דאו' בקריאתה בשבת פ' חקת. רק לקרותה לפני הפסח הוא מדרבנן. ולפ"ז אם אירע אונס ולא קרא קודם ניסן יוצא בשמיעה בפ' חקת א"כ אמאי לא קבעו הפסקת פרשה ראשונה בקרא דתטמא עד הערב. וע"כ צ"ל או דלא איכפת לן אי מפסקינן לשנים או דיצא אם סיים בונתן מים חיים. א"כ כיון דהב"י פסק דחוזר וקורא מתחלת הפרשה משמע שפוסק כדעת שכנה"ג דלא מפסקינן לשנים א"כ מדוע קבעו סיום הפרשה ראשונה בסדר חקת בונתן מים חיים. ע"כ צ"ל דיצא אם סיים בונתן מים חיים כלי ומ"מ נ"ל דיש לקרות עוד הפעם מראש הפרשה ובלא ברכה דספק ברכות להקל:

הנלע"ד כתבתי

סימן ה

שאלה. אי מותר לקנות מלבוש אשה לעשות ממנה פרוכת וגם היורשים רוצים למכור בדמים מועטים שיהי' זכר לנשמתה:

תשובה. האגודה פ' הקומץ הו"ד באו"ח (סי' קמ"ז וסי' קנ"ג) כ' אין לקנות דברים ישינים שנשתמש בהם הדיוט לתשמיש קדושה. והט"ז ביו"ד (סי' רפ"ג) הקיל לצורך פרוכת שהוא תשמיש דתשמיש. והמג"א (בסי' קמ"ז סק"ה) כ' דמדברי מהרי"ל מוכח דאסור לעשות מדברים ישינים גם פרוכת. שכ' דאין לעשות תשמישי ס"ת מבגד שנשתמש בו הדיוט. וסיים ואף דנהוג עלמא לעשות מפות ופרוכת מבגדים ישינים לאו מר ברי' דרבינא חתום עלי' עכ"ל. והמג"א כתב ליישב המנהג די"ל דבה"מ ומזבח שאני. אבל בהכנ"ס קיל:

וראיתי להב"ח בתשו' (סי' י"ז) שכ' דלא יפה עשו שעשו פרוכת ממעיל של הדיוט. וכמ"ש האגודה ומהרי"ל. וכ"ש מבגדי צבע של אשה כדאמרינן בפ"ק דע"ז (ד"כ ב') ולא בבגדי צבע של אשה ואפי' שטוחין בכותל. ואע"ג די"ל ה"מ בחייה אבל במותה לא כדאמרינן בסוטה (ד"ח א') דר"י חייש להרהורא בסוטה. ואלו בנסקלת ערומה ל"ח. ה"ט גבי סוטה דשמא יתגרו בה פרחי כהונה אבל הכא הא איקטלא. וכ"ת הא אתי לאתגרויי באחרנייתא. גמירי אין יצה"ר שולט אלא במה שעיניו רואות. אפ"ה איכא למדחי ולמימר דעכ"פ איכא חששא דהרהורא במקצת. אלא דלגבי סקילה דאורייתא גזרה לסקלה ערומה ל"ח להכי. תדע דהא בפ"ק דתענית (ד"ה ב') ובפ"ק דמגילה (דט"ו א') קאמר ר"י כל האומר רחב רחב מיד נקרי. א"ל ר"נ אנא אמינא ולא איכפת לי. א"ל אנא ביודעה ומכירה ומזכיר את שמה. ומשמע דאפי' לאחר מיתה. דאי בחייה פשיטא דאיכא הרהור אף בכל אשה שניתן דעתו עלי' ואפי' אינו מזכיר שמה. אע"כ דלאחר מיתה קאמר. והשתא הרואה צבע אשה. אף לאח"מ ביודעה איכא הרהור. ותו דלמדנו דבגדי צבע אשה יש בהם הרהורים. א"כ עשויין ליצה"ר ואינם ראויים לתשמיש קדושה. והראי' ממראות הצובאות שלא קבלם מרע"ה אלא עפ"י הדבור עכ"ד ז"ל:

והנה הראי' מהא דכל האומר רחב יש לדחות. די"ל דאה"נ דכל אשה אסור לתת דעתו עלי'. מ"מ לאו מיד נקרי ולא אמרו רק אסור להרהר ביום שלא יבא לידי טומאה בלילה אבל ברחב רבותא יתירא אית בה דמיד נקרי. ולעולם י"ל דוקא בחיי' הוא כן ודוקא מזכיר שמה. אבל נ"ל דיש להביא ראי' דאף לאח"מ שייך הרהורא. כסברת הב"ח. ורק דבסקילה דדינה ערומה מדאו' הוא דל"ח לאח"מ. מהא דתניא במס' שמחות מובא ביו"ד (סי' שנ"ב) האיש אינו כורך ומקשר האשה. אבל האשה כורכת ומקשרת את האיש. דבאיש איכא הרהור. אבל באשה ל"ח להרהור כ"כ עש"ך שם. והרי להדיא דגם במתה שייך קצת הרהור* וכמ"ש הב"ח. וא"כ יש לאסור בבגדי צבעונין של אשה. במקום שהכירו אותה. אף לאחר מותה וכדברי הב"ח:

אבל ק"ל דלפ"ז איך אשה קונית מלבוש מחברתה הא הבעל ודאי מותר להסתכל בבגדי' של אשתו. וא"כ כיון שיודע שהיתה לבושה בבגד זה אשה אחרת נימא דאסור דהוי כמסתכל בבגדי צבעונין של אשה אחרת. ואיך נפרנס מקרא הכתוב בתורה ושאלה אשה משכנתה ומגרת ביתה. וכתיב וישאלו ממצרים וגו' ושמלות * אע"כ דדוקא כשעדיין מיוחדים לאשה זאת חיישינן להרהור אף בשטוחין על הכותל ואסור להסתכל. אבל כשמכרה ואין המלבוש מיוחד לה ל"ש הרהור. ומכ"ש לאחר מותה. וכ"מ קצת ברש"י ע"ז (ד"כ ב' ד"ה בעליהן) שכ'. אהא דאר"פ דאפי' שטוחין בכותל. דוקא במכיר בעליהן.

וז"ל. האשה הרגילה ללובשן ולא כ' האשה שהיתה רגילה ללובשן משמע דוקא שעדיין רגילה ללובשן וכ"נ מדברי הש"ע באהע"ז (סי' כ"א) שכ' אסור להסתכל בבגדים של אשה אפי' אינם עלי' שמא יבא להרהר אחרי'. משמע דוקא שעוד תלבש הבגדים הללו. רק שאינם עתה עלי'. וה"ט כמש"ל דחששא דהרהור ל"ש רק כשהם מיוחדים לה. אבל כשכבר מכרה מותר. והתורה לא אסרה רק לא ילבש גבר שמלת אשה. ונהי דאפ"ל הא דלא אסרה תורה רק ללבוש מיירי באינו מכירה מ"מ הא מעשים בכל יום שגם איש קונה מלבוש אשה ועושה מלבוש לעצמו. ומ"ש עוד הב"ח דהואיל ושייך הרהור בבגדי צבעונין דמי למראה"צ. יש לדחות דשם הי' להסתכל בהם ולהרבות תאוה. אבל בגדי צבעונין בגדי כבוד לאשה הם. ונהי דאסור להסתכל בהם. מ"מ עיקרן לא נעשה להרבות תאוה רק לכבודה וכמ"ש חז"ל (בפסחים דק"ט א') בבבל בבגדי צבעונין ומדלא הזכירו האגודה ומהרי"ל והטו"ז ומג"א טעמים הללו נראה דלא סברי כסברת הב"ח:

וגדולה מזו י"ל דבבהכנ"ס יותר ליכא למיחש להרהורא דאיכא אימתא דשכינה וכה"ג אמרינן בנדה (די"ג א') ר"פ כל היד. אבע"א ביעתותא דשכינה פירש"י ז"ל השורה בבהכנ"ס. וא"ל דדוקא התם דמיירי בבי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא דהוי מקום מורא שכינה יותר כדאמרינן במגילה (דכ"ט א') מלמד שהקב"ה שב עמהן מבין הגליות. בבבל אמר אביי כו' וב"כ דשף ויתיב בנהרדעא כו' ע"ש. דמדברי רש"י ז"ל שכ' השורה בבהכנ"ס ולא כ' בההוא בהכנ"ס. משמע דאין חילוק. ואם לאחוז באמה ולהשתין מותר. מכ"ש דמותר להסתכל בפרוכת דמחמת ביעתותא דשכינה לא יבא להרהר. ונהי דיש לפקפק דז"ד על ר"י נאמר דמותר דהי' לו ביעתותא דשכינה בביהכנ"ס. אבל שאר אנשים לא. אבל ג"ז אינו נראה כן. ועוד נראה דודאי כיון שאינו דרך מלבוש. שפוסק התפירות ועושה פרוכת ל"ש הרהור כיון שכבר נתבטל מתורת מלבוש. ובאמת המהרי"ל הביא ג"כ [דאין] העולם נזהרין. וכל שנשתנה מותר ומכ"ש לעשות תשמיש דתשמיש דאין להחמיר מצד חששא דהרהור:

ובגוף דברי האגודה דחה המג"א דדוקא מזבח וכלים שנשתמש בהם הדיוט אסור. והביא ראי' דקרבנות נמי משתמש בו הדיוט ע"ש. והנה הראי' מקרבנות יש לדחות. דשאני בע"ח דאינו נאסר. דאף נעבד לא הוי מיתסר לגבוה רק מקרא יתירא אמנם לכאו' מהא דזבחים (דקט"ז ב') דאביי אמר דמודה ר"א ב"ש בבמה דמותר עצים של הדיוט. ורבא דחי וס"ל דבבמה ג"כ אסור. משמע דבבמה שהוא לגבוה פליגי. אבל בבהכנ"ס יודה רבא לאביי. דלמה נפיש בפלוגתא. תדע דהא רבא דמשני הא דארונה שנתן המוריגים לעצים מיירי בחדתי. וק' הא לר"א בן שמוע ילפינן עצים ממזבח שלא נשתמש בו הדיוט. ואמאי

לא ניליף נמי ממזבח שלא יהיו נעשים מתחלתן לשם הדיוט כדפסק הרמב"ם ז"ל בה' בית הבחירה (פ"א ה"כ) דכל הכלים שנעשו מתחלתן להדיוט אין עושין אותו לגבוה. ומאי הועיל רבא בתירוצו דמשני בחדתי, וע"כ צ"ל דלא ילפינן ממזבח רק הפחות שיש ללמוד דהוא אם נשתמש להדיוט. אבל לא ילפינן דבעינן שיהיו נכרתין לשם הקדש. א"כ ה"נ נהי דרבא משוה במה לבית. מ"מ לא ילפינן רק עצים לצורך במה. אבל לא לצורך בהכנ"ס. ותו דאביי מייתי ראי' דמודה בבמה מברייתא דראב"ש אומר דעצים ובקר היו בנ' שקלים שנא' כו' ראה הבקר לעולה והמוריגים וכלי הבקר לעצים. ולמ"ל להביא, מברייתא לפרוך מגופא דקרא דמוריגים וכלי הבקר לעצים אלמא דשרי. אע"כ צ"ל דמקרא הו"א דהעצים שנתן ארונה לא הי' לצורך המזבח רק לבנות ממנו במה. וכדומה. ולכן מייתי ראי' מדקנה בעד נ' שקלים. וכיון שהיו לצורך קרבן לא הי' רשאי לשנותן. א"כ מוכח דלא הי' צריך להביא ראי' דתשמיש גבוה מותר ממה שנשתמש בו הדיוט. רק לעצים על המזבח שהם ג"כ נקראין קרבן סובר אביי דעל במה מותר מתשמיש הדיוט ורבא ס"ל דאסור ושם הי' חדתי. אבל בשאר צורכי גבוה גם רבא מודה לאביי דמותר ודוקא עצים דהם ג"כ איקרי קרבן ועולה על המזבח הוא דאסור. אבל שאר דברים לא מיתסר בשביל כך. ומ"ש המג"א ראי' ממראות הצובאות. לכאו' אדרבה ראי' להיפוך דהרי משה לא רצה לקבלן רק עפ"י הדבור וכמו שנסתייע מזה הב"ח בתשו' כנ"ל. וצ"ל כוונת המג"א דהרי מצינו מה שמשרבע"ה ל"ר לקבלם הי' בשביל שעשויין ליצר. אבל משום תשמיש הדיוט לא הי' נמנע מלקבלם. אבל ג"ז יש לדחות דשאני כיור דלא נעשה רק לתשמיש אדם לקדש בו ידים ורגלים. ואף שהוא במקדש שרי. אבל לצורך גבוה כמו פרוכת לס"ת אפשר שפיר אסור:

אמנם מה שציין המג"א לילקוט מגילה (והרב מחצהש"ק לא ביאר דבריו) ונ"ל כוונתו. דשם איתא על הכתוב יעשו עץ גבוה חמשים אמה. דהעץ הי' מתיבת נח ע"ד זכר עשה לנפלאותיו ע"ש. ועל הכ' ויאמר חרבונה איתא שם דאליהו בדמות חרבונה אמר בבית המן יש עץ מבית קה"ק. וא"כ משמע דהעץ מתיבת נח נעשה קרש לבית קדש הקדשים. הרי דתשמיש היתר מותר אף במקדש שלא לצורך מזבח. אבל גם ראי' זו ליתא דמצינו הרבה מדרשים חלוקים ומי שאמר זה ל"א זה. מ"ס דעץ של תיבה שהי' להצלת העולם הגין גם עתה להצלת ישראל לתלות את המן. ומ"ס דעץ מבית קה"ק הגין לתשועת ישראל. תדע שהן חלוקים דהא בילקוט מבואר דנשאר דף מתיבת נח שעשה הקב"ה זכרון בעולם כדי שידעו נסיו ונפלאותיו שכן כתיב זכר עשה לנפלאותיו משמע שהי' רק קורה אחת שנשאר לזכר. דלמ"ל שתים לזכר. וא"כ סותר למאי דאמרו בפ' חלק (דצ"ו א')

דסנחרב אשכח דפא מתיבותא דנח. והא בימי סנחרב הי' המקדש קיים. וע"כ דמדרש הזה סותר למה דאמרו מביקה"ק הי' ואזדא ראיית מג"א. עי"ל דעץ מתיבת נח שהי' להצלת נפשות לכלל העולם שפיר מותר לצורך גבוה. הואיל ואתעביד בה מצוה אחת לתעביד בה מצוה אחריתי. והרי מה"ט צוה הי"ת למרבע"ה לקבל מראה"צ מהנשים לפי שעשו אותן לקיום מצות פו"ר. מכ"ש בתיבה שהי' לקיום העולם כולו דמותר. אבל כל שנעשה תשמיש הדיוט לצורך רשות אפשר דאסור לצורך גבוה. ואין כאן ראי' לדחות דברי האגודה:

אבל יש לעיין השתא אתנן דהתורה אסרה לגבוה להדיא אפ"ה כשנשתנה מותר כדדרשינן הם ולא שינוייהם [בב"ק ס"ה סע"ב] מכ"ש דבר שנשתמש לצורך הדיוט לדבר הרשות דא"ד שיהי' מותר לגבוה ע"י שינוי. ומדפרכינן בזבחים שם מהא דמוריגים וכלי הבקר. ולא משני דכשישברם ישתנו ויהיו מותר לעצים. ע"כ צ"ל דגם ע"י שינוי אסור. וק' אמאי יהי' חמור מאתנן דמותר לקרבן ע"י שינוי. וגם המג"א דמקיל. לא הקיל רק לדידן לבהכנ"ס לתשמיש דתשמיש. אבל לגבי מזבח מודה דאסור ואמאי יהי' חמור מאתנן דמפורש בקרא. וצריכין אנו לחלק ביניהם. דאל"כ איך למד האגודה מעצים, למזבח לקדושת ביהכנ"ס. דהא אף ברקועים ציפוי לקה"ק לא הוי אסרינן אתנן אי לאו מיתורא דקרא בית ה"א כמבואר בע"ז (דמ"ו ב'). וא"כ איך נלמוד מעצים למזבח לשאר קדושות הנוהגות בזה"ז. [כיון דגם לקדושת כותלי קה"ק לא הוי אסרינן אתנן דחמיר טפי. אי לאו קרא. ולא הוי ילפינן מעצים למזבח. מכ"ש קדושת ביהכ"נ] אע"כ צ"ל דס"ל דשאני אתנן דלא נשתמש בגוף, הדבר עדיין לצורך הדיוט. רק נתן הדבר לאתנן. ולהכי צריך קרא לאסור. משא"כ דבר ששימש בו הדיוט בגוף הדבר. דהא מה שנותן אתנן בהנאת ביאה לא חשיב תשמיש בגוף הדבר רק כמקבל מעות עבור החפץ. והרי רבא משני בחדתי ואם נימא מה שמקבל מעות עבור החפץ הוי משתמש בגוף החפץ א"כ מאי משני. הא סוף סוף נשתמש בהם הדיוט שארונה לקח מעות עבורם. וע"כ בזה לא מקרי שימוש. ולהכי צריך קרא לאסור אתנן. ומש"ה נמי שפיר היכי דנשתנה לא אסרה תורה. משא"כ בעצים למזבח שנשתמש בהם הדיוט בגופן גם ע"י שינוי כמבואר להדיא בתוספתא העתיקו הרמב"ם ז"ל (בפ"ו מאיסורי המזבח ה"ב) עצי סתירה פסולין לעולם לא יביאו אלא חדשים. ושפיר למד האגודה דדבר ששימש בו הדיוט יהי' אסור לקדושת בהכנ"ס ול"ק מאתנן. המבי"א]:

איברא דיש לעיין דהא קיי"ל דקדושת ביהמ"ד גדולה מקדושת ביהכנ"ס. ומבהכנ"ס מותר לעשות בהמ"ד [כמבואר במגילה דכ"ו ב'] ואמרינן במגילה (ד"ו א') עתידין בתי

טרטיאות וקרקסיאות ללמד בהן שרי יהודה תורה ברבים. ואם ביהמ"ד דקדושתו מרובה מותר להיות מדבר שנשתמש בו הדיוט. כ"ש דביהכנ"ס דמותר. ואפ"ל דמחובר שאני דלא מתסר * וכעין שכתבנו לעיל ליישב קו' מג"א מקרבנות:

ואיך שיהי' נ"ל דגם האגודה ומהרי"ל לא אסרו רק דלכתחילה **אין** לקנות מעיל שנשתמש בו הדיוט. אבל אם הקדיש לס"ת לא מיתסר אף לדעתם. ותדע דהא בש"ע או"ח (קנ"ג סכ"א) הביא דברי האגודה. ואלו בסי' (קנ"ד סי"א) כ' נרות של שעוה שנתנם עכו"ם לע"א וכיבן שמשן אסור להדליקם בביהכנ"ס. והטעם משום שהיו בבית עכו"ם. משמע בנשתמש בהם הדיוט שלא בבית עכו"ם הי' מותר. ואם כן סתרי אהדדי. וע"כ דבסי' קנ"ג לא אסר רק לכתחלה כמ"ש אין לקנות מעילים כו' אבל לא מיתסר בשביל הכי. ובסי' קנ"ד אוסר אפי' בדיעבד שהקדישן. ולפ"ז דרק לכתחלה אסרו ודימו בהכנ"ס למקדש. וא"כ כשנשתנו י"ל דשרי גם לכתחלה דהא המג"א הקיל בנשתנה. א"כ עכ"פ ספיקא הוי. והאגודה ומהרי"ל לא אסרו רק לקנות לכתחלה. א"כ בנשתנה יש להתיר גם לכתחלה לקנות לעשות ממנו תשמיש מצוה וקדושה. וגם החו"י (בסי' קס"א) דחה דברי האגודה ומהרי"ל. וכל שהלכה רופפת הלך אחר המנהג. וכיון שנהגו העם מוכח דשרי:

דנלע"ד כתבתי.

סימן ו

בעזהשי"ת יום א' פ' תרומה תרל"א: לכבוד הרב הה"ג מ' **מנחם נחום** נ"י **גינצבורג אבד"ק** סאכטשוב:

מכתבו היקר קבלתי ולא הייתי בביתי ומפני הטירדא בשובי לא יכולתי לעיין. עתה פניתי להשיב לו על חבילות קושיות דשדר לן.

א) מ"ש כ"ת בתוס' פסחים (כ"ד ב') ד"ה אלא הכא דתימה הא טכע"ק דאו' ומאי קושיא הא י"ל דאביי דחי דזיעה בעלמא דאין להביא ראי' לשיטת ר' יוחנן דהא הוא בעצמו סובר טכע"ק לאו דאו' ועי' רש"י חולין (דצ"ח ב') ואפי' אביי בעצמו דסובר טכע"ק דאו' מ"מ מדחה אליבא דר"י דאין לו ראי' וצ"ע עכ"ל ימחול כ"ת לע' בר"ן בחדושיו לחולין (דצ"ח) שהקשה דמ"ד טכע"ק לאו דאו' איך יפרנס דרשא דטמאין לאסור צירן ורוטבן ותי' דה"מ בעין אבל ע"י תערובות ל"ד וכיון דבפסחים איירי במשקה היוצא בעינה ודאי לכ"ע דאו' ויפה הוקשו תוס'. אבל דברי תוס' צ"ע לפמ"ש תוס' בחולין שם דטעם אסור ואין לוקין דלא אהדרי' לאיסורא קמא א"כ י"ל דאף בעין לא אהדר לאיסורא קמא ואין

לוקין וא"כ מה הוקשו תוס' לאביי הא אין סופגין תנן ואטכע"ק אין לוקין ודוחק לומר דתוס' קאי לאידך תירוצי תוס' בחולין שם דאמרינן גם בזה אהדרי' לאיסורא קמא. מיהו מוכח בבכורות (ד"ו ב') דפריך למ"ל לחלב גמל רבויא ת"ל מהטמאין. נימא דאיצטריך ללקות. דמהטמאין אין לוקין. א"כ מוכח דבבעין לוקין מהטמאין לכ"ע. ורק טכע"ק דילפינן מדרשא בנזיר הוא דסוברים התוס' דאין לוקין ואסור מדאו'. והיינו בתערובות. אבל בבעין לוקין. ונכונים דברי התוס' אליבא דכ"ע:

ב) **ומה** שתמה ע"ד הרשב"ם בפסחים (דק"ב א') ד"ה להודיעך כחו דר"י כשהן יוצאין ט"ב למפרע כו' אבל בשאר דברים לא הו"ל, ט"ב למפרע דהא אין צריך לברך במקומו דהא אם כן למ"ל להש"ס למידק מלשון ועקרו דמיירי בט"ב במקומו הא מגופו דט"ב למפרע מוכח. והר"ן באמת מדייק הכי אבל הרשב"ם דלא דייק קשה תו אמאי לא פי' כפשוטו דלהודיעך כחו דאף בט"ב במקומו נמי לא אמרינן לקיבעא קמא הדר וצריך לברך וצ"ע עכ"ל. יותר יש לי לתמוה דבגמ' בפירוש אמרו כן דכחו דר"י אף בט"ב במקומו חייב לברך ואיך אמר נגד הגמ'. עוד באמת תימה למה לי' להרשב"ם לדייק מועקרו דנהי דראיית הר"ן לשיטת הרי"ף אינה ראי' חזקה כ"כ דהואיל והרי"ף סובר דגם ז' מינין אט"ב במקומו י"ל דשפיר בז' מינין צריך ברכה למפרע כיון דהתוס' הקשו דלמ"ל כשהן חוזרין ט"ב לכתחלה הא פשיטא כיון דברכו כבר. לכן תי' דאינו רק עצה טובה שמא ירעב ולא יהי' רשאי לברך ט"ב למפרע ואם עברו ולא בירכו למפרע קמ"ל דט"ב לכתחלה עכ"ד. וא"כ בזה ודאי אין לחלק לענין למפרע בין ז' מינין לפת דאם ירעב ויתעכל. אז אף בז' מינין אין מברכין. כמבואר ברא"ש (פ"ח דברכות) ובאו"ח (סי' קפ"ד) וא"כ ודאי ט"ב למפרע. וא"כ י"ל דלאו בפת איירי ז' מינין אינן ט"ב במקומו. וא"כ ראיית הר"ן דלמה כשהן יוצאין משמע דבמקומו הוא. זה יש לדחות קצת די"ל דאף בז' מינין לב"ש לכתחלה במקומו בעי כמו לב"ה דבעי בפת במקומו. ולא נחלקו רק אי צריך לחזור למקומו. א"כ ה"נ י"ל דהרי"ף סובר בז' מינין לב"ש דקיי"ל כוותייהו. מ"מ אינו מחויב לחזור. אבל לכתחלה יש לומר דמודה הרי"ף. ואולי הר"ן סובר דאף לכתחלה ל"ב לכן מייתי ראי'. מיהת הרשב"ם דסובר בשבעה מינין נמי ט"ב במקומו. א"כ ע"כ אט"ב במקומו רק בשאר משקין לענין בנ"ר. ובזה ודאי אם נתעכל נמי מברך וא"כ ודאי למה ט"ב למפרע הא אף עצה טובה ליכא דגם אם יתעכל יברך. וא"כ מדתניא ט"ב למפרע ע"כ בז' מינין. וא"כ למ"ל למידק מועקרו דהא ממקומו מוכרע:

תו תמי' רבה דהא בגמ' בפירוש אמרו לר' יוחנן דפריך דאפי' לרבנן באט"ב במקומו כשהן יוצאין ט"ב למפרע וכשהן חוזרין ברכה לכתחלה ואמאי אמר ט"ב למפרע. הא

בשאר משקין ופירות לא שייך שמא יתעכל דרשאי לברך. ואמאי אמרינן דט"ב למפרע וזה תימה גם להר"ן. ונהי דלהר"ן יש לדחוק דבגמ' לאו דוקא נקט כשהן יוצאין רק דט"ב מיהת אא"כ שלא במקומו. אבל להרשב"ם ודאי תימה. הא אט"ב למפרע כלל. דאפי' אם יתעכל יוכל לברך. ומה עצה טובה איכא:

לכן נלענ"ד פי' דברי הרשב"ם. דהנה הדיוק מועקרו היינו מחמת מהירות דצורך מצוה. וכ"כ הריטב"א בחידושיו לפסחים לחלק בין צורך מצוה או רשות. והנה ודאי הרשב"ם ל"ל סברת תוס' שמא ירעב או יתעכל דא"כ היכי בעי לפרש בגמ' דמיירי באט"ב במקומו והוא שאר משקין. דילמא מ"ב למפרע רק סובר דשמא ישכח ולא יברך למפרע. וזה שייך גם בשאר משקין. ולכן בהניח זקן או חולה דסופו לחזור ודאי לא ישכח. אמנם מדנקט ועקרו לדבר מצוה אבל לדבר רשות ט"ב למפרע. אפי' בהניח זקן או חולה. לכאו' אמאי הא ישוב למקום הזקן. סובר הרשב"ם דחיישינן דילמא מיטריד ולא יהי' לו שהות לחזור למקומו. ונהי דודאי לא ישכח לברך. או עד שיתעכל. מ"מ כיון שלא יהי' לו פנאי דאז א"א לחזור למקומו כ"ע מודים דמברך שלא במקומו. ולא יבטל בהמ"ז או מעין ג'. דאם לא יברך שם. אז לא יוכל לברך. וא"כ רק יחסר מצוה המובחרת לברך במקומו. לכן בדבר הרשות כשהן יוצאין ט"ב לכ"ע. אבל בדבר מצוה למה יחושו כיון דאין כאן מכשול שלא יברך כלל. רק שיברך שלא במקומו. א"כ לא דחינן מצוה ודאי מפני הדור מצוה. וא"ט ברכה למפרע. ודוקא בדלא הניחו זקן דאז שמא ישכח ולא יברך. הוא דאף במקום מצוה לא ילך עד שיברך. כיון דבהמ"ז חובה ורמיא עליו. ובזה נחלקו ת"ק ור"י אי חיישינן שמא ישכח או לא בלא הניח זקן אבל היכי שהניח דודאי ליכא למיחש שישכח. רק כשיברך שלא במקומו בזה יש לחלק בין מצוה לרשות. כיון דאינו רק הדור מצוה שיברך במקומו. אבל היכא דאיכא חששא שישכח לר"י דחייש להכי בלא הניח זקן אין לחלק בין מצוה לרשות דאי שייך שלא יברך כלל. כיון דבהמ"ז כבר מטא זמן חיובא אינה נדחית מקמי מצוה. וע"כ מאן דחייש היינו ר"י אף במצוה. ומאן דלא חייש לשכחה. אז אף בדבר רשות נמי לא. דאם איתא דחישינן אף בדבר מצוה נמי ליחוש. א"כ דברי הרשב"ם נכונים דמט"ב למפרע ל"מ לדייק דבלא הניח זקן או חולה דחיישינן שמא ישכח להך תנא אף בשאר משקין נמי שמא ישכח ומוטל עליו מיד. דאחר הליכה מטריד וישכח רק הגמ' מדייק מדתנן ועקרו לצורך מצוה הא לדבר הרשות אין לצאת בלי ברכה למפרע. וע"כ לא משום שכחה דמ"ש בין רשות למצוה ורק שמא יברך שלא במקומו. לכן מוכיח הגמ' דבט"ב במקומו איירי ופריך לר"ח, וכן מת"ק דר' יהודה:

אמנם מה דפריך לר"י דע"כ לא אמרי רבנן רק בט"ב במקומו אבל באט"ב במקומו חייב לברך לכתחלה. לכאו' יש להקשות דלמא לעולם ל"ש. רק מה דתניא ועקרו דבדבר הרשות הי' צריך ברכה למפרע. אבל לענין לפני' גם באט"ב במקומו לא בעי. ומאי קו' לר"י. אבל ז"א דכיון דלס"ד דגמ' הוי רבותא גדולה דבאט"ב במקומו בשנוי מקום א"צ לברך. ות"ק לא אליבא דר"י קאתי רק להודיע כח עצמו. א"כ למ"ל לשנויי ועקרו למידק דלדבר הרשות אין לצאת משום עצה טובה בלי ברכה למפרע. מה דלא פליג ר"י. ואינו רבותא כ"כ. אדרבא הו"ל למנקט באט"ב במקומו. דמ"מ א"צ ברכה לכתחלה. ופליגא גם בזה אדר"י. אע"כ ועקרו דוקא בט"ב במקומו א"צ ברכה לכתחלה. אבל באט"ב במקומו צריך ברכה לכתחלה. ומודים לר"י. ופריך מינה לר' יוחנן. אבל לפום מה דמשני להודיעך כחו דר"י. ופי' הרשב"ם דזה אינו רבותא כלל דשנוי מקום אף באט"ב במקומו דא"צ לברך. א"כ לא הוצרך התנא למנקט באט"ב במקומו. א"כ שפיר הדיוק מועקרו לת"ק דבדבר רשות בעי ברכה למפרע. וזה שפירש הרשב"ם דכיון דועקרו אצטריך גם לת"ק לענין ברכה למפרע. א"כ ק' למה אמרו בגמ' להודיעך כחו דר"י. לכן תי' דממילא נשמע כחו דר"י דבשאר משקין א"ט ברכה למפרע. כיון דא"צ ברכה במקומו. א"כ ע"כ נשמע מת"ק לר"י דגם ר"י איירי בט"ב במקומו. ומצריך ברכה לפני'. לכן אמרו בגמ' דמועקרו נשמע דר"י מצריך ברכה לכתחלה גם בט"ב במקומו. אבל גוף לשון ועקרו אתי ג"כ לאורויי לצורך עצמו דבדבר רשות ט"ב למפרע. והא דלא נקט רבותא יותר באט"ב במקומו דא"צ ברכה לפני'. דהשתא נקטינן דוה אינו רבותא כמ"ש הרשב"ם דמסברא אתיא. וזה ברור בפירושו:

ב) ומה שהקשה על הט"ז ומג"א (סי' קע"ח) באט"ב במקומו דנחלקו אי מהני הניח זקו. דהא מפורש בדברי הרשב"ם שם. דלא מבעי באט"ב במקומו דחייב לברך אע"פ שחבריו פטורין. א"כ משמע בהניח זקן מדנקט חבריו פטורין. וא"כ ק' על המג"א עכ"ד. באמת אינו דומה כלל. ודאי המג"א והט"ז פלפלו לשיטת הרשב"ם דקיי"ל כר"ח דבט"ב במקומו לקיבעא הדר ובעילה כל דהו לא מקרי שנוי מקום וא"צ לברך. לכן המג"א מדמה גם הניח זקן באטבב"מ לטבב"מ בלא הניח זקן. והט"ז סובר דאדרבה ט"ב במקומו עדיף מאט"ב במקומו. והניח זקן. וי"ל דהוי שנוי מקום, מיהת לר"י דהחמיר דאף באט"ב במקומו צריך לברך. כ"א בדאיכא תרתי למעליותא טבב"מ וגם הניח זקן. א"כ פשיטא דהניח זקן באט"ב במקומו עדיף מטבב"מ ולא הניח ובודאי לר"י אינו מועיל כלל וחייב לברך ושפיר כ' הרשב"ם. אבל לדידן דלא קיי"ל כר"י. י"ל כמ"ש המג"א דכשם שבטבב"מ מקילינן בלא הניח זקן. ה"ה בהניח זקן אידי ואידי א"צ לברך. כיון דמקילינן בה וז"פ:

והנה ראיית המג"א מדאצטריך הש"ס לדייק מועקרו. ולא דייק מגופה דא"כ מה חילוק בין הניח זקן באט"ב במקומו ע"ש. לפענ"ד ל"ק לדעת הט"ז והב"י דודאי ל"מ למפרך אדר"ח דסובר בט"ב במקומו דא"צ לברך דאפשר דה"ה באט"ב במקומו והניח זקן נמי והא דלא נקט ר"ח זה. היינו כיון דברייתא דשנוי מקום לא מיירי בחברים מסובין וביחיד איירי. א"כ ל"ש הניח זקן. ולא הוי מצי למפרך אר"ח די"ל באט"ב במקומו ומ"מ יש לחלק בין הניח זקן או לא. אבל לקושטא דמלתא דר"ח פסק כת"ק דר"י דטבב"מ א"ל לברך מדיוקא דת"ק ועקרו וא"כ ק' אמאי לא נקט תנא ג"כ באטבב"מ והניח זקן דא"צ לברך כיון דלהט"ז הוא גרע מסברא מהניח זקן באטבב"מ. ובאמת סברתם נכונה. דהא בטבב"ע התורה הזקיקתו לשוב למקומו לא מקרי שנוי מקום. משא"כ הניח זקן לחוד נהי דרצונו לחזור. מ"מ לא דמי. וכיון דת"ק לא בא להודיעך כחו דר"י לר"ח דקי"ל כוותי' למה לא נקט ג"כ באע"ב במקומו והניח זקן. ע"כ דעת הב"י והט"ז דבאט"ב במקומו אף הניח זקן לא מהני. אבל לפום ס"ד, לא הוי מצי למפרך אר"ח דהומ"ל דברייתא באט"ב במקומו. ומ"מ הניח זקן א"צ לברך. לכן פריך מועקרו דמיירי בטבב"מ. אבל לפי האמת הוכיחו הב"י והט"ז מת"ק דר"י דלא נקט הך רבותא באט"ב במקומו והניח זקן. דת"ק מודה דבזה אין לחלק וחייב לברך. והמג"א סובר דשניהם שקולים טבב"מ ולא הניח זקן דהתורה הזקיקתו לשוב למקומו. או באט"ב במקומו והניח זקן. ולכן אידי ואידי פטורין. ושמעינן חדא מחברו. אבל ודאי לר"י דלא סגי בטבב"מ לחוד. רק בהניח זקן וכהרשב"ם ול"ק קו' כ"ת:

ידידו דו"ש. במק"א מצאתי להגהמ"ח סובב הולך על קו' השואל הנ"ל. וכנראה שהוא מהדו"ק. ולא מנעתי מלהעתיקו כאן. כי גם הוא נכון הוא]:

הנה הרי"ף סובר דט"ב במקומו אינו אלא פת. ורש"י ורשב"ם סוברים דאף ברכה מעין ג' נמי טעון ברכה במקומו ולכאו' מנא להו. ונראה דדייקו. מדדייק בגמ' דועקרו דמיירי בטבב"מ. דאל"כ היו צריכין לברך ברכה אחרונה. ואי כדעת הרי"ף דלמא בברכה מעין ג' דודאי צריכין לברך משום עצה טובה שמא ירעבו ולא יהי' ברכה מעין ג'. דצריך לברך דהוי כמו ברהמ"ז. אלא ע"כ דבברכה מעין ג' נמי לקיבעא קמא הדר לדברי ר"ח. אבל לפ"ז ק' מנ"ל לגמ' דלמא ס"ל לר"ח דוקא בבהמ"ז. אבל מעין ג' לא אמרינן הדר לקיבעא. ול"ק מברייתא. אמנם הגמ' דייק דלמ"ל עקרו כיון דא"א לפרש דמיירי במים. דא"כ למה תניא דט"ב למפרע. וא"כ למ"ל למתני עקרו. ע"כ לאשמועינן דאפי' בפת נמי דוקא בהניח זקן. דאל"כ הך עקרו מיותר דאי לשלול בשתיית מים הא שמעינן מט"ב למפרע. וא"כ ודאי קשיא אדר"ח. וא"כ לפי הס"ד דגמ' הוי סבורין כהרי"ף. ומ"מ פריך

אברייתא למ"ל ועקרו תיפ"ל מט"ב למפרע דאינו במים לכן ע"כ צ"ל דועקרו אשמעינן בפת נמי. וקשיא לר"ח. אמנם למה דאמר רנב"י תנאי היא. ובברייתא דועקרו אט"ב. ור"י אמר בד"א בהניח זקן שם לא מצי למידק מועקרו דמיותר דמיירי בפת. דהא ת"ק לא הזכיר ט"ב לפני'. וא"כ כיון דנקט סתם ועקרו ע"כ צ"ל דר"ח סובר כת"ק אף במעין ג' נמי לקבעא קמא הדר ור"י נמי דפליג לא נקט ועקרו. א"כ י"ל סתמא שפיר אף במעין ג'. ולפ"ז ל"ק דהו"ל להרשב"ם בגמ' למידק מהא דטעון ברכה למפרע דבט"ב במקומו מיירי. דהומ"ל דמיירי במעין ג'. ור"ח בפת איירי. לכן דייק מועקרו דמיותר דאפי' בפת נמי הדין כן. וק' לר"ח. אבל למה דמסיק תנאי הוא ובברייתא דפליגי בה לא תני בה ברכה למפרע. א"כ מדנקט סתמא ועקרו משמע דת"ק אף במעין ג' נמי סובר דא"צ לברך. וא"כ מסתמא ר"ח דסובר כת"ק סובר נמי במעין ג' לקבעא קמא הדר. ולפ"ז מיושב קו' המג"א על הט"ז דלמה לא מדייק בגמ' דאי באט"ב במקומו. א"כ מאי מועיל הניח זקן. ולפ"ז ניחא דלפי הס"ד הוי מחלקינן בין פת ליין ונהי דביין י"ל דמודה ר"ח דלא אמרינן לקבעא קמא הדר. מ"מ כיון דהסבו אחד מברך לכולן י"ל דביין מועיל הניח זקן. ודוקא במים דלא הוי קביעות כלל לא מהני הניח. וג' דינים יהי'. בפת אף בלא הניח א"צ לברך וביין בהניח דוקא. ובמים אינו מועיל הניח. לכן דייק מועקרו דמיותר. דבפת איירי. אבל לפי המסקנא דר"ח סובר אף במעין ג' דלקבעא הדר. וכיון דק"ל כר"ח א"כ רק במים ודאי לא מהני הניח זקן. דשם אינו מועיל הסיבה כלל ושפיר הקשה הט"ז על הסמ"ק שם. וכ"ז לר"ח דועקרו בברייתא לת"ק קאי. אבל ר"י דפריך למ"ל ועקרו. ומשני לרבותא דר"י ולכאורה למ"ל להודיעך כחו דר"י הא בל"ז שמעינן מדברי ר"י שאמר ט"ב למפרע. דלאו במים קאי. ומכל מקום בלא הניח זקן צריך לברך. ע"כ צ"ל דלהודיעך כחו הוא דאף בפת נמי לר"י צריך לברך דלא הוי שמעינן מדר"י. רק מיתורא דועקרו דייקינן דאף בפת כן לר"י. [ע"כ מצאתי]:

סימן ז

ב"ה כ"ט טבת תרי"ג לאסק

כבוד מחו' יד"נ הרב המופלג הנגיד היקר שלשלת היוחסין **כ"ש מ' יעקב זלמן** בהריר נ"י.

מכתבו היקר קבלתי. ובדבר שאלתו בעסק פאבריק שרוצה לעשות. לכאו' הי' נ"ל שכ' ימכור המאשין והדירה שלו. בעד סך מסוים שיבין כ' שיהי' שוה בשופי או פחות מעט לעכו"ם ויקבל ערבון (זדאטיק) והמותר יזקוף עליו במלוה עד זמן עשר שנים

וכל שיגמר הפאבריק יהי' של הקונה. רק כ' יקיף הדמים הנצרך למלאכה בסחורות ותשלומי להעושי מלאכה. ומחיר הוצאות והקפת הדמים. וגם שכר טרחת כ' אשר ימכור הסחורות יקח כ' סך קצוב. מאת הא"י הקונה. לשנה. ובתום הזמן יחשב כמה הי' ריוח מהסחורות. ויחשוב כמה חייב לשלם שכרו. ואז הריוח ינוכה מדמים שחייב מחיר הבית ומאשין ואם יחסר דמים ישלים הקונה מכיסו. ויוכל לעשות עם א"י אחר ולאו דוקא עם ראש עושי המלאכה (מיינשטער). דבכה"ג ליכא למיחש למראית עין דלא מצינו לחז"ל שאסרו רק בשכירות ולא במכר. ודבר זה למדנו מדברי הב"י (בסי' רמ"ג) בשם הגאון מהרי"א ז"ל בפי' דברי בה"ג דהשכירו לשנים מרובות דהו"ל כמכר וקלא אית ליה וליכא למיחש למראית עין. וגם החולקים על מהרי"א דבעינן שכירות שנים זו אחר זו. מ"מ במכר מיהת מודים לסברתו דליכא חשש מ"ע. ועוד דכיון שכ' לא החזיק עדיין בהפאבריק שלו. רק מתחיל לעשות עתה. דמי למ"ש המג"א (בסי' רמ"ו סק"ג) בקנה מעכו"ם דמותר אף להשכיר דליכא מ"ע

אולם נתיישבתי כיון דחוקי הממשלה יר"ה שהפאבריק יהי' לו חותם כתוב שם הפאבריק. א"כ נקרא על שם ישראל הוי. כיון דהרואה החותם והטבלא יראה שמו. אף דהוי מכר וקלא אית לה מ"מ בכה"ג גרע. ע"כ דעתי נוטה שכבודו ימכור חלק קצת מהבית ומאשין לשליש או לרביע לעכו"ם ויעשה קאנטראקט בפני עדים דליהוי קלא למלתא. ויכתוב בקאנטראקט שמתנה בפי' שיהי' להעכו"ם שבתות וי"ט. וכנגדן יטול כבודו בימי החול כמבואר (בסי' רמ"ה). ומחיר הקפתו [המעות. וטרחת כ'] למכירת סחורותיו שיהי' לחלקו נותן לכ' סך קצוב. וכאשר יגיע זמן פרעון מהבית ומאשין אשר יזקוף לו במלוה לזמן איזה שנים. יחשוב כמה יעלה ריוח לחלקו של עכו"ם. [וינכה] שכר אשר ישיג כ' ואם לא יגיע די שכרו לכבודו ישלם לו העכו"ם מכיסו. ואם יעלה הריוח יותר ינכה מדמי החלק בית ומאשין אשר זקף עליו במלוה. ובפירוש יתנה שאם לא יעשה מלאכה בשבתות וי"ט. לא יפסיד כ' שכר טרחתו והרוחים מהקפות הדמים שקצב שאז כל מלאכת שבת ויו"ט הוא לעכו"ם. ויכתוב בחותם וטבלא של הפאבריק (בהריר עט קאמפ'). דאז מצד הרואים המלאכה שנעשה בשבת ליכא למיחש. כיון דקלא אית לה לשותפות. וגם מהרואים הטבלא שנזכר עליו שם כ' ליכא מ"ע כיון שנזכר (עט קאמפ') עם שותף. ואין לחוש להערמה. כיון דהוא רק איסור דרבנן שרי ע"י הערמה כמו שמתירין באיסור חמץ. ועוד דאין זה הערמה דאם יתן. לו הערל דמי' מרוצה המוכר על המכירה. דהכי חזינן דהקילו אף במכירת שוורים בפסח. אף דיש כאן לתא דאורייתא. וע' למקו"ח בה' פסח:

ולרווחא דמלתא נ"ל שיהי' לו השואה עם המיינסטער מכל שטיק שאז הוי גם בקבלנות ג"כ. ופשיטא דבשביל חשש מ"ע ל"ש למיחש לחשש הערמה. דמה"ת יחשדו הרואים שהיא הערמה. ואף שראיתי להגאון בס' תפארת צבי (סי' י') שחש להערמה וכ' רק דברים ליכא למיחש להערמה. לא כתב שם כן רק לרווחא דמלתא. ועוד דדוקא בבהכנ"ס כיון דאין דרך האנשים המשתדלים בבנין ביהכנ"ס למכרו לעכו"ם הוי הערמה דמינכר משא"כ כאן. כן דרך הסוחרים להשתתף. דהכי חזינן בשדה כיון דדרכו באריסות ל"ח למ"ע דאמרי ארעא לאריסותא א עבידא ה"נ כיון דדרך פאבריקין שיהי' בהם שותפים ישראל עם א"י ודאי ליכא מראית עין:

קיצור הדבר ימכור חלק שלישׁ או רביע מהבית ומאשין לא"י יהי' מי שיהי'. ויקבל ערבון (זדאטיק) והמותר יזקוף עליו במלוה על משך כמה שנים. ויתנה שימי השבתות ויו"ט יהי' של העכו"ם לבד. לעשות מלאכתו. ואם לא יעשה בימים ההם יהי' הפסד הא"י. [ע"כ מצאתי]:

סימן ח

שאלה. מי שאין לו לקדש רק על יי"ש ואינו יכול לשתות רוב כוס מה יעשה:

תשובה. ראשונה צריך ביאור כמה שיעור הצירוף בשתיית יין לענין ברכה אחרונה ושאר דברים, הנה מדברי הט"ז או"ח (סי' ק"ץ סק"ג) נראה דמדמי ליוה"כ דאין מצטרף רק כדי רביעית, והוא דעת הרמב"ם [בפ"ב מיוה"כ ה"ד] והראב"ד [בפ"י מתרומות ה"ג] השיגו מכריתות (די"ג א') דלפסול הגוי' שיעורו כדי אכילת פרס והה"מ כ' ליישב כיון דהרמב"ם ג"כ ס"ל התם כן, ע"כ ה"ט דשם אינו אלא מדרבנן לכן שיערו בכא"פ אבל בדאו' שיעורו ברביעית, דרבנן החמירו ועשו חיזוק לדבריהם, הו"ד בב"י (סי' תרי"ב), ובפ"י דתרומות בכ"מ עמד גם כן בקושיא זו דבתרומות פסק בזר ששתה תרומה הצירוף ברביעית ואלו בפסול גוי' (בפ"ח מה' שאה"ט) פסק השיעור צירוף כדא"פ, והביא תי' הה"מ, ועוד הביא בשם הר"י קורקס דאכילת האיסורים אאכילה והנאת גרונו הוא דמחייב, ולכך אם יש כדי שתיית רביעית מצטרפת הנאתה, והאכילה נמשכת הנאתה יותר ולכך מצטרפת עד כדא"פ, אבל טומאת גוי' לאו באכילה ושתי' והנאה תליא מלתא, דאפי' תחב לו חבירו בבית הבליעה נטמא גופו, ולכך אין לחלק בין אכילה לשתיי', ובתרוויי' בכא"פ מצטרפין עכ"ל. ותמה אקרא מה יענו להא שפסק הרמב"ם בה' נזירות (פ"ה ה"ה) וז"ל וכן אם שרה פתו ביין והי' הרביעית יין בכדי פרס מן הפת ואכל כדי פרס שנמצא שאכל רביעית יין הר"ז לוקה. והא שם האיסור משום היין, ואפ"ה שיעור

הצירוף בכא"פ, ודוחק לומר כיון דנבלע בתוך הפת הנאתו נמשכת יותר עד בכדי אכ"פ, דכיון דהרמב"ם לא פסק היתר מצטרף לאיסור, א"כ מדוע יועיל מה שנבלע יותר מאלו הי' בעין ושהא יותר מרביעית דאין מצטרף, ושם לא יתכן תי' הה"מ ומהרי"ק, דשם מדאו' אסור, והוא תלוי בהנאה, וזה תימא:*

ולכאו' הי' אפ"ל כיון דבנזיר אסרה תורה גם חומץ יין אעפ"י שחומץ אין בו הנאה דהא פליגי ביומא (דפ"א ב') אי חייב ביוה"כ בשותה חומץ אי הוי מזיק, א"כ לא תליא איסורו בהנאה, דהא חזינן דאף מידי דמזיק אסרה תורה, א"כ דמי לטומאת הגוף דגם השתי' מצטרף בכא"פ וכתי' הרי"ק. ומה"ט הו"א ליישב מ"ש הרמב"ם (בפ"י מתרומות הי"א) נזיר ששגג ושתה יין של תרומה משלם קרן ולא חומש, וכ' הכ"מ הטעם כיון שהוא אסור ביין אף אם הי' חולין לאו שתי' היא, וק' מ"ש מאכל תרומה בשוגג ביוה"כ דפסק רבינו שם (ה"ז) דחייב בקרן וחומש, ולפ"ד הי' ניחא דשאני ביוה"כ כיון דאחשבה רחמנא אכילה לענין יוה"כ שיהי' חייב עלי' משום יוהכ"פ הוי נמי אכילה לענין תרומה לשלם חומש (ומה"ט כ' ליישב הא דהרמב"ם פסק בגה"כ של נבלה לוקה שתים [פ"ח ממ"א ה"ו] משום דהתורה אחשבה לאכילה ולקי עלה נמי משום נבלה אף דאב"ג בנ"ט) אבל בנזיר ל"ש אחשבי' לאכילה כיון דחומץ ג"כ אסרה תורה ול"ב הנאה כלל, וא"כ כשהוא שוגג בשתייתו יין אינו משלם חומש. אבל כ"ז ליתא דהרי רבינו פסק (שם ה"ז) דגם השותה חומץ משלם קרן וחומש וע"כ דס"ל דחומץ אינו מזיק ואדרבה משיב הנפש, כמ"ש הכ"מ שם, א"כ גם בנזיר שאסרה תורה י"ל משום, דמשיב הנפש, ובהנאה תליא מלתא, ול"ש גם תי' הרי"ק, והדרא קו' לדוכתא

ומדברי הרמב"ם הללו שחילק בין אוכל תרומה ביוה"כ לנזיר ששתה יין של תרומה, נראה סייעתא לדעת הב"ח באו"ת (סי' ר"ד) שכ' דחולה שיב"ס ואוכל ביוה"כ חייב לברך, ואם מאכילין אותו דבר איסור אינו מברך, דהיכא דאוכל דבר היתר רק שהיום גורם איסור אכילה אין נפשו קצה באכילתו ומש"ה צריך לברך, אבל דבר אסור בעצם נפשו קצה באכילתו וא"צ לברך, והמג"א דחה דבריו בשתי ידים, אבל לפ"ד מצאנו ישוב לדברי הר"מ דמי שאכל תרומה ביוה"כ דאין נפשו קצה באכילתו רק גורם, וכן אוכל תרומת חמץ בפסח דשקו"ט [בפסחים ל"ב.] אי משלם לפי מדה או לפי דמים, כיון דכל השנה לא בדיל מיני' ואין נפשו קצה באכילתו רק ארי' דרביע עלי' מצד הזמן שפיר משלם קרן וחומש, אבל נזיר שאסר נפשו ביין ולא חפץ ביין ונפשו בחלה בי' לאו הנאה מקרי שישלם חומש, והגם כי סתם נזירות לזמן, מ"מ ל"מ הזמן גורם, דאם לא יביא קרבנותיו לעולם אסור ביין כמבואר בר"מ פ"ח מנזירות א וגם הא אסר עצמו הרי כי ק

חפץ בו לא מקרי הנאה שישלם חומש. ויותר נ"ל דשאני נזיר שהוא עצמו אסר על עצמו היין וקצה בשתייתו לא מקרי הנאה, משא"כ יוה"כ וחמץ שהוא חפץ לאכול ורק התורה אסרה עליו שפיר משלם חומש:

אמנם בישוב דברי הרמב"ם שפסק בנזיר השיעור צירוף בכא"פ נ"ל דבר חדש בישוב השגת הראב"ד מפסול גוי', דרבינו סובר דהני ששיעורן פחות מרביעית כגון תרומה דשיעור השתי' להיות חייב חומש הוא כזית [כמבואר בפ"י מתרומות ה"ב] וכן ביוה"כ דהשיעור חיוב בשתיי' הוא מלא לוגמיו שהוא פחות מרביעית (כמבואר בסי' תרי"ב ס"ט וע' בסי' ק"ץ ס"ב] שפיר הצירוף בכדי שתיית רביעית, משא"כ פסול גוי' דהשיעור שתיי' להטמא בלי שהיי' כלל היא רביעית כמבואר (בפ"ח מאה"ט הי"א) א"כ ודאי כיון דא"א שלא ישהא קצת ודאי נתנה התורה שיעור שהי' יותר מכדי שתיית רביעית והיא כדא"פ (וע' לח"מ בפ"ב מה' שביתת עשור ה"ד), ולהכי בכריתות לפסול גוי' השיעור בכא"פ לצירוף שתיית רביעית, ובתוספתא לענין יוה"כ שיעור צירוף מלא לוגמיו בכדי רביעית, וממילא ניחא בנזיר שפסק הרמב"ם שיעור הצירוף בכא"פ כיון דהשיעור חיוב הוא ברביעית, ע"כ שיעור צירוף הוא בכא"פ דאל"כ לא יתחייב כלל אם יפסוק מעט ושפיר דמי לפסול גוי' וז"נ מאוד:

ואשכחנא מרגניתא ליישב קו' תוס' בנזיר (דל"ח א' ד"ה נזיר) אהא דאר"א עשר רביעיות הן ונקט ר"כ בידי' חמש סומקתא וחמש חוורתא, חמש סומקתא נזיר כו' רביעית יין לנזיר והקשו תוס' דהא לקמן אמרינן בפלוגתא לא קמיירו, ורע"ק הא פליג ביין לנזיר דשיעורו בכזית, ודחקו לתרץ דהא דאמרינן בפלוגתא לא קמיירו היינו בחיוורתא, וז"ד גדול דהא ר"א עשר רביעיות סתם קאמר וא"כ ממנ"פ אי מיירו בפלוגתא ליחשב יותר ואי לא מיירו בפלוגתא ליחשב רק תשע, ועפ"ד ניחא דממנ"פ איתא שיעורא דרביעית ביין לנזיר אי לרבנן השיעור שתיי' היא רביעית, ואי לרע"ק דשיעור שתיי' הוא בכזית, ממילא שיעור צירוף הוא כדי רביעית דזב"ז תליא דאם שיעור השתיי' הוא בכזית שהוא פחות מרביעית די שיעור הצירוף בכדי רביעית, וממנ"פ עשר רביעיות הן, וז"נ מאוד, ומזה יצא לרבינו הסברא דהצירוף תליא בהחיוב אי השיעור חיוב כזית הצירוף רביעית, ואי החיוב ברביעית שיעור הצירוף הוא בכא"פ:

ברם יש לעיין בהא שפסק (בפי"ד מהמ"א ה"ט) וז"ל וכן השותה רביעית של סתם יינם מעט מעט או שהמחה את החמץ בפסח, או את החלב וגמעו מעט מעט, או ששתה מן הדם מעט מעט, אם שהה מתחלה ועד סוף כדי שתיית רביעית מצטרפין עכ"ל, הרי דגם במה שהשיעור חיוב הוא רביעית פסק שיעור שהיי' ברביעית ונהי דבחמץ וחלב ודם

שהמחן חייב בכזית [כדמוכח בחולין (דק"כ ע"א) וע' ר"מ ה"א פו"ז ממ"א] וכן מוכח (בפ"א מחומ"ל ה"א) שכ' כל האוכל כזית כו' אחד האוכל ואחד הממחה, וא"כ ניחא שפיר מה שפסק דשיעור צירוף הוא ברביעית (ודלא כמו שנראה מדברי הלח"מ (פ"ב משביתת עשור ה"ד) דגם חלב וחמץ שהמחן שיעורן ברביעית שכ' בזה"ל אבל בפי"ד מהמ"א דיהיב הך שיעורא לשאר איסורים דשיעורם רביעית, והרי מבואר ההיפך) אבל אסתם יינם [דשיעורן ברביעית כמבואר בפי"א ממ"א ה"ג] קשה, ואפ"ל כיון דסתם יינם דרבנן לא החמירו בשיעור הצירוף יותר, מאיסורי תורה ששיעור חיובן הוא בכזית ואפ"ה שיעור צירופם הוא כדי רביעית, וז"ד, ובאמת גם לדברי הה"מ קשה אמאי לא עשו חיזוק לדבריהם, כמו בטומאת גוי' של דבריהם, דסת"י יוצטרף בכא"פ למכות מרדות. וגם להרי"ק קשה דהא שיעור רביעית בסת"י רק לענין טומאה איתמר בע"ז (ד"ל א') סת"י אסור בהנאה ומטמא טומאת משקין ברביעית, וע"ש בכ"מ שכ' אעפ"י שיי"נ שיעורו בכ"ש, סת"י שאינן אלא מדברי סופרים שיערו ברביעית, וע"כ מטומאה יליף, ולדברי הרי"ק דשאני טומאה דלא תליא בהנאה מצטרף בכא"פ, א"כ איך יליף שיעור חיוב איסורו ברביעית מטומאה, ושיעור צירוף לא יליף מטומאה, דבטומאה מצטרף בכא"פ ובאיסור למכ"מ פסק שיעור צירוף כדי רביעית. לכ"נ דהואיל וסת"י היא גזירה מדרבנן משום בנותיהן חייבו בשתיית רביעית מכו"מ ואסמכוהו אקרא דישתו יין נסיכם, לא החמירו רק אם שותה רביעית כדרך שבנ"א שותים אותו דכה"ג דרך שתיי' וקירוב הדעת לבא לידי חתנות, אבל השותה ושוהה בשתיית רביעית עד כא"פ לא הוי כדרך שבנ"א שותים וליכא קירוב הדעת ולא גזרו להכותו מכ"מ בכה"ג, כמו שלא גזרו ביין מבושל ומותר לשתות עם א"י בכוס אחד [כמבואר בפי"א ממ"א ה"ט] וע' בב"י יו"ד (סי' קכ"ז) והרא"ש לא הקשה רק מכח דשמואל דעדיין שייך משום בנותיהם, אבל לשתות בשהיי' גדולה כ"כ ודאי א"ז קירוב הדעת לכן פסק דשיעור הצירוף הוא רק בכדי רביעית כנ"ל ליישב דבריו ז"ל:

אבל תמיהני מה שפסק הממחה חמץ שיעור צירופו בכדי רביעית, א"כ השתא כששותה בעיני' רק מפסיק מעט לא מצטרף רק בכדי רביעית, א"כ כ"ש היכי שנתערב עם משקה אחר דודאי לא מצטרף רק כדרך ששותה רביעית, וא"כ תמוה מהא דאמרינן בפסחים (דמ"ד א') הנח לכותח הבבלי דלית בי' כזית בכא"פ, ואיך יהי' חמור תערובת טעם מאלו המחה גוף החמץ ושתה מעט מעט בכא"פ דלא הי' מצטרף רק בכדי שיעור רביעית, וכ"ש היכי כשהוא מעורב בכא"פ דלא יהי' חייב, והנה י"ל דהש"ס לא מקשה רק מכותח הבבלי דהוא מאכל, ובמאכל ודאי השיעור בכא"פ, אבל אשכר המדי וחומץ המצרי דהן

משקאות לא מקשה בגמ' כיון דהן משקין לא מצטרף בכא"פ, אבל מדברי רש"י משמע דלא כהרמב"ם שכ' שם וז"ל ושכר המדי נמי אע"ג דשתי לי' בעיני' מיהו אין לך שותה ב' וג' כוסות שלא יפסיק וישהה בינתיים הלכך בכדי שהיית אכ"פ לא שתי כזית מן החמץ לבד מן המים ושאר התערובות שסתם שכר עיקרו מן התמרים או מתאנים אלא שבמדי מערב עמהם מי שעורין קצת עכ"ל מבואר דאם הי' כזית חמץ בכא"פ הי' חייב ואמאי הא לא מצטרף אלא בכדי רביעית כמו בחמץ בעיני' שהמחה כנ"ל, וע"כ דחולק אהרמב"ם, וכן מבואר ברי"ף והרא"ש שכ' וה"מ כגון כותח הבבלי ושכר המדי דליכא כא"פ, משמע אלו הי' בכאכ"פ הי' חייב אף בשכר, הרי דחולקים, דלדעתם כשמערב חמץ במים ושאר דברים מצטרף בכא"פ מכש"כ כששותה בפ"ע בהפסקות דודאי מצטרף בכא"פ, דהיכא כשהוא בעין ואוכל בהפסקות חמיר ממעורב, דהכי הי' עולה על דעת, מרן בכ"מ (בה' חו"מ פ"א ה"ו) להעמיס בדעת הרמב"ם דכשאוכל בהפסקות בכא"פ חייב כרת, ובמעורב כשאוכל כא"פ אין בו כרת רק מלקות ודייק הכי מהרמב"ם (פט"ו ממ"א) ע"ש, ונהי דלבסוף מסיק בדעת הרמב"ם דגם בתערובות יש כרת ומה דנקט (בפט"ו ממ"א) בחלב דלוקה כשנתערב עם הגריסין ל"ד וה"ה דיש בו כרת, מיהת אם כשאיתא בעיני' ומפסיק סובר הרמב"ם דרק בכדי רביעית, מכ"ש כשנתערב, וא"כ הרי"ף ורש"י והרא"ש דס"ל בתערובות מצטרף, בכא"פ, מכ"ש כשהוא בעין דמצטרף בכא"פ, מוכח דפליגי אהרמב"ם בהמחה חלב דס"ל דא"מ רק ברביעית.

איברא מצינו להיפוך ברא"ש (פג"ה) בשם ר"ת דמבא"מ ויש בו כזית, בכא"פ נהפך ההיתר להיות איסור ולוקה בכזית הרי דבעין ע"י הפסקות קיל מתערובות דבעין בעי כזית ובתערובות גם בח"ש לוקה דההיתר נהפך לאיסור ונהי דהר"מ ל"ל הך סברא דבהדיא כ' (בפט"ו ממ"א ה"ג) כזית חלב שנפל לתוך גריסין דאם לא אכל רק כזית ביותר מכא"פ מלקין אותו מכות מרדות מדבריהם, מ"מ האפ"ל דלענין זה ס"ל דחמור בתערובות דמצטרף בכא"פ אף דבבעין בהפסקות ס"ל דאמצ"ט יותר מכדי רביעית, ולפ"ז הי' אפשר להשוות דעת הרמב"ם עם דעת הרי"ף ורש"י, אבל ז"א דממנ"פ אי ההיתר נהפך להיות איסור יתחייב כשאכל כזית, ואי אין ההיתר נעשה איסור א"כ מאי נפ"מ אם הפסיק כשהי' אם הפסיק ע"י אכילת התערובות, ובזה אפ"ל מה שתמהו על, הרמב"ם (בה' חו"מ פ"א ה"ו) שכ' בתערובות חמץ כותח הבבלי ושכר המדי דלוקה ואין בו כרת מכל מחמצת, בד"א ביש כתוך התערובות כזית בכא"פ אבל אם אין בתוך התערובות כבפ"א אינו לוקה אלא מכות מרדות, ותמהו עליו הה"מ וכ"מ דאם יש כזית בכא"פ כרת נמי לחייב, ותו למ"ל קרא דכמ"ח הא בכל התורה כבא"פ חייב, ולפ"ז י"ל

דהרמב"ם סובר דאף בכ"מ אם אכל רק כזית אינו לוקה עד שיאכל כל הפרס דהכי כ' (בפט"ו ממ"א) בחלב לתוך גריסין, מ"מ בחמץ גלי קרא דכמ"ח דאם אכל כזית לוקה דהיתר נהפך לאיסור, ולכן לוקה אם יש בתוך התערובות כזית בכא"פ אף שלא אכל רק כזית לוקה אבל א"ח כרת עד שיאכל כל הפרס:

ובזה יובן מה דאמרו בגמ' אי כר"א דדריש כל אפי' חמץ בפסח נמי, דמה ענין זה להמל"א, ולפ"ז ניחא דלר"א כיון דחידש דבכזית לוקה, א"כ אף שחמץ אין בו רק כ"ש, מ"מ כשהוא מעורב ההיתר מצטרף, כמו בנזיר כשמעורב יין בפת דלוקה בכזית מפת ויין אף שאין בו כזית יין, ואנן מפרשינן דטעם ר"א משום דהמל"א, מיהת אימת מצטרף לאיסור כשיש בכא"פ [כזית](מועיל ההיתר להצטרף ללקות בכזית לבד, אבל באין [כזית] כא"פ אין ההיתר מצטרף כלל ולא לקי ורבנן פליגי דל"ל דרשא דכל ואינו לוקה על ערובו כיון שאינו אוכל כזית [מחמץ]:

והא דפרכינן בגמ' (בפסחים דמ"ד) א"ה אמאי פליגי רבנן עלוי', הא י"ל דפליגי באכל רק כזית ולא כל הפרס, והא דאמר רב שכן זר לוקה עליהם בכזית היינו באכל כל הפרס ויש בו כזית בכא"פ, ובשלמא לפי' ר"ת ניחא דבאמת בכל איסורין בכזית חייב אם יש כזית בכא"פ בתוך התערובות ושפיר פריך אמאי פליגי רבנן, אבל לשאר הפוסקים ק' דלמא בחמץ מרבוי דכל מרבי באכל כזית [מתערובות]לבד דחייב מלקות ובהא פליגי ר"א ורבנן אי דרשינן כל ותו ק' מאי פריך בפשיטות דכותח הבבלי יש בו כא"פ דלמא מיירי בכותח שמעט חמץ בתוכו דכן משמע ברמב"ם שיש כותח שא"ב כזית בכא"פ תו ק' לס"ד דהמל"א בכל איסורין ג"כ ק' אמאי פליגי רבנן, וכבר שקו"ט בזה רש"י ותוס' בשמעתין, ועוד ק' קו' תוס' דהא ר"י באמת דריש כל לרבות ח"ש, א"כ מוכח דגם אנן דרשינן כל, ומ"ש תוס' דמוקמינן לאיסור ולא למלקות זה שייך התם, אבל כאן [אא"ל לאיסור, דלאיסור] ל"צ קרא דבכל איסורין תערובת אסור ובודאי כל למלקות אתי

לכן נראה דבשלמא אי בכל התורה המל"א י"ל דגלי קרא דכל להמל"א אף לרבנן בחמץ בפסח, ומינה גמרינן לכל התורה והא דפליגי ר"א ורבנן מיירי בכותח שא"ב כבכא"פ, דר"א דריש כל אף שאין בתערובת בכא"פ כזית, דביש כבא"פ שילקה בכזית ל"צ כל, דמנזיר גמרינן לכל התורה, ע"כ דאף בא"ב כבא"פ לוקה, ורבנן סברי דנזיר לטע"כ אתי, וכל דכתיב בחמץ ביש כבא"פ ולוקה אכזית משום המל"א, אבל באין כזית בכא"פ לא מצטרף כלל ולא לקי:

אבל אי תימא דבכל התורה אין המל"א כלל, ורק באכל כל הפרס לוקה, והא דאמר רב שכן זר לוקה עליהן בכזית היינו באכל כל הפרס, וכיון דבכל התורה ל"פ אי המל"א

אם לוקה באכל כזית מתערובת, מוכח דכ"ע מודו דבכל התורה לא לקי, וא"כ במאי פליגי ר"א ורבנן הא גם רבנן מודו דדרשינן כל, דודאי באכל כזית בשיש בתערובת כא"פ דלקי, ואי מיירי בשאין בו כלל כא"פ מנ"ל לר"א לחייב כלל, ומשני הנח לכותח הבבלי דלית בי' כא"פ אף אי אכל כל הפרס דבטלה דעתו אצל כל אדם, ואיצטרך קרא דכל לרבויי, ולכן ל"ל לרבנן בחמץ המל"א כלל דליכא קרא יתירא דכל איצטרך לרבות כותח אי משטר קשטיר לה דלוקה, ולא נימא בטלה דעתו אכ"א, וא"כ מנ"ל לאוכל כזית לבד שלוקה ור"א ל"ל הך סברא ואייתר קרא דכל לאוכל כזית דהמל"א בחמץ ולוקה, וא"כ לפ"ז ניחא מה דלא משני בגמ' לחומץ ושכר המדי, דכיון דאיצטרך קרא דכל לכותח, א"כ מנין לנו לחייב בחומץ המצרי ושכר המדי בכזית כיון דכל לא מיותר, אבל ר"א ל"ל סברא דבטלה דעתו וכל אייתר לרבות דכשיש כזית בתערובות כא"פ חייב, וא"כ ממילא כותח ושכר וחומץ כל הנך לוקה עליהן, וכיון דחזינן דסתם מתניתין כר"א פסק שפיר הרמב"ם כוותי' וא"ש:

ועכ"פ חזינן דשכר המדי תלה הרמב"ם בכא"פ, אף דבהמחה החלב בהפסקה, שיעורו ברביעית, בתערובת חמיר טפי דשיעורו בכא"פ, א"כ ממילא מיושב מה שתמהנו על הה"מ והרי"ק מהא שפסק הרמב"ם בה' נזירות דשרה פתו ביין דשיעורו בכא"פ, דש"ה דלא הפסיק בה בשהיי' רק אכל [בתערובת[שפיר מחמירינן בכא"פ דהרמב"ם סובר דחמיר תערובות, מאלו הפסיק בשהיי', היפך דברי הכ"מ בה' חו"מ. ולפ"ז [בנ"ד בקידוש], ה"נ מצטרף ברביעית דוקא לשיטת הרמב"ם, אבל יותר משיעור רביעית אם שהא בנתים לא יצא כלל:

מעתה מי שאינו יכול לשתות יי"ש רוב כוס [בפ"א], העצה הנכונה להבליע היי"ש בתוך הפת הבאה בכסנין שיהי' נבלע בתוך פרס דאז יהי' רשאי לאכול, כיון דמוכח מדברי הרמב"ם דאף בהפסקה אינו מצטרף כ"א בשיעור רביעית, אבל בנבלע בפת מצטרף בכא"פ, ואז יוצא י"ח קדוש. ואף לתי' הראשון שאמרנו דבנזיר ה"ט כיון דשיעורו רביעית מצטרף בכא"פ, וא"כ בקדוש דהשיעור הוא מלא לוגמיו [כמבואר באו"ח סרע"א סי"ג] דהוא פחות מרביעית [עמג"א שם ס"ק כ"ט] וא"כ דמי ליוה"כ דשיעור הצירוף הוא רביעית, א"כ י"ל דאף בתוך הפת לא מהני כלל אם הפת יותר מביצה ומחצה, ולא נחלק כלל בין נבלע בפת או בהפסקה. מ"מ נ"ל דבקדוש אף דדינו במלא לוגמיו מ"מ משפטו ככל דיני רביעית דמהני צירוף בכא"פ. תדע דבנזיר (דף ד') דאמר לאסור יין מצוה כיין רשות ופריך למאי לקדושא ואבדלתא מושבע ועומד מה"ס, פי' ואין שבועה חלה עליו, וא"כ קשה לדעת התוס' והרבה ראשונים דשבועה חלה על ח"ש אף דאסור

מה"ת כמבואר ביו"ד (סי' רל"ח ס"ד) ובתוס' שבועות (דכ"ג ב') אמאי לא יחול איסור נזיר דהא שתיית יין בנזיר ברביעית ובקדוש רק במלא לוגמיו. וע"כ צ"ל כמ"ש הט"ז (באו"ח סי' ק"ץ סק"ג) לספק בברכה אחרונה דבמלא לוגמיו הואיל והכוס רביעית רשאי לברך ברוב, וא"כ י"ל כיון דעיקר שיוצא בקדוש במלא לוגמיו] הואיל ורובו ככולו, וא"ת דכולו אסור לשתות משום דהוא נזיר, א"כ איך יצא ידי קדוש ברוב כוס, הא ל"מ לומר רובו ככולו דאסור לשתות, וא"כ ה"נ כיון דעיקר מה שיוצא במלא לוגמיו דרובו ככולו, א"כ כשם שכולו סגי בצירוף כא"פ ה"נ רובו י"ל דסגי בצירוף כא"פ, וא"כ בהבליע היי"ש בפת יצא יד"ח:

ואם אמנם הקושיא בנזיר בל"ז ל"ק כלל דבשלמא אי נשבע שלא לאכול ח"ש שפיר חייל דלא מקרי מושבע ועומד, אבל בנזיר דהוי כנשבע שלא לשתות ושלא יקיים מצות קדושא ואבדלתא שפיר לא חייל לבטל המצוה. ותו דהתם קאי לר"ש דס"ל כ"ש למלקות וגם אכ"ש לא חייל הנזירות [עי' השמטות] מ"מ אם כי אין ראי' משם לנ"ד, אבל מסתבר לן דאם קידש על היין וא"י לשתות כ"כ מבליע היין בפת כדי אכ"פ ויאכלנו, דאז יוצא ידי קידוש אף להרמב"ם דבעי צירוף כדי רביעית וראי' מהא דנזיר דחייב בכה"ג:

א.ה. העקנוהו מההשמטות לכאן:

שייך לסוף סי' ח'

ועוד נ"ל דאם נימא דהשאר אסור לשתות דחייל עליו הנזירות, א"כ לא מצטרף האיסור והוי כאילו אין בכוס רק מלא לוגמיו דלא יצא, א"כ אא"ל לידור בנזירות אכל רביעית, דא"כ איך יוצא ידי קידוש כיון דכל הרביעית אסור לו ואין שיעור בכוס, ונהי שיכול לשתות מלא לוגמיו לא יצא וכנ"ל לפ"ד הש"ך בנשבע בפירוש על שיעור דמותר בח"ש וע' ש"ך יו"ד סי' רל"ח סקי"א] א"כ אף אם נשבע שלא לשתות רביעית יין, אף דמותר לו לשתית פחות מרביעית מ"מ י"ל דל"י ידי קידוש דדווקא כשראוי לשתות כולו סגי במלא לוגמיו הא כל שאינו ראוי כולו אינו יוצא ברוב כו' [וע' שאג"א (סי' ס') ובמחנה לוי שבועות דכ"ג]:

סימן ט

תשובת רמ"א (סי' ע"ו) כ' דלחולה באמדוהו לב' גרוגרות רשאי לחתוך ג' גרוגרות בב' עוקצין דהא דנקיט ג' גרוגרות בחד עוקץ [במנחות דס"ד א'] לאו דוקא, ותמה עליו השאגת ארי' [בסי' נט] דהא הוי קצירה שלא לצורך כיון דיש אחד בב' גרוגרות למה יחתוך השלשה גרוגרות ב' בעוקץ א' וא' בעוקץ הב' הא די שיחתוך השתים שבעוקץ

א', וא"כ הוי קצירה שלא לצורך ומרבה באכילה ומרבה בקצירה ודאי אסור, ובאמת תימה גדולה היא דנהי דהרמ"א כ' שם דלרבות באכילה מותר, אבל פשיטא דלרבות בקצירה אסור, כיון דאפשר רק בחלול שבת א': ולהצדיק מאורן של ישראל נ"ל עפמ"ש תוס' בעירובין (ד"ד ב' ד"ה שיעורין) דהרמון שגדל לבדו הוא גדול ורמונים שגדלים ג' ביחד הם בינונים וארבע הם קטנים, א"כ חזינן דכל שגדל רמון יחידי הוא גדול יותר ממה שגדל ביחד בעוקץ א' עם אחרים, א"כ כשאמדו הרופאים את החולה לב' גרוגרות בב' עוקצין היינו גדולים, וא"כ לא אפשר לחתוך ב' גרוגרות שגדלו בעוקץ א' לבד כי לא יספיק לרפואתו, לכן רק הבחירה בידו לחתוך ב' גרוגרות בב' עוקצין בכה"ג שפיר כ' רמ"א דשרי לחתוך גם הג' שבב' עוקצין דלרבות באכילה מותר וז"ב:

סימן י

יום א' ויקרא תרל"ג לפ"ק לאסק.

להרב המאוה"ג מו"ה שלמה נ"י אבדק"ק שיראדז

ע"ד שאלתו באשה שהי' לה חבלי לידה ופתיחת רחמה והרופאים רצו לקחת הולד בכלים ולא יכלו כי נסגרו דלתי רחמה ומתה בתחילת ליל ש"ק. והיום בא בשאלתו מה משפט האשה אם לקחת הולד ע"י קריעת כרסה או לקברה עם הולד:

הנה מבואר בערכין (ד"ז) באשה שישבה על המשבר ומתה בשבת מביאין סכין ומקרעין את כרסה ומוציאין את הולד דלמא הולד חי. אמנם כבר נפסק בש"ע או"ח (סי' ש"ל ס"ה) דאף בחול כיון דמיד אין אנו בקיאין שמתה ובנתים ימות הולד א"צ לקרוע בטנה, כ"ש בנ"ד שכבר שהה מע"ל דודאי מת הולד ואין כאן חשש פ"נ כלל. וע' בתשו' שבו"י (סי' י"ג) הביא תשו' הגאונים (סי' רמ"ח) וז"ל שאלה אשה שמתה על המשבר והולד מפרכס במעי' מי קרעינן לכרסה לאפוקי את הולד או לא. תשובה לא קרעינן לה אלא משהינן לה ומחתינן אבנא אכריסה עד דימות הולד וקברינן לה ע"כ. והקשו הכנה"ג ושבו"י מגמ' הנ"ל דמבואר להיפך דקורעין בטנה אף בשבת. ונ"ל דבגמ' ע"ב מיירי בנעקר הולד לצאת. דאל"כ מה פריך בגמ' מחתך בבשר בעלמא הוא. הא הוי עוקר דבר מגדולו וחייב בשבת כמ"ש תוס' ביצה (ד"ז) אע"כ דכבר נעקר לצאת. וא"כ הגאונים י"ל דמיירי בלא נעקר הולד. וכיון שכ' תוס' ב"ב (דקמ"ד) ונדה (די"ד) לחלק דבנעקר היא מייתא ברישא. משא"כ בלא נעקר הולד מיית ברישא. א"כ הפרכוס אינו רק כמו זנב הלטאה כדאמרינן בערכין שם. ולכן שפיר כ' הגאונים דלא קרעינן לכרסה ומשהינן לה. והא דמחתינן אבנא אכרסה שימות הולד י"ל כרי שלא תתנוול. וכמו דאמרינן באשה יוצאה

ליהרג דמכין אותה כנגד בית הריון כדי שלא תצ הולד ותבא לידי ניוול [בערכין שם] א"כ ה"נ. כ"ז שמפרכס אפשר שתצא הולד ותבא לידי ניוול. לכן מחתינן אבנא אכרסה שלא יפרכס עוד ולא יצא. ולכן משהינן אותה עד שתמות לגמרי ולא מתעסקין עמה כיון שעדיין מפרכסת תבא לידי ניוול לכן משהינן עד שיביאו אבן ויורידו אכרסה. מיהת ראינו מדברי הגאונים שאדרבה אין להוציא הולד:

הן אמת למה שחידשנו דאף במפרכס יוכל הולד לצאת ויבא לידי ניוול, ק"ל הא דפריך התם למימרא דהיא קדמה ומתה ברישא והא קיי"ל דולד מיית ברישא כו' ומשני דשאני נהרגה למתה ופריך וגבי מיתה מי מיית ברישא והא הוי עובדא ופירכס תלתא קרבוס. ומשני מידי דהוי כזנב הלטאה. א"כ ק' היכי דייק התם למימרא דהיא מייתא ברישא. דלמא לעולם הולד מיית ברישא אף בנהרגה רק כיון דמפרכס חוששין שיצא הילד ויבא לידי ניוול לכן מכין נגד בית הריון. וא"כ מוכח דהיכי דמת לא יצא הולד ע"י הפרכוס. א"כ הדרא קו' על הגאונים למה צוו להניח אבן אכריסה כיון דבמתה ולא נעקר הולד. הוא מת ברישא ולא יצא כלל. אבל י"ל דלפי הס"ד דלא ידעו עדיין מהא דהוי' כזנב הלטאה הוי ס"ל דאי מיית ברישא לא יפרכס ג"כ. ולא יצא הולד. לכן פריך מהא דתינוק ב"י. ומשני באמת לחלק בין מתה לנהרגה. אמנם לפ"מ דמסקינן דאף במתה מפרכס. י"ל דגם במתה חיישינן לניוול שתצא הולד, רק בס"ד לא הוי ידעי דאי מתה תפרכס. דאל"כ לא הוי מקשי מעובדא דפרכס תלתא פרכוסי:

ועפ"ז יתיישב לן דברי המג"א (שם) שכ' מדלא חילקו (בסי' רע"ו) בהא דנוחל ומנחיל בין נהרגה למתה או נעקר הולד. דבאמת מיעוטא דמיעוטא חיים. ולכן מחללין שבת. ומ"מ אינו נוחל ומנחיל משום דבספק מעמידין בחזקת יורשי אב. משמע דאף בנהרגה כן. וגמגם במחהש"ק דא"כ למה בגמ' חילקו בין נהרגה למתה. אע"כ דבשביל ניוול ל"ח למעוט, וא"כ מוכח דבנהרגה אף רובא איכא לחיים. ואיך כ' המג"א דבנהרגה ג"כ איכא רק מיעוטא דמיעוטא וא"נ ומנחיל. ולפ"ד ניחא דלפי הס"ד דאי מת לא יצא הולד ואינו מפרכס כלל מדפריך מהא דפרכס. א"כ הוכרחו שפיר לחלק בין מתה לנהרגה. אבל למה דמסקינן דעובדא דתלתא פרכוסי הוי כזנב הלטאה וגם במת מפרכס. א"כ י"ל דלא מחלקינן בין מתה לנהרגה ואידי ואידי מת הולד, והא דמכין כדי שימות הולד. הוא שלא יפרכס עוד ולא יצא. אבל לעולם אין לחלק בין מיתה להריגה. ורק הואיל ואמר שמואל דמקרעין כרסה אף בשבת שמעינן דמיעוט יש ומחללין שבת בין במתה בין בנהרגה אבל ברובא אף בנהרגה לא חי וא"נ ומנחיל. ורק משום ניוול חיישינן אף במתה שמא הולד יפרכס לכן צוו הגאונים להניח אבן אכרסה אמת דהגאונים לא ס"ל הא דמג"א. דאל"כ

עדיין ק' אמאי לא מחתכין כרסה. אע"כ סוברים דאף מיעוטא דמיעוטא ליכא. וגם התוס' הם נגד דברי המג"א. ובאמת דברי המג"א תמוהין דמאי פריך בגמ' מהאי עובדא דפרכס תלתא פרכוסי. הא כיון דמיעוטא דמיעוטא חיים דלמא ע"צ המיעוט אירע עובדא. וכבר עמד ע"ז המחה"ש. תו ק"ל דא"כ מאי פריך למימרא דהוא מיית ברישא. דלמא גם לענין ניוול חיישינן למיעוט שמא תצא הולד. משא"כ לענין מנחיל לא אזלינן בתר מיעוט:

ויען לא עת לפלפל כי המת מוטל וגדול כבוד הבריות. אולם ראיתי להגאון מ' משה ז"ל בס' והשיב משה (סי' י"ג) שכ' דיושיבו ב"ד ויגזרו עלי' שתתן ולדה ויבטיחו לה שאם יהי' זכר ימולו אותו. ואם נקבה תהי' יתנו לה שם כי עי"ז יקום הולד לתחי', ואם כי כתב שם שיחרימו עלי' אם לא תתן. אין דעתי נוחה להטיל חרם. כי קללת חכם אפי' על תנאי היא באה. רק יגזרו עלי'. ואם תתן הולד טוב ואם לאו יקברוה עם הולד. וד' יגדור פרצות עמו ישראל ברחמים:

דידו דו"ש דוד דוב מייזליש

סימן יא

שאלה. מי שהי' לו חמץ. ושלח שליח למכרו. והשליח נתעצל ולא מכרו. ועבר עליו הפסח. מה דינו:

תשובה. הנה חמץ שעבר עה"פ מטעם קנסא שקנסוהו [דקיי"ל כר"ש בפסחים כ"ט א']. וכיון שכאן לא פשע המשלח. כי סמך שהשליח ימכור חמצו. א"כ א"ר לקנסו. נהי דאף בביטל חמץ קנסוה [בש"ע או"ח תמ"ח ס"ה. התם כדמפרש בירושלמי פסחים פ"ב ה"ב] משום הערמה. אבל כאן שצוה לשליח. והשליח הוא דפשע. א"כ למה נקנסנו:

אמנם לכאורה הא לא הי"ל לסמוך על השליח. לדעת ר"ת בתוס' עירובין ל"ב א' ד"ה ר"ש] דפסק כר"נ דבדאורייתא לא סמכינן אחזקת שליח עושה שליחותו. א"כ שפיר ראוי לקנסו. ונהי לדעת הר"ש והר"י. דהיכי דהמשלח יעשה עבירה

קיי"ל כר"ש. הי' מותר לו לסמוך אשליח. מיהת כיון דדעת ר"ת להחמיר [אפשר ראוי לקנסו]:

והנה נראה להביא ראי' לדעת הר"ש והר"י מסוגיא דהאומר בגיטין (דס"ד א') דפריך [אר' יוחנן דאמר בעל אמר לגירושין. ושליש אומר לגירושין. והיא אומרת נתן לי ואבד. הוה דבר שבערוה. ואין דשב"ע פחות מב'] ולהימני' לשליש [כו' ולימא חזקה שע"ש] דאמר ר' יצחק האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם. ומת שלוחו. אסור בכל הנשים שבעולם חשע"ש. ומשני ה"מ לחומרא. אבל לקולא לא. משמע דלפי הס"ד אין לחלק בין

לקולא או לחומרא. א"כ למה הוצרך בגמ' להקשות ממימרא דרי"צ. לפרוך ממתני' (שם דס"ה א') התקבל לי גיטי אסורה לאכול בתרומה מיד. וע"ש בתוד"ה התקבל דטעמא משום חשע"ש לחומרא. ואע"ג דאין בידו לקבל גט. מ"מ דמי לדרי"צ בצא וקדש דאסור ע"ש. ואמאי לא פריך ממתניתין. ועכצ"ל דממתני' ל"ה פריך מידי. דהו"א דוקא האשה שעשתה שליח הוא דמהני חזקת שע"ש שתאסר בתרומה. משום דמסתמא עשה שליחותה. כי תוכל לעשות עברה. שתנשא לשוק ותסמוך שהוא קיבל גיטה א"כ ודאי עשה שליחותה. אבל בבעל שעושה שליח להולכה. אין שום מכשול. ל"א הך חזקה. לכן מייתי מדרי"צ דבעל עושה שליח ומ"מ הוי חזקה. א"כ מוכח כסברת הר"ש דיש לחלק בין שמשלח יעשה עברה או לא. וק' על הר"ת דמייתי ראי' מהא דמסיק ה"מ לחומרא אבל לקולא לא דהלכה כר"נ. הא חזינן בגמ' דאסיק אדעתי' לחלק אם המשלח יעשה עבירה או לא. מדלא פריך ממתני' רק ממימרא דר"י:

אמנם גם לשיטת הר"ש אינו מספיק. דבשלמא בעירוב שאמר לשליח לקבל העירוב מיד הקוף. חושש השליח שהמשלח יטלטל בשבת ויסמוך עליו. וכן בתרומה בהא דמלא לך כלכלה תאנים מתאנתי. הלוקח יסמוך עליו ויאכל טבלים. וכן בעומר הרחוקים מותרים מחצות היום. וסמכינן אחשע"ש. דהכהנים יודעים. שהרחוקים יסברו שהוקרב העומר ויאכלו חדש. א"כ ודאי עושים שליחותם. שלא יעברו אל"ע. אבל באשה שאמרה התקבל. האיך תוכל לטעות להנשא לשוק על סמך שעשה שליחותו. הא אינו בידו שהבעל יתן לו הגט. א"כ ודאי תמנע מלהנשא. דאף שתאמין לשליח שיעשה שליחותו. מ"מ לא תקיל לעצמה להנשא לשוק. פן לא רצה הבעל לגרשה. וא"כ גם במתני' דהתקבל. אין שום מכשול לאשה המשלחת. אם לא יקבל הגט. ומ"מ משום חשע"ש אסורה בתרומה מיד. א"כ גם לשיטת הר"ש והר"י ק' אמאי פריך מדרי"צ. לפרוך ממתני'. דלפי הס"ד לא נחית לחלק בין לקולא או לחומרא:

לכ"נ דודאי הוי ידע דיש לחלק בין קולא וחומרא רק דפריך מדר"י. כיון דחזינן דקנסוהו בכל נשים שבעולם. אף דמן הדין כל חדא שריא. דכל חדא הוית מהרוב שלא נתקדש קרובותי' כמ"ש התוס' שם. רק משום קנס ששלח שליח סתם ולא פי' למי דהי"ל לחוש שמא ימות השליח ויבא לידי מכשול. וא"כ אי נימא דחזקה שע"ש. אינה חזקה אלימתא רק ספק הוי א"כ לא הי' לנו להחמיר בקנס לאסרו ארג כולם. אלא ע"כ דחזקה אלימתא היא. ואיכא אחת שהיא ודאי קרובת האשה שנתקדשה לו. לכן קנסו לאסרו. ומשני דמ"מ דוקא לחומרא. אבל לקולא לא. וא"כ אין מזה קו' גם על הר"ת. דהוא סובר דבאמת בכ"מ ל"ש לומר שהי' לו לעשות. כי הי' לו לחוש שהמשלח יסמוך עליו ויעשה, עבירה

דודאי מספק לא יסמוך עליו כלל דסד"א לחומרא. אלא סובר רב ששת דאף באין משלח עושה עבירה. מ"מ שומר הבטחתו [ומש"ה סמכינן אחשע"ש] א"כ כיון דמוכח בגיטין להיפך לא קיי"ל כוותי':

וראיתי להמל"מ פ"ד מבכורות נסתפק בשיטת הרמב"ם אי פוסק כר"ת או כר"י. ואעתיק דברי הגמ' עירובין (דל"ב) א"ר ששת מנא אמינא לה. משקרב העומר מותר מיד והרחוקים מותרים מחצות ואילך. הא חדש דאורייתא וקתני הרחוקים מותרים מחצות היום ואילך. לאו משום דחשע"ש ור"נ התם כדקתני טעמא לפי שאין ב"ד מתעצלין. א"ד אר"נ מנא אמינא לה דקתני טעמא לפי שאין ב"ד מתעצלין הא שליח מתעצל. ור"ש א"ל ב"ד עד פלגא דיומא. שליח כולי' יומא. ופרש"י כולי יומא נטרי. ומכי מטא לאורתא סמכינן עלה דודאי לא עבר היום עד ששמר הבטחתו עכ"ל. וק' לפ"ז לל"ב דשליח מתעצל יומא חדא. א"כ היכי מייתי ר"ש סייעתא ממלא כלכלה תאנים מתאנתי דא"צ לעשר. הא משמע דמותר מיד. ואמאי הא כולי יומא מיהת מתעצל וא"ל דדוקא בחדש הוא דאמרינן דשליח מתעצל. לפי שסובר שלא יסמכו לאכול מיד. כי מספק לא יאכלו איסור תורה. אבל בתרומת תאנים דהוי דרבנן. המוכר יחוש פן יאכל ויסמוך עליו מספק להקל. ולא מתעצל כלל. דא"כ מאי קושיא לר"נ. נימא דבס' איסור תורה ל"ע שליחותו. דסובר שלא יסמוך עליו. ולא יעבור מספק פן עשה שליחותו. אאיסור תורה. א"כ לא יעשה המשלח עבירה. לכן סובר ר"נ דל"א חשע"ש. אע"כ דל"ל לרב ששת לחלק כלל בין איסור דאו' לדרבנן. וא"כ הדרא הקו'. דעכ"פ ביומא יצטרך לעשר דמתעצל כולי יומא. וא"כ אף לר"ש קשיא הא דא"צ לעשר מיד. ולכ"נ דר"ת סובר דהא דמייתי ר"ש סייעתא אינו רק לל"ק דר"ש מייתי סייעתא מחדש. ול"ל הא דמתעצל כולי יומא. אבל לל"ב דר"ש מודה דשליח מתעצל. א"כ ק' גם לר"ש מהא דכלכלה. דלמה יאכל מיד. ועכצ"ל משום דחזקת חבר עדיפא. וליכא קו' גם לר"נ. ובזה ניחא מה שהביא ר"ת ראי' דקיי"ל כר"נ מהא דר' שמעי' דב"ד של כהנים. ולא מייתי ראי' ג"כ מהא דאמרינן חזקה על חבר שאינו מוציא מתח"י דבר שאינו מתוקן. ולפ"ז ניחא דלל"ב דר"ש ס"ל דשליח מתעצל. א"כ גם לר"ש צריך לחזקת חבר. משא"כ בהא דאשה טובלת ואוכלת לערב דשם הוי כולי יומא ולא מתעצל. למה הוצרך ר' שמעי' לומר דב"ד זהירין. משמע דעל שליח סתם לא סמכינן. שפיר מייתי ר"ת ראי' דהלכה כר"נ. מעתה מ"ש המ"ל ראי' דהרמב"ם פסק כר"נ. מהא דהביא חזקת חבר. ליכא ראי' כלל. דלל"ב אף ר"ש מודה דמתעצל כולי יומא. וצריך לחזקת חבר לאכול מיד. וז"ב:

ואמינא בזה ליישב שיטת הרמב"ם אי פסק כרב ששת למה הביא [בפ"א ממח"כ הי"ב] הא דר' שמעי' דחזקה על ב"ד של כהנים. דתי' התוס' דאתיא אליבא דרב. לא יכון לשיטת הרמב"ם דלא פסק כרב וכמ"ש המ"ל שם, וגם בנוב"ק (בתשו' ב') חאהע"ז דחק עצמו בזה. ונ"ל דהנה באמת הא דשליח מתעצל כולא יומא, הוא דבר תמוה. דמאין השיעור להתעצלות. אם עצל הוא למה לא יתעצל כמה ימים. בשלמא בחדש שפיר ודאי לא יוכלו להתעצל יותר מיומו. דאם עבר יומו בטל קרבנו. ותו דאם לא הקריבו ביום הנף ג"כ הותר חדש. אבל בשאר דוכתי. כמו בלידה למה נימא דמתעצלין רק עד הלילה. דלמא יתעצלו כמה ימים והא דאמרינן בגמ' דרק מתעצל כולא יומא [ועלי' סמך ר"ש לומר דסמכינן אחשע"ש] היינו בעירוב דשם כשרוצה לערב, על שבת זה. ואם לא יערב היום לא יהי' עירובו עירוב. דאם יעבור ביה"ש ולא יניח העירוב. אז יבטל שליחותו. וכיון דהבטיח לעשות שליחותו אמרינן דשארית ישראל כזב לא ידברו. ויקיים הבטחתו וחזקה שעשה שליחותו. ונהי דמתעצל כולי יומא. מיהת לעת ערב ודאי קיים הבטחתו וכ"ז בעירוב ושאר דברים שיש להם זמן קבוע דאם יאחר הזמן יתבטל שליחותו. וכגון שלח שליח למכור חמצו בע"פ. דאז שפיר אם יתעצל עד אורתא (יעבור המשלח בב"י) [יתבטל שליחותו] אז ודאי לא מתעצל כלל אף פלגא דיומא כיון דהבטיח לעשות השליחות. לא יתעצל יותר משעה ה'. דאח"כ לא יוכל למכור כלל. (וכן) [אכן] בשולח שליח לתרום שפיר ל"א חזקה שתרם. כיון דלא נתן לו זמן אימת יתרום, ואם ימשוך שנה או יותר לא שינה מדבורו. דלא הבטיח למשלח אימת יעשה. א"כ שפיר מתעצל אף יותר מיומו. ולכן שפיר אמרינן בחולין (די"ב א') דאין חזקתו תרום. וכן בהא דגיטין דשליש לגירושין. דהבעל אינו אומר שציוה לתת מיד. רק כל אימת שתזדמן. דהא אין בידו לגרש מיד. שמא לא תזדמן לו האשה. ודאי אם ממשיך חודש או ימים לא עבר על מוצא שפתיו. בהא אף ר"ש מודה דלא סמכינן אחשע"ש לקולא. כיון דאף אם לא נתן. לא עבר כלל. וכן בהא דלידה אם יקרבו הקרבן אחר כמה ימים עשו הכהנים מצותם שייך שפיר עצלות. ואצטרך לטעמא דר' שמעי'. ובגמ' ל"ק שם רק לל"ק דל"ל הא דשליח מתעצל וכמש"ל בהא דכלכלה של תאנים ומעתה הא דנקט מתעצל כולי יומא הוא רק בדבר שהוא דומיא דעירוב שזמנו רק כולי יומא. בזה מתעצל עד סוף היום ונפ"מ אם מת השליח קודם ערב. לא מקילינן בעירוב בשביל חשע"ש. דהא י"ל שהתעצל עד ביה"ש. ובנתים נטרפה לו השעה. וה"ה היכי דלא יתבטל השליחות כמה ימים ממשיך כמה ימים. א"כ יהיו כל ראיות ר"ת נדחים. דמשליש לגירושין ותרומה אין ראי' דשם אין זמן קבוע לשליחותם. לא סמכינן להקל בשביל שמתעצל. דאף דהלכה כרב ששת. מ"מ י"ל דקיי"ל בשל תורה

להחמיר כל"ב דחיישינן לעצלות. ולפ"ז י"ל דגם הרמב"ם פוסק כר"ש. ול"ק מה שהביא בלידה טעמא דר' שמעי'. דאל"כ חיישינן לעצלות:

ולפי החידוש הזה נ"ל דאם הבטיח השליח שיעשהו מיד סמכינן אחשע"ש. ובזה יופשט מה שנסתפק המל"מ בעשה שליח להתיר נדרו אי אמרינן דביומא מתעצל. דלפ"ד אין לחלק בין ביומא לכמה ימים. אמנם מדעת הר"י בתוס' דהוצרך לחלק בין הא דגיטין דשם לא יעשה המשלח עבירה. ולא כ' משום דמתעצל ולכן לא אזלינן לקולא. ע"כ נראה דסובר דיותר מיומו לא מתעצל אף היכי שאפשר לו לקיים אחר היום השליחות:

ולפ"ז בנ"ד י"ל דרשאי לסמוך עליו שמכר החמץ גם לשיטת הרמב"ם. דכאן א"א להתעצל יותר. דאח"ז איסורו לא מצי מכר וסמכינן אף לקולא. דגם לדעת הר"י קיי"ל כרב ששת היכי דהמשלח יעשה עבירה כבנ"ד. ורק דעת ר"ת יחידאה הוא:

ולבד מזה הנה יש לי לתמוה על מה שהר"ת מייתי סייעתא לדר"נ מהא דגיטין דמשני. ה"מ לחומרא אבל לקולא לא. הא ודאי זו הסברא לחשע"ש. דכיון שהבטיח. ועליו מוטל לעשות השליחות כפי הבטחתו מסתמא עשה. לא עדיפא מע"א שמעיד. אף דאיכא חזקה אא"ח ולא לו. ובאיסורין נאמן. מ"מ בדבר שבערוה א"נ לא להחמיר ולא להקל [ע' קדושין דס"ו]. וא"כ מה"ת דחזקת שליח עדיף. ורק מהא דצא וקדש לי אשה דאסור בכל הנשים. פריך דאלמא לחומרא אמרינן (דנאמן) דסמכינן אחשע"ש] אף בדבר שבערוה. ומשני דלקולא לא מהני בדבר שבערוה. אבל באיסורין דמהני ע"א להעיד. ה"נ דמהני חשע"ש אף להקל. וא"כ י"ל דגם ר"ש מודה דבדבר שבערוה ל"מ חשע"ש להקל רק להחמיר. ומאי ראי' מכאן דהלכה כר"נ. ובזה הי' מיושב מה שהק' לעיל אמאי לא פריך ממתני' דהתקבל לי גיטי דאסורה לאכול בתרומה מיד. דשפיר הוי ס"ד דכיון דלאסור בתרומה לענין איסורין ע"א נאמן. ה"נ מועיל חזקה זו. אבל בדבר שבערוה לא. לכן מייתי מדרי"צ דאסור בדשב"ע בקרובות. ה"נ ס"ד דנאמן להקל. ומשני דוקא להחמיר. ולפ"ז תימה דמה מייתי הר"ת ראי' מהא דגיטין לדר"נ. הא י"ל דגם ר"ש מודה דבדשב"ע ל"מ חשע"ש להקל כלל:

תו יש להפליא על דברי הרי"ף בגיטין שכ' אהא דמשני ה"מ לחומרא אבל, לקולא לא. וז"ל:

והשתא דאמרת דאמרינן חשע"ש לחומרא. אי בעלה כהן הא איתסרא עליו. ולעלמא לא משתריא עד דיהיב לה גיטא אחרינא. ואי מיית ועדיין לא יהיב לה גיטא אחרינא אסורה לכהן. ואי אית לה יבם חולצת ולא מתייבמת עכ"ל והנה אי האשה טוענת שנתגרשה מאי קמ"ל שאסורה לכהן הא פשיטא דשויא נפשה חד"א. כי מת בעלה לכהן אחר

ובעי חליצה, אף בלי טעמא דחשע"ש ואסורה ליבם. ואי קמ"ל היכא דהיא אומרת שלא נתגרשה. מ"מ אם מת אסורה לכהן אחר ולא מתייבמת, משום ספקא דאשע"ש. מנלן. דלמא דוקא חשע"ש מועיל כמו ע"א בשאין מכחישו. אבל באשה מכחשת לא מהני חשע"ש להחמיר. דמדר"י לא נפקא. דשם אין מכחיש כלל. דקרובות לא ידעו מי קידש. ומנין לו להרי"ף להחמיר היכא דהיא מכחשת שלא נתגרשה כלל הא גם בהא דשליש אומר לגירושין מיירי בשאין מכחיש שהבעל והאשה מודים. ורק ל"מ להקל. וא"כ מנין להרי"ף הך חידושא:

ולכ"נ דהרי"ף סובר כיון דחזינן דחשע"ש מועיל להחמיר בדשב"ע. אף דע"א א"נ אף להחמיר. כמו אשתו זינתה בע"א בקדושין שם] חזינן דחשע"ש עדיף מע"א. א"כ ה"ה אם היא מכחשת דמהני חשע"ש להחמיר. דדוקא באיסורין ל"מ עד המוכחש אבל כיון דחזקה עדיפא מע"א אף במכחיש מחמרינן. וא"כ לפ"ז יתחזק הקו' דמנין לומר דבאיסורין גרע חשע"ש מע"א דמהימן רק בדשב"ע ל"מ, להקל יותר מע"א דא"נ. וא"כ מהיכן למד ר"ת מהא דגיטין דהלכה כר"נ. ומה שנ"ל דהנה בגמ' פריך ולהמני' לשליש משמע* דוקא דאיכא שליש. ואומר שנתן לה לגירושין פריך דלהמני'. וק' הא אף אי אין השליש כאן נימא דמותר. דהא בעירוב סמכינן אחשע"ש. אף אי ליתא לשליח. ולרב ששת ה"ה בשל תורה. לכ"נ דודאי ידע הגמ' דאין לדייק מדר"י לקולא. רק דפריך כיון דחשע"ש אלים להוציא מחזקת היתר להחמיר א"כ עושהו ספק. וה"ה להפך אמרינן דחשע"ש מוציא מחזקת א"א והוי ספק. ולא מקרי אתחזיק איסורא. א"כ בלא איתחזק כיון דדעת מהרי"ק בתשובה דאף בדשב"ע נאמן ע"א. יהי' נאמן השליש מדין ע"א. ולכן פריך דלהמני' לשליש. ומשני דלקולא אין בכח [חשע"א] להוציא מחזקת א"א כלל ולכן ע"א א"נ. א"כ חזינן דאין חשע"ש מועיל להוציא מחזקה קמייתא לקולא. דאל"כ (יהי') [הא] ע"א נאמן בדשב"ע לדעת מהרי"ק. א"כ איך אפ"ל דבאיסורין סמכינן אחשע"ש. הא עדיין חזקת איסור במקומה עומד. ואיך נקל באיסור תורה. דא"ת דחשע"ש דוחה חזקה קמייתא ועוד מכריע להקל א"כ יהי' נאמן השליש בדשב"ע. דבלא איתחזק אף ע"א נאמן כמ"ש מהרי"ק. האמנם רוב הראשונים דלא כמהרי"ק דע"א א"נ בדשב"ע אף בלא אתחזק איסורא. אמנם ממ"ש התוס' יבמות (דפ"ח א' ד"ה מ"ד) שהקשו איך הוי ס"ד למילף דע"א נאמן באשה מטבל והקדש הא אין דבר שבערוה פחות מב' ואר"י דאי שייך למילף מטבל והקדש הו"א דהאי דאין דבשב"ע פחות מב' ה"מ לאוסרה על בעלה דאין ע"א נאמן לאסור. דלענין איסור כתיב כי מצא בה ערות דבר אבל להיתרא חד נמי נאמן עכ"ל. משמע דעתם דהא דקיי"ל אין דשב"ע פחות מב' להתיר. הוא לפי דלא מצינו

למילף מטבל והקדש כדדחי בגמ' דבטבל והקדש בידו לפדות ולתרום. א"כ מיהת שפיר בלא אתחזק איסורא. דע"א נאמן באיסורין כה"ג. שפיר למה לא נילף דבשב"ע מאיסורין ואי דגלי קרא דבר. הא שם לא גלי קרא [רק] לאיסור ומנין להתיר. לכן י"ל דהר"ת והר"י בשיטת מהרי"ק סוברים. [ושפיר מייתי הר"ת ראי' מגיטין כיון דאין חשע"ש דוחה כלום מחזקה קמייתא גם באיסורין אין להקל וכנ"ל] אבל רוב הראשונים דס"ל דלא כמהרי"ק. וע"כ טעמייהו דאין סברא דלהקל יהי' יותר [ע"א בדשב"ע] מהימן מלאסור. וכמ"ש הר"ן בסוגיא דשליש לדחות דעת הרמב"ן שכ' דנאמנות הקרובות לומר לא נתקדשנו דע"א נאמן באיסורן ע"ש. והתם לא אתחזק כלל. א"כ ממילא חזינן דבדשב"ע אף בדלא אתחזק א"נ [ע"א. וחשע"ש לא עדיף מע"א. משא"כ בשאר איסורין וא"כ] ליכא ראי' כלל מהך סוגיא דגיטין ד"ה כר"נ. ואדרבה מדהרי"ף הביא הא דבעירוב סמכינן אחשע"ש ולא הביא פלוגתא דר"נ ור"ש. משמע דס"ל דאין לחלק בין איסור תורה לדבריהם. ומהא דמייתי הא דגיטין דה"מ לחומרא. אין ראי' כלל לסוגיא דידן. דהא שם הוי דבשב"ע. א"כ מוכח דפוסק כר"ש דבדאו' נמי סמכינן אחשע"ש לבד בדשב"ע. ועוד הא הרי"ף לפמש"ל פוסק דאף במקום שהאשה מכחשת. מועיל החשע"ש לאסרה. והוי להחמיר כמו ודאי נגד הכחשתה בטענת ברי. א"כ עדיפא ועדיפא החשע"ש מנאמנות ע"א באיסורין. דא"נ במקום הכחשה כלל. וא"כ אם סומכין באיסורין על ע"א. כ"ש דסמכינן אחשע"ש להקל, כמו שסומכין אע"א בטבל וכה"ג. דהא חזקה זו עדיפא מע"א להחמיר. דלא מהני ברי שלה להתירה לכהן אחר מיתת בעלה. מה שע"א בהכחשה לאו כלום הוא. א"כ פשיטא שלהקל עכ"פ חזקה זו לא יגרע מע"א. ובשליש דלא מהימן משום דלהקל ל"ה רק כע"א דא"נ בדשב"ע. ויש סייעתא מדברי הרי"ף להקל כרב ששת. וא"כ לפי מה שהעלינו. דעת הרי"ף והרמב"ם והר"י והר"ש והרא"ש והטוש"ע יו"ד (סי' של"א) ורמ"א שם הוא להקל כר"ש. ודעת ר"ת יחידאה. א"כ יש להקל בנ"ד:

אמנם המל"מ פ"ד מבכורות הוסיף ספק בצוה למכור מבכרת **דאין** כידו למכור, דלמא לא ימצא קונה ול"ש חשע"ש, והא דצא וקדש לי אשה, רק לחומרא חיישינן אבל להקל פשיטא באין בידו לא נוכל להקל כלל, ומקור ראייתו מדברי התוס' דלכן בצא וקדש לי אשה אינו אסור מה"ד דדבר שתלוי ביד אחרים שמא לא תרצה אשה להתקדש ל"ש חזקה כלל, ואף הרמב"ן (שנחלק) [שחולק] דמה"ד אסור, היינו רק לחומרא, אבל להקל, אף שיוכל למכור בדבר מועט, מ"מ אולי לא ירצה שום נכרי לקנות אף בדבר מועט. ומה שנ"ל דבשלמא בצא וקדש לי אשה, כיון (דרק) מה שחשע"ש אף שאין בזה מכשול למשלח כלל [הוא] רק הואיל וקבל עליו לעשות, מסתמא הי' נזהר

למלאות דבריו, א"כ ודאי כשטרח ולא מצא מה יעשה הא יצא חובת דבורו שהבטיח [שפיר יש לחוש שמא לא קידש שום אשה, ואין סומכין להקל], אבל כשהמשלח יוכל לבא לידי עברה, א"כ אף שלא מצא מי שיקנה, הי' מחויב להודיע שלא מכר, כדי להצילו ממכשול, וכשלא הודיע, מסתמא עשה שליחותו, בזה אפשר דאין לחוש פן לא מצא מי שיקנה, דהי"ל להודיע לחבירו שלא עשה מחמת אונס, למען יבער החמץ, או בבכור שיזהר מאיסור בכורה, וכמו שכ' תוס' בעירובין (דל"ב א') דאף דל"א חשע"ש להקל, מ"מ היכי שיוכל לבא לידי עברה שיסמוך עליו אמרינן חזקה, א"כ גם כשנאנס ולא יוכל **לקיים** שליחותו הי"ל להודיע למען לא יבא לידי מכשול, דהמשלח י לא אסיק אדעתי' שלא ימצא קונה בזול, כאשר אנו רואין שהרבה מצויין הקונים חמץ, ונהי דאינו מקרי כ"כ בידו לגמרי, ז"ד באם לא יכשל עי"ז המשלח, אבל כיון שעי"ז יוגרם כשלון למשלח כי יסבור שמצא למי למכור, ודאי הו"ל להודיעו, ומדלא הודיע מסתמא עשה שליחותו, וגדולה מזו נ"ל דודאי כיון דלא שכיח שלא ימצא קונה בזול, ודאי מקרי בידו לענין חשע"ש, מדהקשו אדר"ש מהא דשליש אמר לגירושין דאמאי אמרינן רק לחומרא ולא לקולא, הא ר"ש סובר אף לקולא מהני, ומאי קושיא, הא בגירושין איבעית אשה ערקא ואזלא למדה"י ואין ביד השליש להמציא לה הגט, וכה"ג אמרינן בגיטין (די"ג) לענין עבד ואשת כהן דאי בעי עריק ולא יכול להטיל גט בע"כ, ומ"מ בעבד לא מקרי חוב, דבידו למכרו לישראל, אלמא דיותר שכיח. שתוכל האשה להטמין עצמה מקבלת הגט, ממה ששכיח שלא ימצא קונה ישראל על העבד להפקיעו מאכילת תרומה, וא"כ מוכח דכיון דל"ש שתברח האשה, אמרינן חשע"ש, ולר"ש הי' ראוי להקל, א"כ מכ"ש במכירה בזול דודאי שכיח יותר, מדלא חשבינן השחרור חוב להעבד, משום דבידו למכרו לישראל, והוי מצוי יותר מלתת לו גט בע"כ, דודאי אמרינן חשע"ש. ואין לסתור דברינו, דשאני הא דגיטין, דהא האשה אמרה נתן לי ואבד, הרי ראינו שחפצה בגט לכן שפיר הקשו לר"ש, דז"א דמ"מ מאי קושיא, דלמא השליח טרח בשליחותו, והיא הטמינה עצמה מקבל הגט, ועתה משקרת, לכן מחמירינן, אע"כ דלמלתא דל"ש לא חיישינן, ולר"ש הי' ראוי להקל, א"כ ה"נ לדידן ל"ח שלא ימצא קונה נכרי דכבר הבאנו ראי' ברורה מהא דגיטין דיותר מצוי למכור לישראל ממה שישחרר העבד בע"כ, א"כ יותר שכיח שימצא קונה עכו"ם, ושפיר אמרינן כאן חשע"ש מכל הלין טעמי דכתיבנא לעילא:

תו י"ל דכיון דמבטל כל חמץ, א"כ ממנ"פ אם לא מכר השליח החמץ נכנס ג"ז החמץ בכלל הביטול, והוי רק מדרבנן מה שצריך ביעור, ובד"ס חשע"ש. אמנם לכאו' הא ליתא דכיון כשלא ביטל הוי ד"ת, א"כ הוי דבר שעיקרו מד"ת ובהא סובר ג"כ דל"א

חשע"ש כמ"ש תוס' בעירובין שם אהא דמלא כלכלה תאנים, דאע"ג דמעשר פירות דרבנן מ"מ עיקרו מד"ת, אבל כד דייקינן הנה באמת ק' דהיכי מייתי ר"ש ראי' דבד"ת אמרינן חשע"ש

להקשות לר"נ [מהא דכלכלה של תאנים] דלמא דוקא בד"ת ממש ס"ל לר"נ דל"א תשע"ש, אבל דבר שהוא מדרבנן שיש לו עיקר מד"ת מודה ר"נ, ולכן נ"ל דהנה ר"נ ור"ש פליגי מהא דתנן אם אמר לאחר לקבלו [את העירוב מיד, חש"ו] ה"ז עירוב דאשמעינן מתני' דחשע"ש, ואמאי איכפל תנא להשמיענו גם עירוב ולא בשאר דוכתי, לכן דייק ר"נ דדוקא בערוב דקיל סמכינן אחשע"ש, אבל בד"ת דחמיר לא סמכינן, ור"ש סובר דאדרבה, דאם בד"ס דהמשלח לא יעשה כ"א עברה דרבנן [אם השליח לא יעשה שליחותו] מ"מ [סמכינן אחשע"ש כי] השליח מתאמץ לעשות שליחותו להצילו מעברה, כ"ש בד"ת דודאי מתאמץ שלא יעבור המשלח אאיסור תורה וא"כ אם בד"ס סמכינן אחשע"ש כ"ש בדאורייתא, ולכן פריך ר"ש לר"נ כיון דחזינן בברייתא דאף בדבר שעיקרו מד"ת נמי סמכינן אחשע"ש, א"כ למה לא השמיענו התנא רק גבי ערוב דעיקרו מדרבנן הו"ל לתנא דמתני' להשמיענו חידוש יותר אף בדבר שעיקרו מד"ת, אע"כ צ"ל דהתנא פשוט לי' יותר כשהאיסור חמיר דסמכינן אחשע"ש, ורבותא יתירא אשמעינן בערוב דעיקר ד"ס ואין בזה כשלון גדול ג"כ סומכין אחשע"ש, א"כ מכ"ש בד"ת דסומכין אחשע"ש ושפיר פריך לר"נ, וז"נ בפי' דברי התוס', מעתה אמינא הנה הג"א הקשה (ספ"ק דעירובין) הא ערוב תחומין נמי עיקרו מד"ת בי"ב מיל שהוא דאורייתא, וכבר הארכנו בזה בתשו' אחרת בענין משלוח מנות [ע' לקמן סי' מ"ה], אמנם נ"ל דר"ש ל"ל הא די"ב מיל דאורייתא, ואמינא לה מהא דיומא (דס"ו ב') עתי אפי' בשבת למאי הלכתא אר"ש אם הי' חולה מרכיבו על כתפו ופרש"י למאי הלכתא דאי משום תחומין דרבנן הוא שגזרו לאחר מ"ת, ומאי קושיא הא ר"מ ס"ל (שם דס"ז) די"ב מיל הי' הצוק וא"כ הוי דאו', ומדהוצרך ר"ש לומר שאם הי' חולה, מוכח דסובר תחומין ל"ד אפי' בי"ב מיל, לכן שפיר פריך לר"נ מדתנא דוקא גבי ערוב דחשע"ש מועיל להקל ש"מ (או) דרבותא אשמעינן דאפי' בדרבנן דאין מכשול גדול סמכינן אחשע"ש א"כ כ"ש בד"ת ממש, (או דדוקא גבי ערוב דבדבר שעיקרו מדאו' סומכין הי' לנו לאשמעינן רבותא יותר דסומכין אחשע"ש) ושפיר פריך לר"נ, ולפ"ז למאי דפסק הרמב"ם (בפכ"ז משבת) דערוב תחומין י"ב מיל הוא דאורייתא, א"כ מדאשמעינן גבי עירוב דחשע"ש ה"ה בכל מידי [דד"ס] דעיקרו דאו' סמכינן אחשע"ש, ונהי דאפשר דפסק כר"נ, מיהת בד"ס דעיקרו ד"ת ודאי י"ל דסומכין אחשע"ש, וא"כ בנ"ד כשביטל החמץ יכול לסמוך אשליח שמכר. והגם

שהארכתי בתשובתי לענין משלוח מנות דערוב לא מקרי יש לו עיקר בדאו' אף לדעת הרמב"ם, כבר ביארתי דרוב הפוסקים מקילים גם בדאו' לפסוק כר"ש, וא"כ מיהת ראוי לסמוך בדבר שהוא מד"ס ורק יש לו עיקר בד"ת להקל (וא"צ) [ולא הי' צריך] לבער בפסח, כשלא נודע לו בתוך הפסח שהשליח לא מכר [וא"ר לקנסו כיון דלא עבר כלל]: הן אמת ק"ל הא דפליגי אי סמכינן אחשע"ש בד"ת, הא מתניתין הוא ביומא (דס"ח ב') א"ל הגיע שעיר למדבר (פירש"י שא"ר להתחיל בעבודה אחרת עד שהגיע השעיר למדבר שנא' ושלח את השעיר במדבר, ואח"כ, ואת החלב יקטיר המזבחה, ומנין היו יודעין, דירכאות הי' עושין ומניפין בסודרין ויודעין שהגיע שעיר למדבר, א"ר יהודא והלא סימן גדול הי' להם, מירושלים ועד בית חידודו שלשה מילין הולכין מיל וחוזרין מיל ושוהין מיל והיו יודעין שהגיע שעיר למדבר, וק' לר"י נהי דהיו הולכין וחוזרין ושוהין מ"מ מנין ידעו שהשליח עשה שליחותו והוליך השעיר למדבר, אע"כ דחשע"ש, וסמכינן עלי' אף בשל תורה להקריב חלב החטאת, וא"ל דת"ק דסובר דמניפין בסודרין, וכן וכר' ישמעאל דאמר דסימן הי' שהי' הלשון מלבין הם פליגי דל"ס אחשע"ש, דא"כ מאי מקשה ר"ש לר"נ מהנך ברייתות ומהא דהרחוקים מותרין מחצות, דהא הך דהרחוקים מותרין מחצות ע"כ כר"י אתיא דיום הנף אסור, דלרבנן האיר המזרח מתיר, ואינו אלא למצוה, והכי מוקמינן במנחות (דס"ח ב') מתני' כר"י דלרבנן אינו רק למצוה. וא"כ מאי קושיא הא ר"י בעצמו ס"ל בחשע"ש מהני בשל תורה, ורבנן פליגי, אעכצ"ל דרבנן ל"פ כלל, רק נתנו סימן מועיל יותר, וא"כ מבואר דסמכינן אחשע"ש גם בדאו' וקשיא לר"נ. ועוד דהרמב"ם כ' בפי' המשניות דת"ק, סובר דבעינן שיגיע לצוק ולא למדבר, לכן לא סגי בדר"י. דהי' צריך כדי י"ב מיל לכן הי' מניפין בסודרין, וא"כ מוכח דחשע"ש מהני אף בדאו'* לכ"נ דודאי מדאו' סומכין אחשע"ש אף להקל רק רבנן המפיל דלא לסמוך להקל בד"ת, ולכן ביוהכ"פ דא"א בע"א סומכין שפיר אחשע"ש. וא"כ כיון דמה"ת לכ"ע סומכין אחשע"ש, ופלוגתת ר"נ ור"ש לפ"ז הוא רק אי רבנן החמירו לבלי לסמוך אחשע"ש, א"כ ודאי בספיקא דדינא דתלוי הדבר באשלי רברבי, ראוי לילך אחר המקיל, שלא יצטרך לבער חוה"פ את החמץ דהוי סד"ר ולקולא, כשלא נודע לו שהשליח פשע, וממילא אף שנודע לו אחה"פ שהשליח פשע, מ"מ אין לקנוס המשלח בשביל זה וראוי שיהי' מותר בהנאה. ועכ"ז ראוי להחמיר לבטלו ברוב, וכדעת הר"ר יונה, אם אפשר. כנלע"ד להלכה ולא למעשה עד שיסכימו מגדולי המורים:

סימן יב

בטואו"ח (סי' פ"ח) הביא ראי' דלא כהאומרים דאחר שבטלו טבילת קרי דרחיצה מיהא בעי מירושלמי יומא דפריך אהא דיוה"כ אסור ברחיצה ותשמיש למ"ל למיתני תשמיש הא אסור ברחיצה ומשני במקום שאין טובלין, ולדבריהם הקו' במקומה עומדת דהא רחיצה בעי, ונ"ל דהגאונים מפרשים הא דירושלמי בדרך אחר, דהנה באמת דברי הטור בפירוש הירושלמי דמפרש דאסור לשמש כיון דלא יוכל להתפלל תמוהים דהא יש שא"י להתפלל, רק יוצאים בתפלת הש"ץ, ועוד הא ב"ק מהרהר בלבו, תו הא מבואר לקמן (בה' יוהכ"פ) דדעת בה"ג דב"ק מותר לטבול ביוהכ"פ, וא"כ הו"א דמותר לשמש, ומצאתי להאחרונים שהרגישו בזה, אמנם י"ל דהקו' היא דבשלמא אם הוא ב"ק ודאי לדעת בה"ג דטבילה בזמנה מצוה מותר לטבול, אבל שילך לכתחלה לשמש, כיון דיהי' מחויב לטבול הוי כטובל לכתחלה, א"כ ודאי פשיטא דאסור לשמש כיון דיצטרך לטבול משום טבילה בזמנה מצוה, ולפ"ז י"ל בפי' דברי הירושלמי דהנה לכאו' דברי בה"ג תמוהים שמתיר לב"ק לטבול ביוהכ"פ, הא כבר בטלוה לטבילת ב"ק, ואי ס"ל דחייב ברחיצה הול"ל דחייב לרחוץ בט' קבין, ונ"ל דהת"י (סוף יומא) כ' דמ"ד דב"ק מחויב לטבול דטבילה בזמנה מצוה דמי לנדה דהטבילה היא משום טהרות, דהתורה גזרה דכל טמא מחויב בזמנו לטבול שיהי' טהור לטהרות, אבל לא משום דאסור להתפלל דהא בטלוה לטבילת קרי, ולפ"ז י"ל דהירושלמי מקשה כיון דמחויב לטבול משום מצוה בזמנה, א"כ איך הו"א דמותר לשמש הא יצטרך לטבול ואסור ברחיצה, ומשני במקום שאין טובלין ולית להו טבילה בזמנה מצוה, א"כ ממילא לא יטבלו כלל, ואי משום רחיצה כיון דאין רחיצה מועיל לטהרות א"כ ליכא מצוה בזמנה, דמשום תפלה הא אפשר הי' לטעות במי שא"י להתפלל, ומש"ה איצטרך לאשמעינן דאסור לשמש, ועוד די"ל דלהאומרים רחיצה אסור מדאו' ביוהכ"פ ודאי אסור לרחוץ בשביל התפלה כיון דתפלה דרבנן, רק טבילה מותר דטבילה בזמנה מצוה, אבל במקום שאין טובלין, א"כ לטהרות דל"מ רחיצה א"כ ליכא מצוה, ורחיצה אסור ביוהכ"פ, א"כ הו"א דמותר בתשמיש קמ"ל דאסור ומיושב קו' הטור, רק הוא ז"ל לטעמי' דסובר (בה' יוה"כ) דב"ק א"י לטבול ביוהכ"פ דלא כבה"ג לכן מפרש בדרך אחר, אבל האומרים דרחיצה מיהא בעי י"ל סברי כדעת בה"ג ולק"מ:

סימן יג

ב"ה א' ויצא שנת תרל"א: כבוד ידידי הה"ג החו"ב הגביר המפורסם מ' מנחם נחום נ"י גינצבורג:

מכתבו היקר קבלתי, ואם כי לא מופנה אנכי ויש לי טירדא מדברים הנוגעים למעשה, עכ"ז יען מכתבו השני הגיע עדי אצלתי לי מעט פנאי, והגם כי למשקל ולמטרח באחרונים אין חפצי, רק להצדיק את דברי מוח"ז הגאון ז"ל אבוא בקצרה:

א)

בדבר שהביא קו' בשם מחבר בגדי ישע ע"ד המקו"ח (סי' תמ"א סק"א) שכ' דיוכל למחול התנאי, דהא כיון שכ' דא"י לתבוע החוב הוי לטובת העכו"ם ג"כ ואיך יוכל למחול, זה לק"מ דודאי בכל תנאי שמבטל המעשה לפעמים נצמח טובה, ועכ"ז יוכל לומר הריני כאלו התקבלתי או למחול, לפי דהעיקר למי שהי' התנאי מתחלתו, ובאמת זה התנאי דאם לא אפדנו מעכשיו יהי שלך חשבו לאסמכתא, ולולי דבעכו"ם ל"ש דין אסמכתא [לדעת הראב"ד] או במשכון כמ"ש הר"ן, לא הי' מועיל, אלמא דהוי רק דרך קנס ולטובת המלוה נעשה, ולא לטובת הלוה, דאם הי' מקרי טובת הלוה לא הוי מקרי אסמכתא דלא גזים, וע"כ דהוי טובת המלוה דבאמת המשכון שוה יותר לכן כה"ג שפיר יכול למחול וז"פ:

ב) **ועמ"ש** המקו"ח דיוכל לומר הריני כאהת"ק ויגבה אח"פ בתורת פרעון חוב והמותר יחזיר לו, תהמה דאם יאמר הריני כאלו התקבלתי למה יגבה החמץ כפי שווי הדמים, והאריך. ומה שנ"ל דהנה מבואר ביו"ד (רכ"ח סל"ט) דהנשבע לפרוע לזמן פלוני דיכול לומר הריני כאלו התקבלתי וא"י להאריכו ולעמוד בחיובו, ופי' הש"ך (ס"ק ק') לענין שיעמוד בשבועתו, ועוד הביא בשם האו"ח דבלוה המעות ונשבע דכשמאריך לו פטור משבועה, ופי' ג"כ הש"ך דמיירי באומר הכאהת"ק, ומשמע דרק פטור מהשבועה אבל מהחוב לא נפטר, וע"כ צ"ל דהוי כאומר הרכהת"ק וחזר והלויתי לך דיצא ידי שבועה וממון חייב לשלם, כיון דבאמת לא קיבל המעות יוכל לומר הכאהת"ק והלויתיך ועל הלואה שני' אין כאן שבועה, לכן פטור משבועה, לפ"ז שפיר ניחא דברי המקו"ח דיאמר הרכאהת"ק והלויתיך, דאז התנאי דמעכשיו יהי' שלו נתבטל ומ"מ גובה חובו:

ועוד נראה כיון דבאמת גזלו אינו אסור רק מפני חילול השם א"כ אם יאמר הריני כאהת"ק יוכל לגזול החפץ וחה"ש ליכא דהא לא ידע שאמר הריני כאלו התקבלתי ואינו גוזלו כלל, אמנם שיחזיק כל החפץ הוי הערמה ואסור להערים גם לעכו"ם, אבל אם מחזיק רק כשיעור דמיו שהלוהו אז לא הוי הערמה דבאמת מועיל אמירתו לענין המותר, ואף שיש לפקפק בזה, מ"מ הסברא הראשונה נ"ל נכון:

ידידו דו"ש.

סימן יד

שאלה א' הי' משכנו בכפר ולא הי"ל מורה שעות, ובע"פ שכח למכור חמצו בבוקר ונזכר אח"כ, ומכר חמצו נורץ לעיר להוודע אם לא עבר זמן המכירה, ובהגיעו העירה, נפל ספק כמה שהא בדרך ולא נודע אם מכירתו הי' בסוף שעה חמישית, או בתחלת שעה ששית מהו להשהות חמצו, וכשעבר נעה"פ מה דינו:

תשובה גרסינן בפסחים [ד"ז א'] ונבטלי' בשית כיון (דלבתר זמן איסורא) [דאיסורא דרבנן עלוי' כדאו' דמיא ולאו ברשותי' קיימא] ול"מ מבטל לה כדא"ר גידל א"ר המקדש בחמץ משש שעות ולמעלה א"ח לקדושין, א"כ כשם שא"י לבטל כך א"י למכור, והוי ספק שמא עובר בב"י, א"כ מהראוי לבער החמץ מן העולם. אמנם מה שיש לעיין בזה, כיון דהוא סד"ר אם הי' שעה חמישית או ששית, א"כ סד"ר ולקולא, והי' מותר לו בהנאה ושפיר הי' יכול למכור, דהא טעמא דא"י למכור הוא משום דאסור בהנאה, אין בכחו למכור, אבל כיון דספק מותר, א"כ רשאי הי' למכור דהא הי' רשאי להנות ממנו, א"כ י"ל דשפיר מה"ד מותר למכור, אמנם ספק כזה לאו ספיקא הוי, דהוי ספק חסרון ידיעה דאף בדרבנן אסור, כמבואר ברשב"א גבי כתם [הו"ד בב"י סי' ק"ץ ביו"ד, ובט"ז יו"ד צ"ח סק"ו]. אבל י"ל דתליא בשטות החולקים אם סח"י לכל העולם מקרי ס' חסרון ידיעה, ולפ"ז לדעת הטור (ביו"ד סי' פ"א) דחשיב לס"ס לענין גבינות [מבהמה שנטרפה מחמת סירכא] הואיל וכל העולם אין בקיאין, א"כ (ע"כ הסברא) בשלמא בדבר שיוכל לשער אחר, שפיר אף דאינו לפנינו מ"מ אולי יבא אחר ויכיר, אבל כאן בנ"ד כיון שדר בכפר, ואין שם ישראל אחר, ואדהכי והכי שיבא בקי ויאמר לו יעבור הזמן א"כ שפיר מקרי ספק ומותר בהנאה, אמנם משום הא א"א להקל (דגם כאן אפשר שיבא א' לשם ומקלעי לי' אורחים או) דאפשר דאף בדבר שמתקלקל וא"א להמתין על בקי, מ"מ לא מקרי ספק, דהא אף בספק לכל עולם יש דיעות המחמירין, מכ"ש כאן, אולם מה שיש לומר דה"מ דאמרינן דסח"י ל"מ ספק, היכי שחכמים אסרו הדבר בבירור משום גזרה או ענין אחר, א"כ י"ל דספק ידיעה ג"כ [לא] מקרי ספק, אבל כאן דעיקר שאסרו שעה ששית, לפי דאדם טועה בין שש לשבע, ולכן אסרו אף למי שידע, דחמץ לכל מסור, וא"כ עיקר האיסור] אסרו רק משום ספיקא שמא שבע הוא ולא חילקו בין בקי לאינו בקי, וכיון דאמרו שבחמש א"א טועה להחליף בשבע ליכא מכשול, א"כ י"ל דבספק אם חמש או שש לא גזרו, דהא חמץ לכל מסור, א"כ האינם בקיאים ודאי יחליפו בין חמש לשש [ואמאי בחמש מותר, וע"כ] רק העמידו בזה דספיקא שריא דלא עשו רק הרחקה לבלי יכשל באיסור תורה, מיהת בספק חמש לשש לא עשו [הרחקה[כלל להחמיר, כיון דל"ש

גזרתם כלל דהא לא יוכשל דחמש חמה במזרח ושבע חמה במערב, ול"ד לכתם דשם כיון דהחמירו בכתם, א"כ אף בספק שאינו מכיר אסרו שמא יבא חכם ובקי ויכיר שהוא כתם, לכן גם בסח"י העמידו דבריהם, כיון דכתמים גזרו אטו הרגישה, א"כ ה"ה דגזרו בספיקא, וכן כל כיוצא בזה, אבל כאן כיון דעשו כן בשביל הטועים לאסור בשש, א"כ בחמש התירו לטועים ג"כ, שאף שיהי' שש ויסבור שהוא חמש יהי' מותר א"כ ה"ה לספק שהתירו, וזה סברא נכונה:

אמנם אם לא שילם העכו"ם והניח החמץ בביתו של ישראל ודאי עובר בב"י, כיון דביד העכו"ם לחזור ממקח בלי לשלם הדמים בטענה אולי הי' שש ומכירתך לאו מכירה הוא, והוא מוחזק בדמים, א"כ לא גרע מישראל קע"א והוא בביתו דעובר, לכן צריך שיוציא מרשותו לרשות עכו"ם, ולכנ"ל דאם הוציא לרשות עכו"ם קודם שש בל"ז לא הוה ספיקא דאורייתא לענין בל יראה וב"י לדעת הרמב"ן והר"ן דחמצו של ישראל ברשות עכו"ם רק מדרבנן אסור וא"ע בב"י כלל, ואף לדעת הרמב"ם דגם ברשות עכו"ם עובר בב"י כשהוא חמצו של ישראל, מ"מ כה"ג כשהוא ברשות העכו"ם המוחזק בחמץ ויכול לטעון שהמכירה הי' מכירה מעליא, שהי' קודם שש, אף דמוחזק הוא מספק, מ"מ הא הרמב"ם לשיטתו ס"ל [בפ"ה מבכורות ה"ג תקפו כהן אין מוציאין מידו, א"כ אף כשהנכרי מוחזק, לא יוכל הישראל להוציא ממנו, ואף לדעת הפוסקים ת"כ מוציאין, ה"ד כשזה הי' מוחזק מקודם, אוקמינן בחזקה דמעיקרא שעדיין שלו, אבל כאן בחמץ אם נאמר דשל ישראל הוא כבר יצאת מרשותו, דחמץ מה"ד אינו שלו, רק עשאן הכתוב, א"כ ל"ש לאוקמי אחזקת מ"ק, דממנ"פ אינו של ישראל דאם אינו של העכו"ם הוא של הפקר, א"כ הספק רק אם הוא של עכו"ם, לכן כשהוא מוחזק לכ"ע

אין מוציאין מידו ולא עבר הישראל בב"י (ואם אמנם דבהא אם חמץ אינו שלו רק של הפקר, יש לעיין למ"ש הריטב"א (בסוכה דל"ה) דאיה"נ מקרי לכם, ובאמת י"ל הא דחמץ אינו שלו היינו דאינו ברשותו דהתורה נטלה ממנו הרשות וא"י להקדיש או להפקיר אמנם נראה כיון דהכל מצווין עליו לבערו, שפיר מודה הריטב"א, ויש לי להאריך בזה ואכ"מ, מיהת עכ"פ אין מוציאין מידו) ועוד דכאן הוי תפיסה ברשות [ענה"מ] דיני תפיסה א'] לכן קודם חצות יראה שהעכו"ם יכניס לרשותו החמץ, ולא יהי' רק איסור דרבנן וי"ל שפיר דדוקא בעכו"ם נפקד הוא דס"ל להרמב"ם דישראל עובר בב"י דהחמץ שלו, אבל בכה"ג שעכו"ם מחזיק בו כשלו א"כ א"ב כלל וא"ע בב"י, ואפשר שהרמב"ם יפרש המכילתא דממעט ביתו של עכו"ם, בכה"ג שמונח בביתו של עכו"ם באופן שמחזיק בו שלא להחזירו עוד לישראל, או במשכון ולא בפקדון כיון דפקדון

ברשותא דמארי' הוא ואימת שהישראל רוצה מחויב ליתן לו חזרה ס"ל דעובר מדאו', וארווחנא דלא נצטרך לומר שגי' אחרת הי"ל להרמב"ם במכילתא וגם אם נאמר כמ"ש הראשונים שהי"ל גי' אחרת, מ"מ בנ"ד גם הרמב"ם יודה דל"מ בבתיכם, כיון דהעכו"ם מוחזק בחמץ וזוכה בו מצד ספק לאו ברשותי' דמארי' הוא ול"מ בבתיכם ול"ה רק אד"ר, ובספק יש להקל ככל סד"ר:

בפרט למ"ש לעיל דחז"ל לא אסרו רק מפני הטועים, ובספק חמש ושש לא אסרו כלל, דא"א למטעי בין חמש לשבע, א"כ י"ל דשפיר הי' מותר לו עדיין בהנאה והי' יכול למכור, כיון דלדידי' הי' מותר להנות כיון שהי' אצלו ספק, אף דבאמת הי' שש, מ"מ לדידי' הי' מותר למכור, והטעם בזה י"ל דמה דאיה"נ מקרי אינו שלו, הוא משום כיון דידע שאסור בהנאה מפקיר לה ומייאש מינה, וכהא דאמרינן [בכריתות דכ"ד א'] בשור הנסקל שהוזמו עדיו כל המחזיק בו זכה, וממילא לא יכול לזכות בה, דבמה יזכה הא עפרא בעלמא הוא, וכיון דאמרינן בהקדש וכל דבר אין לך אלא מקומו ושעתו [ע' ערכין דכ"ד א'] וכיון דלדידי' מצד ספק מותר להנות,, א"כ לדידי' שוה דמים ורשאי למכור, לכן בהצטרף כל אלה (כשימכור) [כשימסור[לנכרי קודם שש מותר להשהות:

הנלע"ד כתבתי.

סימן טו

לכבוד ידידי הרב הה"ג מ' **מנחם נחום נ"י אבד"ק** סאכטשוב:

מכתבו היקר קבלתי באהבים, ומ"ש כ"ת ע"ד הרמב"ם (בפ"ו מק"פ ה"ו) [דמי שחל שביעי שלו בי"ג בניסן והוא שבת] דהזאה אינו ביום הקרבן שיש בו כרת, לכן נדחה, והקשה דאמאי לא משני כן ביבמות (ד"צ ב') אהא דאין כח ביד חכמים לעקור והוצרך לתרץ שוא"ת שאני, נימא לפי דאינו בזמן הכרת:

הנה באמת למ"ד שוחטין וזורקין על טמא שרץ, וה"ה לטמא מת בשביעי שחל בשבת, אז ליכא לטעם הרמב"ם דהזאה ביום הכרת, ושפיר קמותיב, אמנם הרמב"ם פסק כמ"ד דאין שו"ז בשביעי, א"כ לא הקשה לו רק מחל י"ג בשבת, וע"ז עדיפא משני הרמב"ם דאינו בזמן הכרת, אבל הגמ' פריך למ"ד שו"ז עליו, א"כ למה הזאה א"ד, לכן הוצרך לשנויי שוא"ת שאני, ובאמת בפסחים (דס"ט א') הביא רבה ברייתא דר"ע דט"מ בשביעי בע"פ בשבת דאינו דוחה ולכן שפיר פריך ר"ח לרבה:

עי"ל דוודאי אי אין כח ביד חכמים לעקור [אין חילוק] בזמן הכרת או שלא בזמנו מ"מ א"י לעקור ושפיר פריך ביבמות והוצרך לומר שוא"ת שאני, רק להרמב"ם ק' קו' אחרת דהנה

(רפ"ד דר"ה) הקשה הר"ן אמילה בשבת דלא גזרו שמא יעבירנו ותי' דהואיל [דהמצוה] איחיד לא ישכח דמדכרי לי' והקשה תו אהזאה דביחיד, ומ"מ גזרו, ותי' דהואיל וטרודין בפסחיהם לכן גזרו עכ"ד, ובאמת ק' על הר"ן דא"כ תינח בי"ד שחל להיות בשבת דאז טרודין בפסחיהם דלמ"ד שו"ז על ט"מ בשביעי דמ"מ לא דחי הזאה שבת, אבל כשחל שביעי בי"ג ניסן בשבת למ"ד אין שו"ז על ט"מ בשביעי וא"כ אם נזה עליו בע"פ אז לא נשחט עליו ולמה לא דחי שבת בי"ג דאז אין טרודין בפסחיהם, ולכן צ"ל דדוקא מילה בזמנה בשבת שפיר סמכו דביחיד מדכרי לי', ול"ג לעקר מצות התורה מחששא דשמא יעבירנו, כיון דל"ש שיעבירנו דמדכרי לי', אבל בהזאה אף דאיסור כרת הוא (א"כ) [מ"מ י"ל] ממנ"פ אם חל י"ג בשבת אז לאו זמנו לכן חששו אף ביחיד ול"ס על דמדכרי לי', כיון דלאו זמן חיוב הוא, ואם חל בי"ד שייך סברת הר"ן למ"ד שו"ז דאף דהוא בזמן כרת, מ"מ טרודין בפסחיהם ובזה מסולק השגת הראב"ד מערל דדחי בזמנו אף שיש בו כרת, וכן ק' מאזמל דג"כ נדחה מילה הגם דליכא כרת במילה בשמיני, מ"מ חיוב מצוה איכא ואיכא בהמצוה כרת אם לא ימול כלל, ולפ"ז ל"ק דעיקר חי' הרמב"ם דהקשה לו מ"ש מילה דל"ג שמא יעבירנו, ואלו הזאה בי"ג גזרו, אף דשניהם ביחיד, ותי' דסברת מדכרי לי' ל"מ רק בזמן החיוב כמו מילה דלא נדחה כיון דאיכא סברא דמדכרי, אבל בהזאה שאינו בזמן לא סמכינן אסברא דמדכרי כלל, ושפיר נדחה הפסח:

ובזה ניחא מה דחתיכת יבלת והרכבה חוץ לתחום אף בזמנו א"ד שבת בפסח והעמידו במקום כרת להרמב"ם, הא הוי בזמנו, רק דדוקא היכי דשייך סברא דמדכרי לי' שפיר יש לחלק בין זמנו לאינו זמנו אבל שאר שבותים דל"ש מדכרי דאסרו חכמים גוף הדבר ודאי אין לחלק בין זמנו לאינו זמנו:

ויש לע' בפסחים דס"ט:

ידידו דו"ש.

סימן טז

שאלה. [שכח להפריש חלה בערב שבת שחל להיות י"ג בניסן מאי תקנתי']:

תשובה. המג"א (בסי' תק"ו) כ' בשכח להפריש חלה בע"ש שחל להיות ע"פ בשבת דאין להם תקנה דכיון שיצטרך לבער החמץ, וא"כ נמצא דאכיל טבלים למפרע כהא דשמא יבקע הנוד בעירובין (דל"ז א"ב), וא"ל דיתן לעכו"ם מה שישאר במתנה והעכו"ם יחזור ויתננו לו לאחה"פ ויפריש חלה, דהא אסור ליתן על תנאי, וא"ל כיון דאסור לאכול בלי הפרשה, מותר להפריש בשבת, דהא חלת א"י ג"כ אסור לאכול ממנה בלא הפרשה

ואפ"ה אסור להפרישה ביו"ט, לכן י"ל דאין להם תקנה עכ"ד. והפנים מאירות (ח"ב סי' צ"ו) פסק להפריש חלה דכרבת [דס"ל (בביצה ד"ט א') גלגל עיסה מעיו"ט מפריש ממנה חלתה ביו"ט] פסקו הר"ח ובעה"ת הובא ברא"ש שם, וגם הרז"ה והראב"ד פסקו לקולא והטור לא הכריע, רק דכ' כיון דאיכא פלוגתא דרבוותא טוב שלא להפריש, וה"מ היכי דאפשר אבל כאן דלא אפשר לא עכ"ד, וכן (כ') הק"נ בביצה שם הקשה כן דלמה לא נסמוך בשעהד"ח אכל הני פוסקים לקולא. ובאמת תמיהני דדברי המג"א נכונים דע"כ לא פליג רבה אאבוה דשמואל דאוסר, רק ביו"ט כמ"ש רש"י שם, דל"ד לתרומות ומעשרות דלא גזרו על תרומת עיסה שהרי מותר לגלגלה ביו"ט ולאפותה ואז יפריש חלה א"כ אף בגלגל מעיו"ט נמי לא תקנו [לאסור] וא"כ זהו שייך רק ביו"ט שמותר ללוש עיסה (לכן לא תיקנו בחלה) אבל בשבת שאסור ללוש ודאי לא משכחת רק בגלגל (מעיו"ט) [מע"ש[א"כ דמי לתרומע"ש דטבילי מאתמול דאסור, וכיון דמיירי בשבת ע"פ, א"כ שפיר אסור להפריש, דבשבת אף לרבה אין לחלק בין חלה לתרומע"ש כלל. (ואף) [ונהי[לשיטת הרא"ש דמפרש טעמא דרבה דוקא בח"ל דאוכל והולך ואח"כ מפריש ולא מחזי כמתקן אין לחלק בין שבת ליו"ט] כבר הביאו תוס' שטה זו ודחו דה בגמ' פריך לימא פליגא דשמואל אדאבוה דאמר שמואל חלת ח"ל אוכל ואח"כ מפריש, ומשני מי לא מודה שמואל שאם קרא לה שם שאסורה לזרים משמע דאין סברא להתיר מה"ט ומשמע דסברא זו פשוטה. ובאמת גם דברי הרא"ש י"ל דתרוויי' בעי דמטעמא דאפשר ללוש ביו"ט כמ"ש רש"י לא הי' מתיר רבה בחלה בא"י משום דמתקן גמור הוא, ורק משום דחלת ח"ל לאו מתקן גמור רק מחזי כמתקן, לכן התיר רבה בחלה, הואיל ואפשר ללוש ביו"ט, אבל בתרומ"ע בח"ל, אף דג"כ אוכל והולך ואח"כ מפריש, הרא"ש ודאי מודה לרש"י דרבה סובר דאסור להפריש [ביו"ט] מדלא נקט רבה רק בחלה ולא בתרומה, משמע דרבה מודה דאסור בתרומת ח"ל, וכן בחלת א"י, אף שאפשר ללוש ביו"ט סובר (הרא"ש) דאסור, כי הני תרי טעמי צריכי לרבה, ולכן רק בחלת ח"ל דוקא, אבל בחלת א"י או בתרומת ח"ל אסור להפריש וא"כ ממילא ה"ה בשבת מודה הרא"ש דאסור להפריש [גם] בחלת ת"ל, וא"כ שפיר ניחא קו' תוס' דבגמ' פריך דהא אוכל והולך ואח"כ מפריש ומשני דסברא פשוטה דמחזי כמתקן (מיהת) [די"ל] בהא פליגי רבה ואבוה דשמואל (בהא) [היכי[דרק מיחזי כמתקן אי גזרו בחלה או לא, וע' במלחמות להרמב"ן שכ' דטעם האומרים דרבה לא אמר רק בחלת ח"ל, דבתוספתא מחלק בין לש מעיו"ט ללש ביו"ט וק' לרבה [דמתיר גם בלש מעיו"ט] אע"כ דבא"י מודה רבה, ולפמ"ש שפיר גם הרא"ש והרז"ה ושאר הראשונים סוברים כן, דדוקא בחלת ח"ל] דאיכא תרתי

למעליותא דמותר ללוש ביו"ט, וגם אוכל והולך ואח"כ מפריש [הוא דמותר ביו"ט] אבל בחלת א"י או בתרומה בח"ל, וה"ה חלה [ח"ל] בשבת אסור כנ"ל:

וראי' לדברינו מהא דפליגי בביצה (די"ב ב') אי מוליכין מתנות או תרומה לכהן, דתנא דמתני' סובר דפליגי ב"ש וב"ה במתנות [אבל בתרומה גם ב"ה מודו דאין מוליכין] ולר' יוסי בברייתא פליגי רק בתרומה, אבל במתנות [ד"ה דמוליכין] ואמרינן עלה ר"ט ברי' דר' נחמי' הו"ל גרבא דחמרא [דתרומה] אתא לקמי' דר' יוסף, א"ל מהו לאמטויי לכהן האידנא, א"ל הכי אר"י אמר שמואל הלכה כר' יוסי [ואליבא דב"ה דאפי' תרומה נמי מותר להוליך] ופרש"י במתניתין דכל הא דאין מוליכין היינו משום [גזרה] דאין מגביהין תרומע"ש הוא, וא"כ ק' כיון דשאל מהו לאמטויי האידנא משמע דהי' במקומו של ר' יוסף וא"כ הי' בח"ל א"כ למה לא יוליך החמרא, דהא רשאי להרים בתרומת ח"ל להפוסקים כרבה, וא"כ בזה ודאי ב"ה מתירין [להוליך ביו"ט] מ"ד אמתנות דהתירו ב"ה גם לתנא דמתני' ודוחק לומר דהיין הי' מא"י והי' בבבל, דהו"ל להגמ' לפרש, וא"כ למ"ל לר' יוסף לומר דהלכה כר"י [הא אפי' לתנא דמתני' מודו ב"ה דמוליכין בתרומת ח"ל] אע"כ דאף הפוסקים כרבה מודים בתרומת ח"ל דאסור להגבי' תרומע"ש, וכיון דאינו זכאי בהרמתן שפיר לתנא דמתני' הי' אסור [להוליך משום גזרה] לכן אמר הלכה כר"י דלב"ה מותר [להוליך גם בתרומה]:

ועוד נ"ל ראי' מהא דביצה (דל"ז א') [לא מגביהין תרומע"ש:

פשיטא, תני ר"י לא נצרכה אלא ליתנם לכהן בו ביום] וה"מ פירי דטבילי מאתמול, אבל פירי דטבלי האידנא, כגון עיסה לאפרושי מינה חלה, מפרשינן ויהבינן לכהן, ומינה למד הרי"ף דלית הלכתא כרבה, והרא"ש פי' דמיירי בחלת א"י, וק' אמאי לא אמרו בגמ' נמי וה"מ פירות א"י אבל פירות ח"ל מותר, אע"כ כיון דתנן תרומע"ש, וזה אסור אף בפירות ח"ל [אף להפוסקים כרבה] לכן נקט דטבלי האידנא דמותר כמו חלה בא"י [בלש ביו"ט], אבל בפירות ח"ל [לתרומע"ש] לא אמרו, דבאמת אף לדעת הרא"ש אסור: אמת דיש לפקפק בראיות אלו, אבל יש לעיין מאי פריך פשיטא דלמא מיירי מתני' בחלת ח"ל דרבותא הוא דהו"א הואיל, דאוכל והולך ואח"כ מפריש מגביהין קמ"ל דאין מגביהין, בשלמא, לדעת הרי"ף י"ל דסברא פשוטה היא, הואיל ואי קרא שם דאסור לזרים כמ"ש תוס' ביצה (ד"ט), א"כ שפיר פריך פשיטא, אבל לפמ"ש דעת הרא"ש דבתרומה נמי אסור להפריש בח"ל [אף דאוכל והולך ואח"כ מפריש, ושפיר רבותא הוא] וא"כ מאי פריך פשיטא, וצריכין אנו לומר דג"ז סובר הרא"ש דסברא פשוטה היא דבתרומת ח"ל דאסורה לזרים דמחזי כמתקן, ומודה הרא"ש לסברת תוס', רק בחלה

הוא דרבה מיקל לפי דאיכא צירוף סברת רש"י הואיל ומותר ללוש ביו"ט, וא"כ במתני' דתנן תרומות פריך שפיר פשיטא. וא"כ יש מכאן ראי' דהרא"ש מודה דבתרומת ח"ל אסור להפריש, דא"ת דהרא"ש פליג וסובר דרבה ס"ל דגם בתרומת ח"ל מותר, וא"כ יהי' פלוגתא רחוקה מאוד בין הרי"ף והרא"ש, דהרי"ף סובר דתרומת ח"ל הוי מלתא דפשיטא דאסור, דלכן פרכינן פשיטא דאין מגביהין, והרא"ש יסבור דבאמת מותר, אע"כ כמ"ש דגם הרא"ש מודה בתרומה דאסור, ושפיר פריך פשיטא וכנ"ל. וא"כ בשבת שפיר מודה הרא"ש דאסור להפריש [אפי'חלת ח"ל [כיון דליכא לצרף סברת רש"י, דהא אסור ללוש] וצדקו דברי המג"א:

עוד כ' שם הפמ"א דמה"ד אין לאסור בטבל דרבנן משום מתקן, דכמו דולד טומאה מטבילין ביו"ט בביצה (די"ח) דכל שאסורו רק דרבנן ל"ח מתקן, ותימה למה דחקו רש"י ותוס' בטעמא דרבה דמפרישין חלה ביו"ט, ולא פי' משום דחלת ח"ל הוא דרבנן לא מקרי מתקן כמו בולד טומאה. ואף דהה"מ (בפ"ד מה' יו"ט) כ' לחלק בין ולד טומאה לטבילת כלים חדשים מעכו"ם, דכלים טמאים עכ"פ חזי לימי טומאתו לכן בדרבנן ל"ח תיקון, אבל כלים חדשים דל"ח למידי אף דרבנן הוי תיקון, אבל כיון דהב"י (באו"ח סי' שכ"ג) כ' דלדעת הרי"ף והרמב"ם, מותר לטבול כלים חדשים, משמע דל"ל סברת הרה"מ, א"כ מדוע לא התיר (בסי' תק"ו) חלת ח"ל בגלגל מעיו"ט להפריש ביו"ט כיון דל"ח מתקן, וא"ל דדוקא בולד טומאה ל"ג אטו אב הטומאה דכהנים זריזין הם, אבל חלת ח"ל גזרינן אטו חלת א"י דאסור משום מתקן, ז"א דהא להרא"ש טעמא דרבה משום דמיירי בחלת ח"ל אלמא דלא גזרינן, ועוד דהא ביומא (דפ"ג) במי שאחזו בולמוס דמאכילין אותו טבל ואין מאכילין אותו תרומה בן תימא אומר תרומה ולא טבל א"ר היכי דאפשר בחולין דכ"ע ל"פ דמתקנינן לי' ומספינן לי' כי פליגי בדלא"פ בחולין, מ"ס טבל חמור, ומ"ס תרומה חמורה, ופריך הש"ס אפשר בחולין פשיטא דמתקנינן לי' ומשני ל"צ בשבת, (שאפי' הוא שבת שאסור להפריש תרומ"ע יפרישוה ולא יאכילוהו טבלים, רש"י) בשבת נמי פשיטא (טלטול מדרבנן הוא) הב"ע בעציץ שאינו נקוב דרבנן (דטבל שלו מדרבנן, ושבות דהפרשת מעשרות דרבנן, אשמעינן שידחה השבות ולא יאכילוהו טבל דרבנן דאתי למשרי נמי טבל דאו', רש"י) ואמאי לא משני בחלת חו"ל ומתקנינן משום שידחה השבות ולא יאכל טבל דרבנן מחלת ח"ל דאתי למשרי טבל דאו' מחלת א"י, אע"כ דבחלת חו"ל ל"ג טבל דרבנן אטו טבל דאו' מחלת א"י, דבשני מקומות לא גזרינן משא"כ בשאר טבל דרבנן דאסור דגזרינן אטו טבל דאו' עכ"ד הפמ"א. והנה תמוהין דבריו דבחלת חו"ל א"א לאוקמי, דא"כ איך אמר דמתקנינן לי' ועוברין אשבות,

הא (ודאי כיון דאפשר בחולין בלי התרומה כלל א"כ שפיר פשיטא דא"צ לתקן דהא) אפשר שיאכל ויניח השאר להפריש ממנו ביום מחר [ול"צ לתקן כלל ולעבור אשבות] ולא מבעי לדעת הסוברים דל"ב מוקף ול"ב שיור רק כדי חלה, ערש"י בכורות (דכ"ז א') ותוס' שם ד"ה אוכל והולך ותוס' ביצה (ד"ט א' ד"ה גלגל) ובהרא"ש שם וטוש"ע (יו"ד סי' שכ"ג), פשיטא] דיוכל לשייר רק כדי שיעור חלה או תרומה, אלא אפי' להסוברים דבעינן מוקף בחלת ח"ל ער"ן ביצה שם] וצריך לשייר מעט יותר כדי שיפריש, מ"מ הא כבר כ' תוס' ביבמות [דצ"ג ב'] דלצורך [עונג] שבת ל"ב מוקף, וא"כ לחולה שיב"ס פשיטא דל"ב מוקף, וא"כ פשיטא דל"ב תיקון כלל ול"מ לאוקמי בחלת ח"ל, ותו דברי הפמ"א תמוהים דאיך מביא ראי' לדידן דקיי"ל כאבוה דשמואל מהא דיומא, דלשיטת הפמ"א דלא מחלק בין שבת ליו"ט ודאי לק"מ] כיון דסוגיא דיומא לרבה אזלא, א"כ לדידי' דמותר לתקן א"כ ודאי פשיטא דמתקנינן כיון דאין כאן איסור כלל, (אלא) ואפי' לפמש"ל דבשבת, גם רבה מודה דאסור, מ"מ ל"מ לאוקמי בחלת ח"ל דאיך אמר רבה דמתקנינן הא א"צ לתקן ולעבור אאיסור שבות הא מוטב להאכילו ולשייר כדי חלה כיון דמיירי בשבת ל"ב מוקף כלל [כנ"ל בשם תוס' יבמות], ועוד דחשיב"ס ודאי דעדיף [מעונג שבת] לכן ע"כ רק בעציץ שא"נ מיירי:

ומה שהקשה מולד טומאה דמטבילין ביו"ט, ודאי ליתא דכל דרבנן נמי חשיב תיקון, רק ולד טומאה הטעם כסברת הה"מ דהא מותר לו בימי טומאתו ל"ח תיקון [ומה שהתירו הרי"ף והרמב"ם לדעת הב"י להטביל כלים חדשים לאו משום דל"ל סברת הה"מ] רק (בכלים חדשים טעם הב"י) כיון דאפשר לתקן ע"י הקנאה לאחר ולשאול ממנו, ג"כ ל"ח הטבילה תיקון ומש"ה מותר לטבול ביו"ט, אבל בטבל דאסור שפיר הוי תיקון גמור, ואף בחלת ח"ל אסור בשבת הואיל דאם קרא לו שם אסור לזרים:

ואף אם נאמר דגם בשבת מותר להפריש בחלת ח"ל] לדעת הר"ח והרז"ה, מ"מ כיון דלטעמיי' מותר רק משום דהואיל ויכול לאכול ואח"כ יפריש אין בהפרשה שום תיקון, א"כ שבת שחל להיות ע"פ דאסור להניח החמץ ומחויב להשביתו מן העולם, או להפקירו עכ"פ, א"כ אין לו תיקון לאכול ולהניח וכמ"ש המג"א, וא"כ אם נימא דאסור להפריש ביו"ט לא יוכל לאכול ס ממנו, א"כ ההפרשה הוי תיקון גמור] ובכה"ג גם הם מודים דאסור להפריש דמ"ל חלת א"י [דאסור משום דא"א לאכול תחלה] מ"ל חלת ח"ל היכי דאסור להניח משום איסור חמץ וא"א להיות מפריש אח"כ, א"כ הדר הו"ל מתקן גמור, וממ"נ לשיטתם אסור כיון דאין עצה לאכול ואח"כ להפריש מחמת איסור חמץ והוי מתקן גמור, וטעם הפמ"א הואיל והוא מדרבנן ל"ח מתקן, ודאי כל הפוסקים

לא ס"ל כן, וכן מוכח ברש"י ותוס', ותו דאם כסברת הפמ"א א"כ בירקן, דל"ג אטו דאו' כמבואר ביומא (דפ"ג ב') אליבא דרבי ומ"מ אסור להפריש בשבת, ואמאי נימא כיון דל"ג אטו טבל דגן דאו' א"כ אף שלא לחולה אמאי לא יעשר בשבת, אע"כ דאסור לתקן מידי דרבנן גם היכי דל"ש גזרה אטו דאו', ומש"ה גם לרבי דל"ג בירקן אטו דגן אסור לעשר בשבת [ומוטב שיאכילנו בלי מעשר ומש"ה ס"ל לרבי דמי שנשכו נחש גוזזין לו כרשינין ומאכילין אותו וא"צ לעשר] והוא ראי' גדולה להה"מ והב"י כ' דלהרי"ף והרמב"ם מותר לטבול כלים חדשים דיש לו עצה להקנות לאחר ולשאול ממנו ול"ה מתקן גמור:

ועי"ל דאין לדמות תקנות חכמים זל"ז ונכונים דברי המג"א ואין להקל לפרוש חלה בשבת:

הנלע"ד כתבתי.

סימן יז

בירושלמי פסחים (פ"ג ה"ח) תני פחות מכן אין מטריחין אותו לחזור, ותמה בשיורי קרבן מאי אתי לאשמעינן כיון דממה דפליגי במתניתין בכמה מטריחין אותו, ממילא שמעינן דפחות מכן אין מטריחין אותו. ונ"ל דהנה בתלמודין פסחים (דפ"א ב') אמתני' דתנן נטמא שלם שורפין אותו לפני הבירה מעצי המערכה, מיעוטו שורפין אותו בחצרותיהן ועל גגותיהן מעצי עצמן, פרכינן בגמ' מהא דמתניתין דתנן וכן מי שיצא מירושלים, ובידו בשר קודש אם עבר צופים שורפו במקומו, ואם לאו חוזר ושורפו לפני הבירה מעצי המערכה, מוכח דאף מיעוטו שרי לשרוף מעצי המערכה, ומשני דאכסנאי שאני דעשאו כציקנין (או כהחזיק בדרך), מיהת מוכח דאי לאו האי טעמא לא הי' רשאי לשרוף מעצי המערכה, ושם (דפ"ב א') אמרינן דאם בא לשרוף לפני הבירה מעצי עצמן אין שומעין לו מפני חדשא (פי' שיאמרו שלוקח שיורי עצים), ולפ"ז משמע דהיכי דאינו רשאי לשרוף בעצי המערכה אסור לו לשרוף לפני הבירה אפי' בעצי עצמו משום חשדא, ולפ"ז הוי מצינן לפרש הא דתנן במתני' עד כמה חוזרין היינו עד כמה רשאי לחזור, דדוקא בכזית או כביצה התירו באכסנאי לשרוף בעצי המערכה אבל פחות מזה אף אם רוצה לחזור ולשרוף לפני הבירה מעצי המערכה אסור, כיון דאף מיעוטו של כל הקרבן מדינא א"ר לשרוף מעצי המערכה רק הקילו רבנן באכסנאי, א"כ רק בכשיעור הקילו, אבל פחות משיעור הו"א דאסור, לכן אתי תנא דברייתא בירושלמי לאשמעינן פחות מכן אין מטריחין אותו, כלומר לא הטריחוהו לחזור בפחות מכן, אבל אם רוצה לחזור ולשרוף מעצי המערכה מניחין אותו לשרוף לפני הבירה וגם בעצי המערכה:

עי"ל ויבואר גם המשך הירושלמי שם שאחר שהביא ברייתא זו אמרינן שם מה בין זל"ז, זה יש לו ביטול, עד כדון בשר קודש חמץ מנין, אר"י בי ר' בון מן מה דתנינן וכן מי שיצא מירושלים, הדא אמרה מה דנפל לדין נפל לדין ע"כ, ונראה דהנה ממתניתין י"ל דאגב אורחא אתי לאשמעינן דחוזר בכזית או בכביצה ומטריחין אותו לחזור אבל בפחות מכשיעור אין מטריחין אותו ואין מחויב כלל לשרוף דדוקא כשיעור בעי שריפה אבל פחות לא, לכן תני בברייתא פחות מכן אין מטריחין אותו אבל כשחזר צריך לשרוף אפי' פחות משיעור, או שורף אותו במקומו, ורק אין מטריחין אותו לחזור, ושואל אח"כ מה בין חמץ לבשר קודש דבשר קודש ס"ל לחכמים השיעור בכזית ובחמץ ס"ל בכביצה, ומפרש דבחמץ הקילו משום דיש לו ביטול, ולפ"ז שואל עד כדון בקודש, שפיר תני בברייתא דרק אין מטריחין אותו לחזור, אבל שריפה בעי כיון דאין לו ביטול שפיר י"ל דהזקיקו חכמים גם בפחות מכשיעור לשרוף, חמץ מנין, כיון דחמץ סגי בביטול י"ל אף בלי חזרה, רק אפי' יושב בביתו אינו מחויב לשרוף כלל פחות מכשיעור וסגי בביטול, ואמר ר"י בי ר' בון הואיל ותנא וכן מי שיצא מירושלים משמע דחד דינא לתרוויי' מה שאירע לזה אירע לזה, וכשם שבשר קודש שורף במקומו אף פחות מכשיעור, כמ"כ בחמץ צריך לשרוף ול"מ ביטול, ודוקא אין מטריחין וזה נכון:

סימן יח

שאלה. מי שמוכר חמצו לעכו"ם לזמן והחמץ ברשות העכו"ם, או מוכר בהמתו לזמן וילדה בכור בתוך הזמן, אי מהני מכירתו לפטור מב"י וב"י, או לפטור מבכורה:

תשובה. הנה לכאו' מכירה לזמן אינו רק ק"פ ולאו כקה"ג דמי ואינו מפקיע מב"י ומבכורה כלל וכ"כ הר"ן נדרים (דכ"ט א') וכ"כ מוח"ז הגאון ז"ל במקו"ח (סי' תמ"ח סק"ט) לבאר דברי הטו"ז (באו"ח רמ"ו סק"ה) שכ' לחלק בין מפקיר בהמתו שהשכירה לעכו"ם ע"מ שיחזירה לו קודם השבת ועיכבה בשבת שיכול להפקירה בפני ג', ואין שום אדם יכול לזכות בה משום דכוונתו רק להפקיע איסור שבת, ובין מוכר להפקיע איסור רבית או איסור חמץ דמפקיר להפקיע איסור שבת הוי הפקר כראוי, רק לזמן הוא דהיינו ביום השבת, ובשבת עצמו הפקר גמור הוא, רק אח"כ חוזר לבעליו הראשונים, משא"כ במשכון דרך מכירה להפקיע איסור רבית שגוף הענין צ"ל נמכר שיוכל הלוקח להקדישה ואם אינו יכול להקדישה ל"ה מכירה כלל עכ"ד הטו"ז, ולכאו' אין הבנה לדבריו דלמ"ש הר"ן דמכירה לזמן ל"מ משום דהוי ק"פ כיון דאין הקנין עולמית ומקרי שלו כיון דיש לו בו קנין הגוף, א"כ הפקר לזמן ג"כ אינו אלא ק"פ ביד הזוכה ופי' דבריו

דהפקר לזמן הוא שמי שיזכה בתוה"ז יהי' שלו לצמיתות, רק אם שום אדם לא יזכה תוה"ז יהי' קנוי לו בחזרה שלא יצטרך לזכות בו מחדש, וכ"מ בסמ"ע (רע"ג סקי"ד) שכ' דהפקר לזמן כשמטה, ובשמטה הזוכה זוכה לעולם וזהו כוונת הטו"ז, ומ"ש הב"י(סי' רמ"ו באו"ח) דאין שום אדם יכול לזכות בשבת כיון דמושכר לעכו"ם, אין כוונתו משום דלאח"ז השכירות פסק ההפקר וחוזר, דז"א כמש"ל, אלא משום דמושכר לעכו"ם אין אחר יכול לזכות בו, והא דמבואר בכתובות (דנ"ט ב') גבי שדה זו שמשכנתי לך דיכול להקדיש ולמכור תוה"ז שמושכר וממושכן ביד אחר (ע"ש בתוס') צ"ל דס"ל דדוקא להקדישו שנתפס בדבור, או למכרו בכסף, אבל לעשות קנין בגוף הדבר כגון משיכה או חזקה ל"מ בתוה"ז השכירות עכ"ד המקו"ח:

אבל ק"ל מהא דאמרינן בע"ז (דט"ו א') דה"ט דאין מוכרין להם בהמה גסה משום שיעשה בה מלאכה בשבת, ופרכינן וניעבד כיון דזבנה קנאה, ומשני גזרה משום שאלה ושכירות, ופריך שאלה קניא שכירות קניא, ומאי קושיא, נהי דקניא מ"מ לא עדיף ממוכר לל' יום, דהוי רק ק"פ ועובר משום שביתת בהמתו דק"פ לאו כקהג"ד. וא"ל דבגמ' לא מסקינן הכי, ולפי הס"ד הוי סבר דק"פ כקהג"ד, דז"א דעדיין יקשה דלבתר הכי פריך, ושכירות מי קניא והתנן ישראל ששכר פרה מכהן יאכילנה כרשיני תרומה, וכהן ששכר פרה מישראל אעפ"י שמזונותי' עליו לא יאכילנה כרשיני תרומה, ואי ס"ד דשכירות קניא אמאי לא יאכילנה פרה דידי' היא, והוכיחו בתוס' דע"כ רישא מיירי דאין מזונותי' על הישראל, דאל"כ אדדייק מסיפא לידוק מרישא אמאי יאכילנה כרשיני תרומה אם שכירות קונה פרה דידי' היא, אע"כ מיירי שאין מזונותי' עליו. ומאי ראי' דלמא ה"ט דל"ד מרישא, דהומ"ל נהי דשכירות קניא והוי של ישראל מ"מ הגוף של כהן הוא, מש"ה יאכילנה תרומה, דאף למ"ד ק"פ כקהג"ד מ"מ בתרומה אזלינן בתר קנין הגוף כמ"ש תוס' להדיא (ביבמות דס"ו ריש ע"א) וז"ל וקצת יש להביא ראי' דבתרומה אזלינן בתר קה"ג דבר"פ בתרא דכריתות (דכ"ד) אמר גבי המפקיר עבדו יצא לחירות, דמעוכב גט שחרור אוכל בתרומה, אעפ"י שאין לרבו פירות אלא הגוף, ואפי' למ"ד ק"פ כקהג"ד אתיא עכ"ל, א"כ שפיר נהי דשכירות קניא מ"מ לענין תרומה אזלינן בתר קה"ג, ולכן שפיר מאכילה הישראל תרומה הואיל וקה"ג לכהן, אבל מסיפא שפיר דייק דאמאי לא יאכילנה הכהן תרומה כיון דשכירות קניא א"כ גם לכהן מקרי קנין כספו וראוי שיאכילנה תרומה, ולכן לא דייק מרישא רק מסיפא, [אע"כ דתוס' ס"ל דסוגיא קאי גם למ"ד ק"פ לאו כקהג"ד, ואפ"ה פריך אם שכירות קניא אמאי לא יאכילנה הכהן תרומה, וע"כ דשכירות הוי כקנין הגוף ועדיף מק"פ, ושפיר הקשו דליפרוך מרישא אמאי יאכילנה ישראל תרומה

הא אם שכירות קניא הוי קנין הגוף ופרה דידי' היא, הרי מבואר דשכירות וממכר לזמן עדיף מק"פ וגם למ"ד ק"פ לאו כקה"ג מודה בשכירות ומכירה לזמן דהוי כקה"ג ולא כהר"ן, אבל עדיין ק' אדרבה מנ"ל לתוס' דסוגיא קאי גם למ"ד ק"פ לאו כקה"ג ויקשה קו', הא אפשר לאוקמי דהסוגיא קאי למ"ד ק"פ כקהג"ד, ולא יקשה קו' די"ל דשאני תרומה דאזלינן בתר מי שיש לו הגוף וכמש"ל]:

הן אמת שק' עוד לפמ"ש תוס' ביבמות (שם בא"ד) אהא דעבדי מלוג של אלמנה לכ"ג לא יאכלו בתרומה וז"ל אפי' למ"ד ק"פ כקהג"ד ל"ח בהכי קנין כספו כיון שאין הגוף שלו כמו שאין עבדי מלוג יוצאין בשן ועין לאיש אפי' למ"ד ק"פ כקהג"ד כדאמר בהחובל (דפ"ט ב') עכ"ל א"כ ק' איך דייק בגמ' דשכירות ל"ק מהא דכרשיני תרומה, הא אף אי שכירות קניא, מ"מ לא הוי יותר מק"פ, וק"פ הא אינו אוכל בתרומה, דל"ח קנין כספו, אבל לענין שביתת בהמתו שפיר י"ל דשכירות קניא ול"מ בהמתו של ישראל וא"ל דה"ט דגמ' דדייק מהא דשכירות ל"ק לפי דס"ל דה"ט שלא יאכילנה הכהן תרומה משום שעיקר (החפץ של כהן) הפרה של ישראל] וא"כ כמו דבתרומה אולינן בתר קה"ג ה"נ בשביתת בהמתו משום חומרא דאיסור שבת אזלינן בתר קה"ג, ובגמ' מדמי להדדי, וא"כ י"ל שפיר דגם במסקנא ס"ל דשכירות הוי כמכר, רק דדייק מתרומה נהי דהוי כמכר, לא קנה להפקיע איסור שביתת בהמתו, כיון דאזלינן בתר קה"ג, דז"א דא"כ מאי מקשי תוס' שם בסוגיין דהכא מסקינן דשכירות לא קניא, ובהזהב (דנ"ו ב') מסיק דשכירות יש לה אונאה אלמא ממכר קרינן לי' דילפינן מקרא וכי תמכרו ממכר, ומאי קו' דהא שם שפיר כמו מכירה לזמן יש לו אונאה ה"נ שכירות לזמן יש לו אונאה דשכירות ממכר הוא, אבל כאן לענין שביתת בהמתו, נהי דשכירות קניא כמו מכר, מ"מ מכירה לזמן ג"כ אינו מועיל להפקיע איסור שביתה או להאכיל כרשיני תרומה, אע"כ דתוס' סברי דהא דמסקינן דשכירות ל"ק היינו דאינו מכירה לזמן כלל, דאי הי' מכירה לזמן לא הוי עבר אשביתת בהמתו והי' מותר להאכיל תרומה וא"כ (רק) שכירות לא קניא אף לזמני' ומש"ה שפיר הקשו מ"ש ממה שאמרו לענין אונאה דממכר היא, ותי' דשאני אונאה דממכר יתירא כתיב בה, א"כ מוכח דשכירות לא מועיל בשביתת בהמתו משום דשכירות ל"ק כלל, הוא דדייק מתרומה, וק' קו' לדוכתה דלמא באמת שכירות קניא ושאני תרומה דק"פ אינו אוכל בתרומה, אע"כ דסוגיית הגמ' הוא] דמכירה לזמן מועיל בשביתת בהמתו, וה"ה בתרומה, ועדיף מק"פ, דאף למ"ד ק"פ לאו כקה"ג מודה דמכירה לזמן או שכירות הוי כקה"ג, ואף דק"פ גם למ"ד כקהג"ד אינו מאכיל בתרומה מ"מ קנין לזמן מאכיל, א"כ י"ל דתוס' שהקשו לידוק מרישא מהכא דייקי דסוגיא אזלא גם

למ"ד ק"פ לאו כקהג"ד וכמש"ל א"כ מוכח דהתוס' מחלקים בהכי דמכירה לזמן עדיף מק"פ וא"כ אפשר נמי דהפקר לזמן מועיל לענין שביתת בהמתו ועדיף מק"פ ופליגי אסברת הר"ן:

לכן נראה דקנין לזמן ודאי יש לחלק לענין תרומה ואע"ג דבגיטין (ס"פ השולח) מדמי הא דמוכר שדה בזמן שיובל נוהג להא דמוכר שדהו לפירות, מ"מ אמרינן התם צריכא דאי אתמר מוכר שדהו לפירות בהא קאמר (ר"י) [ר"ל ק"פ לאו כקהג"ד משום דאדעתא דפירי נחית [אבל בהך דהמוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג דאדעתא דגופי' קנחית אימא מודי לר"י דק"פ כקה"ג] א"כ בזה י"ל דהתוס' ס"ל דהא דבתרומה תלוי בקה"ג אף למ"ד ק"פ כקהג"ד היינו דוקא לענין דעבדי מלוג לא יאכלו לפי דאדעתא דפירי נחית, אבל במוכר לזמן שפיר תליא בפלוגתא דק"פ אי כקהג"ד, ואי ק"פ דמי לקה"ג אוכל בתרומה, ולכן שפיר אי שכירות קניא דהוי כמכירת הגוף לזמן שפיר הוי מאכיל כרשיני תרומה, ולא עבר אשביתת בהמתו, ושפיר סוגיית הגמ' בע"א (דט"ו) אזלא למ"ד ק"פ כקה"ג ומש"ה לס"ד דשכירות קניא ולא עבר אשביתת בהמתו שפיר פריך מכהן ששכר פרה, ול"ד למפקיר עבדו דאוכל בתרומה, דשם מה שהעבד הוא לעצמו הוא רק ק"פ דגופו קנוי עדיין לרבו דצריך שחרור, אבל בשכירות לזמן דאדעתא דגופי' נחית לזמן הזה גופה קנוי לכל דבר אי ק"פ כקהג"ד, ואם שכירות קניא ראוי שהכהן יאכילנה תרומה [ושפיר דייקו תוס' דהו"מ למפרך מרישא אמאי יאכילנה ישראל תרומה אי שכירות קניא דידי' היא, ול"ק דבתרומה אזלינן בתר הגוף, דהא שכירות לזמן עדיף מעבדי מלוג דהתם אדעתא דפירי נחית] ולפ"ז לדידן דקיי"ל ק"פ לאו כקה"ג אין ראוי' כלל דשכירות ל"ק מהא דכרשיני תרומה, די"ל דה"ט דהכהן לא יאכילנה תרומה דבתרומה אזלינן בתר הגוף, דשכירות נהי דליומא ממכר הוא מ"מ הוי רק ק"פ ואינו מאכיל בתרומה, וקעבר אשביתת בהמתו, ורק בגמ' דייקי לפי הס"ד דשכירות קניא ומפקיע איסור שביתת בהמתו, א"כ ע"כ ק"פ כקהג"ד, ואף דלענין איסור ראוי דניזיל בתר קה"ג כמו בתרומה היינו משום דאדעתא דפירי נחית, כמו מוכר שדהו לפירות, אבל שכירות כיון דהוי כממכר לזמן עדיף, ולא מקרי בהמתך, ולכן פריך שפיר מהא דכרשיני תרומה:

ובזה הי' ניחא מה דבפסחים (ד"ו א') שקו"ט אי שכירות קניא ולא מייתי ראי' מהא דכהן ששכר פרה מישראל, דשם י"ל אזיל למ"ד ק"פ לאו כקה"ג, וא"כ שפיר י"ל נהי דשכירות קניא מ"מ אינו מאכיל בתרומה. ובחמץ דאינו זקוק לבער משום דכתיב בבתיכם דמשמע ברשותכם ודאי אי שכירות קניא א"ע, דאף לדידן דשכירות ל"ק, מ"מ במכירה לזמן ודאי דאינו זקוק לבער דמה שכ' התורה ז' ימים שאור ל"י בבתיכם, לא קפדה רק אם הוא

רשותו, אבל אם אינו רשותו שנמכר לזמן לא קפיד קרא, וכן בהא דלהכניס בו ע"א לא קפיד קרא רק כשמכניס לרשותו אבל כשקונה לזמן לא קפיד קרא [אי לאו משום חומרא דעכו"ם כדאמרינן בסוגיא] ול"ד לשביתת בהמתו דכתיב שורך, וכן בתרומה דכתיב קנין כספו, בהו תליא דוקא במה שיהי' קה"ג ממש שלו כמו גבי אתרוג בפ' יש נוחלין (ב"ב דקל"ז א"ב), אבל בחמץ כיון דס"ס עתה אין הבית שלו לא אסרה תורה:

(תדע דהא כתיב לא ישבו בארצך פן יחטיאו אותך לי ולמ"ל קרא הא הבית חוזר ביובל לישראל, דאין הישראל יכול למכור ממכר עולם, א"כ אסור למכור להם בית, דהוי רק ק"פ לעכו"ם, ואסור שיכניס לתוכו ע"א מלא תביא תועבה אל ביתך, אע"כ כיון דלזמן הוא שלו לא אסרה תורה, וזה אפשר לדחות) מיהת סברא הוא דאפשר לחלק דשם בע"א ובחמץ לא קפיד קרא, רק במה שהוא רשותו עתה, א"כ רק אי שכירות ל"ק הוי גם עתה רשותו, אבל בתרומה ושבת דמי לאתרוג דתלוי בק"פ, והטעם דביתך היינו רשותך, דהכי חזינן דוגונב מבית האיש אף שנגנב מרשות השומר חייב, אלמא דביתו מקרי אף שאינו בביתו ממש רק ברשותו וכן הביא הר"י ראי' הובא ברא"ש פ"ק דפסחים [ע"ש] א"כ ה"נ כ"מ דכתיב ביתך היינו ברשותך ואי שכירות קניא או מכר לזמן ל"מ רשותו כלל, ואף שהבית של ישראל לא אסרה תורה כיון שאין רשותו, אבל בתרומה דכתיב קנין כספו או, בשבת דכ' דמי לאתרוג דצריך שיהי' שלו ממש, א"כ למ"ד ק"פ לאו כקה"ג ודאי אף אי שכירות קניא לא עדיף ממכר לזמן דמ"מ הגוף אינו שלו מש"ה לא מייתי בפסחים ראי' מהא דכרשיני תרומה וזה נכון:

אולם דברי תוס' ביבמות שם צ"ב מדוע בתרומה לא תלי בק"פ, ואחר העיון נ"ל דדוקא בעבדי מלוג הוא דלא יאכלו בתרומה, משום דאזלינן בתר קנין הגוף משום דבעבד יש ב' קנינים א' קנין ממון וא' קנין איסור שאסור בבת ישראל ומותר בשפחה כמ"ש הריטב"א קדושין [דכ"ב ב'] דלכן אין ע"כ קונה עצמו בחליפין לפי שאינו מועיל חליפין רק לקנין ממון, וא"כ כיון דהבעל יש לו זכות בהעבד רק לפירות וא"י לשחררו כמ"ש תוס' בב"ק (ד"צ א') דלכן אינו יוצא בשן ועין לאיש משום שאין בכחו כלל לשחרר א"כ לא זכה כלל בקה"ג דאין הגוף שלו לשחרור רק תקנת פירות הי' לענין ממון אבל בקנין איסור אין להבעל כלום, וקנין איסור נשאר לאשה, לכן פוסלת העבדים בתרומה כשהיא נעשית חללה דקנין כספו דזר הם, וכן להיפוך מפקיר עבדו הואיל וצריך ג"ש נשאר עדיין קנין איסור לרבו כהן מש"ה אוכל בתרומה דלענין תרומה אזלינן בתר קנין איסור וא"כ אף למ"ד ק"פ כקהג"ד מ"מ אינו מעלה ומוריד לענין אכילת העבד בתרומה דנהי דיש לו הזכות בקנין ממון של העבד מ"מ כיון שאין לו זכות בקנין איסור שבו אינו מאכיל

בתרומה, וכן במפקיר עבדו נסתלק ממנו רק קנין ממין שבו אבל קנין איסור נשאר אצלו כיון דצריך ג"ש ממנו ולכן מאכילו בתרומה:

תדע דהא אשה מדאו' מע"י שלה, ואין לבעל בה קנין ממון רק קנין איסור שאסורה לאחרים ואפ"ה אוכלת בתרומה ואף ארוסה מה"ת אוכלת בתרומה ונקראת קנין כספו דידי', א"כ ה"ה בעבד חשבינן קנין איסור לעיקר, וא"כ שפיר ל"ק קושיתינו [שהק' לעיל איך מדמי שביתת בהמתו לשכירות פרה שאין הכהן מאכילה תרומה, הא תרומה שאני דאזלינן בתר קה"ג כמ"ש תוס' וגם אי שכירות קניא אינו מאכיל דאין הגוף שלו, משא"כ בשביתת בהמה אי שכירות קניא שפיר א"ע, ולפ"ז ניחא דבבהמה דאין בה רק קנין ממון א"כ פשיטא אי ק"פ כקה"ג דאזלינן בתר ק"פ, דאינו דומה כלל לעבד דשם העיקר הוא רק קנין איסור]

ובהכי ניחא מה דמייתי תוס' (ביבמות שם) ראי' מהא דעבדי מלוג אין יוצאין ע ועין לאיש, דעיקר תלוי בקה"ג, וק' אדרבה הא לענין יום או יומים חזינן [בב"ק ד"צ ע"א] דבמוכר עבדו לאחר, ע"מ שישמשנו ל' יום, דמ"ד ק"פ כקה"ג, הראשון (אין) [ישנו] בדין יום או יומים [דחשיב כספו] ומאי חזית לאגמורי משן ועין, ולא מיום או יומים, ולפ"ד ניחא כיון דהתוס' כ' שם לחלק דלכן א"י בשו"ע לאיש אף למ"ד ק"פ כקה"ג משום דאין לו כח לשחרר קה"ג של אשה אבל בדין יום או יומים כיון שהוא תחתיו ויש לו כח לרדותו לעשות מלאכתו סברא היא שיהא בדין יא"י מאחר דק"פ כקהג"ד א"כ חזינן דרבנן לא אקני לי' שום זכות לענין הפקעת איסור שיהא יכול לשחררו להתירו בבת ישראל, א"כ מוכח דאין לו חלק בקנין איסור ולכן שפיר בתרומה אזלינן בתר קנין איסור מש"ה הביאו ראי' משן ועין, אמנם הי' אפ"ל דאף שאין לו חלק בקנין איסור מ"מ הואיל וקנין ממון חשיב שלו דק"פ כקהג"ד, לכן ג"כ מאכיל ולא תליא דוקא בקנין איסור לכן כ' תוס' דממפקיר עבדו הוי קצת ראי' דתליא בקנין איסור ולא ראי' ממש דשם הוא להיפוך שאין לרבו רק קנין איסור ובכה"ג פשיטא דמאכיל דדמי לאשה שאין לה רק קנין איסור ומאכלת, אבל להיפך דאם אין לו קנין איסור רק קנין ממון אפשר ג"כ מאכיל, ואין ראי' דעבדי מלוג לא יאכלו למ"ד ק"פ כקהג"ד מש"ה כ' דקצת ראי' הוי, וז"נ:

מעתה אמינא לישב מה שק"ל זה ימים מהא דכתיב תושב ושכיר לא יאכלו בו דלמ"ל קרא ת"ל דבתרומה אזלינן בתר קה"ג ולרבו אין, לו בו קה"ג דהא ע"ע יוצא בשש וביובל והוי רק ק"פ ואינו אוכל כמו עבדי מלוג. ולפ"ד ניחא דבע"ע נמי יש לו בו קנין איסור כמ"ש הריטב"א בקדושין (דט"ז א') בהא דע"ע גופו קנוי, דפירושו לענין קנין איסור להיות מותר בשפחה, א"כ שפיר אי לאו קרא הו"א דבקנין איסור ל"ש לומר דקנין לזמן

מגרע גרע, דדוקא בקנין ממון אזלינן בתר עיקר הקנין לצמיתות, אבל קנין איסור אינו תלוי בזמן כלל וכיון דעתה בידו קנין איסור שבו מאכילו בתרומה קמ"ל קרא דתוש"כ לא יאכלו בו דגם קנין איסור אם הוא רק לזמן אינו מאכיל, אבל בע"כ דקנוי קנין עולם שפיר אוכל מצד קנין איסור ולכאו' הי' אפ"ל דל"ק כלל דאדרבה הא דעבדי מלוג לא יאכלו הוא דנפקא מקרא דתושב ושכיר לא יאכלו אלמא דקפדה תורה בתרומה ליילך אחר קה"ג ולא אחר ק"פ אפי' למ"ד ק"פ כקה"ג. אבל ז"א דעדיין יקשה למ"ד ק"פ לאו כקהג"ד למ"ל קרא דתוש"כ לא יאכלו הא בכ"מ ק"פ לאו כקה"ג, אע"כ צ"ל דהו"א דאוכל בשביל קנין איסור שיש לרבו בו וקנין איסור אינו תלוי בזמן כלל לחשבי' ק"פ או קה"ג קמ"ל קרא דלא יאכלו וכמ"ש):

ובזה ניחא מה שק"ל בהא דקדושין (דנ"ט ב') [דתנן במתני' האומר לאשה הרי את מקודשת לי לאחר שלשים יום ובא אחר וקידשה בתוך ל' מקודשת לשני] דרב אמר מקודשת לשני לעולם ושמואל אמר מקודשת לשני עד ל' יום לאחר ל' יום פקעי קדושי שני וגמרי קידושי ראשון, דלפי הס"ד דהוי מפרשינן הכי דפלוגתתן קאי אהא דרישא א"כ אמאי תנן עלה בת ישראל לכהן תאכל בתרומה אם השני הוא כהן הא הוי ק"פ, וק"פ הא אינו אוכל בתרומה כהא דעבדי מלוג לא יאכלו. ונהי דל"ק איך ס"ד כלל דמקודשת לשני על ל' יום הא הר"ן בנדרים (שם) כ' דאשה אינה מתקדשת לזמן דהוי ק"פ, די"ל דלפי הס"ד הוי ס"ל דק"פ כקהג"ד וחלו קדושין לזמן, אבל הא ודאי קשיא הא תנן עבדי מלוג לא יאכלו בתרומה, אלמא דלענין תרומה תלי בקה"ג [ואיך אמר שמואל מקודשת לשני דתנן במתני', הוא רק על ל' יום, א"כ אמאי תאכל בתרומה אם הוא כהן הא אין לו בה רק ק"פ], ולפמ"ש ניחא דדוקא התם בעבמ"ל שאין להבעל חלק בקנין איסור אפי' לזמן דלא זכו לי' חכמים רק בפירות שהוא קנין ממון, מש"ה אינו מאכילם בתרומה, אבל כאן באשה כיון דקנוי' לזמן ויש אש בה קנין איסור, הוי ס"ד דשפיר אוכלת דקנין איסור לזמן נמי או ל כמו בע"ע, דאי לאו קרא דתושב ושכיר הי' אוכל, דלענין א סור ל"ש לחלק בין לזמן או לעולם ולפי האמת למאי דקיי"ל קנין אשה לזמן ל"מ משום דהוי ק"פ וכמ"ש הר"ן, ואדחי לה ג"כ בקידושין שם דפלוגתת רב ושמואל לא קאי אריישא, רק אסיפא היכי דהראשון קדשה מעכשיו ולאחר ל' ובא השני וקדשה בתוך ל' י"ל שפיר דבקנין איסור לזמן נמי אינו אוכל בתרומה וילפינן מקרא דתושב דאינו אוכל משום שהוא קנין לזמן, ולתרומה בעינן קנין עולם גם בקנין איסור:

ועפ"ז אפ"ל, מה שק' על הטוי"ד (סי' של"א) [שפסק בת ישראל שניסת לכהן ומת והניחה מעוברת וגם יש לה זרע ממנו אם כולן נקבות עבדי צ"ב לא יאכלו בתרומה (שמא והא

העובר זכר וכל עבדי צ"ב שלו ועובר פוסל ואינו מאכיל ואף אם יהי' נקבה, הרי יש לו ג"כ חלק בעבדים ואינו מאכיל) וק' הא יש עצה דיאכלו] דהנה ביבמות (דס"ז א') אהא דרשב"י אומר אם הניח זכרים יאכלו נקבות לא יאכלו שמא ימצא עובר זכר ואין לבנות במקום הבן כלום פרכינן [מאי אריא שמא ימצא עובר זכר תיפ"ל דנקבה נמי פסלה ומשני חדא ועוד קאמר חדא דנקבה נמי פסלה ועוד שמא ימצא עובר זכר כו' ופרכינן תו] זכרים יאכלו והאיכא עובר ומשני קסבר אין חוששין למיעוטא, ואבע"א לעולם קסבר חוששין למיעוטא דעבדינן לי' תקנתא כר"נ דאמר יתומים שבאו לחלוק ב"ד מעמידין להם אפוטרופוס ובורר להם חלק יפה, הגדילו אין יכולים למחות (ונהי דהרי"ף השמיט בנקבות דלא יאכלו משום דהוא פסק כרבנן דאין לעובר קניי' כלל ואינו פוסל כלל ומש"ה לא הוצרך להביא ג"כ הא דמעמידין להן אפוטרופוס) אבל על הטור ק' כיון דהביא הא דנקבות לא יאכלו דפסק כר"י דעובר אינו מאכיל, וכיון דאנן קיי"ל דל"ח למיעוטא, א"כ הטעם דבנקבות לא יאכלו משום שמא ימצא עובר זכר ליכא, דלדידן ל"ח לעובר זכר כלל, רק טעם הא' יש דחיישינן לנקבה א"כ יש עצה כמו בזכרים להעמיד אפוטרופוס, ולמה לא הביא הטור זאת *ולפ"ד נ"ל דהנה תוס' בקדושין (דמ"ב א') הקשו על ר"ת דס"ל דוקא יתומים שבאו לחלוק הוא דבוררים להם חלק יפה, ומעמידין להם אפוטרופוס דא"כ למה אמרינן ביבמות (בסוגיין) בעובר דעבדינן לי' תקנתא כדר"נ, ותי' בתי' א' דהתם יש זכי' לעובר שעי"ז אוכל עבד בתרומה שהיא בזול מזיפה גם חלקו כנגדו, וק"ל כיון דמטעם זכי' הוא דב"ד בוררין הא קיי"ל המזכה לעובר ל"ק, דלעובר אינו מועיל זכי' כלל ור"נ גופי' ס"ל כן בב"ב [קמ"ב א'], לכ"נ דר"נ לטעמי' דס"ל (שם) מזכה לעובר לכשתלד קני, א"כ הב"ד יכולים לברור חלק יפה לעובר לכשתלד דהא אז מועיל זכי' אף עתה זכין לו לכשתלד, א"כ אנן ידעינן עתה דכשיולד העובר לא יהיו העבדים שלו, רק של (הנקבות) [הנולדים כבר], א"כ גם עתה אין לו לעובר במעי אמו רק ק"פ בהעבדים דדמי למוכר ע"מ שישמשנו ל' יום, וכל דבר שקנוי רק לזמן, ה"נ אין העבד קנוי לעובר רק לזמן עד שיולד, דאחר שיולד מיד פסק זכות העובר דאז הועיל זכיית העובר והוי העבד של שאר היורשים, א"כ כיון שאין לו רק ק"פ, ולתרומה הא כ' תוס' דאזלינן בתר קה"ג שפיר אוכלים העבדים [וסוגיין דאמרינן עבדינן לי' תקנתא כר"נ אזלי אליבא דר"נ דמזכה לעובר לכשתלד קנה] ח"נ, ולפ"ז לדידן דקיי"ל דמזכה לעובר לכשתלד נמי לא קני, א"כ אין עצה שהב"ד יזכו לו עתה, א"כ שפיר פוסל בנקבות מטעם חלק העובר ומש"ה לא הביא הטור האי תקנתא:

סימן יט

בענין הנזכר לעיל.

אחרי כתבי מצאתי באבני מילואים (תשו' י"ז) שדרך בדרך זה לחלק בתרומה בעבדים ואשה שיש בהו שני קניינים קנין איסור וקנין ממון, הבטל לגבי קנין איסור, אבל לא הרגיש במה שכ' וראיתי שהקשה מדוע בשן ועין אמרינן דלמ"ד ק"פ כקה"ג בעינן כספו המיוחד וא"י בשו"ע לא לאיש ולא לאשה, ובתרומה סגי בקה"ג במפקיר עבדו וכן באשה ואף דקנין ממון שלה, ואמאי הא לא הוי כספו המיוחד, וא"ל משום דכאן לא אזלינן רק בתר קנין איסור, דהא בתוס' (יבמות שם) מדמי אכילת עבדי מלוג בתרומה להא דא"י בשן ועין, ותי' דבר חכמה דכיון דהעבד קנוי לו לקנין איסור, אף שהקנין ממון שייך להעבד בעצמו במפקיר עבדו, מ"מ לא גרע מקנינו של כהן שקנה קנין דקיי"ל אשה שקנתה עבדים, ועבדים שניתן להם עבדים ע"מ שאין לרבו רשות בהם אוכלים בתרומה דהוי קנין של קניינו של כהן וכדאי' בר"פ אלמנה לכ"ג דאוכל בתרומה וכן באשה אף דמע"י שלה, מ"מ הוי כמו שקנין הבעל קנה ממון דנקרא כספו ואוכל ומש"ה כ', לישב דבח"ע וחב"ח אוכל בתרומה לפי שאין מי שמעכבו מלאכול, דנהי דחב"ח שייך לעצמו, מ"מ כיון דחציו של רבו הוי כקנין שקנה עבד, ה"נ קנין עבדו קנה חלק חירות, אבל בעבד של ב' שותפים כהן וזר דאיכא זר המעכב אינו אוכל עכ"ד. אבל לפ"ז ק' כיון דהא דארוסה אוכלת בתרומה משום דהוי קנינו, קנין האיסור, שיש לו בה קנה קנין ממון, ואף אי ק"פ כקהג"ד, א"כ אמאי ארוסה קטנה אוכלת בתרומה הא מע"י וכל שבח נעורי' לאב א"כ קנינו של כהן ל"ק קנין ממון שבה, והוי כמו כהן וזר שותפים ואמאי אוכלת בתרומה, ונהי דהי' אפ"ל דבתרומה דאזלינן בתר קה"ג ולא בתר ק"פ, קנין האב במע"י לא מגרע, כיון דאין לו במע"י רק קנין לזמן עד שתבגר או שתנשא והוי רק ק"פ ומש"ה אינו מעכבה מלאכול בתרומה דגוף קנין ממון הוא לה, והוי קנין קנינו של כהן, אבל לדבריו שכ' דלא איכפת לן בק"פ משום דהוי קנינו שקנה עבד ולפ"ז היכי שישראל י"ל ק"פ וכהן יש לו קה"ג אינו אוכל דהוי כשותפין עדיין ק' אמאי ארוסה קטנה אוכלת בתרומה כמבואר בקידושין (דמ"ה ב') (ומה התם דקדושי אבי' מדאו' אמרת לא אכלה) וע"ש (בפרש"י ותוס') אע"כ דהטעם רק לפי שקנין ממון בטל לגבי קנין איסור. ומה שדימו תוס' שם, ביבמות הא דתרומה לשן ועין לא לכל מילי דימו, ורק הביאו ראי' דאף אי ק"פ כקהג"ד, מ"מ כמו בשו"ע קנין איסור מועיל ואין לבעל זכות בשחרור דא"י בשו"ע לאיש, ה"נ בעבדי מלוג דאין לו זכות בקנין איסור, גם קנין ממון שיש לו בטל לגבי קנין איסור. מיהו מה שחידש דהוי כקנין שקנה משא"כ בשיש לאחר שותפות,

א"כ ק' בקטנה ארוסה שיש לה אב לא תאכל אעכצ"ל דעיקר תלוי בקנין איסור, וראי' לזה דהא איצטרך קרא [בר"פ אלמנה לכ"ג] להא דקנין שקנה עבד, ואמאי תיפ"ל מאשה שאוכלת בתרומה, ומע"י שלה, וע"כ משום דהוי קנינו של כהן שקנה קנין, אע"כ דעיקר תלוי בקנין איסור ולכן אשה אוכלת ומש"ה איצטרך קרא וכמ"ש, וממילא י"ל שפיר קו' המפרשים מדוע בח"ע וחב"ח אוכל הא העבד שהוא זר שותף, ולמ"ש ניחא דלקנין איסור שאסור בבת ישראל ל"ש לומר שיש לעבד חלק בו, בשלמא עבד של ב' שותפין כהן וזר, הזר יש לו שותפות בקנין איסור דאי בעי משחררו ואוסרו בשפחה, ומש"ה פוסל הזר, אבל כאן בעבד חב"ח כיון דלענין אכילת תרומה בטל ממון לגבי איסור, כמו באשה, א"כ שפיר אוכל כיון דעדיין אגיד ברבו לאיסור, ול"ש לומר דגם לעצמו יש לו זכות שאסור בשפחה, דודאי לעצמו ל"ש קנין כלל, דאיך אדם קונה עצמו ורק איסורא הוא דרבע עלוי' א"כ נשאר עדיין זכות לרב אף בחצי צד חירות שאגיד גבי' לאוסרו בב"י, ומש"ה בטל קנין ממון לקנין איסור, ואוכל בתרומה, אבל בשני שותפים ממש דיש לכל אחד מהם זכות לשחררו ולאוסרו בשפחה שפיר יש לו קנין באיסור ופוסל בתרומה תדע הא חזינן דאי לאו קרא דתושב ושכיר דממעט ע"ע ה"א דאוכל וכמש"ל בסי' הקדום, משום דע"ע יש לו לרב זכות בו באיסור שפחה אף דמותר בב"י, הרי דכל שהוא קנין איסור מתירו בתרומה, רק בע"ע גלי קרא למעט, אבל בשאר דוכתי דליכא קרא למעט כגון בח"ע וחב"ח דיש לו בו קנין כל דהוא לאוסרו בב"י שפיר אוכל, וכן בשל שותפים כהן וזר דיש לזר קנין לפוסלו בשפחה אם ישחררו נמי מעכב, אבל ק"פ לבד כגון ע"מ שישמשנו שלשים יום ודאי דאין בעל ק"פ שהוא זר מעכב בתרומה אף אי ק"פ כקה"ג דמי, דאזלינן בתר קנין איסור:

ובהכי אמינא ליישב קו' האבני מלואים דלמ"ד מפקיר עבדו אינו אוכל בתרומה דמעוכב ג"ש כופין את רבו, א"כ למה פריך (בר"פ אלכה"ג) דעבדי מלוג להוי כקנין שקנתה עבדים, ואמאי הא כיון דכופין להוציא לאו קנינו הוא כמו במעוכב ג"ש, אע"כ דבאשת כהן אפי' באלו שכופין להוציא כגון מוכה שחין אוכלת בתרומה עד שתתגרש דעדיין קנינו היא עכ"ד, ובאמת למ"ל לדייק משם, הלא מבואר להדיא ביבמות [דנ"ו ב' ע"ש] דמשתמרת לביאה פסולה דאו' אכלה, אלמא אף דכופין להוציא מ"מ מקרי קנינו. אבל הא ל"ק כלל דדוקא במפקיר עבדו דשם הקנין ממון פסק ממנו ורק בשביל קנין איסור, א"כ כיון שכופין לשחרר, א"כ גם קנין איסור שיש לו בו קליש דלמחר ישחרר ע"י כפיי', ולהך מ"ד דאינו אוכל ילפינן מע"ע, דהואיל ואין קנינו קנין עולם אינו אוכל, ה"נ כשכופין אותו לשחרר, אנן ידעינן דלמחר יהא משוחרר ונפטר מקנין איסור:

ומ"ד דאוכל ס"ל דלא ילפינן מע"ע, למעוכב ג"ש, דשאני ע"ע דזמן ממילא קאתי משא"כ מעג"ש מחוסר מעשה השחרור מיהא דוקא במעוכב ג"ש דהואיל ואסור בשפחה כמו במפקיר עבדו, דשיטת רש"י פ' השולח (ל"ט ב', ד"ה אין לו] גבי נתיאשתי מפ' עבדי דאסור בשפחה, ואין לו קנין איסור רק להתירו בב"י, א"כ כשם שע"ע אימעט מתרומה לפי שאינו קנוי ק"ע ויש לו מקצת קנין איסור רק להתיר בשפחה, ה"נ כל שאסור בשפחה, רק שיש לו בו קנין איסור שיוכל להתירו בב"י קליש הקנין איסור, וגם דכופין אותו לשחרר הוא דס"ל להך מ"ד דאינו אוכל בתרומה, אבל באשה דקנין איסור שיש לו בה לא נגרע מאומה שהיא אסורה לכל, אף שכופין אותו להוציא, מ"מ א"א לילף מע"ע דשם קנין איסור קליש, שפיר אוכלת בתרומה כנ"ל:

ועפ"ז אשכחנא פירוקא גם לדעת התוס' בגיטין [ד"מ א'] דפליגי אשטת רש"י וס"ל כיון דמפקיר עבדו אוכל בתרומה מותר גם בשפחה, די"ל דבאמת נהי למ"ד דמפקיר עבדו מותר בתרומה מותר גם בשפחה, מ"מ למ"ד דאסור בתרומה י"ל שפיר דאסור גם בשפחה, א"כ ממילא ל"ק, דשפיר למ"ד דאסור בתרומה אסור גם בשפחה, א"כ קנין איסור שיש להאדון בו עדיין הוא רק לאוסרו בב"י א"כ מיקלש קליש האיסור, ודמי לע"ע דהואיל וכופין אותו לשחררו הוי כקנוי רק לזמן דגלי קרא דאינו אוכל, אבל מ"ד דמותר בתרומה גם בשפחה מותר א"כ לא נקלש קנין איסור שלו לא גמרינן כלל מע"ע דכאן יש לו קנין חזק יותר מע"ע הואיל ואסור בב"י ומותר בשפחה, ואף שכופין אותו להוציא והוי קנין זמן מ"מ שפיר אוכל, או משום דמחוסר מעשה עדיף מקנין לזמן דממילא קאתי ואוכל דלא גמרינן מע"ע, מיהת בין לשיטת רש"י ובין לשיטת תוס' ניחא דהתוס' מודים דלמ"ד דאסור בתרומה אסור בשפחה א"כ שפיר דמי לע"ע דקליש קנין האיסור, והוי רק קנין לזמן כיון דכופין אותו [א"כ אשה לא ילפינן כלל, כיון דלא נקלש האיסור, וגם למ"ד במעוג"ש אינו אוכל, מודה באשה] זהו מה שנ"ל בישובו:

ובהכי נ"ל ליישב שיטת רש"י שכ' דמפקיר עבדו אסור בשפחה והקשו בתוס' (גיטין שם) דא"כ מאין אשמעינן לעיל (דל"ח א') עבד שברח מבית האסורין דכופין את רבו לשחררו תיפ"ל דלישא שפחה א"י ולישא ב"ח א"י. ונ' דהנה מנין לנו לאוסרו בשפחה, עכצ"ל משום דגם לדעת התוס' דמותר בשפחה, מ"מ כופין לשחרר משום דכופין על מדת סדום כיון שאסור להשתמש בו וכמ"ש הפנ"י בגיטין (ד"מ א') ומה"ט ס"ל לרש"י דאסור בשפחה כיון דכופין לשחרר הוי עומד להשתחרר לא התירה לו התורה בשפחה דגרע מע"ע דעכ"פ קנוי לזמן לכן מותר בשפחה, אבל ע"כ שכופין את רבו לשחררו יהי' משוחרר למחר אסרו רבנן בשפחה או מה"ת אסור בשפחה, וא"כ ל"ק קו' תוס' מאי

אשמעינן דכופין הא לישא שפחה א"י כו', דז"א דהא דאסור בשפחה הוא, לפי דגם אם יהי' מותר בשפחה, ג"כ כופין אותו לשחררו משום מדת סדום, א"כ הו"ל חומרא כישראל לאוסרו בשפחה א"כ אדרבא השתא דאשמעינן דכופין את רבו לשחררו שפיר ידעינן דאסור בשפחה דגרע מע"ע] אבל אי לא אשמעינן בגמ' דכופין את רבו, הו"א דמותר בשפחה, דנהי דכשהפקירו אזיל לי' קנין ממון שבו, אבל קנין איסור להיכן הלך. ועפ"ז י"ל מה דאמר רשב"ג בגיטין (דל"ז ב') דעבד שנשבה ופדאוהו, בכוב"כ ישתעבד ואוקי רבא לאחר יאוש ואפ"ה ישתעבד משום תקנה שלא יהא כאו"א הולך ומפיל עצמו לגייסות] וק' הא מדאורייתא אסור בשפחה ובב"ח, ואיך תקנו חז"ל דישתעבד ויהי' מותר בשפחה, ואיך יעקרו איסור דאורייתא [בקום ועשה], ולפ"ד ניחא כיון דמדרבנן משתעבד תו אין כופין לשחררו דאין כאן מדת סדום, דהא מותר להשתמש בו, א"כ ממילא מדאו' מותר בשפחה ושפיר י"ל הא שכ' דטעמא דמ"ד דמעובד ג"ש אינו אוכל בתרומה, משום דעומד להשתחרר דכופין את רבו לשחררו וממילא אסור בשפחה וקליש קנינו גם בקנין איסור שיש לו בו, ומש"ה אינו ם) מאכילו בתרומה.

ענ"ל דמ"ד דמעובד ג"ש אסור בתרומה לאו משום דכופין את רבו לשחררו, דהא מחוסר כפי', אלא ה"ט כמו דאמרינן לענין קידושין [בגיטין מ"ג א'] המקדש חצי אשה אינה מקודשת משום דשייר בקנינו, אבל חצי שפחה דלא שייר בקנינו חלין הקידושין, כמ"כ י"ל כאן כי האי סברא, דבשלמא בע"כ דיש לו בו קנין ממון וקנין איסור, שפיר כיון שניטל קנין ממון ממנו נגרע כח הקנין עבדות ולכן אסור בתרומה (ובאמת זה סברת רש"י דאסור בשפחה) אבל באשה שכופין אותו להוציא כגון ח"ל אלכה"ג בשביל שהיא ח"ל לא הוי שיור בקנין, דאטו הקנין הוא מה שמותרת לו, הא מדאו' גם קודם קדושין היתה מותרת לו דפנוי' אינה רק מדרבנן במיוחדת לו (כמבואר בריש ה"א), ורק במופקרת עובר לדעת הרמב"ם משום ל"ת קדשה א"כ עיקר קנינו מה שקנאה בקידושיו הוא שאסרה לעלמא, וקנין זה לא נקלש כלל ושפיר אוכלת, אבל במפקיר עבדו נקלש קנינו שהי' לו בו והתורה שגלתה דקנין כספו אוכל בתרומה הוא אם קנינו בו הוא בכל מה שיוכל להיות קנינו בו, ולא כשגרע ממה שהי' יכול לקנות הוי כמו שיור בקנין כספו ואינו אוכל בתרומה, ומדס"ל דמעובד ג"ש אוכל בתרומה סובר נהי דנגרע, מקנינו מ"מ עתה אא"ל לקנות יותר, דנהי. דמעובד עדיין ג"ש מ"מ נ"ל דא"י, למכור עצמו לאדון שיהי' לו דין ע"כ, תדע דאל"כ מאי הקשו תוס' לרש"י דס"ל דאסור בשפחה, א"כ תיפ"ל דכופין משום דלישא שפחה וב"ח א"י, דלמא סובר רש"י דהא דאסור בשפחה דוקא כ"ז שאינו משועבד, אבל אם ימכור צד חירות שבו שנית לאדון ויהי' קנין ממונו לרבו שפיר מותר, ומש"ה מטעם

דלישא שפחה א"י לא הוי כופין לרבו לשחררו, דהא יש לו תקנה למכור עצמו שנית לאדון, דהא גם בח"ע וחב"ח הקשו תוס' בגיטין [דמ"א א'] אמאי כופין את רבו לשחררו הא יש לו תקנה למכור את עצמו בע"ע, ורק תי' דאין גר נמכר בע"ע משום דבעינן ושב אל משפחתו, אבל כאן בע"כ ימכור עצמו להיות בשעבוד כמו ע"כ ואמאי כופין רבו לשחררו, ועכצ"ל דא"י למכור עצמו עוד (כשמל וטבל לשם עבדות ויצא לחירות) להיות קנוי לרב כלל, וא"כ אין לו עצה להיות מותר בשפחה לדעת רש"י דאסור בשפחה, א"כ שפיר הקשו תוס' דתיפ"ל דלישא שפחה א"י:

וא"כ עתה א"א להרב לקנות בו יותר לא מקרי שיור בקנין ושפיר אוכל בתרומה, ומ"ד דאינו אוכל דמ"מ נגרע מקנין שהי' יכול להיות בו מעיקרא וזה סברא נכונה:

ובזה ניחא לן מה שק"ל בהא דמפקיר עבדו יצא לחירות דמשמע אף עבד גדול, והא הפקר בעינן שיפקיר בין לעניים בין לעשירים וכאן הא העבד זוכה בעצמו ואין לאחר זכות בו, למה יועיל הפקרו, ואף אם נאמר דמיירי בקטן שא"י לזכות בעצמו ומשכחת לה שאחרים יזכו בו כהא דקידושין (דכ"ב ב') ר"י הנדואה גר שאין לו יורשים הוה, חלש, על מר זוטר לשיולי בי' חזיא דתקיף לי' עלמא טובא, א"ל לעבדי' דגר] שלוף לי מסנאי ואמטינהו לביתא, דמיד לא פירש לחירות, רק מיד זכה בו אחר לעבדות, מ"מ ק' מאי הקשו תוס' שם (דט"ז א' ד"ה לימא לי') אמאי לא פריך יפקירנו ויצא לחירות דע"ז לא שייך תי' הגמ' ע"ע גופו קנוי, וק"ל הא ע"ע אין רבו יוכל למסרו לאחר דכתיב לעם נכרי לא ימשול למכרה ואתקיש עברי לעברי' (שם י"ד ב') וכ"פ הרמב"ם (בה' עבדים פ"ד ה"ל א"כ פשיטא שאין הפקרו מועיל שיזכה בו אחר, א"כ למה יועיל כלל ההפקר, הא הפקר לעשירים או לעניים לבד לא מהני עד שיופקר לכל [כמבואר בפאה פ"ו מ"א] ועפ"ד ניחא דדוקא כשיש לו זכות בדבר להקנות לכל והפקיר רק לעשירים, א"כ משייר בקנינו לא הוי הפקר, דבעינן שיעזוב ולא יניח לעצמו כלום, אבל בע"ע דאין לו בו קנין כלל למכרו לאחר, א"כ לא שייר לעצמו כלום, וכל אשר לו הפקיר, מהני אף הפקר לאחד.

ובהכי א"ש גם דברי הב"י (או"ח רמ"ו) שכ' דהפקר מהני לזמן לענין שביתת בהמתו, אף שאין אחר יכול לזכות בה דהא מושכרת לעכו"ם, ואיך הוי הפקר, דהא הפקר בעינן שיהא מופקר לכל ועפ"ד י"ל דהתם כיון דאין לו כח בבהמתו רק לזמן כיון דהשכירה, לא שייר בקנינו רק לזמן ולזמן מהני הפקר דילפינן משמיטה דמועיל א"כ הפקיר כל מה שיש לו ושפיר מהני הפקרו, ועכ"פ גם בתרומה י"ל דפלוגתא במעוכב ג"ש אי אוכל בתרומה אי לא פליגי בהא ולא מטעם כפי', דכל שמחוסר מעשה כפי', ואי בעי ערק ולא נוכל לכופו לא הוי עדיין כמשוחרר ודו"ק וז"נ, ועוד יש להאריך בזה ואכ"מ:

מבואר מכ"ז דבאכילת תרומה תליא בקנין איסור, א"כ בכהן ששכר פרה דבבהמה רק בקנין ממון תלוי, פשיטא אי ק"פ לכקה"ג אינו אוכל, וסוגית הגמ' בע"ז אזלא אליבא דמ"ד ק"פ כקה"ג, דאל"כ תיפ"ל בשביתת בהמתו שהשכירה לנכרי דרמיא עליו דהא קה"ג של ישראל, ועכצ"ל דאזלא למ"ד ק"פ כקהג"ד ושפיר הוכיח דשכירות ל"ק. ולפ"ז ראי' מכאן לשיטת מקו"ח דלשביתת בהמתו נמי לא מועיל מכירה לזמן, דאל"כ מאי ראי' מייתי בגמ' מתרומה, דלמא באמת שכירות קניא רק ק"פ לאו כקה"ג מש"ה לא יאכילנה, אבל בשביתת בהמתו לא קפדינן וכל שקנוי לשעתו לעכו"ם לא עבר, אע"כ דאין לחלק, אבל לא תידוק ממתני' דתנן כהן ששכר פרה מישראל לא יאכילנה תרומה, ולא נקט שקנה לשלשים יום, דעדיפא היא לאשמעינן דגם ק"פ אינו מאכיל, ומדלא נקט הכי תידוק דק"פ מאכיל, ז"א דאדתידוק מרישא דייק מסיפא דתנן כהן ששם פרה מישראל בדמים. כששכרה הימנו שמאה לו והתנה עמו להחזיר לו דמים אלו אם תכחיש או יזלו דמי' יאכילנה כרשיני תרומה, ומבואר בגמ' [יבמות דס"ו ב'] משום דאחריות אונסין נמי קבל עליו אבל היכי דלא מחייב רק בגנבה ואבדה לא יאכילנה בתרומה ע"ש בגמ', א"כ במכר לזמן דלא מחייב באונסין ואף בגנבה ואבדה נחלקו הראשונים אם חייב והכי קיי"ל בש"ע (חו"מ סי' שמ"ו סי"ח) דלוקח לשלשים יום רק בפשיעה חייב א"כ ודאי אינו מאכילה בכרשיני תרומה, אלא מהא לא אריא, וי"ל דשכר לרבותא נקט ברישא דאף דמחייב בגנבה ואבדה לא יאכילנה בכרשיני תרומה, וכ"ש בלוקח לזמן דאינו מאכיל.

אמנם נ"ל דוחק לומר דהך סוגיא דע"א וכל הנך אמוראי אזלי אי ק"פ כקהג"ד ואנן קיי"ל דלאו כקהג"ד, לכ"נ דשפיר יש לחלק כמו שחילקו האחרונים לענין מ"ש הרמב"ם דסד"א מה"ת להקל דל"ק מהא דאיצטרך למשרי ספק ממזר, דודאי היכי שאסרה תורה דבר, אמרינן דלא אסרה רק ודאי ולא ספק, אבל במקום מצוה כמו לולב ואתרוג אמרינן דודאי לולב כשר או אתרוג כשר יצא יד"ח אבל בספק לא יצא יד"ח, וכ"כ בחו"ד (בבית הספק ססק"י ע"ש), ה"נ י"ל דכשגזרה תורה באתרוג דבעינן לכם או ביכורים דבעינן ארצך, הוא דלמ"ד ק"פ לכקה"ג אימעט דדוקא ארצך ממש בקה"ג, ולא היכי שאינו ארצך ממש בקה"ג, וכן כי יקח איש אשה כ' הר"ן דאימעט קיחה לזמן דלא מקרי קיחה רק קה"ג לעולם לפי דסתם קיחה אינו רק קה"ג דאל"כ הי"ל לרבות גם לזמן, אבל בשביתת בהמתו דהיא בשב ואל תעשה דאמרה תורה שורך, דלמא לא אסרה תורה, רק כשק"פ נמי שלו בהדי קה"ג, אבל כל שנמכר או מופקר לזמן לא מקרי שורך, וכן בתרומה דהתורה אסרה הנאה של כילוי לזר, לא אסרה רק כשהבהמה של זר, בין לפירות בין לגוף, אבל במכירה לזמן לא מצינו שאסרה תורה ושרי, ולכן מדמי בגמ' שביתת בהמתו ואכילת בהמתו

תרומה להדדי, ומה"ט מדמינן ג"כ הכנסת כו"ם וחמץ לביתו, דכל הני באיסורי נאמרו, ואי שכירות קניא ל"מ ביתך אבל במצוה ודאי כיון דק"פ לכה"ג מה"ת נאמר דיוצא בה, כ"ז דלא אשכחן רבויא, וכמו בספק ל"י ידי מצוה מדאו' מהאי טעמא, ה"נ התורה אמרה ביתך שורך אמרינן דוקא שיהי' הק"פ ג"כ לישראל, ובהכי אתיא לנכון דברי הש"ע דמועיל הפקר לזמן לענין שביתת בהמתו, וא"צ לומר דמפקיר אם יזכה אחר בתוך הזמן יקנה לגמרי, ול"ק דברי הב"י (בסי' רמ"ו) דשפיר מפרש דלענין שביתת בהמתו גם קנין והפקר לזמן מועיל:

תדע דאי נימא כמו שפי' המקו"ח דמפקיר לזמן שאם יזכה בו בתוך הזמן יהי' של הזוכה לעולם, הדרא קושייתנו לדוכתי' כיון ששום אדם א"י לזכות בשבת שהיא מושכר לעכו"ם, א"כ ל"ה הפקר, דבעינן שיהי' מופקר לכל, וא"ל כמו שתירצנו דלא שייר בקנינו, דכל כחו מסר לזמן, ומה שנשאר לו הפקיר, דז"א דהוא הי' יכול להקנות בכסף תוך ימי שכירות, משא"כ בהפקר לא יוכל שום אדם לזכות, דל"ש כסף, ורק העכו"ם מצי זכי ולא הוי הפקר לכל אע"כ דגם הפקר לזמן מועיל, ושפיר על זמן הזה גם הוא א"י להקנות בכסף לשום אדם משום דמושכר להעכו"ם והוי קנין לזמן דמועיל, ולא שייר בקנינו כלל כשמפקיר ושפיר הוי הפקר. ואף אם נפקפק ליישב זאת, מ"מ הסברא נכונה דלא מצינו ק"פ, רק בדבר שקפדה תורה בקום ועשה, אמרינן דבקום ומשה לא מהני ק"פ לחוד לצאת יד"ח לכם או ארצך, אבל כשגזרה תורה איסור שביתה מנלן לרבות, כל שאין הק"פ של ישראל, דמקרי שורך, ובהכי ניחא סוגיא דע"א (דט"ו) ודברי הש"ע (בסי' רמ"ו) בפשיטות.

מעתה ה"ה לענין בכורה י"ל דמכירה לזמן מפקיע כל בכור בישראל, א"כ כשיש לעכו"ם ק"פ אמיעוט לענין בכורה וכה"ג כ' תוס' בב"מ (ד"ע ב' ד"ה אין) דכל שיש רשות לעכו"ם לא מחייב בבכורה דכתיב כל מקנך תזכר, ולכן יד עכו"ם באמצע פטור מבכורה ובהמת ארנונא לל"ב דרבא [בפסחים ד"ו א'] אע"ג דמצי מסלק לי' בזוזי פטורה מבכורה, כיון דאי ל"ל זוזי תפיס לה לבהמה, ולא מצינו כן בשום מקום דבהמת ארנונא יהי' פטור בה משביתת בהמתו, הרי דבבכורה כל שיש יד עכו"ם באמצע פטורה, א"כ ה"ה בקנין לזמן, ועתוס' קדושין (דל"ו ב') בשם הירושלמי דאף לענין תרומות ומעשרות היכי דיהבי ארנונא פטורין מדאו', עכ"פ ודאי היכי שאם ל"ל להלה זוזי גובה בחובו האתרוג א"י יד"ח לכם, חזינן דחילוק גדול יש דלכם ל"מ עד שיהי' קנין גמור, וגם לענין דגנך אם חסר רק מעט ל"מ דגנך,

וכן בבכורה פטור, א"כ ה"ה במכירה לזמן, דלא גרע מיד עכו"ם באמצע. [וע' בסימנים הבאים]:
סימן

סימן כ

עוד בענין הקדום. ומ"ש מוח"ז ז"ל דדברי טו"ז (סי' רמ"ו) אין להם מובן, וע"כ דמחלק דבמפקיר לזמן אם יזכה א' יזכה לעולם משא"כ היכי שלא יוכל לזכות בו הוי כמתנת בית חורין שאם הקדישה אינה מקודשת אינה מתנה, באמת הט"ז לא דיבר במכירה לזמן, דהיכי משכחת שמוכר המשכון לזמן דא"כ בתום הזמן תצא המשכון בלי כסף לבעלי' ומהו רבית שייך אע"כ דמוכר לו בדרך ערמה וכוונתו להבריח איסור רבית ומוכר לו המשכון בזול ואח"כ פודה אותו ביוקר א"כ ודאי דמי למתנת ב"ח דאינו רק להפקיע איסור ואין כוונתו למכירה כלל אף לזמן דא"כ הי' לוקחו בחזרה אח"כ בחנם דהא דמי מכירה הן ולא הלואה אע"כ הערמה היא ואינו מועיל ולכן מייתי הט"ז ראי' מגמ' נדרים (דמ"ח א') דמעשה ב"ח. שם פי' הר"ן מתנה שאינה רק הערמה שאם הקדישה א"מ אינה מתנה משא"כ בשביתת בהמתו מכורה לזמן והפקר הוא ולהכי כ' הר"ן בסוכה (דמ"א) דמתנה עמ"ל לא מקרי שאם הקדישה א"מ דמוקדש לזמן הוא עד שיחזיר אבל התם מיירי בהערמה שאינה מכורה כלל מש"ה אסור דמכירה לזמן ל"ש כלל גבי רבית וא"כ אין כאן ראי' מדברי הט"ז להיפך ובאמת המורה להקל הוא הצ"צ בתשו' (סי' כ') לענין רבית. ואל תשיבני א"כ למה (בסי' תמ"ח) מבואר דיתן לעכו"ם שיחזור וימכרנו לו, ולא יאמר לו, ואמאי לא ימכור לו לזמן, דז"א דבחמץ לא מיבעי כשמונח בבית ישראל דאסור דאין לך גורם לממון יותר מזה דהא חמץ של הקדש מעל למ"ד גל"מ כמ"ד בפסחים (דכ"ט) לפי שאחה"פ יהי' שוה א"כ פשיטא דאי מוכר לזמן דהוי גורם לממון ואסור, אלא אפי' אם החמץ בביתו של עכו"ם דמשום גל"מ לא מיתסר דחמצו של נכרי שקע"א בביתו של נכרי א"ע, מ"מ י"ל דוקא קע"א דאינו ממש שלו רק זכות שגורם לממון אלו מגניב או מתביד, לכן הוא מותר בביתו של נכרי, אבל גל"מ כזה שהוא שלו ממש רק שמכרו לזמן אסור גם בביתו של נכרי, תדע דאי ס"ד במוכר לזמן הוי מכירה א"כ ה"ה בהפקר לזמן דמועיל, א"כ היכי משכחת לה חמצו של ישראל ברשותו, הא ודאי בתוך הפסח דאסור בהנאה מפקיר החמץ לזמן, אע"כ דמכירה לצמיתות היא דהתירה התורה, אבל לא לזמן:

ועוד דהתורה אמרה שיבטל בלבו שלא יהא חשוב אצלו, ואם מפקיר לזמן או מוכר לזמן, א"כ מחשיב בלבו לכן עובר, ואפשר דבב"י נמי א"ע במכירה לזמן, אבל בתשביתו עובר, לכן שפיר כתבו דלא יאמר לו רק ימכור לעכו"ם שיודע בו שיחזיר לו אבל לזמן ל"מ והכי אשכחן לכמה דברים שהחמירו בחמץ יותר משאר דברים, אבל בבכורה שאמרו כל שיד נכרי באמצע פטורה מבכורה, מנלן דל"מ גם מכירה זמן ע

וסעד לסברתינו, דהא ע"כ למ"ד ק"פ לכקהג"ד בנכסי לך ואחריך לפלוני [בב"ב דקל"ז א'] או במכירה לזמן ג"כ

אין השני שקנוי לו קנין עולם יוצא בתוך הזמן בהאתרוג, משום לכם, וא"ל דלא יצא **משום גזול**, **דא"כ למה הקשו תוס' בב"ק** (דס"ו ב') למ"ל קרא קרבנו ולא הגזול, הא מכם כתיב והא לאו דידי' הוא, דלמא מיירי שמכר לו לשלשים יום דיש לו ק"פ, ובתוך הזמן הקריבו הראשון לקרבן ואיצטריך קרבנו למעט דפסול, משום גזל, דאי מקרא דמכם לא פסילנא לה דהא מה שיש להשני ק"פ לאו כקהג"ד אע"כ היכי דקפיד קרא מכם משמע שיהי' ק"פ וקה"ג שלו אבר קה"ג לבדו לא, ושפיר הקשו א"כ מ"ל קרא דקרבנו, וה"ה נמי דנימא (להיפך) דכל שעתה אינו שלי אע"ג שיהי' לאח"ז שלו אף למ"ד ק"פ שיש לאחר לכקהג"ד, מ"מ נ"מ שורך, כיון שהק"פ שייך לאחר והא דבאתרוג מי שיש לו הק"פ יוצא (עב"ב שם) ואמאי ל"א דבעינן שיהי' הקה"ג ג"כ שלו, זה ל"ק כיון דעיקר האתרוג הוא רק לצאת בו בחג, א"כ מה"ת נימא דקפדה תורה שיהי' לכם לעולם, בשלמא למ"ד ק"פ לכקה"ג אין הלשון לכם נופל רק על קה"ג, אבל אי ק"פ כקה"ג מסתמא דברה תורה כל שבשעתו לכם, ולכן שפיר כל שבשעתו אינו לכם אף למ"ד ק"פ לכקה"ג לא יצא יד"ח, וא"כ כמו שמיעטה תורה באתרוג של נכסי לך ואחריך לפלוני שא"י גם הבא אחריו דכקה"ג שלו מ"מ עתה אינו שלו ול"ה לכם ה"נ בבכור דמיעטה תורה בישראל דוקא כל שעתה אינו של ישראל כגון שנמכר לזמן לעכו"ם י"ל דג"כ נתמעט, והא שלא נתנו עצה להפקיר בכור לזמן, ולמ"ל רבוי קניינים כסף ומשיכה, זה ל"ק, דכבר עמד ע"ז בעבוה"ג [בסי' כ"ה] כיון דמצי מקנה אוזן שהוא דבר מועט ויפטר מבכורה א"כ למ"ל רבוי הקנינים יפקיר האוזן ודיו, וכ' דמתנה והפקר הוי כמו הערמה והחמירו אבל אם באמת הפקיר או נתן במתנה לעכו"ם מהני, א"כ גם בהפקר לזמן י"ל דמהני להפקיע מבכורה. **תו** דהרשב"ם (שם ב') אהא דאמרינן שם אי מיפק לא נפיק למאי יהבי' נהלי', פי' שהרי אין בו פירות אחרות והגוף א"י למכור ולאכול, ולא ניתן לראשון אלא כדי לקיים בו מצות נטילה ולכם קרינן בי' דאין לשני כח בו כ"ז שראוי לזה הראשון לצאת בו דהא אחריך קאמר ול"ד לאתרוג השותפין שא"י בו דהתם כולהו מיהא הוו שותפי ביחד אבל הכא

אינו משועבד לשני כלל כל ימי חיי הראשון עכ"ל מוכח דסובר דגם במכור לזמן יוצא השני י"ח אתרוג בו לכ"ע, דתוך הזמן אין להראשון רשות בו, ואף לדעת האומרים דק"פ ל"מ באתרוג, מ"מ אם נתן לו בכה"ג שאין בו פירות אחרות ואנו רואים כוונתו שנתכוין שיהי' לו בו קנין לצאת בו שפיר מועיל כמ"ש הרא"ש (שם) בטעמא כיון דאין לו פירות אחרות אלא לצאת בו הקנה לו הגוף בשעה שנטלו לצאת בו, דאל"כ לא נתן לו כלום, ומה שאמר אחריך הוי כאלו אמר ע"מ שתתן אחריך לפלוני והוי כמתנה עמ"ל דאע"פ שעתיד להחזיר חשוב שלו לצאת בו, וה"נ כוונתו ע"מ שתתן אחריך לפ', וא"כ ה"נ בבכור במכר לזמן הוי כאלו אמר ע"מ שתחזור לי לזמן, דהוא עשה להפקיע מבכורה, ואם לאו הכי הא לא יפקיע כלל, וא"כ אמרינן דכוונתו שיהי' באופן המועיל וקנה העכו"ם הגוף, ובכה"ג ודאי הוי דברים שבלב המוכיחים דהוו דברים:

וגדולה מזו נ"ל דק"פ אי לכקה"ג הוא רק כשאינו מכוין להקנות בגופו של חפץ, ומש"ה אף שמוכר לו חשוב כמו שכירות דל"ק בחפץ קנין ממש, אבל היכי שמכוין להטיל קנין הגוף בו שפיר הוי כקה"ג, ומנא אמינא לה מהא [דגיטין דמ"ח] דאר"ח מחלוקת דר"י ור"ל, דאר"ל מביא ואינו קורא ביובל שני שכבר הורגלו להחזיר קרקעות וסמכא דעתי' דמוכר דודאי הדרא לי' אבל ביובל ראשון ד"ה מביא וקורא דאכתי לא סמך דעתי', ומאי הוי דלא סמכא דעתי' דלא ידע שיחזור ביובל מ"מ כיון דמן הדין חוזר ביובל הוי רק ק"פ, אע"כ דכשידע שיוחזר לו ביובל לא נתכוין להקנות הגוף רק לפירות, אבל כשנתכוין להקנות קה"ג כמו ביובל ראשון קנה קה"ג אף שהוא לזמן, והוא הטעם באתרוג כיון דאל"ה דמיפק ג"כ לא נפיק למאי יהבי' נהלי', א"כ ע"כ הקנה לו קה"ג לשעתו, ובאמת י"ל בטעם פלוגתת ר"י ור"ל דבהא פליגי אי מוכר שדה לחבירו לזמן אי משייר לנפשו קה"ג, או מוכר בעין יפה ומקנה לו קה"ג כ"כ, ולכן אמרו בגמ' דבאחריך לפ' מודה ר"ל, כיון דלא משייר לנפשי' י"ל דבעין יפה מכר, ורבי סובר באחריך דלא מהני מה שישחרר הראשון העבדים. לפי שעזב להשני גם קה"ג, ולרשב"ג הדין דבעין יפה מכר וא"כ י"ל דלא נתן לו רק אם ישאר אחריו, אבל אם מכר אין לאחריך כלום, אמנם באתרוג דע"כ נתן לו קה"ג א"כ מה שהתנה אחריך לפ' הוא ששיעבד האתרוג שמחוייב להחזיר לפ', ומכר שמכר הראשון אינו מפקיע מידי שעבוד, ומש"ה פי' הרשב"ם דלרבי מחויב לשלם לו ולא כ' דהמכר בטל, דכיון דהקנה לו קה"ג לצאת בו לא התנה אחריך לפ' רק לשיעבוד, ולרשב"ג דס"ל דבעין יפה מוכר אף שעבוד ל"ל וא"צ לשלם:

ועפ"ז מיושב קו' הקצה"ח (בסי' קי"ז) שהק' למה ל"מ לרבי שחרור הראשון הא התוס' הוכיחו [בגיטין ד"מ ב'] דקדושת דמים א"מ מידי שעבוד משדה מקנה החוזרת ביובל,

א"כ שחרור דמפקיע מידי שעבוד ראוי שיפקיע קה"ג, [דהא לפי מאי דמשמע מדברי התוס' בשדה החוזרת ביובל, אלו הוי הקדש שהקדיש הלוקח קדה"ג, לא הי' חוזר לבעלים, אלא משום דשדה אינו אלא ק"ד, א"כ שחרור ותכריכין למת דהוו קדה"ג ראוי שיפקיעו מידי שעבוד, ואמאי אמרינן בב"ב שם הלכה כרשב"ג באלו והא אף לרבי מהני] ולפ"ד לק"מ דתוס' אזלי שם למ"ד ק"פ כקה"ג, או ביובל ראשון דל"ס דעתי' דמוכר דלד"ה מביא וקורא דהמוכר הקנה לו גם קה"ג וא"כ למה אין הקדש מפקיע דהא רק שיעבוד ששעבדו תורה שתחזור לו ביובל וע"כ משום דשדה ל"ה רק ק"ד:

אבל ביובל שני דס"ד דמוכר שיוחזר לו, למ"ד ק"פ לכקה"ג אמרינן דלא נתכוין להקנות קה"ג כלל, אין זה שעבוד כלל רק שלו ממש ולא שייך (דשחרור) [דהקדש] יפקיע וא"כ שם בב"ב אליבא דרבי דק"פ שיש לראשון לאו קה"ג, וקה"ג שייך לשני והוי שלו ממש ל"ש דשחרור יפקיע] כנ"ל:

ועוד ראי' ממ"ש תוס' (ב"ב דפ"א א') דגר מביא וקורא לפי שנתנו לבני קני דושנה של יריחו. והא רש"י בפ' בהעלותך פי' דלא ניתן להם רק עד שיבנה ביהמ"ק, ומי שיבנה ביהמ"ק בחלקו יטלנו א"כ הוי רק ק"פ ואיך מביא וקורא, אע"כ כיון דהש"י הקנה להם לזמן דלא שייך משייר לנפשי' הוי כקה"ג, א"כ כשמתכוין להפקיע מבכורה ודאי ק"פ כקה"ג דמי:

אולם וכי בשביל שאנו מדמין נעשה מעשה באיסור קדשים [וע' בסי' כ"ב].

סימן כא

בענין הנזכר לעיל.

אמנם במכר לזמן אם רשאי להטיל בו מום, כיון דהטלת מום בזמן הזה משמע בע"ז (די"ג ב') דאינו רק מדרבנן, דאמר רבא ה"מ בזמן שבהמ"ק קיים דחזי להקרבה, השתא דל"ח להקרבה ל"ל בה, ורש"י פי' דלא מתסר מדאו', א"כ בכל ספק כי האי אפשר דמותר להטיל מום דס' בכור הוא הואיל ונמכר לזמן, וראיתי להרמב"ם (פ"א מאיסורי מזבח ה"ז) כ' אבל בזה"ז אעפ"י שעבר בל"ת אינו לוקה, א"כ מוכח דאיסור דאורייתא הוא, ונ"ל דיצא להר"מ הא מדאמרינן בגיטין פ' השולח (דמ"ד א') את"ל צורם אוזן בכור ומת, קנסו בנו אחריו משום דאיסורא דאו' הוא, והנה הרא"ם הקשה (הו"ד במל"מ פ"ד מבכורות) הא בספרי מבואר דצורם אוזן בכור מדאו' אסור מלא תאכל כל תועבה, ותמה על הרמב"ם שהעתיק דאסור משום קנס, ולמאי דאמרינן בע"ז (שם) י"ל דודאי בזמן שבהמ"ק קיים דלוק על הטלת מום מדאו' אסור מכל שתעבתי לך, אבל בזה"ז דליכא

מלקות ולא נלמד מכל שתעבתי, לכן שפיר לא מיתסר רק מטעם קנס, ולפ"ז הא דאמרינן בגיטין דקנסו בנו דאיסורא דאו' הוא, היכי איירי אי בזמן שבהמ"ק קיים הא מדאו' אסור מכל שתעבתי אע"כ דבזה"ז מיירי מש"ה אסור רק משום קנס ומ"מ אמרינן דאיסורא דאו' הוא, מזה למד הרמב"ם דמה"ז אינו לוקה אבל עבר בל"ת. אכן דעת התוס' בבכורות (דל"ד א' ע"ש) דלא קיי"ל כהך ספרי, א"כ י"ל דהא דאמרינן בגיטין צורם אוזן בכור איסורא דאו' הוא איירי בזה"ב, א"כ שפיר י"ל דבזה"ז רק איסורא דרבנן איכא, וא"כ בספק הי' ראוי להקל להטיל בו מום, דהא גם רש"י כ' להדיא דלא מיתסר רק מדרבן, אמנם כיון שהרמב"ם פסק להדיא דאיסור דאורייתא יש בזה"ז, לא מלאני לבי להקל:

שוב ראיתי דמכירה לזמן לא חשיב ק"פ כלל, דלא אתמר בגמ' ענין ק"פ רק במוכר שדהו לפירות, או במוכר בזמן שהיובל נוהג, והיינו טעמא, לפי שהרמב"ם (בפכ"ג ממכירה ה"ו) כ' ומה בין המוכר שדהו לפירות למוכר שדה לזמן, שהקונה לפירות א"י לשנות צורת הקרקע ולא יבנה ולא יהרוס, אבל הקונה לזמן קצוב הוא בונה והורס ועושה בכל זמנו הקצוב כמו שעושה הקונה קנין עולם לעולם עכ"ל, והו"ד גם בש"ע (חו"מ סי' רי"ב ס"ד), מעתה חזינן דמוכר שדהו לפירות א"י לשנותה ולחפור בה בורות שיחין ומערות, והקונה בזמן שהיובל נוהג איתא בירושלמי (ס"פ השולח) ומובא במל"מ (פי"א ה"א מה' שמיטה) קנה שדה ביובל ר' אילא אמר קנה קרקע, ר' אבא בר ממל אמר א קנה קרקע, מתיב ר"א בר ממל לר"א על דעתך דאת אמר קנה בו קרקע, יחפור בה בורות שיחין ומערות, א"ל התורה אמרה ושב לאחוזתו בעינא עכ"ל, א"כ ביובל נמי אסור לשנותה ולתפור בורות שיחין ומערות, לכן שפיר הוי רק ק"פ ולאו כקה"ג, אבל מכירה לזמן דמותר לחפור בה בשו"מ, וה"ה במטלטלין יוכל להכחישה ולשנותה, א"כ הוי קה"ג. ומגוף דברי הירושלמי ראי' לזה מדפריך ראב"מ לר"א דאמר דיש לו קה"ג, א"כ יחפור בה בשומ"ע, א"כ מוכח דאם הי' קונה קה"ג מותר לחפור בה בשומ"ע, הרי מי שמותר לו לחפור בשומ"ע חשיב קה"ג שלו, ומה"ת נחלק בין קרקע למטלטלין, ובוודאי גם במטלטלין ובהמה אם קנה לזמן יוכל לשנות כמו שרוצה והוי קה"ג שלו:

ובהכי אשכחנא פירוקא לדברי הרמב"ם התמוהים דפסק בה' שמיטה פי"א ה"כ] דאחין שחלקו מחזירין זל"ז ביובל דסובר

אין ברירה, ופסק [בפ"ד מביכורים ה"ז] דמוכר שדהו בזמן שהיובל נוהג ק"פ לאו כקה"ג ומביא ואינו קורא, ותימה איך מצא ידיו ורגליו בביהמ"ד, דא"כ ל"מ דמייתי ביכורים כ"א חד בר חד עד יב"נ, וכבר עמדו ע"ז רבים, ולפ"ד נראה דודאי הא דאנן קיי"ל אין ברירה כ' הר"ן [גיטין פ' כל הגט] דמספיקא הוא ולכן בדאו' אזלינן לחומרא ובדרבנן

ספיקו להקל, והא דמחזירין ביובל אף דמוחזק הוא ואיך מוציאין ממון מספק, עכצ"ל דשאני יובל דלא חשיב מוחזק כלל בשדה דאפקעתא דמלכא היא, ואף אם רוצה למכור באופן שלא תצא ביובל א"י דכתיב כי לי הארץ, וכ"כ הנמוק"י דלא מהני תנאי כלל לענין יובל משום דאינה שלו דקדש הוא לד' א"כ ל"ח מוחזק כלל, ומש"ה אמרינן בפ' כל הגט [דכ"ה א'] דיובל לחומרא היא דמחזירין ואין ברירה וא"כ שפיר י"ל דוקא לענין שלא תצא ביובל ל"ח מוחזק, דהתורה נטלה מרשותו בשעת היובל ומיד קמה ברשות גבוה והפקיעה ממנו, מיהו בתוך הזמן לענין שיהא אסור לחפור בורות מצד מצוה ושב לאחוזתו כיון שמוחזק הוא בקרקע וספק היא בחלוקת אחין אי י"ב אי א"ב, א"כ לדעת הרמב"ם דסד"א מה"ת לקולא, שפיר יכול לחפור בה בשום"ע, דאנן מספקינן שמא אין עליו כל המצוה דושב לאחוזתו, ואף רבנן י"ל דלא החמירו בזה, דהוי כאלו נתן לו רשות לשנות דודאי יכול לשנות תדע דהא המ"ל הקשה שם מסוגיא דפי"נ [דקי"ב א'] דלמ"ל לומר פנחס דזבין מיזבן לא מצית אמרת דא"כ נמצאת שדה חוזרת ביובל ונמצא צדיק קבור בקבר שאינו שלו ולהירושלמי דאסור לחפור בשום"ע תיפ"ל דאיך הי' רשאי לעשות קבר דאסור לפנותו, ותי' דברשות בעל השדה הי' יכול לעשות קבר מכ"ד, הרי דאף שא"י להתנות שלא תחזור ביובל מ"מ יכול להרשות לחפור בו בשום"ע, א"כ ה"נ בספק יכול לשנות דלענין זה מוחזק הוא, ול"ש אפקעתא דמלכא, ושפיר הוי קה"ג ומביא וקורא ושפיר פסק הרמב"ם, והא לר' יוחנן אי לאו דאמר ק"פ כקה"ג לא מצא ידיו ורגליו, ה"ט דר"י לשיטתו סובר, בגיטין פ' כל הגט (שם) דאף אחרון שבגיטין השנויין במתני' באומר ללבלר כתוב ולאיזה מהן שארצה אגרש אינו פוסל לכהונה וא"ב ריח הגט כלל א"כ ס"ל דאין ברירה אף לקולא ולא הוי ספק כלל באחין שחלקו דודאי מחזירין, א"כ אסור לחפור בשום"ע ולא הוי רק ק"פ א"כ אי לאו דאמר ק"פ כקה"ג שפיר ל"מ ידיו ורגליו, אבל הרמב"ם פסק [בפ"ג מגירושין ה"ד] דהיא ספק מגורשת, א"כ דמספיקא אחין שחלקו מחזרין זל"ז ביובל, מיהו בתוך הזמן י"ל דמותר לחפור בשום"ע והוי קה"ג לגבי ביכורים וניחא:

הן אמת דדברי הרמב"ם נ"ל לישב דלק"מ דהנה בב"ב (דקל"ו ע"ב) פליגי ר"י ור"ל בהכותב נכסיו לבנו לאחר מיתה ומכר הבן בחיי האב דרי"א לא קנה לוקח ור"ל אמר קנה לוקח, ומתיב ר"י לר"ל מהא דתניא נכסי לך ואחריך יירש פלוני ואחריו יירש פ', מת ראשון קנה שני, מת שני קנה שלישי, מת שני בחיי ראשון יחזרו נכסים ליורשי ראשון שהרי לא זיכה לשלישי אלא מכח השני כיון דשני לא זכה גם השלישי לא זכה ואם איתא דק" לכקהג"ד ליורשי נותן מבעי לי' [שהרי לראשון לא נתן רק דק"פ, דהא

אמר אחריך לפ', וכיון שאין אחריו איש שיקבל לא גוף ולא פירות הילכך יחזרו לנותן או ליורשיו] א"ל אחריך שאני [דמשמע דגוף ופירות נתן לראשון דה"ק לי' כל ימי חייך יהא הכל שלך הפרי והגוף ומה שישתייר אחריך יקבל פ', רשב"ם] והתניא יחזרו ליורשי נותן [לר"י פריך אע"ג דא"ל אחריך שאני, אפ"ה יחזרו ליורשי נותן דק"פ דראשון לכקהג"ד וכ"ש ק"פ דעלמא דלאו כקהג"ד, רשב"ם] ומשני תנאי היא דתניא נכסי לך ואחריך לפ' וירד ראשון ומכר ואכל השני מוציא מיד הלקוחות דברי רבי רשב"ג אומר אין לשני אלא מה ששייר ראשון ועכצ"ל דר"י מוקי ברייתא דיחזרו ליורשי ראשון כרשב"ג דאם מכר מהני ואין השני מוציא מיד הלקוחות, וא"כ ק' מאי מקשה לר"ל דס"ל ק"פ לכקה"ג מהאי ברייתא דאתיא כרשב"ג דס"ל ק"פ כקהג"ד, ועכצ"ל דר"י סובר דאף דאם מכר מהני דאין השני מוציא, מ"מ כיון דלכתחלה אין לו למכור מקרי ק"פ ואי ק"פ לכקהג"ד הי' ראוי במת הראשון ולא מכר דיחזרו ליורשי נותן ן לכך הוכיח דכקהג"ר, ור"ל סובר כיון דאם מכר מהני ל"מ כלל ק"פ רק קה"ג וז"ש אחריך שאני, ולפ"ז שפיר אמר ר' יוסף דאי לאו דסובר ר"י ק"פ כקהג"ד לא מצא ידיו ורגליו, דהשתא באחריך דאם מכר מהני ס"ל לר"י דהוי רק ק"פ דהא חזינן דאותיב לר"ל כנ"ל, א"כ כ"ש באחין שחלקו דודאי לא מקרי קה"ג בשביל הא דיוכל לחפור בשומ"ע, וא"כ לא משכחת ביכורים כ"א בחד בר חד, אבל לפי האמת דקיי"ל כר"ל, וע"כ אחריך שאני, מדתניא ליורשי ראשון, א"כ עכצ"ל דה"ט משום דמהני מכירתו א"כ ה"ה לאחין שחלקו דהוי שפיר שלו לענין ביכורים וקורא:

ועדיפא מינה אמינא דהתם באחריך שאני משום דמהני מכירתו ל"מ ק"פ, א"כ לפמ"ש תוס' גיטין דלר"י דמחזירין זל"ז ביובל, א"כ ל"מ שדה אחוזה דכולה הוי שדה מקנה ולא תתחלק לכהנים, וגם לא יפדוה בשוי', ותי' כיון דתחת זו תחזור לו אחרת לא קרינן בה שדה מקנה אלא שדה אחוזה עכ"ל, א"כ אף דאחין שחלקו מחזירין זל"ז ביובל, מ"מ אם מקדיש אחד מהם שדהו מהני דביובל תתחלק לכהנים ולא תחזור אליו, א"כ יש לו כח להפקיע מיד האחים ע"י הקדש שלא יהי' שלהם ביובל לכן שפיר מייתי ביכורים וקורא, ודמי לאחריך דל"מ ק"פ רק קה"ג ור' יוסף דאמר לר"י דס"ל דאין לחלק וגם באחריך לרשב"ג דאם מכר מהני אפ"ה אי ק"פ לכקהג"ד יחזרו ליורשי נותן, דהא גם הוא מפרש דהברייתא ליורשי, ראשון כרשב"ג אתיא, ואפ"ה פריך לר"ל, ע"כ דלדידי' כיון דאם לא ימכור לאחר תצא מרשותו מקרי ק"פ, ואי לכקה"ג יחזרו ליורשי נותן, א"כ ה"נ באחין שחלקו כיון דאי לא מקדיש, תצא מרשותו ביובל ק"פ מקרי, לכן שפיר אמר ר' יוסף דלא מצא ידיו ורגליו אבל לדידן דקיי"ל כר"ל, וע"כ אחריך שאני הואיל ואם מכר מהני

חשוב קה"ג א"כ גם באחין כיון דאם יקדש לא תצא ביובל שפיר מקרי קה"ג ומביא וקורא ולק"מ על הרמב"ם וזה כפתור ופרח:

סימן כב

בענין דנ"ל

גם בעיקרא דדינא אי הלוקח לזמן רשאי לחפור בשומ"ע צ"ע, דבש"ע (חו"מ סי' רי"ב) העתיקו דברי הרמב"ם דרשאי, ואלו (בסי' שמ"ו סי"ז) הביאו הדין דלוקח בהמה לשלשים יום הוי ש"ח וחייב בפשיעה ומקורו מדברי התוס' ב"מ (דצ"ו ב') אהא דבעל לא שואל ולא שוכר הוי, אלא לוקח הוי, כ' מיהו נראה לר"י דש"ח הוי וחייב בפשיעה, ולפ"ז הלוקח בהמה לל' יום אע"ג דלא שואל ולא שוכר הוי ש"ח הוי עכ"ל, הנה הוציאו מהא דבעל בנכסי אשתו, ושם ודאי לא לקח אלא לפירות וא"ר לחפור בשומ"ע וניחא דש"ח הוי, אבל לוקח לזמן דלקח גם הגוף מנלן, אע"כ דהתוס' חולקים על הרמב"ם, וס"ל דאף בלוקח לזמן א"ר לחפור בשומ"ע, ושפיר דמיא לבעל, והוי ש"ח, א"כ המחבר דפסק כהרמב"ם דרשאי לחפור בשומ"ע, איך פסק דחייב בפשיעה, וזה תימא, הא מ"ל קטלה פלגא מ"ל קטלה כולה, דמה נפ"מ אם הפסיד הקרקע ע"י שחפר בה בשומ"ע דרשאי ופטור, ואם הפסיד ע"י פשיעה חייב, הא מבעל א"א למילף כנ"ל, וראיתי להראב"ד הו"ד בשטמ"ק ב"מ (שם) שכ' וז"ל הא דאמרינן לוקח הוי לוקח לפירות קאמרינן דאי כלוקח הגוף הוי לא הוה מיחייב בנזקי ממונה, וקיי"ל שאם חפר בה בשומ"ע חייב עכ"ל, מבואר דאם הי' פטור בחפר בשומ"ע, לא הוה חייב בנזקין ובפשיעה, ואיך פסק המחבר דלוקח לל' יום חייב בפשיעה אחר שפסק דלוקח לזמן יוכל לחפור בשומ"ע, והתוס' י"ל חולקים אהרמב"ם, וגם דברי הטור סתרי אהדדי מסי' רי"ב לסי' שמ"ו, שוב מצאתי להקצוה"ח שהרגיש קצת בזה:

וראיתי להסמ"ע (בסי' רי"ב סקי"ג) שכ' בא"ע (סי' צ' ס"ט) כ' מור"ם שאשה שמכרה בנ"מ לאחר שנשאת יוכל הלוקח למחות בבעלה שלא יבנה ולא יהרוס, משמע אם לא מכרה אין האשה בעצמה יכולה למחות בו והוא מה"ט שבעלה קנאה כל ימי חיי', והא דכ' שם דהלוקח יכול למחות הוא לשיטת הרמב"ם דכ' שם בשמו דאשה שמכרה אין הבעל מוציא מיד הלקוחות גוף הקרקע כ"א הפירות ע"ש ודו"ק עכ"ל, ובאמת החלק"מ שם (בסי' צ') כ' להיפך דה"ה האשה בעצמה יכולה למחות וגם הסברא נותנת לדבריו, ודברי הסמ"ע צריכים מובן דלמה יעדיף כח לוקח מכחה:

ועוד דכל מכליא קרנא ודאי לא תקינו לבעל ולמה יבנה או יהרוס:

הן אמת דמדברי הרמ"ה שהובאו בטוח"מ (סי' קמ"ט) שכ' דבחפר בשומ"ע יש לאיש חזקה בנכסי אשתו דוקא בכ' נה דו"ד אין לי בנכסייך, הא לא כ' לה אין לו חזקה, משמע כדעת הסמ"ע שאינה יכולה למחות בו, ומש"ה אין לו חזקה בלא כ' לה, אמנם דעת הטור דאם חפר בשומ"ע אף בלא כ' לה דו"ד א"ל בנכסייך יש לו חזקה, מוכח כדעת הח"מ דא"ר לחפור בשומ"ע אבל כד דייקינן נראה דכ"ע מודי דא"ר לחפור כיון דמכליא קרנא ורק (הטור) [הרמ"ה]סובר דמ"מ אין לו חזקה, ואף דבונה והורס ואינה יכולה למחות לדעת הסמ"ע, מ"מ לחפור בורות דמקלקל אסור משה"ה ס"ל להטור דיש לו חזקה, וכן מוכח מדברי הרמ"א דאחר שהביא דאין חזקה לבעל בנכסי אשתו אף בבנה והרס, כ' ודוקא שאין שם קלקול, אבל בעשה קלקול שחפר בשומ"ע יש לו חזקה ולא כ' וי"א:

והסמ"ע נתכוין למ"ש הה"מ דהר"מ דחה מהלכה הא דאמרינן בב"ב [ד"נ ב'] בחפר בורות הוי חזקה, ולדעת הסמ"ע אין לחלק, ובאמת אינו ראי', די"ל דההה"מ מחלק ג"כ בין בנה והרס לחפר בשומ"ע, רק קשיא לי' למה השמיט הרמב"ם הא דחפר בשומ"ע יש לו חזקה לכן כ' דדחה מהלכה, אבל הרמ"א ס"ל דיש לחלק ביניהם, וכ"כ המ"ל (פי"ג מטוען) בשם הריב"ש דבנה הוי תיקון והריסה הוי קלקול ע"מ לתקן ולפ"ז י"ל שפיר דבעל יש לו רשות לבנות ולהרוס, וכן לוקח שדה לזמן, אבל לחפור בשומ"ע גם הרמב"ם מודה, דאינו יכול ובזה ניחא דברי הטוש"ע דלא סתרי אהדדי כ דבסי' רי"ב כ' דבונה והורס, אבל לא חופר, ובסי' שמ"ו כ' דחייב בפשיעה, וכ"ש מזיק בידים, וכ"נ מדברי הרמב"ם דנקט (בה' מכירה שם) וכן (בה' טוען שם) הלשון בונה והורס*, משמע אבל לא חופר בשומ"ע וכ"ה דעת הב"ח לחלק ביניהם ומעתה ל"ק קו' המל"מ (בפי"א משמיטה ה"א) על הראב"ד שכ' דמוכר שדה לזמן הוי כמו מוכר בזמן שהיובל נוהג דבונה והורס, דזה היפך ממ"ש בירושלמי ס"פ השולח דמקרא ושב לאחוזתו מוכח דאינו רשאי לחפור בורות, ולפ"ד לק"מ דגם הרמב"ם והראב"ד כלהו מודו דמוכר לזמן א"ר לחפור בורות וכן בזמן שהיובל נוהג, אבל לבנות ולהרוס גם הירושלמי מודה דרשאי, ומהתימא על המל"מ שלא זכר דברי הריב"ש שהביא בעצמו (בה' טוען) דל"ד הריסה לחפירת בורות, וז"ב ואמת וראי' להב"ח דלא כסמ"ע:

ואחרי שבררנו דכ"ע ס"ל דהלוקח לזמן א"ר לחפור, רק לבנות ולהרוס, מה שגם בלוקח בזמן היובל מותר, אלמא דמכירה לזמן שוה למכירה בזמן היובל, ומקרי נמי ק"פ דלאו כקהג"ד, וא"כ נסתרו דברינו מה שרצינו לצדד להקל משום דמכירה לזמן ל"מ ק"פ:

אמנם אפ"ל דהמל"מ סובר דאף לבנות ולהרוס אסור בזמן היובל, מדכתיב ושב לאחוזתו בענין שיהי' ממש כמו שהי' מקדם, דאי יהרוס הבנין הישן ויבנה חדש ל"ש ושב לאחוזתו

דזה הבנין לא הי' לו קודם המכירה, ולכן שפיר הקשה על הראב"ד, ולפ"ז אפשר לקיים גם דברינו לעיל דמכירה לזמן ל"מ ק"פ, כיון דיש לו כח יותר מלוקח בזמן היובל, דשם לא יבנה ויהרוס, ובלוקח לזמן בונה והורס, אכן בב"ק (דפ"ח ב') בהא דכותב נכסיו לבנו מהיום ולאח"מ דאמרינן דאב יש לו ק"פ, אף דהשתא קנוי להאב, מ"מ מקרי ק"פ, אף דבונה וסותר דהא לן גרע מלוקח לזמן, ובב"ב (דקל"ו ב') אמרינן (דאזדו לטעמיי' בהא דמוכר שדהו בזמן היובל) וצריכא משום דאבא לגבי' ברי' אחולי אחיל, ולהיפך דכל לגבי' נפשי', שיורי שייר, ול"א דצריכי דשאני כותב נכסיו לבנו דהוי כמו מכירה לזמן דבונה והורס, משא"כ במכירה בזמן היובל, אלמא דמכירה לזמן מקרי נמי ק"פ:

אמנם כד מעיינינן שפיר ליתא דהא התם בכותב לבנו מהיום ולאח"מ, דגופא מהיום אקני לברי' ופירא לאח"מ שפיר אין לאב רק ק"פ לחוד, ובגמ' מדמי לה למוכר שדהו לפירות, א"כ אין האב יכול לבנות ולהרוס כיון דגוף השדה הקנה לבנו מהיום וגרע ממוכר שדהו לזמן וכמו שחילק הרמב"ם כנ"ל, ובהכי ניחא מה דאמרינן בב"ב שם אליבא דר"ל סד"א כל לגבי' נפשי' אפי' במקום ברי' נפשי' עדיפא לי' ושייר לעצמו, ומה משייר הא הקנה לו הגוף מהיום, ולפ"ד י"ל דה"א דמשייר לעצמו שיוכל לבנות ולהרוס אף שהקנה הגוף מהיום, א"כ ל"ד למוכר לפירות דאין לו רשות לבנות ולהרוס וסד"א דמודה ר"ל בהא כיון דיכול לבנות ולהרוס דהוי כקה"ג קמ"ל, וא"כ לפ"ז אדרבה יש להביא ראי' מזה דאין לאב רשות לבנות ולהרוס מדאמרינן דסד"א דשייר לעצמו, וע"כ דזה הזכות שייר קמ"ל דלא ושפיר הוי ק"פ [א"כ היכי דבאמת יש לו זכות זה, שפיר הוי כקה"ג גם אליבא דר"ל, א"כ מכירה לזמן דיש ללוקח זכות לבנות ולהרוס שפיר הוי כקה"ג], וזה ראי' גדולה לדברינו:

ואם אמנם דלכאו' מדברי התוספתא דערכין (פ"ה) מוכח להיפך מדברי הירושלמי, דתניא התם המוכר שדהו בשעת היובל כו' אילן שנקצץ או שיבש שניהם אסורין בו כיצד יעשה ימכר וילקח בהן קרקע ויאכל פירותי' ע"כ, והא אילן קרנא הוי, דהכי אמרינן להדיא בב"מ (דק"ט ב') לרבא ע"ש, וא"כ איך ילקח בהן קרקע הא תצא ביובל וקא כליא קרנא, אע"כ דרשאי לכלות הקרן ביובל ולחפור בשומ"ע ולא כירושלמי (והא דלא יקח הלוקח העצים, ה"ט משום שאפשר שיגאל בתוך הזמן) והרמב"ם העתיק ברייתא זו [בפי"א משמיטה ה"ז] הקנים והזמורות ופירות שקמה שבתוכה ה"ה של לוקח כשאר הפירות, אבל אילן שנכסח או שיבש שניהן אסורין בו, כיצד יעשה ימכר וילקח בדמיו קרקע, והלוקח אוכל פירותי' עד שתגאל השדה מידו עכ"ל, הרי דלא איכפת לן במה דכליא קרנא דהדר ביובל:

ונהי דבב"מ (דע"ט א') דפרכינן, אמ"ד דהשוכר את החמור ומתה לו בחצי דרך דלא ישכור חמור אחר דלא מכלינן קרנא, מברייתא יבש האילן או נקצץ שניהם, אסורין בו כיצד יעשה ילקח בו קרקע והוא אוכל פירות והא הכא כיון דכי מטי יובל קא הדרא ארעא למרה וקא כליא קרנא, ומשני הב"ע בזמן שאין היובל נוהג, ה"נ מסתברא דאי ס"ד בזמן שהיובל נוהג ומכלינן קרנא נצלחי' לציבי ונשקלי', אי משום הא ל"ק זמנין דשלמו שני משכנתא מקמי יובל, א"נ דמטו לי' זוזי ופריק לה ד' וה' שנין מקמי יובל ע"כ אמנם ע"כ אין זו הברייתא דתוספתא דערכין, דהא האי ברייתא מיירי היכי דמשכין לי' בחובי' כפרש"י להדיא וכן דחי בגמ' זמנין דשלמו שני משכנתא, אבל בערכין ל"מ בדיני משכנתא כלל, ושפיר מיירי בזמן שהיובל נוהג כדמוכח שם, ולא הקשו מברייתא זו, וע"כ משום דבמכירה בזמן היובל פשיטא להו דמותר לכלות הקרן כמו חפירות בשום"ע ולכן הקשה מברייתא דאתמר לגבי משכונא, ולפ"ז י"ל דהשמיטו הירושלמי שאוסר לחפור בשום"ע משום הך ברייתא:

וראיתי להה"מ (פ"ז משכירות ה"ה) שכ' דרש"י פי' דמיירי בקונה שדה בזמן היובל, והרמב"ם והר"א שהביאו האי דינא שם במשכין פרדס לי' שנים דשניהם אסורים משום רבית להר"ם, או משום דמכליא קרנא להר"א, מפרשים האי ברייתא במלוה ולוה ע"ש. וכ' הלח"מ לפנינו ברש"י הגי' להיפך, ומ"מ תמיהא טובא דאיך אפשר לפרש בזמן היובל הא בפ' האומנין (שם) מבואר להדיא דמיירי במשכנתא ובזמן שאין היובל נוהג, ותי' דהה"מ מפרש לרש"י ז"ל שניהם אסורים משום דכליא קרנא א"כ גם בזמן היובל דאית בי' נמי האי טעמא ג"כ אסורים, אבל לפי' הר"מ והר"א ז"ל דמיירי במשכנתא משום רבית או משום דמשתעבד למלוה לא איירי האי ברייתא אלא במשכנתא עכ"ד ונעלם ממנו דהרמב"ם (בה' שמיטה שם) הביא גם לענין יובל הך דינא דשניהם אסורין:

אכן באמת יש לדחות דאין ראי' להיפך מהירושלמי דשאני אילן כיון דיבש ועומד ליקצץ (ותו הוי קרנא של המוכר, מ"מ) אין לו דין קרקע דלא תמכר לצמיתות דהא מטלטלין הוא ואין כאן ושב לאחוזתו לכן לא איכפת לן במה דכליא קרנא, אבל בקרקע גם התוספתא יודה דאסור לחפור בשום"ע דשב לאחוזתו מיירי בעינן. וראיתי להר"ח הו"ד בש"מ ב"מ (שם) שפי' דהאי ברייתא במוכר ולוקח בזמן היובל, וא"כ מדפריך מהא למ"ד דאל ישכור, ולא חילק דשאני מכירה משכירות, ע"כ דסובר דמכירה בזמן היובל באמת דמי לשכירות, ודברים שא"א להולמם הם דא"כ מאי משני הב"ע בזמן שאין היובל נוהג, ואיך אפשר לאוקמי בזמן שאין היובל, א"כ אמאי שניהם אסורים, הא כולו ללוקח הוא כיון דזמן שאין היובל נוהג הוא ולחומר הנושא אפשר לדחוקי דשנויא דגמ' הוא אליבא

דהר"ח דמיירי דבשעה שמכר הי' היובל נוהג, ואח"כ גלו ולא נהג יובל ויבש האילן מש"ה ילקח קרקע:

ומה שהרמב"ם כ' דשניהם אסורים משום רבית ולא כ' משום דמכליא קרנא כמו ביובל במוכר ולוקח, נ"ל דבשלמא ביובל, דרשאי המוכר לגאלה אימת שירצה אחר ב' שנים, שפיר המוכר אסור ליקח האילן שיבש לעצים משום דמשועבד ללוקח, והלוקח אסור ליקחו לעצים דמפסיד את המוכר דאולי ירצה לגאול, משא"כ במשכנתא דסורא דאין לה פדיון רק במשלם שניא אילין תיפוק ארעא בלא כסף, ובזמן שהיובל נוהג אין נפ"מ להלוה כלל במה שיקח המוכר האילן לעצים דבכוב"כ לא יהי' לו כלום להלוה דאם יקח המלוה קרקע ג"כ תצא ביובל ולא ישאר להלוה מאילן זה כלום, א"כ הו"א דמותר למוכר ליקח האילן לעצים, מש"ה השמיענו רבינו ז"ל דלבקע עצים אסור משום רבית, רק יקח קרקע ויאכל פירות, ואף שהלוה לא ישתכר כלום מ"מ אסור משום רבית ובהכי ניחא מה שהק' הה"מ הא תינח מלוה שאסור באילן מפני שאם הוא אוכל הקרן, נמצא שפירות שאכל ע"ע הי' בשכר מעותיו, אבל הלוה צ"ע האיך יש בו משום רבית, ולפ"ד ניחא דבאמת הלוה אסור משום דמשועבד למלוה, ואסור לו לכלות קרנא, רק הטעם משום רבית נקט להשמיענו דמלוה אסור שלא יפסיד הלוה כלום כי ס"ס הדרא ארעא ומכליא קרנא, מ"מ משום רבית אסור ליקח לעצים.

הדרין לדינא אי מכירה לזמן הוי ק"פ עדיין צע"ג, וק' להקל שכבר הורה זקן הגאון מוחז"ל בספרו מקו"ח, אמנם אי עבר והטיל מום לענין קנס שקנסו חכמים, בזה אפשר להקל, דבלא"ה, דעת התוס' דקיי"ל כר"י דק"פ כקה"ג (בגיטין ס"פ השולח לחד תירוצא ע"ש), גם בבכור דאיכא סברא להקל משום דיד עכו"ם באמצע פטור ולא גרע מכירה לזמן מזה, דעכ"פ קצת קנין יש בו, משא"כ בידו באמצע דאין לו שום קנין, בפרט לדעת הרא"ש באתרוג דפי' באחריך דהוי כמו מתנה עמ"ל דנתן לו הגוף כנ"ל ה"נ בבכור ודאי לא שייר הגוף לנפשי' א"כ בקנס דרבנן יש להקל, ואם יסכימו עמי מבעלי תריסין הנני נמנה להתיר:

הנלע"ד כתבתי

סימן כג

הרמב"ם (רפ"ד מק"פ) פסק דאם השוחט אמר לאחר זמן ששחט שלא לשמו אם אינו נאמן להם הרוצה להחמיר ע"ע להביא פ"ש ה"ז משובח, ותמה עליו הראב"ד והלח"מ דהאיך יביא פ"ש מספק חשש, וע' בלח"מ שתמה מהא שכ' הרמב"ם שם פ"ו ה"י] בחופר

בגל והוי ס' טומאה דאסור להביא פ"ש מספיקא דבתנאי אסור לפי ששלמים בזריקה ופסח בשפיכה עיין בדבריהם, ונ"ל ליישב דהנה פרכינן בגמ' [פסחים דפ"ט א'] והא כל הניתנין בזריקה שנתן בשפיכה יצא ומשני ה"מ דיעבד אבל לכתחלה מי אמר, והקשו בתוס' דכי בשביל לכתחלה יעבור אס' איסור כרת, ונ"ל ליישב דהנה התוס' ביבמות (דק"ד ב') כ' אהא דר"ז דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, ושא"ר לבילה בילה מעכבת בו דכל שהקפידה תורה לכתחלה אם א"ר לכך מעכבת בו, והקשו תוס' אסמיכה דהאיך טמא משלח קרבנותיו כיון דאינו ראוי לסמיכה, ותירצו דגלי קרא דבאת שמה והבאת שמה ע"ש, והנה לפ"ז קשה לכאו' דמאי פריך בגמ' הא כל הניתנין בזריקה שנתן בשפיכה יצא, הא שאני התם דראוי לזריקה אין זריקה מעכבת אבל בספק כמו ביבלת כיון דשמא פסח הוא וכל הניתנין בשפיכה שנתן בזריקה ודאי דלא יצא (כמבואר ס"פ ערבי פסחים) דלכן בירך על הזבח לא נפטר הפסח מה"ט דניתנין בשפיכה לא יצא בזריקה דשפיכה עדיף שהוא לתוך היסוד וא"כ אם יתן בזריקה יהי' פסול הקרבן א"כ א"ר כלל לזריקה י"ל דמעכבת הואיל וא"ר לבילה מצד הספק (וע' בתשו' ח"צ לענין חליצה בס' דמקרי א"ר ליבום בספק ובמקום אחר פלפלנו בדבריו אי אמרינן אלו יבא אלי' הוי מקרי ראוי) אמנם זה ניחא דלפי הס"ד דגמרא דאף לכתחלה השלמים מותר לשפוך דשפיכה עדיף א"כ ממילא לא בעינן כלל שיהי' ראוי לזריקה דדוקא היכי דלכתחלה אסור אמרינן דשא"ר מעכבת בו:

ולפ"ז למה דמסיק דאימר דאמרינן דיעבד לכתחלה מי אמר א"כ ממילא זריקה לכתחלה דוקא הדרין לכללין דאם א"ר לזריקה כגון בחבורות שנמצא יבלת בא' מהן דהוי ספק דא"ר לזריקה דשמא פסח ויפסל הקרבן דשפיכה ודאי מעכבת הפסח א"כ ממילא גם להיפך אם יתן בשפיכה תפסל כיון דא"ר לזריקה מצד הספק ומיושב קו' התוס', ולכן שפיר בהא דחופר גל דספיקא פסק הרמב"ם דפטור מפ"ש:

ולפ"ז ניחא דכאן בהא דאינו נאמן בעיניו דמן הדין אמרינן דאף דמתנה דאם אמת ששחט שלא לשמו יהי' זה פ"ש מ"מ אם יתן בזריקה ודאי דיהי' הקרבן כשר, דמן הדין אינו מחויב להאמין רק הוא בא לחוש ואם יתן בזריקה יהי' שלמים כשרים, א"כ עדיף להקריב על תנאי ולתת בשפיכה דאין לומר דלכתחלה אסור בשפיכה ז"א דעכ"פ עדיף משיכנס לס' כרת כקו' תוס', ותו אין לומר דהא מעכבת כיון שא"ר, דאדרבה ראוי הוא לזריקה דבידו שלא לחוש ויהי' שלמים וא"כ שפיר נכונים דברי הרמב"ם וזה נכון:

סימן כד

שאלה. נשאלתי בפה באחד שמכר ביתו עם החמץ שבתוכו בשט"מ כדת וכתב קנין כסף ואג"ק כנהוג, וכתב וקבלתי ממנו ערבון ח"ז והמותר זקפתי עליו במלוה, ואח"כ נסתפק אם לקח הערבון מהערל הקונה כי השט"מ הי' כתוב מקודם, והערל אומר שנתן הערבון, מה יעשה כי נזכר תוה"פ:

תשובה. הנה ודאי דעכו"ם א"נ כלל, חדא דבפסח, הוי איסורא דאו' לענין ב"י וב"י, וא"נ ש במסל"ת. ועוד, דאם נאמר שהערבון היא טובת המקח הוי כמו להשביח מקחו,, וגם כיון שהערל דרכו אחה"פ לתבוע ערבונו, א"כ ודאי דא"נ, כיון שמסופק אצלו אם קבל הערבון כלל, ולכאו' החמץ נמכר לעכו"ם אף בלי ערבון, כיון שמ"מ נקנה לו באג"ק, ומקומו קנוי לעכו"ם דקונה מתורת חצר, וכבר כ' האחרונים להתיר בדיעבד דסמכינן אמשיכה לבד דקונה בעכו"ם, וגם אג"ק אף שהוא קנין דרבנן מ"מ מועיל:

אמנם יש לשאול כיון דבש"ע חו"מ (סי' קצ"ד) מבואר דעכו"ם א"ק קרקע בשטר אלא עם נתינת הכסף, א"כ כיון שלא נתן הערבון ל"ק כלל הקרקע בשמ"כ לחוד, וכיון דהקרקע אינו קנוי לו תו ליכא אג"ק, ולא קנין חצר או משיכה, ולכאו' י"ל דמועיל מטעם אודיתא, וע' בקצוה"ח [סי' קצ"ד סק"ג] שכ' דכל החמץ ראוי למכור באודיתא א"כ כיון שהודה בשטר שקבל הערבון והי' קנין כסף, א"כ אף שבאמת לא קבל הוי כהקנה לו בכל קנינים, אבל מוח"ז ז"ל בס' מקור חיים (סי' תמ"ח) דחה זה, וראייתו מטו"ז יו"ד (סי' קס"ח) דלא מהני הודאה בשקר לאפקועי איסורא דקמי שמיא גליא, ובאמת אם נסתייע מהטו"ז יש סתירה לדבריו מנקה"כ שסתר דברי הט"ז שם, אבל נסתייע מדברי הרשב"א בקדושין (דכ"ו ב') מעשה במרוני אחד כו' שהי' לו מטלטלין הרבה וביקש ליתן במתנה, וא"ל אין לו תקנה עד שיקנם אג"ק, וז"ל וה"ה להודאה, אלא שאלו נכסים ידועים לו, ובא לשאול באיזה קנין יכול להקנותם והודאה לאו מדרך קנין עכ"ל, לכן השמיטו קנין אודיתא מדרכי הקניינים, ולפ"ד הי' נראה דאף בכל מטלטלין אם נתן לו שטר הודאה שהם שלו מ"מ אסור לו להזוכה להחזיק במטלטלין, כיון שהוא יודע ששקר הוא במה קנה, והוי גזל גמור, אם אח"כ חוזר בו הנותן, או שמת, והא דאיסר גיורא [ב"ב דקמ"ט א'] שא"ה דשם כיון דאצל רבא הי' בתורת פקדון, ורק אחר מיתתו, לא הי' בנו יכול להוציא מרבא, משום נכסי הגר שמת כל הקודם זכה, א"כ הועיל בהודאתו אשר יוציא הממון בחיי הגר, ואף דידע רב מרי בעצמו שההודאה בשקר, מ"מ לא גזל לרבא, דכ"ז שאיסר גיורא הי' חי לא זכה עדיין רבא בהפקדון, וא"כ אז כשהוציא ע"י הודאתו, דהב"ד מאמינים להודאות איסר לא גזל כלום מרבא, א"כ ממילא אחר מיתת איסר, כדין זכה כזוכה מן ההפקר,

משא"כ בשאר ש"מ שהודה לאחד שהוא שלו, אף שמת אסור להחזיק בו אם ידע ששקר הוא כיון דמחוסר קנין היכי דמתנת ש"מ בעי קנין וכן בבריא לא מהני הודאתו, כיון דיודע בעצמו ששקר הוא ולא לענין הפקעת איסור לחוד, רק לענין ממון נמי אינו מועיל למי שירצה לצאת יד"ש, רק דהועיל הודאה שאין הב"ד יכול להוציא ממנו, אף שיבואו עדים ויאמרו הפכו כיון דהודאת בע"ד עדיף:
(ע"כ מצאתי)

סימן כה

ב"ה י"ג ניסן תרל"א לאסק

לכבוד ידידי הרב הה"ג החו"ב הגביר מ' נחום גינצבורג נ"י.

מכתבו היקר קבלתי וטרידנא מאד במילי דמתא קודם הפסח כי אין לי מורה אחר, ועלי משא כל העם ולכן לא ניתן להאריך, כ"א להשיב מפני הכבוד:

בדבר מרור כבר הגאון מטיקטין בהגדה שלו חלק על מוח"ז הגאון במעשה נסים, והביא שגם הגר"א אכל מרור שחוק, וכבר נהגו העם להקל והנח להם לישראל כו' ולפלפל בדברים, מחמת אפיסת הפנאי ורבת הטרדא, ולא ארצה לחלוק על רבי ומורי אלוף נעורי מה אדון בזה:

וע"ד שתמה ארש"י פסחים (דכ"ט) שכ' דהזיד בחמץ איכא כרת, ותמה דבירושלמי תרומות (פ"ז ה"א) מבואר דיש היתר לאיסורו מודה רנב"ה דאינו פוטר מתשלומין, וא"כ חמץ יש היתר לאחה"פ, וכבר אמר בפיעטרקוב ואין עונה, אתפלא על הדבר הלא בירושלמי אמרו מה שבת אין היתר אף יוה"כ אין היתר יצא נדה ואחות אשה, ואטו שבת אין היתר בימות החול וכן יוה"כ, אע"כ דהירושלמי סובר לחלק דשבת ויוה"כ דהזמן נתקדש וזה לא הותר, ואף דבימות החול הותר מ"מ בשבת לא יהי' לעולם היתר וכן יוה"כ, מה שאין כן נדה שאם לא תטבול תהי' לעולם אסורה וכן אחות אשתו אם לא תמות אשתו תהי' לעולם אסורה וע"י הטבילה ומיתת אחותה הן ניתרות, א"כ ההיתר בתוך זמן איסור, וכה"ג כ' תוס' בפסחים (דמ"ד ע"ב) דנזיר וחדש מקרי יש היתר לאיסורן לפי שבתוך הזמן יש שאלה לנזיר, וחדש הקרבת עומר מתיר, אבל מה שיש היתר אחר זמנו לא מקרי יש היתר ע"ש, ה"נ שהנדה יש היתר לפי שבתוך הזמן יש היתר לטבול, ואם לא תטבול אין לה שום זמן שיהי' לה היתר, וכן אם לא תמות אחותה באיסורה קאי, א"כ איסור והיתר בתוך זמן אחד הוא דההיתר תוך זמן האיסור ע"י טבילה לנדה ומיתת אחותה לאחות אשתו, משא"כ מלאכה מעולם לא נאסר בימות החול ולא הותר בשבת

לא מקרי היתר וא"כ ממילא גם חמץ בפסח ודאי מעולם לא נאסר אח"פ ודמי לשבת ויהכ"פ. [א"ה ע' יו"ד סי' ס"ט בש"ך ס"ק נ"ו ובסס"י ק"ב. ואכמ"ל]:

ובאמת י"ל ליישב דברי רש"י בכתובות (ד"ל א') אהא דאר"ח הכל מודים בבא על הנדה דמשלם ולאפוקי מדרנב"ה ופרש"י לאפוקי ממתני' ולא פי' כפשוטו לאפוקי דרנב"ה אינו מודה בנדה, והוא קצת תימא, ולפ"ז ניחא דהוקשה לרש"י דהא י"ל דרנב"ה מודה בנדה דיש היתר לאיסורו כמ"ש בירושלמי הנ"ל וא"כ מאי לאפוקי לכן פי' אמתני' אבא על אחותו דשם אין היתר וא"כ ע"כ פליג. אמנם דברי התוס' תמוהים שפי' דהכל מודים דר"ש. בן מנסיא פליג על רנב"ה וק"ל מנלן דפליג אדרנב"ה, והא אדרבה בירושלמי מבואר דרשב"מ סובר דח"כ פוטרין אף בנדה ואחות אשה יותר מרנב"ה, ואיך פי' בתוס' נגד הירושלמי וצ"ע כעת:

ומה שעמד בע"ז (דנ"ד ב') אהא דכלים אשר הזניח אחז אע"ג דאא"א, דשא"ש כיון דעבד בהו מעשה אוסר, והק' בעה"מ הא יצא לחולין ע"י מעילה ותי' דאין מועל אחר מועל אלא בכ"ש, והק' כ"ת הא התם קאי לעולא, ועולא הא סובר בקדושין (דנ"ד ב') דהקדש במזיד מתחלל ור"מ סובר יש מועל אחר מועל גם. בכ"ש עכ"ד, נ"ל דעולא בקדושין רק משמי' דר"מ אמרה ולי' לא ס"ל, וגם הא דמזיד מתחלל אין לו קשר להא דיש מועל אחר מועל, רק ר"מ סובר תרתי, אבל עולא מאן לימא לן דסובר כוותי' גם ביש מועל אחר מועל בכ"ש, ואדרבה קו' הבעה"מ אינו סובב רק למ"ד מזיד מתחלל, דאל"כ אטו אחז שוגג הי', ומ"מ משני דאין מועל אחר מועל, אלמא דלא תליא זב"ז:

ודוקא ר"מ סובר כן (שם דנ"ה) אבל מנלן דעולא סובר כוותי' בהא, דהא (שם) תמה בגמ' דמדר"י נשמע לר"מ דאין מועל אחר מועל בבהמה וכ"ש, ונהי דמשני בגמ' דר"מ מחלק בין מזיד לשוגג, אבל מ"מ י"ל דעולא סובר דגם במזיד אינו מתחלל בכ"ש ולא ס"ל כר"מ בהא וז"פ:

עי"ל דהנה הרמב"ן הקשה על, בעה"מ דהלא לא נשתמשו רק עבדו ומה שייך מעילה, לכן אפ"ל דבעה"מ ס"ל דהואיל ועבדו לע"ז מקרי ג"כ מעילה דהוציאו מרשות גבוה לרשות ע"ז, אמנם כיון שהיו מוטעים והיו סוברים שזה תכלית עבודה הראוי', והיא הצורך גבוה העבדות לע"ז לפי אמונתם המוטעת, א"כ היו שוגגים ולא מזידים, ולכן נתחלל, ומיושב ג"כ קו' הרמב"ן שהקשה דהא מזידים היו, ולפ"ז ניחא כיון דבעה"מ סובר גם בלא נשתמשו רק עבדו בהם, ומ"מ עבודה לע"ז מקרי מעילה שמוציא מרשות גבוה לרשות ע"ז, ובאמת במעילה (די"ח) ילפינן דמעילה מקרי מוציא מרשות לרשות ע"ז, א"כ כיון שהם דימו שזה תכלית, ולכן מקרי שוגגין, ולכן הקשה הבעה"מ דהא

יצא לחולין ע"י מעילה, והיינו לדידן דקיי"ל דאדם אוסר דשא"ש ע"י מעשה ובשוגג מתחלל לכן יפה תי', דהא אין מועל אחר מועל אלא בבהמה וכ"ש, אבל לעולא דבהקדש א"מ, פשיטא דל"ש מעילה כיון דלפי דמייהן הכוזב אין זה הוצאה מרשות גבוה, כיון שהם האמינו בע"ז ומשום שוגג אינו מתחלל ול"ק כלל קו' הבעה"מ דמעלו. מחמת רב הטרדא אשר כל פעם יפריעוני ממלאכתי בשאלות שונות ועצות בענין מכירת חמץ לכן לא הארכתי:

דברי ידידו דו"ש מברכו בשמחת החג.

סימן כו

שאלה. פועל ישראל שבעה"ב הערל הבטיח לו יי"ש בשכר פעולתו, מה יעשה לכתחלה קודם הפסח, ומאי דינו בעבר הפסח ולא מכרו:

תשובה. הנה לדעת ר"ת בב"מ דמ"ח א"ב] דמשיכה בעכו"ם קונה ולא כסף, א"כ ים רוצה הנכרי ליתן לו מעות ולא יי"ש, ודאי דהרשות בידו, א"כ אם מצי לסלוקי לי' בזוזי, אם יתן לו אחה"פ היי"ש, כיון דקיי"ל [בפסחים דל"א] מכאן ולהבא גובה, היי"ש מותר, ושכר לא עדיף ממעות דל"ק, וכמ"ש הרא"ש בע"ז (ר"פ השוכר) אהא דפרכינן שם בגמ' בהבעלי לי בטלה זה והא מחסרא משיכה, דאף דשכירות פועל נקנה בדבור, מ"מ יכול לתת לו דמים עכ"ד:

אמנם הריטב"א (בע"ז שם) כ' ג"כ בשם הרשב"א דבהבטיח לו טלה זה יכול לסלקו בדמים, אבל נסתפק בהבטיח לו בשכר פעולתו ממין זה, אם יכול ליתן לו ממין אחר, אם נימא דדמי להא [דב"מ דקי"ח א'] אם אומר לו טול מה שעשית בשכרך אין שומעין לו, א"ד דסתם פועל עיקר כוונתו לדמים, וגם בהבטיח לו ממין זה יכול ליתן לו דמים עכ"ד, וא"כ אם נימא דבהבטיח לו ממין זה, א"י ליתן לו ממין אחר או דמים וכמו שנראה נוטה דעת הריטב"א ז"ל א"כ בנ"ד א"י ליתן לו רק החמץ, ול"מ לסלוקי לי' בזוזי, והוי כאפותיקי מפורש, דגם לדידן למפרע גובה, והוי החמץ של ישראל ואסור בהנאה:

אולם דברי הריטב"א צ"ב, מ"ש בטלה זה דפשיטא לי' דיכול לסלקו בדמים, ומ"ש בטלה סתם דנסתפק שיהי' מחויב ליתן לו דוקא ממין זה, ובגמ' מוכח דאם לא נקנה בלא משיכה, גם בסתם ל"ק בלא משיכה, וא"ת דמצד חיוב שחייב עצמו לתת חטים כופין אותו ליתן חטים ולא מצד קנין, א"כ אמאי בטלה זה לא נכוף אותו מצד חיוב ליתן טלה זה דוקא. והנראה דנהי כשקבל ע"ע סתם לא קנה גוף הטלה, מ"מ מצד חיוב חייב לקיים הבטחתו, ונפ"מ אם מצד קנין אם מצד חיוב, הוא, דאם מצד חיוב, האחריות על

המתחייב, דעדיין ברשותי' קאי, ואם יאבד לא יצא יד"ח, כיון דעדיין לא נתן לו, משא"כ אם מצד קנין, דמי לשור בשורי דמראהו מת [עחו"מ סי' רי"ד סי"ב], וא"כ אם נאבד פטור, אמנם כ"ז בטלה סתם, אבל אם הבטיח לו טלה זה, גם אם מצד חיוב, יכול לומר אבד, כיון שהבטיח לו טלה זה ונאבד, וכיון שתקנו חז"ל דמעות ל"ק משום שמא יאמר לו נשרפו חטיך בעליי', א"כ גם בטלה זה שיכול לומר טלה שלך אבד שייך תקחז"ל, דל"מ גם מצד חיוב, ולא הוי שלו כלל, ומש"ה חייב ליתן לו דמים, ומצי לסלוקי לי' בזוזי, משא"כ בטלה סתם, אם נימא דחייב מצד חיוב ששעבד עצמו לתת לו בשכרו טלה, נראה דאי"ל לו טלה שלך אבד, דל"ד לשור בשורי, דשם גוף השור שלו ובאחריותו קאי, לכן שפיר מראהו מת, אבל כאן מצד קנין ל"ק רק מצד חיוב א"כ לא נפטר מחובו עד שיתן לו טלה, ול"ש תקחז"ל משום שמא יאמר, שפיר נסתפק הריטב"א ז"ל דאפשר מחויב ליתן לו דוקא טלה, דדמי למי שחייב עצמו ליתן לחבירו מנה והפסיד מנה דאי"ל שלך נאבד משא"כ בטלה זה וכנ"ל, וע' בקצוה"ח ונה"מ [בסי' של"ב סעיף ד'] דשקו"ט בהבטיח לו חפץ בשכרו אי בנאבד משלם:

אכן [לפמ"ש דבטלה זה א"י לחייב עצמו, דא"כ יאמר נשרפו חטיך, אבל בטלה סתם ודאי דמשום חיוב, אין מראהו מת כיון דמכאן ולהבא גובה, א"כ כשנאבד א' אי"ל שלך אבד, דכשלא גבה לבסוף אינו שלו ומחויב ליתן טלה אחר, נמצא לפ"ז בכל דמים נהי שאינו קונה מ"מ יהא חייב כשהבטיח סתם חטים ליתן דוקא חטים, וא"כ צ"ע הא דחולין (דפ"ג) בלוקח בעד זוז בשר [דבד' פרקים משחיטין את הטבח בע"כ] דבעיו"ט אוקמוה אדאורייתא דמעות קונות, אבל בכל השנה לא ואמאי הא טרח ומציל בשביל שכל הבהמה שלו כדי שלא יפסיד ול"ש תקחז"ל, אע"כ דלא חילקו חז"ל אף אם לוקח ליטרא אחת אטו היכי שיקנה כל הבהמה ועוד דלפעמים ימכור כל הבהמה להרבה אנשים דאז לא יטרח להציל, א"כ ה"נ נימא בחטים סתם פן יאבדו כל החטים שיש לו ואף דלא מכר רק כור אחד מ"מ ל"ק, וכשם שא"י לחייב עצמו בטלה זה ה"נ א"י לחייב עצמו בטלה סתם, פן ימכור כל הטלאים להרבה בנ"א, ולא יטרח להציל, וק' על הריטב"א.

וראיתי למחנ"א (ה' דשלב"ל סי' ג') שכ' [על דברי הנמוק"י שדייק מהא דאמרו (בב"מ מ"ה ב') תנן הזהב קונה את הכסף, מאי לאו בחליפין וש"מ מטבע נעשה חליפין, לא בדמים, א"ה הזהב קונה את הכסף (משמע מעכשיו הכסף קנוי לו בכ"מ שהוא שם ואין לשון זה נופל אלא בדבר שהוא בעין והחליף זב"ז, ואי בתורת דמים שמושך הימנו דינר זהב בכ"ה דינר כסף, אין כאן כסף קנוי אלא המושך הזהב נתחייב לו מעות במשיכה זו)

מחייב מיבעי' לי' (הזהב מחייב את הכסף, וגורם למושך לחייבו כסף) תני הזהב מחייב כו' א"ה אימא רישא הזהב קונה את הכסף כיצד מכר לו דינר של זהב בעשרים וחמשה דינרין של כסף, כיון שמושך את הזהב נקנה כסף בכל מקום שהוא, אא"ב בחליפין היינו דקתני נקנה כסף בכ"מ שהוא, אא"א בדמים האי נקנה כסף בכ"מ שהוא, נתחייב גברא מיבעי' לי', אר"א לעולם בדמים ומאי בכ"מ שהוא כמות שהוא כדאמר לי' אי א"ל מארנקי חדשה יהיבנא לך לא מצי יהיב לי' מארנקי ישנה כו' וכ'] הנמוק"י בשם הר"ח דאם התנה במשכו חפץ מחבירו ליתן לו כור חטים מחויב ליתן לו כמו שפסק [וכ' המחנ"א] דדוקא משיכה מועיל לחיוב, אבל דמים אינו מועיל אפי' לחיוב, דכשם שתיקנו שאינו מועיל לקנות רק למי שפרע, ה"נ שיתחייב לתת לו חטים אינו מועיל רק למש"פ עכ"ד, ובאמת זה צודק לדעת הר"ן דס"ל דגם בטלה סתם אינו מחויב לתת לו טלה רק דמים אבל לדעת הריטב"א דבטלה סתם שאני ק' דאם נימא דתקנו שלא יוכל לחייב עצמו גם מצר חיוב, א"כ גם בטלה סתם נמי ואי דיטרח ויציל בשביל שאר הטלאים מ"ש בהא דלוקח בשר בזוז הא גם שם שייך דיטרח ויציל בעבור שאר הבשר, וא"כ למה סובר בטלה זה א"י לחייב עצמו ובסתם יכול, הא כשם שבלוקח בזוז אחד בשר שייך נשרפו חטיך [דמש"ה בכל השנה ל"ק] אף בטלה סתם [שייך התקנה] ועוד הא כשם שהזהב קונה את הכסף פירושו מחייב א"כ הכסף אינו קונה את הזהב נמי פירושו שאינו מחייב, א"כ משמע להדיא דאף בסתם א"י לחייב, ועכצ"ל דלא פלוג חכמים בתקנתן אף דל"ש נשרפו חטיך, דהא חיוב על דשלב"ל ג"כ מהני [כמבואר בחו"מ סי' ס' ס"ו] ואז ל"ש נשרפו חטיך, דהא מחויב לקנות לו חטים מ"מ תקנו משום לא פלוג. וכ"נ מהא שכ' תוס' (ב"מ דמ"ו א' ד"ה ש"מ) [דהא דמעות לא קנה אינו סותר למ"ד מטבע נעשה חליפין משום] דבחליפין הואיל ודרך חליפין שלא לתת כל הדמים, לכן ל"ש נשרפו חטיך דטרח ומציל כדי שיגבה המעות, וק' דא"כ גם בנתן מקצת הדמים בתורת כסף יקנה [ובב"מ (דמ"ח ב') מבואר דל"ק השאר אפי' למי שפרע ע"ש] אע"כ דלא פלוג בתקנתא, ה"נ לא חילקו בין מקנה דבר למחייב עצמו, וא"כ אין הפרש בין טלה זה לטלה סתם הן אמת שצ"ע לדעת האומרים [בחו"מ קצ"ח ס"ה] דבמקום שאין הדליקה מצוי' קינה כסף א"כ ע"כ ל"ל הך סברא דלא פלוג, א"כ למה בקנה ליטרא אחת בשר אי לחייב עצמו דאינו מועיל, וכן בנתן מקצת הדמים אמאי ל"ק הא גם בזה ל"ש החשש, דהא יטרח ויציל. וגם צ"ע לדעת התוס' (ב"מ דמ"ג א' ד"ה מ"א) דלא אמרינן שמא יאמר [המוכר] נשרפו מעותיך בעלי', דכספים אין להם שמירה אלא בקרקע, וק' דא"כ אמאי הכסף א"ק את הזהב הא גם זהב אין לו שמירה אלא בקרקע, וראיתי להנתיבות (בסי' קצ"ח) תירץ

דהמוכר גם ש"ח אינו כיון דמניחו למשוך וגם בכספים פטור דא"ח בפשיעה כלל, דלא הוי ש"ח כמו בטול שלך ע"ש ובאמת דעת הריטב"א בב"מ (דמ"ז) אהא דפריך בגמ' על ר"י דאמר ד"ת מ"ק ומפני מה אמרו משיכה קונה גזירה שמא יאמר לו נשרפו חטיך בעליי'] ולאו שלומי בעי, פי' הריטב"א דחייב בפשיעה כדין ש"ח, א"כ ק' קו' הנה"מ לדוכתי' אמאי הכסף א"ק, את הזהב, עוד ק"ל הא הריב"ן תי' קו' התוס' [שם דמ"ז ב' ד"ה נשרפו] דלא תיקנו משיכה עם מעות [רק הפקיעו קנין כסף לגמרי] משום דאם נימא במשיכה לבד לא קנה יאמר הלוקח להמוכר נשרפו חטיך, ולפ"ז ק' אמאי הזהב קונה את הכסף, הא משיכה א"ק בלא כסף רק משום חששא שיאמר הלוקח נשרפו וכיון דאין לזהב שמירה אלא בקרקע, א"כ [הלוקח] המושך את הזהב אם לא יטרח להציל יהא חייב דהוא ודאי שומר גמור כיון שמשכו לביתו, וכמו במעות דא"ק [ול"ח שיאמר המוכר נשרפו מעותיך משום] דכספים אין להם שמירה אלא בקרקע ויהי' חייב אם ישרפו, כמ"כ ק' לא יקנה הזהב את הכסף דנימא דמשיכה ל"ק בלא מעות, וכאן ל"ש תי' הריב"ן דיאמר הלוקח נשרפו דבמעות חייב בפשיעה, ועכצ"ל דל"פ רבנן בתקנתא: **ובחי'** ישבתי קו' התוס' (ר"פ הזהב) שהקשו למ"ל הא דתנן מעות הרעות קונות את היפות [הא מרישא דהנחושת קונה את הכסף ידעינן השתא נחושת דסגי טובא הוי פירי, כ"ש מעות שנפסלו] ולפ"ז ניחא, דהו"א דבתרוויי' כספים, הפירי ל"ק את הכסף, רק הכסף קונה את הפירי כיון דמשיכה ל"ק בהו דל"ש נשרפו דכספים אין להם שמירה אלא בקרקע, והו"א דמעות קונה ולא משיכה, והא דתנן הזהב קונה את הכסף הו"א כהא דילדותי' דרבי דזהב טבעא וכסף פירי ומש"ה הזהב שהוא המעות קונה את הכסף הפירי, וכן הא דהנחושת קונה את הכסף, משום דאיכא דנחושת סגיא טפי מכסף, והוי נחושת מעות לגבי כסף ולכן איצטרך הסיפא מעות הרעות קונות את היפות והיפות א"ק את הרעות, (דבהא פשיטא דיפות הוי מעות ורעות פירי] וע"כ משום דמשיכה קונה ולא מעות, א"כ טובא אשמעינן דגם בתרויי' כספים משיכה קונה ולא כסף ולגלויי אירשא אתי דהזהב פירי וכספא טבעא, וזהב קונה כסף משום דמשיכה קונה ולא מעות. ולפ"ז מיושב גם קו' שני' שם בתוס' למ"ל הא דרעות קונות היפות הא תנן כל המטלטלין קונות זא"ז ומוקי בגמ' במעות, חד פסלתו מלכות וחד פסלתו מדינה א"כ כ"ש דמעות שנפסלו מקרי פירי לגבי כסף ולפ"ד ניחא, דהו"א שפיר דמעות שנפסלו הוי פירי, אבל ס"ד דכסף יקנה ולא משיכה ורעות א"ק היפות קמ"ל דגם בשניהם כספים משיכה קונה ולא מעות, וע"כ ה"ט ג"כ משום דל"פ בתקנתן:

ולישב דברי הריטב"א נראה, דס"ל דדוקא בטלה זה שייך נשרפו וכמש"ל אבל בחיוב בטלה סתם ל"ש החשש דהא טרח ומציל בשביל השאר, וא"ת מהא דחולין בלוקח בזוז בשר דא"ק דהתם י"ל שפיר ל"ק בשאר ימות השנה, דאם נימא דקונה לגמרי אז הדין אם ישחט הבהמה ויאבד בעד זוז בשר יוכל לומר שלך אבד, כמו חביות בחביות דקיי"ל בח"מ (סי' רנ"ג בהג"ה) כדעת הרשב"א (ולא כדעת הרא"ש בגיטין (פ' התקבל) דאינו מפסיד רק לפי חשבון) והגם דכאן הוי דבר שאינו מסוים, י"ל דס"ל כדעת רש"י בגיטין (דס"ו) דגם ביין שהוא מעורב מפסיד כולו, משא"כ אם אינו קונה רק מטעם חיוב שמחייב א"ע ודאי לא יפסיד הלוקח דל"ש שלך אבד כיון דמכאן ולהבא גובה אמנם מסתמא ודאי לא אמרינן דהמוכר רצה לחייב א"ע דמסתמא רצה להקנות כדי שיהי' ההפסד על הלוקח אם יאבד בעד, זוז בשר, א"כ ודאי לא מצינו אנן לחייבו, דיאמר המוכר לא רציתי לחייב א"ע שיהי' ההפסד עלי רק הקניתי לו בק"ג ואם הוא ל"ק לפי שמעות א"ק גם בתורת חיוב לא נתחייבתי (מש"ה כל ימות השנה ל"ק, וגם חיוב ליכא] וניחא שפיר הא דהזהב קונה את הכסף, כיון דעיקר קנין הוא בפירי כוונתו לחייב א"ע במעות ואין הכסף קונה את הזהב כיון דזהב הוא הפירי מדוע נתן מעות, ואם כוונתו הי' לחייב א"ע, מדוע לא משך הזהב ודאי כוונתו הי' לקנין ולא לחיוב [ולא קנה], וכ"ז כשהוא בדרך קנין כשנותן מעות, אבל בהבטיח בשכר פעולה ולא הזכיר קנין, שפיר י"ל דכוון בתורת חיוב לחייב א"ע בטלה, דבשלמא כשנותן מעות י"ל דכוון בתורת קנין ולא לחיוב ואף דמעות א"ק מ"מ קונה למש"פ, אבל בהבטיח בעד שכר פעולה דאז מותר לו לתת דמים כמבואר בחו"מ (סי' של"ב) ואף מש"פ ליכא וא"כ למה הבטיח ע"כ רק לחיוב לכן שפיר מהני בתורת חיוב דאל"כ יהי' פטור לגמרי כיון דהחפץ שהבטיח לא קנה אע"כ דחייב א"ע ליתן דמים [כשווי החפץ א"כ ה"נ י"ל בטלה סתם דכוון בתורת חיוב ושפיר מהני, דא"ל דכוון להקנות דא"כ ל"ק אף למש"פ ולמה הבטיח וע"כ דבתורת חיוב כוון, אבל במתן דמים דקאי במש"פ י"ל דלא נחית לחייב א"ע כלל ולכן הכסף אינו מחייב את הזהב, וע' במחנ"א שתמה אמאי בהבטיח לו חפץ בפעולתו מותר לו ליתן דמים וליכא מש"פ, ובאמת לק"מ דבשלמא במתן דמים דמדאו' קני איכא שפיר מש"פ, דהניחו חכמים לטותא על ששינה, אבל בשכר פעולה אם היו מתקנים שלא יקנה הי' ראוי שלא ישלם לו כלל דהא הוא רצה להקנות והלה לא קנה ובמה יתחייב דמים, ואם באנו לומר דהוא מחייב א"ע בדמי שכר פעולתו, ומחיר הדמים הוא מקנה החפץ, ונהי דל"ק החפץ מ"מ חייב דמים ועל החפץ הוא במש"פ, הא מנלן, דלמה לא רצה רק לחייב א"ע בחפץ ולא בדמים כלל ואם ל"ק החפץ גם דמים א"ח לו, וגם את"ל דחייב

לו שכר פעולה [חייב] רק שווי שכר פעולתו, לא כשווי החפץ [עקצוה"ח של"ב] כיון דעל תנאו קאי במש"פ, לכן תיקנו חז"ל דלא ליקו במש"פ, וא"כ אם כוונתו הי' על גוף החפץ למה הועיל הבטחתו וע"כ רק לדמי שיתחייב כשווי החפץ, אבל את"ל דהועיל למש"פ אם (יעבור) [יקבל ע"ע] מש"פ לא תוכל לחייבו בשווי החפץ, דיוכל לומר דכוון להבטיחו בטלה ואם יעבור יהי' במש"פ, אבל שיתחייב דמיו אם לא יתן הטלה מנלן, וכיון דתקנת הלוקח הי' שלא יקנה בשביל החשש נשרפו חטיך ושיהי' במש"פ, א"כ זה שייך בכל מתן דמים, דאף אם יהי' במש"פ לא יפסיד הלוקח דמעותיו חוזרין, אבל כאן [בשכר פעולה] דלא ישיג רק שכר פעולתו [לא כשווי החפץ] שפיר התירו לו ליתן דמים ולא הניחו עליו לטותא, וממילא כיון דליכא מש"פ, ע"כ כוונתו הי' לדמי החפץ, דאל"כ למה הבטיח הא א"א מוציא דבריו לבטלה [ע' ערכין ה' א'] אבל א"ת דקאי במש"פ ל"ה דבריו לבטלה, די"ל דל"ח א"ע בדמי החפץ רק בגוף החפץ, שאם יאבד לא יצטרך לשלם ואם ירצה לא ישלם רק כפי שווי פעולתו ויקום במש"פ, וא"כ יהי' הפועל נפסד, לכן תיקנו שלא יהי' מש"פ כדי שהפועל ישיג כל דמי החפץ ולא יפסיד וז"ב וכיון שזכינו לזה דהפועל אינו במש"פ וע"כ כוונתו לחייב א"ע מיושב דברי הריטב"א, דשפיר בכ"מ הכסף א"ק אף בתורת חיוב דמנלן שרצה לחייב א"ע דלמא בתורת קנין ולא קנה כדי שלא יאמר נשרפו, וא"ת למה הקנה, י"ל דהקנה למש"פ, אבל כאן דמש"פ ליכא א"כ שפיר בטלה סתם אמרינן דחייב א"ע בתורת חיוב ליתן טלה:

וארווחנא בזה ליישב דעת הסמ"ע (רסי' קצ"ד) בשיטת הרמב"ם דישראל מעכו"ם קונה או בכסף או במשיכה, ועכו"ם מישראל רק במשיכה, ותמוה איך יפרנס דברי הרמב"ם (בפ"ד מאמ"ז הי"ג) שכ' בהתבעלי בטלה זה בזונה נכרית דא"צ משיכה הוי אתנן, והא התם עכו"ם מישראל וכ' שא"צ משיכה, ולפ"ז אמינא דבר נכון דודאי ס"ל להסמ"ע דלהרמב"ם פשיטא לי' כסברת הריטב"א דבטלה סתם א"י לסלקו בדמים מטעם שכירות פועל דנקנה בדבור וא"י לסלקו בד"א כמו הא דטול מה שעשית בשכרך, ורק בטלה זה קו' הגמ' הי' בישראלית, כין דמעות א"ק, מחששא דנשרפו חטיך, א"כ בטלה זה ודאי לא חל החיוב רק אדמים, דאל"כ יאמר לו נשרפה דאין כאן חיוב רק אטלה זה, בשלמא בטלה סתם אם יאבד א' מהטלאים לא נפטר מחיובו כיון דמכאן ולהה"ג ל"י יד"ח לומר שלך מת, ול"ד לשור בשורי אני מוכר לך, ואי שישרפו כולם, ודאי טרח ומציל בשביל שאר הטלאים שהם שלו, משא"כ בטלה זה, וכ"ז בישראלית דתקנו התקנה מחשש דנשרפו, אבל בזונה עכו"ם אטו תקנתא לדידהו עבדי, דהכי מבואר [בחו"מ סי' רנ"ו] לענין מתנת שכ"מ שאין מועיל אם נתן לעכו"ם, א"כ שפיר בטלה זה אין החיוב רק על

טלה זה ואם יאבד מה בכך תפסיד, א"כ בכה"ג ודאי א"י לסלק בדמים, א"כ שפיר א"צ משיכה דקניא בדבור כדין שכירות פועל, ובזונה עכו"ם לא גרע טלה זה מטלה סתם דא"י לסלקה בדמים רק באותו טלה וא"כ הוי אתנן ול"ק על הר"מ לפי' הסמ"ע. ומסולק בזה קו' תוס' ב"מ (דמ"ח ב') שהק' דר"ח אדר"ח דבב"מ אמר כדרך שתקנו משיכה במוכרין כך תקנו בלקוחות הרי דס"ל דמשיכה תק"ח ומעות קונות ד"ת וא"כ מדישראל בכסף עכו"ם במשיכה, וא"כ איך אמר ר"ח בע"ז שם בזונה עכו"ם דלא מחסרי משיכה והיינו כר"ל ולדברינו ניחא דאף דמעות א"ק בעכו"ם מ"מ ל"ש תקנתא דנשרפו דלא תיקנו בעכו"ם א"כ שכירות פועל בדבור שא"י לסלקה בד"א כ"א בטלה זה וכנ"ל:

אבל ק"ל טובא לדעת הרמב"ם דישראל מעכו"ם קונה בין לבכסף בין במשיכה אמאי לא תיקנו חז"ל דלא יקנה בכסף משום תקנתא דישראל דלא יאמר העכו"ם נשרפו בעליי', בשלמא לתי' השני בתוס' ב"מ (דמ"ג א') על הקו' דא"כ יאמר לו נשרפו מעותיך, דכיון דמדאו' קנה א"כ מותר להשתמש בהמעות והוי שואל, י"ל כיון דעכו"ם אין לו דין שמירה דרעהו כתיב וכדקיי"ל בחו"מ (סי' ש"א ס"א) א"כ יוכל לומר נשרפו מעותיך, אבל לתי' הראשון משום דכספים אין להם שמירה אלא בקרקע הוי פושע, א"כ ק' דהא הרמב"ם בפ"ב משכירות ה"ג סובר דאף דאתמעט מרעהו שומרין בעכו"ם לא נתמעט רק מגנבה ואבדה ואונסין ולא מפשיעה א"כ אמאי לא עבדי תקנתא בישראל מעכו"ם שלא יקנה כדי שלא יאמר נשרפו חטיך בעליי', וע"ק אף לדעת התוס' שם לתי' השני דכיון דמותר בתשמיש הוי שואל, הא התוס' בב"מ (דכ"ט א') כ' דבשביל היתר תשמיש דאמרינן דהוי שואל ל"ד, רק הוי לוה עליי', והביאו ראי' מדפרכינן (דמ"ג) כי לא הוציא נמי למעול, והא לא בקע לא קנאו אע"כ דהוי לוה גמור, א"כ אף בעכו"ם לא יפטר אם ישרפו מעותיו דהוי לוה וחייב באונסין, דעכו"ם אימעט רק מדין שמירה, וא"כ ק' למה לא תיקנו דישראל מעכו"ם לא יקנה בכסף.

הן אמת שקו' זו אפ"ל דאנן קיי"ל במעות מותרין כר"נ נאנסו לא, א"כ אף דמעות קונות מדאו' ומותר להשתמש מ"מ לא מחייב באונסין רק בגנבה ואבדה, וא"כ בישראל מישראל דחייב בגו"א שפיר ל"ח דיאמר נשרפו מעותיך, דאף דדליקה הוי אונס, מ"מ אי יכול לקדם להציל בשכר חייב כשלא קידם כמו ביכול לקדם ברועים ומלקות [עחו"מ סי' ש"ג סעיף ג' ח'] א"כ ודאי יטרח ויציל, וכ"כ הריטב"א ז"ל בב"מ (דמ"ז ב') אהא דפריך בנשרפו חטיך, ולאו שלומי בעי ומשני שמא יאמר נשרפו באונס דלאו אונס ממש קאמר אלא כעין אונס בגניבה ואבידה עכ"ד ומש"ה י"ל דל"ח לתקן רק שמא יאמר נשרפו באונס כעין גו"א אבל שיאמר נשרפו באונס גמור ל"ח דמלתא דל"ש היא ויבוש

לטעון מלתא דל"ש [עחו"מ פ"א סכ"ג וקכ"ו סי"ג וש"ך כללי מיגו כ"ב] ואלא אם באמת יארע אונס גמור, למה יתקנו שירויח הלוקח ויפסיד המוכר, וא"ל דתקנו פן לא יהי' אונס והוא יטעון שנאנסו, ז"א דהא יצטרך לשבע ול"ח שישבע לשקר שיתקנו בשביל זה וע"כ דתקנו מחשש נשרפו כעין גנו"א ושפיר לא חששו לתקן שמא יאמר נשרפו מעותיך דבמעות כעין גנו"א לשלומי בעי, וכ"ז בישראל דחייב בדין שומרין אבל בעכו"ם דאימעטו מד"ש שפיר לא תקנו דמעות לא יקנה דא"כ יאמר נשרפו מעותיך:

אבל קו' ראשונה לתי' קמא דתוס' משום דכספים אין להם שמירה אלא בקרקע ק' דהא גם עכו"ם חייב בפשיעה לדעת הרמב"ם ז"ל א"כ אמאי לא תקנו דישראל מעכו"ם לא יקנה בכסף:

ואפ"ל דהרמז"ל סובר דהואיל ומע"ק מה"ת ומותר להשתמש בהם אינו מחויב לטמון בקרקע, רק פקדון דאסור להשתמש בהם מחוייב לטמון, וא"כ סכ"ס יאמר לו נשרפו מעותיך, וא"ל דהי' להם להפקיע היתר תשמישן ג"כ ולא יוכל לומר נשרפו מעותיך, ז"א דלא יתקנו בעכו"ם יותר מבישראל מישראל דלא הפקיעו היתר תשמישן ולכן שפיר ישראל מעכו"ם קונה בכסף:

ונ"ל דיצא להרמב"ם ז"ל הדין דישראל מעכו"ם קונה בין בכסף בין במשיכה מסוגיא דב"מ (דמ"ח א') דאמר רבא מתניתא מסייע לי' לר"ל דנתנה לבלן מעל וא"ר דוקא בלן דלא מחסרא משיכה אבל ספר דמחסרא משיכה לא, והתניא נתנה לספר מעל ומשני בספר נכרי, והקשו בתוס' ר"י איך יפרנס הא דבלן אבל ספר לא, ותי' דמוקי הא דבלן בנכרי דדוקא בלן אבל ספר לא דנכרי אינו קונה רק במשיכה, ולדעת הרמב"ם ז"ל ק' קו' תוס' דלדידי' גם נכרי קונה בכסף ומדוע ספר לא, גם תוס' דחקו עצמם לתרץ איך מביא רבא סייעתא לר"ל, הא אפשר לומר בבלן עכו"ם וכר"י ע"ש. לכ"נ עפ"י מה שהק' תוס' [בע"ז דס"ג א'] מאי סייעתא מהא דספר לא דלא כר"י דאי כר"י דמ"ק ד"ת למעול, הא י"ל כיון דתיקנו רבנן דמעות ל"ק מש"ה לא מעל, וה"נ אמרינן גבי אתנן (שם) בטלה זה לא הוי אתנן לר"י אף דמדאו' קני מ"מ כיון דרבנן תיקנו שלא יקנה לא הוי אתנן ונראה בישוב קו' זו, דהנה תוס' ב"מ (דמ"ג א') כ' דהא אי מוכר מותר להשתמש בהדמים תליא אי ד"ת מעות קונות לא הפקיעו היתר תשמיש, אבל אי ד"ת מל"ק א"ר להשתמש בדמים, ולפ"ז שפיר מהא דבלן ראי' דלא כר"י דאי כר"י דמעות קונות א"כ נהי דרבנן תקנו שלא יקנה מ"מ מותר להשתמש א"כ למעול, דרבא לטעמי' דפריך בב"מ (דמ"ג א') לר"נ אי שואל לא הוי שוכר נמי לא הוי א"כ י"ל דסובר כר"ה דחייב באונסין וא"כ אי ד"ת מ"ק ומותר להשתמש גם ספר למעול כמו במעות מותרין דמעל קודם שהוציא, ולפ"ז

הרמב"ם ז"ל דפסק כר"נ דנאנסו לא וא"כ שפיר מצי סבר כר"י דמעות קונות ומ"מ בספר לא מעל כיון דרבנן תקנו דלא קני ובשביל היתר, תשמיש לא הוי רק ש"ש ומש"ה לא מעל, ולפ"ז גם ר"י מוקי הא דבלן בישראל דל"ל הא דר"ה אפי' נאנסו, אבל רבא דהקשה על ר"נ נראה דס"ל כר"ה אפי' נאנסו ושפיר לטעמי' הקשה לר"י, ואלא דלוקי לר"י הא דבלן בנכרי לא הוי מצי כיון דישראל מעכו"ם קונה בכסף או במשיכה ואף ספר ימעול, ועכצ"ל דמיירי בישראל ולא מעל כר"ל:

וא"כ יצא לו להרמב"ם ז"ל דישראל מעכו"ם קונה גם לר"י בכסף דאל"כ מאי פריך רבא הא הי' אפ"ל בבלן נכרי ומש"ה ספר לא ע"כ משום דבעכו"ם כסף קונה ג"כ ואמאי ספר לא וכנ"ל:

ובהכי ניחא מאי דפסק רבינו (בפ"ו ממעילה ה"י) קנה חפץ ולא משך אם מעכו"ם מעל ואם מישראל לא מעל ותמה מרן בכ"מ הא הך לר"ל איתמר אבל לר"י גם בישראל מעל, ולדברינו אין מקום לתמיהתו דלדידן דקיי"ל כר"נ נאנסו לא א"כ כיון דרבנן תקנו דלא יקנה ל"ק ולא מעל ובשביל היתר תשמיש לא הוי רק ש"ש, משא"כ בגמ' רבא הוא דקאמר והוא ס"ל כר"ה גם נאנסו, וז"נ בכוונת הרמב"ם ז"ל. שוב מצאתי להגאון כתר כהונה ז"ל שהרגיש בישוב דברי הרמב"ם ז"ל כמ"ש:

אבל יש לי לתמוה על הרמב"ם ז"ל (פ"ו ממעילה שם) שכ' ז"ל נטל פרוטה של הקדש ונתנה לבלן אעפ"י שלא רחץ מעל שהרי נהנה בהיותו רוחץ בכל עת שירצה, וכן נתנה לאחד מבעלי אומניות מעל, אעפ"י שעדיין לא עשה מלאכתו, ובה"י כ' וז"ל קנה חפץ ולא משך אם מן העכו"ם מעל אם מן הישראל לא מעל, וא"כ דבריו סותרין זא"ז, דבגמ' פריך הני ברייתות אהדדי הא דנתנה לספר או לבעלי אומניות לא מעל עד דמשך, אהא דנתנה לספר מעל, ומשני כאן בנכרי כאן בישראל, וא"כ אחר שהביא הדין דבלן וכ' וכן נתנה לאחד מבעלי אומניות, משמע דשוין לבלן דלא מחסרא משיכה דבנתינת דמים מועל וק' הא בגמ' מדמה בעלי אומניות לקנה חפץ דבעינן משיכה ולמה לא חילק רבינו בבע"א בין ישראל לעכו"ם, וא"ל דהך אם מישראל לא מעל קאי גם אבע"א, ז"א דהא כ' בע"א בה"ט וכ' בלשון וכן, משמע דדינם שוה לבלן ובבלן הא אין חילוק בין ישראל לעכו"ם דבתרוויי' מעל, ותימה על מרן הכ"מ ז"ל שלא הרגיש בזה, ומצאתי להנה"מ (בסי' של"ג) שהרגיש בזה, וכ' ליישב דשוכר פועל עם כלי אומנות דמי לשוכר פועל עם סוס דמשמע (בסי' רכ"ז סל"ג) דכ"א הוא קנין בפ"ע, ושכירות מטלטלין קונה בכסף לחוד כמבואר (בסי' קצ"ח) וכן שכירות הפועל נקנה בכסף לחוד, רק לר"ל ה"ט דבעי משיכת תספורת, כיון דלכלי אומנות בעי לר"ל קנין משיכה, ובלא משך יכול לחזור אפי'

מהאומן עצמו דדמי למוכר ב' דברים בסך אחד כשהאחד אינו נתפס בקנין גם השני קנינו בטל כמבואר (בסי' רט"ז), אבל לר"י דמעות קונות ד"ת רק משום החשש דנשרפו חטיך בעלייי', שפיר פסק הרמב"ם בנתנה לא' מבעלי אומניות מעל אפי' בלא משיכה כיון דקיי"ל דשכירות כלי וכן שכירות פועל קונה בכסף כיון דל"ש החשש נשרפו חטיך, אבל בקנה חפץ מישראל לא מעל דעקרו חז"ל קנין כסף והפקר ב"ד הפקר עכ"ד, אבל לא הועיל בתירוצו דלשיטת הרמב"ם דבעכו"ם מעות קונות, א"כ איך יפרנס הברייתא דנתנה לספר או לא' מבעלי אומניות לא מעל דאי מיירי לר"י בישראל אמאי לא מעל הא בשכירות כסף קונה, ואי בעכו"ם הא לשיטת הרמב"ם ז"ל בעכו"ם נמי כסף קונה

ולכ"נ לע"ד ליישב עפ"י דברי הנה"מ הנ"ל דודאי בבעלי אומניות אין הדבר נקנה רק נתן מעות להאומן שיעשה מלאכתו, א"כ הוי כמחייב עצמו האומן לעשות מלאכתו מחיר הכסף ואם לא יעשה שוכר הבעה"ב פועלים אחרים והוא ישלם המעות, א"כ ל"ש נשרפו חטיך כלל ובודאי מועיל הממון שנותן שיתחייב האומן עבור זה לעשות מלאכתו, דדוקא בנתן מעות לקנות הכלי ולא משך דמי להבעלי בטלה זה דאינו מועיל שיהי' גוף הטלה קנוי, אבל להתחייב עצמו לעשות מלאכת הבעה"ב שפיר מהני דאגב הנאת מעות גמר ומחייב עצמו ושפיר פסק הרמב"ם ז"ל דמעל, אמנם שיתחייב הבעה"ב לשלם יתר הדמים אם לא נתן רק מקצתן לא מצינו כלל, בשלמא היכי שקונה חפץ שפיר נתחייב ביתר הדמים כיון שקנה במקצת הדמים את החפץ נתחייב לשלם השאר, אבל כשאינו קונה החפץ, רק ע"י מקצת הדמים שנתן נתחייב הלה לעשות מלאכתו הר"ז דומה למה דקיי"ל (בסי' ל"ט) בחו"מ שאף בכתב שטר הלואה ונשתעבד הלוה בנכסיו מ"מ רשות ביד המלוה שלא להלות ויכול לחזור (ועש"ך שם בשם הרשב"א ז"ל ועכצ"ל בדברי הרשב"א דדוקא בקונה חפץ, אז כיון שמשך נתחייב בדמי', אבל בקונה שעבוד ל"א דנתחייב בדמי' כלל וכ"כ הנה"מ שם בכוונתו ע"ש) וא"כ אף שנתן פרוטה לאומן והבטיח לתת לו דינר הגם שהאומן נשתעבד לעשות מלאכתו מ"מ הבעה"ב יכול לחזור ולא נשתעבד לתת לו דינר דבמה נשתעבד כיון דלא משך התספורת, וא"כ ממילא גם האומן יכול לחזור ושפיר פסק הרמב"ם ז"ל דלא מעל במה שנתן הפרוטה כיון דאם יחזור מליתן מה שהבטיח גם האומן יחזיר לו הפרוטה, אמנם הברייתא סתמא קתני משמע גם אם נתן להאומן כל הדמים שהבטיח נמי לא מעל עד דמשך תספורת וס"ל לתנא דברייתא גם בנתן הדמים יכול לחזור וזה תליא בפלוגתא אי מלוה ברשות בעלים לחזרה אי לא [בקדושין דמ"ז ב'] דמ"ד מלוה ברשות בעלים לחזרה הרי ס"ל אף דנתן. המעות יכול לחזור כיון דל"ק רק שעבוד, וכן ס"ל לתנא דברייתא מש"ה לא מעל עד

דמשך דאז קנה החפץ וא"י לחזור ומש"ה מעל, אבל הרמב"ם ז"ל דפסק [בפי"ג ממלוה ולוה ה"ה] מלוה לאו ברשות בעלים לחזרה וכשנתן המעות א"י לחזור עוד דרך במה שנשתעבד הלוה עדיין לא נתחייב המלוה, אבל כשנתן הדמים א"י לחזור, לכן שפיר פסק קנה חפץ ולא משך אם מעכו"ם מעל, וסתמא כ' קנה חפץ [ודקדק שלא לכתוב נתן פרוטה] דמשמע דנתן כל הדמים וא"כ א"י לחזור בו ומש"ה שפיר מעל כיון דא"י לחזור גם הלה א"י לחזור,:

ולפי"ז מברייתא סייעתא לר"ל איכא אבל תיובתא לר"י ליכא דלר"י י"ל דהך ברייתא כר"מ דמלוה ברשות בעלים לחזרה מש"ה בעי דימשוך תספורת דנהי דהאומן נשתעבד בלקיחת המעות לעשות מלאכתו מ"מ ברשות הנותן לחזור עד דמשך תספורת ודמי לנתן מעות ללוה דעדיין יכול לחזור בו למ"ד ברשות בעלים לחזרה אבל לדידן דקיי"ל לאו ברשות מלוה לחזרה א"כ א"י לחזור בו בנתן כל הדמים מש"ה מעל:

אמנם כיון דלר"י לא מתוקמא הברייתא אליבא דהלכתא מש"ה מייתי מינה סייעתא לר"ל, דלר"ל אתיא שפיר הברייתא אליבא דהלכתא ואפ"ה לא מעל דבעי משיכה דגם שכירות אליבא דר"ל ל"ק רק במשיכה, אבל לר"י ד"ת מ"ק רק מחשש דנשרפו א"כ שכירות קניא בכסף לבד וגם שכירות האומן שישתעבד לעשות מלאכתו מהני בכסף, ע"כ הברייתא כמ"ד ברשות בעלים לחזרה מש"ה גם כשנתן לו כל הדמים יכול לחזור וגם האומן יכול לחזור מש"ה לא מעל, אבל למ"ד דלאו ברשות בעלים לחזרה מעל גם כשלא משך עדיין התספורת וע"כ ברייתא דלא כהלכתא אליבא דר"י, וא"כ שפיר הוי סייעתא לר"ל דלדידי' הברייתא ומתניתין דנתנה לבלן כהלכתא דמלוה אינו ברשות בעלים ומ"מ לא מעל כיון דלא קנה הכלי כל דלא משך עדיין וכמ"ש הנה"מ שם כנ"ל, וז"נ בישוב דברי הרמב"ם ז"ל.

סימן כז

בענין דנ"ל

הדרין לדינא היוצא מדברינו [בסי' שלפ"ז] להרמב"ם הישראל קנה היי"ש מהעכו"ם, וגם לדעת החולקין דישראל מעכו"ם א"ק בכסף, מ"מ לפי דברי הריטב"א ז"ל הנ"ל י"ל כיון דלא אמר יי"ש זה רק סתם יי"ש קנה, וא"כ עבר בב"י:

אמנם לדעת הנ"י (בפ' הזהב) שכ' דאם משך פירות והתנה לתת לו כור חטים חדשים חייב ליתן כמו שפסק ומקורו מהא דר"א בב"מ (דמ"ה ב') (ומה שהק' עליו מ"ש מפועל כשהבטיח לו טלה זה דא"ח ליתן לו רק דמים וע' נה"מ (סי' ר"ג), למ"ש ניחא דשם לא

מיירי בהבטיחו חטים הללו רק חטים חדשים ודמי לטלה סתם שכ' הריטב"א דמחוייב לקיים, וכמש"ל בסברתו, אבל בחפץ זה אם נימא דמחויב ליתן לו רק חפץ זה וא"י לתת לו אחר, א"כ שייך חששא דנשרפו לכן התקנה דיתן לו דמים ולא מבעי' לדעת נה"מ (שם) דאינו מחויב כלל לתת לו אחר דדמי לאפותיקי מפורש, אלא אפי' לדעת הקצוה"ח (שם) דנשרף מחויב לתת לו אחר, מ"מ אם יתייקר יהי' בידו ליתן דמים כמ"ש בקצוה"ח (שם) א"כ שפיר טרח ומציל ושייך התקנה, משא"כ בחטים סתם דאז ודאי אף אי מחוייב ליתן חטים ממש מ"מ הוא רק מצד חיוב ול"ד לשור בשורי דמראהו מת, וא"כ אם יאבד כור חטים לא יוכל לומר דידך נאבד ושפיר טרח ומציל ומש"ה מחויב ליתן חטים ממש כמו שפסק, וניחא קו' הנה"מ מהא דהבעלי בטלה זה ומדברי הגה"ה (בסי' של"ב), דשפיר יש חילוק בין חטים סתם), ומכ"ש לדעת הר"ן הו"ד בש"ך (סי' של"ב) דגם בחטים סתם לא קנה בשכר פעולה החטים רק דמיהן ע"ש, בנ"ד ודאי דא"ע בב"י, לא מבעי' לדעת הר"ן כיון דל"ק הי"ש, רק דמיהן, דודאי א"ע בב"י, אלא אפי' לדעת הנמוק"י והריטב"א ז"ל דבסתם מחוייב ליתן לו החטין מ"מ בנ"ד כיון דאינו מצד רק מצד חיוב א"כ כיון דקיי"ל מכאן ולהבא גובה לא עבר כלל בב"י, דנהי דא"י לסלקו בדמים מ"מ יוכל לסלקו ביי"ש אחר, שפיר שייך מכאן ולהבא גובה דמאי נפ"מ אי מצי לסלוקי בזוזי או ביי"ש אחר, ודוקא במוכר לו חמץ בקנין דאז מראהו אבד א"כ חזינן דגוף החמץ קנוי לו ודאי עבר בב"י אף אם העכו"ם קיבל עליו אחריות, דדמי לפקדון שביד עכו"ם וקע"א, דישראל עובר דלא קיי"ל כהגאונים בהא כמבואר באו"ח (סי' ת"מ) אבל כבדינא דנמוק"י דכיון דמשך זה נתחייב זה בדמי' ונתחייב ליתן מה שהבטיח רק מטעם חיוב, ומדין קנין ל"ק הי"ש רק חוב הוא עליו שפיר שייך מכאן ולהבא גובה, וטעמא דמילתא, דפקדון דכל היכא דאיתא ברשותי' דמארי' איתא שפיר מקרי לכם וגם בכל גבולך ועובר בב"י, אבל כשהוא שלו מצד חוב אינו ברשותו להקדיש כלל דמאי נפ"מ אם החוב מעות או מטלטלין, כשאינו קנוי לו לא מקרי לכם כלל ולא הוי ברשותו כלל, והכי חזינן למ"ד של"ד אינו גובה מיורשין דהוי רק חוב, ואפי' למ"ד ש"ד מ"מ מצד תק"ח א"ג מיורשין, אבל פקדון דל"צ גביית ב"ד כלל וברשותי' קאי שפיר הוי לכם וקרינן בי' בכל גבולך, משא"כ בחוב, ורק למ"ד למפ"ג אגלאי מלתא דלמפרע הי' שלו שפיר עובר, אבל למאי דקיי"ל מכאן ולהבא גובה לא עבר כלל, וע' תשו' פמ"א (סי' מ"ו) באחד שמכר לעכו"ם חתיכה פשתן וקצץ עמו מעות ומדה יי"ש שכ' דנהי דלא משך ולדעת הסוברים דישראל מעכו"ם א"ק רק במשיכה לא קנה, מ"מ הוי מדין חליפין דבהחתיכה פשתן יש כמה אמות ובעד אמה אחת נותן לו יי"ש והוי חליפין ולדעת ר"ת

נקנה בחליפין לעכו"ם עכ"ד ע"ש, ואמאי לא נסתפק דעכ"פ מתורת דמים מחוייב לתת לו יי"ש וכמ"ש הנמוק"י, אע"כ משום חיוב הו"א מכאן ולהב"ג, הרי כמ"ש דאף שא"י לסלקו בזוזי כיון דיכול לסלקו באיזה יי"ש שירצה ולא נתברר איזה יי"ש של ישראל הוא אמרינן מכאן ולה"ג ולא עבר בב"י:

וכ"ז לדעת הר"ן ונמוק"י עפ"ד הריטב"א ז"ל שפיר ל"ק ולא עבר, אבל לדעת הרמב"ם דישראל מעכו"ם קונה בכסף ודאי קנה היי"ש ועובר בב"י א"כ צ"ע מה לעשות בתקנתו לדעת הסמ"ע דעכו"ם מישראל ל"ק בכספא א"כ איך ימכרנו לעכו"ם, וכיון דישראל מעכו"ם קונה ועכו"ם מישראל ל"ק אין כאן עצה למכור לעכו"ם:

ולא ע"ז לבד אנו דנין אלא על כל הקונים חמץ מעכו"ם ועומד עדיין בבית המוכר ולא נתברר עדיין איזה שייך לישראל מה יעשו לדעת הסמ"ע במכירתם שלא יעברו אב"י כיון דישראל קנה בכסף א"כ החמץ שלו ולמכור א"י כיון דעכו"ם ל"ק בכספא ומשיכה א"א כיון דלא נתברר עדיין:

ונראה לצאת ידי הסמ"ע יתנה עם העכו"ם הקונה שבכסף לבד יקנה, ובכה"ג גם הסמ"ע יודה, דהכי חזינן בבכורות (רפ"ב) דפריך מלוקח גרוטאות (מן העכו"ם ומצא בהם כו"ם אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר ואם משנתן מעות משך יוליך הנאה לים המלח וא"א מעות קונות משיכה ל"ל) ומשני שקבל עליו לדון בד"י, מוכח דבהתנה קונה:

הן אמת שתמוה טובא דא"כ למה טרחו בבכור וחמץ להצריך כסף והקנאת מקום הא הי' די שיתנה בפי' שיקנה בכסף או במשיכה, וכבר העיר בזה המחנ"א ולא תי' כלום איברא דהש"ך (בסי' קצ"ח) כ' דהתנה ישראל לקנות בכסף לא מהני דא"י לעשות מדבר שאינו קנין שיהי' קנין, אבל כבר תמה עליו בקצוה"ח דהא משני בגמ' שקבל עליו לדון בד"י, אלמא דמהני תנאי*, והי' נ"ל דהנה תוס' ב' היכא דליכא מעות כ"ע מודי דמשיכה קונה וכן בעכו"ם בחדא אם ישראל במשיכה עכו"ם בכסף מ"מ היכא דליכא כספא גם עכו"ם קונה במשיכה דאל"כ מתנה איך יקנה, והנה נהי דנימא דא"י לעשות קנין מדבר שאינו קנין כמ"ש הש"ך, מ"מ להתנות שלא יקנה לו זה הקנין, פשיטא דמהני*, וכמבואר בב"מ (ד"י) נפל גלי אדעתי' דבד"א לא ניחא לי' דלקני, והרי אין דם קונה בע"כ וכיון שאינו רוצה שקנין זה יקנה לו ודאי ל"ק בי', ושפיר יכול להתנות שלא יקנה לו קנין זה וז"ב:

ולפ"ז נהי דא"י להתנות דמשיכה יקנה בעכו"ם מ"מ יכול להתנות דכסף לא יקנה וממילא הוי כמקום דליכא כסף ושוב משיכה קונה, א"כ שפיר משני התם שקיבל עליו לדון בד"י דלא יקנה בכסף ומקום דליכא כספא לכ"ע משיכה קונה, והכי דייקא לישנא דגמ' דלא אמרו שהתנה שיקנה במשיכה רק שקבל עליו לדון בד"י, דלר"ל מדינא מעות אינו

קונה א"כ ממילא משיכה קונה מדינא, א"כ ל"ק קו' הקצוה"ח דכיון דהא דכסף בישראל ל"ק אליבא דידן אינו משום דאיכא משיכה (דנימא היכי דליכא משיכה מעות קונות) דאדרבה מה"ת מעות קונות ולא משיכה, רק מטעם תק"ח שלא יאמר נשרפו, א"כ אף, אם לא יהי' מציאות למשיכה מ"מ כסף לא יקנה מתק"ח שלא יאמר נשרפו א"כ ל"מ מה שיתנה דמשיכה לא יקנה דמ"מ לא יקנה בכסף, ושפיר כ' הש"ך דא"י לעשות מדבר שאינו קנין שיהי' קנין וז"נ:

ועפ"ז י"ל קו' תוס' [ב"מ דמ"ח ב'] שהבאנו לעיל אהא דמוקי ר"ח בזונה נכרית הא הוא ס"ל כר"י וא"כ אין הנכרית קונה בכסף, ולפ"ד ניחא דלכאו' ק' מאי פריך [והא מחסרא משיכה] דלמא מיירי בהתנית שתקנה בכסף, אך באמת לק"מ כיון דס"ד דמיירי בישראלית שפיר פריך, דבישראלית ל"מ תנאי דהא עדיין איכא חששא דנשרפו חטיך וא"י לעשות מאינו קנין קנין כמ"ש הש"ך, אבל למאי דמוקי בזונה נכרית א"כ מאי דל"ק בכסף הוא רק משום דאיכא משיכה ומדינא ל"ק, א"כ שפיר י"ל דמיירי בהתנית שלא תקנה במשיכה רק בהנאת ביאה א"כ ליכא משיכה ושפיר קנתה:

ובהכי ניחא קו' תוס' בע"ז [דע"א א' ד"ה שקילו] בהא דאמר רב להני דכיילי חמרא [כי כייליתו חמרא לעכו"ם שקילו זוזי מינייי והדר כיילן להו כו' דאי לא עבדיתו הכי כי קא הוי יי"נ ברשותייכו קא הוי וכי שקילתו דמי יי"נ קא שקילתו] והקשה ר"ת אי משיכה בעכו"ם קונה, א"כ מעות א"ק מאי מהני נתינת דמים מעיקרא מ"מ הוי יי"נ ברשותו של ישראל מיד שנגע בו ועדיין אינו של עכו"ם עד שימשכנו, ולפ"ד ניחא, דהנה המ"ל (בפ"א ממכירה) הביא בשם מהריב"ל דבנשבע שלא למכור בשטר הוי כאלו פירש דבכספא אקני, א"כ ה"נ כיון דאי מקנה במשיכה יהי' דמי יי"נ בידו והוי איסור הוי כאלו פירש בהדיא שבכסף יקנה, ואף אם נפקפק בזה, י"ל דבאמת יהי' תנאי ביניהם שיקנה בכסף:

ובזה י"ל מה שיש לדקדק דבבכורות פרכינן ואי מעות קונות משיכה למ"ל ומשני שקבל עליו לדון בד"י ואלו בע"ז [שם ע"ב] פריך [לאמימר דאמר משיכה בעכו"ם קונה, מהך ברייתא דהלוקח גרוטאות ומצא בהם כו"ם אם עד שלא נתן מעות משך יחזיר] אי ס"ד משיכה בעכו"ם קונה אמאי יחזיר, ולא משני שקבל עליו לדון בד"י, ולפ"ד ניחא דבבכורות דרצה לשנויי דמע"ק וכיון דבמקום דליכא מעות לכ"ע משיכה קונה כמו במתנה ומציאה שפיר משני שקבל עליו לדון בד"י דכסף לא יקנה לו וממילא משיכה קונה ואיצטרך משיכה, אבל בע"ז דבעי לשנויי דמשיכה קונה ולא כסף ולא מצינו בשום מקום דהיכא דליכא משיכה כסף קונה, א"כ לא הו"מ לשנויי שקבל עליו לדון בד"י דמשיכה לא יקנה, דהא סו"ס כסף ל"ק אף דליכא משיכה, [וא"כ אמאי בסיפא משנתן

מעות משך לא יחזיר, הא במשיכה לא קנה ע"י תנאו, ובכסף ל"ק אף בהתנה כמ"ש הש"ך ודו"ק]* ונראה שכן הוא דעת רש"י ז"ל שכ' [שם בבכורות], דר"י יליף מעות קונות מה"ת מהקדש דכתיב ונתן הכסף וקם לו, ותוס' דחו דבריו דשאני הקדש דכל היכי דאיתי' בי גזא דרחמנא איתא ול"ש משיכה מש"ה כסף קונה ע"ש, אמנם דעת רש"י ז"ל נראה דס"ל דגם במקום דליכא משיכה כסף ל"ק, דדוקא משיכה דהוא קנין בגוף החפץ שפיר שייך לומר היכא דליכא כסף, קנין בגוף החפץ קונה לכ"ע, אבל כסף אי ס"ד דלאו קנין הוא לפי שאינו בגוף החפץ גם במקום דליכא משיכה לא יקנה [ומדוע קונה בהקדש, וע"כ דמעות קונות] ודייק לה מהא דלא משני בע"ז כמו בבכורות וכמש"ל, וכ"ז לפלפולא:

אמנם מה שטרחו האחרונים לחפש בקניני בכור וחמץ ולא נתנו עצה להתנות, נראה דלכאו' צ"ב מאי דמשני שקבל עליו לדון בד"י, דבמה יתחזק זה שמקבל בדברים בעלמא ע"ע לדון בד"י, וכן בערכין (דכ"ג) משני כן, ובמאי יחול הדבור, לכ"נ והוא לדעתי אמת, דמה שרוצה שזה יהי' קנין ודאי ל"מ אחר שאינו קנין, רק כיון דחזינן דגר תושב מקבל עליו מצות ב"נ ומקבלין אותו לענין דינים השייכים אליו [ע' ע"ז דס"ד ב'] וגם יש שמקבל עליו שלא לחלל שבת או שמקבל ע"ע מילה, מוכח דהתורה גזרה שכל ב"נ הרוצה לינהג בדת יהודית במצוה אחת מקבלים אותו דאל"כ הא ב"נ ששבת ח"מ [בסנהדרין דנ"ח ב'] רק במקבל עליו בתמידות שלא לחלל שבת מהני ולא קעבר, והתורה הזהירה עליו [ע' יבמות דמ"ח ב'] וינפש בן אמתך והגר, א"כ ה"נ כשמקבל עליו לדון בד"י לענין הדינים שיקנה בכסף ולא במשיכה או להיפך מהני דבריו ולכן כיון דבבכורות אזלא הסוגיא לר"ל דבישראל משיכה קונה ורק החסרון הוא לפי שקנה ישראל מעכו"ם, והעיקר תלוי הקנין במוכר שמקנה דמש"ה אף בקטן אי דעת אחרת מקנה אותו קנה, אף שאין בידו לקנות, וא"כ המניעה לקנין משיכה הוא מצד המוכר שהוא עכו"ם, ומש"ה כשקבל עליו לדון בד"י, א"כ שב לענין זה כישראל להקנות במשיכה, מידי דהוי בקבל ע"ע לשמור את השבת* דמותר לו לשבות וא"ע משום עכו"ם ששבת, א"כ שפיר משני דמשיכה קונה בקבל עליו לדון בד"י, משא"כ במס' ע"ז דפריך אי משיכה קונה אמאי יחזיר, א"כ כיון דהא שהקפידה התורה שמשיכה יקנה בישראל מעכו"ם, ע"כ לאו משום שהמוכר העכו"ם א"כ להקנות במעות דאדרבה כיון דמטא זוזי לידי' אסתלק לי', רק משום דהישראל א"ר לקנות רק במשיכה ולא סמכא דעתי', א"ר ל"מ מה שיקבל עליו לדון בדיני עכו"ם דרשע הוא וכל כה"ג לא מהני כמ"ש בחו"מ (סי' כ"ו) ע"ש, אבל בבכורות דשם אי כסף קונה והתורה קפדה בשביל טובת המוכר שישיג מעות וא"כ בעכו"ם מניעת הקנין

בלא מעות מצד המוכר, וכיון דמהני קבלתו לדון בד"י כמו גר תושב [בשאר מצות] שפיר שב להיות כישראל. אמנם כ"ז כשמקבל עליו בתמידות להיות תמיד בזה כישראל, אבל אם קיבל ע"ע בפ"א להיות בזה כישראל ל"מ כמו עכו"ם ששבת ח"מ כיון דלא קבל ע"ע להנפש ביום השבת לעולם, לכן שפיר אינו מועיל תנאי כלל על קנין פרטי שיקנה בכסף או במשיכה, כיון שאינו מקבל ע"ע בזה דת ישראל לעולם ל"מ אמירתו בדברים בעלמא לעשות קנין כיון דלעולם לא ישמע לנו העכו"ם, ועוד דמכירת בכור וחמץ בדעת ישראל תליא שהוא המוכר א"כ לא מועיל תנאי כלל ושפיר כ' הש"ך ומסולק קו' המחנ"א, ושפיר הוא שטרחו האחרונים להביא דיני מכירה בכל אופן שאפשר להוציא מן הספק וזה לדעתי אמת וברור:

ונ"ל לדון דהקאנטראקטין שאנו עושין לקניית היי"ש דאם נימא שהם קניינים גמורים לקנות א"כ אם נאבד או נשרף היי"ש נהי דמשלם לפי חשבון כמ"ש הר"ן (פ' האומר) בגיטין גבי הבו לי מחמרא דבדבר שהוא מעורב ל"ד לשור בשורי דמראהו מת או נפל, מ"מ אלו נאבד כל היי"ש באוצרו ודאי דראוי שיפטר מלשלם, ובאמת לשון הקאנטראקט שהוא מחויב להעמיד לו יי"ש עפ"י ערכאות ונימוסיהם, דבדיניהם דיינינן לי', מחויב לתת לו יי"ש אחר אם נאבד זה, ויכול האדון למכור היי"ש ולקנות יי"ש אחר לתת לו, א"כ י"ל דל"ד כלל למקנה לו יין ממרתפו או שור בשוריו, דשם הדין דא"ר למכור כל היין או ליתן לו יין אחר וכמ"ש התוס' בע"ז (דס"ג) בהבעלי לי בטלה סתם דא"י לדחותה לטלה מן השוק, אבל כיון דבנימוסיהם יכול לדחותו ליי"ש מן השוק א"כ גם בקניית הישראל לא סמכא דעתי' איי"ש זה שבביתו רק הוי כמו חיוב שמחוייב לתת לו יי"ש, א"כ בכה"ג לא יוכל למכור כלל היי"ש לעכו"ם אחר דהוי כאינו ברשותו, דלא מצי למכור כלל:

אבל לפ"ז נ"ל דא"צ כלל למכור דכיון דרק מטעם חיוב הוא א"כ מכאן ולהבא גובה, ונהי דל"מ לסלוקי בדמים מ"מ כיון דאין גוף היי"ש קנוי הוי רק שעבוד, וקיי"ל מכאן ולהבא גובה, ובלא"ה כבר נדחה דעת הסמ"ע כמ"ש הש"ך שהכ"מ ושאר ל המפרשים לא פי' דעת הרמב"ם כן, וגם דעת רש"י ור"ת אינו יש לסמוך על המכירה ממנ"פ אי קונה בכסף מקנה ג"כ בכסף, ומ"מ נ"ל דיש לכתוב גם ק"ס דהא דעת ר"ת דעכו"ם קונה בחליפין, ואף שהש"ך חולק עליו (בסי' קכ"ג) כבר כתבנו בתשו' אחרת להביא ראי' מסוגיא דהרהינו דזה תלוי בזה דאי כסף א"ק בעכו"ם, ע"כ חליפין קונה, א"כ יוצא ממנ"פ וכנ"ל:

הנלע"ד כתבתי

סימן כח

לכבוד ידידי הרב הה"ג מ' מנחם נחום נ"י אבד"ק סאכטשוב

מכתבו היקר קבלתי. ומ"ש ע"ד המהרש"א פסחים (ד"י ב) שכ' דא"ע בב"י עד הלילה מהא שכ' רש"י פסחים (ד"ד ב') כ"ע חמץ מו' שעות ולמעלה אסור מה"ת וכ"כ רש"י בב"ק דכ"ט, הנה רש"י בפסחים לא כ' רק דאסור באכילה מו' שעות דהכי יליף התם מקראי, אבל בב"י לא נזכר ברש"י רק בב"ק דכ"ט, אהא דחמץ מו' שעות ולמעלה אינו ברשותי' ואוקמי' ברשותי' לעבור בב"י, ופירושו דהואיל ואסור בהנאה ממש א"כ נפיק מרשותי' אז ואיך יעבור בב"י וב"י בלילה, הא כבר נפיק מרשותי' והוי כהפקר וא"ע בב"י רק התורה עשאה לענין זה ברשותו שכאשר יגיע זמנו יעבור בב"י כאלו הי' שלו, אבל ודאי רש"י מודה דמשש שעות א"ע אפי' לריה"ג דחמץ מותר בהנאה מ"מ א"ע בב"י עד הלילה, ובאמת כן מוכח ברמב"ם, ושפיר י"ל דגם רש"י סובר כן וז"פ בדעת מהרש"א ולמ"ד אך חלק א"ע משש רק אתשביתו ולא בב"י וב"י:

ומ"ש על דברי הט"ז שכייל [באו"ח סס"י תקפ"ח] וביו"ד (סי קי"ז) דהיכי דההתורה התירה בפי' לא יכלו חז"ל לגזור מהא דזבחים (דל"ג) לענין סמיכות אשם מצורע, מאי קסבר אי קסבר סמיכות אשם מצורע דאו' ליעול ולסמוך להדיא דרחמנא אמר שיכנס ויסמוך, ומשני גזרה שמא ירבה בפסיעות, ואמאי הא חז"ל לא יכלו לגזור בכה"ג:

נראה דהט"ז לא כ' רק היכי דכתיב ביום דאפי' בשבת או נבלות וטרפות, אבל במצורע דלא נאמר בפירוש סמיכות אשם גם תיכף לסמיכה שחיטה לא נאמר בפירוש, א"כ ודאי נהי דהוא מדאו' למאן דס"ל כן וסובר תיכף לסמיכה שחיטה ממילא ידעינן דמותר ליעול ולסמוך, אבל כיון דלא פרטה התורה בפירוש במצורע הדין דליעול ולסמוך, רק ילפינן משאר דוכתי, ע"ז שפיר יכלו חז"ל לגזור כיון דרק נלמד מהכלל דמותר ליעול יכלו חז"ל לחדש גזרתם, משא"כ היכי דפרטה התורה בה דאפי' בשבת או דסחורה מותר לא יכלו לעקור ד"ת:

אבל תי' הט"ז צל"ע דק' למה לא גזרו בחלב בסחורה, הא אם נזדמנו לו מותר בסחורה בכל איסורים ובתורה לא נאמר בחלב רק סתם יעשה לכל מלאכה, א"כ אף בחלב יכלו לגזור גזרתם לאסור בסחורה ולא יעקר קרא, דיעשה לכל מלאכה יתקיים בנזדמנו, ושפיר הי' אפשר לגזור בחלב בלא נזדמנו ומ"ש משופר דגזרו שמא יעבירנו בשבת ואף דכתיב יום תרועה וכן בלולב, רק כיון דמתקיים בחול, וכן נבלות דכתיב או מכור לנכרי דמתקיים בנזדמנו, וא"כ מ"ש דבחלב לא גזרו כיון דכתיב בקרא, הא בקרא לא מפורש בלא נזדמנו וצל"ע כעת. [וע' בקומץ מנחה שבסוף ס' מנחת חינוך סי' רפ"ז]

ידידו דו"ש:

סימן כט

שאלה. ישראל ועכו"ם עשו שותפות במסחר היי"ש בחורף לעכב עד הקיץ ואז ימכרו ובנתיים לא יחלקו היי"ש כי העכו"ם הי' בעל הכיס והישראל עליו הי' מוטל הטרחא וההשתדלות ואם א' ירצה חלקו אף כי יתן דמיו יתרשל אח"כ במכירת חלק חבירו לכן הותנה שלא למכור כלל עד הקיץ בזמן היוקר, איך יעשה במכירת היי"ש קודם הפסח והיי"ש עומד בבית העכו"ם, ומה משפט החמץ אם עבר עליו הפסח:

תשובה. הנה חמץ שישראל ועכו"ם שותפין בו אם עובר בב"י, נראה דתליא בב' לשונות בגמ' חולין (דקל"ה א') והכי איתא שם בהמת שותפין חייב בראשית הגז ור' אלעאי פוטר, מ"ט דר"א א"ק צאנך ולא של שותפות ורבנן למעוטי שותפות עכו"ם ור"א שותפות עכו"ם מנ"ל נפ"ל מרישא דקרא ראשית דגנך ולא שותפות עכו"ם ורבנן ראשית הפסיק הענין כו' ואבע"א שותפות עכו"ם בתרומה רבנן חיובי מחייבי דתניא ישראל ועכו"ם שלקחו שדה בשותפות טבל וחולין מעורבין זב"ז דברי רבי ורשב"ג אומר של ישראל חייב ושל עכו"ם פטור ע"כ ל"פ אלא דמ"ס יש ברירה ומ"ס א"ב אבל שותפות דעכו"ם ד"ה חייבת ופרש"י ז"ל דדגנך לא ממעט בתרומה אע"ג דצאנך ממעט שותפות עכו"ם דדגן כמאן דפליג דמי שהרי חולקין אותה במדה וקרינן בי' דגנך בחלקו של ישראל אבל צאן כל בהמה ובהמה יש לעכו"ם חלק בה ולא קרינן בחדא מינייי' צאנך עכ"ל, לפ"ז לל"ק היכי דכתיב בקרא לשון יחיד ממעט שותפות עכו"ם אף בדבר שאפשר למפלג וגם חלקו של ישראל פטור, אבל לל"ב דבר שאפשר למפלג לא ממעט קרא רק חלקו של עכו"ם אבל של ישראל לא אימעט, א"כ בחמץ של שותפות עכו"ם כיון דכתיב לא יראה לך לשון יחיד ממעט שותפות עכו"ם אין הישראל עובר כמו דממעטינן ולא של עכו"ם שלך א"א רואה אבל אתה רואה כו', ואף דקרא להכי אתי למעט חמצו של עכו"ם ואינו מיותר למעט שותפות, הא גם דגנך לא מיותר, דאיצטריך למעט תבואה שקנה ישראל מעכו"ם, מ"מ כיון דכתיב לשון יחיד אימעט כשיש לעכו"ם שותפות וללל"ק אף דאפשר למפלג א"כ גם בחמץ כן, משא"כ לל"ב דבתרומה חיובי מחייבי משום דאפשר למפלג ושייך ל"י דכתיב בקרא על חלקו של ישראל ה"נ בחמץ אפשר למפלג ולא מיפטר מלאו דב"י:

והנה לכאו' ק' אמאי לא פרכינן בגמ' לל"ק דשותפות עכו"ם פטור גם בתרומה מהך ברייתא דישראל ועכו"ם שלקחו שדה בשותפות דכ"ע מודי דחייב בתרומה ודוחק לומר

דהוי ס"ד דרבנן ור"א פליגי ארבי ורשב"ג דא"כ הך ברייתא דלא כוותיי', לכ"נ דלל"ק ס"ל דהא דכ"ע מודי בתרומה דמחייב הוא רק מדרבנן אבל מדאו' גם בתרומה פטור, ולפ"ז מוכח דאנן קיי"ל כל"ב כיון דקיי"ל כרבי דטבל וחולין מעורבין זב"ז כמ"ש הרמב"ם ז"ל (פ"א מתרומות ה"כ) וכ"ה בטוש"ע יו"ד (סי' של"א) ואי כל"ק דשותפות עכו"ם גם בתרומה מדאו' פטור גם חלק ישראל רק מדרבנן חייב וא"כ אמאי טבל וחולין מעורבין זב"ז הא בדרבנן קיי"ל יש ברירה, אע"כ דמדאו' חיובי מחייב וא"כ ה"ה בחמץ דעובר בב"י:

ומה שיש לעיין בהא די"ל דוקא בלקחו שדה בשותפות דאפשר למפלג שפיר חייב בשותפות, אבל בנ"ד שעשו שותפות לזמן וא"א להם למפלג תו"ז כי העכו"ם מעכב א"כ י"ל דדמי לצאן דא"א למפלג ואימעט שותפות עכו"ם, כמ"כ בנ"ד א"ע בב"י דאימעט מלך ולא של שותפות, ומשום דהאחריות על ישראל דאלו מיגנב יתחייב לשלם חלקו ג"כ א"א לחייבו בב"י, כיון שהחמץ בביתו של עכו"ם לא מתחייב בשביל האחריות, ואלא משום שגוף החמץ שלו וא"כ כשא"א לחלוק דהעכו"ם מעכב בדין דגם כשיגיע הזמן למכירת הי"ש ג"כ לא יוכל להחזיק חלקו לעצמו, דהא העכו"ם יאמר, בשביל חלקי לא תטריח למכור כ"כ ביוקר א"כ לא עבר בב"י כלל:

ונהי דאם הי' הישראל יכול למכור בימי הקיץ חלק העכו"ם וחלק יי"ש שלו הי' מחזיק לעצמו הי' חייב בב"י אף דבימי הפסח לא הי' יכול למפלג מ"מ כיון דיכול לחלוק אח"כ הוי למפרע כשלו, וראי' לזה מהא דאמרינן בפסחים (דל"א א') דאי למפרע גובה ישראל שהלוה לנכרי עובר אף דלא הרהינו בביתו של ישראל ולא יכול לגבות בפסח כי הזמן פרעון הוא אחה"פ, מ"מ כי גבה לבסוף אשתכח דלמפרע הוי שלו ועובר, ה"נ כאן אלו הי' יכול לחלוק אחה"פ ולהחזיק חלקו לעצמו שלא למכור הוי המחצה שלו למפרע והי' עובר בב"י, אבל בנ"ד כיון שהתנה שמחויב למכור הכל ביחד לאיש אחד למען שלא יתרשל במכירת חלקו של העכו"ם א"כ אין בידו להחזיק מחצית הי"ש, א"כ שפ"ד לצאן דא"א למפלג ואימעט מלשון יחיד שותפות עכו"ם וה"נ א"ע בב"י:

הן אמת דאפ"ל לכאו' דגם היכי שלא התנו כלל שלא יחלוקו ג"כ. אין הישראל עובר, דכשהגיע שעה ששית בע"פ א"י העכו"ם לכוף את הישראל לחלוק החמץ דאז יהי' חלקו אסור בהנאה ויהי' מחוייב לבער וא"כ הוי כדבר שיש בו דין חלוקה לזה ואין בו דין חלוקה לשני דא"י לכופו לחלוק [כמבואר בחו"מ סי' קע"א ע"ש] ה"נ אם לא יחלקו אז יהי' מותר להשהות דשותפות עכו"ם א"ע בב"י ואם יחלקו ביניהם יהי' אשור לישראל להשהות חלקו וא"כ א"י לכופו לחלוק, ולא עוד גם אחה"פ לא יוכל הנכרי לכופו לחלוק

דאם יחלקו אחה"פ אז יהי' חלק הישראל למפרע שלו ויהי' אסור בהנאה ואין בו דין חלוקה להישראל וא"י לכופו לחלוק וכנ"ל, וא"כ הוי כמו צאנך דא"א למפלג פטור שותפות עכו"ם, ה"נ בכל שותפות עכו"ם בחמץ כיון דא"י לכופו לחלוק, הישראל א"ע בב"י ואחה"פ מותר בהנאה.

ואל תשיבני מהא שכ' רש"י ז"ל הו"ד בטאו"ח (סי' ת"נ) וז"ל בישראל ועכו"ם שהי' להם תנור בשותפות מהו לומר טול אתה של פסח ואני של חול כו', דש"ה דמשום משתכר באה"נ ודאי אסור אבל משום לתא דב"י דאינו אלא על חמץ שלו, וכיון שא"א לחלוק בלא רצון ישראל, שפיר י"ל דמותר, דאם בא לחלוק, ישראל מעכב עליו בדין שעי"ז נאסר חלקו בהנאה, והוי אין בו דין חלוקה לישראל וא"י לחלוק וכל שא"א למפלג אימעט שותפות עכו"ם כמו בצאן:

אבל ראיתי בתשובת שאג"א ולחותני הגאון מקו"ח ז"ל שפלפלו אי חמץ של שותפות עכו"ם אבה"נ אחה"פ, ולא העירו מזה כלום, לכ"נ דאפ"ל דהואיל והישראל אם ירצה לחלוק ולבער חלקו מן העולם (בכל שותפות שלא התנו לזמן ידוע), אין הנכרי יכול למחות בידו שפיר עובר עליו, דדוקא בצאן אין א' יכול לחלוק בלי רצון חבירו ואפי' הי"ל כמה צאן מ"מ כיון דאין כולם שוין בדמיהן אין בהם דין חלוקה אם לא ברצון שניהם, אבל בחמץ כיון דהישראל עכ"פ יכול לכוף להעכו"ם שפיר מקרי יכול לחלוק ועובר בב"י, וכ"כ המג"א (סי' תמ"ח סק"ה) לענין הואיל דדבר שהוא ביד ישראל עובר משא"כ מתנה עמ"ל לעכו"ם כיון שאין ביד הישראל א"ע עליו ע"ש, א"כ ה"נ כל שיש ביד ישראל לחלוק עובר עליו וצ"ע:

מיהת בנ"ד כיון דא"א לישראל למפלג דבפי' הותנו שלא לחלק וגם העכו"ם א"י לכופו לחלק כנ"ל דלגבי ישראל הוי כאין בו דין חלוקה דאם יחלוק יאסר בהנאה נראה דודאי א"ע בב"י, אמנם כיון דד"ז חדש הוא ולא דברו בו הראשונים קשה לסמוך להקל בדאורייתא בתוה"פ:

אמנם אחה"פ אי אסור או לא יש לעיין, הנה הש"א כ' להקל כיון דאין ברירה הוי רק ספק א"כ אחה"פ הוי רק סד"ר ולקולא, ונהי דבדרבנן יש ברירה הנ"מ לקולא מטעם סד"ר לקולא אבל לא לחומרא ואדרבה אמרינן א"ב ושמא זהו של הנכרי ומותר, וחותני הגאון ז"ל בספרו מקו"ח השיג עליו חדא דאף סד"ר אסור למ"ד א"ב כדאיתא בעירובין (דל"ג ב') גבי ע"ה שאמר לחבר קח לי אגודה של ירק דחייב לעשר אף דבדמאי הקילו ע"ש מוכח דאין מתירין בשביל ספק, ותו הא הוי תערובת חד בחד ובודאי אסור אחה"פ, ותו כ' דממנ"פ אסור אם זה שנוטל העכו"ם הוי של ישראל מקודם א"כ אסור לישראל

ליקח חלקו של נכרי דאסור לחלוף לומר טול אתה חמץ ואני היתר כמו ביי"נ (ביו"ד קמ"ו) בגר ועכו"ם שיש להם שותפות, ואם זה שהעכו"ם נוטל הי' שלו למפרע מכ"ש דחלק ישראל אסור משום חשעה"פ עכ"ד:

והנה להמליץ בעד הגאון ש"א ז"ל נ"ל דודאי לדידן דקיי"ל בדרבנן יש ברירה וכ' הר"ן ז"ל הטעם דסד"ר לקולא לכן אמרינן דיש ברירה לקולא דוקא אבל למ"ד אין ברירה אף ספק ליכא לומר יש ברירה א"כ גם בדרבנן א"ב כלל, אמנם כיון דודאי לא חל קנס חכמים על חלקו של העכו"ם וחלק העכו"ם בודאי יהי' מותר מטעם יש ברירה בדרבנן והעכו"ם יכול לכוף להישראל לחלוק ל"ש לדמות לטול אתה יי"נ ואני דמים, דשם באמת מה"ד שיחלוק ביי"נ והוא נותן להעכו"ם היי"נ כדי ליטול דמים הוי כמחליף אבל כאן מה שהעכו"ם נוטל חלקו ומניח חלק של ישראל לפניו אין הישראל עושה איסור וגם ליתן להעכו"ם חלקו במתנה ג"כ אסור בנכרי המכירו ומאי הו"ל למיעבד א"כ כשהעכו"ם נוטל חלק של עצמו דודאי מותר משום יש ברירה בדרבנן אנו דנין רק על חלקו של ישראל אם הוא אותו שנאסר אם לא, שוב אמרינן לקולא דזהו חלקו של הנכרי, ומשום דהוי מחליף, א"א לקנסו הא הוא אינו עושה איסור כלל דהעכו"ם כופהו דלקח לעצמו חלקו והניח לו זהו המונח לפנינו, ואם לא יקח רק יתנו להעכו"ם ג"כ אסור ומאי הו"ל למיעבד א"כ לא הוי כמחליף דלקנסי', ול"ק מטול אתה יי"נ, אמנם ב' קו' הראשונות קשיין טובא:

ואפ"ל דשאני הך משאר תערובת חד בחד דברתם אנו דנין על כל התערובות שמעורב בו חשעה"פ ודאי אסור, אבל כאן דעל חלק העכו"ם אין אנו דנין כלל כיון דקיי"ל בדרבנן יב"ר ורק אנו דנין על מה שיש ביד ישראל שפיר הוי סד"ר לקולא, ול"ד לב' שבילין דבא לשאול עליו ועל חבירו דכאן לא בא לשאול, על חלק העכו"ם כיון דקיי"ל להקל א"כ לא קנסו כלל רק אנו דנין) על חלק ישראל ובזה הוי סד"ר לקולא:

ומה שהקשה מאגודה של ירק אפ"ל לפמ"ש במ"א [ע' לקמן סי' מ"ה] דאף שהקילו בדמאי מ"מ לענין כיוצא בזה החמירו כיון דאינו הפסד רק תרומת מעשר שהיא דבר מועט, דלכן החמירו בתרומת מעשר ליתן לכהן, ובזה כ' ליישב קו' המ"ל (בפ"ד מבכורות ה"א) אהא דר"ש פשיט בעירובין (דל"ב א') דחשע"ש ממעשר הא שאני דמאי דהוי סד"ר ע"ש, וכתבנו דגם בדמאי החמירו כיון דלא הוו רק הפסד מועט ע"ש וה"נ לענין אב"ר לא הקילו בדמאי, אבל בחמץ י"ל להקל כיון דאינו רק קנס חכמים, כ"ז אפשר להליץ בעד הגאון ש"א ז"ל שלא יהי' כטועה:

אבל לדינא הא גם הש"א לא התיר רק כשחלקו, אבל בלא חלקו עדיין ודאי אסור להישראל למכור הכל ביחד דנהנה מחשעה"פ, וא"כ בנ"ד ליכא פלוגתא כלל דאסור לישראל למכור הכל:

אמנם נראה כיון דאם יהי' לו דין חשעה"פ ולא יוכל הישראל למכור הכל לא יהי' התנאי מקויים וא"כ העכו"ם שנתן הדמים יכול לסלקו מהשותפות, שפיר י"ל לא קנסו חכמים כלל כיון דאם לא ישתדל במכירתם הפסיד חלקו ולא נשתתפו כ"א אדעת שישתדל במכירתם וא"כ בידו להתפשר עם העכו"ם וליקח ממון שלא יצטרך להשתדל במכירת היי"ש ואז ממילא לא יהי' לו חלק בחמץ למפרע כלל כיון שלא קיים התנאי של שותפות ויהי' החמץ מותר ובזה לא יהי' פקפוק כלל לאסור היי"ש, וא"כ לצאת מידי ספק יאמר הישראל אחה"פ שא"י למכור כל היי"ש כי אסור לו ויתבטל השותפות ויהי' כל היי"ש של העכו"ם דאם ישתדל הוא יאסר היי"ש כדין תערובות, ואף אם ישתתף אח"כ עוד הפעם הוי כמשתתף מחדש כיון שכבר הפסיד כחו שאסור לו למכור הכל ע"י שותפות הראשון ויכולין ברצון שניהם לבטל השותפות ויהי' כל החמץ של העכו"ם ומותר בהנאה, ואם ירצה העכו"ם אח"כ לעשות שותפות עוד הפעם הוי שותפות חדשה דמותר והוא עצה נכונה למען שלא יבא הישראל לידי הפסד:

הנלע"ד כתבתי

סימן ל

שאלה. מי שהקנה חמצו לעכו"ם קטן מה דינו:

תשובה. בתשו' ושב הכהן (סי' ד') הסתפק דדוקא בישראל נאמר איש זוכה ואין קטן זוכה אבל לא בעכו"ם, וראייתו מנזיר ר"פ הכותים (דס"ב א') דבנכרי מופלא סמוך לאיש נודרין ונודבין דדוקא בישראל (דהוא בבל יחל אין מס"ל נודר ונודב למ"ד מס"ל דרבנן אבל עכו"ם נודרין א"כ י"ל ה"ה מה דאמרינן איש זוכה ואין קטן זוכה דוקא בישראל אבל בעכו"ם אין חילוק, או זיל לאידך גיסא דש"ה דגלי קרי כי יפליא, והביא ראי' מהא דע"ז (דמ"ג א') אמר רבב"ח אריב"ל פ"א הייתי מהלך בדרך אחר ר"א הקפר ומצא שם טבעת ומצא נכרי קטן ולא א"ל כלום ומצא נכרי גדול כו' ש"מ תלת כו' וש"מ שא"י בטיב ע"ז ומשמשי, א"י לבטל, ואי נימא דגם בעכו"ם יש חילוק בין גדול לקטן, א"כ מאי ראי' דלהכי המתין עד שמצא גדול משום דקטן דא"י בטיב עכו"ם ומשמשי' ל"מ בטולו דלמא מש"ה המתין כיון דקטן אין לו מחשבה, ואף במעשה בעי בגמ' חולין (די"ג א') אי דאו' או דרבנן, ולא הי' יכול הקטן לבטל והמתין על גדול כדי שיועיל בטולו, ואפי' לדעת

התוס' בחולין שם דבעיית הגמ' הוא במעשה לחוד ופשיט שם דהוי דאורייתא, מ"מ הא כ' המרדכי (ר"פ כל הצלמים) דעכו"ם מבטל ע"ז באמירה לחוד בלא מעשה ורק בע"כ בעינן מעשה, א"כ י"ל דמש"ה המתין על גדול שיבטל, באמירה לחוד ולא יצטרך לפחתו וכשלא רצה והוכרח לסטרו או הוכרח לעשות מעשה לבטל, אע"כ דבעכו"ם אין לחלק בין גדול לקטן עכ"ד:

והנה לרש"י ז"ל (בחולין שם) ודאי ל"ק דאימת יש לחלק בין גדול לקטן, דוקא בדבר דבעינן רצון הבע"ד ואז קטן שאין לו רצון ל"מ, כמו בהכשר דבעינן דניחא לי', בעי בגמ' שם אי יש לו מעשה או מחשבה, אבל דבר דל"ב רצון הבע"ד כמו ביטול עכו"ם דמהני אפי' באונס כהא דסטרו וביטל ל"ש כלל לומר דקטן אין לו מעשה או מחשבה, דפשיטא דלא גרע קטן מגדול שהוא אנוס ואינו רוצה דמבטל בע"כ, אכן קושייתו לדעת התוס' כיון דקטן אין לו רצין א"י לבטל רק במעשה כמו גדול בע"כ, א"כ י"ל דהמתין על גדול אולי ירצה לבטל ברצון ולא יצטרך לפחתו, ונראה דלק"מ דהנה כשמבטל באונס ע"י מעשה צריך טעם מדוע מהני יותר מאשר יבטל בדבור, הא בכ"מ היכי דבעינן מעשה ל"מ כשהוא אנוס ומ"ט בעכו"ם מהני, ועצכ"ל דבביטול כו"ם שאני, דבאמת יכול לבטל בדבור אף בלי רצון, אמנם כשמחשב להיפך מבטל דבורו ע"י מחשבתו, ולא היו דברים שבלב כיון שאנו רואין שאנוס הוא לא גרע מאומדנא דמוכח ומבטל דבורו, והוי כאלו לא אמר כלל מש"ה ל"מ, משא"כ במעשה כיון דעושה מעשה ביטול, נהי דלא ניחא לי' מ"מ מהני כיון דל"ב רצונו שירצה בביטול לכן גם אם א"ר מתבטל ע"י מעשה הביטול, ומעתה כ"ז שייך בגדול שיש לו רצון ומחשבה א"כ כשאומר ומבטל בדבורו ע"י כפי' הוי כאומר בפי' שאינו מבטל מש"ה ל"מ דבורו לבטל בע"כ, משא"כ בקטן דאין לו מחשבה כלל א"כ אפי' ע"י כפיי' אינו מוכח כלל מחשבתו שאינו רוצה דהא מחשבתו כמאן דליתא וכיון שאומר שמבטל מהני כיון דביטול כו"ם מהני בלא רצון, והר"ז דומה לחליצה דקיי"ל חליצה מעושה פסולה אלמא דכפי' הוי כאומר שאינו רוצה, וחליצה מוטעת כשרה דלא הוי כאומר להיפך, וא"כ בע"א דל"ב רצונו אם הי' הדין דא"י בטיבה יכול לבטל, אם הי' מטעה אותו והי' סבור שאין זה ע"א לא הי' חשבינן לי' כאומר להיפך והי' יכול לבטל בדבורו וא"כ הי' הדין דגם קטן מבטל בדבורו אפי' ע"י כפיי', דל"ש לומר דבלבו א"ר דהא ל"ל מחשבה כלל, ולא הוי כצועק להיפך, והוי רק כמוטעה ומהני בטולו כמו בא"י בטיב ע"א ומשמשי', וא"כ שפיר דייק דא"י בטיב ע"א א"י לבטל, דאל"כ גם כפייתו לקטן הי' מהני לבטל בדבור בלא מעשה, כיון דגם ביטולו של גדול מוטעה מהני, מכ"ש ביטול קטן ע"י כפיי' דמהני כיון דל"ל דהוי כאומר להיפך וכנ"ל, וא"כ

מדוע המתין על גדול דהא הי' יכול לכוף לקטן שיבטל ע"י דבורו ולא יצטרך לפחתו, וע"כ דא"י בטיב ע"א א"י לבטל ושפיר דייק ולק"מ:

ועוד אפי' אם נימא כדבריו דאין לחלק בעכו"ם בין גדול לקטן ג"כ קשה מנ"ל לדייק דא"י בטיב ע"א א"י לבטל במעשה, דלמא דוקא ע"י דבור א"י לבטל אבל במעשה יכול לבטל וכמו גדול ע"י כפיי' דבדבור א"י לבטל ובמעשה מבטל ומש"ה המתין על גדול אולי ירצה לבטל ויתבטל בדבור לבד ולא יצטרך לפחתו, אע"כ דודאי לא רצה בקיומה אפי' רגע והי' ראוי שיכפה הקטן שיבטל ע"י מעשה כמו שכפה לגדול ולא הי' צריך להמתין, ומדהמתין ש"מ דקטן שא"י בטיב ע"א א"י לבטל ושפיר דייק, וא"כ אין ראייתו ראי' כלל דהא היכי דאנוס מהני גם בקטן ודאי מהני, דהא קטנה שזנתה פסק הרמב"ם דיש לה רצון ונאסרה ואלו אונס שריא, א"כ כשאנוס מהני כ"ש קטן דמהני וא"כ א"ת דא"י בטיב ע"א יכול לבטל א"כ הי' יכול לבטל ע"י הקטן כיון דאנוס מהני כ"ש קטן, א"ו דא"י בטיב ע"א א"י לבטל ואזדא לה ראייתו, והאמת שגם הרב ושה"כ לא החליט, אבל השאיר הדבר בתימה ולענ"ד לק"מ:

ומה שהביא ראי' מנזיר לא הבנתי כלל דהא שם לא מרבינן רק מסל"א, דבישראל ל"מ מדאו' למאן דס"ל דהוא מדרבנן ובעכו"ם מהני מדאורייתא, אבל קטן שאינו מסל"א לא כיון דעכו"ם קטן שאינו מסל"א אינו נודר כ"ש דלא מצי מקנה, דהא אפי' למ"ד מסל"א בישראל דאורייתא ומצי לנדור ולהקדיש, מ"מ לא מצי להקנות א"כ חזיק דהקנאה חמיר מנדרים, א"כ עכו"ם קטן שאינו מסל"א שא"י לנדור מכ"ש שא"י להקנות, ואם נימא דבעכו"ם אין חילוק בין גדול לקטן, א"כ מ"ש מסל"א או קטן ממש, וע"כ דגזה"כ הוא שם, אבל במק"א אין לחלק כלל בין ישראל לעכו"ם לענין קטן:

ויש להביא ראי' לזה מדברי תוס' ר"פ בסו"מ (סנהדרין דס"ח ב') שהקשו היכי משכחת לה גזל גר קטן דמאין יש לו נכסים כיון דאין לו זכיי' מדאורייתא ודחקו לאוקמי ביורש בעודו עכו"ם, ואם נימא דבעכו"ם אין חילוק בין גדול לקטן, א"כ ליתא לקושייתם כלל, וע"כ דס"ל דאין חילוק בין ישראל לעכו"ם לענין קטן:

עוד יש להביא ראי' קצת מהא דמצא תינוק מושלך אם רוב עכו"ם עכו"ם אם רוב ישראל ישראל, ביומא פ' בתרא ובכתובות ספ"ק, דפריך למאי נפ"מ, ול"א דנ"מ לענין אם מצי התינוק להקנות לאחרים או לא, ויש לדחות. [ע"כ מצאתי]:

סימן לא

הגאון אא"ז החכ"צ ז"ל בתשו' (סי' קנ"א) כ' ליישב דברי רש"י פסחים [(דפ"ח ב') אהא דאמרו בגמ' אמתניתין שכח מה א"ל רבו ישחט טלה וגדי ויאמר אם גדי א"ל רבי גדי שלו וטלה שלי, ופרכינן מה שקנה עבד קנה רבו ומשני אביי הולך אצל רועה הרגיל רבו אצלו דניחא לי' בתקנתא ומקני לי' ע"מ שאין לרבו רשות, וכ' רש"י ד"ה בתקנתי', שאין לו תקנה אחרת דלא מצי מתני לחד בשלמים, דקממעט באכילת שלמים דקאכיל לתרוויי' באותו הלילה, ודבריו ז"ל תמוהין עד שמהר"ם מחקם, דהא הרב יודע מה אמר לו, ויאכל בלילה לפסח מה שאמר לו, והשני יוכל להיות שלמים ולא יתמעט באכילתו כלום, וכ' הח"צ דכוונת רש"י הוא] הואיל וזמן אכילתו של פסח רק בלילה ושלמים ראוי ליאכל גם ביום ועיקר אכילת שלמים ביום כמ"ש הרמב"ן, א"כ כשמתנה חד לשלמים ממעט באכילת היום, ואף שאינו ממעט ליום מחר דיהי' נודע לו מה אמר לו רבו לאורתא, מ"מ כיון דממעט ביום זבחו שלא יהי' נאכל אסור, ותמהו עליו כל האחרונים דא"כ בהא דיבלת דאמרו בגמ' דאי ניתי פסח שני ויתנה בשלמים ממעט באכילתו דשלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד, ופריך ואמאי ניתי מותר הפסח ויתנה דמותר הפסח אינו נאכל אלא ליום ולילה אחד, ומאי קושיא הא מותר הפסח נאכל ביום מיהת ואלו פסח שני אינו נאכל אלא בלילה וא"כ ממעט באכילת יום זבחו, וזהו תימא, ונ"ל דהנה הא דאין מביאין קדשים לבית הפסול ולכן אסור להתנות היכי דממעט באכילתו, הואיל ויוכל לבא לידי חשש נותר, דוקא כשהקרבן הוא שלמים דמן הדין נאכל לשני ימים ולילה אחד או שהי' שורת הדין שיאכל ביום זבחו וע"י התנאי ממעט לכן אסור אבל במותר הפסח כיון דקודם שנתותר לא הי' ראוי שיקרב כ"א לאכילת לילה לבד דפסח אינו נאכל אלא בלילה א"כ לא יהי' קדושה דחוי' שבו מה שנתותר חמור מן עיקרו של קרבן זה דנהי דהתורה הקילה שמותר הפסח יהי' נאכל ביום ג"כ זה להקל עליו אבל לא ראוי שנחמיר עבור זה שלא נשחט במותר בתנאי של פסח הואיל ולא יהי' ראוי לאכילת יום דא"כ אתה מחמיר במותר פסח מפסח עצמו וזה אינו סברא להחמיר בפסח שנדחה מפסח עצמו, זהו נ"ל ליישב כוונת הגאון ח"צ ז"ל.

וראי' ברורה לזה דאל"כ תימה דהיאך פריך בגמ' דניתי מותר הפסח הא ממעט באכילתו דאלו מותר הפסח דקרב שלמים נאכלין לכל אדם בכל מאכל ואלו פסח אינו נאכל אלא למנויו מידי דהוי מ"ש תוס' בחולין [דקי"ב א'] בהא דדגים שעלו בקערה דהיכי שנאכל רק לזכרי כהונה ע"י מעשיו מקרי ממעט באכילתו כמ"ש שם אהא דנעשה גיעול לחבירו וכן מוכח להדיא בהא דסוף בכורות דמעשר בהמה שנתערב בבכור, דהואיל

ובכור אינו נאכל אלא לכהנים ירעו וכן בהא דזבחים [ד' ע"ו א'] בסוגיא דאשם שנתערב בשלמים דמייתי דאין לוקחין תרומה בכסף מעשר מפני שממעט באכילת מעשר דא"ר אלא לכהנים, וגם דאסור מעשר לאונן, ממעט באכילת תרומה כמ"ש תוס' שם א"כ ה"נ מותר הפסח דראוי לכל אדם ואלו פסח שני אינו נאכל רק למנויו, א"כ עדיין ממעט באכילתו, וזה תימא רבתא, ויפלא מדוע לא הרגישו בזה שום מפרש, ולפמ"ש אין מותר הפסח חמור מפסח עצמו דהואיל ופסח עצמו אינו נאכל רק למנויו א"כ אם ימעט במותר הפסח שלא יהי' נאכל רק למנויו מותר:

סימן לב

שאלה. אחד לא הי' יכול לחתום עצמו על שטמ"כ חמץ וע"פ חל בשבת וכתבו עדים שטמ"כ בי"ג בניסן וחתמו והוא חתם במסה"ק ולא מצא הנכרי בע"ש ורק בשבת בבוקר מסר השטמ"כ להערל והקונה הניח הערבון על השלחן מה משפט החמץ:

תשובה הנה ודאי מצד מכירה בשבת בדיעבד המכירה קיימת, וכן מבואר בש"ע או"ח (סי' של"ט ס"ד) בכל הני דחשיב שם אין דנין ואין מקדשין כו' דמה שעשוי עשוי, ואף שהיש"ש הקשה מ"ש מנשבע שלא למכור ומכר שכ' המרדכי דאין מכירתו כלום, כבר תי' המג"א (שם סק"י) כיון שבנדר ושבועה הוא גרם לעצמו איבד כחו וזכותו שהי' לו למכור לכן ל"מ מכירתו משא"כ במכירה בשבת לא הוא גרם שפיר מהני ע"ש:

והש"ך בחו"מ (סי' ר"ח) כ' דכל שהיום גורם לא מקרי מקח שנעשה באיסור וראייתו מהא (דב"ק ד"ע א') דעקוץ תאנה מתאנתי ותקני לי גניבותיך דהוי המכירה באיסור דאו' ואפ"ה הוי מכירה ע"ש, ולכאו' הי' אפ"ל דאין ראי' דגם אם נימא דאין המכירה קיים מ"מ חייב בדו"ה, דהא חזינן במכר קודם יאוש אף דל"מ מעשיו אפ"ה חייב בדו"ה משום דשנה בחטא [כמבואר בב"ק דס"ח א'] ה"נ במכירה בשבת י"ל אף דל"מ מעשיו ואין המכירה קיימת אפ"ה הי' חייב בדו"ה משום שעשה מעשה המכירה, והא דשקו"ט (שם בד"ע) אי הוי קנין כיון דאלו הוי תבע לי' קמן בדינא ל"א לי' זיל שלים לאו מכירה הוא, כבר פי' תוס' בשם הר"י ז"ל דדייק רק אלשון מכירה דאין זה מכירה רק מתנה והו"ל למנקט לשון נתן אבל באמת י"ל אף דאין המכירה מועלת מ"מ חייב בדו"ה כנ"ל, תדע דהא בב"ק (דס"ז ב') אמרינן (רבא אמר מהכא (דיאוש אינו קונה) קרבנו ולא הגזול, אימת אילימא לפני יאוש פשיטא למ"ל קרא, אלא לאו לאחר יאוש וש"מ יאוש ל"ק ופריך והא רבא הוא דאמר דגזל קרבן דחברי', ומשני אבע"א] חד מינייי' ר"פ אמרה משמע דספוקי מספקא לן אי ר"פ סובר יאוש קונה או לא, ואם נימא דס"ל לר"פ יאוש קונה א"כ אתר

יאוש ל"ל דחייבי' רחמנא דו"ה דהא שלו הוא טובח, וע"כ דחיוב דו"ה הוא רק לפני יאוש ואע"ג דמכירתו לא מהני, ואף אם ר"פ סובר יאוש קונה מ"מ גם לפני יאוש חייב בדו"ה כנ"ל, וא"כ מ"ל אם המכירה לא הועילה מצד שאינו שלו אי מצד איסור שבת וא"כ ר"פ דמשני (בד"ע שם) באומר זרוק גניבותיך לחצרי, ולא ניחא לי' לומר כרמב"ח בעקוץ תאנה משום קו' הגמ' דכי תבע לי' קמן בדינא ל"א לי' זיל שלים גם מכירה ל"ה יקשה מ"ל דל"מ מכירתו מ"מ הא לא גרע ממכר לפני יאוש, וע"כ כפי' הר"י בתוס' דלישנא דמכר דייק דהול"ל נתן, וא"כ שפיר י"ל דאף דהמכירה ל"מ מצד איסור שבת מ"מ הי' חייב בדו"ה אי לאו משום דעשה איסור דאו' ומתחייב בנפשו וקלב"מן ובזה מיושב קו' שלטי גבורים (בפ' משילין) דל"ל להרי"ף והרא"ש ז"ל להוציא הדין דמקח שנעשה בשבת מהני מירושלמי, ולא הוכיחו מב"ק מסוגיא דטבח ומכר הנ"ל וע' בש"ך שם ולפ"ד ניחא. דמסוגיא דטומ"כ בשבת (בב"ק שם) איכא למדחי כנ"ל דלעולם לא הוי מכירה ואפ"ה חייב בדו"ה, לכן הביאו מירושלמי דמבואר דהוי מכירה:

ועוד נראה לפמ"ש המהרי"ט ז"ל בתשו' דהא דא"ע ל"מ היינו היכי שיתוקן האיסור אם נימא ל"מ, אבל שוחט בשבת דאף אם נימא ל"מ איסורא דעבד עבד כמו נוחר בשבת ל"א ל"מ, א"כ גם בעקוץ תאנה מתאנתי או מרשות לרשות דאיכא איסור אף אם ל"מ המכירה ל"ש אעל"מ, ומש"ה לא הביאו הרי"ף והרא"ש מסוגיא דב"ק די"ל כיון דמוכר עביד איסורא דאורייתא אף דעבר ג"כ באיסור דרבנן במכירה וזה יתוקן אם נימא ל"מ המכר מ"מ כיון שאיסורא דאורייתא לא יתוקן א"כ מ"ל חד איסורא או תרי איסורי מש"ה אמרינן דמהני כיון דלא יתוקן האיסור לגמרי, לכן הביאו מירושלמי דמפורש בהדיא דאי אקני בשבת מהני:

ובטעמא דמהני, לפמ"ש מהרי"ט, אפ"ל כיון דאיסור מכירה גזרו חז"ל משום שמא יכתוב ואף דל"מ מ"מ לא יתוקן החשש והגזרה שגזרו רבנן כיון דכוונתו הי' למכור והי' מציאות שיכתוב לכן ל"א אעל"מ ושפיר מועיל המכירה וניחא קו' הש"ג:

ובדברי הש"ך הנ"ל דחילק בין מקח הנעשה בשבת דמהני משום דהיום גורם האיסור ל"ה מקח הנעשה באיסור יש ליישב דברי תוס' בב"ק (ד"ע ב') שהקשו בעקוץ תאנה אי מיירי שהגנבה בחצר הלוקח מאי פריך אי קתבע לי' כו' מכירה נמי ל"ה הא קניא לי' חצירו ללוקח, ואלא דליתא בחצירו של לוקח דל חיוב שבת מהכא לאו מכירה היא דהא קיי"ל כר"נ דפירי לא עבדי חליפין, ויש לדקדק שפת יתר שכ' תוס' דל חיוב שבת מהכא, ולפמ"ש הש"ך ניחא דהנה הראשונים הקשו מאי תקנו חז"ל מעות ל"ק כדי שלא יאמר לו נשרפו חטיך, הא השתא יאמר לו נשרפו מעותיך ותירצו דכספים אין להם שמירה אלא

בקרקע, תו תירצו כיון דד"ת מ"ק יש לו להמוכר רשות להשתמש בהן וחייב בנשרפו וכ"כ תוס' ר"פ המפקיד (דמ"ג), ולפ"ז נהי דבכ"מ שוה בשוה לא קני בתורת דמים לדעת החולקים על ר"ת [בב"מ דמ"ז א'] כיון דליכא למיחש שיאמר לו נשרפו מעותיך כתירוצם ז"ל דהוא מתחייב מדין שומר ושואל, אמנם כאן דהמוכר חייב מיתה על עקיצת התאנה, א"כ אם יושרף התאנה יפטר מלשלם מטעם קלב"מ, שוב ל"ש התקנה דיאמר לו נשרפו חטיך כקו' הראשונים אם מעות לא יקנה יאמר לו נשרפו מעותיך, א"כ לא תיקנו כלל דמעות אינן קונות [ע' לעיל סימן כ"ה כ"ו] ול"ק קו' תוס' הא פירי לא עבדי חליפין דכאן בתורת דמים קנו בשוה דבכה"ג דהמוכר לא יתחייב לשלם לא תיקנו חז"ל אמנם כיון דבאמת מקח שנעשה באיסור ראוי שלא יקנה, וע"כ צ"ל דכאן במכירה בשבת לפי שאין האיסור רק מכח היום ואלו לא הי' שבת לא הי' איסור לכן מהני וכמ"ש הש"ך, א"כ ממנ"פ ראוי שלא יועיל המכירה דאלו לא הי' שבת לא הי' קלב"מ ואם הי' נשרף התאנה הי' חייב לשלם כיון דד"ת מע"ק וליכא למיחש שיאמר נשרפו מעותיך א"כ שוב איכא תקחז"ל דמעא"ק א"כ במאי קני הא פירי לא עבדי חליפין, ואלא כיון שהוא שבת וקלב"מ ויהי' פטור אם יושרף וליכא תקחז"ל מש"ה קונה בתורת דמים, א"כ היום גורם שיתחזק הקנין שוב קשה הא הוי מקח שנעשה באיסור, ול"ש תי' הש"ך דאין האיסור גורם רק היום גורם האיסור, ז"א דכאן אלולי היום לא הי' המקח כלל א"כ שפיר גורם הקנין ומהראוי שלא יועיל משום מקח שנעשה באיסור, וזה שכוונו תוס' דל חיוב שבת מהכא פירי ל"ע חליפין ובתורת דמים לא דשייך תקחז"ל, ורק בשביל שהוא שבת וחייב מיתה ולא ישלם אם יושרף התאנה אמרת דקונה בתורת כסף א"כ היום גורם שיהי' קנין והוי מקח שנעשה באיסור דל"מ, וזהו ע"ד החידוד. אמנם לפמ"ש לעיל דבמכירה טעמא רבה איכא משום דלא יתוקן האיסור ממילא מיושב קו' תוס' הנ"ל, דאף אם היום גורם שיהי' קנין מ"מ מהני משום דלא יתוקן האיסור. סו"ד דבזה ודאי אין לפקפק דמצד איסור שבת הועיל המכירה בנ"ד:

סימן לג

בענין הקדום.

ומה שיש לעיין בנ"ד הוא הואיל וכסף לחוד ל"מ להפקיע איסורו אליבא דרוב הפוסקים כר"ת דבעכו"ם רק משיכה קונה, ורק בצירוף הקנאת מקום שהקנה לו בשטמ"כ שנתן לו ועכו"ם קונה קרקע רק בשטר, וא"כ בנ"ד דהשטר מוקדם הוא דנכתב בי"ג בניסן ונמסר בי"ד בו שטר פסול הוא וליכא הקנאת מקום, ול"מ לדעת הפוסקים דלא אמרינן

עדים בחתומיו זכין לו דהשטר פסול, אלא אפי' לדעת הפוסקים כאביי דעדים בחז"ל וקונה למפרע משעת חתימה כמבואר בחו"מ (סי' ל"ט) מ"מ כאן דהקונה א"י הוא ואין זכי' לעכו"ם [כמבואר בפ"ד מזכי' ה"ו] ל"ש לומר עבחז"ל א"כ מוקדם הוא, דהכי חזינן בב"מ (די"ט א') דאי לאו זכות הוא ל"א עדים בחתז"ל, דאמרינן שם במצא שטר שחרור בשוק דמש"ה אם הרב מודה יחזיר לעבד למ"ד דחוב הוא לו ול"ח דמוקדם הוא ויטרוף לקוחות שלא כדין, דכי אתי למטרף א"ל אייתי ראי' אימת מטא שטר שחרור לידך, אלמא דאי לאו זכות הוא לו ל"א עבחז"ל, א"כ בעכו"ם דל"מ זכי' גבי' ל"ש ג"כ עבחז"ל, א"כ שטר פסול הוא. עוד נראה לפמ"ש תוס' ב"מ (ד"כ א' ד"ה שובר) דעבחז"ל הוא רק תק"ח משום דאל"כ לעולם לא יוכלו העדים לחתום עד שיראו המסירה, ולענין איסור נסתפקו, דל"ש האי טעמא, ושמא משום לא פלוג [ע"ש], ולפ"ז אם נימא דל"מ לענין איסור, א"כ איך יועיל להפקיע איסור ב"י וב"י, ועוד כשם שכ' ר"ת בתוס' גיטין (די"ג ב') דלא תיקנו מעמ"ש בעכו"ם, ה"נ עבחז"ל דתקנה הוא מנלן דתקנו בי' מכל הלין נראה לכאו' דאין בהקנאת מקום בנ"ד כלום כיון דהשטר מוקדם הוא:

אמנם י"ל כיון דהעדים לא נפסלו כשכתבו שלא בפני הלוקח כמ"ש הר"ן בר"ה (רפ"ק) דכל מאן דלא גמר לדרב אסי (דאין כותבין שטר ללוה כשאין מלוה עמו רק בשטרי אקנייתא) לאו רשע הוא, והי' ראוי שיועיל שטר מוקדם מזמן שני עכ"פ כדפרכינן בב"מ (דע"ב א') רק משום גזרה שמא יגבה מזמן ראשון ע"ש, וא"כ לכאו' בכתבו בע"ש ומסרו בשבת אין לקנסו ולפסלו דעיקר הטעם הוא שמא ימכור הקרקע לאחר אחר כתיבת השטר ויבא לוקח הא' בשטר המוקדם ויוציא מלוקח הב', ובכה"ג דנ"ד י"ל כיון דשום ישראל לא יקנה בשבת ובאותו יום בע"ש אם יקנה לא יוכל הלוקח בשטר המוקדם שכ' זמנו בע"ש להוציא מידו, דהא לא כתבינן שעות בשטר ויצטרך להביא עדים למי נמסר תחלה, וא"כ כמ"ש ר"ת דמעמ"ש לא תיקנו בעכו"ם ה"נ לא תיקנו דיופסל שטר מוקדם לגמרי משום תקנתן, או משום תקנת ישראל רשע שיעבור על איסור קנין בשבת, וא"כ שטר שנכתב זמנו בע"ש ונמסר בשבת לכאו' כשר לגבות מזמן שני דלא קנסו בכה"ג שלא יועיל גם מזמן שני כיון דליכא למיחוש להפסד ישראל כשר:

וא"ל שמא ילוה המוכר מישראל אחר בע"ש וע"י השטר מוקדם שיוציא הלוקח לא יוכל לטרוף ממנו כי זמן ההלואה ומכירה ביום אחד, ז"א דא"כ גם אם נמסר בו ביום נמי ניחוש דלמא לוה מאחר ביום ההוא מקודם ואח"כ מכר ולא יוכל המלוה לטרוף השדה בחובו, כיון דהלוקח יוציא שטרו שנמכר לו בו ביים, אע"כ דאז יברר המלוה ע"י העדים באיזה שעה הלוה לו, ונימא דהמכר הי' אח"כ כיון דזמנו של המלוה מבורר

באיזה שעה ע"י העדים והמכר לא נתברר אמרינן דהוא מאוחר וכמבואר בחו"מ (סי' מ"ג סכ"ג) ראוש"מ שיש לכ"א מהם שטר על לוי בשל ראובן כתוב בחמש בניסן ובשל שמעון בניסן סתם כו' נותנים את השדה לראובן דשמא שטרו של שמעון הי' בסוף ניסן, וא"כ גם בשטר שנמסר בשבת אין לחוש, דהמלוה יברר באיזה שעה הלוה ויטרוף השדה כיון דהלוקח לא וכל לברר שנמסר לידו בע"ש כלל, ולשמא ילוה בשבת ליכא למיחוש דהא אין כותבין שטר בשבת ובלא שטר הא אינו גובה מלקוחות, ואלא דניחוש שמא ילוה בשעה אחרונה בע"ש וממילא יתברר דהמכר קדים כיון דעדי הלואה יאמרו שהי' בשעה אחרונה, י"ל דכולי האי ל"ח דחיישינן רק להלואה מיום אחר, אבל כולי האי ל"ח ולא פסלו חכמים בכה"ג לשטרא:

וראיתי להטור חו"מ (סי' מ"ג) כ' שטר שזמנו כתוב בשבת הרי ודאי לא נכתב בזמן הכתוב בו לפי שאין כותבין בשבת ואין חוששין שמא מוקדם הוא שהלוה בשני בשבת אלא מעמידים אותו על חזקתו ואמרינן שאחרוהו, ועמד בפרישה למה שינה הטור מלשון הרמב"ם שכ' ואין חוששין שמא מוקדם הוא ובאחד בשבת הלוה לו והטור כ' בשני בשבת, ונראה דהנה לכאו' ק' איך החליט הרמב"ם ז"ל דאחרוהו וגובה בשטר זה מה שנמכר באחד בשבת, הא אף אם ההלואה הי' באחד בשבת והקדימו זמנו לשבת ג"כ ליכא למפסל האי שטרא דהא ליכא למיחוש שיגבה בהאי שטרא משבת דהא הב"ד יעמידו העדים בחזקת כשרים שלא כתבו בשבת, ויסתפקו אי נכתב בע"ש ואחרוהו או דנכתב בא' בשבת וקדמוהו, ומספיקא לא יגבו מע"ש דמספיקא אין מוציאין ממון, וא"כ העדים היו רשאים לכתוב זמן השטר בשבת אף שנכתב בא' בשבת כי ידעו שהב"ד יעמידו אותם בחזקת כשרים א"כ גם אם נימא דמוקדם הוא ג"כ לא נגרע השטר, וא"כ איך החליט דאחרוהו וגובה בו מלקוחות שקנו בא' בשבת הא ספיקא הוא דלמא באמת נכתב בא' בשבת וקדמוהו והשטר לא נפסל כנ"ל ואין לגבות בו משדות שנמכרו באחד בשבת, וע"כ צ"ל דודאי אם נכתב בשטר בשבת עשו זאת העדים בכוונה מיוחדת, וא"כ בשלמא אם נכתב בע"ש וכתבו בשבת כוונו העדים כדי שלא יגבה מהנמכר בע"ש, דע"י האיחור בשטר סברו העדים דהוי כאלו מחל זמן הגבי' עד אחד בשבת וכדעת הראב"ד ז"ל הו"ד ברא"ש גיטין (פ"ב בסוגיא דנכתב ונחתם) דגט מאוחר אינו חל רק מזמן הכתוב בו, אבל אם איתא דבאחד בשבת כתבוהו א"כ למה לא כתבו זמן האמת, ונהי דחשבו דהב"ד ידונו דבודאי בא' בשבת נכתב ויעמידו אותם בחזקתם, אבל מדוע באמת לא כתבו בא' בשבת כמו שהי', וע"כ מדשינו זמן האמת ואין אנו יודעין כוונתם, וכוונה מיוחדת בוודאי הי' להם, א"כ י"ל דכוונתם הי' להקדים הזמן כדי שיגבה משבת ולכן

כ' דל"ח שפסולים הם ועשו רע וקדמו הזמן, דמעמידין אותם בחזקת כשרות, וא"כ ל"ל דהקדימו לפי שסברו שהב"ד ידונו שנכתב בא' בשבת, דז"א דא"כ למה שינו ולא כתבו זמן האמת, וע"כ כיון דמעמידין אותם בחזקתם בודאי הי' ההלואה בע"ש ואחרוהו כדי שלא יגבה מע"ש דחשבו שהב"ד יחושו דלמא נכתב בא' בשבת, ולכן שפיר פסקינן דמסתמא אחרוהו וגביא מע"ש ואילך, והשתא שטר שנכתב בא' בשבת וזמנו כתוב בשבת פסול הוא, דהא אנן נגבה בי' מלקוחות שלקחו בא' בשבת דנימא אחרוהו, ובאמת כיון דאין כותבין שעות אין לגבות משדות שנמכרו ביומו, וא"כ אם היינו יודעין שנכתב באחד בשבת הי' פסול ולכן כ' הרמב"ם ז"ל דלא מחזיקינן ריעותא בהאי שטרא ול"ח שנכתב בא' בשבת רק אמרינן אחרוהו:

ולכאורה עדיין ק' אמאי לא נימא שכתבוהו בא' בשבת והקדימו זמנו בשבת כדי שיהי' ספק לב"ד אם בע"ש או בא' בשבת הי' (דידעו שב"ד יעמידו אותם בחזקתם שלא כתבוהו בשבת) ואי דאם כתבוהו בא' בשבת אמאי לא כתבו זמן האמת ולמה שינו, י"ל דכוונתם הי' לזכות הלוה בכל אופנים דאם נימא דאקני לא משתעבד א"כ אם קנה הלוה נכסים בע"ש ומכרם בשני בשבת אם היו כותבין זמן האמת בא' בשבת הי' המלוה גובה דקניית הלוה הי' קודם ומכירתו אחר הלואה, מש"ה כתבו בשבת כדי שהב"ד יסתפקו אולי הי' ההלואה בע"ש ואחרוהו, ולא יגבה המלוה כיון דאין כותבין שעות שמא קנה הלוה אחר ההלואה כיון דמספיקא אין מוציאין מלקוחות, וכן מה שקנה הלוה קודם ע"ש ומכר בא' בשבת לא יגבה המלוה דב"ד יסתפקו דלמא בא' בשבת נכתב השטר ומכר עוד קודם הלואה והקדימו וא"כ עשו השטר לטובת הלוה ובכה"ג העדים כשרים דבמה שמגרעים כח בעהש"ט לא נפסול השטר וכמ"ש הש"ך (בסי' מ"ג ס"ק כ"ט) לתמוה על הב"ח בזה ע"ש, והדרא קו' לדוכתי' למה החליט הרמב"ם ז"ל דאחרוהו והמלוה גובה מא' בשבת, הא גם אם נימא דנכתב בא' בשבת והקדימו הזמן בשבת ג"כ לא נפסל די"ל כוונתם הי' לטובת הלוה, א"כ ספיקא הוא שמא קדמוהו וא ואיך יגבה המלוה מלקוחות מספיקא, אמנם י"ל כיון דהרמב"ם ס"ל דאקני ט"ס וכמו שכתבו להדיא דשיעבד לו דאקני ג"כ, וכמ"ש הש"ך (בסי' קנ"ב סק"א) בכוונתו, א"כ ל"ל דכוונתם הי' כדי שלא יוכל לגבות מנכסים שקנה בע"ש שהב"ד יסתפקו דלמא נכתב בע"ש ושמא קנה הלוה אח"כ הנכסים, דגם אם הי' כן ג"כ המלוה גובה כיון דאקני משתעבד ס"ל להרמב"ם ז"ל, ואין כאן טובת הלוה כלל וא"כ למה שינו וע"כ תאמר לטובת המלוה לגבות מע"ש דחשבו שהב"ד יעמידו אותם על חזקתם דאחרוהו, א"כ א"ת דבאמת השטר נכתב, בא' בשבת א"כ הקדימו בכוונה ופסולים הם לכן שפיר כ' דל"ח שנכתב בא' בשבת

כיון שאם הי' כן הי' השטר פסול מוקמינן השטר על חזקתו דאחרוהו, ולפ"ז ניחא קו' הפרישה דמש"ה שינה הטור ולא כ' בלשונו בא' בשבת דהטור לשיטתו דס"ל (בסי' קנ"ב) דאקני לאו ט"ס וא"כ אם נכתב בא' בשבת וכתבו זמנו בשבת השטר כשר די"ל שכתבו כן בכוונה לטובת הלוה וכנ"ל וא"כ שפיר י"ל דהקדימוהו ואין המלוה גובה מלקוחות שקנו בא' בשבת, ולא הי' יכול הטור לכתוב בלשון ול"ח שמא מוקדם הוא ובאחד בשבת הלוה לו כמ"ש הרמב"ם ז"ל, דלרבינו הטור ז"ל שפיר חיישינן להא ואפ"ה השטר כשר ואינו גובה בו רק מיום ב' בשבת מחשש שמא הקדמוהו [ולכן כ' בלשון וא"ח שמא מוקדם הוא שהלוה בשני בשבת שלזה אין לחוש דאם באמת הי' כן שנכתב בשני בשבת והקדימו הזמן לכתוב בשבת אז פסול הוא, דנהי שיהי' טובה ללוה בנכסים שקנה בע"ש או שמכר בא' בשבת וכנ"ל מ"מ הנכסים שמכר בשני בשבת בוודאי יגבוהו הב"ד להמלוה כיון שלא יעלה על הדעת שנכתב בשני בשבת, והב"ד לא יסתפקו רק או שנכתב בע"ש או בא' בשבת ויגבה מלקוחות שקנו בשני בשבת ובאמת אינו רשאי לגבות מהם כיון שההלואה הי' בב' בשבת וא"כ אם הי' כן הי' השטר פסול לכן ל"ת, ואוקמינן השטר על חזקתי' דבע"ש נכתב ואחרוהו] ואיכא נפקותא לדינא וזה נכון מאוד: **העולה** מדברינו דלדעת הטור חיישינן דקדמוהו ג"כ וכתבוהו בא' בשבת כי אנו חוששין דהעדים כתבו כן בכוונה לטובת הלוה דחשבו שהב"ד נסתפקו אימת נכתב ויפסקו לקולא ללוה שלא יגבה מנכסים שקנה בע"ש דלמא נכתב בשבת וגם לא יגבה מנכסים שמכר בא' בשבת דלמא נכתב בא' בשבת, אמנם לדעת הר"מ ז"ל אמרינן ודאי אחרוהו דאא"ל קדמוהו ונכתב בא' בשבת דאם הי' כן הי' פסול דלמה לא כתבו זמן האמיתי בא' בשבת, ואי כדי שהב"ד יסתפקו דלמא נכתב בע"ש ולא יגבוהו להמלוה מנכסים שקנה בע"ש, ז"א דלהרמז"ל שפיר גובה אף אם נכתב בע"ש, א"כ אם נימא שנכתב בא' בשבת ע"כ קדמוהו בכוונה שיהי' מוקדם והשטר פסול לכן אמרינן דודאי נכתב בע"ש, ולפ"ז יש להבין אם בודאי כתבוהו בע"ש מדוע באמת לא כתבו זמנו האמיתי, הא העדים ידעו שאפי' בכותבם בשבת לא ידונו ב"ד שנכתב בא' בשבת ואפי' לספק לא יסתפקו בזה דיעמידו אותם בחזקתם ובודאי ידונו שנכתב בע"ש כאשר באמת כן הוא, א"כ מדוע לא כתבו זמנו בע"ש, וע"כ צ"ל דמש"ה כתבו זמנו בשבת לומר דהמלוה מחל שיעבודו עד שבת דחשבו כסברת הראב"ד ז"ל הנ"ל, ולמאי נפ"מ אי שלא יגבה המלוה מנכסים שמכר בע"ש הא גם אם היו כותבין זמן האמת בע"ש ג"כ לא הי' גובה כיון דאין כותבין שעות (ואי דיברר בעדים שעת ההלואה וממילא נאמר דהמכירה היתה מאוחרת וכנ"ל, ז"א דהא כתבו בשבת לומר דהמלוה מחל שיעבודו עד שבת א"כ כשיברר על ידיהם

או ע"י עדים אחרים שראו ההלואה הלא יבורר ג"כ שמחל השיעבוד וממילא לא יגבה מהם) וע"כ צ"ל דמש"ה כ' בשבת לומר דהמלוה מחל שיעבודו גם ממה שימכור הלוה בשבת ג"כ לא יוכל לגבות, א"כ לכאו' מוכח דתקנתא דמוקדם פסול עבדינן גם לרשיעי דקנו ומכרו בשבת דהא אנן חשבינן לודאי נכתב בע"ש דאם בא' בשבת הוא מוקדם ופסול והרי אם נכתב בע"ש ע"כ צ"ל בכוונת העדים שלא יגבה המלוה ממה שימכור בשבת ואם תקנתא לרשיעי לא עבדינן א"כ אם אתה דן שודאי נכתב בע"ש כדי שאם ימכור בשבת לא יגבה המלוה, א"כ גם מוקדם כשר ושוב יש לספק דלמא נכתב בא' בשבת, וע"כ לכאו' דלא כדברינו רק גם למוכר ולוקח בשבת עבדינן תקנתא דמוקדם פסול אבל הא ליתא דנהי שהעדים חשבו להרע להמלוה פן ימכור הלוה בשבת מ"מ שפיר י"ל דלא קנסינן לפסול שטר מוקדם שלא לגבות גם מזמן המסירה לפי שיפסידו הלקוחות שקנו בשבת באיסור, דתקנתא לרשיעי לא עבדינן, ואנן רק להצדיק העדים חשבינן בכוונתם כן והבן, ובנ"ד שפיר י"ל דהשטר כשר עכ"פ מזמן השני שהוא י"ד בניסן מה"ט דתקנתא לדידהו ולהלוקח בשבת לא עבדינן:

אמנם עדיין אין זה מספיק דאכתי איכא למיחוש שמא ימכור ביום י"ג לאחר ולא יחזיק בשדה והעכו"ם הזה יחזיק בהשדה, ואז אם נמסר השטר ליד העכו"ם לא היינו מוציאין מידו דשמא שטרו קודם והוא המחזיק, אבל כשנמסר בי"ד ושטר הישראל קודם ומוציאין ממנו, וא"כ שפיר יש לפסול האי שטרא שנמסר בי"ד משים מוקדם ולכאו' י"ל אי משום הא לא מיפסל דהא גם בשטר שאין בו זמן נימא כן שמא מכר לאחר והוא יאמר קניתי קודם לפי שהוא מוחזק וא"כ שטר שאין בו זמן יופסל, וא"ל כיון דבשטרו של השני מבורר הזמן אמרינן דשלו קודם כהא (דסי' מ"ג סכ"ג) הנ"ל ומש"ה אין לחוש בשטר שאין בו זמן, משא"כ כאן דשניהם נכתבו בי"ג בניסן אזלינן בתר המוחזק ויהי' ריעותא ללוקח שאינו מוחזק וראוי שיופסל כיון שנמסר בי"ד, ז"א דבאמת גם בשטר שאין בו זמן ומוחזק עדיף ממי שיש לו השטר עם זמן וא"י להוציא ממנו, ול"ד להא דכתבו (בסי' מ"ג סכ"ג) והרמב"ם ז"ל הביא דין זה גם לענין שני שטרי מכר א' בחמש בניסן וא' ניסן סתמא, די"ל דוקא בשאין שום א' מוחזק נותנין למי ששטרו מבורר יותר אבל כשהאחד מוחזק בהשדה לא נוציא ממנו בשביל ששטר חבירו מבורר יותר, דזה לא מצינו (בגמ' דכתובות פ' מי שהי') כלל, ויש לנו אריכות דברים בזה וע' בשערי משפט (סי' מ"ג סק"ה) שהאריך בזה, וא"כ גם שטר שא"ב זמן יופסל מה"ט דלמא שטר זה נכתב מאוחר וע"י חזקתו לא נוציא ממנו ליתנו להלוקח הראשון ששטרו מבורר יותר,

וע"כ דל"ח כה"ג היכי דבאמת יהי' ספק והוא יהי' מוחזק א"כ גם בנ"ד אין לחוש, כן הי' אפ"ל לכאו':

אבל כ"ז אינו דבשלמא בשטר שא"ב זמן ל"ח שיהי' מוחזק כיון דאם יברר השני שהוא קנה קודם יוציא ממנו, אבל בנ"ד שנכתב בשטר י"ג בניסן א"כ עשו עולה שהפסידו להלוקח שנמסר לידו השטר בי"ג, שאף אם יברר בעדים שהשטר שיש ביד המוחזק נמסר לידו ביום י"ד יהי' תרי ותרי ולא נוציא מיד המוחזק א"כ הפסידו להלוקח שיברר ע"י עדים שקנה בי"ג דיהיו תרות"ר ולא נוציא מהמוחזק וודאי שטר פסול הוא ולא הוי שטר מקנה כלל ולא נקנה המקום לעכו"ם וליכא הקנאת מקום רק כסף לבד ואין קנין כסף מוציא מידי ב"י וב"י לפי דעת ר"ת דאין כסף קונה בהם:

אולם י"ל דקנה המקום בנ"ד כיון דעיקר הטעם דא"י אינו קונה בלא שטר מבואר בחו"מ (סי' קצ"ד) בסמ"ע בשם המ"מ משום דאם הי' הדין שיקנה בחזקה הי' מחזיק בע"כ של ישראל, ולפ"ז צ"ב מדוע לא יקנה בכסף, וא"ל משום דיכוף את הישראל למכור לו בכסף, הא קיי"ל תלוה וזבין זביני זביני, וע"כ כיון דישראל מישראל ג"כ אינו קונה בכסף בלא שטר גם עכו"ם כן, וא"כ כמו שכ' הרב"י בחו"מ (סי' קצ"ד) בעכו"ם שהקנה לישראל דאם אמר בפי' שרוצה לקנות בכסף קנה כהא דאי בעינא בכספא איקני [בקידושין דכ"ו א'] ה"נ י"ל בקונה מישראל היכי דסמכא דעתי' לקנות בכסף דקנה, וא"כ בנ"ד כיון שבדיניהם אין שטר מוקדם פסול א"כ סמכ"ד וי"ל דקנה, ואף דלענין חמץ לא אזלינן בתר דיניהם לדעת המג"א (רסי' תמ"ח) מ"מ בכאן כיון דרק משום דל"ס דעתי' הוא דל"ק, כל שבדיניהם קנה סמכא דעתי', ואי בדיניהם ל"ק א"כ כיון דהוא לא ציית דינא ל"מ ק"כ אף למטלטלין, ואפי' לדעת רש"י ז"ל דקונה בכסף, מ"מ כיון שלא נתן כל הדמים ואין הקרקע שלו, ולכשיגנב החמץ ויאבד לא ישלם, באחריות ישראל קאי ועובר בב"י כמו באחריות אלם לדעת הרמב"ם, והכי קיי"ל בש"ע (סי' ת"מ ס"א), אבל אי בדיניהם קנה י"ל דקנה גם הקרקע:

אבל באמת לא נתבאר בש"ע אם פירש שיקנה בכסף אם מהני בקונה מישראל, והרב"י לא כ' רק בישראל הקונה והדבר צ"ע:

מ"מ נ"ל כיון דהטור השמיט דברי הרמב"ם דאינו קונה מישראל בכסף בלא שטר, ונהי דבש"ע הביאו, מ"מ נ"ל אם השהא עד אחה"פ י"ל כיון דלרש"י ז"ל קונה מטלטלין בכסף, נהי דהאחריות על הישראל הי' אפשר להקל עפ"י דעת הח"י דחמץ שקע"א אינו אסור בהנאה אחה"פ, ואף לר"ת ז"ל דאינו קונה מטלטלין בכסף י"ל בנ"ד קנה גם הקרקע כיון דבדיניהם קונה בשטר זה המוקדם סמכא דעתי' וקונה בכסף, דל"ש בי' טעמא אחרינא

שלא יקנה בו, ועוד כיון דמדאו' קונה בשטר מוקדם מזמן שני רק דרבנן קנסו משום גזרה א"כ יש להקל אחה"פ [בצירוף טעמים הנ"ל ע' מג"א ססי' תמ"ז] אכן בנודע תוה"פ צ"ע אם יש להקל להשהות:

הנלע"ד כתבתי

סימן לד

ד' מ"א למב"י תרכ"ט.

הרב המאוה"ג כו' מ' דוד פיק נ"י אבד"ק פאביאניץ.

מכתבו ע"ד העגל שכלו לו ח"י ביו"ט אחרון של פסח קבלתי, ומה שחש כ"ת לדברי מהרש"א ביצה (ד"ו) דעגל שכל"ח ביו"ט אסור משום מוקצה דלא חזי לבה"ש מחשש נפל, והגאון צל"ח דחה דבריו דהא הוי מוקצה מחמת יום שעבר, ובאמת גם על התוס' הקו' זו דתוס' תירצו שם אקושיא שהקשו על פרכת הגמ' וכי מה בין זה לעגל שנולד מן הטריפה, הא בנולד מן הטריפה הוי חזי לי' להושיט ידו למעי אם ולשחוט. ותי' דלא כל"ח עד היום. ותמוה ג"כ הא מוקצה מחמת יום שעבר, ובאמת על המהרש"א ל"ק די"ל דהקשה לשיטת רש"י הובא בתוס' סוכה (ד"י ב') דסובר באתרוג בשמיני אסור מטעם דאתקצאי בה"ש דס' שביעי אלמא דיש מוקצה מיום שעבר, אבל להתוס' דכתבו לעיל (ד"ד א') ובסוכה שם דאין מוקצה מחמת יום שעבר הוא תמוה תירוצם, ומצאתי למוח"ז הגאון ז"ל בנח"י שעמד ע"ז, ומה שנ"ל בישוב דברי התוס' דהנה איך כל"ח ביו"ט ע"כ מנו משעלה זכר עלי' תשעה חדשים עד יו"ט, והנה ק' שמא לא נקלט הזרע עד יום ג' ועדיין לא כל"ח. ולכן י"ל דהר"ן בחי' לנדה כ' דרוב נקלטין מיד, וע"כ לאו רוב גמור הוא דמצוי שאין נקלטין מיד וראי' מהא דנדה דחסידים לא הי' משמשין מטותיהן רק מרביעי ואילך, וגם בל"ז רוב וולדות הן בני קיימא, ורק צריך ח"י מפני חשש מיעוט המצוי נפלים וכן מיעוט מצוי שלא נקלט ביומו, מיהת מיעוטא דמיעוטא שיהי' לא נקלט ביומו וגם תלד אחר מ' חדשים ולד שאינו בן קיימא דנהי דמיעוט מצוי שלא יהי' בן קיימא, עכ"פ כשאנו מונין ט' חדשים משעלה עלי' זכר ורואין מכוון החשבון אמרינן ודאי דנקלט ביומו וט' חדשים שלימים ולתרי מיעוטא ל"ח ומעתה ניחא דברי תוס' דבשלמא כשנולד הוי תרי רובא, רוב נקלטין ביומן ורוב וולדות בני קיימא ול"ח למיעוטא דמיעוטא, אבל אם הי' שוחטו במעי אם אז לא הי' הרוב וולדות בני קיימא כיון דלא נולד עדיין לא מהני החשבון מיום ההוא דשמא לא נקלט הזרע עד אח"כ, א"כ רק אחר הלידה רואין שהיום כל"ח, א"כ שפיר מוקצה הוא עד שעת הלידה ולאו דוקא

ביהש"מ דאפי' בליל יו"ט אסור כ"ז שלא נולד דמיעוט מצוי שאין נקלטין מיד ולא כל"ח כיון דאם שחט במעי אמו אז ליכא רוב וולדות בני קיימא להצטרף בהדי רוב נקלטין ביומן והוי מוקצה דלא הוי רק חד רוב דנקלטין ביומן וחיישינן למיעוט כן יש ליישב דברי התוס' ורק הקו' על המהרש"א שהקשה דאמאי לא פריך בגמ' וכי מה בין זה לעגל שנולד קודם יו"ט ולא כל"ח ויום ח' שלו הוא ביו"ט, וכבר כתבנו די"ל דמקשה לשיטת רש"י דאית לי' מוקצה מחמת יום שעבר:

ובחידושי כתבתי ליישב דברי רש"י ממה שהק' עליו בתוס' סוכה (שם) משבת ויו"ט נולדה בזה שאסורה בזה, ור"י סבר דמותרת,, ותלי' בגמ' טעמא בהכנה, ותיפ"ל דהוי מוקצה בה"ש וכן שני יו"ט של גליות למה אמר ספוקי מספקא לי' כו' דהנה תוס' יו"ט דאו' וע' באשל אברהם (סי' רס"ב) שהביא בשם הסמ"ג להקשות למ"ד תוס' שבת דאו' דל"ל קרא לילף ק"ו מיו"ט ותי' דשאני שבת דסד"א דכיון דקב"ה לא שבת רק ביום השביעי א"צ להוסיף א"כ לפ"ז אפי' א"נ תוס' שבת לאו דאו' מ"מ תוס' יו"ט י"ל דאו' הוא, וא"כ כיון דמוסיף איו"ט שפיר כ' רש"י דבה"ש משביעי דחול היא וצריך להוסיף על יום השמיני בתוך יום שביעי א"כ כיון דאז אסור מוקצה בעת התוס' אפי' הוא יום מטעם תוס' יו"ט א"כ כיון דכל יום השביעי הוא מוקצה וגם ברגע שנכנס מיום ז' לחול עליו קדושת יום ח' מטעם תוס' ג"כ אסור מטעם מוקצה שפיר אמרינן מגו דאתקצאי למקצת בעת התוספות אתקצאי לכולא יומא, משא"כ שבת ויו"ט דודאי א"צ להוסיף על קדושת יו"ט מיום השבת דאדרבה שבת קדושתו חמורה מיו"ט לענין מלאכת או"נ א"כ ביו"ט אחר שבת דליכא תוס' וביום השבת דאסור לא חל יו"ט כלל א"כ אין כאן מוקצה רק מחמת ס' שבת וזה הוי מוקצה מחמת יום שעבר משא"כ באתרוג בשביעי מוקצה מחמת תוס' שהוא נוסף על יום שמיני והוי כשמיני מש"ה אסור אתרוג משום מוקצה, ובהכי ניחא גם דברי מהרש"א לשיטת רש"י כיון דיו"ט מתחיל בעוד יום חול מכח תוס' ואז לא כל"ח הוי שפיר מוקצה, וכן ל"ק לרש"י משני יו"ט של גליות דשם ל"ש תוס' על יום שני דרבנן דקיל מיו"ט ראשון וכיון דל"ש תוס' תו אמרינן דלא הוי מוקצה מחמת יום שעבר, ובהכי י"ל הא דלוגין של טבל לענין ערוב שהקשו תוס' שם י"ל דרש"י סובר דתוס' שבת לאו דאו' רק תוס' יו"ט וכמו שמחלק הסמ"ג א"כ בשבת לא אמרינן מוקצה מחמת יום שעבר, וזהו ע"ד פלפול:

אבל נלפענ"ד דהמהרש"א סובר בשלמא בכל מוקצה מחמת יום שעבר כיון דיודע דתחלת יום היתר ואיך הוא מקצה מדעתו כיון דיודע דבתחלת הלילה יהי' מותר לו ורק הוא לא ידע אימת לילה מ"מ מיהת יודע שיותר לו ויודע להזמין מבעו"י אבל בזה דלא

כל"ח איך יכול להזמין מבע"י על תחלת הלילה שאז יהי' מותר לו, הא כל יום עיו"ט לא יוכל להזמין שמא נפל הוא ותמות א"כ לא הוי הזמנה כלל ומוקצה הוא משא"כ בביצה דידע מבע"י דיהי' בתחלת לילה כשיודע לו שלילה מותר א"כ הכין מבע"י ולא הוי מסופק כלל שבלילה יהי' מותר ול"ד ללא כל"ח דשם א"י להזמין מבע"י דחייש שמא נפל הוא ולא תשהא עד ליל יו"ט שפיר מוקצה הוא:

ובהכי ניחא מה שראיתי לאחרונים שהקשו דאיך שייך מוקצה בהש"מ למ"ד כל שהוא משום שבות לא גזרו בה"ש דהא בה"ש מותר ואיך שייך מוקצה מחמת איסור בה"ש, והקשו על רמב"ן שכ' דיש מוקצה באיסור דרבנן, ולפ"ז ניחא דמקצה מדעתו שיאסר בתחלת יו"ט ואנן בעינן הזמנה מבעו"י לתחלת יו"ט, ולפ"ז שפיר בעגל דאינו בטוח שתחי' עד הלילה א"כ לא הוי מזומן ומוקצה הוי, ונהי דאדברי תוס' דמיירי במעי אמו הדרא הקו' דהא מזומן הוא שבתחלת לילה יכול להושיט ידו למעי בהמה א"כ הוי מוקצה מחמת יום שעבר, אכן ע"ז כבר תירצתי לעיל, גם מוח"ז הגאון בס' נחלת יעקב ז"ל יפה תירץ מיהת דברי מהרש"א נכונים:

וראיתי להפמ"ג בפתיחה לה' יו"ט (סי' י"ז) שהוציא מדברי מהרש"א הנ"ל לחלק דמוקצה מחמת איסור דרבנן לא אמרינן מחמת יום שעבר אבל בדאו' אמרינן מוקצה מחמת יום שעבר, ולכן כאן דנפל הוי חשש דאו' אמרינן מוקצה מחמת יום שעבר,, ובזה נ"ל ליישב דברי רש"י סוכה דבשמיני אסור אתרוג מכח דאתקצאי בה"ש מס' שביעי שהק' תוס' מהא דנולדה בזה מותרת בזה, ולפ"ז ניחא דודאי י"ל דמוקצה מחמת מצוה הוי איסור דאו' תדע דהא שביעי יום חול הוא מ"מ שייך מוקצה וע' תוס' שבת (דכ"ב א') ד"ה סוכה [ע"ש] משא"כ מוקצה ביו"ט דאינו אלא מדרבנן, ועפי"ז אמרתי ליישב דברי רש"י ביצה (ד"ב ב') דרבה אמר והי' ביום הששי והכינו וכ' רש"י דיליף מהכא דמוקצה דאו' ותמהו דמה בא רש"י כאן להשמיענו בזה, ותו דמשמע בפסחים (דמ"ח א') דהדר בי' רבה. ונהי דקו' זו דהדר בי' רבה י"ל דשם מוקי רבה הא דמבשל גה"נ בחלב ביו"ט לוקה ה' בעצי מוקצה ויליף מוהכינו ואזהרתו מל"ת כל מלאכה ופריך עלי' דאמאי מוקצה שרי להקריב אי מוקצה דאו' מ"ל איסור גופו או ד"א, והנה המל"מ כ' (בה' יו"ט) דיש לחלק בין לאו לעשה ולא אמרינן מ"ל איסור לאו מ"ל עשה א"כ י"ל דממשקה ישראל לא נתמעט רק טבל וכדומה שהן בלאו אבל לא מוקצה, ולמה צריך לומר משום ד"א גרם לה, רק כיון דרבה אמר דלוקה אעצי מוקצה מל"ת כל מלאכה א"כ גם במוקצה לאו הוא שפיר פריך מ"ל איסור גופו או ד"א, לכן הדר בי' רבה דאין אזהרה ע"ז ואין לוקין אמוקצה, מיהת דרשה דוהכינו שיהי' אסור בלאו הבא מכלל

עשה מזה לא הדר בי' רבה וז"פ אבל קשה למה הוצרך רש"י להביא זה כאן, ועוד דלמא הדר רבה לגמרי וסובר דמוקצה דרבנן. ונראה דהנה אביי הקשה שבת דעלמא תשתרי והקשו הראשונים הא שבת הו"ל מוקצה דא"ר לשחטו וא"כ הוי כעומדת לגדל ביצים והר"ן והרמב"ן והרז"ה תי' כל חד לפי דעתו אבל קשה מנין לאביי להקשות דלמא רבה לא מחלק כחילוקי' שחילקו הראשונים בדעתי וסובר דדמי לתרנגולת העומדת לגדל ביצים, לכן ס"ל לרש"י דאביי דייק מדאיצטריך רבה ביו"ט אחר השבת לומר לטעם כל דמתילדא האידנא מאתמול גמרה לה, והא תיפ"ל כיון דאי בשבת הוי מוקצה א"כ ממילא ביו"ט אחר שבת הוי מוקצה בה"ש משום ספק שבת ואי דהוי מוקצה לשעבר ז"א דהא לרבה מוקצה דאו' ובדאו' אמרינן מחמת יום שעבר כדעת הפמ"ג לכן עכצ"ל דגם בשבת לא הוי מוקצה כלל ושפיר פריך אביי שבת דעלמא תשתרי, וכ"ז לפלפל בדבריו:

אבל גוף דברי הפמ"ג צל"ע דא"כ עגל שנולד ביו"ט אחר השבת אף דידעינן שכל"ח ליתסר כיון דבשבת ל"ח לשחטו נימא דהוי מוקצה מחמת יום שעבר ואף דהר"ן אוסר היינו משום דלידה חשוב הכנה אבל לא משום מוקצה ומנ"ל למהרש"א לאסור ולהקשות קו', ועוד יו"ט שני להוי מוקצה, דודאי בה"ש אסור לשחוט שמא מקצתו יום ראשון קדש והשני חול והוי כשוחט מיו"ט לחול ואיכא איסור דאו' א"כ ביו"ט שני של גליות להוי מוקצה ואי דהוי מוקצה מחמת יום שעבר הא איסור שחיטה מיו"ט לחול הוי דאו', וגם מקו' תוס' על רש"י באתרוג משמע דאין לחלק, אלא ודאי אין לחלק בין דאו' לדרבנן, ובכ"מ לא אמרינן מוקצה מחמת יום שעבר, לכן מחוורתא כאשר כתבתי דכאן הקצה דחשב שתמות קודם ולא הוי הזמנה ליו"ט, וא"כ בספק כל"ח גם הרש"א מודה דלא הוי מוקצה וכמש"ל:

ובצל"ח כ' להשיג על המהרש"א דל"ש כאן מוקצה כיון דנתברר למפרע שלא הי' נפל והי' שרי מיד לשחטו והוי מוקצה בטעות ואם כי כן מצינו בביצה (דכ"ו) מוקצה שיבש ואין בעלים מכירין דלא הוי מוקצה אבל י"ל דל"ד דדוקא התם דהי' יכולין לראות אם יבש אף שלא נודע לא הוי הקצאה אבל דבר שהוא כעצמים בבטן המלאה ולא יוכל להודע אף בטעות הוי מוקצה וראי' לזה דחשיב בביצה נולד ופירש"י שא"י אימת יהי' נולד אף דקיי"ל דכל ביצה דמתילדא האידנא מאתמול גמרה א"כ אם היו יודעים הבעלים דגמרה הביצה לא הי' מוקצים דמסתמא יולד למחר רק כיון דהדבר כמוס לא מקרי מוקצה בטעות כלל ונכונים דברי מהרש"א:

אמנם יש לגמגם בדברי המהרש"א אפי' לדברינו דאיך שייך לומר שמוקצה לפי שלא יוכל להזמין לשחטה שמא נפל הוא ותמות כיון דרוב עגלים בני קיימא הן רק מיעוט

מצוי יש, א"כ כיון דרוב יש שלא תמות ודאי דלא מקצה ממנו דעתו ולא ידאג שתמות כלל ופשיטא לדברי תוס' חולין (ד' י"ב) דרק משום גזירה אטו אדם הא לא"ה נקטינן דבני קיימא דודאי לא הוי מוקצה לכן נ"ל דהמהרש"א מיירי בלא כל"ח והי' בן ח' חדשים שלימים דמשמע בגמ' דכל ששהא ח"י אינו נפל דומיא דאדם דפי' תוס' בשבת (ד' קל"ו) בבן ח' חדשים דאמרינן אשתהוי אשתהא כשכלו ח"י וע' בת"ש (סי' ט"ו) שנסתפק בעגל בן ח' חדשים אי מהני שהיית ח"י לפי דתלוי בבעיא אי בהמה יולדת לשבעה דאי אין יולדת לז' א"כ ל"ש אשתהא כמו באדם מיהת המהרש"א י"ל דהקשה אם נאמר דבהמה יולדת לז' ושייך אשתהי א"כ בן ח' חדשים נמי אי שהא ח"י מוציא מידי נפל וא"כ בעי"ט ודאי הקצה מדעתו דלא שכיח שישתהא והי' בודאי נפל בעיניו וסובר שבודאי תמות קודם הלילה א"כ הקצה מדעתו ולכן ניחא דברי מהרש"א שכ' בלא כל"ח ולא כ' בספק אי כל"ח משום דמיירי רק בודאי בן ח' חדשים והוי כודאי נפל דאפי' באדם א"מ עליו את השבת לצורך פ"נ וא"כ זה ודאי מקצה מדעתו פן תמות מ"מ כשכלו ח"י מותר ובהכי איירי המהרש"א ולפ"ז בספק אי כל"ח דאינו מקצה מדעתו דסומך ארוב מודה המהרש"א דלא הוי מוקצה מחמת יום שעבר ולכן בנ"ד רשאי לשחוט עגל ביום אחרון של פסח וגם דהגאון צל"ח ומוח"ז ז"ל בס' נחלת יעקב דחו דברי המהרש"א לכן יש להקל:

וע' במהדו"ב סי' כ"ו עוד בנדון כזה דברי ידידו דו"ש:

סימן לה

ב"ה ה' ט' אדר ל"ד לפ"ק לאסק. לכבוד חרב דמאוה"ג כו' מ' שלמה אבד"ק שיעראדז.

מכתבו קבלתי ע"ד אשר כ' כ"ת כי יען כמעט כעת מההכרח לטחון על רחיים צילענדר וקשה לעשות כיס חדש כמבואר ברמ"א או"ח (סי' תנ"א סי"ח) ושמע כי התרתי בזדונסקאוואלע לטחון עלי' לכן מבקש להשיב לו וגם הודיע אשר המוכרי קמח אומרים כי גם על צילענדר מזדמן הרבה פעמים אשר מההכרח קודם הטחינה ליתן מעט מים על החטים אך לא הרבה כמו שעושים ברחיים בלי צילענדר עכ"ד:

הנה אז כשנשאלתי מוואלע העידו לפני כי אין מזלפין מים כלל בצילענדר ולית בית מיחוש כי הרמ"א (בסי' תנ"ג) כ' נוהגין לנקר את הרחיים משום דזמנין נתנו בהם תבואה לתותה לסולת משמע כשאין נותנים תבואה לתותה פשוט דאף מנהגא ליתא, מכ"ש כשמנקרין היטב הכל רק אין מחליפין הכיס דשרי, אמנם חדשות שמעתי מכת"ה שאמרו לפניו כי הרבה פעמים מזלפין עליו מעט מים לכן יש לעיין בזה:

ונראה דהנה הך מנהגא לכאו' צ"ע כיון דפסק המג"א (סי' תמ"ז סקמ"ה) דמותר לערב לכתחלה קודם איסורו כיון דאין כוונתו לבטל, א"כ בודאי יש בו ס' למה ננקר הרחיים, ואם בודאי חמץ מותר לערב כ"ש כשאינו אלא ספק חמץ, ונהי דדייק בש"ע לכתוב דלותתין לסלת והב"י (סי' תמ"ב) כ' דחמץ גמור, הוא, (וע"כ כוונתו רחיצה כי לתיתה אינה אלא חומרת הגאונים והח"י כ' (בסי' תנ"ג) דמותר להשהות הנלתת כיון שאינו אלא חומרת הגאונים) אבל מ"מ הא המג"א (בסי' תס"ז סקי"ב) כ' דדגן שנטבע בנהר אינו אלא ספק ואינו אוסר התבשיל, לכן הי' אפ"ל דדוקא בלי ניקור רחיים יוכל להיות דלפעמים לא יהי' בו ס' לכן החמירו, אבל כיס של רחיים דדמי לריבראייזין המבואר ברמ"א (סי' תנ"א) להחמיר בהם וכ' המג"א דרק בפסח ולא בע"פ א"כ י"ל כיון דודאי יש ס' ליכא מנהגא ע"ז כלל, ואפי' את"ל דנהגו לנקר הכיס או לקנות חדש, היינו מטעם כיון דיש לו מתירין שאפשר בכיס חדש שאין הפסד בדבר וכן לנקר הרחיים דאפשר אסור לכתחלה בלעדי זאת כיון דאין הפסד בדבר אין לסמוך בלכתחלה על בטול, אבל בנ"ד שההפסד מרובה לקנות כיס חדש של משי, ומין זה רחיים של צילענדר עם כיס משי דבר נמצא מחדש ל"ש בזה מנהגא כלל, ועוד שהכיסין של הרחיים הקודמין הי' נדבק בהם חמץ בנקביהם שהי' להם נקבים גדולים אבל הכיס של משי שהם נקבים דקים אין לחוש כ"כ ועוד יש לצרף דעת הרא"ם שמחלק בין דליפה מועטת למרובה, ואף דאנן קיי"ל דלא כוותי' כמ"ש הט"ז (סי' תס"ז סק"ג) היינו דמחמירין בגוף החמץ, אבל כאן דיש ס' ואינו רק מנהג י"ל דלא נהגו רק במקום שלותתין בדליפה מרובה ולא כה"ג, וכיון דלהרא"ם מותר לאכול איך נאסור אנחנו לכתחלה בהפ"מ ביש ס', וראוי לומר מה שנהגו נהגו ומה שלא נהגו לא נהגו, וע"כ לדעתי, אם יסכים גם כ"ת, יקחו הכיס מהעץ, וינקו את העץ וינערו הכיס היטב בחביטה אשר לא יתקלקל, אף דלא מהני בכיס בכה"ג שרי, וע"ז לא מצינו מנהגא קודם הפסח שלא להתיר בכה"ג, בפרט שהעם רצין אחר פת נקיי' לכבוד יו"ט, ורבים אשר יקילו בפאראווע קמח אשר טוחנין הרבה ומזיע מאוד אשר יש בו חשש יותר, והמג"א (בסי' תס"ו סק"ה) לא ברירא לי' דכותל עץ אינו מחמץ ונהגו להקל, עאכו"כ בנ"ד שאין בו רק זהירות בעלמא מותר לכבוד המועד, ואסיים ואומר שלום:

סימן לו

יום ה' וא"ו ניסן תרט"ל נאשעלסק. לק"ק פולטוסק להרבנים המופלנים נ"י

מכתבם השגתי, ובדבר השאלה מחטין אשר קנו בקהלתכם מרחוק ד' או ה' פרסאות וביום ד' זרחה החמה ובלילה שלפניו הי' שלג גדול ודולף ובאו עדים והעידו אחד ראה שלג על שק אחד והשני ראה אשר שק א' הי' מלוחלח בקצהו והשלישי כמוהו, והתבואה היתה טעונה בד' עגלות והקונים לקחום לאוצרם וערבו אותם עם שאר החטים וטחנו הכל, והשעה דחוקה והזמן קצר, ופתחתם בהיתרא עפ"י דברי מהריט"ץ הו"ד בשערי תשובה (סי' תס"ז) בארגז מלא תבואה ונשפך מקערה מלאה מים, שכ' דאם יש בקעים בשולי הכלי שאין הכלי מחזיק המים מותר, והרמ"א דאוסר הוא רק בדגן בעליי' דמינח נייח, אבל כאן דמי למ"ש מהריט"ץ עכת"ד:

הנה גוף התשובה אינו תח"י ולכאו' נראין דבריו דלא מצינו בגמ' רק בארבא דטבעה בחישתא שנשרה במים אבל לא בלחלת מים, וכ"כ בשיורי כנה"ג (סי' תס"ז) להתיר מין חטה אף שדרכו להיות בבור לח, וז"ל והן לו יהי' שמשימין בבור לח לא מצאתי שחששו שמא נתבקעו אלא בחטים שנפלו לים כהאי ארבא דטבעה דשריי' מרובה כמ"ש הגהות ורשב"א בתשו' ושם התיר הרב אפי' שערימות העלו צמחים ול"ד לארבא דטבעה בחישתא דהתם כל שטובע במים מסתמא שוהא בה כדי להחמיץ ע"כ ואף שבהגהות אסרו תבואה שבשולי הספינה שאני התם דודאי יש מים תחתי' אבל כאן אין רק לחלוחית עכ"ד, וא"כ כיון שהמים זב למטה בלחלוחית לא איכפת לן, אבל לדעתי דהני רבוותא אזלי בשיטת המחלקים בין דליפה מועטת למרובה כמבואר בט"ז (סי' תס"ז) אבל לדעת הסוברים דהחילוק הוא בין חטים לשעורים או בין לתיתה דעסיק בה למינח נייחא אין חילוק בין מעט למרובה ואף בטופח לבד יכול להתחמץ, וכ"נ הלשון (שם סעיף ב') דגן שנטבע בנהר או שנפל עליו מים ולא הוזכר כמות המים אם רב או מעט, וכן מוכח מהא (דסי' תס"ו) הנותן שעורים לבהמתו ומצא בהם ריר צריך לבערם, ופשיטא דבריר של בהמה אין כדי שריי' מרובה רק לחלוח קצת ומ"מ חייב בביעור, ונהי די"ל דשעורים חמירי כמ"ש המג"א (סי' תנ"ג) דשעורים אף מדינא דגמ' אסור ללתות ע"ש אבל חטים דמן הדין מותר ללתות בלחלוח מועט אינן נאסרות כ"א בשריי', אבל איננו מספיק דלשיטת הרא"ה מוכח דשעורים בעינן נתבקעו ובחטים אף בלי בקוע אסור מוכח דשעורים קילי מחטים, וגם מצד קולת הט"ז בס"ס באכילה במקום הפסד קשה הדבר להקל חדא דשם מיהת ראו שלא נתבקעו החטים ויש סניף להקל אבל בנ"ד לא הביטו כלל ע"ז, וגם שם לא נשארו החטים המלחלחים ואנו דנין על השיריים משא"כ בנ"ד דנתערב הכל, וגם ההיתר של מהריט"ץ הנ"ל לא הי' רק בצירוף ההיתר דמיהת אין נתלחלח רק עשירית החטים לכן שפיר היקל, כיון דמה"ד חטין בחטין בטל ברוב

ואף שיהי' מהם קמח וקמח בקמח הוי לח בלח ולבעי ס', הא מבואר בהג"ה ביו"ד (סי' ק"י) בנודע התערובות במקום הפסד יש לסמוך אמקילין דמותר אף אם נתבשלו אח"כ כאחד, וה"נ כיון דנודע התערובת קודם שנטחן לכן התיר המהריט"ץ, משא"כ כאן דלא נודע עד אחר הטחינה דנעשה לח בלח ובעי ס' ומאן יימר דהי' ס', ונהי דרובא ודאי הי' כי הרוב פשיטא דכשרים היו דאין דרך השלג ללחלח כל החטין ולקלוט בכל השק, מ"מ לא ידעינן אם הי' ששים:

אמנם נ"ל כיון דזה ברור דלא היו מלוחלחים כל השקים, דאל"כ היתכן שהישראלים הקונים או הנושאים התבואה לאוצר לא ירגישו בהשק המלוחלח ויכשירוהו לחה"פ אע"כ ודאי לא הי' רק במקום אחד ולא ראו או בקצת מקומות וא"כ רובא פשיטא דלא נתלחלח ומותר מה"ת כמו מב"מ דמותר, וא"כ אף דאנו מסופקים אם יש ס' דמי למב"מ ונשפך דמותר ביו"ד סי' צ"ח וה"ה כאן, דיש ספק אם נתלחלח כלל כ"כ עד שלא יהי' ס', ואף דבהוא לפנינו וא"א לעמוד על שיעורו אסרינן שם (בסעיף ג') כבר כ' הש"ך תרי טעמי אי משום דהוי סח"י או מטעם הר"ן דא"כ לעולם תתיר אבל דבר שנעשה באקראי ל"ש זה וגם חסרון ידיעה ל"ש כאן דבשלמא קודם שנטחן הספק אם נתחמצו הוי חס"י וע' מג"א (סי' תס"ז סקט"ז) דאיסור שאסור בלא נתבקע דשמא הוא קרוב לבקוע ואין אנו בקיאין בזה הוי סח"י, אבל אחר שנטחן דכבר א"א לידע כלל לא מקרי חס"י, גם הוא דבר שהוא באקראי שלא נודע קודם הטחינה, וא"כ י"ל אף מה דהחמיר הרמ"א בס"ס באכילה היינו משום דמיירי קודם שנטחן לא הוי ס"ס גמור דספק נתחמצו הוי סח"י אבל כאן אחר הטחינה שפיר י"ל דמותר.

ועוד נראה לפמ"ש המק"ח בטעם הרמ"א האוסר בס"ס משום דחש לסברת הרמב"ם דחמץ מקרי דשיל"מ ואסור בס"ס, וא"כ י"ל דבמקום הפסד הרמ"א מודה כיון דמבואר ביו"ד (סי' ק"ב) בתערובות כלים וכן היכי שהמאכל מתקלקל דבמקום הפסד מועט ג"כ לא מקרי דשיל"מ, וא"כ הרמ"א מודה להט"ז במקום הפסד וכל גדולי המורים גרירי בתרי דט"ז בזה, מחו"ז הגאון המק"ח והגאון מהרש"ז בש"ע שלו, בפרט כי ידוע לכל איש אשר מעט הוא מים מן השלג ואף אם חם השמש ונמס משרק שריק למטה ורק על שולי השק יהי' לפעמים מלוחלח החטין א"כ אין לאסור רק החטים שהם למטה בשק בתוך המים ולא יותר ואיכא ודאי יותר מס', להכי חזינן (בסי' תס"ז ס"ו) בחטים שנמצאו מבוקעות אותן שאינן מבוקעות מותרות מפני שהדבר מצוי כו' מוכח דתלינן במצוי, וזאת שכיח שלא ילחלח השלג כי כ"ז שהקרירות חזק לא ילחלח כלל וכשחם השמש ונמס נוזל מעט מעט ובודאי יש ס', ובטח אחר התרוקנות השקים ראו אנשים לבדוק

החטין אם נתבקעו כמנהג בכל ישראל ואלו נתבקעו רובם לא היו טוחנים, והסברא נותנת דיש ס' בזה וא"כ יש להתיר כנ"ל וגם הוא דוחק והפס"מ, וגם פשיטא דודאי הי' השק רטוב ואלו נתבקעו היו החטים רכים והיו מרגישין מיד דלא נתייבשו עדיין וכיון דרוב מיהא הוי וגם על שאר איכא ס"ס אם הי' ס' ומה"ת ליכא איסור יש לסמוך על דעת הט"ז, וגם כי דרך סוחרי התבואה לכסות בימי השלג א"כ המצוי שלא יתלחלח כ"א במקומות מועטים וגם שלא ירד לפנימיות השק, ויש להקל בשעת הדחק ואם אפשר לבטלן ברוב מה טוב דאף לכתחלה התיר הח"י לבטל ברוב, דגן שנטבע בנהר, כיון דאינו אלא איסורא דרבנן, ואף אם א"א לבטל ברוב דעתו דהמקיל לא הפסיד בצירוף קולות המהריט"ץ ושאר קולות, אך ליל הראשון יקחו כ"א מקמח אחר לצאת יד"ח מצה:
דברי ידידכם.

סימן לז

שאלה. אב שלח לבנו בשר ודגים וכ' לו במכתבו הנני שולח לך בשר ודגים לפסח מהו דין הבשר.
תשובה הב"ח (בסי' תס"ט) כ' האומר בשר זה לפסח אסור אף בדיעבד והביא ראי' מהא דפרכינן בפסחים [דנ"ג א'] אהא דאר"י א"ר אסור שיאמר בשר זה לפסח מהא דתודוס איש רומי ששלחו לו אלמלא תודוס אתה גוזרני עליך נידוי שאתה קרוב להאכיל את ישראל קדשים בחוץ, מקולס אין שאינו מקולס לא, ומשני מקולס אעפ"י שלא פירש, אינו מקולס, אמר אין, לא אמר לא, ואם נימא דבדיעבד מותר מאי פריך, הא אינו מקולס בדיעבד שרי, אבל מקולס גם בדיעבד אסור אע"כ דגם אינו מקולס בדיעבד ג"כ, אסור עכ"ד הב"ח, וכ' המג"א סי' תס"ט סק"ב שזו ראי' שאין עלי' תשובה וא"כ לפ"ז גם בנ"ד יש לאסור לכאו' גם בדיעבד.
אמנם יש בזה דיעות חלוקות, דעת רש"י דמש"ה אסור משום דאקדשי' לדמי פסח ודעת התוס' דמחיים אקדשי', ונ"מ בין הדיעות בבשר שאינו של גדי דלרש"י אסור דשמא לדמי פסח קאמר אבל לתוס' מותר דהא ל"ש שהקדיש לפסח כיון שאינו גדי ולא מתכשר לפסח, והמג"א (שם) כ' דאף דהב"י כ' לסברא דמחיים אקדשה מ"מ גם בבהמה אסור כמו הקדיש זכר לדמיו דקדוש קדושת הגוף (והדין עמו דהא במפריש נקבה לאשם מבואר בתמורה (די"ח ב') דקדוש וירעה עד שיסתאב אע"ג דלא חזי כלל מ"מ מיגו דנחתא לקדושת דמים חל עלי' קדושת הגוף מידי דהוי למקדיש זכר לדמיו) וא"כ מפריש בהמה לפסח נמי כן וחיישינן דמחיים אקדשה לדמים, אבל אי הוי אמרינן

דלאחר מיתה אקדשה לא הי' מתסר כיון דיש פדיון, והא דהוצרכו לומר בחטים יודעים דלמנטרא לפסחא קאמר ול"א שיאמר שפדה משום דחזי למנחות ויאמרו שהקדישם קה"ג עכ"ד המג"א. ותמהני דהא כ"ז שלא נתקדש בכלי יש פדיון להחטים אף שהקדישם למנחות ואפי' למ"ד במנחות (דק"א א') דטהורין אינם נפדים דכל הראוי למזבח א"י מידי מזבח לעולם מ"מ אם נטמאו תנן להדיא דיש להם פדיון, וא"כ מאי מראית עין איכא הא אנן האידנא כולנו טמאי מתים ולרבא דאמר מצוה ללתות [בפסחים ד"מ א'] א"כ הוכשרו ונטמאו ויש להם פדיון, אע"כ דאסור אפי' היכי דמועיל פדיון וא"כ למ"ל דמחיים אקדשי' אפי' אי לאחר שחיטה אקדשי' אסור, דאל"כ למה הוצרכו לומר בחיטי דמנטרא לפסחא אפי' בלא"ה נמי נימא דליכא מ"ע כיון דיש פדיון בנטמאו, אע"כ דהואיל ומסתמא לא פדה איכא מר"ע וא"כ מוכח דכוונת רש"י רק בעבור קדושת דמים, ונראה דגם המג"א לא כ"כ רק לשיטת המחבר שסובר מטעם אקדשי' אבל לדעת רש"י מודה דאף דיש פדיון מ"מ אסור משום מר"ע, דלדעת רש"י עכצ"ל דל"ח שהקדיש מחיים כלל דאל"כ יקשה קו' תוס' אמאי לר"ש מותר משום שלא התנדב כדרך המתנדבים דלמא מחיים אקדשי' אע"כ דרש"י ס"ל כיון שאין אנו רואים ריעותא רק בעת צלי', אמרינן דעתה אקדשי' לפסח והוי שלא כדרך המתנדבים דאין קדוש כלל, וכ"פ רש"י להדיא (בד"ה ר"ש פוטר) הלא מחיים לא קרא עליו שם פסח, ועוד דא"ת דרש"י מודה דיש לחוש דמחיים אקדשי' א"כ יקשה מאי מתקיף לה ר"ש אהך דמתני ר"א להא מתני' כר"ש מהא דר"ש פוטר שלא התנדב כדה"מ הא כאן הוי כדרך המתנדבים אם יש לחוש שהקדיש מחיים, ונהי דתוס' פי' דהוי כע"מ להקריב בחוץ מ"מ נראה דרש"י לא ס"ל כן, דהרי בחולין [דמ"א ב'] השוחט לשם עולה כו' שחיטתו פסולה (דכיון דבאה בנונ"ד הרואה אומר דעכשיו הוא מקדיש ושוחטה לעולה וקדשים בחוץ מותר, רש"י ז"ל) ר"ש מכשיר ופרש"י לא חייש למראית עין ולא פי' משום שלא התנדב כדהמ"ת כמ"ש תוס' שם וע"כ משום דשם הוי קדה"ג וגם בזה"ז מקרי כדה"מ לרש"י, רק כשנשחט דאז ל"ש שיקדיש הוי שלא כדה"מ ולומר שכוון לדמי לא ס"ל לר"ש דהא גם במנחה מן השעורים י"ל דכוון לדמי מנחה, וע"כ דס"ל כיון שאינו כדה"מ לא חל חיוב עליו ה"נ אחר שחיטה הוי שלא כדה"מ, וא"כ לרש"י ל"ח כלל שהקדיש קודם שחיטה א"כ אף שהקדישה לדמים כיון שהקדישה אח"ש יש לה פדיון ואמאי אסור, וע"כ מודה המג"א דלדעת רש"י גם היכי שיש פדיון אסור משום מראית עין דשייך גם ביש פדיון וכנ"ל, ולא כ"כ רק לשיטת המחבר דס"ל הטעם דמחיים אקדשיה:

ובזה ניחא מה דר"א מוקי הא דתודוס כר"ש ולא חש לקו' ר"ש דהא ר"ש פוטר שלא התנדב כדה"מ, דר"א ס"ל דשייך לחוש דמחיים אקדשי' והוי קדה"ג ול"ש לומר שלא התנדב כדה"מ, והא דר"ש סובר בחולין (שם) בשוחט לשם עולה דמותר ול"ח למ"ע, ס"ל לר"א מקולס גרע דשייך מ"ע טפי ור' ששת פריך הא הואיל והריעותא היא בשעה שהוא מקולס ל"ש לומר דניחוש דמחיים אקדשי' וא"כ אא"ל דאתיא כר"ש, ובהא פליגי: **ועפ"ז** י"ל מה דבעי בגמ' בתר הכי תודוס גברא רבה או בעל אגרופיי, ולכאורה מאי נ"מ בזה, ולפ"ד ניחא דאי החשש דמחיים אקדשיה א"כ הוי שחוטי חוץ בשעת שחיטה ולמה נקטו משום שאתה מאכיל קדשים בחוץ והול"ל שקרוב אתה שישחטו קדשים בחוץ, שהיא עבירה יותר חמורה שהיא, בכרת, אמנם י"ל דסוברים דבזה"ז שחוטי חוץ אינו אסור מדאו' כמ"ש תוס' בע"ז (די"ג ב') דלא גרע מקודם פתיחת דלתי ההיכל דא"ח על שחוטי חוץ דא"ר לפתח אוה"מ ורק מדרבנן אסור לזה נקט איסור אכילה דמוכח דהוי דאו' בשח"ח דבב"ק (דע"ו ב') פריך בשח"ח דהוי שחיטה שא"ר, ואי נימא דאיסור אכילתו היא רק מדרבנן שפיר חייב כדאמרינן שם (דע"א א') לענין מעשה שבת דרבנן דלא פטר משום שחיטה שא"ר, וכן מוכח מתוס' ושטמ"ק שם שכ' דא"ל דל"מ פדיון לפי שעבר ועשה ושחט בחוץ א"כ הוי כהטיל מום דמשמע דמדאו' ל"מ פדיון (הן אמת צל"ע הא דפרש"י דחטאות המתית לא נהנין מדרבנן הא כיון דאמרינן [בריש מעילה] דק"ק ששחטן בדרום כמאן דחנקינן דמי, א"כ שח"ח אמאי אסור מדאו') ולפ"ז שפיר נקטו שאתה מאכיל דהוי דאו'. ובזה ניחא מה שק' לדעת הר"ן (בפ' מקום שנהגו) שכ' דהיכי דהחשש הוא באיסור דרבנן מנדין אבל אם עיקרו מדאו' אף שהם אסרו מדרבנן כמו מבשל בחמי טבריא וכמו בגזינהו לגפא בחולין (דקמ"א ב') אין מנדין רק מלקין מכות מרדות א"כ אמאי שלחו שיגזרו נידוי הול"ל שאלמלא תודוס אתה הי' מכין מכות מרדות דהא עיקרו של שח"ח הוי איסור תורה, ולפ"ז ניחא דכיון דעל שח"ח לבד בלא אכילה דהוי בזה"ז רק דרבנן ראוי לנדותו א"כ בשביל שיש על האכילה ג"כ עבירה לא נקיל עליו מלהענישו בנדוי [עי' כנה"ג יו"ד סי' של"ד סמ"ג ודו"ק]. והנה כ"ז אם נימא דהחשש הוא משום הקדישו מחיים אבל אי נימא דרק הקדישו לאח"ש לדמי הוי מדאו' למעילה א"כ הוי ראוי לומר שהיו מכין מכות מרדות דגם בשחיטה הוי דאו', אמנם אי נימא דבעל אגרופין הי' ניחא דבעל אגרופין לא הי' מתיירא שיכו אותו (צ"ע לשון אלמלא תודוס אתה ודו"ק] אבל מנדוי מתיירא שיכול לעשות מרחוק, וא"כ אי בעל אגרופין היה אפ"ל דלאח"ש אקדשי' אבל אי נימא דגברא רבה הי' עכצ"ל דהחשש הוא דמחיים אקדשי' וא"כ מיד על השחיטה דאסור מדרבנן חייב נדוי לכן שלחו לו גוזרני עליך נידוי וא"כ

האיבעי' תליא בשיטת ר"א ומאן דמותיב עליו, וזהו ע"ד החידוד, דיש לדחות דהואיל ורק גורם הוא ומראית עין דרבנן מקרי ומנדין והבן:

אולם לדעת הרמב"ם [פי"ט ממעה"ק הט"ו] דשח"ח בזה"ז ג"כ בכרת מוכח דרק לדמי פסח אקדשי' ולא מחיים דאל"כ למה אמר להאכיל קדשים בחוץ הול"ל שישחטו בחוץ שילמדו להקדיש ולשחוט בחוץ ואיסור זה חמור מאכילה דהוא בכרת, וע"כ דל"ח למ"ע דמחיים אקדשי', ובזה י"ל מה שתמה בצל"ח אמאי לא פריך ממתני' דביצה [דכ"ב ב'] במקולס חכמים אוסרין ולידוק אבל אינו מקולס שרי וכמו דדייק מברייתא, וממתני' הלא עדיפא להקשות, ונראה דלא הי' יכול להקשות על רב ממתני' די"ל דדוקא מקולס אסור שמא יאמרו מחיים אקדשי' וכן בבשר זה לפסח נהי דלאו בר הקדש הוא יש לחוש שיאמרו שהקדיש לדמי פסח כמ"ש רש"י, אבל אינו מקולס אם איתא דאקדשי' מחיים הו"ל לעשותו מקולס ומדלא עשאו מקולס יבין הרואה דלאו מחיים אקדשי' ורק דניחוש שיטעה הרואה שאקרשה לדמי פסח א"כ י"ל דמתני' אתי' כר"ש דס"ל הטעם שלא התנדב כדה"מ, א"כ ל"ח כלל לאח"ש דלמא אקדשי' לדמי פסח, ורב ס"ל כרבנן דחיישינן ומש"ה אוסר באומר בשר זה לפסח ומש"ה לא פריך ממתני', אבל מברייתא דתודוס שפיר פריך דע"כ אא"ל דאתיא כר"ש והחשש הוא דיאמרו מחיים אקדשי' לקה"ג, דא"כ למה לא נקטו שאתה מעלה קדשים בחוץ אע"כ דהחשש הוא רק דלמא יטעה הרואה דלאחר שחיטה אקדשי' א"כ לא אתיא כר"ש דלר"ש ראוי שיהא מותר כיון שלא התנדב כדה"מ וע"כ כרבנן דר"ש אתיא ושפיר פריך:

הן אמת נ"ל דבלא"ה ל"ק, דהנה מה שדייקו מקולס אין שאינו מקולס לא היינו ע"כ צלי דאל"כ למה יאסר, והנה ודאי גם המקשה הוי ידע לחלק בין אמר ללא אמר רק דהוי ס"ד כיון דהנהיג לאכול אפי' אינו מקולס רק הנהיג לאכול צלי א"כ הוי כפירש דכ"א בעבור המנהג עושה כן והוי כאמר, לפ"ז ל"ק דבשלמא מברייתא דתודוס שפיר הקשה כיון דתודוס הנהיג ע"כ לעשות מקולס זכר לפסח א"כ הי' המנהג שחיוב יש לאכול צלי וא"כ אפי' אינו מקולס הוי כפירש דיודעין שעושין בעבור הפסח אבל ממתני' דמקום שנהגו דשם אין המנהג לאכול צלי מצד חיוב זכר לפסח רק המנהג לאכול צלי כמו שלוק ומבושל ומקום שנהגו לאכול צלי [אין הפירוש דקבלו עליהם חובה לאכול צלי, רק] לפי שיש מקומות שנוהגין שלא לאכול צלי כלל ובמקומות אחרים המנהג לאכול צלי א"כ האוכל צלי מצד המנהג אינו אוכל מצד זכר לפסח רק כמו שאוכל צלי בשאר ימות השנה א"כ פשיטא דבעינן פירש הא לא"ה מותר לכן דוקא מקולס אסרו חכמים דאז איכא מרע אבל אינו מקולס לא וז"פ:

ועפ"ז י"ל קו' הב"ח א"ת דבשר לפסח אסור רק לכתחלה מאי פריך מקולס אין שאמ"ק לא הא שם אדיעבד קאי ולפ"ד ניחא דהנה צריך טעמא מדוע נימא דרק לכתחלה אסור והא בחולין (דמ"א ב') אמרינן השוחט לשם פסח שחיטתו פסולה בדיעבד, ועכצ"ל דשם הוי מחיים והוי קדה"ג, ואין פדיון מועיל כלל דקדשי מזבח אחר ששחטן אין פדיון מועיל בהן כמ"ש תוס' בב"ק (דע"ו א' ד"ה שחיטה) א"כ שפיר חיישינן גם בדיעבד, אבל בשר זה לפסח דהוא לאח"ש והוי רק ק"ד דמועיל פדיון ורק לכתחלה אסור אבל בדיעבד מותר די"ל פדה וליכא מר"ע וחשדא וכה"ג כ' המג"א ליישב קו' הב"י והיינו לשיטת רש"י דרק לאח"מ אקדשי' ולכן מותר בדיעבד, וכ"ז שייך רק בבשר זה לפסח אבל היכי שנהגו שהחשד ומ"ע הוא שבעבור כן ינהגו להקדיש ולאכול קדשים בחוץ, ואף אם הרואה יצדד לזכות לומר דהמנהג להקדיש אח"ש לדמי פסח ויש פדיון מ"מ ודאי לא יאמר שפדה דא"כ לא יצא יד"ח המנהג כיון דהמנהג הוא שיאכל קדשים לא יפדה דאם יפדה למה הקדיש כלל וא"כ שפיר גם בדיעבד יש לאסור אף באינו מקולס ואפ"ה רק במקולס אבל אמ"ק לא א"כ שפיר פריך אף אם נימא דבשר לפסח רק לכתחלה אסור ודו"ק. אמנם לדעת תוס' דבבשר לפסח ג"כ החשש שהקדישו מחיים ראוי לפסוק כדעת הב"ח לאסור גם בדיעבד:

ובאמת איכא לתמוה אפירש"י לדמי פסח א"כ אמאי אמרו בגמ' דלר"ש הוי שלא כדה"מ כמו בהרי עלי מנחה מן השעורים הא התם הקדיש להביא מנחה מן השעורים וכיון דתפוס לשון אחרון שפיר הוי שלא כדרך כדה"מ אבל כאן דלמא לדמי פסח קאמר, ודוחק לומר דא"כ לר"ש גם במנחה מן השעורים נימא יביא דמי מנחה ועכצ"ל דלא נתכוין לדידי' לדמי רק שגוף המנחה יהי' מן השעורים וכיון דלא מצי חייל דאין מנחה בא משעורין, לדמי ג"כ לא קדוש, ה"נ כאן בבשר כיון דאינו פסח אח"ש גם לדמי לא קדוש, דז"א דמאי דומיא הא התם לא ייחד השעורין כלל דנימא שהקדישם לדמי אבל בייחד בשר זה נימא דהקדיש לדמי, ומ"ש מהא דמפריש נקבה לאשם או לפסח דשקו"ט בתמורה (די"ח ב') דנהי דר"ש אומר תימכר כשהוא תם דלא חל קדה"ג מ"מ תימכר בהוקדש לדמי, ועוד בנקבה לעולה אמרינן אפי' קדה"ג נחתי הואיל ומצינו בעולת עוף, א"כ מוכח דק"ד חייל עלי' ומיגו דנחית קדושה אדמים נחית נמי אגוף, אלמא דאמרינן רצה להקדישו ק"ד א"כ בבשר זה לפסח ג"כ נימא דהקדישו לדמים מ"ד מפריש נקבה לפסחו או לאשם דתימכר לר"ש, ואם נימא כפי' המג"א דמחיים אקדשי' לדמים רק דממילא חל קדוה"ג כמו הקדיש זכר לדמיו הוי ניחא דלר"ש דס"ל המפריש נקבה לפסחו לא חל קדוה"ג ותמכר, א"כ כיון דיש פדיון ל"ח למ"ע. והא דמייתי בגמ' משום שלא

התנדב כדה"מ הוא רק למפרך כי היכי דר"ש סבר כר"י, ר"י סבר כר"ש, וכ"נ מדברי תוס' שפי' דדמי להרי עלי עולה ע"מ להקריב בבית חוניו, וקשה אם כן למה לא מייתי הך וע"כ צ"ל דמייתי למפרך דר"י סבר כר"ש כמו דר"ש סבר כר"י ועי' תוס' מנחות (דק"ג א') שכ' דרבנן נמי מודי לר"ש בהך סברא שלא התנדב כדרך כדה"מ רק רק משום תפוס לשון ראשון, רק דכוונת הגמ' דר"ש דב"ח הוא ע"ש, והוי ניחא אם כי דחוק, אבל מדברי רש"י שפי' להדיא דמחיים לא אקדשי' ול"ל סברת תוס' וכן מוכח בדבריו בחולין (דמ"א) ולא מדמה למקדיש לבית חוניו וה"ט דשם אמר להדיא לב"ח, וא"כ רק כאן הסברא דלדמי פסח ול"ח דמחיים אקדשי' א"כ קשה מהו זה הדמיון להא דלא התנדב כדרך כדה"מ הא כאן י"ל דקדוש לדמים כמו נקבה לפסחו דעכ"פ תימכר, ונהי דא"צ להמתין על מום אבל קדושה הוי לדמים וא"כ גם בשר זה נמי נימא לדמי, תו קשיא אמאי לא מייתי בגמ' מתניתין דחולין בשוחט לשם חטאת ופסח דל"ל לר"ש מראית עין ועכצ"ל דהתם בשוחט נראה דלא לדמי קאמר דאם לדמי למה שוחט לעבור באיסור כרת מש"ה שפיר ל"ח למר"ע שישחט בחוץ שיתחייב כרת. אבל כאן חיישינן לדמי פסח וא"כ קשה שפיר מנין למדין מהא דשלא כדרך המתנדבים הא שם לא אפריש כלל דיהי' שייך לומר דכוון לדמי שעורין, ועוד דהא גם לת"ק אם יאמר הרי עלי מן השעורין מנחה דאז לשון ראשון הוי שעורין מודה דפטור מדלא פליגי בהא, ואמאי לא אמרינן דלדמי קאמר אע"כ בדלא פירש ל"ש לומר דכוון לדמי שעורין כיון דלא ייחד רק קיבל עליו חוב להביא מנחה משעורים ולא הוי כדרך המתנדבים,, א"כ ל"ד כלל לבשר זה לפסח דשם י"ל שפיר דהקדיש לדמי פסח וא"כ מאי ראי' לכאן. ותו קשה הא ת"ק לא פליג אר"ש במנחה מן השעורים רק משום דס"ל תפוס לשון ראשון, וא"כ קשה לת"ק מי ניחא:

לכן לענ"ד לולא דמסתפינא נראה להכריע דנהי די"ל כסברת תוס' דשייך לחוש בבשר זה לפסח דשמא מחיים אקדשי' לפסח גופי' מ"מ כיון דאיכא למימר דאקדשי' לדמי פסח אחר שחיטה א"כ למה נחשדהו שעבר באיסור שח"ח שהוא בכרת מוטב שנימא דאקדשי' אח"ש ולדמי פסח קאמר ולא עבר כ"א אלאו דמעילה דלמה יחשדוהו שעבר אלאו דכרת מוטב שיחשדוהו שעבר אלאו דמעילה לכן שפיר כ' רש"י דלדמי פסח, וכן במקולס אליבא דר"ש דס"ל דמקדיש לפסח ע"מ לשחוט בחוץ אינו קדוש שלא התנדב כדרך המתנדבים גם לדעת רש"י לא חיישינן שמא לדמי פסח קאמר דלמה יחשדוהו שעבר באיסור מעילה הא יכולין לומר דהקדיש מחיים ע"מ לשחוט בחוץ דאין ההקדש חל כלל ולא פשה איסור כלל א"כ ל"ש מרע"י דלמה יתלו שהקדיש אח"ש לדמי ועבר איסורא מסתמא יאמרו דמחיים הקדיש ע"מ לשחוט בחוץ דהא מעשהו מוכיח ששחט

בחוץ ואם הקדיש ע"מ כן לא עבד איסורא לא בשחיטה ולא באכילה, אבל ר' יוסי דס"ל מקדיש ע"מ לשחטו בחוץ חייב כרת א"כ אמרינן להיפך דמסתמא לא יחשדוהו שעבר אכרת רק בהקדיש לדמי פסח, וא"כ מיושב מה שרש"י בחולין (דמ"א) פי' בדר"ש משום דל"ח למרע"י ולא פי' משום דהוי כע"מ להקריב בבית חוניו והא התוס' הביאו בשם התוספתא דהוי כמו ע"מ להקריב בחוץ, ולפ"ז ניחא דכיון דרק משום מרע"י א"כ הוי כשוחט בחוץ לא יחשדוהו דנהי דאומר עתה סתם לשם חטאת שמא מקודם אמר להדיא ע"מ להקריב בחוץ ולכן ר"ש מתיר ול"ח למרע"י דהרואה יאמר מסתמא אמר להדיא ע"מ להקריב בחוץ ולכן תלו בתוספתא הא דר"ש פוטר בהא דאמר ע"מ להקריב בב"ח, וכ"ז רק בכה"ג ששוחט לשם פסח כמו שוחט לשם הרים דאין כוונתו להקדיש רק מחשב לשם פסח דאין איסורו רק משום מרע"י מש"ה ר"ש ל"ח למרע"י דסובר דהרואה לא יחשדוהו רק יאמר דמסתמא אמר מעיקרא להדיא ע"מ להקריב בב"ח או בחוץ, אבל אלו הודה שכוון בשעת שחיטה להקדישו ודאי הי' אסור כיון דלא אמר להדיא ע"מ אע"ג דמעשהו ששחט בחוץ יוכיח זה ל"מ רק לחשש מרע"י אבל בהקדיש אף בשעת שחיטה אסור כיון דהקדיש סתמא, נמצא מיושב דברי התוספתא גם לשיטת רש"י ז"ל, מעתה ל"ק דהא ר"ש סובר מפריש נקבה לאשם קדוש לדמי' ואמאי במנחה מן השעורים לא קדוש לדמי' ועכצ"ל כיון דלא הפריש ל"ש לומר שהקדיש לדמי א"כ מאי פריך אהא דמקולס הא במקולס הפריש וי"ל דמודה ר"ש לדמי, ולפ"ז ניחא דודאי לר"ש דסובר באומר ע"מ לשחוט בחוץ מותר לא נתלה דלדמי קאמר, דנימא דהקדיש ע"מ לשחוט בחוץ דמעשהו מוכיח א"כ שפיר פריך, אבל לרבנן דשוחט ע"מ לשחוט בחוץ הוי הקדש ובכרת א"כ יותר ניחא דנימא דהקדיש לדמי דלמה יחשדוהו לעובר על איסור כרת ולכן אמרו בגמ' רק להאכיל קדשים דהוא רק איסור מעילה:

ובהכי אפ"ל מה שק"ל דאמרינן בחולין (דמ"א ב') ה"מ תמימין אבל בע"מ מידע ידעו ושחיטתו כשר וקש"ל לשיטת רש"י נימא דלדמי קאמר, ולפ"ז ניחא דהתם כיון דאפשר למתלי שהקדיש קדה"ג ולא חל אבע"מ כלל ובפי' לא נתכוין לדמי ודאי יתלו שהקדיש קדה"ג ולא יחשדוהו שהקדיש לדמי, והא דהקדיש הוא משום דסבר דיוכל להקדיש בע"מ לקדה"ג או אפי' אם נימא דכ"ע ידעי דאין קדה"ג חלה על בע"מ י"ל דסבר דאין זה מום, משא"כ כאן ממנ"פ להקדיש קה"ג אחר מיתה ודאי א"א דכ"ע ידעי שאין בהמה שחוטה קדושה לקה"ג וא"כ אי אקדשי' אח"ש ודאי לקדושת דמים אקדשה, ואי מחיים אקדשה הוי קדה"ג וא"כ אין לתלות בהיתר כלל ואיכא מרא"ע אבל ר"ש סובר דיתלו שמחיים הקדיש ע"מ לשחוט בחוץ, ואדרבה נ"ל משם ראי' לשיטת רש"י עפ"י דברינו

דלשיטת תוס' בבשר זה לפסח יחשדוהו דמחיים הקדיש הגם שאפשר לתלות שהקדיש לאח"ש לדמי א"כ בבע"מ נמי נימא שמא יחשדוהו שמקודם שנעשו בע"מ הקדיש דחל הקדושה, ובגמ' הא אמרו סתם בע"מ משמע אעפ"י שאין המומין מן הבטן, אע"כ כל היכי דאיכא לדונו לכף זכות ליכא מרע"י* וכמש"ל:

אמנם בלשון רש"י קשה להעמיס דברינו אלו דהא רש"י כ' דמחיים לא קרא עלי' שם פסח ואפי' הי' קורא לו שם בשעת צלי' הוי שלא כדרך המקדושין, משמע דאם הי' קורא שם מחיים ע"מ לשחטו בחוץ הי' חל, ואפ"ל דאם הי' קורא שם מחיים ולא הזכיר לשחטו בחוץ ודאי הי' אסור דבעינן דוקא שיתנה בפי' ע"מ לשחטו בחוץ וא"כ אפי' קורא שם בשעת צלי' מה"ת נאמר דהקדישו לדמי פסח כיון דלא הקדיש כדה"מ דלא אמר להדיא לדמי פסח א"כ ודאי י"ל דנדונו לכ"ז שקרא שם מחיים ע"מ להקריב בחוץ והוי שלא כדרך ואין שם קדושה חל עליו דכיון דקה"ג לא נחת עליו עתה רק שנחוש שכוון לדמי מוטב לומר שהקדיש מחיים ע"מ להקריב בחוץ אבל דחוק להעמיס זאת בלשון רש"י ז"ל:

אמנם מיהת לרש"י ע"כ חיישינן רק לדמי פסח ולתוס' קדה"ג, ולזה הביא הטור דלרש"י אסור בכל בהמה ולתוס' רק בגדי וטלה, ולכאו' נראה כדעת רש"י מדקאמר ר"פ אבל חיטי לא דמינטרא לפסחא קאמר ולא אמר אבל בשר בהמה לא מוכח דגם בשר בהמה אסור דלדמי פסח קאמר, אולם לפמ"ש המג"א דבשר בהמה אסור שמא מחיים אקדיש לדמי' דקדוש קה"ג ולכן פסק המחבר דגם בשר בהמה אסור הגם דכתב החשש דמחיים אקדשי' דהוי כמו הקדיש זכר לדמיו אין ראי', דגם לשיטת התוס' דוקא חיטי ולא בשר בהמה דבשבה"מ ג"כ אסור:

והנה לפמ"ש הב"י דהחשש הוא שמא מחיים אקדשי' ובקדשי מזבח ל"מ פדיון ראוי לאסור אף בדיעבד, מ"ד בשוחט לשם פסח דשחיטתו פסולה דיעבד, דדוקא לשיטת רש"י כ' לעיל לחלק בין לכתחלה לדיעבד כיון דלרש"י החשש רק לאח"ש הקדיש א"כ מועיל פדיון וליכא מראית עין אסור רק לכתחלה, אבל לשיטת הב"י דהקדיש מחיים א"כ אין לחלק בין בהמה לגדי וטלה לענין דיעבד וא"כ צ"ע מה שהכריע המג"א דבגדי וטלה יש להחמיר בדיעבד ובבשר בהמה אין להחמיר דהא בין לשיטת רש"י בין לשיטת הב"י שניהן שוין, ואפ"ל כיון דלדעת התוס' החשש דאקדיש מחיים לפסח ולא חיישינן דאקדיש לדמי א"כ בבהמה מותר, ולדעת רש"י כתבנו לעיל די"ל דרק לכתחלה אסור, דעת המג"א דבבהמה אסרינן לכתחלה כשיטת הב"י דחיישינן דלמא אקדיש לדמי וקדוש קה"ג עוד מחיים אבל בדיעבד סמכינן אשיטת תוס' דל"ח שהקדיש לדמי דהא גם

לדעת רש"י י"ל דרק לכתחלה אסור וכנ"ל והכי מוכח מדברי הטור שכ' לשיטת התוס' בבהמה לא וכנ"ל, אולם עדיין תימה איך בחר הב"י שיטה חדשה לעצמו דלא כרש"י ותוס', ועכצ"ל בדעת הב"י לפי כוונת המג"א דהתוס' סברי דאין לחוש שהרואים יאמרו שהקדיש מחיים לדמי דלמה יחושו דמחיים הקדיש לדמי מוטב שיאמרו שהקדיש עתה לדמי וא"כ כיון דכה"ג יש פדיון אין כאן מרע"י לכן פירשו תוס' דהחשש הוא שיאמרו שהקדיש מחיים לפסח ממש שקדוש קה"ג, וכ"ז שייך לענין דיעבד אבל לכתחלה אסור גם בבהמה שמא יאמרו שהקדיש מחיים לדמי וקדוש קה"ג, ולפ"ז הטור שכ' דיש מפרשים דוקא גדי וטלה היינו לענין דיעבד אבל לכתחלה גם בהמה אסור אפי' לדעת היש מפרשים, וכיון לדעת רש"י אסור אף בדיעבד בבהמה מנלן להכריע דבבהמה שרי בדיעבד דלמא קיי"ל כרש"י ואף בדיעבד אסיר, וא"כ צ"ע בבשר בהמה אי קיי"ל כשיטת המג"א להתיר בדיעבד כיון דאם נימא דגם לדעת רש"י בבשר בהמה אסור רק לכתחלה א"כ לדעת היש מפרשים גם לכתחלה מותר, ע"כ יהי' דעת הב"י שיטה חדשה דלא כרש"י דלרש"י ל"ח שהקדיש מחיים ודלא כתוס' דלדידהו בבהמה מותר גם לכתחלה, וזה דוחק לומר בדעת הב"י:

אכן נ"ל ליישב שיטת הב"י דהוא פוסק כרש"י ורק דמפרש כמש"ל ואף דלשון רש"י דחוק הוא לפי פי' זה מ"מ הב"י ס"ל כן, דאל"כ יקשה לשיטת רש"י הקו' שהקשינו לעיל, ומש"ה ס"ל להב"י דרש"י פי' לדמי פסח קאמר דלא יחשדוהו שמחיים הקדיש קה"ג לפסח ממש דמה"ת יחשדוהו שיעבור אשח"ח שהוא בכרת בוודאי ידונו אותו לכף זכות שהקדיש לדמי ואינו בכרת, אמנם אי לדמי י"ל דכשם שיאמרו שהקדיש עתה אח"ש כמ"כ יאמרו שהקדיש מחיים לדמי פסח, ואף בהקדיש זכר לדמיו קדוש קה"ג מ"מ נראה דודאי אם שחט בחוץ לא עבר באיסור כרת כיין דא"ר לפתח א"מ דאינו קדוש רק להמכר ובדמים יעשה פסח אבל שיהי' פסח גופי' לא, או אפי' להקריב לשלמים אינן קרבין דבעינן שיהי' נמכר לדמים והדמים יחלל עליהם ואז הבהמה תקדש לשלמים או לכל מה שיכול להקריב, אבל בהקדיש זכר לדמיו שיוקדש שיוכל לשחוט בפנים לצורך פסח או שלמים ודאי אינו קרב וא"כ פשיטא שאיסור כרת ליכא אשחיטה מ"מ הוי איסור מצד אכילת קדשים בחוץ כיון דהי' ראוי, ולכן שפיר ל"ק קו' תוס' ארש"י דלמה לא נקט איסור מעילה ולפ"ז ניחא דשפיר הוי קדה"ג דבאמת חל קדה"ג שמחיים אקדשה ורק לא פי' כסברת התוס' דהקדיש לפסח גופי' דלמה יחשדוהו שעבר אשח"ח ובוודאי לא יחשדוהו רק שהקדיש לדמי ובין שהקדיש מחיים או לאח"ש הקדיש לדמים

הוי איסור גרידא שאינו בכרת א"כ שפיר נקט אכילת קדשים בחוץ. (חסר סיום התשובה וחבל על דאבדין):

סימן לח

שאלה. איש חלוש שא"י לאכול כזית מרור, וכ"ש אינו מזיק לו אם מחוייב לאכול כ"ש או פטור, ואת"ל מחוייב אי רשאי לברך עליו:

תשובה. השבות יעקב (ח"ב סי' י"ח) כ' וז"ל וע"ד מי שאין לו רק פחות מכזית מצה נ"ל שאין כאן חיוב כלל דאכילה בכזית משמע וראי' ממה דאיתא (בסי' תפ"ה) הנשבע שלא לאכול מצה כל השנה אסור לאכול בפסח ולפי מה דקיי"ל הנשבע שלא לאכול בכזית משמע א"כ יאכל פחות מכזית אלא ודאי פשיט כיון שאינו אוכל כשיעור לאו מצוה היא עכ"ל, והנה ראייתו אינו ראיה די"ל דאסור לאכול מצה בפסח היינו כזית ואה"נ דאוכל פחות מכשיעור ושם השמיענו רק דחייל השבועה אף דמושבע ועומד מה"ס ומנ"ל דאינו מחוייב לאכול כ"ש, ואם שיש לדחוק ולומר מדנקט סתמא משמע אף כ"ש אסור, אבל ז"א דלמה יהא אסור בכ"ש הא אף בלא פסח מותר בכ"ש דאכילה בכזית משמע וא"כ ע"כ פירושי רק בכזית ולפ"ז אין לדבריו שום הבנה. ולא עוד אלא שדבריו תמוהין מאי דפשיטא לי' דנשבע שלא לאכול מותר לאכול ח"ש והרי להדיא מבואר ביו"ד (סי' רל"ח ס"א) שבועה שלא אוכל סתם אסיר בכ"ש אבל א"ח אלא על כזית, וכ' הט"ז והש"ך משום דח"ש אסור מה"ת, וא"כ איך רשאי לאכול פחות מכזית, (ורק בשבועה דשלא אוכלנה היא דפליג הש"ך על הט"ו (בס"ק י"ב) כיון דאוכלנה משמע כולה הוי כפירש שלא אוכל כזית דמותר בפחות מכזית, וגם בהא דברי הש"ך אינם מוכרחים, דדעת הטור באמת נראה דכמו בנשבע סתם אף דאמרינן דכוונתו בכזית מ"מ ח"ש אסור משום דחזי לאצטרופי ה"נ בנשבע בפי' על כזית אסור מטעם חזי לאצטרופי, וא"ל דבסתם ה"ט דאסור בח"ש משום דנשבע אדעת שיהי' אסור בהא כמו בשאר איסורים ולכך ח"ש אסור ולא לקי, דז"א דמ"נ אי כוונתו הי' אח"ש ג"כ, מלקי נמי ילקי משום דככל היוצא מפיו יעשה, ועכצ"ל דאין כוונתו אח"ש רק מטעם ח"ש אסור דחזי לאצטרופי, א"כ אם נשבע על כל הככר או אכזית בפי' נמי נימא דמכח חזי לאצטרופי אסור וכ"כ הר"ן בפ"ג דשבועות [דף רצ"ה א'] והביא שיטות הפוסקים דח"ש מותר בשבועה ודחה דבריהם וכן הביא בשם הרמב"ם וכ' הטעם משום דחזי לאצטרופי, ונהי דאפ"ל בדעת הש"ך דכשפירש להדיא בכזית או ככר הוי כהתנה שיהי' מותר בפחות והיכי שהתנה להדיא בשבועתו מותר בח"ש, מ"מ נ"ל דעכ"פ מדרבנן אסור בשבועה שלא אוכלנה כמו לר"ל

דל"ל סברת חזי לאצטרופי ומ"מ מדרבנן אסור ואפשר הטעם דגזרו שמא יאכל כזית וכה"ג כ' תוס' קדושין (דל"ח ע"א) ע"ש וא"כ בשלא אוכל כולה מדרבנן מיהת אסור ובזה מיושב קו' הש"ך (שם) על הב"ח (סע"ד) דדעת הטור בנשבע שלא לאכול פחות מכזית נבלה ל"ח השבועה כיון דאיכא איסורא, בח"ש וא"כ א"א דנשבע שלא יאכלנה איכא איסורא בח"ש אמאי באמר אח"כ שבועה שלא אוכל ככר זה חלה השבועה שניי' [כמבואר שם בסעיף יו"ד] ולפ"ד ניחא דבשלמא בח"ש מנבלה דאסור מה"ת שפיר לא חלה השבועה דמושבע ועומד מה"ס אבל בשלא אוכלנה דרק מדרבנן אסור בח"ש משום גזרה שמא יאכל כולו ואדרבנן ודאי חייל השביעה דהכי איתא להדיא ביומא דע"ד א' ובשבועות (דכ"ג ב') לר"ל במפרש ח"ש דחל השבועה מיהת עכ"פ דברי השבו"י דפשיטא לי' בשבועה שלא לאכול דמותר בכ"ש הוא מן המתמיהין, ובפרט שהקשה אדברי הט"ו והם בעצמם מן האוסרין בכ"ש). [ועי' משבצות או"ח (סי' תפ"ה) כ' על השבו"י פשוט הוא וגם השע"ת (סי' תע"ה) העתיק דבריו ולא העירו כלום]:

ואם באנו לדחוק י"ל בכוונת השבו"י דכיון דסתמא איתא אסור לאכול מצה היינו אף פחות מכזית כמו בכל השנה דנשבע לאכול דבכזית משמע ומ"מ ח"ש אסור וא"כ אי נימא דהיכי דאין לו' מחיוב לאכול כמה שיש לו ואף כ"ש, א"כ יהא מותר לאכול ח"ש דאיסורו קלוש לא יחול אמצה דמצוה, אבל ג"ז אינו דודאי כשם שאינו חייב אח"ש כן אינו יוצא יד"ח מצוה רק בכזית [עי' דורש לציון דרוש א'] וכמו שאסור לאכול פחות מכזית ה"נ קצת מצוה מקיים בפחות מכזית וא"כ כשנשבע שלא לאכול מצה כל השנה דחל כיון דכולל הוא חל אמצוה דח"ש ג"כ. וגדולה מזו י"ל אף אי ח"ש בשבועה אסור רק מדרבנן מ"מ אסור לאכול מצה כמ"ש תוס' בקדושין (שם) דמש"ה לא דחי עשה דמצה ל"ת דחדש משום גזרה כזית ראשון אטו כזית שני, וה"נ בח"ש גזרה אטו כל השיעור וכמש"ל בדעת הט"ו בשלא אוכלנה, אבל באמת בשלא אוכל סתם כ"ע מודי דאסור בח"ש מדאו', וא"כ חל אמצה בפחות מכשיעור:

והנה המ"ל (בה' יסוה"ת) נסתפק אם יוצא ידי אכילת מצוה בשלכדה"נ אי דמי לאיסורין דא"ע שלכה"נ, א"ד במצוה יוצא אף שלכה"נ, ובאמת לפמ"ש המ"ל שם הטעם דפטור ביוה"כ באכילה גסה משום דהוי שלכדה"נ, וגם לפמ"ש תוס' ע"א (די"ב ד"ה אלא) דשתי' גסה אסור מדרבנן דלא עדיפא משלכדה"נ ומותר מה"ת מוכח דאכילה גסה דמי לשלכדה"נ א"כ כיון דא"י יד"ח באכילה גסה כמ"ש תוס' נזיר (דכ"ג א' ד"ה פסח) דאמרינן וזה שאכלו לשום אכילה גסה ופושעים יכשלו בם, פריך האי רשע קרית לי' נהי דלא עביד מצוה מן המובחר פסח מיהא קעביד, והקשו בתוס' משמע דאכילה גסה שמה

אכילה וביומא (ד"פ.) קאמרינן האוכל אכילה גסה ביוה"כ פטור דלא שמה אכילה, ותי' ר"ת דתרי ענייני אכילות גסות יש וההוא דיומא כגון שנפשו קצה באכילה מרוב שובעו א"כ מוכח דאכילה גסה שנפשו קצה לא יצא וא"כ נפשט ספיקו של המל"מ דבשלכדה"נ א"י יד"ח המצוה, כמו דא"י באכילה גסה. *ולפמ"ש מהרש"ל בשבועות (דכ"ג ב') דלר"ש דס"ל כ"ש למלקות אף שלכה"נ חייב א"כ לכאו' מדברי התוס' ראי' לנ"ד דליכא מצוה כלל בפחות מכשיעור דאי תימא דבח"ש מקיים מצוה א"כ שלכדה"נ ג"כ מקיים למה דחקו התוס' לומר דתרי אכילה גסה יש הו"ל לתרץ דביוה"כ ה"ט דפטור באכילה גסה שהוא שלכדה"נ משום דח"ש ג"כ פטור, אבל בפסח דבח"ש ג"כ מקיים קצת מצוה גם באכילה גסה מקיים קצת מצוה אע"כ דליכא מצוה כלל בח"ש, וא"כ ה"ה באכילה גסה ושלכה"נ לא קיים כלל?*. אבל זה יש לדחות דגם אי איכא קצת, מצוה בח"ש מ"מ הקשו בתוס' שפיר דאיך פריך בגמ' פסח מיהא קעביד כיון דלא קיים המצוה רק כמו אוכל ח"ש שפיר רשע קרי לי' דמצותו בכזית והוא לא קיים המצוה כהלכתו ומש"ה קרי לי' רשע. לכן הוכרחו לפרש דתרי אכילה גסה יש, וא"כ אין מזה ראי' דאינו מחוייב לאכול פחות מכזית היכי דלא מצי אכיל כולו או שאין לו:

(**ובעיקר** ספיקו של המל"מ אי יוצא יד"ח מצוה בשלכדה"נ יש לפשוט מהא שהקשו תוס' (בסוכה ד"ל א') למ"ל קרא דב"ת חמץ דא"י במצה של טבל תיפ"ל דמהב"ע הוא, ואי נימא בשלכה"נ מקיים מצוה מאי קושיא הא אצטריך קרא להיכי שאכל שלכדה"נ דליכא עברה והמצוה קיים ול"ה מצהב"ע,, משא"כ משום ב"ת חמץ לא יצא דממ"נ אם יאכל שלכד"ה אינו מוזהר משום ב"ת חמץ ואם יאכל כדה"נ אז איכא משום ב"ת טבל, (אע"כ שלכ"ה בל"ז ל"י ידי מצה):

ולכאורה נראה להביא ראי' דבכ"ש ל"י אף קצת מצוה מהא דפסחים דס"א א'] דפסח ששחטו שלא לאוכליו דפסול ומפרש בגמ' בחולה וזקן שא"י לאכול כזית דכתיב לפי אכלו וא"כ אם נימא דקצת מצוה יש בפחות מכזית מה יעשו החולה והזקן אם לא יושחט הפסח גם חצי מצוה לא יקיים ואם יושחט פסול, אע"כ דכל שא"י לאכול כזית פטור מכל המצוה, וא"ל דאפשר לשחוט הפסח לאוכליו ושלא לאוכליו דכשר כמבואר שם וא"כ יוכל לאכול קצת מהפסח, דז"א דהא הרמב"ם (פ"ב מק"פ ה"ה) יהיב טעמא שחטו למי שיכול לאכול ולמי שא"י לאכול כזית כו' כשר שאלו הראויין לו אוכלין כהלכה והאחרים כאלו לא חשב עליהם א"כ ממילא הוו כמו שלא נמנו כלל ואסורים לאכול אף פחות מכזית כיון דהוו כלא חשב עליהם הוי כלא נמנו כלל א"כ אף ח"ש לא יאכלו דאינו נאכל אלא למנויו [כדאי' בזבחים ס"פ איזהו מקומן דנ"ו ב']. אמנם איכא לדחויי

דהתם לא אפשר בענין אחר דאיתימא דהוי כאלו חשב עליהם א"כ יפסל כל הקרבן לכן הוי כאלו לא חשב עליהם אבל כל שאפשר לקיים מקצת מצוה חייב מיהת בח"ש, ולכאורה י"ל מה שהקשו התוס' בפסחים (דס"ב ב') אהא דאמרו מה בין לשמו ושלא לשמו דפסול לאוכליו ושלא לאוכליו דכשר, ותמהו בתוס' מאי קבעי הא גמר לעיל מקרא דוכל ערל דמקצת ערלה לא פסלי. ולפ"ד י"ל נהי דגלי קרא במולים וערלים דכשר דהוי כלא חשב עליהם כלל שא"ר לאכול כלל דח"ש אסור מה"ת, אבל בלאוכליו ושלא לאוכליו דמחשבתו י"ל הוי מחשבה שיהי' מותר לאכול ח"ש וא"כ ממילא נימא דהוי מחשבה ויפסל, לכן שפיר פריך דאוכליו ושלא לאוכליו דלא נפקא מכל ערל מדוע כשר, ועפרש"י שם שפי' בחולה וזקן והוא כדברינו דאערל לא פריך כלל רק עיקר קו' אשלא לאוכליו די"ל דגרע דמ"מ הוי מחשבה כיון דראוי לאכול פחות מכזית.

אבל נראה להביא ראי' מהא דילפינן שלא לאוכליו כגון זקן וחולה דפסול מאיש לפי אכלו ע"כ דליכא מצוה כלל בפחות מכזית דא"ת דאיכא מצוה בפחות מכזית מנלן מאיש לפי אכלו למעט חוז"ק שא"י לאכול כזית דלמה לא מיעטה התורה רק ערלים וטמאים שא"י לאכול כלום אבל חוז"ק שיכול לאכול כ"ש בכלל איש לפי אכלו הוא הואיל ומצוה עליו לאכול כמה שיכול ונהי דבכ"מ אכילה בכזית הכא דהתורה אמרה איש לפי אכלו הרי תליא באכילת כאו"א כפי יכלתו אע"כ דאין מצוה בא"י לאכול כזית לאכול כ"ש ושפיר, אימעט מאיש לפי אכלו כמו ערל וטמא [עי' תוס' שם ד"ה לאוכליו מנ"ל] ומזה מוכח דגם לר"ש דס"ל כ"ש למכות דמ"מ ידי מצוה א"י רק בכזית דאל"כ יהי' לדידי' שחיטת הפסח על חוז"ק כשר ולא, אשכחן דפליג ר"ש בהא [ועי' תוס' זבחים דכ"ג א' ד"ה זקני], אע"כ נהי דלגבי לאו ס"ל דלוקין אכ"ש מ"מ מ"ע לא מקיים עד דאכל כזית:

עוד נ"ל להביא ראי' מהא דזבחים (דצ"ז ב') יקדש להיות כמוהו כו' ואם כשירה היא תאכל כחמור שבה, ופרכינן ליתי עשה ולדחי את ל"ת וכ' בתוס' לאו אתאכל כחמור שבה פריך שתאכל בלילה ולמחר כשלמים, דהאידנא ידהו"ל נותר ואין, עדל"ת שיש בו כרת, ומאי קושיא דהוי ל"ת שיש בו כרת, נימא דיאכל פחות מכשיעור, דנהי דח"ש אסור מה"ת, מ"מ אי ח"ש מצוה ידחה זא"ז. ונהי דאפשר לדחויי כיון דגוף העבירה יש בה כרת, אף דאינו רק ח"ש לא דחי לה עשה, דכשם שלא נתקיימה העבירה בשלימות לחייב כרת, כן לא נתקיימה המצוה בשלימות, וכיון שאלו הי' המצוה בשלימות הי' כרת ה"נ בפלגא דשיעור לא דחי, אבל קשה הא לר"ש דס"ל כ"ש למכות א"כ מצוה שלימה עבד בכ"ש, א"כ מאי קו' הא י"ל דפריך לר"ש לדחי העשה שיאכל פחות מכזית דאז לית בי' כרת דאין כרת רק אכזית, דדוקא למכות הוא דמחייב בכ"ש, והך ברייתא

אליבא דכ"ע אתיא, אע"כ דפחות מכזית ליכא עשה כלל אף לר"ש. אבל ג"ז אינו ראי' די"ל דלר"ש כרת נמי מחייב אכ"ש והא דאינו מחייב קרבן אכ"ש אלא בכזית [בשבועות דכ"א ב'] כבר כתב הריטב"א במכות (דט"ז) דעיקר טעמי' דר"ש דאחשבי' לאכילתו, וכ"ז במזיד, אבל בשוגג לחייבו חטאת לא דל"ש אחשבי' א"כ י"ל דגם כרת דהוא במזיד ושייך אחשבי' חייב בכ"ש ושפיר אעדל"ת ושפיר הקשו בתוס' *, אבל לעולם לר"ש י"ל דמקיים המצוה בח"ש כשם שלוקה אח"ש דהאי טעמא דאחשבי' כשם שמועיל ללקות כן מועיל למשוי מצוה, ובהכי אפ"ל ג"כ דנהי דאחשבי' לח"ש היכי דלא אכל יותר, אבל בחולה וזקן שא"י לאכול יותר ל"ש אחשבי' לר"ש, ושפיר מקרי שלא לאוכליו הא כל שאוכל פחות מכשיעור מצה לר"ש יצא:

[הגה. כעת נדפס ס' למודי ה' ע"ש בלימוד [כ"ח מהגאון בהמ"ח זצ"ל]:

וראיתי לחכם א' שהביא ראי' מהא דיומא (דל"ט א') וקדושין (דנ"ג א') הצנועין מושכין את ידיהם ופירש"י לפי שלא הגיע רק כפול ולמאי חזי, והא אכילת קדשים מ"ע, א"כ שפיר חזי דמצוה לקיים מיהא בכ"ש אע"כ דאין כאן מצוה כלל אבל זה ליתא דהא אם צירף כמה מיני קדשים ואכלם ביחד ודאי יצא מצות אכילת קדשים, וא"כ עדיין למה משכו את ידיהם הא חזי לאצטרופי ויקיימו אכילה בכזית שלם, וא"כ אף אי אין מצוה בפחות מכזית קשה רק עכצ"ל כמ"ש תוס' חולין (ד"ק א' ד"ה שאני) לענין חטאת דאינה מקרי חתיכה הראוי' להתכבד דאין מחזיקין טובה זל"ז. ועיקר טעמא שהי' קדשים הרבה מצויים בעזרה, וא"כ היו יכולים לקיים מ"ע דואכלו בקדשים אחרים ואין מזה ראיה כלל:

ואין להביא ראי' מפסחים (דע"ב ב') מהא דכהן שאכל תרומה ונודע לו שהוא ב"ג וב"ח דפוטר ר"י משום דהוי טעה בדבר מצוה שאכילת תרומה הוי מצוה, ומדתנן סתמא משמע אף שאכל רק כדי שו"פ ולא הי' כזית ואי אמרת דבפחות מכזית ליכא מצוה אמאי תנן סתמא הא בכה"ג דאכל שו"פ ולא הי' באכילתו כזית לא טעה בדבר מצוה כיון דליכא כזית אע"כ דבכ"ש נמי איכא קצת מצוה אבל ג"ז אינו דקיי"ל כרבנן דפליגי אאבא שאול בפסחים (דל"ב ב') דלא תליא בשו"פ רק בכזית וזר שאכל תרומה בעינן כזית לחייב חומש, וא"כ י"ל דר"י ס"ל כרבנן, וא"כ ע"כ בכזית הוא ואיכא מצוה וכ"פ הרמב"ם (פ"י מתרומות):

אמנם אף אם נניח דאין מצוה בפחות מכזית מ"מ נראה במרור דלא נאמר בקרא לשון אכילה כמ"ש התה"ד [בכתבים סי' רמ"ה] דיאכלוהו אפסח קאי, והא דבעינן כזית במרור כ' שם בשם הרא"ש משום דמברכינן על אכילת מרור, א"כ שפיר י"ל דהיכי שאא"ל

לאכול כזית דיאכל פחות מכזית בלי ברכה, דעיקר מצוה אכזית הוא כדי שיוכל לברך, ומדאו' כי אכל בהדי פסח ל"ב כזית, א"כ ה"נ באין לו או שאא"ל לאכול כזית סגי לקיים המצוה בפחות מכזית וקצת ראי' לזה מהא דפריך ר"ח [בפסחים דקט"ו א'] אמ"ד דמברך בפה"א ואכיל ולבסוף מברך על אכילת מרור, וכי לאחר שמילא כרסו הימנו חוזר ומברך, ומאי קושיא הא בראשונה סגי בכ"ש כמ"ש הרא"ש בפ' ע"פ (סי' כ"ה] וכ"מ בפרש"י (שם דקי"ד ב') ד"ה אכלן לחצאין וא"כ עדיין לא יצא ולמה לא יברך וגם מתוס' שם שפלפלו רק אי מצ"כ ותיפ"ל, הא יש עצה שיאכל כ"ש, אע"כ דעיקר חיוב אכילת מרור יוצא בכ"ש ורק מחויב לאכול כזית כדי שיוכל לברך על אכילת מרור ולכן פריך לאחר שמילא כרסו ויצא עיקר חיוב איך יברך, ולכן לא הקשו תוס' רק דלמ"ד מצות צריכות כוונה א"כ לא יצא ותי' שם, וא"כ מוכח דעיקר חיוב יוצא בפחות מכזית וא"כ כשאין לו [או כשאא"ל לאכול כזית] יאכל פחות ולא יברך:

וראיתי להשאג"א (סי' ק') שדחה דברי הרא"ש [שכ' דהא דבעינן כזית במרור הוא רק משום נוסח הברכה] בשתי ידים, דא"כ למה אמרו בפסחים (דק"כ ע"א) דרבא סובר מצה בזה"ז דאו' מקרא דבערב תאכלו מצות וראב"י, סובר דרבנן וקרא בערב תאכלו מצות לטמא ודרך רחוקה ואמאי לא אמרי דהכ' בא שיאכל כזית, ועוד דמצה ומרור נילף בהיקשא מפסח מהא קרא גופא כמו דאמרינן לראב"ע (שם ע"ב] דל"י יד"ח מצה באכל אחר חצות משום דאיתקש לפסח ה"נ נקיש מרור לפסח, ותו הא איתקש מרור למצה כמ"ש התוס' (קי"ד ב') אכלן דמאי יצא אבל בוודאי ל"י משום דאיתקש מרור למצה, ומצה טבל אימעט מבל תאכל חמץ יצא זה שאיסורו משום ב"ת טבל ובדמאי אפי' מצה יצא והכי מוכח בפסחים (דל"ט ב') דבעי רמב"ח מהו שיצא אדם יד"ח במרור של מע"ש בירושלים, במצה דאו' לא נפיק אבל במרור דרבנן נפיק, א"ד כל, דתקין רבנן כעין דאו' תיקון אמר רבא מסתברא מצה ומרור, ופרש"י הוקשו יחד, ואפי' רמב"ח לא מיבעי לי' רק הואיל ודרבנן, אבל אי דאו' ודאי דהוקשו יחד, וא"כ כשם שמצה בעי כזית ה"ה למרור עכ"ד, ומה שנ"ל, דכל ראיותיו אינן מוכרחות דמ"ש דנימא בערב תאכלו מצות אתי שיתחייב לאכול כזית דלא ידענו מקרא דעל מצומ"ר יאכלוהו דאפסח קאי, הנה בל"ז ק' על הרא"ש כיון דכתיב וכל ערל לא יאכל בו ודרשינן בו הוא אינו אוכל אבל אוכל הוא במצה ומרור (שם דצ"ו א') וכ' התוס' (דכ"ח ב') דלהיתר ל"צ קרא דאטו מצה ומרור קדושה יש בהו רק לחייבו לאכול מצומ"ר, א"כ כיון דלאו הבא מכלל עשה עשה שהחיוב עליו לאכול א"כ כיון דאכילה בכזית ידענו שמצותו בכזית (וא"כ ל"צ קרא דבערב תאכלו מצות ואין להקשות דא"כ כיון דאוכל הוא במצומ"ר) א"כ מוכח דגם

מרור חיובי' בכזית [אע"ג] ז"א דודאי מודה הרא"ש דהחיוב מדאו' בכזית דאל"כ למה תקנו לברך על אכילת מרור ולהצריך כזית לא יתקנו לשון אכילה בברכה ולא נצטרך לאכול כזית אלא ודאי חייב לאכול כזית רק דבכל מצות אם אין לו כזית כתבנו לעיל דאינו מחויב לאכול אף כ"ש, משא"כ במרור אף דכשיש לו מחויב לאכול כזית מקרא דאוכל במצומ"ר אמנם כשאין לו ולא יוכל לקיים מצוה זו בכזית הואיל והי' יוצא בפסח כשאוכל עם מרור פחות מכזית דיאכלוהו אפסח קאי א"כ אנן דעבדינן זכר למרור שהיו אוכלין עם הפסח דמרור בזה"ז דרבנן סגי ג"כ בפחות מכזית ותדע דודאי אם אכל עם פסח משהו מרור (יצא) ואח"כ אכל מרור לחודי' להשלים לכזית ודאי המצוה דאוכל במצומ"ר יצא אף בלא פסח, כמו ערל וטמא דאוכל בלא פסח, ואי הי' המצוה שיאכל עם הפסח מרור, לא הי' עכ"פ יוצא על מצומ"ר, רק יאכלוהו אפסח קאי לכן יוצא בכ"ש וא"כ אנן דעבדינן מרור בזה"ז דרבנן (דאלו בזמן המקדש אף כי לא אכל פסח הי' חייב ערל וטמא במרור) א"כ נחזי איך תקנו, לכן סובר הרא"ש דתקנו זכר למקדש שהי' החיוב במרור כ"ש ה"נ חייב בכ"ש ואם אין לו יותר יצא בכ"ש ומחויב לאכול כ"ש, וא"כ לכאו' הי' אפ"ל דרבנן לא תקנו רק כ"ש ולא כזית ואף אם יש לו א"צ לאכול כזית לכן כ' הרא"ש מדמברך על אכילת מרור ע"כ הי' התקנה לאכול כזית וגם בכ"ש קיים מצוה ומטילין עליו שני חומרות יש לו מחויב בכזית אין לו מחויב בכ"ש, או דהרא"ש סובר דגם ביש לו אינו מחויב לאכול כזית דרק בשביל הברכה דמטבע ברכה נתקנה בזמן שבהמ"ק הי' קיים דהי' החיוב אכילת מרור בכזית מקרא דאוכל הוא במצומ"ר ותקנו לברך על אכילת מרור ולא נשתנה, אבל עתה עבדינן זכר למקדש וסגי בכ"ש כאלו אכל עם פסח רק דבעינן כזית בשביל הברכה וא"כ ל"ק כלל דמצה אי לאו דבזה"ז ד"ת, למ"ל קרא דבערב תאכלו דבעינן כזית מאוכל במצומ"ר שמעינן דבעי כזית ול"ק קו' הש"א, ואה"נ דבזמן המקדש הי' מרור ג"כ בכזית ולכן ל"ק מה שהקשה דניליף בהיקשא מרור (לפסח) כמו מצה לענין כזית, דודאי אין להקיש כלל כיון דבאמת כשם שפסח בכזית כן מצה או מרור בכזית רק ביחד לאכול אין חיוב למצומ"ר שיהי' כזית מקרא דעל מצומ"ר ואה"נ דלראב"י דמצה בזה"ז דרבנן הי' יוצא באכילה כ"ש למצות מצה רק בשביל הברכה יאכל כזית דדין א' הוא עם מרור וא"כ גם הקו' שהק' מהא דאמרו כל דתקון כעין דאו' תקון ומסקינן מסתברא מצה ומרור, לק"מ] דודאי לענין אי יוצא בשל מע"ש וטבל למה לא נקיש מרור למצה דהקישן הכתוב בזמן המקדש וכן תקנו רבנן עתה אבל לענין השיעור כיון דמצה באמת חיובי' בזה"ז דאו' ומרור רק מדרבנן מה"ת נימא דיהי' שוה למצה בזמן

המקדש כשאוכל לבדו, אדרבה נשוה למצה כשאכל עם פסח דהי' סגי בכ"ש דלא תקינו רבנן רק זכר למקדש כשהי' אוכל עם פסח וממילא ל"ק כל הקושיות:

מעתה לא מיבעי לכריכה ודאי ל"ב כזית מרור כיון דכל עיקרו רק זכר למה שאכלנו עם הפסח, ואז הא הי' סגי בכ"ש דמצד חיוב (בערב תאכלו או משום) אוכל במצומ"ר הי' די בפ"ע בלא פסח (ודי בכ"ש) וא"כ קיי"ל דלא כהש"א (בהכריכה) שדחה דעת הרא"ש רק בכריכה ודאי דיוצא במעט מרור, וגם מצה נ"ל דל"ב כזית בכריכה אלא אף בעיקר חובת מרור הי' מן הדין בכ"ש רק בעבור הברכה, ובמקום אונס דלא אפשר מחויב בכ"ש דהא התה"ד שהוא פוסק גדול וכל בני אשכנז נמשכים אחריו רצה לסמוך מטעמא דהרא"ש דבברי' אף פחות מכזית יוצא חובת מרור ואשר רוצה לפקפק בדברי הרא"ש ויסבור דגם במרור תקנו תקנה קבועה דבעי כזית, מ"מ האמת עד לעצמו דנהי דחכמים תקנו לחומרא דחייב לאכול כזית מ"מ באא"ל למה עכ"פ לא יקיים הזכר ממה שאכלו עם הפסח דבזה הי' סגי בפחות מכזית דיאכלוהו אפסח קאי ובוודאי תקנו חומרת שניהם, משא"כ במצה דאורייתא ולא תקנו חכמים חיוב בי' י"ל דפטור באין לו כזית, ואפשר דגם במצה באין לו חייב בכ"ש מה"ט (דגם במצה מחיוב להיות בכ"ש) דשתי מצות נתנה התורה עם פסח אף בכ"ש וגם מצוה דיאכלו מצות:

ובהכי אפ"ל קו' התוס' בסוכה (ד"ל רע"א) למ"ל קרא דא"י ששם במצה של טבל ת"ל משום מהב"ע ולפ"ד אפ"ל כיון דיאכלוהו אפסח קאי א"כ אם אוכל מצה של טבל כיון דסגי בכ"ש בהדי פסח לא מקרי מהב"ע דלא הוי רק איסורא בעלמא דח"ש מה"ת לא לקי ולדעת הרבה פוסקים ל"ח מושבו"ע מה"ס וחייל שבועה עלוי' א"כ ל"ד לגזול דלאו מעליא קעבר, משא"כ אי ילפינן מקרא דלא נקרא מצה רק מה שהוא בב"ת חמץ וזה אלו הי' כזית הוא בב"ת טבל ואי אין בו כזית אינו ג"כ בב"ת חמץ וא"כ התורה גזרה שאינו כשר רק מה שהוא בכזית אינו בב"ת טבל שפיר אינו יוצא באכלו עם הפסח ג"כ והנפ"מ דבעי עוד הפעם לכרוך פסח ומצה ביחד אמנם לרבנן [פסחים דקט"ו א'] דל"ל דהלל וס"ל דל"ב כריכה רק על מצומ"ר היינו שיאכל בלילה הזה פסח מצה ומרור א"כ לכאו' אזדא לי' האי תירוצא כיון דחייב לאכול כזית א"כ מאי נפ"מ אי על מצומ"ר הוא בכ"ש הא מ"מ בעי לאכול כזית בלילה הזה ובלא כריכה נמי רשאי [וא"כ גם מצד ב"ת טבל א"צ לכרוך עוד הפעם, ואלא בכזית גם משום מצהב"ע א"י] וא"כ יצא לן הדין דנ"מ באין לו כזית דנהו דא"י לקיים מצוה דבערב תאכלו מצות או כמש"ל מקרא דאוכל במצומ"ר מיהא מחויב בכ"ש מקרא דעל מצומ"ר יאכלוהו, ואי לאו האי קרא לא היינו מחייבין במ"ע בכ"ש, ותדע דאל"כ ק' לרבנן אליבא דר"י דס"ל דאינו כורך כלל למ"ל האי קרא

דעל מצומ"ר הא ידענו מבערב תאכלו מצות ולפ"ז ניחא דהאי קרא אתי לחייבו בכ"ש דלא היינו מחייבינן מאידך קראי אמנם לר"א (שם) בל"ז ניחא דלרבנן נמי איצטרך קרא דיהא רשאי בכריכה ואינן מבטלות זא"ז [ע"ש בתוס' ד"ה אלא אר"א]:

אבל ק"ל לפ"ז מאי מקשה המרדכי (פ' ע"פ) אהלל דהי' כורך מצומ"ר עם הפסח הא אין בית הבליעה מחזיק יותר מב' זיתים ותי' במרוסק מחזיק, ומזה הוציא התה"ד (סי' קל"ט) דצריך לאכול בב"א הזית מצה דאל"כ מאי הקשה המרדכי (ושם בתה"ד מ"ש כזית חרוסת הוא ט"ס וצ"ל פסח) ומאי קו' הא לפמ"ש יוצא בכריכה בכ"ש מרור וא"כ א"צ להחזיק ג' זיתים, וביותר למ"ש המג"א (סי' תפ"ו) דבית הבליעה מחזיק יותר מב' זיתים ורק ג' אינו מחזיק וא"כ מה הקשה המרדכי כיון דמרור א"צ כזית. ואף למ"ש לעיל דמחויב לאכול כזית מרור מ"מ עם הפסח א"ח רק בכ"ש, א"כ י"ל דאח"כ אכל עוד מצה ומרור להשלים הכזית אע"כ דבכריכה נמי בעינן כזית והוא סותר לדעת הרא"ש ודברי התה"ד בפו"כ (בסי' רמ"ה) סותר למ"ש (בסי' קל"ט) דנסתייע מדברי המרדכי ובסי' רמ"ה הביא דעת הרא"ש ונראה דהכי פסק ויש ליישב:*

מיהת מסתברא לן דעכ"פ מי שאנוס וא"י לקיים המצוה כהוגן ודאי מחויב לצאת ידי הת"ה והרא"ש לאכול כ"ש ואם יאכל קלח אחד מה טוב דהתה"ד ר"ל דיוצא משום ברי' רק חשש לדעת הר"ת דא"י בשרשים, ולא הוי ברי' [ול"ד למ"ש הירושלמי לענין ברכה אחרונה] דשם אפשר לאכול הגרעין מיהת הוא חש רק שלא יצא בו לכתחלה אבל ודאי באנוס אם ימצא קלח א' ודאי נכון שיאכל ואם לא יאכל עכ"פ כ"ש:

איברא דדברי תה"ד צ"ע במ"ש הואיל והירושלמי סובר דברי' בכ"ש כמו פרידה א' של ענב או רימון דחייב לברך וק"ו הוא דבברכה כתיב בהדיא בה אכילה מ"מ בברי' סגי בכ"ש, מכש"כ במרור דלא כתיב בי' אכילה וע"כ כוונתו אינו דברי' לדעת הירושלמי מקרי אכילה דא"כ כשאכל הנזיר ענב א' יתחייב מלקות והא ליתא דהא בעינן כזית מן הענבים, וכן מבואר במכות (רפ"ג) דר"ש סובר בחטה מפני שהיא כברייתה חייב בכ"ש ורבנן ברית נשמה חשובה [שם די"ז א'] אלמא דלא מקרי אכילה, ודוקא לענין ברכה אחרונה סגי בברי' כ"ש לדעת הירושלמי כיון דהוא ברכת הנאה גם בברי' חשיב לי' לברך עלי' ולהודות, אבל בכל מצות ודאי בעינן כזית אף בברי' גם לדעת הירושלמי ורק במרור כיון דלא כתיב אכילה רק משום דמברכין על אכילת מרור הוא שנסתפק התה"ד וצ"ע דמאי שנא. ונראה להכריע בזה מה שנסתפק המ"ל (בהל' חומ"צ) אי אכילה בכזית משמע אי אכילה כ"ש משמע והלמ"מ אוקמה אכזית, ולפ"ז נראה דודאי אכילה אינו

משמע רק כזית מיהא בברי' אכילה משמע בכ"ש ורק משום הלכה בעינן כזית, ולכן שפיר לענין ברכה דל"ש זה שפיר סגי בברי' כ"ש ועי' מל"מ (פ"ד משבועות ה"א):

ולפ"ז יתיישב מה שק' לר"ל דח"ש מותר מה"ת, מתרומה דקיי"ל כר"ט ורע"ק (במ"ה פ"ד דתרומות) דבעינן שיהא שירי נכרין וקיי"ל בחולין (דקל"ז ב') דחטה א' פוטרת את הכרי, וא"כ לר"ל דח"ש מותר איך שירי נכרין כיון דגם החטה מותרת, וזה אפ"ל דמ"מ אם יצטרף בהדי שאר חטים של תרומה יאסר לזרים, אבל קשה ממתני' דבכורים (רפ"ב) התרומה והבכורים חייבין עליהם מיתה וחומש ואסורים לזרים ופריך בירושלמי ואסורים לזרים פשיטא דהא אמר וחייבין מיתה ביד"ש ומשני פחות מכשיעור, וא"כ קשה אמאי נטר הגמ' לאקשויי (בפ' יוה"כ) לר"ל מלשון אסור ולא פריך ממתניתין דבכורים דמשמע מדאו' אסור ולפ"ד ניחא כיון דתרומה הוא חטה ובכורים הן פירות והם בריות י"ל כיון דלשון אכילה משמע אף פחות מכזית בברי' ורק מכח הלכה נתמעט א"כ ר"ל מודה דרק אין עונשין אבל אסור מה"ת, אבל ביוה"כ דכתיב לא תעונה ובעינן ככותבת א"כ אף באוכל ברי' עדיין מעונה הוא וא"כ אין משמעות הכ' לחייבו א"כ אף איסורא ליתא לר"ל דקרא מיעט פחות מככותבת כמו באינו ברי' בשאר איסורים דח"ש מותר מה"ת ושפיר פריך וז"נ:

ואלולי דמסתפינא נגד דברי התה"ד הי' נ"ל פשוט דאין פי' דברי הרא"ש דיאכלוהו רק אפסח קאי ומרור ל"ב שיעור דא"כ למה תקנו לברך על אכילתו ולהצריך שיעור, רק מדאו' ודאי שיעור בעי, והרא"ש דרצה לחדש שם דכרפס ל"ב שיעור אמר דבאמת בזה"ז מרור דרבנן, ורק משום זכר לוימררו את חייהם אפשר שהי' די בפחות משיעור, דכה"ג מצינו להרמב"ן (ר"פ לולב הגזול) שכ' דבמקדש כל שבעה הי' כל הפסולין ביום ראשון פסול גם בהם ורק אנן דעבדינן זכר למקדש מכשרינן בשאול וחסר אחר יום א' כיון דרק זכר למקדש הוא, ה"נ הי' הרא"ש מסתפק במרור כיון דאנן לא עבדינן רק מדרבנן לזכר סגי בכ"ש, ולכן נסתייע מהא דמברך על אכילת מרור מוכח דחכמים תקנו ג"כ כזית וז"פ בעיני. מעתה יש לדון דכשם שמצינו בלולב אף דיבש פסול מדאו' כל שבעה מ"מ אמרו חז"ל בסוכה (דל"א ב') דאין שעהד"ח ראי', ומכח זה דעת הרבה פוסקים להכשיר כל הפסולין בשעה"ד, ואף האוסרים בשאר פסולין משום דלא מצינו בגמ' רק בלולב וכמבואר באו"ח (סי' תרמ"ט), ומ"מ בלולב יבש דעת הרמב"ם (פ"ח מלולב ה"א] דמברך עלי' ועי' תוס' סוכה (דל"א) שנסתפקו בכל הפסולין לברך עליהם. וע"כ הטעם דנהי דידי המצוה לא יצא, מ"מ כיון דעיקרו משום זכר למקדש כשאא"ל לקיים המצוה בשלימות מחויב למיעבד הזכר למקדש עכ"פ בפסול, א"כ ה"נ במרור כיון דהרא"ש רצה לומר

דמרור שהיא זכר למה שהיינו מחוייבין בזה"ב הי' די בכ"ש ורק מדחזינן דלא תקנו כן מדצוו לברך על אכילת מרור מיהא כשאדם חולה וא"י לאכול כזית או שאין לו אין לך שעהד"ח גדול מזה למה לא יעשה עכ"פ הזכר בכ"ש. ואפשר אף במצה נמי מי שא"י לאכול כזית יאכל כ"ש דעכ"פ זכר לנס צריך לעשות וכהא דלולב דמביא פסול. וא"כ פשיטא לן שמחויב בכ"ש רק לא יברך כיון דטופס ברכה היא על אכילת:

הנלע"ד כתבתי

סימן לט

נסתפקתי באכל כזית חלב וכזית היתר ביוה"כ דאף למאן דל"ל אחע"א בכולל מ"מ י"ל דיתחייב, דחייב על כזית שהוא היתר, ואין לומר דכיון דאין איסור יוה"כ חל על חלב וא"כ הוי כהיתר ואין היתר מצטרף לאיסור די"ל סברא נכונה לחלק דדוקא דבר שהתורה אסרה אכילה בכזית א"כ התורה נתנה שיעור לאיסור שאינו אסור רק כזית מאיסור כגון נבילה או טריפה ודומיהם שפיר כשאכל חצי זית היתר לא מצטרף דהא לא אכל כל זית איסור, אבל ביוה"כ דאמרינן ביומא [ד"פ ע"ב] השותה מלא לוגמיו חייב ואמרינן דהכי קים להו לרבנן דבהכי מייתבא דעתא וקים לן דכל חד וחד מייתבא דעתי' במלא לוגמיו דידי', ופריך דאמאי אכילה בככותבת כיון דלא תלתה התורה בשיעור שהוא לרוב העולם רק כל חד בדידי' אטו עוג מלך הבשן מייתבא דעתי' בכותבת ומשני אה"נ איהו מייתבא דעתי' פורתא כו', א"כ יצא לן דהתורה אסרה שיעור כשמתיישבת דעת האדם באכילתו ושתייתו חייב כרת יהי' כ"א כפי מה שהוא, רק קים להו לחכמים דכל אדם אינו מישב דעתו בפחות מככותבת, אבל אלו הי' אחד שמתיישבת דעתו בפחות הי' השיעור לפי האיש ההוא, מידי דהוי בשתייה דהשיעור לפי כל איש ואיש, א"כ כשאכל האדם מקודם האיסור נהי שאחע"א הוי כאכל בהיתר מיהת הכזית שאכל נתנה כח באדם שנתיישב דעתו, ומה לי שהאדם בטבעו מייתבא דעתו בכל שהו דהוי שורת הדין שיהי' חייב אכ"ש או לסבת אכילה הקודמת שהי' היתר מצד דאחע"א מיהת כשאוכל אח"כ כזית תמרים דהוא איסור מצד יוה"כ והיתר מצד איסור אחר דראוי שיתחייב לפי שאכל אכילה דמייתבא דעתו, ונהי דלכל העולם לא מייתבא דעת אכילה מהזית מ"מ הא חזינן דאלו הוי אחד שמייתבא דעתו בכזית הי' חייב האיש ההוא בכזית וההוא גברא מיהת מייתבא דעתו בכזית הזה וראוי שיתחייב, והא דאמרינן בכריתות [די"ד א'] דיוה"כ חל מטעם כולל היינו לפי הס"ד הוי מוקי בגמ' דאכל שתי כזיתים חלב דלא אסיק אדעתי' דגמ' דאכל תמרי א"כ הוי ס"ד דב' כזיתים הוי חלב א"כ שניהם איסור

וא"כ לא מצי יוה"כ לחול, אבל למה דמסיק בגמרא דמליא בתמרי א"כ שפיר י"ל דיוה"כ לאו משום כולל חל רק דעיקר האיסור הוא על כזית אחרון שאוכל מהיתר דבזה מייתבא דעתא ואף אם אוכל כל שהוא מהיתר וקודם לכן אכל איסור הרבה דע"י הכ"ש היתר מייתבא דעתו חייב כרת. ולפ"ז קשיא דמאי פריך בגמ' שבועות דכ"ד ב'] לרבא ליתני שבועה שלא אוכל תמרים וחלב דלמא תנא דמתניתין ל"ל כולל כלל, ורק טמא וחלב פי' הרמב"ם בפי' המשניות דהוי איסור ב"א וכן מוקדשין הוי ב"א בבכור כמ"ש הרשב"א בשבועות או בולדות קדשים למ"ד בהווייתן קדושים, ונותר הוי מוסיף אבל כולל ל"ל, והנה עפ"י דרכנו הי' אפשר לפרש סוגיית הגמ' דמ"ד כוליא בחלבא ומ"ד דמלי' בי' תמרי, דבמאי פליגי, ולפ"ז י"ל דמ"ד כוליא בחלבא א"כ גם על כזית השני יש עליו איסור עולין, א"כ צ"ל דיוה"כ לא חל רק מטעם כולל דגם הכזית השני הוי אימורין, ור"פ דאמר כגון דמליא בתמרי היינו דעל כזית השני ליכא איסור כלל וא"כ י"ל דתנא דמתניתין ל"ל כלל כולל ומייתר בזה ר"פ כדי שלא יקשה ליתני שבועה דהאי תנא ל"ל כולל, ומ"ד כוליא בחלבא ניחא לי' לאוקמי בחד אבר שאכל ולא בתמרים, ועוד נ"ל כי מ"ד אכל כוליא בחלבא רצה ג"כ ליישב בזה הקו' דליתני שבועה שלא אוכל. [ע"כ מצאתי, וחע"ד כו']:

סימן מ

לכבוד הרב הה"ג מ' מנחם נחום נ"י גינצבורג אבדק"ק **סאכטשוב**

ע"ד מה שעמד כבודו על דברי מהרש"א שבת (דקי"ד ב') ד"ה וליתקע שכ' [על דברי התוס' שכ' אהא דאמרינן התם הא דתניא יוה"כ שחל להיות בע"ש לא היו תוקעין (שש תקיעות שתוקעין בע"ש להבטיל ולהבדיל משום דיוה"כ קדוש כשבת ואסור בכל מלאכה, רש"י) ובמוצ"ש (אם חל בו יוה"כ) לא היו מבדילין, דברי הכל היא (לא הוה מסיקנא אדעתאי דתהוי בפלוגתא דר' ישמעאל ורע"ק דמתניתין אי חלבי שבת קריבין ביוה"כ) כי סליקנא להתם אשכחיתי' ליהודה בדר"ש בן פזי דיתיב וקאמר רע"ק היא דאי ר"י כיון דאמר חלבי שבת קריבין ביוה"כ ליתקע כי היכי דלהוו ידעי דחלבי שבת קריבין ביוה"כ, וכ' תוס' הך תקיעה בע"ש קאמר כדפי' בקונטרס, אבל יוה"כ שחל בא' בשבת לא תקעי במוצ"ש להודיע שיוה"כ הוא קל, דאדרבה מתוך התקיעה יהא נראה שהוא חמור, דכל תקיעות שתוקעין בע"ש או עי"ט תוקעין בכניסת חמור, ולהכי אמר בסמוך יו"ט שחל במו"ש מבדילין ולא תוקעין, ולא תקעו להודיע דחלבי שבת קריבין ביו"ט, וכ' מהרש"א לכאו' לאו ראי' הוא דלפי מאי דמשני כהנים זריזין הן ניחא נמי התם משום

דכהנים זריזין הם, אלא דראייתם למאי דאסיק אדעתי' הכא למימר דכהנים זריזין הן (נ"ל דט"ס הוא וצ"ל למאי דלא אסיק אדעתי' הכא למימר דכהנים זריזין הם וז"פ] ובעי למימר דאי ר"י כו' ליתקע כי היכי כו' אמאי לא תקשי לי' לכ"ע בסמוך יו"ט שחל במו"ש כו' ליתקע להודיע דחלבי שבת קריבין ביו"ט, אע"כ דלא תקעו אלא בהכנסת חמור, ומיהו אכתי לאו ראי' גמורה היא] דאימא דאמוראי דהכא לא הוו ידעי ברייתא דבסמוך דבמו"ש מבדילין ולא תוקעין עכ"ל מהרש"א, ותמה הא משנה הוא ספ"ק דחולין:

הנה ודאי בגמ' נאמר והתנן, וע"כ גי' מהרש"א הי' והתניא, וקשה רק למה לא הביאו בגמ' מתני' דחולין ולכ"נ דבאמת כי פריך [מי אמרינן כהנים זריזין הם מהא] דשלש להבטיל פרש"י דתקיעות האלו מני במשנה סוכה בהדי תקיעות שבמקדש [וקס"ד מדתקעי להו במקדש להיכרא דכהנים תקעו להו], והנה מ"ד שבות קרובה התירו שבות רחוקה לא התירו כי פריך עלה מהא דיו"ט שחל להיות במוצש"ק מבדילין ולא תוקעין ולתקע כי היכי דלידעי דשרי בשחיטה לאלתר, קשה מה קושיא דלמא דוקא אהא דיוה"כ שחל בע"ש דפריך דליתקע כי היכי דלידעי דמותר לקנב ירק, דשם התקיעות במקדש נהי דרק לצורך עמא דבירושלים הן אבל מ"מ באמת הי' במקדש סבר דשבות קרובה התירו ולא רחוקה משא"כ מתני' דחולין דשם לא מני בהדי הנך שבמקדש דהתקיעות היו בכל עיירות לא התירו אף שבות קרובה והוצרך לתרץ שבות רחוקה לא התירו דסבר דבמקדש הי' להתיר שבות קרובה ובאמת בפסחים ג"כ נאמר שבות קרובה התירו ומיירי במקדש, א"כ הך סברא אמרינן במקדש, אבל בגבולין י"ל דמודה לר' יוסף דאף שבות קרובה לא התירו ומה פריך, לכן גרס מהרש"א והתניא שהוא ברייתא והוא תוספתא (פ"ד דסוכה) בתר הנך דתקיעות שבמקדש תניא דיו"ט שחל במו"ש מבדילין ולא תוקעין משה פריך שפיר אר"ש ברי' דר"א דאלמא אף שבות קרובה לא התירו במקדש, מעתה ניחא שכ' דאינו ראי' גמורה די"ל דאף ליום הקל תוקעין במקדש ובגמ' פריך וליתקע איוה"כ שחל במו"ש, ואי, דבברייתא תניא בהדי הנך שבמקדש מבדילין ולא תוקעין, דלמא לא שמיע להו הך ברייתא, אבל במתני' דחולין די"ל דבמדינה חמור שבות ובודאי אינו נדתה רק ליום חמור אבל לא לקל, רק בגמ' פריך ולתקע במקדש ביוה"כ שחל במו"ש ודבריו נכונים מאד:

ובזה יש ליישב קצת דברי רמב"ם (פ"ה מהל' שבת ה"כ) שהביא דמ"ש תוקעין והה"מ כ' דיצא לו מדאמרו דלא התירו שבות להתיר משמע דוקא ביו"ט שחל במוצש"ק אבל בחול תוקעין והראשונים הקשו וסתרו זה מהא דתנן בחולין דכ"מ שיש הבדלה אין תקיעה משמע בחול ג"כ (כן הביא הה"מ), ולפ"ז י"ל דגם הרמב"ם גרס כגי' מהרש"א והתניא

וסובר הרמב"ם דברייתא ומתני' פליגי בחול ומדהביאו האמוראים ושקו"ט בהך ברייתא א"כ קיי"ל כברייתא ובחול תוקעין במו"ש:
דברי הדו"ש.

סימן מא

שאלה. בדין מצוה הבאה בעברה אי דאורייתא אי דרבנן:
תשובה. בתוס' סוכה (ד"ט ד"ה ההוא מבעי למעוטי גזולה) הקשו למ"ל קרא בסוכה ת"ל דהוי מהב"ע, ובשלמא באתרוג י"ל דאצטריך קרא דלכם להוציא שאול, אבל סוכה דיוצאין בסוכה שאולה, וע"כ למעט גזולה אתיא, ומזה הוכיחו דמהב"ע לא מפסיל אלא מדרבנן. והמהרש"א בסוכה (ד"ל א') הקשה דברי התוס' אהדדי דשם כתבו דמאי דאמרינן דלכם להוציא את הגזול והשאול, משום שאול נקטי' וקשיא להו מלולב של אשירה דמשמע דס"ל דמהב"ע דאו' ולא הקשו מסוכה גזולה ואם ניחא להו מסוכה גזולה כתירוצם שם דמהב"ע הוי מדרבנן מה הקשו אלולב של אשירה וכן אמצה של טבל. ולכאו' י"ל דאף אם יסברו דמהב"ע דרבנן, מ"מ שפיר הקשו מאשירה ומטבל דמדפרכינן בפסחים (דל"ה ב') אמתני' דמנין דא"י במצה של טבל וכן באשירה ועהנד"ח מ"ט ולא אמרו משום מה"ב מוכח דאף מדרבנן יוצא, אבל בסוכה לא שקו"ט בגמ' רק למדרש קרא, וא"כ שפיר תירצו דמדאו' יוצא גם במהב"ע. אבל זה דחוק די"ל דהגמ' בפסחים בעי לפרושי טעמא דמפסיל מדאו', וא"כ מוכח מקושייתם בפ' לולב הגזול דמה"ב מדאו' מפסיל והדרא קו' מהרש"א, ומה שנ"ל דהנה כיון שכ' התוס' דמשום מה"ב לא מפסל רק היכי שעברה גורמת המצוה ולולא העברה לא נעשתה המצוה, לכן מסתברא דהעברה אינה גורמת רק כאלו לא נעשה המצוה, שהעברה גורמת דהוי כאלו לא עשה המצוה וכאלו לא לקח האתרוג והלולב, וא"כ כיון דקיי"ל בסוכה (ד' י"ז א') דאויר פוסל בג' וסכך פסול פוסל בד' וב' אויר וב' סכך פסול אינן מצטרפין, ולפ"ז היכי שיהי' ב' סכך פסול וב' סכך גזול אם נאמר שהסכך גזול כאלו אינו שהעברה אינה יכולה לגרום המצוה כמאמר הירושלמי אין עברה מצוה א"כ לא גרע מאלו לא הי' סכך גזול כלל ובמקומו הי' אויר והוי ב"ט אויר וב"ט סכך פסול דאין מצטרפין לפסול הסוכה וכיון דאי שקלת לסכך גזול לא מפסיל הסוכה א"כ העברה איננה גורמת להמצוה שתבא, דאלו לא גזל הסכך והי' אויר הי' הסוכה ג"כ כשרה משא"כ אי התורה פסלה לסכך הגזול מקרא דלך למעוטי גזולה, אז הוי סכך פסול ממיעוטא דקרא ומצטרף עם סכך פסול למפסל הסוכה בהכי דהוי סכך פסול ד"ט, א"כ אצטריך קרא דלך למעוטי גזולה. או לפמ"ש תוס' בסוכה

(די"ט א' ד"ה לא יהא) דאויר פחות מג"ט ישנים תחתיו, וסכך פסול אין ישנים תחתיו, א"כ אי הגזול מפסיל משום מה"ב אינו פוסל יותר מאלו הי' אויר וישנים תחתיו, משא"כ אי פסול ממיעוטא דקרא אין ישנים תחתיו, וכן לדעת הר"ן הו"ד בש"ע או"ח [סי' תרכ"ו] דבסכך פסול נגד סכך כשר דאף שיש בכשר לחוד צלתה מרובה מחמתה רואין כאלו ניטל גם הסכך כשר נגד הסכך פסול ואז יהי' חמתה מרובה ומפסיל בהכי, וא"כ משום מהב"ע דכה"ג לא מפסיל דאין עברה גורמת המצוה דאדרבה לולא העברה הי' בכל הסכך כשר די להיות צלתה מרובה וא"כ לפי מה שחדשו תוס' (בד"ל) הא דמהב"ע הוי רק כשהעברה גורמת המצוה ולא הוכרחו לומר דמהב"ע דרבנן ואפ"ה לא ק"ל מסוכה:

ובהכי ארווחנא ליישב קו' רש"י בסוכה (דל"א א') הא דא"י בסוכה גזולה היכי משכח"ל הא איכא תקנת מריש ולפ"ז י"ל דמיירי שסכך הגזול נגד סכך הכשר ורואין כאלו אינו, וא"כ כיון דסוכה הוו בנין ארעי ליכא תקנת מריש, רק דהואיל וסוכה הוי מצוה לישב ז' ימים המצוה עושה אותה כאלו הוא קבע כמבואר בסוכה (דל"א א') וא"כ כיון דמיירי בכה"ג דאי שקלת לי' להסכך גזול בלא"ה מתכשרא הסוכה לכל הנך תירוצי שכתבנו למעלה, א"כ לא הוי הסוכה כלל דירת קבע שלא יצטרך להשיב הסכך הגזול כיון דאם ישוב הגזול ג"כ יצא מצות סוכה, ובשביל הבנין לחוד לא הוי דירת קבע כ"ז שלא חברה בטינא, וכיון דעיקר קרא דלך למעט גזולה אתיא לכה"ג דאי לא הי' הסכך הגזול הי' הסוכה מתכשרא בלא"ה לשבת במקום הזה ולישן תחתיו, א"כ תו ליכא כלל תקנת מריש דסכך הגזול לא נקבע בסוכה וחיבת המצוה אינה קובע להסכך גזול דבלא"ה הי' כשר, והדרא לפסולא דלך למעט גזולה ודו"ק:

אמנם הריטב"א תי' בסוכה (דל"א) הו"ד בשעה"מ ה' לולב (פ"ח ה"ט) וז"ל די"ל דהיא גופא קמ"ל קרא תעשה לך משלך כי היכי דלא תהוי מהב"ע, דסד"א דלא חיישינן להכי בסוכה שאינה באה לרצות קמ"ל, וכי אמרינן לך למעוטי גזולה משום מהב"ע עכ"ל, ובזה מישב השעה"מ קו' מהרש"א דלהכי הקשו תוס' מלולב ומצה דלילפו מסוכה דמהב"ע פסול, אף בדבר שאינו בא לרצות, אבל אסוכה לא מצי להקשות כיון דמינה גופא ילפינן, והק' אדברי הריטב"א דהא בציצית ג"כ כתיב ועשו להם משלהם למעוטי גזולה, א"כ למ"ל קרא בסוכה לילף מציצית דממעט קרא גזולה ולילף מינה דמהב"ע פסול או להיפך, ולדידי לק"מ דכמו כ' תוס' גבי לולב דאצטריך לכם להוציא שאול, ה"נ גבי ציצית אי גלי קרא דלהם לא הוי ידעינן כלל למפסל משום מהב"ע דקרא דלהם דממעט גזול י"ל הוא משום שאינו של הבעלים, ואף בחוטין שאולין לא נפיק יד"ח, ואף דמבואר באו"ח (סי' י"א) דבחוטין שאולין יצא משום דהואיל ולא הדרא בעינא לא

מקרי שאלה, הא כ' המג"א (סקי"א) דאם שאל ציצית ע"מ שיחזירם לו בעין אין מברכין דלא הוי שלהם ומה שהקשה שם מהרש"א דהשואל טלית מצוייצת מברך עליו דע"מ כן השאילן שיברך דלמאי השאילן והוי כמתנה עמ"ל, תי' שם די"ל שהי' סבור שיעשה בו מלאכה אחרת, מיהת א"י בחוטין שאולין, א"כ לא אשכחן ילפותא למילף כלל דמה"ב פסול, די"ל דטעמא דלהם לאו משום מהב"ע דאפי' בשאול דליכא עברה ג"כ א"י, ודוקא מסוכה שפיר כ' הריטב"א דאיכא למילף דמהב"ע פסול הואיל וגלי קרא דיוצא בשאולה, ומ"מ בגזולה א"י, מוכח דל"ב לכם ורק מטעם מהב"ע מפסיל ומינה ילפינן לכל מקום דל"ב לכם דמהב"ע ל"י בו יד"ח מצוה. וא"ל דא"כ איך מייתי מקרבנו דפסול משום מהב"ע דלמא היינו משום דבעינן שלו וא"י בקרבן שאול, ואף דקרבן שאול לא משכחת לה, הואיל דלא הדר בעינא, מ"מ ודאי אי הי' משכח"ל שאול בקרבן לא הי' יוצא דקרבנו שלו משמע, וא"כ בגזול מנלן דמשום מהב"ע הוי, דז"א דכיון דאף לאחר יאוש מפסיל הקרבן אף דאיכא שינוי וקונה בשינוי, א"כ ל"ל משום דבעינן שיהי' שלו דהא קנאה בשינוי והוי שלו, וע"כ טעמא רק משום מהב"ע לכן שפיר ילפינן בגמ' למהב"ע דא"י יד"ח, רק מקרבן לא מצי למילף לדוכתי אחריתי לשיטת הריטב"א, הואיל ושאני קרבן דבא לרצות, מיהת בסוכה דיוצאין בשאול וא"י בגזול ולא בא לרצות שפיר ילפינן לכ"מ דמהב"ע פסול וז"פ:

ולפ"ז יצא לן דלדעת הריטב"א יוצאין ביו"ט שני לר"א בלולב הגזול דל"ל משום מהב"ע כיון דמקרבן לא ילפינן ומסוכה אין ראי' דדלמא טעמא דלך למעוטי גזולה הוא רק משום שאינו שלו, מ"ד בשאולה דפסולה לר"א, וכיון דליכא יתורא לא ילפינן כלל דמהב"ע פסול במצות שאינן באין לרצות, וכן בשאר מצות ל"ח כלל לטעמא דמה"ב לר"א, ומיושב בזה גם קו' תוס' מאשירה ועיר הנדחת דאצטריך לטעמא דכתותי מכתת שיעורא, משום דהוא טעם כולל גם לר"א דל"ל מהב"ע מ"מ פסול משום כתותי מכתת שיעורא, עדיפא לן האי טעמא דלית בה פלוגתא כלל. ובהכי יתיישב לן מה שתמהו על הרמב"ם שפסק דא"י במצה של טבל דהא בפסחים (דל"ה ב') אמרו טעמא משום דליתא בב"ת חמץ ומוקי לה כמאן דל"ל כולל ולדידן דקיי"ל איסור כולל א"כ איסורו גם משום ב"ת חמץ ואמאי פסק דא"י יד"ח, ולפ"ז ניחא דהך ברייתא אפ"ל דאתיא כמ"ד דא"י י"ח בסוכה שאולה דלא אשכחן קרא כלל למהב"ע אבל לדידן דיוצאין בסוכה שאולה וקיי"ל דמהב"ע פסולה דילפינן מסוכה שפיר לא אצטריך קרא דב"ת חמץ למילף דא"י יד"ח בטבל דמסברא ידעינן משום מה"ב וכקו' התוס' והבן:

והנה באמת דברי הריטב"א לכאו' מוכרחים דמנין לנו דמהב"ע פסול מה"ת דקרא והבאתם את הגזול ואת הפסח אינו אלא מדברי קבלה, ואי מקרא דקרבנו ולא הגזול דילפינן בב"ק (דס"ו ב') הא מצינן לאוקמי בגזל קרבן דחברי', מ"ד למ"ד יאוש קני דע"כ ליכא לאוקמי רק בגזל קרבן דחברי' וא"כ לא מצינו בתורה פסול מהב"ע ועכצ"ל דילפינן מסוכה, אמנם ראיתי בירושלמי [חלה פ"א ה"ה] מצה גזולה אסור לברך עלי' אר"ה ע"ש בוצע ברך ניאץ ד' ריי"א אין עברה מצוה א"ר אילא אלה המצות אם עשיתן כמצותן ה"ה מצות ואם לאו אינן מצות עכ"ל, מוכח מדברי הירושלמי דלר"י מסברא ילפינן ולר"א מקרא דאלה המצות שלא כדברי הריטב"א דנפ"ל מסוכה גזולה דא"י י"ח, הן אמת דבגמ' דידן לא יליף מהב"ע מקרא דאלה המצות, מיהא גם מקרא דסוכה לא יליף, ותו ק"ל דלדברי הריטב"א למ"ל קרא קרבנו ולא הגזול תיפ"ל דמהב"ע היא ואם בסוכה דאינה באה לרצות פסלה תורה גזולה משום מהב"ע ק"ו לקרבן דבא לרצות דפסול משום מהב"ע, וא"ל דקרבן לא מצינן למילף מסוכה כיון דקרבן קני לי' ביאוש ושינוי השם דמעיקרא חולין והשתא הקדש, הו"א דלא חשיב מהב"ע כמו בלולב שכ' תוס' בסוכה (ד"ל א') ד"ה הא קניא ביאוש דאם קניא בשינוי ל"ח מהב"ע ומש"ה אצטריך קרא לאשמעינן כיון דהקדשו וקנינו באין כאחד חשיב מהב"ע, ז"א דהתינח למ"ד דיאוש ל"ק אבל למ"ד דיאוש קני וע"כ מוקמינן רק בגזל קרבן דחברי' עדיין יקשה למ"ל קרא נילף מסוכה דפסול משום מהב"ע, ונראה הואיל וחזינן בתמורה דהתורה אמרה לא יחליפנו ולא ימיר ואם המיר מומר ולגבוה סלקא אף דהמצוה נעשה ע"י עברה דתמורה מ"מ כשר לקרבן, וכיון דחזינן דלענין הקדש טעות ילפי ב"ש בנזיר [דל"א א'] תחלת הקדש מסוף הקדש דהקדש טעות הוי הקדש, ה"נ הו"א דילפינן שאר קרבנות תחלת הקדש מתמורה דאף שנעשה ע"י עברה כשר לקרבן כמו בתמורה דבאה ע"י עברה, לכן אצטריך קרא דקרבנו ולא הגזול דמהב"ע פסול לקרבן ומקרבן לא הוי מצי למילף לשאר דוכתי דשאני קרבן דבא לרצות קמ"ל קרא בסוכה ומינה ילפינן לשאר מצות:

ולכאורה נראה אם גזל סוכה מחבירו ואח"כ קנה אותה בשינוי או שקנה אותה אח"כ מהנגזל אף דלא חשיב מהב"ע כיון דקודם המצוה שיושב בה כבר קנאה מ"מ לא נפיק יד"ח כיון דגלי קרא תעשה ולא מן העשוי וכיון דבשעת העשיי' לא נפיק בה דאז עדיין לא קנאה ואז הוה עברה וסוכה פסולה, אף שאח"כ קנאה הלא אז כשקנאה כבר נעשה ותעשה ולא מן העשוי קרינן בה, ואפ"ל כיון שכ' התוס' דמהב"ע ל"ה רק כשהמצוה נעשתה ע"י עברה א"כ י"ל דאין לפסול משום תעשה ולא מן העשוי כיון דאנו דנין כאלו לא נעשתה אז בשעת העברה ממילא הוי כנעשתה בשעת הקנין שקנה ולא מקרי העשוי

כבר כיון דעיקר פסול שאנו פוסלין משום דע"י העברה הוי כלא נעשתה וא"כ כשנסתלק העברה אז הוי עשייתה וקנייתו זו עשייתו, ובזה הי' מקום ליישב קו' תוס' דל"ל לך למעוטי סוכה גזולה ת"ל משום מהב"ע דהא נפ"מ בשגזל וסיכך בה ואח"כ קנאה דאי פסולה משום מהב"ע הוי כלא נעשתה מקודם וכשר כשקנאה אח"כ אבל אם פסולה מצד שפסלה תורה ואנן לא מסלקינן מעשה עשייתו כלל א"כ כשעשאה בפסול מקרי תעשה ולא מן העשוי, וכמ"כ מיושב גבי ציצית דבעי בגמ' (סוכה ד"ט א') לומר דאצטריך למעוטי גזולה כי הכי דתהוי תעשה ולא מן העשוי דהואיל דהתורה פסלה הציצית או הסכך הוי כנעשתה בפסול דלא מסלקינן המעשה מכל וכל ושייך בהו תעשה ולא מן העשוי, אולם צ"ע לפ"ז דא"כ אמאי אמרינן דגזל עצים וסיכך בהם דיוצא בסוכה הואיל וקנה מפני תקנת השבים דא"צ להחזיר משום תקנת מריש והא אימת קנה כשסוכך בהם וא"כ כשגמר הסיכוך אז כבר נעשתה הסוכה וכשהולך ומסכך עדיין ליכא תקנת מריש א"כ יופסל משום תעשה ולא מן העשוי שנעשתה בפסול:

ולכ"נ דבכה"ג לא מקרי תעשה ולא מן העשוי דלא מקרי עשייתו בפסול דנהי דפסול להגזלן מ"מ להנגזל מיהת כשר לישב בה וכעין שכ' תוס' במנחות [דמ"א ריש ע"א ע"ש] דבטלית שאולה מותר להטיל ציצית ואין בו משום כלאים דנהי דהשואל פטור מציצית והוי כלאים שלא במקום מצוה מ"מ הואיל ולהמשאיל הוי במקום מצוה, ה"נ י"ל הואיל וסוכה כשרה היא להנגזל ל"מ נעשתה בפסול ותעשה קרינן בי'. הן אמת שדברי תוס' הנ"ל צריכים מובן דהא מיירי בשאל טלית בלא ציצית דכל ל' יום פטור מציצית וא"כ הטלית של המשאיל והציצית של השואל א"כ היכי נאמר דחזי להמשאיל הא כיון דגלי קרא להם שא"י בציצית שאולין א"כ לא חזי לשום אדם דהמשאיל א"י לצאת בהם דהציצית שאולין והשואל א"י בה דהטלית שאול, ועכצ"ל דכוונת התוס' כיון דלהמשאיל נהי דהציצית הללו אינן ראוין לצאת בהן יד"ח מ"מ כיון דהטלית שלו הוא וחייב בציצית מותר להטיל בו ציצית אחרות משלו ומחוייב להטיל בו ציצית א"כ אשתרי לדידי' כלאים כיון דיכול להטיל בבגד זה עוד ציצית משלו וכיון דאף אם יתלה שמנה ציצית יצא יד"ח דאין כאן בל תוסיף* דהראשונים שאינם שלו אינו יוצא בהם יד"ח כלל, ולענין איסור כלאים אין נפ"מ בין תלה שמנה חוטין כלאים או חוט אחד איסור חד הוא, א"כ מיהת אשתרי כלאים לגבי המשאיל לכן לגבי שואל ג"כ הותר, ולפ"ז גבי סוכה אם הדפנות של הגזלן והסכך של הנגזל אז הסוכה לא חזי לשום אדם דלהנגזל לא חזי משום הדפנות ולהגזלן לא חזי משום הסכך א"כ י"ל דקרינן בי' תעשה ולא מן העשוי, והא דגזל עצים וסיכך בהם י"ל דמיירי שגזל כל הדפנות והסכך דאז

שפיר חזי לנגזל לכן ל"מ תעשה בפסול ויוצא בה יד"ח, משא"כ כשהדפנות של הגזלן והסכך של הנגזל גרע דהא לא חזי לשום אדם, דאין לומר דמקרי תעשה בהכשר הואיל ואי קנה הוי עשייתו בהכשר, דא"כ למ"ל לתוס' במנחות לתלות הטעם בציצית דאין בו משום כלאים הואיל וחזי למשאיל ולא כ' משום דהואיל ואי קנה אין בו משום כלאים, אע"כ הואיל ואי בעי קנה לא אמרינן. ובזה הי' אפ"ל קו' רש"י הנ"ל היכי משכחת סוכה גזולה דא"י הא איכא תקנת מריש ושינוי ממשה ולפ"ז ניחא דמשכח"ל דגזל דפנות בלא סכך או סכך בלא דפנות דאז ל"מ שינוי דאימת קנה לכשעשאה ואז מקרי תעשה ולא מן העשוי ושפיר פסול, אבל זה ליתא מדאמר רבינא שם האי כשורא דמטללתא עבדו בה רבנן משים תקנת מריש מוכח דאף בכשורא לבד איכא תקנת מריש ויוצא יד"ח אף דכל הדפנות של הנגזל ולא קרינן בי' תעשה ולא מן העשוי. ועוד נ"ל ראי' ברורה דבכה"ג קרינן בי' שפיר תעשה ולא הוי מן העשוי דאל"כ כששאל טלית ועשה בו ציצית דמדאו' א"ח בציצית אף אחר שלשים יום א"כ כשמחזיר לבעלים אמאי הבעלים יוצאים יד"ח בציצית הללו הא בשעה שעשה הציצית הי' בפסול מדאו' דטלית שאולה פטורה והציצית הם של השואל ונהי דכשמחזיר ומוכר הציצית הם של המשאיל מ"מ נעשו בפסול, אע"כ כיון דגוף והציצית והסכך כשרים רק חסר קנין ממון קרינן בהו שפיר תעשה, וכה"ג כתבו תוס' בסוכה (דל"ב) דל"מ דחוי אצל מצות מחמת שאינו שלו ה"נ מחמת שאינו שלו קרינן בי' שפיר תעשה בהכשר, וכ"כ הראשונים לענין הקנאת הגט בין כתיבה לנתינה דלא אמרינן וכתב ונתן מי שמחוסר נתינה יצא זה שמחוסר הקנאה ונתינה כמו דפסול במחוסר קציצה ונתינה, משום דמחוסר הקנאה אינו מחוסר מעשה בגופו של גט ה"נ מקרי תעשה דאינו מחוסר מעשה בגופה של סוכה והקנאה מילתא אחריתי ולכן שפיר יוצא כשקנאה אח"כ וז"ב:

עוי"ל דברי הריטב"א שמחלק בין קרבן דבא לרצות לשאר מצות, והקשינו א"כ מאי מייתי בגמ' ראי' ללולב הגזול מקרא דוהבאתם את הגזול הא שאני קרבן דבא לרצות, דהנה בר"ה (דכ"ו) אהא דקרני פרה פסולין לשופר עולא אמר ה"ט דרבנן כדאמר ר"ח מפני מה אין כה"ג נכנס בבגדי זהב לפני לפנים משום דאין קטיגור נעשה סניגור, והא איכא בגדי זהב בחוץ, מבפנים קאמר, שופר נמי מבחוץ, כיון דלזכרון הוא כבפנים דמי, ולפ"ז י"ל נמי כיון דקרבן הוא במקדש מש"ה פסול בעברה משא"כ מה שבחוץ אף מהב"ע י"ל דכשר ולא ילפינן מקרבן, משא"כ אנן דנוטלין לולב ביו"ט שני הוא רק משום זכר למקדש ובמקדש גופא גלי קרא דקרבן בעברה פסול ה"נ מצות נטילת לולב ז' ימים דרק במקדש הוי שפיר פסלה תורה גזול ואנן דעבדינן זכר למקדש כל דתקון רבנן כעין

דאו' תקון ומדאו' במקדש א"י בלולב הגזול כמו קרבן הבא במקדש דפסול בה מהב"ע, משא"כ בשאר מצות כמו סוכה ומצה דמצות שבחוץ הן הי' אפ"ל אף שבאין בעברה כשרין, (ונהי דלענין קטיגור נעשה סניגור אף במקדש כל שאינו לפני ולפנים לא איכפת לן מיהת במהב"ע אף במקדש פסול אבל בשאר מצות שהן מבחוץ אפשר היה לומר שאינו פוסל כלל מהב"ע) ולכן לענין לולב שפיר מייתי בגמ' הראי' מקרבן:

ועפ"ז הי' אפשר לחדש דלא ילפינן כלל מסוכה ושלא כדברי הריטב"א וממילא ל"ק קו' תוס' מסוכה ומצה דדוקא במקדש פסלה תורה מהב"ע כמו דפסלה בקרבן וכן מפרש בירושלמי (ר"פ לולב הגזול) משל לאחד שכיבד את השלטון תמחוי א' ונמצא משלו אמרי אי לו לזה סניגורו קטגורו עכ"ל א"כ י"ל דבמצות שבחוץ לא קפיד קרא בכה"ג, ועפ"ז י"ל קו' תוס' ל"ל קרא לכם להוציא לולב הגזול ולפ"ז י"ל דביו"ט ראשון דהמצוה בגבולין דמי לסוכה ומצה דלא קפדינן משום מהב"ע ואצטריך קרא להוציא הגזול אמנם על קו' המקשה קפסיק ותני ל"ש ביו"ט ראשון ל"ש ביו"ט שני שפיר משני דביו"ט שני כיון דרק משום זכר למקדש עבדינן ובמקדש ודאי דמהב"ע פסול כמו בקרבן א"כ ממילא מצוה שבלולב לצאת במקדש ביו"ט ב' ודאי דפסול גזול ולא אצטרך קרא כלל, ובזה הי' אפ"ל גם קו' שעה"מ אהא דאין ממעטין ענבים ביו"ט ואם עבר ומיעטן כשר דהא הוי מהב"ע ופסול דהא גם מצוה הבאה בעברה דרבנן פסול, ולפ"ז אפ"ל כיון דמיעוט ענבים ביו"ט מיירי וא"כ ביום ראשון לא פסול כלל משום מהב"ע דכיון דהמצוה דאו' היא לא משום זכר למקדש ובגבולין ג"כ מחויב ומצוה שבגבולין לא מצינו כלל דקפיד קרא משום מהב"ע ואדרבה כיון דגלי קרא דלכם להוציא הגזול בלולב וכן בסוכה וציצית הוי שני כתובין הבכ"א דלאו מטעם מהב"ע פסול, והבן, (ולכאורה הי' אפ"ל קו' תוס' מאשרה דלמ"ל כתותי מכתת שיעורא דאצטרך ליו"ט ראשון, אבל ז"א דביו"ט א' פסול לפי שאסור בהנאה לא מקרי לכם כמ"ש תוס' סוכה (דל"ה) לפי שאין בו דין ממון ע"ש). ובהכי מיושב קו' הראשונים אדברי הירושלמי שכ' דיבש פסול משום לא המתים יהללו הא לסוכה עושין, דופן אחת ועוד דבגמ' פסלי משום הדר, ולפ"ז י"ל דבתוס' הקשו הדר אמאי פסול ביו"ט שני הא לכם כתיב בהאי קרא ואפ"ה לא פסול רק ביו"ט ראשון, ולפ"ד אפ"ל כיון דכתיב ושמחתם לפני ה' שבעה ימים במקדש, א"ל שפיר ביבש לא המתים יהללו אבל ביו"ט ראשון דל"ש טעמא דמת כיון דאינו לשמוח לפני ה' ודמי לשאר מצות כמו סוכה דאף ממת עושין דופן לסוכה להכי אצטרך תרי טעמי, טעם הירושלמי לשאר הימים דל"ב הדר צ"ל הטעם משום לא המתים יהללו כיון שהם לשמוח לפני ה', אבל

ביום ראשון דהוי כמו שאר מצות שנוהג בגבולין לא מפסיל כמו שמצינו בסוכה ולכן אמרו בגמ' דידן משום הדר, ושניהם עולין בקנה אחד ודו"ק:

אכן מסתימת דברי הראשונים דלא חילקו מוכח דאף במצות שבגבולין ג"כ מהב"ע פסול ולכן י"ל שפיר דילפינן מסוכה כמ"ש הריטב"א ובגמ' דמייתי מקרבן משום דבא לתרץ יו"ט שני דרק במקדש הוא ואנן זכר למקדש עבדינן שפיר מייתי ראי' מקרבן, והא דלא מייתי מסוכה, י"ל לפמ"ש לעיל דבסוכה איכא פלוגתא דלר"א ליכא לאוכוחי דמהב"ע פוסל לכן מייתי בגמ' מקרבן ליו"ט שני דאף לר"א בקרבן פסול מהב"ע וה"ה לולב ביו"ט שני, ודברי הריטב"א נכונים. (ע"כ מצאתי בענין זה):

סימן מב

שאלה אתרוג המורכב שנתערב בין האתרוגים אם יוכל למכור כולם אחד אחד לצאת ידי המצוה או מחויב להניח אחד שלא למכור או דכולם פסולים לצאת בהם ידי מצוה:

תשובה. הנה בכל איסורין פשיטא דיבש ביבש חד בתרי בטל ומבואר ביו"ד (סי' ק"ט) מחלוקת הפוסקים אי אדם אחד מותר לאכלן כלום אבל מיהת לב' בנ"א פשיטא דמותר דתלינן כל חד בהיתרא דבטל ברובא, ולפ"ז גם בנ"ד מותר למכור האתרוגים אחד אחד ותלינן בכל חד וחד דזהו אתרוג כשר לצאת בו יד"ח המצוה:

אמנם מה שיש להסתפק בזה דאפ"ל דוקא דבר איסור בטל אבל דבר המותר רק לצאת ידי מצוה אפשר לא מבטלינן, ולכאו' יש להביא ראי' דגם לצאת יד"ח מצוה מבטלינן דהא קיי"ל דסכך פסול בטל בסכך כשר וע' טו"ז ומג"א (סי' תרכ"ו) שהקשו הא אין מבטלין איסור לכתחלה ומה שתירצו בזה, עכ"פ חזינן דפסול למצוה בטל בכשר לה לצאת יד"ח מצוה ה"נ באתרוג הפסול בטל ברוב הכשרים, אמנם לשיטת הר"ן הו"ד במג"א שם יש לדחות דשאני בסוכה דלאו מטעם ביטול ברוב הוא רק דהכי אגמריה רחמנא למשה דפרוץ כעומד כשר ולכן אף שיכול להסירו בטל, וא"כ אין להביא ראי' לשאר המצות היכי דצריך לביטול, דסוכה שאני דהרי גם היכי שניכר הפסול דבמק"א לא בטל אפ"ה בסוכה כשר דכך הוא הלמ"מ אבל מטעם ביטול אפשר דלצאת יד"מ לא בטל פסול בכשר:

ויש להביא ראי' לזה מהא דמנחות (דמ"ב ב') דאמרינן שם הא תכלתא היכי צבעיתו לה א"ל מייתינן דם חלזון וסמנין ורמינן להו ביורה ומרתחינן לי' ושקילנא פורתא בביעתא וטעמינן להו באודרא ושדינן לי' להוא ביעתא וקלינן לי' לאודרא ש"מ תלת ש"מ טעימה פסולה כו' פרש"י ז"ל אם עירה צבע נסיון ביורה פוסל את כל היורה, א"כ מוכח דפסול

למצוה לא בטל ברוב כשר דהרי מיעוט הצבע לא בטל בכל היורה, והי' אפ"ל לכאו' דאדרבה משם מוכח להיפוך מדאמרינן התם דטעימה פסולה משום שנא' כליל תכלת (פרש"י ז"ל כל תכלת בעינן כליל שיהא כל עיקר מראה החלזון בצמר שלא יהא דבר אחר צבוע בה מתחלתה) מוכח דדוקא בתכלת דאיכא קרא מיותר אבל בשאר דוכתי שפיר י"ל דבטל פסול בכשר, אבל ז"א דהתם קרא לא מיותר די"ל דאיצטרך לפסול הטעימה בעצמה שאם טעם מהיורה פסול לעשות מהטעימה לבדה תכלת, אבל היכי דשפך בחזרה להיורה כגון דשקל בביעתא נהי דנפסל הצבע בתוכו מ"מ כי הדר שופך לתוך היורה כשר מטעם דנתבטל ברוב ומדאמרינן דטעימה פוסלת לכל היורה מוכח דלא מהני ביטול למצוה, וצ"ע בשיטת רש"י ותוס' שם וע' בצ"ק שם:*

מיהו לדעת המרדכי והב"ח שתי' בהא דסוכה משום דמצות לאו להנות נתנו מש"ה מבטלין לכתחלה או משום שהוא קודם החג דעדיין היתר הוא מוכח דגם התם מטעם ביטול הוא, וא"כ ה"ה בכל המצות. ולכאו' הסברא נותנת דאין חילוק, דאם חלב ודם דבכרת בטל ברוב היתר ומותר לאכלן א"כ מדוע לענין מצוה לא יתבטל פסול ברוב כשר כיון דהתורה גזרה אחרי רבים להטות דמינה ילפינן דאזלינן בתר רובא כמבואר בחולין (די"א) וא"כ גם לענין מצוה בטל פסול ברוב כשר וא"כ אם ימכור כל האתרוגים אחד אחד ודאי לכאו' מותר כמו באיסורים אף שבממנ"פ אחד אוכל איסור מ"מ מותר כמ"כ הכא:

ואין להקשות מפסחים (דפ"ח ב') בחמשה שנתערבו עורות פסחיהן ונמצא יבלת בא' מהן דפטורין מלעשות פסח שני ופרכינן בגמ' והא חד מיניי' לא נפיק ומשני דלא אפשר דהיכי ליעבד, וק' אמאי לא משני דחד בתרי בטל ותלינן בכל אחד דיצא וע"כ דל"א כן, דז"א דש"ה דלא נודע התערובות עד אחר זריקה, וגם אם נודע הא קיי"ל (בר"פ התערובות) כל הזבחים שנתערבו או איברי בע"מ בתמימים דלא בטלי משום דחשיבי וא"כ לא בטל הבע"מ וחד מיניי' לא יצא יד"ח, אבל כאן אם אתרוג הפסול בטל ברוב הכשרים הדר הו"ל כולהו כשרים ונהפך האיסור להיות היתר וכלהו נפקו יד"ח, או דתלינן דכל חד מרובא שקל, משא"כ בפסח דגוף הקרבן לא נתערב ולא הי' לו ביטול כלל א"כ ודאי אחד ל"י יד"ח, ולפ"ז בנ"ד שפיר הי' רשאי למכור לשלשה אנשים אחד אחדד וכ"א יוצא יד"ח מצוה, דאם התירו איסור כרת א"ד שיוצא יד"ח מצוה:

אולם נראה דאין לאתרוג ביטול משום דהוא דבר שבמנין ולא בטל דדרך אתרוג להמכר במנין, ואף דבר שנמכר לפעמים באומד ופעמים במנין מבואר בש"ך (סי' ק"י) להלכה דל"ב, מכ"ש אתרוג דדרך למכור לעולם במנין דלא בטל כלל וא"כ אתרוגים הללו אין

להם תקנה אלא למכור שנים שנים לכל קונה ואז יצא ממנ"פ כשנוטל אחד אחד כיון דאין כאן אלא אחד פסול א"כ השני כשר:

הנלע"ד כתבתי. אהמבי"א אגב אעתיק כאן מה שמצאתי להגהמ"ה חו"ז זצ"ל במק"א בענין ביטול]: **צל"ע** במתנה תנאי אם יאכל ככר זה, ונתערב הככר בככרות אחרות ואכלן אי נימא דהואיל ונתבטל הככר לא קיים התנאי, א"ד נהי דגבי איסורין אמרינן דבטל מ"מ מיהת לענין תנאי לא מהני זה ולא עבר אתנאי דס"ס נתקיים התנאי. ולכאו' יש לה"ר מהא דגיטין (דפ"ד) ע"מ שתאכלי חזיר לאביי הוי מפליג בדברים כיון שאסור ורבא אמר אפשר דאכלה ולקיא, וק' הא כ' תוס' שם בהא דע"מ שתבעלי לפלוני דלא מקרי מפליג בדברים לאביי, כיון דאינו אלא איסור פנוי', וכ' הריטב"א דוקא באיסור לאו הו"ל מפליג בדברים ולא באיסור דרבנן, ולפ"ז להדיעות דאין מבטלין איסור לכתחלה רק מדרבנן הוא [ע' יו"ד סי' צ"ט] ובסי' ק"ט ביו"ד מבואר [יבש ביבש דנתבטל ברוב] דמותר לאדם א' לאכול כולם, וא"כ יש עצה שתבטל בידים את החזיר בבשר כשר ברוב, ותאכל הכל א"כ ודאי תקיים התנאי, ואמאי הוי מפליג בדברים, וא"ל משום דהתנה שתאכל באיסור, וכיון דבטלה לא תאכל באיסור, דהא לא התנה שתאכל איסור, רק שתאכל בשר חזיר והא אכלה, דהכי חזינן בהתנה ע"מ שתבעלי לפלוני כ' רש"י דבידה לקיים תנאה שחשחדנו בממון ותבעל דרך נשואין, מוכח באומר פ"מ שתבעלי לאו כוונתו דרך איסור דוקא ואם תקיים בדרך היתר קיימה התנאי, ה"נ כשאכל חזיר ע"י ביטול נימא דקיימה התנאי ואמאי הוי הפלגה בדברים, אע"כ מוכח דהיכי שנתבטל תו לא מקרי בשר חזיר כלל, ה"נ בנ"ד בשנתערב הככר בין הככרות אף באכל כולם לא קיים התנאי, ולכאו' י"ל דאין כאן ראי' דאפ"ל דרש"י דסובר דתבעלי לא הוי כוונתו דרך זנות רק דרך היתר מצי למסבר דאף באיסור דרבנן הוי מפליג בדברים ולכן לא כ' דתבעל בזנות וא"כ אין בידה לבטל החזיר בשאר בשר דהא אין מבטלין איסור לכתחלה וגם בדיעבד אסור משום קנס ועכ"פ איסור דרבנן הוא, ולשיטת התוס' והריטב"א דבאיסור דרבנן לא הוי מפליג בדברים י"ל דאם נבעלה דרך נשואין לא קיימה התנאי אבל זה דחוק לומר דיהי' כוונתו רק דרך איסור דאדרבה נימא דאם אפשר לה דרך היתר ג"כ כוון, ותדע לדעת הרמב"ם בפנוי' איכא איסור קדשה מדאו' עכצ"ל לדידי' דמש"ה בע"מ שתבעלי לא הוי מפליג, כיון דמשכחת לה דרך נשואין כדעת (התוס') [רש"י/ומ"מ מצי למסבר דבדרבנן לא הוי מפליג בדברים דהכי מוכח בגמ' לעיל בהא דע"מ שתנשאי לפלוני אסור לישא שמא יאמרו נשותיהן נותנים זל"ז במתנה ועכ"ז פריך בגמ' דלאחר אמאי אם נשאת לא תצא דלמא לא תקיים תנאה, ואמאי לא אמרו בגמ' הניחא לאביי דכה"ג חשיב מפליג

בדברים אלא לרבא אמאי, ותו ק' אמאי לאביי לא תנשא לכתחלה לאחר הא נתבטל התנאי כיון דאסור לישא אותה עכ"פ מדרבנן] אע"כ צ"ל דבאיסור דרבנן לא הוי מפליג בדברים וא"כ ק' קושייתינו לדוכתה דמשכחת לה ע"י ביטול אע"כ צ"ל דע"י ביטול לא נתקיים התנאי כלל. וצע"ג:

וכן יש לה"ר מסוגיא זו דגיטין להא דנסתפקתי במתנה תנאי שיאכל פת ואכל פחות מכזית אם יוצא ידי תנאו ומסוגיא זו יהי' ראי' דלא יצא ובעי דוקא כזית, דאל"כ אפשר דאכלה ולא לקיא כגון פחות מכזית, וצל"ע בדברי המל"מ (בפ"ג משבועות) בהא דפליגי ר"ע ורבנן בשבועה שלא אוכל, אי חייב בפחות מכזית דממ"נ אי לשון בנ"א הוא פחות מכזית מ"ט דרבנן ואי לשון בנ"א בכזית דוקא אכילה, מ"ט דר"ע, וכ' לתרץ דלשון בנ"א הוי אכילה פחות מכזית רק כיון דאסר ע"ע שלא יאכל, א"כ כוונתו מה שאסרה התורה עלי' אכילה, לכן סברי רבנן דוקא בכזית אבל ר"ע סובר דאין כוונתו על איסור תורה רק מה שנקרא אכילה בלשון בנ"א, ותמה בזה על הר"א מזרחי שכ' דאכילה בתורה ג"כ הוי פחות מכזית עיי"ש בדבריו, ולפ"ז צ"ע דבתנאי שהתנה ק' דבזה ודאי הולכין אחר לשון בנ"א, א"כ נימא דפחות מכזית הוי אכילה בלשון בנ"א כיון דאדרבה כאן אמר ע"מ שתאכלי בשר חזיר למה נימא דכוונתו מה שאסרה התורה וא"כ נימא דפחות מכזית כוונתו שתאכל, ואמאי אמרי' בגמ' אפשר דאכלה ולקיא דמשמע דבעי דוקא כזית [וע' לח"מ שם], ותו דאי נימא דבפחות מכזית נמי יצאה ידי תנאה א"כ אמאי חשיב לי' בסוגיין למפליג בדברים הא באיסור דרבנן לא הוי מפליג בדברים כמו באיסור פנוי' לדעת התוס' הואיל והיא מדרבנן אינו מפליג בדברים א"כ למה פליגי אביי ורבא בע"מ שתאכלי בשר חזיר דתליא בפלוגתא דר"י ור"ל אי ח"ש מותר מן התורה ליפלגו במפרש ע"מ (שלא) תאכל כזית חזיר, וגם צ"ע לפי מה דבעי רב אשי בשבועות [דכ"ב ב'] בחרצן בנזיר אי אהיתרא קמשתבע אי אאסורא קמשתבע א"כ לפ"ז נימא דהואיל וחזיר הוי מפליג בדברים נימא דתנאו שמתנה הי' על חצי כזית ואהתירא קהתנה וזה יש לדחות דהתם מסקינן דלא אמרינן אהתירא משתבע וצ"ע:

סימן מג

שאלה. א' הי' לו יי"ש למכור ונתן לשליח כוה"ר למכרו בעיר ווארשא והוא מהלך ב' ימים ממקומו ונזדמן להשליח עגלה ובא ביום אחד לווארשא ומכר היי"ש לעכו"ם בק"ג, וביום הב' נזדמן להמשלח במקומו סוחר ישראל ומכר לו היי"ש בק"ג והקונה הישראל שלקח מהמשלח בעצמו לא מכר היי"ש ק"פ לעכו"ם, מה משפט היי"ש:

תשובה. ראשונה יש לבאר איזה מהמכירה חלה, דהא בהא תליא אם מכירות השליח חלה, א"כ כל האחריות על הקונה הראשון ואין השני חייב לבער, לכאו' הדין פשוט דהשליח שקדם ומכר מכירתו מכירה, כהא דאיתא בקדושין ר"פ האומר [דנ"ט ב'] ומתניתין הוא בפ"ד דקדושין [דע"ט א'] וכן האשה שנתנה רשות לשלוחה לקדשה והלכה היא וקדשה א"ע אם שלה קדמה קדושי' קידושין ואם של שלוחה קדמה אין קדושי' קדושין, וא"כ בנ"ד ג"כ ל"ק מי שקנה מהמשלח.

איברא יש לעיין טובא דלכאו' פלוגתא דאמוראי היא בירושלמי דתרומות (פ"ח) עלה דמתני' האשה שהיתה אוכלת בתרומה וא"ל מת בעלך או גרשך כו' ר"א מחייב קרן וחומש ור"י פוטר, ואיתא שם מת בעלך ניחא גרשך ה"ד (ופי' הר"ש בתרומות דהא אינה מתגרשת עד שיגיע גט לידה ואי דעבדה שליח לקבלה הא תנן בפ' התקבל [גיטין ס"ה א'] אמרה התקבל לי גיטי אסורה לאכול בתרומה מיד) ומשני כרבנן או כמשנה ראשונה דארוסה ב"י אוכלת בתרומה (ופי' המהר"א פולדא דכרבנן דאמרי היא ואבי' מקבלין גיטה ע"ש, ודבריו דברי תימה דהא אף לר"י אבי' מקבל גיטה רק היא לא מקבלת גיטה לר"י וא"כ כר"י נמי אתיא, ותו הא ע"כ ל"פ אלא בארוסה אבל בנשואה ד"ה אין אבי' מקבל גיטה כמ"ש תוס' קדושין (ד"י א' ד"ה ומקבל) והוכיחו מדברי ירושלמי הללו דאין אב מקבל גט לבתו משנשאת ע"ש) וע"כ [הגי' שם כמו שהעתיקו תוס' שם] דצ"ל רבנן אמרי כמשנה ראשונה שכן ארוסה ב"י אוכלת בתרומה ואבי' מקבל גיטה וז"ב, ר' לעזר אמר אפי' תימא כמשנה אחרונה (פי' שנשאת) תפתר בשאמרה התקבל לי גיטי במקום פלוני והי"ל להביא בעשרה ימים ומצא סוס רץ והביא בה' ימים, ולא ר"א אוסר מיד (משנה בפ' התקבל (דס"ה) ראי"א אינו אלא מראה מקום ואם נזדמן לו הגט שלא במקום פלוני כשר מש"ה אסירה מיד) כגון דאמרה אל תקבל אלא במקום פלוני דאז ר"א מודה דהוי קפידא א"ר חנינא מכיון שאמרה לו הבא לי גיטי ממקום פלוני כמו שאמרה לא יהא גט אלא אחר י' ימים ומה שאכלה בהיתר אכלה וכן הביא הר"ש ז"ל, ואם כי כמה טעיות נפלו בדפוס אמנם כוונת ר"ח נראה דא"א לאוקמי באמרה אל תקבל אלא במקום פ' דכיון שהיא לא ידעה שיזדמן לשליח סוס רץ לא כוונה להתגרש רק עד י' ימים ואף שהגיע שם קודם לא נעשה שלוחה לקבלה עד הי' ימים א"כ א"א לאוקמי מתניתין בהכי, וע"כ כמשנה ראשונה ואבי' קיבל גיטה, חזינן דלר"ח כששולח שליח וסובר שילך בשיעור הראוי ולא ידע שיזדמן לו סוס רץ לא עשאו שליח רק עד זמן שראוי להגיע שלא ע"י גמלא פרחא, ור' לעזר סובר דאם הו"ל סוס רץ מגורשת מקודם ובאיסור אכלה, וא"כ ה"נ בנ"ד כיון ששלח שליח לילך ברגליו והבטיח לו שכר שליחות כאיש

הולך ברגליו א"כ לא אסיק אדעתי' שימכור קודם רק אחר ב"י ולא נתמנה זה שליח למכור רק אחר ב"י ואם מכר ביום ראשון לא הי' שלוחו ולא הועיל המכירה לר"ח וא"כ מכירת המשלח הוי מכירה, ולר"ל דאמר אסורה מיך שפיר הוי מכירת השליח מכירה ומכירת המשלח לא הוי מכירה:

ונחזי אנן כמאן קיי"ל אי כר"ח אי כר' לעזר הנה הרמב"ם ז"ל [בפ"י מתרומות הי"ב] הביא מתני' גרשך בעלך משלמת הקרן ואינה משלמת החומש, וק"ל אחרי דאנן קיי"ל כמשנה אחרונה (דאין ארוסה אוכלת בתרומה] א"כ איך משכחת לה האי דינא וכקו' הירושלמי, וע"כ צ"ל דפסק כר' לעזר דאוקי באמרה התקבל לי גיטי במק"פ והו"ל סוס רץ בה"י א"כ מוכח דלא קיי"ל כר"ח, אמנם אי מהא לא אריא דאפשר דהר"מ ז"ל סובר כדעת רש"י ז"ל ביבמות (דק"ט א') במתני' דקטנה שהשיאה אבי' יכול לקבל גיטה, וכ"כ הגהמ"ר דגיטין בשם הרב אלונדרוש מדברי הירושלמי נשאת היא ואבי', פי' או היא או אבי' יכולין לקבל גיטה, ונהי דהר"ן בגיטין [דקע"ד ע"א] פי' דברי הירושלמי להיפוך דהיא ואבי' שוין כשם שאבי' א"י לקבל גיטה דיצאה מרשותו כמ"כ היא שאין בה דעת [שהיא קטנה] א"י לקבל גיטה, מ"מ הא רש"י והגהמ"ר דגיטין חזינן דפירשו כן דאבי' מקבל גיטה א"כ י"ל דגם הרמב"ם סובר כוותי' וא"כ משכחת לה בקטנה שאמרו לה שאבי' קבל גיטה.

הן אמת דפי' הרב מלונדרוש בדברי הירושלמי שאבי' יכול לקבל גיטה קשה טובא דא"כ למה דחקו בירושלמי דתרומות לאוקמי כשאמרה התקבל בי' ימים ולא מוקי כשנשאת כשהיא קטנה ואבי' קבל גיטה [והרי מקו' זו הוכיחו תוס' בקדושין שם דאין אבי' יכול לקבל גיטה] וא"כ דברי הירושלמי סתרי אהדדי וראיתי למהרש"א ז"ל בקדושין שם הביא בשם תוס' ישנים שהקשו אמאי לא פשיט בגמ' דביאה אירוסין עושה ממתני' דהאב זכאי בבתו בכסף ושטר וביאה ומקבל גיטה ואי ביאה נשואין עושה הא כ' תוס' דאין האב יכול לקבל גיטה משנשאת דיצאה מרשותו ומדלא פשיט בגמ' מהא ע"כ דאף אחר נשואין מקבל גיטה, והנלע"ד דהא דאבי' מקבל גיטה ילפינן מויצאה והיתה וכיון דהיתה קאי על כל ג' קנייני קדושין כסף שטר וביאה א"כ אי ביאה עושה נשואין והיתה קאי גם אביאה דהוא נשואין וגלי קרא היקשא דאבי' מקבל גיטה א"כ פשיטא דאבי' מקבל גיטה משנשאת, אבל לפי מה דפשיט אביי ורבא והכי קיי"ל כמ"ש הרא"ש דאירוסין עושה בקדושין שם א"כ והיתה מיירי רק באירוסין וא"כ ליכא היקשא דאבי' מקבל גיטה כ"א באירוסין אבל לנשואה ליכא היקשא א"כ שפיר מכח סברא אמרינן כיון שיצאה מרשותו א"י לקבל גיטה, ולפ"ז ל"ק קו' תוס' ישנים דלא הוי מצי למפשט

כלל ממתני' דכתובות דהו"א אדרבה ביאה נשואין עושה וכיון דנשואין עושה שפיר מקבל גיטה גם משנשאת, דאיכא היקשא, ותוס' שכ' דאין אבי' מקבל גיטה משנשאת הוא לפ"מ דקיי"ל דביאה אירוסין עושה וליכא היקשא לאחר נשואין שפיר כיון, שיצאה מרשותו א"י לקבל גיטה וז"ב:

ובאמת ק' לדעת רש"י ז"ל והרב מלונדרוש דמנין לנו דאבי' מקבל גיטה משנשאת דליכא למילף מהיקשא כיון דקי"ל ביאה אירוסין עושה, ונראה דסברתם הוא כיון דמאירוסין מקבל גיטה לא נפקע זכות האב לענין זה גם אחר נשואין דבשלמא שאר זכותים שזכתה לו תורה שפיר נפקע דמעת שקדשה נפקע ידו מלקדשה עוד דכבר קדשה הבעל וכן ליורשה ולטמא לה ולהפרת נדרי' כשהשיאה לחופה מסר כל זכותו לבעל ואבד כחו וכשהבעל מגרש אותה האשה זוכה היד מאת הבעל ואינו חוזר לאב, אמנם הזכות שזכתה לו תורה מהיקשא לקבל גיטה זה לא הפסיד כלל במה שהשיאה דהא לא מסר זכותו לבעל כלל דאטו הבעל יכול לקבל הגט הא בעי שיתן הגט א"כ הזכות קבלת הגט לא נתן האב לשום אדם ולכן מקבל הגט אף אחר שהשיאה אמנם כשקבל הגט תו הפסיד כל זכותו דלקדשה א"י דאחר שהשיאה ביד הבעל שלא לגרשה ולא יוכל האב לקדשה לאחר וגם כל זכיותיו זיכה לבעל ותו לא חזרו אליו, והגם דמן האירוסין ג"כ הפסיד כחו לקדשה לאחר דביד הארוס שלא לגרשה, ואפ"ה יכול האב לקדשה לאחר אחר גירושין שמן האירוסין, שא"ה כיון דביד האב שלא למסרה לחופה א"כ יש לו עדיין זכות בקנין אישות ה"ה דיש לו זכות לקדשה אם נתגרשה מאירוסין, אבל כשהשיאה דאין לו שום זכות והכל יוצא לבעל א"כ פסק זכותו, אבל זכות קבלת הגט לא נפסק ממנו וכנ"ל, א"כ כיון דאיכא היקשא דמן האירוסין מקבל גיטה נשאר כח זה בידו גם אחר שנשאת וז"נ בסברת רש"י והרב מלונדרוש ז"ל, אבל עדיין קשה מדברי הירושלמי הנ"ל אמאי לא מוקי כשנשאת בעודה קטנה וכקו' תוס':

והנלע"ד דהירושלמי לא מצי לפרש בשנשאת בעודה קטנה דר"א לטעמי' דסובר ביבמות (דס"א ב') דכהן הדיוט לא ישא את הקטנה וא"ר שמא תתפתה עליו, ובמשנתינו הוזכר ר"א מש"ה הוצרך לאוקמי בארוסה דאז אף אם תתפתה ליכא איסורא דאינו דר עמה ומותר לו לארס קטנה, ורל"ע אמר אפי' תימא כמשנה אחרונה ומיירי בגדולה ובאמרה התקבל לי גיטי אבל בקטנה לא ניחא להו לאוקמי מתני' כשנשאת באיסור אליבא דר"א ומיושב דעת רש"י והרב מלונדרוש ז"ל ומכאן ראי' למ"ש מהר"ם פדואה ז"ל בתשו' ט"ו] דרש"י ז"ל מודה דבנערה אין אבי' מקבל גיטה משנשאת רק בקטנה, דאל"כ הוי מצי

לאוקמי בשקבל בה אבי' גיטה בנערותה ונערה רשאי כהן לישא אליבא דכ"ע, אע"כ דרש"י ז"ל מודה בהא:

ולפ"ז אין ראי' כלל מדברי הרמב"ם שהביא הא דגרשך בעלך דפסק דלא כר"ח בירושלמי דשפיר י"ל דס"ל כר"ח ואפ"ה ל"צ לאוקמי מתני' כמשנה ראשונה די"ל דס"ל כרש"י ז"ל דקטנה שהשיאה אבי' יכול לקבל גיטה ואנן הא קיי"ל דכהן נושא קטנה ודלא כר"א, א"כ שפיר העתיק האי דינא דגרשך בעלך ומיירי בהאי גוונא וז"נ, וא"כ בנ"ד י"ל דאין במכירת השליח כלום:

ואמינא בזה ליישב גי' הר"ש (בתרומות פ"ח) בדברי הירושלמי שהבאתי לעיל דגרס אתיא כרבנן או כמשנה ראשונה והוא כפי' המהר"א פולדא ז"ל כנ"ל ותמהתי לעיל דהא גם ר"י מודה דאבי' מקבל גיטה, ולפ"ז י"ל דדברי הירושלמי הללו אתיין דלא כמ"ש המהר"ם פדואה ז"ל רק דגם נערה שנשאת אבי' מקבל גיטה, והנה בקדושין (דמ"ד א') דפליגי ר"י ור"ל אי כמחלוקת לגרושין כך מחלוקת לקדושין וצווח ר"ל ויצאה והיתה, וכ' תוס' דאף דקטנה ודאי אינה מקבלת קידושי' מ"מ כל דאפשר להשוותן יחד בנערה משוינן דבקדושין ג"כ אבי' והיא ע"ש, והכי ג"כ, נימא בנערה שנשאת נהי דהאב לא מצי לקבל קדושי' אחר שנשאת ונתגרשה מ"מ מקבל גיטה והיא ג"כ מקבלת גיטה וגם מקבלת אח"כ קדושי' לרבנן, אבל לר"י דאין שני ידים זוכות כא' אי נימא דנערה שהשיאה האב מקבל גיטה, א"כ ממילא היא אינה מקבלת גיטה דאין ב"י זוכות כא' א"כ לא משכחת ויצאה והיתה דאבי' מקבל גיטה וא"י לקדשה לאחר אם נשאת כבר, והיא א"י לקבל גיטה ומקבלת קדושי' אחר הגירושין ולא אפשר כלל להשוות ויצאה והיתה, א"כ ודאי ראוי לומר שבנערה שנשאת אין אבי' מקבל גיטה אלא היא וא"כ שפיר שוין ויצאה והיתה דהיא מקבלת גיטה ואח"כ קדושי' אליבא דר"י, לפ"ז שפיר ניחא דברי הירושלמי, אתיא כרבנן, דבקטנה לא רצה לאוקמי דבמתני' תני ר"א והוא סובר דכהן לא ישא קטנה מש"ה מוקי כרבנן דס"ל שתי ידים זוכות כא' ומיירי בנערה שנשאת ומשכחת ויצאה והיתה דהיא מקבלת גיטה וקדושי' ואבי' מקבל גיטה אף שא"י לקבל קדושי' אחר שנשאת כבר מ"מ מאי דאפשר להשוותן משוינן ומה דלא אפשר לא משוינן, אבל לר"י מה"ת נימא דויצאה והיתה לא יקויים בשום צד בנערה אדרבה נימא היא ולא אבי' ואז יקויים היקשא דויצאה והיתה, וא"כ ל"מ נשואה נערה שאבי' יקבל גיטה לר"י וניחא מאד הירושלמי אתיא כרבנן בנערה נשואה ואבי' קבל גיטה ואפי' כמשנה אחרונה או כמשנה ראשונה אפי' לר"י ובארוסה וז"נ מאד, וא"כ מוכח מדברי הירושלמי לפי גי' הר"ש ז"ל דאבי' מקבל גיטה אפי' בנערה שנשאת ודלא כמהרמ"ם ז"ל:

והנה בש"ע אהע"ז (סי' קמ"א ס"ה) ובסה"ג (סעצ"ג) פסק קטנה שהשיאה אבי' א"י לקבל גיטה ובסי' קע"ג (סט"ז) פסק קטנה שהשיאה אבי' ונתגרשה בקטנותה ע"י אבי' והחזירה ומת בעלה בקטנותה אסורה ליבם א"כ מבואר דאף אבי' יכול לקבל גיטה ודבריו סותרין אהדדי ובדגול מרבבה עמד ע"ז והניח בצ"ע ובאמת גם דברי רש"י ז"ל סותרין זא"ז דביבמות (דק"ט א') כ' שמקבל גט קטנה שנשאת וכ"כ בכתובות (דע"ג ב') ואלו בפ' נערה (בכתובות דמ"ו ב') כ' דדוקא מן האירוסין אבל בגרה או נשאת אין לאבי' רשות בה (והמהרמ"פ בתשו' מפרש דשם קאי רש"י אנערה דמודה רש"י דנערה שנשאת אין אבי' מקבל גיטה, אולם גם לדבריו יקשה דברי רש"י ז"ל בקדושין (דמ"ג ב') שכ' אהא דנערה המאורסה היא ואבי' מקבלין גיטה דוקא נערה אבל קטנה אבי' ולא היא ודוקא מן האירוסין אבל מן הנשואין היא ולא אבי' דמשנשאת אין לאבי' רשות בה, ומשמע דקאי אקטנה ג"כ דמן הנשואין היא ולא אבי', ודוחק לפרש שמ"ש ודוקא מן האירוסין הדר לנערה אבל בקטנה אבי' מקבל גיטה גם משנשאת דא"כ הו"ל לרש"י ז"ל לפרש להיפוך דוקא מן האירוסין אבל משנשאת היא ולא אבי' ודוקא נערה אבל קטנה בין מן האירוסין בין מנשואין אבי' ולא היא), וא"כ דברי רש"י ז"ל סתרי אהדדי:

והי' אפ"ל לכאו' דרש"י ז"ל ס"ל דקטנה אחר נשואי' דמיא לנערה המאורסה דאבי' והיא כיון דנקלש כח האב מש"ה גם היא יכולה לקבל גיטה ומש"ה לא כ' רש"י ז"ל להיפך, ולפ"ז הי' מיושב קו' תוס' קדושין (שם ד"ה תנן) שהקשו לרש"י דקטנה אבי' ולא היא מהא דקטנה שאמרה התקבל לי גיטי אינו גט עד שיגיע גט לידה משמע אבל כשהגיע גט לידה מגורשת, ולפ"ד הי' אפ"ל דמיירי בנשיאה דקליש כח האב ולכן גם היא יכולה לקבל גיטה ומש"ה תני בסיפא אם אמר אבי' צא וקבל גט לבתי כו' דגם אבי' מקבל גיטה דקטנה שנשאת ס"ל לרש"י ז"ל דדמיא לנערה המאורסה, אבל ז"א דעדיין יקשה דברי הגמ' איך פשיט (בדמ"ד ב') דנערה יכולה לעשות שליח במקום אב מהך מתני', הא י"ל דמיירי בנשואה מש"ה בקטנה אינו גט עד שיגיע לידה ושפיר נידוק מינה הא נערה ה"ז גט דנערה נשואה ודאי היא ולא אבי' כמ"ש רש"י ז"ל דוקא מן האירוסין אבל מן הנשואין היא ולא אבי', וא"כ נערה מאורסה מנין שתעשה שליח:

אמנם גם לפי מה שחזר רש"י ז"ל והגי' בפירושו דנקט נערה וה"ה קטנה כמ"ש תוס' שם יקשה איך רצה לפשוט דנערה מאורסה עושה שליח מהא דקטנה שאמרה התקבל לי גיטי אינו גט עד שיגיע לידה הא נערה ה"ז גט דלמא מיירי בנשואה דקטנה דלא משוית שליח מש"ה בעי שיגיע גט לידה ונערה דעושה שליח מגורשת דנערה נשואה הוי כמו שאין לה אב דאין לאבי' רשות בה דגם רש"י ז"ל מודה, והא דתנן אם אמר אבי'

ניחא דבקטנה גם בנשואה יש לה אב דהא אבי' מקבל גיטה ועושה שליח וא"כ בנערה מאורסה דיש לה אב מנין שתעשה שליח וזה קושיא גדולה:

ולכ"ן דהנה הא דס"ל לרש"י ז"ל קודם חזרה דקטנה אבי' ולא היא דייק לה מדתנן נערה ומדתנן מאורסה דייק דבנשואה אין אבי' מקבל גיטה ולפ"ז אפ"ל דהא בהא תליא דקודם חזרה דס"ל לרש"י ז"ל דקטנה אבי' ולא היא הוכרח לפרש בנשואה היא ולא אבי' גם בקטנה מכח קושייתינו, דאל"כ איך ס"ד לפשוט דנערה מאורסה עושה שליח במקום אב מהא דקטנה שאמרה התקבל לי גיטי אינו גט עד שיגיע לידה דמשמע הא נערה ה"ז גט, דלמא מיירי בנשואה מש"ה בנערה ה"ז גט דכמו שאין לה אב דמי משא"כ בקטנה דיש לאבי' רשות בה גם משנשאת לכן אינו גט עד שיגיע גט לידה [פי' לכשתגדל ויהי' לה יד כצ"ל אליבא דרש"י ז"ל קודם חזרה ע' מקנה] ומזה דייק רש"י ז"ל דבנשואה גם בקטנה היא ולא אבי', ולומר דגם בנערה נשואה היא ואבי' מקבלין גיטה ומש"ה הו"א שפיר לפשוט מהא דמאורסה עושה שליח כיון דתני קטנה משמע הא נערה ה"ז גט אף דיש לה אב כיון דאין חילוק בין ארוסה לנשואה, לא ניחא לרש"י ז"ל דא"כ למה תנן מאורסה היא ואבי' כו' לנקוט רבותא טפי נערה נשואה היא ואבי' כו', אע"כ צ"ל דבנערה נשואה אין אבי' מקבל גיטה א"כ ע"כ גם בקטנה נשואה היא ולא אבי' דאל"כ איך רצה לפשוט וכנ"ל, ולא ניחא לי' לרש"י ז"ל לומר דמש"ה תנן מאורסה ולא נשואה משום דר"י דס"ל אין שתי ידים זוכות כא' ואבי' ולא היא, ובנשואה הא לר"י ההיפך היא ולא אבי' וכמש"ל בביאור דברי הירושלמי, דז"א דלרש"י קודם חזרה ס"ל דת"ק לא נקט לשונו משום ר"י בר פלוגתי' דאם נקט לשונו בשביל דר"י איך דייק דוקא נערה אבל קטנה לת"ק אבי' ולא היא דלמא נקט נערה ג"כ לרבותא דר"י דס"ל אבי' ולא היא וכמ"ש תוס' וע"כ קודם חזרה דדייק רש"י ז"ל מדנקט נערה דדוקא נערה אבל קטנה אבי' ולא היא ס"ל דת"ק שנה הדין לעצמו ולא לאשמעינן רבותא דר"י, א"כ ה"נ אא"ל דלכן נקט מאורסה משום דבנשואה לר"י היא ולא אבי' דמ"מ ק' הו"ל לנקוט נערה סתמא ור"י הו"ל לחלק בין ארוסה לנשואה, ומדנקט מאורסה ע"כ משום דבנערה נשואה היא ולא אבי' וא"כ אם נימא דקטנה נשואה היא ואבי' איך רצה לפשוט דנערה מאורסה עושה שליח וכנ"ל דלמא הא דקטנה שאמרה התקבל כו' דאינו גט עד שיגיע לידה מיירי בנשואה מש"ה שפיר הא נערה ה"ז גט, ומש"ה דייק רש"י ז"ל שפיר דקטנה נשואה היא ולא אבי' א"כ אא"ל דמיירי בנשואה דא"כ אמאי אינו גט עד שתגדל הא נשואה היא ולא אבי' וע"כ מיירי באירוסין ואפ"ה דוקא קטנה. אבל נערה ה"ז גט ושפיר רצה לפשוט, וכ"ז קודם חזרה, אבל לאחר שחזר רש"י ז"ל והגי' דקטנה מאורסה אבי' והיא, עכצ"ל דהא

דנקט נערה לרבותא דר"י דגם בנערה אבי' ולא היא וכמ"ש תוס', א"כ תנא דמתניתין חידושא דת"ק ור"י אתי לאשמעינן, א"כ תו אפ"ל ג"כ דמש"ה נקט מאורסה כיון דרי"א אבי' ולא היא, וז"ד בארוסה דבנשואה הוא להיפוך היא ולא אבי', אבל לעולם לת"ק גם בנערה נשואה (ומכ"ש בקטנה) היא ואבי', וא"כ שפיר פשיט בגמ' לפי הס"ד דנערה מאורסה עושה שליח דאף אם תוקי בנשואה מ"מ גם בנערה יש לה אב מקרי כיון דגם הוא מקבל גיטה, וא"ת דאין מאורסה עושה שליח לפי שהוא במקום אב א"כ אמאי תני קטנה שאמרה דמשמע הא נערה ה"ז גט הא יש לה אב ושפיר רצה לפשוט דעושה שליח גם במקום אב וזה נכון:

מעתה לא יקשה דברי רש"י אהדדי די"ל דביבמות (דק"ט א') ובכתובות (דע"ג ב') שכ' בקטנה נשואה נמי אבי' מקבל גיטה מיירי אחר חזרה דגם בארוסה קטנה היא ואבי' משא"כ בקדושין (דמ"ג ב') דמיירי להדיא קודם חזרה וכן בכתובות (דמ"ו ב') י"ל דמיירי קודם חזרה דהי' ס"ל דקטנה, ארוסה אבי' ולא היא ומש"ה שפיר כ' דקטנה נשואה היא ולא אבי', וא"כ להלכה דחזר בו רש"י, ז"ל וס"ל דקטנה ארוסה היא ואבי ממילא בנשואה ג"כ היא ואבי' מש"ה העתיק הנמוק"י ביבמות דברי רש"י וא"כ נתחזקו דברינו דגם בנערה סובר רש"י דאבי' מקבל גיטה ודלא כמ"ש המהרמ"פ, דאל"כ יקשה קו' הנ"ל איך רצה לפשוט דנערה מאורסה עושה שליח מהא דקטנה, דלמא מיירי בנשואה דיש חילוק בין קטנה לנערה, ומנ"ל למפשט לנערה מאורסה, וע"כ דאין חילוק, וכמו שהוכחנו ג"כ מדברי הירושלמי תרומות לפי גי' הר"ש וכנ"ל:

ועדיין דברי הש"ע קשיין אהדדי (דבסי' קמ"א) פסק סתמא או דאין האב מקבל גיטה אחר נשואין (ובסי' קע"ג) העתיק דברי רש"י, הן אמת דגם דברי רש"י קשיין דמה דחקו לפרש בקבל אבי' ולא היא, דהא רש"י בעצמו חזר בו כמ"ש תוס' וסובר דגם מאירוסין קטנה מקבלת גיטה, והמהרמ"פ בתשו' דחק ליישב דלישנא דמתניתין קשיתי' לרש"י דקתני במתני' ביבמות שהשיאה אבי' ונתגרשה כיתומה בחיי אב והחזירה, דמדנקט כיתומה בחיי אב משמע דאבי' קבל גיטה ע"ש וזה דחוק. ולכאו' הי' נ"ל דהא דאין אבי' מקבל גיטה משנשאת דאין לו רשות בה גם רש"י ביבמות מודה רק לישנא דמתני' דקתני החזירה אסורה ליבם משמע דלא מתיבמת הא חליצה בעי ואמאי הא ערוה גמורה היא ואף חליצה לא תבעי, ובאמת הרמב"ם סובר כן דא"צ חליצה והרא"ש והטור באמת דייקו ממתני' דחליצה בעי ולרש"י קשה לומר כן כיון דערוה גמורה היא, לכן מוקי רש"י, דאבי' קבל גיטה דמן הדין ראוי שלא יהא בקבלתו ממש לפי שאין ידו כידה דאין לאבי' רשות בה מה"ת, מיהו כיון דבארוסה אבי' מקבל גיטה ה"ה בנשואה גזרו רבנן

דאב שקבל גיטה שיהי' גט לענין שתהי' אסורה להתייבם אם החזירה דגזרו אטו היכי שקבלה בעצמה דהא ר"א סובר במגרש אשה והחזירה דאסורה ליבם משום גזירה אטו יתומה בחיי אב ונהי דרבנן לא גזרו גדולה אטו קטנה אבל בקטנה גזרו בנשואה כשקבל אבי' גיטה אטו כשקבלה בעצמה, והכי מפרשי דברי ר"א דאמרי עלה ה"נ מסתברא מדקתני סיפא קטנה שהשיאוה אבי' ונתגרשה כיתומה בחיי אב והחזירה ד"ה שאסורה ליבם מאי למימרא פשיטא אלא לאו הא קמ"ל טעמא דר"א משום דגזר הנך משום האי ש"מ, דאלו לטעמי' דר' עיפא דר"א סובר הואיל ועמדה שעה אחת באיסורא א"כ ל"ל גזירה, ע"כ סיפא דד"ה אסורה ליבם לאו משום גזירה ומירי בהיא עצמה קבלה גיטה א"כ פשיטא אע"כ טעמא דר"א ברישא, משום גזירה וא"כ קמ"ל סיפא דבקבל אבי' גט מודים חכמים לר"א דגזרינן נשואה אטו ארוסה והוי כיתומה בחיי אב, ולאו ממש יתומה בחיי אב דמה"ת קדושי ראשונים קדושין ולאו גרושה היא כלל, או י"ל דזהו ג"כ פשיטא ולכן כ' רש"י בד"ה פשיטא דהואיל ואין לאבי' רשות והיא קטנה ואין חזרתה חזרה והרי היא כגרושה, ולמה נקט ה"ה כגרושה דמשמע דלאו גרושה ממש הא מה"ת היא גרושה ממש, אע"כ דאינה גרושה ממש דאין אבי' יכול לקבל גיטה רק כגרושה לפי דבארוסין אבי' מקבל גיטה מחזי כגרושה גם מן הנשואין ואסורה ליבם לפי שאין חזרתה באמת כלום, וא"ל אי יסברו דנשואה היא הא אין אבי' מקבל גיטה ואי ארוסה היא הא יש לאבי' כח לקדשה וא"כ מותרת ליבם ממנ"פ, ז"א דרש"י ז"ל סובר דמיד שקבל גיטה אף דמן הדין אין הגט מועיל מ"מ גזרו חז"ל אטו אריסה שתאסר לכהן ולא תחזור לבעל בלי קדושין חדשים דגזרו אטו קבלה בעצמה הגט דאז היא ממש יתומה בחיי אב, ה"נ כשקבל אבי' גיטה גזרו דאסורה עכ"פ ליבם וחולצת, ולפ"ז הי' צודקין דברי הש"ע דבסי' קמ"א הביא שפיר דקטנה א"י אבי' לקבל גיטה ומ"מ בסי' קע"ג שפיר פסק אם קבל גיטה דאם החזירה חולצת ולא מתיבמת והוא מדרבנן משום גזירה וכנ"ל כן הי' אפ"ל לכאורה:

אכן ראיתי בפרש"י ז"ל בכתובות (דע"ג ב') שכ' להדיא מפני שגירושי' גירושין גמורין ונאסרה עליו איסור כרת מחמת גרושת אחיו מוכח להדיא היפוך מדברינו דמן הדין אבי' מקבל גט בנשואה וחייב כרת משום גרושת אחיו ומצאתי בשטמ"ק שם בשם הרמב"ן ז"ל דהצרפתים כ' בדברי רש"י המדיר דט"ס הוא ותמהני דהסופר פ' ב"ש נמי כ"כ עכ"ל. ולפ"ז אפ"ל דדוקא בכתובות שפירש דהוי ערוה וכרת משום גרושת אחיו מש"ה כ' הצרפתים דהוי ט"ס, אבל ביבמות דקאי אמתניתין דלא תנן שגירושי' גירושין גמורין י"ל דרק מדרבנן הוא דגזרו אטו קבלה בעצמה ואינו מוכרח לומר שם דט"ס הוא

ולכן במתניתין דתנן אסורה ליבם י"ל דהיינו רק מדרבנן ובריית שהביאו בכתובות חולצת ולא מתייבמת י"ל מדאורייתא לא מתייבמת, אבל באמת מדברי רש"י בכתובות (דע"ג ב') מוכח דהוי גט מדאו' וכן מוכח לשון הטור (בסי קע"ג) קטנה שהשיאה אבי' ונתגרשה ע"י אבי' והחזירה אסורה ליבם שגירושי' גירושין גמורין הן ואין חזרתה חזרה גמורה מוכח להדיא דהוי גט גמור, ובאמת גם הטור סותר דבריו למ"ש (בסי' קמ"א) לכאורה דז"ל שם והא דקטנה מתגרשת ע"י עצמה כשיש בה דעת להבחין בין גיטה לחפץ אחר כגון בת ו' בת ז' כו' אבל בפחות מכן א"י לשמור גיטה ואינה מתגרשת בו ואפי' בקבלת אבי' ור"ח פי' דוקא בקבלתה אינה מתגרשת אבל אם יש לה אב והיא עדיין ברשותו מתגרשת בקבלתו ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל עכ"ל, משמע דוקא כשהיא עדיין ברשותו אבל משהשיאה לא מהני קבלת האב גם לשיטת הר"ח והרא"ש ז"ל, וכ"כ שם (למעלה מזה) קטנה שאין לה אב או שנשאת א"י לעשות שליח לקבלה אבל היא בעצמה מקבלת, מבואר דכשנשאת כמי שאין לה אב דמיא הרי דאין האב יכול לקבל גיטה:

ומזה הי' נ"ל דכיון דבקדושין (דמ"ה ב') שקו"ט באב שקדש בנו אי חיישינן שמא נתרצה הבן דהוי ס"ד דמסתמא ניחא לי' במה דעבד אבוה ונהי דמסקינן דלנתרצה הבן ל"ח מ"מ בקבלת גט לבתו דזכות הוא לה שפיר אפ"ל דנתרצית ונהי דבכ"מ אמרינן דגט חוב הוא לה דטב למיתב טן דו ושמא ניחא לה לדור עם הבעל מ"מ היכי דהאב קבל גיטה והבעל תיכף החזירה ודאי ניחא לה בקבלת אבי' את גיטה דאין כאן שום חוב כיון דתדור עם בעלה והגט הועיל שאם תרצה למאן תוכל א"כ לא הוי חוב לה כלל ממנ"פ אם תרצה לדור עמו לא יוכל הבעל לחזור דמקודשת קדושי מיאון ואם היא תרצה למאן תוכל דהחזרה לא הוי רק קדושי יתומה בחיי אב ובכה"ג גם האב מקבל גיטה ומועיל שיהיו גירושין גמורין וקידושין דרבנן וא"כ הי' ניחא דברי הטוש"ע דבסי' קמ"א דמיירי בגירושין בלא חזרה שפיר אין בקבלת אבי' כלום דחוב הוא לה שתצא מתחת בעלה, אבל בסי' קע"ג דמיירי שהחזירה שפיר מועיל קבלת האב דזכות הוא לה וכיון דמסתמא ניחא לה לכן הוי כיתומה בחיי אב, ולפ"ז גם דברי רש"י ז"ל לא יסתרו אהדדי דביבמות ובפ' המדיר מיירי בהחזירה אבל בפ' נערה ובקדושין מיירי בלא החזירה, והא דנקט קבל אבי' ולא איש אחר אפשר דאבי' שקבל יודעת יותר שזכות הוא לה כמו בבן וכדאיתא בכתובות (די"א א') דניחא להו במאי דעביד אבוהון, או י"ל כיון דלקדושי מיאון בעינן שיקדשוה קרובים ובדאיכא אב הוא הקרוב יותר, כ"ז אפ"ל לחומר הנושא. ואין לדחות א"כ לא הוי כריתות כלל כיון דא"א להגט שיחול ע"י קבלת האב רק לפי שתיכף מקדש

אותה בקדושין אחרים וזכות הוא לה א"כ היא אגידה בי', דז"א כיון דהקדושין אינו רק קדושי מיאון מדרבנן ומדאו' קדושין אחרים תופסין בה הוי כריתות גמור:

מעתה לפמ"ש דאין האב מקבל גיטה מן הנשואין כשלא החזירה הדרא קו' על הרמב"ם ז"ל למה הביא הא דגרשך בעלך כיון דאנן קיי"ל כמשנה אחרונה א"כ ע"כ מיירי בנשואה ואין אבי' מקבל גיטה איך משכחת לה האי דינא וע"כ דל"ל הא דר"ח וס"ל דאם מצא סוס רץ בה' ימים מגורשת ומוקי לה כר' לעזר בירושלמי, גם בטוש"ע לא הביאו הדין דהתקבל במקום פלוני והי' מהלך עשרה ימים ורץ בה' דאינו גט עד יו"ד ימים מוכח דלא פסקו כר"ח, וא"כ ה"ה בנ"ד דאם נסע השליח ביום אחד ע"י גמלא פרחא מכירתו מכירה נמצא שאין החמץ של הקונה הישראל שקנה מהמשלח ואינו זקוק לבער כיון דלא קע"א:

נתבאר בדברינו דמכירת השליח מהני, אבל עדיין יש לבאר במאי קנה הנכרי החמץ כיון דלא הי' שם קנין רק כסף וק"ס א"כ לדעת ר"ת הנכרי ל"ק רק במשיכה ולא בכסף ומשיכה הא לא הי' בנ"ד, וגם ק"ס לדעת הש"ך אינו מועיל דפסק דאין דין חליפין בנכרי, (וכיון דליכא קנין כלל, ממילא השני נה וכיון שהקונה השני לא קע"א ממילא המשלח עובר). אולם התוס' בפ"ק דקדושין (ד"ג א') כ' דחליפין קונה בעכו"ם כיון דגלי קרא בע"ע מכסף מקנתו ואינו נקנה בתורת תבואה וכלים והיינו חליפין ש"מ דשאר דברים נקנים לעכו"ם בחליפין. והש"ך (בסי' קכ"ג) חולק עליהם דמאי שהביאו ראי' מכסף מקנתו אין ראי' דהכתוב ממעט דע"ע אינו נקנה בחליפין ולאו דוקא לעכו"ם ה"ה לישראל דשאר דברים נקנין לו בחליפין ע"ע לא, ועוד נימא דהאי קרא לגלויי אתי דאין חליפין קנין לעכו"ם מש"ה אין ע"ע נקנה לו בחליפין ומינה ילפינן לשאר דוכתי דאין חליפין קנין לעכו"ם עכ"ד:

וראיתי להקצה"ח (בסי' קצ"ה) שתמה עליו דאין כאן קו' כלל דהתינח אי נימא דע"ע לישראל נקנה בחליפין שפיר הי' אפ"ל דמינה דאין ע"ע נקנה לעכו"ם בחליפין ש"מ דאין קנין חליפין לעכו"ם, אבל אי ישראל ג"כ אינו קונה ע"ע בחליפין אע"ג דקנין חליפין איתא בישראל א"כ ע"כ שאני ע"ע (ודוקא לר"י הוא דילף מינה דלא קיץ איני נקנה) א"כ לא אפשר למילף דאין חליפין בעכו"ם מע"ע דהא אף לישראל ל"מ בע"ע ק"ח הרי דמיעטה התורה דע"ע לבד לא נקנה בחליפין ולא משום חסרון כח העכו"ם בקנין זה וז"פ עכ"ד:

וכדי שלא להשוות מרן הש"ך ז"ל ח"ו כטועה נראה עפמ"ש הריטב"א ז"ל בקדושין (דכ"ב ב') בהא דתני בברייתא בע"כ אף בחליפין וז"ל אהנך רבוותא דאין הע"כ קונה

עצמו בחליפין ק' מהא דגיטין (דל"ט ב') דא"ל אמתא למרה עד אימתי תשתעביד ההיא אתתא ותיזל ויהב לה כומתא א"ל זיל קני הא וקני נפשך, אר"נ לא עשה ולא כלום, מאן דחזי סבר משום דהלכה כר"ש (פרש"י, דאין כסף גומר בה רק שטר והאי לעול"כ היינו להתירה בב"ח אבל מידי שעבוד יצאה) ולא היא אלא משום דהוי בכליו של מקנה (ואנן פסקינן כרב (ב"מ דמ"ז א') דבעינן כליו של קונה, רש"י ז"ל) דמשמע בכליו של קונה גם ע"כ קונה א"ע בחליפין, ואפ"ל דודאי עבד קינה עצמו בחליפין לקנין ממון אבל לא לקנין איסור שאין הקנין אלא לקיים הדברים ודברים ל"מ בעבד כנעני לקנין איסור שבו אלא בעינן שטר או כסף ומש"ה לא קתני תנא ברא דלא תני דברים המעוכבים גט שחרור כדפי' לעיל גבי ראשי אברים אבל הא דאר"נ לעול"כ משום דהי' כליו של מקנה ולהכי לא אהני אף לקנין ממון שבו ואלו הי' בכליו של קונה קנתה הרי קנתה עצמה מחיים וכופין את היורשין ליתן גט שחרור עכ"ל. עוד כ' הריטב"א ז"ל (שם דט"ז) אהא דאמר רבא זאת אומרת ע"ע גופו קנוי מש"ה ל"מ מחילה וז"ל וק"ל הא ע"ע אית לי' יד לכל דבר דידו כיד רבו ל"א בע"ע כו' ואיכא למימר דבעבד כנעני יש לרב שני קינינים קנין א' הוא מעשה ידיו וקנין איסור שבי שאסור בבת ישראל, ומשום קנין איסור שבו לא סגי לי' בדברים דלימא לי' זיל וצריך גט שחרור להתירו בב"י דומיא דגט אשה דצריך גט להתיר איסור שבה ולפיכך אמרו המפקיר עבדו יצא לחירות וצריך ג"ש כו' ומשום ה"ט א"ר ע"ע גופו קנוי דאיכא צד קנין הגוף בקנין איסור שבו דע"ע מותר בשפ"כ וכשנשתחרר נאסר ומפני קנין ודין איסור שבו דרמי עליו חשיב קה"ג להצריכו גט ולא סגי לי' בדברים והשתא דאמרינן הכי כי אמרינן דלא נפיק בדברים היינו להיות אסור בש"כ כו' אבל לענין מע"י נפיק עכ"ל, והנה לכאו' ק' איך עבד כנעני נקנה בחליפין הא לפמ"ש הריטב"א לא מהני קנין חליפין לענין איסור, וע"כ צ"ל דקודם שמל וטבל אינו נקנה רק למע"י ולזה מהני חליפין ואח"כ מילה וטבילה גורמין לו האיסור שנעשה עבד להתחייב במצות אבל ק"ח הקדום הוא רק לענין מע"י, ולפ"ז אמינא דה"ט דבע"ע ל"מ חליפין כיון דמקודם הי' אסור בש"כ וקנייתו גורמת להתירו בש"כ א"כ איך יועיל ק"ח להתירו בש"כ הא אמרינן דק"ח אינו מועיל לענין איסור וכשם של"מ ק"ח בע"כ לענין איסור מצד הסברא ה"נ בע"ע מסברא דל"מ ק"ח כיון דעי"ז שהוא נקנה לרבו הוא נקנה ג"כ לענין איסור ומש"ה ל"מ והוי רק כשכיר למע"י ולא לכל דבר הוא נקרא ע"ע וא"כ למ"ל קרא למעט דאין ע"ע נקנה בחליפין הא סברא הוא כמו בע"כ דאינו קונה א"ע בחליפין משום שאין הקנין רק לקיים הדברים ודברים ל"מ לקנין איסור שבו כמ"כ בע"ע וע"כ צ"ל כיון דאמר ר"ל בגיטין (דל"ז ב') דעכו"ם אינו קונה ע"ע רק למע"י א"כ

י"ל דכסף מקנתו דאתי למעט דאינו נקנה בתורת חליפין לעכו"ם אתי למעט דהואיל וקנין עכו"ם בהע"ע הוא רק למע"י א"כ הוי רק קנין ממון סד"א דקונה ע"ע בחליפין קמ"ל מכסף מקנתו למעט חליפין, ולפ"ז נסתלקה תמי' הקצוה"ח דכיון דקרא למעט חליפין בע"ע ל"צ היכי דנקנה לישראל דהא סברא הוא דאינו מועיל לענין איסור רק היכי דנמכר לעכו"ם דאינו קונה אותו רק לקנין ממון הוי ס"ד דנקנה בחליפין קמ"ל קרא דלא א"כ שפיר כ' הש"ך דילפינן מינה דאין ק"ח בעכו"ם, ול"ק הא גם לישראל אינו נקנה בחליפין, ז"א דלישראל שאינו נקנה בק"ח ה"ט משום דלענין איסור ל"מ ק"ח דהוי רק קיים דברים, אבל בעכו"ם שקונה ע"ע מדוע לא יקנה בק"ח וע"כ ה"ט משום דק"ח אינו מועיל בעכו"ם ושפיר כ' מרן הש"ך ז"ל.

ועפ"ז אמינא דבר נכון ליישב קו' תוס' קדושין (ד"ג א' ד"ה ואשה) דהיכי הוי ס"ד למילף קיחה משדה עפרון לחליפין הא בעכו"ם אינו מועיל ק"ח, ולפ"ז יבא על נכון דלפי הס"ד למילף אשה משדה עפרון וגלי קרא דאין גז"ש למחצה דאשה נקנית בק"ח הוי ס"ד דאין לחלק בין קנין לאיסור בין קנין לממון בלבד, דאל"כ ת"ל הא אשה מתקדשת להיות אסורה לכל העולם וע"כ הוי ס"ל דאין חילוק וא"כ הוי ס"ל דגם ע"כ קונה עצמו בחליפין, וע"כ הא דמיעט קרא מכסף מקנתו דע"ע אינו נקנה בק"ח גם כשנמכר לישראל צריך למעט, ואמאי באמת לישראל אינו נקנה בק"ח וע"כ משום דחידוש חידשה תורה דע"ע אינו נקנה בק"ח א"כ א"א למילף מהאי קרא דאין ק"ח בעכו"ם וכקו' קצוה"ח ושפיר הו"א דעכו"ם קונה בחליפין א"כ שפיר הוי ס"ד למילף מגז"ש דקיחה משדה עפרון דנקנית בחליפין, אבל לבתר דמסקינן דאין אשה נקנית בחליפין וקיי"ל דעבכ"נ אינו קונה עצמו בחליפין וע"כ משום דמסקינן דלקנין איסור ל"מ ק"ח א"כ תו ליכא חידושא כלל בע"ע דאינו נקנה בחליפין לישראל דהא כשנקנה לישראל נקנה גם לענין איסור ול"צ קרא כלל להא וקרא אתי רק למעט בנמכר לעכו"ם, א"כ שפיר י"ל דגלי קרא דאין חליפין בעכו"ם ומהכא ניליף לכל מקים וכמ"ש הש"ך וז"נ.

ואל תשיבני למ"ד מוכר עצמו אין רבו מוסר לו ש"כ, א"כ בכה"ג ליכא קנין איסור א"כ איצטריך מכסף מקנתו למעט גם בע"ע הנמכר לישראל וע"כ גזה"כ הוא דאין ע"ע נקנה בחליפין והדרא קו' קצוה"ח, דז"א דכבר כ' הריטב"א ז"ל בקדושין (דט"ו) דרק בע"כ אין רבו מוסר לו שפ"כ אבל מדעתו רשאי ומייתי ראי' מדבעי גט שחרור דאי רק קונה למע"י לימא לי' באפי תרי זיל ע"ש א"כ גם במוכר עצמו הוי קנין איסור וא"ש:

ודע דדברי הריטב"א ז"ל בהא דלקנין איסור ל"מ חליפין לכאו' תמוהין מהא דגיטין שם דמאן דחזי אמר דמש"ה אמר ר"נ לא עשה ולא כלום משום דסבר כר"ש דכסף אינו

גומר, וק' הא ע"כ הוי ס"ד דמאן דחזי דלעול"כ דאר"נ היינו להתירה בב"ח אבל לענין שעבוד ממון יצאה לחירות אף לר"ש, א"כ למה דחיק אנפשי' לומר כר"ש הא גם לרבנן דס"ל כסף גומר בה מ"מ ס"ל דחליפין אינו מועיל לענין איסור, א"כ הוי מצי לומר דה"ט דאר"נ לעול"כ משום דהוי חליפין ול"מ לקנין איסור מש"ה עדיין אסורה בב"ח. ובישוב דבריו ז"ל נראה דמאן דחזי לא ס"ד דטעמא דלעול"כ הוי משום חליפין דלא סלקא אדעתי' כלל דחליפין כי הני יועילו אפי' לממון לבד כיון דהוי בכליו של מקנה, רק דכמו שבאדם חשוב שמקבל מתנה חשיב קבלתו כסף ואשה מתקדשת בזה מדין כסף [כמבואר בקדושין ד"ז א'] ה"נ הוי ס"ד דבאמרו קני הא וקני נפשך הי' רצונו שבקבלתה תקנה נפשה מדין אדם חשוב שזה שתקבל נחשב אצלו כמו שהשיג כסף, וא"כ ר"נ דאמר לעול"כ ע"כ משום דכר"ש ס"ל, ומשני דהטעם הוא משום דהוי בכליו של מקנה והוא רצה מדין חליפין ולא מטעם כסף שאין להאמתא דין אדם חשוב וחליפין צ"ל בכליו של קונה ור"נ דאמר לעול"כ דגם מידי שעבוד לא יצאה, ומש"ה הקשה הריטב"א ז"ל רק ממסקנא משום דהוי בכליו של מקנה הא גם בכליו של קונה ל"מ ק"ח בש"כ ותי' דבא למעט דאף לקנין ממון לעול"כ משום דהוי בכליו של מקנה וכנ"ל:

והנה תוס' הביאו עוד ראי' דחליפין קונה בעכו"ם בקושייתם שהקשו שם איך הוי ס"ד למילף קיחה קיחה משדה עפרון לחליפין הא בעכו"ם ג"כ אין ק"ח מועיל והש"ך שם דחה ראייתם וכן נמצא בחי' הרשב"א ז"ל ריש קדושין שכ' דלאו משדה עפרון גמרינן רק קנין אשה משדה ילפינן מיהת הכל מישראל כשם בישראל חליפין קונה בשדה ה"נ הו"א באשה קמ"ל דלא, אמנם בסוף מסיק הרשב"א ז"ל בשם תוס' דחליפין קונה בעכו"ם וראיתי להתומים (בסי' קכ"ג) הביא ראי' לתוס' דחליפין קונה בעכו"ם דהרמב"ן ז"ל הקשה למ"ד כסף קונה ולא משיכה א"כ מתנה היכי משכחת לה ותי' דמשכחת בק"ס אג"ק וחצר עכ"ל לפ"ז בעכו"ם אי נימא דאין ק"ס מועיל וכן חצר למ"ד משום שליחות אתרבאי ל"מ בעכו"ם וגם אג"ק הא לא מועיל א"כ איך משכחת מתנה בעכו"ם למ"ד דאין מועיל משיכה בעכו"ם ע"ש, אבל ג"ז אין ראי' מספקת דאפשר קונה בהגבהה וכשבאה לידו קונה מדין יד דהא למ"ד, חצר משום ידו אתרבאי חצר קונה וע"כ דידו לכ"ע קונה אף למ"ד משיכה א"ק בעכו"ם דאל"כ אמאי חצר קונה במקום דאיכא כסף וע"כ דידו קונה א"כ משכחת לה מתנה בעכו"ם במטלטלין כשהגיע לידו ומדין יד וז"פ.

אולם יש להביא ראי' מהא דתניא [קדושין כ"ב ב'] ע"כ נקנה בחליפין ואמאי הא בעכו"ם המוכר עצמו להיות עבד עדיין עכו"ם הוא לכל דבר ולמה מקנה עצמו בחליפין וע"כ דעכו"ם מקנה בחליפין, ולכאו' יש לדחות דהא ישראל מעכו"ם ל"ק בשטר וחזקה ומ"מ

קונה עב"כ בהנך קניינים הרי דאין ראי' מעב"כ לשאר דברים בעכו"ם, אמנם כד מעיינת בבכורות [די"ג א'] דבעי למילף דישראל מעכו"ם קונה בכסף מק"ו דגופו קונה ממונו לכ"ש ופריך א"כ בשטר וחזקה נמי ואמאי לא פריך ג"כ מחליפין א"כ בחליפין בשטוח"ז נמי אע"כ דחליפין באמת קנין הוא בעכו"ם ומש"ה ל"פ רק משטו"ח, תו היכי משכחת לה מתנה לעכו"ם בקרקע לשיטת ר"ת דאין נכרי קונה בשטו"ח וע"כ בחליפין. הן אמת דרש"י ז"ל בגיטין [דל"ח א'] ואימא בכספא בחזקה מנין פי' דקונה בחזקה מעכו"ם. ובתוס' פי' דרך כבוש מלחמה דוקא וע' רשב"א ז"ל בקדושין (די"ד ב') עכ"פ לשיטת ר"ת דאין שו"ח קנין בעכו"ם ע"כ חליפין קנין הוא דאל"כ לא משכחת מתנה בקרקע לעכו"ם, מיהת כיון דהטוש"ע הביאו דעת ר"ת דחליפין מועיל בעכו"ם לא הוי דעת ר"ת יחידאה כמ"ש מהרשד"ם ז"ל הו"ד בש"ך שם ומדוע לא נפסוק כוותי' וכן העלה בתומים שם דלא כש"ך שחולק רק דק"ח מועיל בעכו"ם:

עוד יש, להביא ראי' דק"ח מועיל בעכו"ם מהא דפסחים (דל"א א') דפרכינן מנכרי שהלוה את ישראל על חמצו ד"ה עובר ואי טעמא משום להבא ולמפרע גובה איפכא מיבעי לי' למ"ד התם (בישראל שהלוה לנכרי) אינו עובר (דלהבא גובה) הכא עובר ולמ"ד התם עובר (דלמפרע גובה) הכא א"ע, וקשה הא השתא הוי, ס"ד דמיירי בלא הרהינו ואי מיירי שהאחריות על הישראל אמאי לא יעבור וע"כ מיירי דהנכרי קע"א מש"ה פריך דלמ"ד למפרע גובה א"ע מבע"ל וק' במה נתחייב הנכרי באחריות הא לא מתחייב בדברים בעלמא וכה"ג פרכינן בב"מ (דנ"ח א') ומשני בקנו מידו, וע"כ צ"ל ג"כ דקנו מידו וא"כ מוכח דק"ח מועיל בעכו"ם:

איברא לדעת הח"י (סי' ת"מ סק"ד] בשם הירושלמי דבשביל אחריות שק"ע הישראל לא נאסר חמצו ש"נ בהנאה, אפ"ל דמיירי שלא קבל הנכרי אחריות ואפ"ה שפיר פריך דלמ"ד למפ"ג א"ע מבע"ל דהא רש"י ז"ל פי' עובר וא"ע ליאסר בהנאה לאחה"פ א"כ אי למפרע גובה ושל נכרי הוא אינו אסור בהנאה אף שהישראל עבר בב"י כיון דאינו שלו רק אחריותו עליו

ובזה אפ"ל דברי רש"י ז"ל דכאן פי' עובר וא"ע לענין אה"נ אחה"פ ולקמן בנכרי שהרהין פ"פ אצל ישראל א"ע ואם א"ל הגעתיך עובר פרש"י ז"ל לענין ב"י, ולדברינו ניחא דלקמן בהרהין אצל ישראל שפיר י"ל דמיירי לענין ב"י ומיירי שהתנה שיפטור. מאחריות מש"ה אם לא א"ל הגעתיך א"ע בב"י דליפטור מאחריות ל"ב קנין, אבל בהנך דנכרי שהלוה לישראל וס"ד דמיירי בלא הרהינו א"כ במה, נפטר הישראל מאחריות של חמצו כיון שמונח עדיין ברשותו והוא שלו וכשיוגנב ויאבד הא לא גבאו הנכרי כלל ול"ש לומר

למפ"ג והוי של הישראל למפרע ואיך פריך א"ע מבע"ל, וע"כ צ"ל דהפי' עובר וא"ע לענין אה"נ ואדרבה מדברי רש"י ז"ל הללו ראי' דחליפין ל"מ בעכו"ם, דאם מהני שפיר הי' אפ"ל דא"ע בב"י למ"ד למפ"ג ומיירי דהנכרי קע"א בק"ח וע"כ דס"ל דאין ק"ח מועיל בעכו"ם א"כ ע"כ באחריות ישראל הוא עדיין ומש"ה הוכרח לפרש לענין אה"נ:

ולפ"ז ניחא דברי הרא"ש ז"ל שהביא דמתני' דנכרי שהלוה לישראל על חמצו מותר בהנאה מיירי בהרהינו ומעכשיו דבלא הרהינו הוי אחריות ישראל בביתו של ישראל ותמהו עליו הא לרבא במעכשיו הוי כמו לאביי בלא מעכשיו וכיון דלאביי דלמפ"ג ע"כ צ"ל דמיירי בק"ע הנכרי אחריות ומיירי אף בלא הרהינו א"כ למסקנא דמיירי דאמר מעכשיו גם לרבא אפ"ל דמיירי בלא הרהינו וכשהנכרי קע"א כמו לאביי, ולפ"ד ניחא דבאמת ל"מ לה שהעכו"ם קע"א דהא ל"מ חליפין בעכו"ם ורק לאביי הוי מפרשינן מתני' דבאמת הישראל עובר בב"י מ"מ מותר הנאה כיון דלמפ"ג גוף החמץ של הנכרי ומשום האחריות שהוא על הישראל לא נאסר בהנאה, וכ"ז לפי הס"ד דמיירי בלא הרהינו הוו דחק אנפשי' דאף שעובר בב"י לא נאסר בהנאה, אבל לפי האמת דמיירי בהרהינו א"כ י"ל דלא כהח"י רק דבקע"א נאסר בהנאה וכאידך מ"ד בירושלמי קיי"ל, ובס"ד דבלא הרהינו מיירי הוי ס"ל דמותר בהנאה ובמסקנא ס"ל דכשקבל הישראל אחריות נאסר בהנאה וכמ"ש המג"א (בסי' ת"מ סק"א) ומש"ה הוכרח הרא"ש ז"ל לפרש דמיירי בהרהינו וז"נ:

וכ"ז לפלפולא אבל לפי פשיטות המג"א דחמץ שקבל הישראל אחריות אסור בהנאה א"כ לפי הס"ד היכי משכחת לה שהנכרי קע"א על חמצו של ישראל דבמה נתחייב כיון דהחמץ ברשות ישראל ואם יאבד נמצא שלא גבאו לבסוף ואיך יתחייב בדברים, וא"ל דהנכרי התנה דאם יאבד החמץ מוחל חובו ומחילה הא קיי"ל [בחו"מ סי' רמ"א ס"ב] דל"ב קנין, ז"א דא"כ כשנאבד הוי לא גבאו לבסוף וא"כ הישראל עובר בב"י אם יאבד ואין לך דבר גורם לממון יותר מזו כיון שיהי' שלו אם יאבד א"כ הוי עתה ספק שיהי' שלו, ולא גרע מגל"מ הואיל ואם מגנב בעי לשלומי עובר בב"י ה"נ אלו מגנב אז יהי' למפרע שלו ועובר בב"י וכבר עמדו ע"ז האחרונים, אע"כ דעכו"ם התנה אם יאנס יתחייב לשלם מחיר החמץ לישראל והדמים שיתחייב בעד החמץ ינכה מחובו ובכה"ג שפיר הוי כגבאו לבסוף כיון שקבל ע"ע לשלם מחיר החמץ ומה שמחויב מנכה מחובו הוי כגבה גוף החפץ, וא"כ ק' במה נתחייב בזה, וע"כ דעכו"ם קונה בחליפין, וא"ל דזה ל"ב קנין כיון דמנכה לו בחובו דמי למחילה שא"צ קנין, דז"א דהא השטמ"ק בב"מ כ' דאף דמחילה ל"ב קנין מ"מ המוכר שט"ח להלוה בעצמו בעי כתיבה ומסירה אלמא

כל שאינו בדרך מחילה ממש בעי קנין, ה"נ אם הא"י מחייב עצמו לשלם רק החיוב יגבה בחובו ואם ירצה המלוה בתוך העת למחול ההלואה אז ממילא יתחייב לשלם דמי המשכון כשיגנב כאשר קבל ע"ע האחריות א"כ חוב גמור הוא ובעי קנין, וע"כ דקנין חליפין מהני בעכו"ם וכדעת ר"ת ז"ל

עוד הי' אפשר להביא ראי' לכאו' מסוגיא הנ"ל לפ"מ דמוקמינן במעכשיו, וכ' הרא"ש ז"ל דהא דבעינן הרהינו דאל"כ הוי האחריות על הישראל משמע הא לא"ה סגי במעכשיו, וק' אמאי הא קיי"ל כר"י (בב"מ מ"ז ב') ד"ת מעות קונות ומדישראל בכסף עכו"ם במשיכה וא"כ איך יועיל מעכשיו כשלא הרהינו הא ליכא משיכה ובמאי נקנה להא"י, וע"כ דהומ"ל בלא הרהינו ורק בק"ס (דבעכו"ם ליכא אג"ק וחצר כנ"ל) וע"כ דק"ס קונה בעכו"ם אמנם יש לדחות דהומ"ל שמשך והניח ברשות ישראל מש"ה הצריך הרא"ש ז"ל לומר דמיירי בהרהינו שלא יהא חייב באחריות, אמנם ראי' ראשונה נכונה דק"ח מהני בעכו"ם:

וגם אם נפקפק לסמוך ע"ז דחליפין קנין הוא בעכו"ם להתיר, מ"מ נ"ל היכי דאיכא כסף ג"כ יועיל להתיר דנהי דקיי"ל כר"ת דאין כסף קונה בעכו"ם מ"מ מידי ספיקא לא נפקא, והנה הרב בני יעקב הביא בשם הר"י פורנה שרצה להתיר בבכורה בכסף לחוד דהוי ס"ס ספק אי הלכה כרש"י דעכו"ם קונה בכסף ואת"ל אין הלכה כרש"י ספק אי הלכה כהרמב"ם דבעכו"ם בין כסף בין משיכה קונה, ומה שהשיב הרב בנ"י דהוי כשם אונס חד הוא כבר תמה הרי"ט אלגזי (בפ"ב דבכורות) דספק אחרון מתיר יותר מן הראשון דלדעת הרמב"ם תרוויי' שייכי גביי', ואלו לדעת רש"י רק כסף ולא משיכה וכה"ג שפיר מקרי ס"ס, וכיון שיש במציאות נפ"מ שפיר הוי ס"ס וכמו בספק מבכרת שילדה זכר ונקבה שכ' התה"ד דהוי ס"ס ספק שמא אין כאן בכור כלל ואת"ל דמבכרת היא שמא ילדה נקבה תחלה, וכה"ג כ' הש"ך (בסי' ק"י) לענין סתם כלים אב"י דלא מקרי שם אונס חד, ומסיק הריט"א דהואיל ובס"ס אין מוציאין מיד המוחזק א"כ כיון דלענין ממון א"י להוציא מיד הישראל גם לענין איסור לא אפשר למחשב דשל נכרי הוא עכ"ד, ולפ"ז בנ"ד הוי ס"ס גמורה שמא חליפין קונה ואת"ל אין ק"ח בעכו"ם שמא כסף קונה, ואי דבס"ס אין מוציאין מיד המוחזק, ז"א דהא כאן של הישראל שמונח אצלו החמץ ודאי אינו דממנ"פ או הוא של הקונה מן המשלח או של הקונה מן השליח וא"כ אינו מוחזק וכה"ג כ' הש"ך בחו"מ (סי' צ"א) בחנוני על פנקסו דלכן הוי בו"ש ברי עדיף משום דל"ש לומר אוקמי' אחזקת מארי' דהא הוא ממנ"פ חייב לשלם או לחנוני או לפועלים וה"נ בס"ס מטעם רובא ראוי שיהי' קנין להוציא מיד הישראל כיון דהא דברוב אין מוציאין

מיד המוחזק הוא משום דאוקי ממונא בחזקת מארי' וכאן דאין לו חזקה שפיר של הקונה מן השליח הוא שקנה בכסף וק"ס ומטעם ס"ס וכנ"ל:

הן אמת דהא ליתא כיון דבעת שקנה העכו"ם מהשליח עדיין לא מכר המשלח להקונה ממנו והו"ל עדיין חזקת ממון והי' בידו שלא ליתן להנכרי דבס"ס אין מוציאין מיד המוחזק א"כ לא הוי קנינו קנין לגבי ממון וכיון דאין הקונה מהשליח יכול להוציא מיד המשלח שוב הקונה מהמשלח יכול להוציא מיד המשלח המוכר לו לפי שקנה כדין וא"כ כשלא קבל עליו הקונה השני אחריות שפיר ראוי שיאסר החמץ ויתחייב לבער

ומה שנ"ל להקל הוא לפי דבדיניהם כסף קונה ומחויב לתת להקונה הא' החמץ, רק המג"א (בסי' תמ"ח) כ' דדיניהם אינו מועיל לענין איסור חמץ כלל כיון דמה"ת שלו הוא, א"כ לפ"ז בס"ס שפיר מהראוי שיועיל גם לענין חמץ כיון דלענין ממון אין נפ"מ כיון דהא"י יוציא מהשליח בדיניהם, ורק לענין איסור חמץ לא מועיל דיניהם ולאיסור חמץ הרי מועיל ס"ס וגם מדינינו קנה שיהי' שלו לענין איסור חמץ, וגם אם נפקפק בסברא זו, מ"מ נ"ל כיון דהיכי שקבל עליו לדון בדיני ישראל מבואר בבכורות (רפ"ב) דמהני להתנות לקנות בקנין שאינו קונה בעכו"ם ועמדו ע"ז האחרונים (ע' מהריט"א שם) דא"כ למה לנו הטורח להקנות לעכו"ם בקניינים כפולים יתנה בפירוש שיקנה בקנין המועיל לישראל, ותי' דשם אינו רק לחומרא אבל להקל לא שמענו דמהני תנאי ע"ש, ולפ"ז כיון דבדיניהם קנה א"כ ודאי הוי כהתנה שיקנה רק דאינו מועיל בחמץ לקולא אבל לענין ממון ליכא נפקותא דודאי קנה, א"כ שוב מהני ס"ס לגבי איסור שלא יעבור בב"י ועכ"ז הדבר צ"ע:

אולם כיון שהמשלח כבר הקנה לישראל אחר רק, שלא קע"א א"כ עבירת ב"י הוא מצד שהמשלח חייב באחריות וא"כ אחרי שהקונה הראשון קע"א ודאי אין האחריות של החמץ עליו כיון שהוא מוחזק ויכול לומר קים לי כדעת האומרים דכסף או חליפין קונה בעכו"ם, ולא יפסיד מידי אלו מיגנב או מתביד דהעכו"ם לא יוכל לחזור בו כיון דנתן מעות א"י להוציא ממנו הן עפ"י דיניהם והן עפ"י ד"ת כיון דהישראל מוחזק בהדמים ויכול לומר קים לי לא יוכל להוציא ממנו בספק, ואף אם לא נתן עדיין המעות מ"מ כיון דס"ס הוא שקנה והטעם בס"ס הוא משום רוב והטעם דאין מוציאין ממון ע"י רוב משום חזקת ממון ובב"נ דאין לו חזקה זו כמ"ש הראשונים (בספ"ק דכתובות) בהא דמחצה על על מחצה א"כ ודאי יוכל הישראל להוציא הדמים וא"כ לכי מיגנב נהי דהקונה השני לא ישלם לו מ"מ לא יפסיד דהקונה הראשון יתחייב לשלם לו א"כ פשיטא דאין האחריות

של החמץ על המשלח כלל ולא עבר אב"י וב"י ושפיר יכול להשהות החמץ בביתו ולית בי' משום ב"י וב"י כלל ואין בזה פקפוק כלל. הנלע"ד כתבתי:

סימן מד

כבוד ידידי הה"נ החו"ב הגביר המפורסם מ' מנחם נחום נ"י גינצבורג.
אחדשה"ט מכתבו, היקר קבלתי ואינני מופנה ואבוא בקצרה, ע"ד מה שהביא בשם הבגד"י לתמוה על מה שהוקשה הב"י (סי' תרנ"ח) על הסמ"ג שכ' שצריך שיאמר במעמ"ל א ת"כ דהא אדרבה בלי ת"כ ודאי יצא דתנאי בטל ומעשה קיים ותמה בס' הנ"ל דלמא הסמ"ג חשש לטובת הנותן שיהי' המקבל מוכרח להחזיר, וכ' כבודו עפמ"ש האחרונים דבתנאי שא"כ חייב מדין שכירות ולפ"ז בת"כ א"ח באונסין אבל בתנאי שא"כ דשכירות היא ודאי חייב באונסין א"כ טובת הנותן הוא שיתחייב באונסין ויפה הוקשו עכ"ד, ובל"ז קו' זו ליתא דאטו הסמ"ג ליועץ ניתן הא דיני תנאי אתי להשמיענו ושפיר הקשו.
אמנם באמת על עיקר קו' הראשונים תמיהני הא כיון שהביא דברי הגמ' דאם החזירו יצא ואם לא החזירו לא יצא א"כ שפיר קאמר דדוקא צריך שיאמר ת"כ דאל"כ י"ל דאף אם לא החזירו יצא וא"כ ע"כ רבא מוקי בת"כ ומה הקשו ולא הועיל גם כ"ת בתירוצו:
לכ"נ דהנה בביאורי מהר"א שטיין הביא גירסת סמ"ג ישן אהא סמכו הקהל (אהא דאמר רבא) דמוכח דאף בלי תנאי מהני דהוי אומדנא דהיא עמ"ל א"כ ק' למה הוצרך ת"כ ת"ל דהוי אומדנא ובאמת במעשה דר"ג וזקנים [בסוכה דמ"א ב'] משמע דאומדנא לחוד הוי מעמ"ל, לכ"נ דסובר כמ"ש הר"ן (בפ"ב דקדושין) גבי זבין ארעתא דאף באומדנא אם התנה ולא התנה כהלכתו גרע משלא התנה כלל דבטל המקח א"כ ה"נ במעמ"ל בלא ת"כ, אף דאומדנא לחוד מהני באתרוג מ"מ בלא התנה כהלכתו התנאי בטל, וא"כ ל"ל להסמ"ג לפרש במתנה בת"כ דלמא בלא התנה כלל איירי דלא החזירו לא יצא וגם א"ל דמייעץ להנותן מה לעשות הא אדרבה אם ישתוק הנותן ודאי דג"כ הוי:
עמ"ל א"כ ע"כ כוונת הסמ"ג דאם לא יתנה בת"כ לא יצא המקבל יד"ח א"כ שפיר הקשו דאדרבה אם יתבטל התנאי ודאי דיוצא, ולנותן עדיף ג"כ שישתוק ולמה הוצרך דוקא שיתנה בת"כ ואם בפי' דברי הגמ' א"א דהא אומדנא היא ממילא כמעמ"ל וניחא שפיר קושייתם.
ובחי' אמרתי ליישב דברי הסמ"ג דהנה איך מברכין במעמ"ל הא קיי"ל [נדרים דט"ו א"ן דבתנאי לא מזדהר וא"כ הוי חשש ברכה לבטלה שמא לא יחזיר וכבר כ' (המג"א)

[הטו"ז או"ח סי' ח'] דיותר חמיר איסור לא תשא מביטול מצוה ע"ש אולם לק"מ דכאן יחזיר דאל"כ יעבור על לא תגזול ובאיסורא מזדהר, והנה בהך סברא היכא דהתנה ולא כהלכה אם גרע מלא התנה נסתפק שם הר"ן, וא"כ יש להסתפק אם התנאי בטל ומעשה המתנה קיים או דהתנאי קיים דלא גרע התנה מלא התנה כלל ולפ"ז אם לא יחזיר הוי רק ספק גזל ומותר מה"ת ולא יעבור באיסור גזל אבל לצאת ידי לכם לא יצא בספק וכ"כ בקצוה"ח בקונטרס הספיקות וא"כ שפיר כ' הסמ"ג דצריך להתנות בת"כ דאם לא יתנה בת"כ אסור להמקבל לברך דלמא לא יחזיר דבתנאי לא מזדהר, ואאיסור גזל לא יעבור כיון דאם לא יתנה בת"כ יהי' ספק אם התנאי קיים או לא, והוי רק ספק כנ"ל לכן צריך ת"כ כדי שעי"ז יוכל לברך כי אז אם לא יחזיר יעבור באיסור גזל ובאיסורא מזדהר. וז"נ: **ולגודל הטרדות לא אוכל להאריך: דברי ידידו דו"ש.**

סימן מה

שאלה מי ששלח מנות בפורים ע"י שליח והשליח סבור שישלח עוד לאנשים ע"י שלוחים אחרים והמשלח נמלך לבלי שלוח עוד כי יצא יד"ח באחד, אם יוכל לסמוך על השליח שמסתמא עשה שליחותו, או אם מחויב לחקור אחריו שיאמר עשיתי שליחותך: **תשובה** גרסינן י בפ' בכל מערבין (דל"א ב אר"נ בשל תורה אין חזקה שליח עושה שליחותו, בשל סופרים חזקה שע"ש ור"ש אמר אזוא"ז חזקה שע"ש א א"כ בשל סופרים כ"ע ס"ל דסמכינן אחזקה שע"ש ולפ"ז במשלוח מנות שהוא רק מד"ס שפיר סמכינן אמנם מה שיש לספק בזה הוא דתלוי באשלי רברבי דר"ת פסק כר"נ דבדאורייתא לא סמכינן אחזקה דבגיטין (דס"ד א') שלישׁ אומר לגירושין פרכינן מהא דאר"י צא, וקדש לי אשה אסור בכל הנשים שבעולם ומשני אימא ה"מ לחומרא (סמכינן אחזקה שע"ש) אבל לקולא לא, והר"י דחה דהלכה כר"ש ודוקא בהך דאם השליח לא יעשה שליחותו יעבור משלח ויעשה איסור סמכינן דודאי עשה שליחותו שלא יעבור המשלח עברה אבל בהא דשלישׁ דלא יעשה הבעל איסור לא סמכינן אחזקה לקולא וכן בהא דאמר לשלוחו צא ותרום דאמרינן אין עושה שליחותו לפי שאם לא יתרום יראה המשלח שלא נתרם ולא אסיק אדעתי' שמא ישמע אחר ויתרום (ונמצא תרום שלא מדעת והבעלים יסברו שהוא תרם ויאכלו טבלים זאת לא אסיק אדעתי' דשליח), א"כ לדעת הר"י דר"נ ור"ש לא איירי רק במקום שהמשלח יעשה איסור אם השליח לא יעשה שליחותו ובזה פליגי אי גם בדאורייתא סמכינן, וא"כ היכי דגם אם השליח לא יעשה שליחותו לא יעבור המשלח גם בשל סופרים אין סומכין דגם ר"נ ור"ש תרווייהו ל"א דסמכינן אחזקה

בדרבנן אלא במקום שיעבור המשלח, ולפ"ז בנ"ד שהשליח חושב שישלח מנות גם לאחר ויקיים מצות משלוח מנות י"ל שנתרשל בשליחותו ואף שהוא מד"ס אין לסמוך אחזקה דשע"ש, אכן לר"ת דלא חילק בהכי וס"ל דגם בדבר שלא יעשה המשלח איסור סמכינן בדרבנן אחזקה גם בנ"ד יש לסמוך, וא"כ הדבר תליא בפלוגתת ר"ת והר"י:

ומעתה עלינו לבאר הלכתא כמאן, לכאו' יש להביא ראי' דקיי"ל כר"ת מהא דהעתיק המחבר באהע"ז (סקמ"א סנ"ו) דינא דגמ' שליש אומר לגירושין ובעל אומר לגירושין ואין הגט יוצא מתחת ידה ה"ז ספק מגורשת (ובגמ' אמרו משום דלקולא לא סמכינן אחזקה שע"ש) ואמאי לא הגי' הרמ"א דהאידנא דאיכא חדר"ג שלא לישא ב' נשים הר"ז מגורשת דסמכינן אחזקה דשע"ש אף להקל דהשליח יחוש שמא יעשה המשלח איסוד שישא אחרת ויעבור אחדר"ג ובכה"ג סמכינן אחזקה אף לקולא כדעת הר"י (ויהי' לפ"ז חומרא דחר"ג קולא דנסמוך אחזקה) אע"כ מוכח דפסק כר"ת דלא חילק בין איכא חשש איסור או לא ובכל גוונא בדאורייתא לא סמכינן אחזקה זו וכר"נ, אמנם אין זה ראי' דהב"ש שם (ס"ק פ"ד) כ' דאף בשליח קבלה הדין כן כיון דהבעל לא מהימן דאנן קיי"ל בעל שאמר גרשתי הוי ספק ולא הוי השליח רק כע"א וסוגיית הש"ס אזלי למ"ד נאמן להתיר הוא דצריכי לטעמא דמי אמר גרשתי, וחזקה שליח עושה שליחותו לא מהני להקל, אבל לדידן דבעל שאמר גרשתי חיישינן גם בשליח קבלה אינה ודאי מגורשת ע"ש, וכ"כ הרשב"א בחי' גיטין שם דסוגיית הש"ס קאי. למ"ד בעל שאמר גרשתי נאמן, ולפ"ז ה"ה להולכה י"ל לדידן א"נ הבעל ששלח השליח לגרושין דא"נ להקל דקיי"ל דזיל חיש לה א"כ אף אם נימא חזקה עושה שליחותו ג"כ לא סמכינן אשליש לבד כיון דהבעל א"נ והשליש היא רק ע"א, ולכן לא הביא הרמ"א דבמקום שנהוג חדר"ג קיל בהא, דבאמת לא סמכינן כלל אשליח כיון דהבעל א"נ, וא"כ אין ראי' דפוסק כר"ת, והכי נראה דהא ביו"ד (סי' של"א) הביא המחבר האומר לשלוחו צא תרום והלך ומצאו תרום אין חזקתו תרום דלמא אחר תרם שלא ברשות והגי' הרמ"א וי"א דבכה"ג חזקתו תרום דאמרינן חשע"ש גם בא"ד אבל אם א"י אם הכרי תרום או לא אסור לאכול ממנו דהשליח חישב וודאי לא יגע בו עד שידע שהוא תרום ע"ש, ומוכח מזה דהרמ"א סובר להלכה כהר"י דהיכי שהשליח חושב שהמשלח יעשה איסור סמכינן אחשע"ש דהא תלה האיסור רק לפי שהשליח חושב שלא יגע בו עד שידע וא"כ יהי' כסותר דבריו במה שלא כ' באהע"ז שם דלדידן בחדר"ג שליש אומר לגירושין נאמן אע"כ דהואיל דבעל אמר גרשתי קיי"ל דהוי ספק לכן לא מהימן השליש (ועפ"ז יש להסתפק באם יש עדים

שמינהו שליח לגרושין ושליש אמר נתתי לה והיא אבדה הגט אי סמכינן לדידן אחזקה דבע"ש אף דמטעם שליש נאמן אין להקל דלא נפק גיטא מתח"י ואכמ"ל):

ב **הן** אמת שדברי הרמ"א תמוהים וכבר עמד עליהם המש"ל (פ"ד מבכורות ה"א) והמג"א (בסי' ת"ט סקי"ז) דהא ר"ת נסתייע מהא דבעי מר"נ (בחולין די"ב א') האומר לשלוחו צא ותרום והלך ומצאו תרום מאי והשיב אין חזקתו תרום דלמא איש אחר תרם אע"ג די"ל ר"נ לטעמי' בעירובין שם דבשל תורה לא סמכינן אחשע"ש מ"מ משמע התם דסתמא דהש"ס הכי ס"ל אלמא דהלכה כר"נ והר"ש פסק כרב ששת והר"י מקיים פסקו דשם בתרומה גם ר"ש יודה דלא סמכינן אחשע"ש כיון דליכא מכשול לפני בעל הכרי כי יראה שלא נתרם, וק' ממנ"פ אי ס"ל להטור ורמ"א שהעתיק דבריו ביו"ד שם דר"ש ס"ל אפי' היכי דליכא מכשול להמשלח סמכינן אחשע"ש וא"כ מסתמא דש"ס דחולין מוכח דהלכה כר"נ כמו שהוכיח ר"ת ול"ס אחשע"ש בדאורייתא ואיך פסקו דחזקתו תרום דלא כר"נ בחולין שם ואי ס"ל דר"ש מודה היכי דליכא מכשול א"כ ס"ל דהלכתא כר"ש, וא"כ בצא ותרום אפי' לר"ש ל"א חשע"ש כיון דליכא מכשול ואיך פסקו דחזקתו תרום ע"ש, ומה שנ"ל בזה דהנה בחולין שם האומר לשלוחו צא ותרום והלך ומצאו תרום פרש"י והלך הבעה"ב. והרמב"ם כ' (בפ"ד מתרומות ה"ו) האומר לשלוחו צא ותרום לי והלך לתרום וא"י אם תרם ואם לא תרם ובא ומצא תרום אין חקזתו תרום שאין אומרים באיסורין חשע"ש להקל אלא להחמיר וחושש שמא אחר תרם שלא ברשות, ומשמע מדבריו שמפרש והלך השליח לעשות שליחותו רק שא"י אם כשבא לשם תרם או לא, ומדוע שינה הרמב"ם ולא פי' כפרש"י ונראה דהר"מ השמיענו דאף שהשליח הלך לתרום וידענו שבא לשם ועתה שבעה"ב מצא תרום והתרומה מופרשת ומונחת אצל הכרי וא"כ הי' לנו לומר אף אם אחר תרם שלא מדעתו מ"מ בודאי גם השליח מצא מופרש דהא קיי"ל דאמרינן כאן נמצא וכאן הי' גם באיסורין כמ"ש המג"א (בסי' תס"ז סקכ"א) א"כ כשהשליח מצא מופרש התרומה בודאי חשש פן ימצא הבעה"ב מופרש ויסבור ששלוחו תרם ויוכשל ובודאי גם השליח קרא שם תרומה לזאת המופרשת ונימא חזקתו תרום לכן השמיענו הרמב"ם דאין חזקתו תרום דאף במקום שיש מכשול לפני המשלח לא סמכינן אחשע"ש בדאורייתא וכר"נ וכשיטת ר"ת, אולם רש"י דפי' והלך בעה"ב סובר כשיטת הר"ש דהלכה כר"ש דאם יש מכשול סמכינן אחשע"ש גם להקל בדאורייתא ולפ"ז אם ידוע שהשליח הלך לתרום ובע"ב מצא תרום שפיר סמכינן אחשע"ש דודאי השליח ג"כ מצאו תרום ובודאי קרא שם שלא יכשל המשלח דהא קיי"ל דאמרינן כנוכ"ה וסמכינן אחשע"ש גם להקל וחזקתו תרום, לכך פרש"י והלך בעה"ב

והשליח לא ידעינן אם הלך כלל והגם אם הי' הולך והי' מוצא מופרש הי' קורא שם, מ"מ יש לספק אולי לא הלך כלל ולא ראה מופרש וחושב שודאי המשלח לא יוכשל שלא חשב שאחר יתרום בלא דעת המשלח וא"כ לא סמכינן אחשע"ש ולכך אמרינן אין חזקתו תרום ולפי"ז נכונים דברי הטור שהעתיק מקודם דברי הרמב"ם הללו וכ' עלה וכ"פ, ר"ת אבל הר"ש כ' דחזקתו תרום דבכה"ג שידעינן שהשליח הלך א"כ בודאי מצא גם הוא מופרש (אם הוא לא תרם) דכאן, נמצא, וכ"ה וחש שלא יוכשל המשלח וקרא עלי' שם כדי להציל המשלח מעבירה ולכך חזקתו תרום, וא"כ ל"ק מסוגיא דחולין דשם יש לפרש והלך בעה"ב וכפרש"י וכנ"ל ופי' דברי הטור ורמ"א אבל אם א"י אם כרי תרום הוא ר"ל שהשליח א"י כגון דאנו מסופקים אם הלך, לשם כלל אז לא סמכינן אחשע"ש דהשליח סבור שהמשלח לא יגע בו עד שידע שתרום ולא אסיק אדעתי' שכבר מופרש ע"י אחר שלא מדעת בעה"ב. וזה כפתור ופרח בפי' דברי הטור ורמ"א. וא"כ גם דעת רש"י הוא כדעת הר"ש והרא"ש דהיכא דאיכא מכשול קיי"ל כר"ש דסמכינן אחזקה שע"ש גם להקל (וא"ל דהא חזקת טבל הוי חזקה דמעיקרא ועדיף מכאן נמצא וכ"ה כמ"ש תוס' בכתובות (פ' המדיר) וא"כ ניחוש שאחר שהלך השליח הפריש אחר ולא נוכל להתיר מטעם חשע"ש דהא לא ידע שיש מכשול וא"כ אף שידעינן שהשליח הלך לשם א"ר לומר חזקתו תרום, דז"א חדא דבאמת בכ"מ אף דליכא מכשול מ"מ אמרינן דחשע"ש מגרע החזקה דמעיקרא והוי ריעותא דהא חזינן באומר לשלוחו צא וקדש לי אשה אסור בכל הנשים שבעולם אף דאיכא חזקה דמעיקרא שלא נתקדשה ופנוי' היא וכן בשליש אומר לגירושין כ' הרא"ש דאסורה לכהן דלחומרא סמכינן אחשע"ש ואף דאית לה חזקה דמעיקרא דמותרת לכהונה, וכיון דלחומרא חיישינן, א"כ כאן דכבר איתרע חזקת טבל דמצא תרום תו תלינן שמא אחר תרם קודם בא השליח או עכ"פ בפניו וממילא אמרינן כ"נ וכ"ה ומעיקרא ג"כ הי' תרום, וא"ל א"כ מאי פריך בחולין שם אי חשע"ש אפי' תרומה נמי הא לפי הס"ד הי' ס"ל רוב מצויין אצל שחיטה אינן מומחים א"כ אמאי לא פריך להיפוך מאי מהני חשע"ש אצל שחיטה נימא כאן נמצא וכאן הי' וגם השליח דלמא מצא כבר שחוט ומה הו"ל לעשות, דז"א דודאי אי חשע"ש ודאי תלינן יותר דהשליח שחט ומצוי יותר ול"א כנכ"ה כמ"ש המג"א (בסי' תס"ז) דתולין בדבר מצוי, אבל בתרומה עכ"פ איתרע חזקת טבל דמעיקרא ואי גם תאמר שאחר תרם איכא לספוקי דלמא בפני השליח או קודם ביאת השליח וגם השליח קרא שם תרומה עלי' ומה"ת ניחוש שאחר חזרת השליח תרם אחר הא איכא ס"ס שמא השליח בעצמו הפריש

ואת"ל אחר שמא קודם שבא השליח הפריש וממילא קרא השליח שם ובכה"ג יש לצרף החזקה דכנכ"ה להקל לכן דעת הטור ורמ"א להקל):

ג **ואחר** שביארנו דדעת הטור והר"ש והר"י והרא"ש וגם דעת רש"י בחולין מורה כדבריהם דקיי"ל כרב ששת א"כ יש לעיין אי במקום שאין מכשול לפני המשלח סמכינן אחשע"ש אפי' בדרבנן דאפשר לא תלינן רק היכא דתלינן בדאורייתא אחזקה זו ולכאו' נראה כיון דאף במקום דליכא מכשול ספק מיהת הוי כמ"ש בגיטין (דס"ד) דאסורה לכהן וכן בצא וקדש לי אשה אסור בכל הנשים א"כ בסד"ר קיי"ל לקולא, אכן ראיתי במ"ל (בה' בכורות שם) בשלח שליח למכור בהמתו ולא נודע אם עשה שליחותו ואח"כ הטיל בה מום דאינו אסור אלא מדרבנן חקר אי שרי מטעם דהוי סד"ר והביא ראי' מהא דעירובין (שם) דמייתינן ראי' לר"ש מהא דתניא מלא לך כלכלה זה תאנים מתאנתי כו' בד"א בע"ה אבל בחבר כו' ע"כ ל"פ אלא דמ"ס נחשדו ומ"ס לא נחשדו אבל כ"ע חשע"ש והקשו בתוס' הא מעשר פירות דרבנן וגם ר"נ מודה דחשע"ש ותי' דכיון דעיקר שם מעשר שני מה"ת חשיב לה כשל תורה ואם איתא דגם בכה"ג דלא ידעינן אם עשה שליחותו תלינן להקל בדרבנן א"כ מאי תירצו תוס' הא קיי"ל סד"ר לקולא גם בדבר שעיקרו מה"ת, אע"כ דדוקא היכי שנעשה דבר המתירו וא"י אם נעשה בזמן המתירו או בשיעור המתירו אז תלינן לקולא אבל בספק אם נעשה כלל דבר המתיר או לא, לא סמכינן להקל גם בדרבנן וכ"כ הטור באו"ח (סי' שצ"ד) בעירוב לחלק בין ספק אם הי' בה"ש לספק הונח שם א"ל עכ"ד המ"ל ע"ש, וא"כ גם בנ"ד דספק הוא אם עשה שליחותו כלל לא נימא סד"ר לקולא. אבל ק"ל הא דחולין באומר לשלוחו צא תרום דחזקתו אינו תרום הא לדעת הרמב"ם [בה' תרומות פ"א הכ"ו] תרומה בזה"ז דרבנן, א"כ נימא דספיקו לקולא ול"ש תי' המ"ל דשם מצאו תרום א"כ נעשה מעשה המתיר רק לא נודע אם באופן המתיר ע"י השליח או ע"י אחר הדרא קו' המ"ל נימא סד"ר להקל, וא"ל דבעי מיני' לעתיד שיהי' כל יושבי' עלי' בא"י ואז יהי' דאורייתא, דז"א דא"כ הו"ל להרמב"ם לפרש דהאידנא חזקתו תרום, לכן נראה דהתם ל"ש לומר סד"ר לקולא דהוי דשיל"מ דלא מפסיד מידי הבעה"ב אם יקרא שם תרומה עוד הפעם על המופרשת ולזה כל כמה דלא קרא עלי' שם אסור, ודוקא אהא דמלא כלכלה זה תאנים שפיר הקשה המ"ל דשם אם אינו סומך אבעה"ב צריך להפריש עתה וליתן לכהן א"כ שפיר הקשה נימא סד"ר לקולא והוצרך לחלק אם הספק אם נעשה דבר המתיר ל"א סד"ר לקולא, אבל בהא דמצאו תרום דאין נפקותא לבעה"ב כלום דאם חזקתו תרים זה המופרש הוי תרומה ואי אינו תרום יכול ג"כ, אותה התרומה להפריש ולקרות לה שם עכשיו א"כ הוי דשיל"מ ולא מהני סד"ר,

וא"ל א"כ מאי מייתי ר"ת ראי' דאין הלכה כר"ש מהא דחולין הא התם הוי דשיל"מ, דז"א דאי אמרינן חשע"ש מהני להקל בשל תורה א"כ ודאי גם בדשיל"מ יש להקל אבל אי נימא דדוקא בשל סופרים סמכינן אחשע"ש וכר"נ ניחא סוגיא דחולין דמחמרינן גם בשל דבריהם משום דהוי דשיל"מ, והיכא דלא הי דשיל"מ דמקילין בשל סופרים הוא דוקא אם ידוע שנעשה דבר המתיר וכמ"ש המ"ל ולפ"ז בנ"ד דהוי הספק אם עשה כלל יש להחמיר אף דהוי רק דרבנן:

אמנם איתא בברכות (דכ"א א') ספק קרא ק"ש ס' לא קרא ק"ש א"ח וקורא ס' אמר אמת ויציב ס' לא אמר חוזר ואומר אמת ויציב מ"ט ק"ש דרבנן אמת ויציב דאורייתא, אלמא אף בס' אם קרא אף דהוי ספק אם עשה כלל מעשה הנצרך אפ"ה מקילין משום דהוי סד"ר, וא"ל דדוקא בדבר שיש לו עיקר בדאורייתא הוא דמחלקינן כחילוק המ"ל אבל בדבר שאין לו עיקר מה"ת אף בס' אם עשה כלל ואיכא חזקת חיוב כמו בק"ש פטור, דז"א דא"כ מאי הקשה רבינו יונה בפ"ב דברכות אהא דטעה וא"י באיזה פרק דחוזר לפרק א' מהא דשמואל בספק אם קרא ק"ש א"ח וקורא דסד"ר לקולא, ותי' י"ל שאינו דומה זל"ז דכשלא קרא כלל א"ח. וקורא דק"ש דרבנן אבל כשהתחיל לקרוא אפי' שמואל מודה שאם טעה יש לו לחזור ולקרות כיון שהתחיל עכ"ד ואמאי לא תי' בפשיטות דלדידן דקיי"ל דפסוק ראשון דאורייתא א"כ יש לו עיקר מה"ת לכן בספק חוזר משא"כ שמואל סובר דק"ש דרבנן ולא הוי כלל עיקרו מה"ת לכן שפיר סד"ר לקולא, אע"כ דאין לחלק בהא ובכ"מ סד"ר לקולא, ואפ"ל דר"י רצה ליישב דהך תני תנא קמי' דר"י יהי' אתי גם אליבא דשמואל דס"ל כל ק"ש דרבנן (ולפי"ז ליתא לדברי כנה"ג או"ח (סי' מ"ז) שכ' דלדעת האומר פסוק ראשון דאורייתא ג"כ אינו חוזר וקורא וז"א חדא דהא הוי עיקר בדאו' כנ"ל ומחמרינן בספיקו ועוד דשייך סברת הר"י כיון דפסוק ראשון דאו' מחוייב לקרות וממילא כיון שהתחיל גם שמואל מודה דיש לו לחזור ולקרות ודו"ק) אבל גם המ"ל הקשה בעצמו מהא שפסקו בספק אם נטל ידיו דטהור דמנ"ל, דהא במתני' לא תנן רק ספק אם נעשה מלאכה, דנעשה הדבר רק ס' אם הי' כשר לנט"י, ואם נחלק בין דבר שעיקרו מה"ת הי' ניחא דנט"י עיקרו מד"ס דאף לתרומה הוא מי"ח דבר [ע' שבת די"ד א'] דאם נטמא אינו מועיל נט"י כלל, וא"כ אף ס' אם נעשה מעשה כלל סד"ר שאין לו עיקר בדאו' לקולא, אבל קשה דמ"ש בספק עירוב דפסק הטור [באו"ח סי' שצ"ד] דבספק אם הונח שם אסור ואמאי הא עירוב ג"כ לא חשיב עיקרו בדאו' דהא ר"נ אמר בספק עירוב חזקה שליח עושה שליחותו וצ"ע:

אמנם קו' המ"ל מהא דר"ש מייתי ראי' מהא דמלא כלכלה זו דהא סד"ר לקולא ולענין זה ל"ש לחלק בין דבר שעיקרו מה"ת או לא, נ"ל דהתם במלא כלכלה זו מבואר דבע"ה מעשרן דמאי ובחבר א"צ לעשר ומינה פשיט ר"ש דינו, ולכן נראה כיון דרוב ע"ה מעשרין ובכ"מ אזלינן בתר רובא ועכ"ז החמירו חז"ל כיון דאינו רק הפסד מועט א' מק' תרומת מעשר וכ"כ התוי"ט [ריש דמאי ע"ש] דלכן יהבינן לכהן לפי דהפסד מועט לא אזלינן לקולא, אף דבכ"מ ס' ממון לקולא ובספקות מעשרן והן שלו, א"כ חזינן דהחמירו בדמאי אף ברוב ולא חשו אף להפסד ממון לפי שבעון מיתה, ואף בספק אי עשה שליחותו למה גם בחבר לא יעשר עכ"פ דמאי, תדע דבכל דמאי הוי סד"ר כגון בפירות ולמה החמירו חז"ל אדמאי בע"ה הא באמת גרע דמאי מספק דרוב ע"ה מעשרין, דהא אף בדגן דמדאו' חייב במעשר מ"מ בדמאי מצינו דהקילו לפי דרוב ע"ה מעשרין ונאמנים בגומלין כמבואר בכתובות (דכ"ד) אע"כ נהי דלפעמים הקילו לענין דאינו טעון ברכה נאמנין זע"ז להעיד מ"מ החמירו בדמאי לענין דאף במעשר פירות וירק חייב בדמאי ול"ק קו' המ"ל כלל:

וראיתי להנוב"י במהד"ק אהע"ז (סי ב') עמד ע"ד התוס' דהא גם תחומין יש לו עיקר בדאו' ולמה אמר ר"נ דסמכינן אחשע"ש ומ"ש עירוב מתרומת תאנים ונהי דהג"א בעירובין ספ"ק כ' לתרץ זאת מיהו י"ל כיון שאין כתובה בפי' חשיב אין לו עיקר כדי שלא יחלוק תלמודינו על הירושלמי עכ"ל זהו ניחא לפי הירושלמי דס"ל דהוא רק הלמ"מ די"ב מיל כמו מחנה ישראל הוא תחום אבל להרמב"ם (פכ"ז מה' שבת) דכ' היוצא חוץ לתחום בשבת לוקה שנא' אל יצא איש ממקומו, א"כ כתובה באורייתא והדרא קו' הג"א לדוכתי' ולכן רצה לחדש דסוגיא דשמעתין אזלא דתחומין י"ב מיל ג"כ רק דרבנן, והרמב"ם דפסק דבעירוב סמכינן אחשע"ש ופסק ג"כ די"ב מיל דאו' ע"כ פוסק כרב ששת והא דפסק (בה' תרומות) באומר לשלוחו צא ותרום דאין חזקתו תרום הוא משום דמשלח לא יעשה עבירה ואף דאינו רק מדרבנן לשיטת הרמב"ם מ"מ היכי דמשלח לא יעשה עבירה אף בדרבנן י"ל ל"ס אחשע"ש עכ"ד, ולפ"מ שהוכחנו לעיל דהרמב"ם כ' והלך השליח והטור חולק עליו וכ' דכן פסק ר"ת כהרמב"ם מוכח דהטור ס"ל בדעת הרמב"ם היפך ממ"ש הנוב"י והדרא קו' הג"א לדוכתי', ומה שנ"ל דבשלמא במעשר הואיל ויש לו עיקר בדאורייתא גזרו עכ"פ שיהי' לו חומרת דמאי ושפיר פריך בגמ' דחזינן דהחמירו אף ברוב א"כ נהי דבשל סופרים סמכינן אחזקה מ"מ כיון דהך חזקה אינו ודאית דאל"כ נסמוך גם בדאו' א"כ לא עדיף חשע"ש מרוב ע"ה מעשרין דגזרו עליו ה"נ נגזור שיהי' דמאי כיון דהוי הפסד מועט דהא קיי"ל רובא וחזקה רובא עדיף

ועכ"פ לא עדיף חזקה זו מרוב דע"ה מעשרין משא"כ בעירוב וכל סד"ר דסד"ר לקולא ונהי דבספק הניח מחמיר הטור מ"מ בכה"ג דאיכא חזקה מקילינן לסמוך אחזקה, אבל בתרו"מ דחזינן דהחמירו חז"ל בדמאי גם בדרבנן לכן שפיר פריך ר"ש לר"נ דהי' לחוש, דבאמת אין לדמות ספיקות דרבנן זל"ז וכה"ג כ' הפר"ח (באו"ח סי' פ"ז) דאף דסד"ר כ' הב"י דל"ס רק בדיעבד מ"מ מצינו כמה פעמים דסמכינן גם אלכתחלה ע"ש ול"ק קו' התוס':

תי

עוד נ"ל לחדש דבשלמא בתרומה ומעשר דיש להם עיקר בדאו' גזרו הא אטו הא דלא נסמוך אחשע"ש משא"כ בעירוב ל"ש לומר דגזרו דא"ת דמהני חשע"ש לענין עירוב לילך אלפים אמה ממקום שקנה שביתה יתירו ג"כ לילך י"ב מיל, דזה א"א דהא כבר אסרו חכמים לילך יותר מאלפים אמה ולעולם לא יוכל לעבור אתחומין דאו' א"כ ל"ש לגזור הא אטו הא, אבל בתרומ"ע אם נסמוך בתרומת תאנים אחשע"ש גם בתרומת דגן תירוש ויצהר יסמוך ויעשה איסור וז"נ מאד, ולכן שפיר בתחומין אף שיש לו עיקר בדאו' ל"ש לגזור כלל פן יפגע באיסור תורה עי"ז דהא עירוב שיניח בקצה אלפים מעיר לא יוכל לגרום שיעבור אתחומין דאו' דהא איסורא דרבנן רביע עליו שלא ילך יותר משני מילין היינו מיל מקצה ערובו וזה אמת ויציב ול"ק כלל קו' הג"א. והא דפריך בפ"ג דערובין (דל"ו א') אהא דמשני שאני טומאה דיש לו עיקר מה"ת והרי שבת נמי דאו' ופרש"י דקאי לר"ע דס"ל תחומין דאו' ומשני קסבר ר"י תחומין דרבנן ול"ש למגזר אטו שאר מלאכות שבת ולדעת הרמב"ם די"ב מיל דאו' הוצרך הנוב"י לדחוק עצמו דר"י ס"ל דגם י"ב מיל לאו דאו', ולפמ"ש ניחא בפשיטות דל"ש לגזור בערוב כלל דאחר שאסרו חכמים לילך יותר מאלפים א"א שיוכשל באיסור דאו' בס' עירוב דהא עירוב אינו מתיר יותר מב' אלפים ולא משכחת שילך לי"ב מיל וז"ב:

עוד נ"ל דאף אם נאמר כחילוק המ"ל אם הספק אם נעשה המעשה גם מטעם סד"ר לא סמכינן אחשע"ש, מ"מ זה דוקא באיסורין אבל במצות עשה גם בספק אם עשה בדרבנן א"ח לעשות עוד הפעם, ובזה יתיישב מה שהקשיתי לעיל מס' קרא ק"ש, ואף אם נפקפק בזה, מ"מ בנ"ד ודאי כיון דמשלוח מנות הוא דבר שבממון ופטור דספק ממון מוקמינן ביד המוחזק דהא אף בספק צדקה נחלקו הראשונים [ער"ן נדרים ד"ז א'] אי אזלינן לקולא או לחומרא ומאן דמחמיר יליף מהא דחולין (דקל"ד א') דילפינן מעני ורש, הצדיקו, אבל במשלוח מנות דל"ש עני ורש שפיר, מוקמינן ממונא בחזקתי' שלא יצטרך לשלוח ממון אחר, ואף דאיכא חזקת חיוב וס', אם עשה השליח שליחותו הוי ס' פטור מ"מ בממון

אזלינן לקולא דדוקא בא"י אם פרעתיך דאידך טוען ברי מהני חזקת חיוב להוציא אבל בשניהם טוענים שמא או בס' איבעיא וספיקא דדינא מבואר במ"ל דפטור ולא מוקמינן אחזקת חיוב א"כ בנ"ד דהוי ספק בממון מוקמינן אחזקתו ואף דאיכא חזקת חיוב חזקה דממונא אלים מחזקה דמעיקרא ואף לדעת המ"ל בס' אם נעשה כלל חמור גם בסד"ר דמוקמינן אחזקה קמייתא חזקת איסור או חזקת חיוב, הוא דוקא היכא דליכא חזקה נגדה אבל בנ"ד דאיכא חזקת ממון וגם הטעם דעני ורש הצדיקו ל"ש הוי החזקת ממון אלים מחזקת חיוב ושפיר יכול לסמוך שעשה שליחותו:

עוד אפ"ל דאף אם לא עשה שליחותו ולא נתן היום מ"מ יצא דהא בש"ע (סי' תרצ"ד ס"ד) מבואר במקום שאין עניים יכול לעכב מעות פורים שלו לעצמו ונותנם במקום שירצה ע"ש, א"כ מוכח דיוצא בהפרשה אף דלא הגיע ליד העני בפורים, א"כ ה"נ במשלוח מנות כיון דשלח אף אם לא הגיע ליד מי שנשלח ג"כ לא עכב, אבל נ"ל דהא ליתא דדוקא במתנות לאביונים כיון דבפיך זו צדקה (כר"ה ד"ו א') ולעניים הוי כמסירה [ע' נוב"ת יו"ד קנ"ד] מיד שהפריש יצא י"ח מצות מתנות לאביונים דהמעות הם תיכף ממון עניים, אבל במתנה לעשיר אף שנתן ליד השליח מ"מ כיון דבמתנה הולך לאו כזכי א"כ יכול לחזור בו לא קיים עדיין משלוח מנות, ולפ"ז הי' ראוי דנימא דאף לדעת ר"ת דבכ"מ אמרינן שע"ש בדרבנן אף במקום שלא יוכשל המשלח, מ"מ כאן בנ"ד כיון, דאין ביד השליח לעשות דשמא לא ירצה הלה לקבל המתנה ליכא חזקת שע"ש וכה"ג כ' המ"ל (פ"ד מה"ב) לענין מכירת בכור דהואיל ואין ביד השליח למכור דשמא לא ימצא קונה דאף בדרבנן ל"ס אחשע"ש. אמנם נראה כיון דהמצוה הוא לשלוח מנות והוא שלח אף אם לא רצה הלה לקבל יצא יד"ח וכ"כ הרמב"ן בשבועות (דכ"ה ב') אהא דאתן מנה לפלוני עשיר שהקשה דהא אין בידו דשמא לא ירצה לקבל ותי' דכל שנשבע שאתן היינו שהוא יתן ואם לא ירצה לקבל לא איכפת לי' ויצא ידי שבועה ע"ש, ואין לחלק בין נדרים ושבועות דאזלינן אחר לשון בנ"א למצוה, דגם כאן לא תיקנו שיהי' מחויב אם ירצה הלה להיות שונא מתנות, ואף לדעת האומר שם הובא ברמב"ן שם דוקא בפירש שאתן אם ירצה לקבל הא לא"ה לא יצא ידי שבועתו אם לא ירצה לקבל והוי שבועת שוא לפי שאינו בידו, י"ל דדוקא בנשבע ליתן משום דמתנה לא הוי עד דאתי לרשות זוכה אבל משלוח מנות שליחות כתיב י"ל דמודה דיצא, וא"כ אף אם השליח נתעצל ולא יהב עד למחר י"ל דיצא מכ"ש משלא רצה לקבל דפסקינן דיצא כמ"ש הרמ"א להדיא (בסי' תרצ"ה) דאם א"ר לקבלם או מחל לו דיצא ע"ש וע' פר"ח שתמה מנין להרמ"א דאם מחל לו יצא ויש להאריך ואכ"מ [וע' לקמן סימן מ"ח שהאריך בזה].:

מכל הלין טעמי נ"ל דיש לצדד דיצא, אמנם אם אפשר בנקל שהשליח ישיבנו כי נתן ליד בעליו אל ימנע דגם סד"ר לכתחלה אסור ובתשובה לענין חמץ הארכנו עוד בענין חשע"ש בס"ד [ע' לעיל סי' י"א]:

סימן מו

כ"ח מה לאסק פדה ישראל:
לקמי האורה וגם שמחה:
לפ"ק ועולו ישבר:
ונס יגון ואנחה רשע ידום:
לפ"ק וראשית גוים יכרת:
שמו ימחה לפ"ק משמי רם:
לפ"ק לפ"ק

לכבוד ידידי הרב ורב, הה"ג החו"ב חכם ושלם הגביר מוכתר במעלות מ' מנחם נחום גינצבורג נ"י האבד"ק סאכטשוב

מכתבו היקר אשר שלח לי מנות, מטעמים ומגדנות זמירות וחקים, ברית ואהבה להקים, כהיום קשה לשדד עמקים, ולדלות מים עמוקים כי כולנו שותים ומשקים כמצוה עלינו בשמחת פורים, קרן לעמינו נרום, וקרני רשעים נגדע, ותכליתו אשר לא נדע, לכן דברי מועטים בפלפול וסברא להטעים, ובדברים נכוחים, יערב לפניו כמו מחים:

ע"ד קו' המל"מ דברי הר"ן אהדדי מהא דספק מוקפין הואיל וא"א לפטור בשניהן יוצא בי"ד, ואלו בכוסות כ' דתרווי' בעי הסבה, גם הקשה השאגת ארי' בספרו טורי אבן מהא דרבי נטע נטיעה בפורים דפריך הא חזקי' ספוקא מספקא לי' הא י"ל דנטע בט"ו וסד"ר לקולא ורק חזקי' מחמיר ע"ע הי' ע"ש. ונראה לי דודאי באמת סברת הר"ן היכי דתרתי סתרי וא"א להקל בשניהן לפטור אז מחמירין בשניהם כמו בכוסות, אמנם במגלה באמת המפרש לים אמרו בירושלמי דכל החודש כשר לקריאת מגלה וכן בכל אונס שיארע אבל ודאי אם אירע אונס לפרזים א"י בט"ו דלא יעבור כתיב רק אם הקדים יצא והכי חזינן דאם חל פורים בשבת אז אין הפרזים מאחרין לקרות כמו מוקפין רק אדרבה מוקפין מקדימין למר כדאית לי' ולמר כדאית לי' בריש מגלה, משום דפרזים שקראו בט"ו א"י יד"ח דלא יעבור כתיב, וכן מוכח במרדכי ריש מגלה שהקשה משום ספיקא דיומא נקרא בשני ימים ותי' דלא יעבור כתיב ובודאי אין קושייתו אמוקפין דיקראו בט"ו וט"ז דודאי לא תקנו משום מוקפין שהוא מועט עולם רק קושייתו אפרזים דהם רוב עולם וא"כ

מתרוצו מוכח דפרזי הקורא בט"ו ג"כ קאי בולא יעבור, וא"כ לפ"ז אף שקורא בי"ד ודאי אם אנוס הוא בט"ו יצא, אבל הפרזי שקרא בט"ו אף אם אנוס הי' בי"ד לא יצא דעבר זמנו בטל מצותו, וא"כ שפיר כ' הר"ן דאא"ל שלא יקרא בי"ד שמא ממוקפין הוא דא"כ ודאי בט"ו לא יהי' חייב כיון דאז יהי' ספק שמא פרזי ול"ש לומר דיצא בט"ו, דפרזי א"י כלל בט"ו ומה דהוה הוה, א"כ אתה פוטר ועוקר המצוה לכן מחויב בי"ד דאז שפיר יצא מיהת גם אם ממוקפין הוא, דאם יארע אונס בט"ו ג"כ יוצא בקריאת י"ד, ומה לי אונס שהוא בשיירא או בים, או אונס דתקנתא דרבנן שספק להקל ופטור מקריאת מגלה בט"ו, א"כ ודאי יצא יד"ח ביום י"ד, משא"כ בכוסות שם אף אם ישתה כוסות ראשונות בהיסבה, למ"ד דאחרונות בעי היסבה אין היסבה בראשונה מעלה ומוריד כלל ולא יצא יד"ח כלל אם לא שתה האחרונות בהיסבה, א"כ איך נפטור אחרונות ולא הראשונות, מה נפ"מ ביניהם, הלא שניהם ספק הן, ומה בצע לפטור אחרונות ולחייב ראשונות:

וממילא מיושב קו' הט"א, דכ"ז שייך לענין מקרא מגלה דפטור בט"ו כיון דספק הוא אין חיוב עליו ולא גרע מאונס דיצא אם קורא בי"ד ולכן יפטור בט"ו דסד"ר להקל, משא"כ לענין מלאכה ונטיעה בפורים ודאי אם ממוקפים הוא אסור לנטוע בט"ו, ואם פרזי הוא אסור בי"ד, ובמה שקורא המגלה מקודם לא מעלה ולא מוריד לענין מלאכה ונטיעה כלל ואף באונס וקורא קודם זמנו מיהת במלאכה אסורה בזמנו, ודמי לכוסות דאסור בשתיהן דבמה דלא עשה מלאכה בי"ד לא יצא יד"ח אם ממוקפים הוא ושפיר אסור בשניהם מן הדין משא"כ קריאת המגלה אף אם הוא ממוקפין יצא בזמן מוקדם כמו בחל בשבת ומפרש בים ושפיר קורא בי"ד ולא בט"ו, וז"ב:*

ומה שהביא קו' הדרוש וחידוש על דברי הר"ן הנ"ל בכוסות דא"כ מנודה דתרתי בעיא דלא איפשיטא נינהו וחד ודאי אסור מכח האבעי' [ע' מ"ק (דט"ו ב') ברחיצה ונעילת הסנדל] א"כ למה פסק הרי"ף לקולא ניזל בתרוויי' לחומרא, הנה באמת אף בלי דברי הר"ן ק' איך פסק בתרווי' להקל הא אפשר שבפעם אחת יעבור אשניהם והוי כמו כסיל בחושך הולך [ע"ש וצ"ע] ומה שנ"ל דהנדוי אינו רק מדרבנן ויכולין חז"ל להתנות שיהי' מנודה לכל דברים ולשאר דברים יהי' מותר, וכן מצינו מנודה לתלמיד אינו מנודה להרב, מנודה לעיר זאת אינו מנודה לעיר אחרת, ואף במנודה מחמת איסור דמנודה לכל, מ"מ אם התנו להתיר' באיזה דבר יוכלו להתנות, רק בסתמא אסור לכל ובכל הדברים, וע"ז בעי בגמ' חד דאסור, מיהת השתא דלא איפשטא והוי ספק להקל, וחזינן בכל מילי דרבנן הולכין להקל א"כ, כיון דידעו חכמים דאנן מסופקין בדינא מסתמא ירצו להטות להקל והוי כהתנו שיהי' שניהם להקל, וע"ז אין סתירה דבכחם להתנות להקל, ונהי דאם הי'

נפשט היו הב"ד מסכימים לאסור, אבל כיון דספק הוא וסד"ר לקולא, המנדים מסכימים שיהי' מותר באותן הדברים, וכחם להתיר שלהם כי מנודה אינו רק לפי רצון חכמים* [במקומות שיש אפשריות בידם מטעם הממשלה ודינים אלו נוהג שם] וז"פ, ישמח בימי הפור כנפשו ונפש הטרוד מאד:

ידידו דו"ש

סימן מז

שאלה. איש הדר בכפר ואין לו למי לשלוח מנות כ"א לאחותו האלמנה הדרה שמה מה יעשה ומה תעשה אחותו בקיום מצות משלוח מנות, ומתנות לאביונים יוכל להניח אצלו לתת לעניים אחר הפורים.

תשובה. השבו"י (ח"א סי' מ"א) תי' לקו' הפר"ח אמ"ש הרמ"א (סי' תרצ"ה) דאשה חייבת במשלוח מנות דהא איש כתיב, דמש"ה כתיב איש משום דסיפק בידו לעשות וכמו שאמרו בקדושין (דל"א) איש אמו ואביו תיראו יכול אשה לא ת"ל תיראו א"כ למה נאמר איש, איש סיפק בידו לעשות אשה אין סיפק בידה לעשות, ואין קו' מזה, ושפיר חייבת גם אשה במשלמ"נ, ותמה עליו בברכ"י דהא שם איכא רבויא דתיראו הא כאן דליכא רבוי ודאי אין אשה בכלל, ותו דתוס' בקדושין כ' דאף דבזמן התורה לא הי' מע"י לבעל מ"מ אינה בבית אבי' רק בבית בעלה, וא"כ ה"נ בימי מרדכי ואסתר לא הי' עדיין תקנת מע"י לבעל א"כ ל"ש אין סיפק בידה לעשות עכ"ד. והנני מוסיף להפליא דבשלמא התם ודאי אין סיפק בידי' לעשות נגד רצון בעלה לשמוע בכל אשר יצוה עלי' אבי' אבל כאן אם מחוייבת לשלוח מנות ודאי מחוייב הבעל לתת לה, מ"ד אקרבנות נזירות וזבה ויולדת דמחוייב הבעל לתת לה כמבואר בנזיר (דכ"ד) א"כ כיון דמצוה רמיא עלי' לשלוח מנות מחוייב הבעל לתת לה, ולכ"נ דהטו"ז (סי' תרפ"ז) כ' דקריאת מגילה הוי דברי קבלה דכד"ת דמי ע"ש, ותוס' מגלה (ד"ד א' ד"ה שאף] הקשו דלמ"ל קרא לחייב נשים באכילת מצה הא גם הם היו באותו הנס, ותי' דז"א אלא בדרבנן, וכ"כ הגאון טור"א (ד"ב) דלכן אין הנשים מוציאות אנשים בקריאת מגלה משום דאנשים מחוייבים ברוה"ק ונשים רק מדרבנן ע"ש, ולפ"ז י"ל דבאמת מדברי קבלה נשים, אימעוטי ממצות משלמ"נ דאיש כתיב רק מדרבנן מחוייבת לפי שאף הן היו באותו הנס ושפיר פסק הרמ"א דחייבת במשלמ"נ והיינו מדרבנן אף דמרדכי ואסתר לא חייבו אותן ול"ק קו' הפר"ח:

(**ולפמ"ש** בתשו' אחרת [ע' לעיל סי' מ"ה] דלהכי נקט קרא משלוח מנות לומר דיוצא ע"י שליח וסמכינן אחשע"ש דבדרבנן לכ"ע סמכינן אחזקה זו יעו"ש, א"כ י"ל דנקט

איש לרבותא ל"מ אשה דאינו אלא מדרבנן לגמרי משום דאף הן היו באותו הנס דודאי סמכינן אחשע"ש, אלא אפי' איש דמדברי קבלה חייב ה"א דל"ס אחשע"ש קמ"ל דמ"מ סמכינן אחשע"ש גם בדברי קבלה):

אבל ק' למ"ל קרא איש למעוטי אשה (לדברי הפר"ח) ת"ל דהוי מ"ע שהזז"ג ואי דהוי ס"ד דלפי שגם הן היו באותו הנס הא ז"א אלא מדרבנן ומדרבנן באמת מחוייבות, ולמעט שמדברי קבלה אינן מחוייבות למ"ל קרא הא הוי מ"ע שהזז"ג [ע' רש"י ותוס' ברכות (ד"כ ריש ע"ב) ובראש יוסף שם] וע"כ צ"ל דלא כמ"ש הט"א רק דגם מדברי קבלה נשים חייבות, והא דאינן מוציאות אנשים ה"ט כיון דנשים בשמיעה חייבות ולא בקריאה כמ"ש תוס' מגלה (ד"ד א' ד"ה נשים) וא"כ הדרא קו' הפר"ח לדוכתי' ולכ"נ ליישב דהנה התוס' בעירובין (דל"ב א') כ' דהא דחשע"ש לר"ש ה"ד באם השליח חושש שאם לא יעשה שליחותו יוכשל המשלח בעברה, אבל אי ליכא מכשול להמשלח מודה ר"ש דל"א חשע"ש, והנה הטור כ' דמשלמ"נ לכל הפחות לאדם אחד משמע דמצד שמחה החיוב לשלוח להרבה בנ"א, א"כ י"ל דל"ש חשע"ש כיון דהשליח חושב דמסתמא ישלח עוד לבנ"א כאשר המצוה לכתחלה, וא"כ גם אם לא יעשה שליחותו לא יוכשל המשלח בביטול המצוה דיהי' יוצא המצוה במשלמ"נ לאיש אחד א"כ ל"ס אחשע"ש, אמנם כ"ז באיש, אבל באשה דאין סיפק בידה כי אין לה מה לשלוח, רק לפמ"ש לעיל הבעל מחויב ליתן לה לשלוח כמו שהביא קרבנותי' ומתנאי כתובה שנכנס בכל חיובים עבורה, א"כ ודאי אינו מחויב רק לאדם אחר, אבל לא להרבה בנ"א דאינו מעיקר המצוה, וא"כ באשה פשיטא דסמכינן אחשע"ש, דהשליח חושש שלא תכשל בביטול מצוה ע"י שהוא לא יעשה שליחותו, אבל באיש דסיפק בידו להרבות לבנ"א הי' הסברא ל"ס אחשע"ש דהשליח סבור דישלח להרבה בנ"א, א"כ י"ל דקמ"ל קרא דמשלוח מנות איש לרעהו דיוצא ע"י שליח וסומך אחשע"ש דהשליח יקיים הבטחתו דיחוש אולי לא ישלח עוד לאדם אחר, אבל אי הוי נקט קרא סתמא משלוח מנות לרעהו הו"א דוקא באשה סגי ע"י שליח ולא באיש. ובהכי ניחא קו' הברכ"י דמנ"ל להרמב"ם וטור דהמצוה להרבות במנות להרבה בנ"א, ולפ"ז ניחא דאיתימא דהמצוה הוא רק לאדם אחר גם לכתחלה, א"כ למה השמיענו הכתוב איש הא אין כאן רבותא יותר באיש מבאשה אע"כ דבאיש לכתחלה יש להרבות, ומזה למד הרמ"א דגם אשה חייבת, דא"ת דוקא איש ולא אשה, א"כ מנלי' להטור דמצוה היא להרבות לבנ"א, אע"כ דאשה נמי חייבת, וא"כ מדנקט קרא איש לרבותא דסגי בשליחות אי משום דהשליח חושש שמא, לא ישלח עוד לאיש אחר, או בדרבנן סמכינן אחשע"ש אף דליכא מכשול להמשלח וכמו שהארכנו בזה בתשו'

במק"א [לעיל שם] ומזה סעד למש"ש דיצא להרמ"א דמהני אם א"ר המקבל לקבל או אם מחל לו, דאל"כ הוי אין ביד השליח דתלוי באחרים ול"א חשע"ש כמ"ש המל"מ פ"ג דבכורות ע"ש [וע' לקמן סי' מ"ט].

מיהת אחר שהעלינו דאשה מחויבת א"כ בנ"ד תשלח אחותו לאחי' והוא ישלח לה, כיון דהטעם דאיש לא ישלח לאשה מבואר בש"ע משום חשש סבלונות, א"כ באחותו דאין קדושין תופסין באחותו ואדם יודע דאין קדושין תופסין באחותו [ב"מ דט"ו ב'] ליכא חששא ויוכל לשלוח לה, ובכה"ג יצאו כי הא דמחלפי סעודתיי' להדדי [מגלה ד"ז ב'] אמנם השבו"י שם דחה דברי הרמ"א דאם מחשש סבלונות למה לא תשלח אשה לאיש, ובאמת לק"מ דגם בנתינת אשה מצינו קדושין באדם חשוב [קדושין ד"ז א'] א"כ שייך ג"כ חששא זו, אבל גוף הטעם דחוק ולא נראה להרב שבו"י, וכ' הוא הטעם דאסור מאיש לאשה ומאשה לאיש משום חבה, ואולם גם מטעם זה יש להתיר בנ"ד לשלוח לאחותו כהא דעולא דהוי מנשק לאחוותי' בפ"ק דשבת [די"ג א']. אבל יש לפקפק כיון דכתיב איש לרעהו משמע ולא לאשה דכה"ג מצינו בקרא [שמות י"א ב'] וישאלו איש מאת רעהו ואשה מאת רעותה משמע דרעהו היינו איש כמותו, א"כ י"ל דמה"ט אין לשלוח רק איש לאיש, ואשה לאשה, ויש להעמיס בכוונת הרמ"א שכ' הטעם משום סבלונות כוונתו כיון דאין דרך בכל השנה שישלח איש לאשה משום סבלונות, וא"כ ממילא אין דרך ג"כ שתשלח אשה לאיש ע"ד שאמרו בנדרים [דכ"ר א'] לאו כלבא אנא דאתהניא מינך ואת לא מתהנית מנאי, א"כ כיון דלאו אורחא לשלוח זל"ז א"כ מסתמא הקפיד הכתוב שלא ישלחו זל"ז, וכדרך בכל השנה ששולחין איש לרעהו ידידים ואוהבים, וא"כ אפשר דבאחותו נמי אין לשלוח, ועכ"פ מיושב קו' הפר"ח דלהכי כתיב איש לרעהו דקפיד דוקא איש לאיש. וגם אם נימא בטעם הרמ"א משום דלא פלוג עשו שלא תשלח אשה לאיש אטו איש לאשה, וא"כ ה"ה דלא חילקו בין קרובות לשאר נשים, ודא צריכא רבה, אבל מעהד"ח נ"ל דיוצא בזה דבש"ע רק אלכתחלה נאמר:

ולדעתי קו' הפר"ח לק"מ דלהכי כתיב איש לרעהו דאי הוי כתיב מנות לרעהו הו"א כיון דמנות לשון רבים קאי ארעהו דעלמא דחייב לשלוח להרבה בנ"א לכ"א מנה אחת וכדוגמא שמצינו לחז"ל מאי בוגרות בוגרות דעלמא [קדושין דנ"א ב'] והאמת דחייב לשלוח ב' מנות להכי כתיב איש לרעהו דנשמע מזה דכל איש לרעהו ישלח מנות שתים וז"נ וברור ובזה יתיישב לן קו' הפר"ח אהא דמתנות לאביונים ב' מתנות לב' בנ"א, אמאי לא נימא ב' מתנות לכל אביון דהוו שתים שהן ארבע וכההיא דאמרינן ביומא יכול יתן שנים על זה ושנים על זה ע"ש ולדברינו ניחא שע כיון דלא כתיב איש במתנות י"ל מתנות

דעלמא דהיינו שכ"א מישראל יתן מתנה, רק למ"ל למכתב לאביונים לכתוב לאביון וא"ל אביונים דעלמא, א"כ יקשה למ"ל איש במנות לכתוב משלוח מנות לרעהו ולא נטעה דקאי מנות לרעהו דעלמא, דא"כ יקשה אמאי במתנות כתיב לאביונים לשון רבים ובמנות לשון יחיד דבתרוייי' הפי' דעלמא, אע"כ מדכתיב איש גבי מנות הוא משום דאי לא הוי כתיב איש הו"א דקאי אדעלמא, ורק לריע אחד יתן כ"א מנה אחת, ומנות דעלמא, ובמתנות כתיב לאביונים לשון רבים דצריך ליתן לב' אביונים, לכן איצטריך איש גבי מנות דכ"א מחויב לשלוח לרעהו ב' מנות, וא"כ מדלא כתיב גם במתנות איש לאביונים מוכח דכ"א צריך ליתן לאביונים רק מתנה אחת לכל אביון ולא שתים דאל"כ ומתנות איש לאביונים מבע"ל למכתב כמו גבי מנות איש לרעהו וזה נכון ודו"ק, ומזה מוכח דאשה חייבת במשלמ"נ דאל"כ יקשה קו' הפר"ח לדוכתי' דלמא סגי בב' מתנות לב' אביונים, וא"ל הראי' מדלא כתיב איש כמו גבי מנות ז"א דהא גבי מנות צריך איש למעט אשה, וע"כ דאשה חייבת ואיש אתי להורות דכל איש מחויב לשלוח לרעהו ב' מנות ושפיר ראי' מדלא כתיב איש במתנות לאביונים דאין החיוב ב' מתנות לכל אביון רק לאביונים וכנ"ל ודו"ק ושפיר פסק הרמ"א דגם אשה מחוייבת:

ובאמת הרבה מקראות דנאמר בהם איש ולא מיעטו חז"ל נשים כמו בדיני שומרין דנאמר בהן איש, ובור כי יפתח איש בור, ומיעטו חז"ל איש בור ולא שור בור, איש אחד ולא שנים [עב"ק י"ט ב' ונ"א א'] וכי יכה איש את עבדו, ולא מצינו לחז"ל שהצריכו רבוי לרבות אשה כי הם ידעו צחות הלשון וידעו בקבלה איזה איש אתי למעט אשה, ואין אתנו יודע עד מה וכבר כ' המזרחי אהא שכ' רש"י בפ' משפטים כמה כתובים נאמרו בפ' רוצחים דחז"ל דרשו כפי הקבלה וידעו לדרוש ואנחנו לא נבין ע"ש והכלל דכל היכי דלא מצינו בגמ' שמיעטו אשה בפי' אין בכוחינו למעט או לרבות, ולכן כיון דלא מצינו שמיעטו אשה ממנות מסברא חייבין שגם הן היו באותו הנס ושפיר פסק הרמ"א, ובל"ז י"ל דהני כללי דאיש ולא אשה רק בתורה נאמר ולא בנביאים וכתובים כמו שאין דורשין י"ג מדות רק בתורה ולכן אין לזוז מפסק הרמ"א:

והנלע"ד כתבתי.

סימן מח

ב"ה יום ה' י"א אד"ש תרל"ב לפ"ק לאסק

לכבוד ידידי הרב הה"ג החריף מו' מנחם נחום נ"י אבד"ק סאכטשוב

המנה קבלתי ומחירו אשיב לו להשתעשע בדבריו וזה החלי:

מה דפתח כ"ת על דברי הר"ן שהקשה אהא דרב אמר דכהנים מבטלין מעבודתן דהא תוס' הקשו דיקראו אח"כ ורק משום פרסומי ניסא, והא בזמנה ביחיד אף לכתחלה לדעת רש"י והרז"ה וכ' כבודו דאפשר לומר כגון שחל פורים בשבת בני החריף מ' צא"י נ"י [וכעת הגאבד"ק לאסק שליט"א] אמר כי באמת ל"ק כיון דמשפחה ומשפחה אתיא דכהנים מבטלין מעבודתן והא דבשבת נדחה פורים הוא תקנה שאחר אנשי כנה"ג כמ"ש רש"י (בדף ה') א"כ משפחה ומשפחה למאי אתיא דהא בימי כנה"ג לא הי' נדחה פורים ולא משכחת אז שלא בזמנה, ויפה אמר. ועפי"ז אמרתי לישב קושית הר"ן דהנה מה חילק בין בזמנה לשלא בזמנה עכצ"ל דבזמנה הוי פרסום נס יותר ולא בעי עשרה, והנה אינו מובן דאי הי' תלוי בקריאת רוב העולם, א"כ היאך מדמה פורים שנדחה לע"ש לבני כפרים דשם בכפרים הוי רק מיעוט לכן בעשרה משא"כ בע"ש וכבר עמד הכנ"י בתשו', ולכן נראה דרש"י סובר דהואיל ושמחה ומשתה א"נ אלא בזמניהן לכן הוי פרסום נס יותר בזמנה כיון דהוי משתה ושמחה, ואף דביום קריאת מגלה לכפרים ה גובין בו ביום, א"מ כיון דאין עושים משתה ושמחה הוי שלא בזמנה, ה"נ בפורים שחל בע"ש ודאי דא"נ משתה ושמחה, ואדרבה איתא בירושלמי סעודת פורים שחל בשבת דמאחרין ולא מקדימין דאכתי לא מטי זמן חיוב א"כ שוה לבני הכפרים, ולפ"ז נ"ל לחדש דקודם שתקנו שלא ידחה שבת והי' קורין בפורים שחל להיות בשבת דמאחרין ליום א' כמ"ש בירושלמי דשמחתו תלוי' בב"ד בעינן והובא הדין בש"ע א"כ בשבת א"נ משתה ושמחה בט"ו שחל בשבת כלל רק למחרתו יום א', א"כ הדר כשחל בשבת בזמנה הוי כשלא בזמנה כיון דאין משתה ושמחה ניכר בשבת, א"כ הדין בשבת כשלא בזמנה דבעי עשרה, וממילא מיושב קו' הר"ן דמשכחת משפחה ומשפחה כשחל בשבת וקורין בשבת דבעי עשרה:

ומ"ש כבודו דאי הי' בשבת ונדחה הוי שלא בזמנה, א"כ הו"ל להקשות בגמ' דרב אדרב דאמר פורים בע"ש זמנם והוי עדיפא, דאלו מכפרים לחל בשבת ל"ד כ"כ דבני כפרים הם מיעוט עולם משא"כ בני עיירות, זה אינו ראי' דהא ירושלים מוקפת חומה, והעבודה אינה רק בירושלים, וא"כ דלמא סובר רב כהנך תנאי דט"ו בשבת מוקפין נדחו ליום כניסה, א"כ איכא לחלק בין שלא בזמנה דעיירות לשלא בזמנה דמוקפין, ומה יועיל בזה דרב אדרב דאמר מבטלין עבודתן, דהא מוקפין הוי מיעוט עולם לכן בעי עשרה משא"כ בע"ש בי"ד שחל בשבת דעיירות רובא אלא ודאי אינו, דבגמ' ידעו דאין לחלק:

ובעיקר הקו' דהאיך מדמה שלא בזמנם דכפרים לפורים שחל בשבת דשם תקנו הזמן כן לכולם, ובאמת הר"ן כ' דהכי מוכח בגמ' דשלא בזמנה קאי אי"ד שחל בשבת וע' תשו'

כנ"י, ונ"ל בדרך חדוד דהנה מ"ט דרב חש לדרב אסי אחר שפסק דקורין לכתחלה למה חש לדר"א, רק המרדכי הקשה דנעשה מספיקא י"ד וט"ו ותי' דולא יעבור וע' טו"ז שכ' דהא יוצאין ביום י"ג, ולכאו' ק' נהי דאין לעשות בט"ו הואיל וכבר יצא ועובר משום ולא יעבור, מיהת דלמא לאו י"ד אלא י"ג הוי א"כ הוי שלא בזמנה ומספיקא לבעי עשרה ואמאי לא עבדו תקנתא מספיקא דלבעי עשרה, אמנם נ"ל דכיון דפורים שחל בשבת ל"ב עשרה בע"ש כיון דכולם קורין בי"ד הוי כזמנם, א"כ גם בי"ד לדידן אף אם הוי י"ג מ"מ כיון דלמחרתו לא נקרא משום ולא יעבור א"כ לא גרע מאלו חל פורים מחר ונדחה להיום מה לי שנדחה משום שבת מ"ל שנדחה משום חשש ולא יעבור לכן שפיר קורין בזמנה [ביחיד[וא"כ שפיר כ"ז אי פורים שחל בע"ש הוי כזמנה, אבל אי נימא דפורים שחל בע"ש הוי כשלא בזמנה א"כ לדידן משום ספיקא דיומא ראוי שיהי' קורין בעשרה, ולכן רב שהי' בבבל חש להא דרב אסי דלמא ב"ד עיברו חדש שלפניו והיום יום י"ג קרי בעשרה, אבל בא"י שיודעין שכתקנה הוא וכן לדידן דבקיאין בקביעא דירחא וליכא למיחש כלל שפיר קורין ביחיד, ולפ"ז כיון דרב לא חש רק משום ספיקא דיומא, א"כ שפיר פריך כיון דפורים שחל בע"ש ע"ש זמנם דביחיד, א"כ ל"ש ספיקא דיומא דהא האידנא הוי כמו פורים שחל בשבת דהואיל ומחר אין לקרות משום דולא יעבור א"כ הוי היום זמנם וא"כ למה חש רב לדר"א כלל, ומשני דבאמת פורים שחל בע"ש ג"כ קורין בעשרה, ושפיר חש רב לדר"א, ול"ק קו' הכנ"י כלל, ובזה ניחא הא דקשה כיון דרב חש והי' ירא שמא כר"א איך אמר קורין לכתחלה ביחיד, בשלמא לפי' הרי"ף בדרב אסי דבדיעבד לא יצא אמר רב דקורין ביחיד היכי שאין לו, אבל לכתחלה כשיוכל מחויב, אבל רש"י דל"פ כן ק"ק, ולפ"ז ניחא דהיכי דבקי בקביעא דירחא אף לכתחלה קורין ביחיד, משא"כ עובדא דרב בבבל, ובימיו היו מקדשין עפ"י ראי', דאפי' בימי רבא היו מקדשין כמבואר בר"ה ספ"ק, א"כ שפיר חש לדר"א מטעם ספיקא דיומא:

ומ"ש כ"ת דרש"י ע"כ ל"ל דמצוה מן המובחר בעשרה דאל"כ מהו שפי' דחש רב להא דר"א דחזר אחר עשרה וקבצן דלמא למצמה"מ אין ראי', דפשיטא דמצוה מה"מ בקבוץ עם משום ברוב עם הדרת מלך, דלכ"ע אף לר"א סגי בעשרה והא ישראל במעמדם, היו הרבה יותר, מעשרה דהיו קורין בתורה ובערכין (די"ג ב') אין פוחתין מי"ב לוים בדוכן וא"כ הי' יותר מעשרה ומדוע יבטלו ממעמדם ומדוכנם] אע"כ דרק למצוה מה"מ, והא דפרש"י שחזר אחר עשרה וקבצן כבר כ' הר"ן דלכנס ולטרוח אין מצוה כלל רק ליילך איכא מצוה, ועוד אפ"ל עפמ"ש תוס' בסוטה (דל"ט א') דהיכא דאיכא עשרה בגדולה וש"ץ עמהם ואחד בגדולה כיוצא בה דמתוך שמוציא בני הגדולה מהני לצרף גם זה

שבאחרת אבל היכי דצריך לצרפינהו ודאי לא מצטרף, והנה ודאי אם מגלה ביחיד אם הוא בגדולה ושאר העם באחרת איכא ברוב עם, נהי דאין מכונסין מ"מ כיון דהוא מוציא היחיד כן מהני להוציא השאר ואיכא ברוב עם משא"כ אי המצוה בעשרה בעינן שיהיו מכונסין כאחד, וראי' מבעה"מ שהקשה דאמאי לא חשיב מתניתין דאין קורין פחות מעשרה, ומאי קושיא הא י"ל דנפ"מ לענין הקורא במקום אחד והם במקום אחר דבק"ש לא מהני אם לא הוי בעשרה במקום הש"ץ ובמגלה לא איכפת לן, אע"כ דבעינן מקובצים, א"כ רש"י כ' דקבצן לתוך דירה אחת מוכח דחש לדרב אסי:

וק"ל להרי"ף דלר"א דאף בדיעבד ל"י הא דר"ה (דכ"ח) הי' עובר אחורי בהכנ"ס או הי' ביתו סמוך לביהכנ"ס ושמע קול שופר או קול מגלה אם כיון לבו יצא, כיון דמחיצה מפסקת הא הוי מגלה ביחיד ולא יצא, ובשלמא לדעת הראב"ד דאם קראו בבהכנ"ס אף היחיד יוצא בביתו ניחא, אבל לשאר מפרשים ק', ואי משום דבבהכנ"ס יש רבים הא בתפלה בעינן שיהי' דוקא מראה להם פנים כמבואר באו"ח (סי' נ"ה) ובגגין ועליות לא, ועכצ"ל דמגלה יצא אף בכה"ג, א"כ מה הקשה הבעה"מ מהא דלא חשיב במתניתין בהני דאין פחות מי' דהא כאן יצא אף בעובר אחורי בהכנ"ס, וזה עדיפא, דאלו תי' הרמב"ן דשם בעינן שיהי' עשרה שלא שמעו קדיש וברכו, ז"א לדעת רש"י הובא בר"ן פ' הקורא עומד אמתני' דא"פ על שמע, דאף על יחיד בעשרה פורסין על שמע, אבל ק' מהא דביתו סמוך לבהכנ"ס או אחורי בהמ"ד א"כ ע"כ צריך לחלק בינייהו:

ובדבר מתנות לאביונים ודאי אם נתן לה דבר מאכל שתאכלנו ל"ש מה שקנתה אשה קנה בעלה, ואם נתן לה מתנה לבד דהדין הוא רק דקנתה אשה ובעלה אוכל פירות ועכ"ז כן הואיל ואיכא רווח ביתא:

ידידו דו"ש

סימן מט

שאלה. מי שרצה ליתן מתנה לעני בפורים ולא רצה לקבל אם הלה יצא ידי מתנות לאביונים או מחוייב עדיין ליתן ב' מתנות לאביונים:

תשובה הרמ"א (בסי' תרצ"ה ס"ד) כ' ואם שולח מנות לרעהו והוא א"ר לקבלם א מוחל לו יצא [וע' תרצ"ז ס"ו בהג"ה] א"כ מינה יש ללמוד במתנות לאביונים דג"כ יצא, אולם יש לחלק דדוקא במנות דמחויב לשלוח ושלח שפיר יצא אם הלה לא קיבל, משא"כ לאביונים מתנה כתיב, ובנדרים [דמ"ג א'] אמרינן דמתנה דאתיא לרשות זוכה דוקא שפיר י"ל דאם לא קיבל לא יצא וגם מחילה ל"מ מה"ט:

וראיתי להפ"ח שתמה מנין להרמ"א דאם מחל לו יצא, ולכאו' תימה אפר"ח דסותר דברי עצמו דביו"ד (סי' ס"א סקמ"ג) במתנות כהונה כ' אם מחל לו הכהן יצא ידי נתינה והשתא התם דנתינה כתיב ואפ"ה כ' דמהני מחילה מכ"ש במנות דיוצא, (הן אמת דבמחנ"א (בה' זכי' סי' ט') דחה דבריו דל"מ מחילה במת"כ כיון דלא זכה עדיין וא"כ גם בנ"ד לדעת המחנ"א ל"י, אבל אפ"ל דדוקא בתרומה ומת"כ דכ"ז שלא בא ליד כהן הוי גזל השבט, א"כ אם אין הכהן יכול למחול לפי שלא בא לידו עדיין א"י ליקח לעצמי שלא יהי' גזל בידו ומחוייב ליתן לאיזה כהן שיהי' משא"כ מתנות לאביונים דאין עליו רק חוב שחייבתו המצוה לתת ואם ל"ר לקבל מה בכך מ"מ יוצא במה שמשליך לפניו, מידי דהוי בכל חוב שחייב לחבירו דיוכל לפטור עצמו בנתינה בע"כ, וגם מקיים המצוה וכמ"ש הרשב"א בגיטין דגט אשה מהני בע"כ דיכול לפטור עצמו בע"כ ומקיים המצוה, אבל בתרומה ומת"כ כיון דל"מ מחילה דעדיין לא זכה הכהן והגם דל"ר לקבל מ"מ גוף הדבר עדיין של השבט הוא ואיך יקח הישראל לעצמו, א"כ גם לדעת המח"א י"ל בנ"ד אם העני א"ר לקבל יצא, אמנם כ"ז ליתא דגם בפריעת חוב לחבירו צריך עכ"פ לזרוק לחציו [ע' חו"מ סי' ק"כ] וא"כ אם נימא דמחילה ל"מ אם לא בא עדיין לידו א"י גם המצוה במה שרצה ליתן לו אם לא זרקו לחציו):

ומה שנראה בדעת הפר"ח הוא דבמת"כ שפיר כ' הפר"ח דמהני מחילה, מ"ד בכל תנאי דמהני אם אומר הריני כאלו התקבלתי לבד בגרושין משום דלצעורה קמכוין [ע' גיטין ע"ד ב'] אלמא דהריני כהת"ק חשוב כאלו הממון בא לידו, א"כ ה"נ במת"כ כשמוחל לו הוי כאלו קבלם והחזירם לו ושפיר יצא ידי נתינה, ואין לפקפק איך קנה התרומה בדבור לבד כיון דשל הכהן הוא [ע' ב"מ צ"ד א' ובתשו' רעק"א סי' ל"ז, ורק משום מסייע בבה"ג, וזה לכתחלה וכמ"ש הפר"ח ואכמ"ל] דז"א דתרומה ודאי עדיין אינה קנוי' להכהן והראי' דמזיק מתנות כהונה פטור חולין ק"ל ב'] רק דהתורה חייבה ליתן לכהן וכשמוחל הוי כאלו נתן והחזיר וזהו דעת הפר"ח, ומה שהקשה אמשלוח מנות כוונתו כיון דהמצוה הוא דוקא מידי דאכילה ובמעות ושאר דברים א"י יד"ח [כמבואר בש"ע סי' תרצ"ה ס"ד] א"כ גם הריני כהת"ק ל"מ ונהי דנהנה מ"מ לא עדיף ממעות דא"י יד"ח, ודוקא היכי דאין הקפידה רק על ההנאה והריווח כגון מת"כ וכגון שדי מכורה לך ע"מ שתתן ר' זוז דאין כוונתו דוקא אכסף דגם שו"כ יקח שפיר באומר הריני כה"ת הוי כאלו השיג שו"כ ומהני, משא"כ במנות שפיר תמה הפר"ח, ולפ"ז י"ל דגם הפר"ח מודה במתנות לאביונים דמהני מחילה כיון דמהני גם מעות כמ"ש בתה"ד (סי' קי"א) א"כ גם הריני כה"ת מהני וגם מחילה מהני וכמש"ל.

שוב ראיתי להקרבן נתנאל (פ"ק דמגלה) שתמה על הפר"ח דהא נלמד מהא דנדרים (דס"ג ב') הריני כה"ת וכ' הרשב"א דחשיב כאלו נטלם והחזירם לו דהפוכי מטרתי למ"ל, א"כ גם במנות מהני מחילה מה"ט ע"ש, ולפמ"ש ניחא דשם להרוחה מכוין ואם נתן לו דמים ש"ד דמ"ל הן מ"ל דמיהן ומש"ה גם הריני כה"ת מהני, משא"כ במנות דבעינן הנאת מאכל, אחרי כתבי מצאתי בברכ"י שכ' כעין זאת ע"ש:

וראי' לדברינו מהא דגיטין (דע"ד ב') דבעי בגמ' ה"ז גיטך ע"מ שתתני לי מאתים זוז וחזר ואמר לה מחולים לך מהו, תבעי לרבנן ע"כ ל"א רבנן התם אלא דלא אחלה אבל הכא הא א"ל מחולים לך, ופרש"י תבעי לרבנן דאמרי דמים לאו במקום אצטלית קיימי כו' אבל הכא הא אחלינהו והוי כאלו קבל מעות ממש דמחילה כקבלה, ויש לדקדק למה בעי במאתים זוז ולא בעי בגוונא דמתני' באצטלית ואמר מחול לך מהו, וע"כ דאי אצטלית דוקא ולא דמים לא מבעי' לי' כלל דל"מ מחילה דהרי כאהת"ק לא הוי רק כשווי אצטלית ולא אצטלית ממש, אבל ע"מ שתתן לי מאתים זוז דשו"כ ודאי הוי ככסף שפיר בעי אי מהני מחילה דהוי כאומר הריני כה"ת (ומהא דרצה למפשט מקונם שאתה נהנה לי א"א אתה נותן לבני כור חטים ל"ק דגם שם כור חטים לאו דוקא דלהרוחה קמכוין ומ"ל הן מ"ל דמיהן, רק בגמ' רצו לדמות דגל בגט במעות מהני ומשני התם לרויחי קמכוין והא לא איצטרך) א"כ מיהת הריני כאהת"ק לא הוי רק כאלו הי' לו הנאה שוה החפץ וא"כ מהני רק היכי דמהני מעות, אבל היכי שהמצוה דוקא דבר מאכל הוי כאצטלית במתני' שם דפשיטא דל"מ הריני' כאלו התקבלתי (וגם אם נאמר דבמתנה ליתן כור חטים ל"מ דמים מ"מ י"ל דשם עיקר כוונתו להרוחה שיהנה ממנו כור חטין ונהי דקפידא הוא מ"מ כשמחשיב כאלו נהנה סגי, אבל כאן דהקפידה דבר מאכל דוקא ל"י וכנ"ל) ולפ"ז במתנות לאביונים דמהני מעות שפיר י"ל דיוצא גם במחל לו וכמש"ל:

אמנם נראה דגם במתנות לאביונים ל"מ הריני כאהת"ק דהא בגמ' (שם) אמרו הלשון להרוחה קמכוין והא לא איצטרך היינו דאמדינן לדעתי' דלא קפיד בנדרו רק משום דהי' סבור שיצטרך ואם הי' יודע שלא יצטרך לא הי' מתנה כלל, וכן בכל תנאי שאדם מתנה לעשות טובה לחבירו אלו הי' יודע שאין צורך להלה לא הוי מתנה התנאי, אבל כאן ל"ש לומר כן דהא כשתיקנו לתת מתנות לאביונים לא תיקנו ליתן לאדם פרטי לומר שאם לא יצטרך יהי' פטור דהם חייבו ליתן לאביונים ואם לא יצטרך לזה א"ז אביון ומצוה עליו ליתן לאביון אחר, וה"ה במשלוח מנות חייבו ליתן למי שישמח בו ואם א"ר לקבל מה בכך, וממילא נדחה דברי הפר"ח ביו"ד לענין מת"כ דגם שם ל"מ מחילה דגם שם התורה חייבה לתת למי שירצה לקבל ואם זה א"ר יקיים המצוה בתתו לכהן אחר, והכי דייק

לישנא דגמ' והא לא איצטרך, תדע דאי כסברת הק"נ דהוי כאלו קבל וחזר ונתן לו א"כ גם בגט אמאי ל"מ מחולין לך הא אם קבל וחזר ונתן מהני, אע"כ דעיקר טעמא דכוונתו הי' אם יצטרך והא לא איצטרך ובגט דלא כוון לטובתו רק לצערה מש"ה ל"מ מחילה, וכן בין במנות בין במתנות ובמת"כ כיון דאין החיוב לאדם פרטי ל"מ הריני כאהת"ק, ומ"ש הרשב"א דהריני כה"ת הוי כקבל ממנו והחזיר לו, היינו דבא לומר דבהתנה שלא יעשה דבר ל"מ הריני כאהת"ק דל"ש כאלו לא עשה, ורק כשהתנה לעשות הוי כאלו עשה כאלו נתן והחזיר, והטעם הוא כמ"ש דלא הקפיד רק כשירצה הלה ויצטרך וכשאומר הריני כאהת"ק הוי כלא התנה כלל, משא"כ בנ"ד וכנ"ל:

אולם יש להקשות מדברי הרשב"א (הו"ד ביו"ד סי' רכ"ח סל"ט) הנשבע לחבירו לפרוע לזמן פלוני יכול להתירו שלא ע"פ חכם ולומר הכהת"ק אבל להאריך הזמן ולעמוד בחיובו א"י, אא"כ התנה שיוכל להאריכו ע"ש, ולפמ"ש דעיקר הטעם דמהני הריני כה"ת דהוי כאלו התנה שאם לא יצטרך לא נשבע, א"כ ק' דשם (ביו"ד סעיף מ"א) איתא בשם הרשב"א דהנשבע לחבירו לפרוע לז"פ ועבר הזמן עובר בכ"י על השבועה, וכ' הטו"ז משום דהוי כשני עניינים חלוקים שבועה שיפרע לו ושבועה שיפרע בזמן פ', ונהי דעבר אשבועת הזמן שבועה הב' על גוף הפרעון במקומה עומדת, וא"כ אמאי בלא התנה שיוכל להאריכו אינו יכול להאריך לו הזמן ולעמוד בחיובו נימא ג"כ דלענין שבועת הזמן הוי כאלו התנה אם לא יבקש הלה לא אפרע ולא נשבע, אבל שבועת גוף הפרעון לא אזדא לה, אע"כ דהרכה"ת הוי כאלו נתן לו והחזיר ויצא ידי השבועה לגמרי ואם מאריך לו הזמן אין כאן שבועה, וראי' לדברי הק"נ, ולכאו' הי' אפ"ל דבלא"ה דברי הרשב"א צ"ע לדעת הש"ך בחו"מ (סי' ע"ג) דנשבע לחבירו לפרוע לו חובו אם לא תבעו אינו חייב לקיים שבועתו א"כ כ"ש כשמאריך לו הזמן ולמה הוצרך לטעם הריני כהת"ק (ולדעת הט"ז שם ניחא) ועכצ"ל דהרשב"א מיירי בגוונא דנשבע רק על הזמן ובכה"ג בעבר הזמן פטור עוד משבועה וכמ"ש הט"ז ביו"ד שם, וא"כ אם לא יתבענו יפטר לגמרי מהשבועה וכשרוצה להאריך הזמן דעתו שישאר בשבועה ואם לא ישאר השבועה רוצה לתבעו שפיר אין תקנה להאריכו ולעמוד בשבועתו רק אם התנה, אבל זה דוחק, אמנם י"ל דנהי דשבועה לפרוע הוי טובת חבירו מ"מ גם טובת עצמו הוי דהא אביי ורבא סברי (בב"ב ה') דעביד אינש דפרע בגו זמני' כי היכי דלא לטרדי', ונהי דלא קיי"ל כן היינו היכי דקבע זמן בפי' מסתמא אין דעתו לפרוע קודם, אבל בסתם הלואה עבד אינש דפרע טרם שיוכל המלוה לכופו מטעם דלא לטרדי', וא"כ כשנשבע לפרוע לזמן י"ל דכוון גם טובת עצמו דנשבע לשלם לו כדי שלא יהא הלה נוגשו ולא יהי' עבד לוה (וה"ט דהט"ז בחו"מ

שם דא בלא תבעו חייב לשלם ע"ש), וא"כ מה מהני הארכת זמן אולי נשבע לטובת עצמו וא"ר שירויח לו הזמן, ולכן צריך שיאמר בפי' הריני כאהת"ק ואז יצא ידי שבועה גם מה שנוגע לטובתו אבל הריני כאהת"ק ואז יצא ידי שבועה גם מה שנוגע לטובתו אבל הארכת הזמן שפיר ל"מ:

אכן לפ"ז ק' דברי מרן הב"י (ביו"ד שם) שכ' שאין תקנה רק שיאמר הריני כאהת"ק על תנאי שישבע על זמן אחר דאל"ה שמא לא ירצה לשבע, ולא נתן עצה שיאמר הרכאהת"ק על תנאי שתשלם לי בז"פ ואם לא ישלם יעבור על השבועה דמת למפרע, ועכצ"ל דכוונת הב"י דכה"ג אסור שמא לא ישלם דבתנאי לא מזדהר כמו בקונם עיני בשינה היום אם אישן למחר דאסור לישן היום [בנדרים די"ד ב'], ולפמ"ש שהארכת ל"מ משום שעיקר שבועתו הוא ג"כ לטובת עצמו שלא יטרד א"כ אם אמר הרכאהת"ק מ"מ עדיין איך יצא ידי שבועתו הא עדיין יטרידנו בפרעון כיון שהתנה ע"מ שתשבע לי לשלם לז"פ ובאמת הרשב"א כ' סתם שאין עצה כלל להאריך הזמן ולעמוד בחיובו ולא כ' עצת הב"י משמע דסובר כדברינו, אמנם הב"י ע"כ לא ס"ל כמ"ש רק דעיקר השבועה לטובת המלוה וא"כ יקשה מדוע ל"מ הרכאהת"ק לשבועת הזמן לבד כנ"ל, וצ"ל דהב"י מפרש כפי' הראשון שכ' דנשבע רק שבועה אחת על הזמן לבד א"כ כשמאריך לו אין תקנה שיעמוד בשבועתו רק כשמתנה תנאי ע"מ שישבע לו כמ"ש הב"י, וע' ריטב"א גיטין (שם) משמע בהארכת הזמן פטור כ"ז שהאריך לו ואח"כ עובר אשבועתו הקדומה דלא כהרשב"א וצ"ע:

אמנם גם אם נאמר דלא כמ"ש רק כדעת הק"נ דהרכאהת"ק הוי כאלו נתן וחזר ולקחו ממנו, מ"מ נראה דזהו מועיל רק היכי שהוא בעצמו חייב א"ע בתנאי ובשבועה, אבל מה שחייבתו התורה או החכמים ל"מ, דאל"כ יהי' כהן אחד יוכל למחול לכל העולם המתנות כהונה ויפקיע דין כל הכהנים, ונהי דאסור משום מסייע בביהג"ר מ"מ אין סברא כלל שכהן א' יוכל למחול מטעם הריני כהת"ק, וע"כ הטעם כיון דתוה"ק חייבה ליתן להשבט ולא לכהן פרטי כ"ז שלא קיבל ממש לא חשיב אמירתו כקבלה, ועוד נהי דמהני כאהת"ק היינו דוקא במה שתלוי בדעת הנודר או המתנה התנאי, אבל מה שגזרה התורה ל"א כן, וטעם הרמ"א במשלוח מנות כיון ששלח והלה ל"ר לקבל יצא ידי מצות משלות מנות, אבל מתנות לאביונים דכתיב לשון מתנה בעינן דאתי לרשות זוכה וא"כ ל"מ הריני כאהת"ק, תדע דהרמ"א כ' ואם שולח מנות לרעהו והוא א"ר לקבלם או מוחל יצא מבואר דאם א"ר לקבל אף אם לא מחל יצא ובכה"ג ל"ש טעמו דהרב ק"נ, אע"כ הואיל דכתיב לשון משלוח יוצא בשלחו לבד משא"כ מתנות לאביונים ומת"כ:

וראי' לזה מקדושין (ד"ז א') עגל זה לפדיון בני בנו פדוי ופריך אי דלא שוי כל כמיני' ומסקינן גברא רבא דבעי סודרא יכול לומר לדידי שויא ע"ש ואם איתא דמחילה מהני אמאי דוקא גברא רבא גם אינש אחרינא אם אומר לדידי שוה לי מוחל לו השאר, וע"כ דמחילה ל"מ כיון דלא מיפקד דוקא ליתן לכהן זה כל כמה דלא לקח כל הפדיון א"י למחול, ונהי דהרמב"ם פסק דגם איש שאינו גברא רבא יכול לומר לדידי שוה הנה כבר תמה עליו הר"ן בקידושין שם. וטעם הר"מ נראה דסובר דקו' הגמ' כל כמיני' היינו דאסור לעשות כן משום דהוי כמסייע בביה"ג אבל מיהת פדוי, משא"כ ר"כ דהוי גברא רבא לא נראה כמסייע דלדידי' באמת שוה, ומ"מ דוקא באומר לדידי שוה אבל למחול לגמרי גם הרמב"ם מודה דל"מ:

עוד ראי' ממ"ש תוס' כתובות (ד"ל ב') דבאוכל תרומה אם רצה כהן למחול א"י ואפי' אוכל תרומת עצמו משלם קרן לעצמו וחומש לכהן הואיל וכפרה היא עכ"ד פי' דאלו מטעם גזלה הי' מחוייב ליתן לאותו כהן שגזלו וא"כ הי' יכול למחול, אבל כיון שתרומת עצמו נמי משלם לכהן משום כפרה מש"ה אין הכהן יכול למחול, ואם נאמר דיכול לומר הריני כאהת"ק אמאי לא יוכל למחול דהוי כאלו קבל וקיים המצוה, אע"כ כיון דהתורה חייבה ליתן לכהן ול"ד לכהן שגזל, וגם אם אכל מכהן ששמו ראובן ומשלם לכהן שמעון יצא יד"ח כפרה שחייבתו תורה ורק הקרן משלם לראובן לכן מחילת ראובן על החומש ל"מ דל"ש הריני כאהת"ק שזה א"י יד"ח כפרה במה שקבל הוא דאינו מיוחד לו דוקא או מטעם שהתירה חייבתו וא"כ ל"ש הריני כאהת"ק, הרי מבואר דאם הכהן קבל התרומה והחזיר לישראל יצא ומחילה ל"מ וה"ה הריני כאהת"ק וכמו כן בנ"ד, ועתוס' ב"ק (דמ"ג ד"ה מאי) שכ' דאי כופרא כפרה א"י למחול משא"כ אי דמים יכולין למחול, ושם הכופר הוא ליורשים דוקא ואפ"ה א"י למחול והוא לכאו' שלא כדברינו. אבל באמת הוא הדבר אשר דברנו דבאמת טעמא בעי אמאי ל"מ מטעם הריני כה"ת, אע"כ דמה שחייבתו תורה לעשות מצוה או כפרה ל"מ מחילה וכמ"ש. וגם אם נרצה לחלק דכפרה שאני (וע' ב"ק דק"ט דשו"ט בגזל הגר אי יכול למחול ע"ש) מ"מ מהא שכ' לעיל מעגל זה לפדיון מוכח דל"מ מחילה אי מטעם שאינו מבורר למי אי מטעם דהיכי שנתחייב ליתן משום כפרה או מצוה לא חייבתו תורה בשביל טובת המקבל רק בשביל הנותן שחפץ הקב"ה לזכות את ישראל והרבה להם תומ"צ מש"ה ל"מ אמירת הריני כאהת"ק. והי' אפ"ל לכאו' עוד ראי' לדברינו, דאי כמ"ש הק"נ דמש"ה מהני מחילה במשלוח מנות משום דהוי כלקח והחזיר ומטעם הריני כאהת"ק, א"כ הי' ראוי ששניהם יצאו יד"ח הראשון במה שנתן לשני דחשיב כאלו קבל והשני לפי שהחזיר דאמירתו הריני נחשב כאלו קבל והחזיר,

וא"כ יקשה מהא דאב"א ורחב"א מחלפי סעודתיי' אהדדי (במגילה ד"ז ב') שפי' הר"ן שלא הי' לאחד מהן לשלוח ולשייר לעצמו ולמ"ל כולי האי ישלח א' לחבירו והלה ימחול לו ויהי כאלו קבל וחזר ונתן לו דשניהם יצאו, אע"כ דבזה ל"י יד"ח רק א' והי' צריך לשלוח לו בחזרה כדי שגם הוא יצא יד"ח והריני כאהת"ק ל"מ וכמש"ל ומש"ה החליפו זל"ז, אבל יש לדחות דבלא"ה הי' יכול לשלוח חזרה המנה ששלח אליו אחר שקבלה דבכה"ג בוודאי מועיל ע' לח"מ (ה' מגלה פ"ב הי"ד) שכ' שכן היו עושין לפי פרש"י] וע"כ דבשביל חבה החליפו זע"ז וא"כ ל"ק שימחלו וז"פ:

ומ"מ מחוורתא דדעת הרמ"א דדוקא במשלוח מנות כיון דשינה הכ' בלשון משלוח, ובאמת יוצא אף אם נותן בעצמו, ואמאי לא כתיב לשון נתינה כמו במתנות לאביונים, דהא מחלפי סעודתיי' משמע בעצמם [ע' לח"מ שם, ובד"מ תרצ"ה ז'] ועוד דמי איכא מידי דאיהו לא מצי עביד ושליח משוי [אפ"ל מהא לא אריא דאי שילוח דוקא כן היא המצוה ולק"מ] וא"כ למה במתנה לאביונים, דמהני גם ע"י שליח (דבכל התורה שלוחו ש"א כמותו, ועוד דהא מצינו פ"ק דמגילה (שם) קיימת בנו מתנות לאביונים אף דשלח לו ע"י שליח), כתיב לשון מתנה ובמנות כתיב לשון שליחות, ע"כ להורות דיצא במה ששלח אף אם הוא לא קבל משא"כ מתנות לאביונים בעינן שיזכה המקבל כמו בכל מתנה דבעינן אתי לרשות זוכה וכמש"ל:

תו נ"ל דמשלוח מנות סתם כתיב ומשמע גם אם אינו עומד ורואהו אם הלה קבל ואף אם לא ידע אם עשה שליחותו דחזקה שע"ש דסתם שליח מיירי דאינו עומד ורואה, דבעירובין (דל"א ב') פריך דלמא לא עבד ומוקי בעומד ורואהו, משמע דסתמא אינו עומד ורואה וא"ת דאם א"ר לקבל לא יצא, א"כ ל"ש חזקה שליח עושה שליחותו כיון דתליא בדעת אחרים וכמ"ש המל"מ בה' בכורות, אע"כ דיצא אף אם א"ר לקבל ומזה למד הרמ"א דינו [וע"ל סי' מ"ה וסי' מ"ז] לכן נ"ל דדוקא במשלוח מנות יצא, אבל במתנות לאביונים אם העני לא קבל לא יצא ומחוייב ליתן לעני אחר שיקבל:

הנלע"ד כתבתי.

סימן נ

להרב מו' **מנחם נחום** ג"ב נ"י

בדבר קושייתו אהא שכ' תוס' ביבמות (די"ד א' ד"ה כי אמרינן] דבן כרך א"מ את בן העיר הא כל הברכות אעפ"י שיצא מוציא פרש"י בר"ה (דכ"ט) לפי שכל ישראל ערבין א"כ למה בן כרך א"מ בן עיר, ודוחק לומר דדוקא היכי שדיניהם שוין עכ"ד:

הנה ודאי בשלמא היכא דמחויב בדבר רק שנפטר מחיובו ע"י שיצא כבר שפיר כיון שלא נפטר עדיין מחיוב הערבות נקרא מחויב בדבר ומוציא, אבל בן כרך כיון שלעצמו אינו מוציא [בי"ד] ומחויב לקרות ביום מחר איך יוציא אחרים בי"ד הא לא עדיף השומע מהקורא ואם הקורא לא נפטר בקריאתו זה איך יפטר השומע:

עי"ל לפ"מ שראיתי נהט"ח שהקשה שם אברהמ"ז דאינו מוציא עד שיאכל כזית דגן ובה"ג סובר דבעינן שגם היוצאים בברכתו לא אכלו רק כזית אבל אם אכלו לשובעם לא והקשה מ"ש מברכות אעפ"י שיצא מוציא, ותמוהין לי דבריו דשאני ברהמ"ז אף דכבר אכל ונתחייב בבהמ"ז, מ"מ כיון שזה לא אכל ולא נתחייב כלל בבהמ"ז בשביל ערבות לחוד לפי שחבירו נתחייב ודאי אינו מוציא כלל כיון שהוא אינו מחויב בדבר, משא"כ בברכות כיון שגם זה נתחייב רק שנפטר ע"י שיצא אמרינן כ"ז שלא נפטר מכל וכל עדיין בחזקת חיוב עומד ומוציא אחר, ול"ד לברהמ"ז דעל כל אכילה מתחייב בבהמ"ז וא"כ כיון דאפי' אכל ובירך על מזונו א"י להוציא אחרים דמצד חיוב הראשון כבר נפטר ול"ש לומר דעדיין ערב בשביל חבירו דהא ביד חבירו שלא לאכול ולא יתחייב כלל בבהמ"ז כמו בברכת הנהנין דלא לתהני ולא לברך וא"כ בשעת שבירך המברך בראשונה על מזונו של עצמו לא הי' עליו חיוב ערבות כלל, ואם אח"כ אכל חבירו נהי שאחר שאכל נתחייב בבהמ"ז על מה שאכל מ"מ בשביל ערבות א"י להוציא כלל, ול"ד לשאר הברכות דכבר נתחייב הוא עם אחרים רק שקפץ לפטור עצמו, א"כ כיון שלא נפטר מכל וכל עדיין הערבות עליו והוי בחזקת חיוב להוציא אחרים יד"ח, אבל בבהמ"ז כ"ז שלא אכלו אחרים לא הי' ערבות וא"כ נולד הערבות בזמן שהמוציא הי' פטור לגמרי א"י להוציא בשביל ערבות לחוד, וממילא מיושב קו' כ"ת ג"כ דבן כרך לא הי' עליו חיוב כלל בי"ד, ודאי א"י להוציא בן עיר בשביל ערבות דרק ערבות מועיל דלא יפקע החיוב שנתחייב, ע"י מה שיצא, ואפשר לפ"ז היכי שאכלו ביחד ואחד קדם ובירך לעצמו בהמ"ז דאז יכול להוציא אחרים בבהמ"ז שיברך שנית כיון שכבר נתחייב בבהמ"ז לא פקע חיובו במה שבירך לעצמו כיון שיש ערבות עדיין, ודוקא היכי שהוא בירך על מזונו טרם שישבו לאכול דאז מעולם לא הי' חיוב ערבות בשעת שבירך על מזונו רק לאחר שאכלו הם אז א"י להוציא אחרים יד"ח אם לא אכל עתה כזית דגן כיון דבעת שנפטר מחיובו לא הי' חיוב ערבות ובשביל חיוב ערבות לחוד לא יוכל להוציא וז"ב:

ב **עוד** הקשו בתוס' יבמות (דמ"ז) דנאמן אתה לפסול עצמך הוא מטעם שויא אנפשי' חד"א, והיכי מצינו שנכרי אסור בבת ישראל רק היא מצווה שלא לדור אתו אבל העכו"ם אינו מצווה כלל, ואיך שייך שויא אנפשי' חד"א [ע' חמדת שלמה יו"ד סי' כ"ט]:

הנה פשיטא אי שויא חד"א מטעם נדר ודאי יוכל להדיר גם האשה קונם תשמישי עליך ממילא גם היא אסורה, ואפי' אי שויא חד"א מטעם הודאה מ"מ כל שבידו נאמן כמו בעל שאמר גרשתי וכיון שבידו לאסור בנדר מלשמש אתו נאמן על האשה ג"כ כיון שבידו לאסור עלי' תשמישו, ולא מבעי היכי שאינה אשתו רק אפי' אשתו בידו לגרשה ולאסרה מלשמש אתו, א"כ נאמן שתהי' האשה אסורה לו, והא דכ' תוס' ביבמות (דכ"ה ב') לאוסרו בב"י כוונתם כיון דהיא אסורה עליו מטעם שנאמן עלי' א"כ ממילא אסורה לו ועיקר האיסור על ב"י לדור אתו וז"פ:

ובני החריף מ' צאי"י נ"י הוא הגאבד"ק לאסק שליט"א] תי' דמשכחת באשתו שקבלה קדושין מאחר דאז לא חל הקדושין ואם מודה שכותי הוא א"כ לא חלו קידושין שלו וחלו קדושי ישראל א"כ אסור בה מטעם א"א:

(ג) **וע"ד** הקושיא מגבעולין של אזוב דמשמע דבולע בצונן ולמה פסקו דאין צונן בולע, אתמה ודאי מהא דשרה פתו ביין דנזיר חייב מוכח דבולע, אמנם רק דבר רך שהחוש מעיד ד רך בולע בצונן כי דבר רך הוא ספוגי ובולע כמו ספוג, אבל דבר הקשה אינו בולע בצונן, וע' מקו"ח תמ"ז סק"ז בשם הר"ן שחילק כן]:

סימן נא

שאלה. אחר כתב איזה תיבות בתפילין כלאחר ידו אי כשרים:

תשובה. לכאורה יש לחקור בדין זה מה שנסתפקתי בגידם אי כתב תפילין בפיו אם הם פסולים גם בדיעבד, הנה המ"א (בסי' ל"ב סק"ה) הביא בשם הרמ"ע סי' ל"ח) דאם כתב בפיו אפי' א"א למצוא אחרים פסול ויש לע' בגידם מה דינו דהמג"א לא הזכיר רק באינש דעלמא די"ל כמו דקיי"ל בכותב בשמאל פסול ואטר כשר בשמאל, וה"ט דבכל אדם לאו דרך כתיבתו בשמאל וא"כ י"ל ג"כ בפיו מה"ט פסול, ולפ"ז יש להכשיר במי שא"י לכתוב בידיו דלא גרע מאטר ויכול לכתוב בפיו, אבל כד חזינן בגוף תשו' הרמ"ע כתב וז"ל ושמעתי שיש במצרים אדם א' שהוא גידם וכותב בפיו תפילין ומזוזות וס"ת ואין מוחה, ואני אומר בבירור שהן פסולין לא אמרו גידמת חולצת בשיני' אלא משום שאין חליצה צריכה ימין מה"ת כמ"ש סמ"ג ורבנן הוא דתיקון והיכא דמיעקרא חליצה דאו' לא תיקון רבנן אבל כתיבה בימין לדברים שבקדושה הוא מן הדברים הפוסלים מה"ת כמ"ש בסה"ת והביא ראי' מן הגמ' פ' הבונה ופ' הקומץ והובא בהגה"מ רפ"ב מה' תפילין, ואומר אני שהוא בכלל דברי הרמב"ם רפ"י שצירף כל הפסולין יחד בבבא א' ואין לי ד"ז ספק, ואם בפירוש אמרו בפ' הבונה ואין דרך כתיבה בשמאל כ"ש שאין דרך

כתיבה בפה עכ"ל הרמ"ע זצ"ל, מוכח דאף בגידם פסול, והנה מה דאייתי בפה מכח כ"ש מדאין דרך כתיבה בשמאל כ"ש בפה לא ידעתי למה הביא מסברא הלא ממקומו מוכרע כיון דבסה"ת העתיקו הב"י (בא"ח סי' ל"ב) למד מהא דאמרינן דהכותב שתי אותיות בין בימינו בין בשמאלו חייב ופריך בגמ' ואמאי הא אין דרך כתיבה בשמאל ומשני באיטר ופריך דאמאי חייב בימין, ומשני בשולט בשתי ידיו, וא"כ מוכח בשמאל אין דרך כתיבה, וא"כ פסול זה צ"ל גם בסת"מ דנאמר בכלהו כתיבה, דאין לומר דדוקא בשבת דגמרינן ממשכן אינו מועיל כלאחר יד אבל בעלמא כשר, אין סברא לומר כן שיכתוב ס"ת תפילין ומזוזות כהלכתן בשבת ולא יהי' חייב, אמנם גבי שחיטה כתיב וזבחת ותנן נפלה סכין ושחטה פסולה הא הפילה כשרה אפי' כלאחר יד ואפי' הכי פטור בשבת דהוי כלאחר יד עכ"ל סה"ת וא"כ כיון דראייתו לפסול בסתו"מ מדשם פטור אין סברא שעושה כן יוכשר לספרים תו"מ, א"כ משם מוכרע הדין דהכותב בפיו פסול לס"ת דתנן להדיא בפ' הבונה (דק"ד ב') במתניתין לאחר ידו ברגלו בפיו במרפקו פטור, וא"כ להדיא תנן דפיו פטור בשבת, וממילא מוכח דפסול לכתיבת סתו"מ ולא הוצרך הרמ"ע להביא מכח כ"ש, ועכ"פ מוכח משם לנ"ד כיון דהכותב כלאחר ידו פטור בשבת גם בסתו"מ פסול כלאחר ידו:

והב"י שם כ' על דברי סה"ת, וז"ל ובפסק כתב וצריך בימינו ואיטר בשמאל של עולם שהוא ימין דידי' ושולט בב"י יכתוב בימין העולם, וגם הרא"ש כ' בתיקון תפילין צריך לכתוב בימין וכו' וכ"כ בסמ"ג וא"ח ולא כ' שהם פסולים בדיעבד, וכך הם דברי רבנו סתומים, אבל בהגה"מ פ"ב כ' שהם פסולים בדיעבד, ובאמת בסה"ת מבואר להדיא דאפי' בדיעבד פסול בשמאל דהא תנן בפ' הבונה וכו' ולמה כ' הב"י דלא כ' סה"ת רק דצריך לכתחלה, ובדיעבד לא שמענו, ועכצ"ל כוונתו דכיון שכ' בסה"ת אמנם בשחיטה, א"כ דחה בעצמו הראי' מפ' הבונה א"כ אידחית ראי' דדיעבד פסול, ורק דצריך ילפינן מהיקשא מה קשירה בימין מפ' הקומץ ומשם לא שמענו היקשא רק אלכתחלה ולא לעכב בדיעבד ולכן בקיצור כשכ' הפסק לא הביא רק לישנא דצריך ולא לפסול בדיעבד, רק הגה"מ הוא דפוסל בדיעבד, וע"כ סובר דהיקשא דמה קשירה בימין לדיעבד נמי אתא לפוסלו, וכיון דאידחי ראי' מפ' הבונה לכן לא הביא הרמ"ע הנ"ל לפסול הכותב בפיו רק מכח כ"ש דשמאל ולא ממתניתין דפ' הבונה דבסה"ת מדחי לה, ולפ"ז ממילא כלאחר יד כיון דכ' בימין שפיר י"ל דכשר לסתו"מ כיון דמ"מ קיים הכתיבה בימין ול"ד לשבת דגמרינן ממשכן:

מ"ש דאתיא פיו בק"ו משמאל יש לפ' טובא, הנה התוס' כ' בחולין (ד"כ ד"ה לא למעוטי) וז"ל וא"ת ולפירושו דאייר במחוברין היאך שן כשירה במליקה הא בעי ימין דמלק בשמאל פסול וכו' ויש לומר דלא נקט שן שיהא כשרה למליקה אלא כלומר דלא מיפסל מטעם מחובר כמו בשחיטה, ועי"ל דשמאל גרע משן כדאשכחן לענין חליצה דגידמת חולצת בשיני' ביבמות בפ' מצות חליצה (דק"ה) ובירושלמי משמע דחליצה בעי ימין וכו' ושמא אין כ"כ ראי' דדילמא ליכא עיכובא בימין אלא לכתחלה בעי ימין עכ"ד מיהת חזינן דהתוס' נסתפקו בעבודה אי כשר בפיו אף דבעי ימין מה"ת די"ל דבפיו עדיף משמאל וא"כ מהא דמה קשירה בימין אין ראי' לפסול כתיבה בפיו, והדבר תלוי בתי' התוס' בחולין, הן אמת דבמנחות [דל"ז א'] איתא איפכא דילפינן הנחת תפילין בשמאל מוקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשירה בימין, ופרש"י דרוב בנ"א כותבים בימין, וז"ל דכיון דגלי קרא דמה כתיבה בימין אף קשירה בימין א"כ ממילא שמעינן הנחת תפלין בשמאל וקושרו בימין, ה"נ ילפינן איפכא דמה קשירה בימין אף כתיבה בימין, וכ"כ הפרמ"ג בפי' דברי סה"ת והגה"מ, וא"כ לפ"ז אמינא דממילא כיון דקשירה בפיו ודאי י"ל דמותר דבשלמא קשירה בשמאל א"א כיון דבעינן הנחה בשמאל, ע"כ קשירה בימין, אבל מיהת קשירה בפה י"ל דשפיר שרי, וא"כ ליכא מיעוטא לכתיבה בפה כלל, ול"ש לומר מה קשירה בפה לא, דמנין למעט קשירה בפה וזה ודאי דשרי:

ואדרבה אמינא לא מבעי גידם כיון דא"א לכתוב ביד א"כ אצלו כתיבה בפה מקרי דרך כתיבה דלא אפ"ל לכתוב באופן אחר וא"כ בודאי כשר (ובאמת לא לחנם השמיט המג"א מדברי הרמ"ע בגידם והביא סתמא דכותב בפיו פסול, די"ל דגידם עדיף דדרך כתיבתו בכך מ"ד בשמאל דאין דרך כתיבה לרוב עולם ובאיטר שרי ה"נ בגידם, ועדיפא מיני' אמינא דאף בשבת י"ל דגידם הכותב בפיו חייב, דדוקא בשאר אנשים פטור דלאו דרך כתיבה בכך, אבל בגידם דרך כתיבה בכך וחייב חטאת) אלא אפי' באדם בריא הכותב בפיו י"ל דכשר לסתו"מ כמ"ש, כיון דמשבת אין ראי', ומקרא דקשירה אין ראי', א"כ ממילא בפיו ג"כ י"ל דכשר, ודברי תוס' חולין מסייעניי, דאפי' לשנויא קמא דתוס' דשן דמי לשמאל ה"ד לגבי עבודה דילפינן דהוא בימין ממצורע או משאר לימודים, שפיר י"ל דבעי דוקא ימין וכל שאינו ימין פסול, משא"כ בתפילין דמקרא דוקשרתם לא אימעוט רק שמאל, אבל לא שמענו כלל דבעי ימין, וא"כ בין בימין בין בפיו הכל כשר לכתיבת סתו"מ דלא אימעוט מוקשרתם רק דשמאל לא כיון דבעי הנחה בשמאל א"א לקשור כ"א שלא בשמאל אבל דבעי ימין לא:

ולכאו' י"ל ראי' דבפיו גרע משמאל לענין כתיבה מדתנן בפ' הבונה (דק"ג א') דהכותב ב' אותיות בין בימינו בין בשמאלו, ומוקי לה אביי בשולט בשתי ידיו, ור"י ברה דבת יעקב מוקי לה כר' יוסי דמועיל לחייב מטעם רושם, וא"כ לדבריו תימא, דא"כ איך יפרנס סיפא דמתניתין (דק"ד ב') בפיו ובמרפיקו פטור, א"כ מוכח דכה"ג גרע משמאל דאף מטעם רושם לא מחייב ר' יוסי, אבל ז"א דבאמת מטעם רושם ראוי לחייב, וע"כ צ"ל דסיפא אתיא דלא כר"י, וא"כ אין ראי' כלל:

אמנם אמינא לה"ר לדברינו מהא שכ' הב"ש באהע"ז (סי' קכ"ג) ליישב דהרמ"א מכשיר בגיטין בשמאל משא"כ בתפילין וס"ת כמ"ש (בסי' קכ"ה) לענין דיו דאין למידין מס"ת, ואמאי הא כשם שיש ראי' משום דאין סברא שיוכשר לסתו"מ בשמאל ולענין שבת יהי' פטור, ה"נ יש ראי' מגט דאין סברא שיוכשר לגט, ולענין שבת לא יהי' נקרא כתיבה, ולפמ"ש ניחא דבאמת כבר נדחה הראי' משבת מדמצינו לענין שחיטה כמ"ש בסה"ת בעצמו, וא"כ רק בסתו"מ דבעי ימין מילפותא דמה קשירה, ילפינן ממילא לאחר ידו או בפיו דלא נתמעט דגם קשירה לא נתמעט בפה כלל, וא"כ שפיר מותר דלא כהרמ"ע, ואין לדחות דאין ראי' מגט, מ"ד כתב על העור דלענין שבת לא הוי כתב שאינו דבר המתקיים, ובגט מקרי וכתב כמ"ש הב"ש (סי' קכ"ה סק"י) א"כ חזינן דגט הוי כהלכתו, ולענין שבת פטור, ה"נ בשמאל אף דכשר, מ"מ לענין שבת פטור, ורק בס"ת דלא אשכחן שום דוגמא י"ל דדמי לשבת, דז"א דבשלמא על העור י"ל דשפיר פטור לענין שבת משום דבעינן שיהי' מתקיים כמו במשכן, משא"כ בגט סגי שיהי' כתיבה לזמן מועט, ודוקא לענין דיו ומעורה שפיר מחלקינן משום דכתיב בתפילין וכתבתם כתיבה תמה ושאר חלוקים, משא"כ לענין שמאל מה"ת נחלק, כיון דרק מסברא ילפינן דאין דרך כתיבה בכך ה"נ לענין גט, אע"כ דטעמא משום דילפינן מוקשרתם, וא"כ ל"ד גט לה, משא"כ לענין כתיבה בשמאל אם נאמר דלענין משכן לא הוי כתיבה דאין דרך כתיבה בכך, ה"נ לא מקרי וכתב לענין גט ומה"ת נחלק בין ס"ת לגט לענין זה:

(ע"כ מצאתי):)

סימן נב

הערות בש"ע או"ח ה' רי"ח

א **הב"י** (בסי' תי"ז) הקשה היכי קאמר בפרקי דר"א {לפי שלא רצו הנשים ליתן נזמיהן לעגל} לכך נתן להם הקב"ה שכרן דכיון שכבר ניתנו ראשי חדשים לישראל אע"פ שכשחטאו האנשים ניטל מהם הנשים שלא חטאו דין הוא שלא ינטל מהם ולא מיקרי

נתינת שכר מה שלא ניטל מהם ע"ש, ותימה הא גם שבט לוי לא חטאו בעגל ומדוע אבדו מצות ר"ח, אע"כ דכיון דמצוה הי' לכלל ישראל כשאבדו אף ששבט לוי הוא כעם בפ"ע כמבואר בהוריות פ"ק [ד"ו ב'] מ"מ אין חלוק וכולם אבדו, א"כ גם נשים הי' ראוי שיאבדו רק לפי שלא נתנו נזמי זהב ניתן להן לשכר. [ע' בב"ח שם]:

ב **בש"ע** (סי' תי"ט) ומצוה להרבות בסעודה ע' מג"א בשם הב"ח דאם חל בשבת לא נהגו לעשות הסעודה בחול, ובאמת תימה איך עבדינן נגד הירושלמי ותו דלקמן (סי' תרפ"ח) כ' המחבר דעושין ביום א' בשבת, ודוחק לומר דאנן נהגינן כן משום דהר"ן פי' דסעודת ר"ח הוא כשיושבין לעבר החודש כמ"ש ב"י דהא כיון דבטוש"ע פסקו דמצוה בר"ח למה אין עושין ביום א' כשחל בשבת, לכן נ"ל כיון דנהגו בג' סעודות ונמשכת סעודה שלישית עד הלילה יוצאין ידי סעודת ר"ח כמ"ש המג"א לכן לא נהגינן לעשות ביום א' אבל פורים כיון דאכלה בלילה לא יצא יד"ח שנא' ימי משתה ושמחה כדאיתא במגלה (ד"ז) לכן (לקמן שם) פסק המחבר דצריך לעשות ביום א' דוקא משא"כ סעודת ר"ח סגי בלילה לכן יוצאין בסעודה שלישית, ובירושלמי לא אמרו בר"ח רק דמאחרין והיינו שאוכלין בליל מוצ"ש בסעודה ג' ובפורים צ"ל דוקא ביום א' ולכן נקט המחבר בלשונו עד יום א' בשבת ולא בליל א' בשבת מה"ט דאמרן. [וע' לקמן סי' נ"ד]:

(ג) **בש"ע** (סי' ת"כ) ר"ח אסור בתענית בב"י הביא בשם מהרי"ו דהאידנא דבטלה מגלת תענית גם תענית בר"ח שרי ותמה דהא דאו' הוא כמבואר בתענית (די"ז ב') ר"ח גופא דאורייתא ולא עבדי בה רבנן חזוק, ונ"ל דהנה רש"י כ' [שם][דר"ח יו"ט דכתיב קרא עלי מועד והוי ר"ח אב (כדאיתא בדף כ"ט), אמנם הטור בה' ט"ב (סי' ת"ק) כ' דט"ב אסור בתחנון דכתיב קרא עלי מועד משמע דמפרש מועד אט"ב ולא אר"ח א"כ אדרבה מוכח דקרא מועד אף כשמותר בתענית, ולכן י"ל דהרי"ו דייק דהנה למה הוצרך אביי לומר [לקמן דכ"ט א'] תמוז דהאי שתא מלויי מליוה משום שיהי' ביאת המרגלים ביום ההוא דמגלגלין חובה ליום חייב הא רש"י פי' שם דיום כ"ט בסיון מנינן וכיון דסיון לעולם מלא א"כ אי תמוז מלוי מליוה ג"כ אז הי' ביאתם ביום ח' באב לעת ערב [ב' מסיון ושלשים מתמוז וח' מאב הרי ארבעים יום] וכ"פ המהרש"א (שם), ותוס' כ' (שם) דיום כ"ט מסיון לא מנינן דאין לילו עמו וא"כ ליכא רק יום א' מסיון ושפיר הי' ביאתם ביום התשיעי באב, ולכאו' אם נימא כפרש"י דלא בעינן לילו עמו ומכ"ט מנינן ומרגלים באו ביום ט"ב כפי' התוס', א"כ לא נצטרך כלל לומר דתמוז מלויי מליוה, דהא איכא שני ימים מסיון שהוא מלא וכ"ט מתמוז וט' מאב הוי מ' יום ולא הוצרכו לומר דמלויי מליוה, ועכצ"ל דאביי סובר דודאי לא באו ביום ט' כיון דעיקר, תענית בתשיעי א"כ ודאי באו ביום ח'

לעת ערב והוקבע בכי' לדורות ביום ט' דאל"כ בבוקר לא הי' עדיין יום חייב דלא שבו עדיין, אמנם כיון דר' יוחנן אמר (שם) אלו הוינא באותו הדור הוי קבעתי' בעשירי (דאמר מר לעת ערב הציתו אור) [דרובו של היכל בו נשרף] א"כ עיקר יום חייב הי' לעת ערב בט' ואז שבו המרגלים, א"כ שפיר י"ל דלא מליוה לתמוז רק [המ' יום הם] ב' מסיון וכ"ט מתמוז וט"ב שבו ואז יום חייב לעת ערב, וקרא עלי מועד קאי אט"ב לפי שבימי המקדש הוא לששון ולשמחה, ולא מצינו כלל שיאסר ר"ח בתענית מש"ה סובר הרי"ו דלא קיי"ל כאביי וקרא עלי מועד קאי אט"ב ולכן ט"ב אסור בתחנון ור"ח רק מצד מגלת תענית וכשבטלה מגלת תענית גם ר"ח מותר בתענית:

ובזה מיושב מה שהקשו אהא דאיתא בסי' תקע"ג] דחתן ביום חופתו בר"ח ניסן מותר להתענות משום דהוי תענית צדיקים דא"כ מאי פריך בתענית [די"ז ב'] ת"ל דהו"ל ר"ח וכן משני ר"ח גופא דאורייתא, ולפ"ז י"ל דבאמת או ודאי אף דתענית צדיקים הוא אסור למ"ד ר"ח דאורייתא או דממגלת תענית, רק האידנא דלדעת הרי"ו באמת אינו אסור להתענות דהא בטלה מגלת תענית וכל ר"ח מותר, רק דאין מתענין בר"ח משום דמצוה להרבות במאכל ומשתה מטעם אחר כמ"ש הטור דכתיב חדשיכם ומועדיכם הוקש חדש למועד א"כ כיון דאינו אלא אסמכתא בעלמא לכן סוברים דשאר ר"ח אין להתענות דהוקש למועד משא"כ ר"ח ניסן דהוי תענית צדיקים מותר, אבל בזמן שבהמ"ק קיים ודאי דאף בשביל תענית צדיקים אינו נדחה כלל מגלת תענית ואסור בתענית בר"ח [וכ"ש למ"ד דהוא דאורייתא ושפיר פרכינן ומשנינן בתענית שם] ובאמת מדברי הטור שהביא מהיקש דחודש למועד ולא הביא כדברי רש"י מקרא עלי מועד דר"ח גופא איקרי מועד ניחא דהוא מפרש דמועד קאי אט"ב לכן אוסר בתחנון ול"ל פרש"י רק סובר דילפינן מהיקש ודחה מהלכה דברי אביי מטעם שכתבנו לעיל א"כ י"ל הרי"ו ל"ל הך סברא דחדשיכם ומועדיכם, דאין דנין י"ג מדות בדברי קבלה, ומש"ה סובר דר"ח מותר בתענית, והנוהגין להתענות בר"ח ניסן היינו דבכל ר"ח מחמירין מחומרא, אבל מקילין בר"ח ניסן דסוברים באמת כדעת מהרי"ו דר"ח מותר בתענית בזה"ז:

ובהכי ניחא דעת הפוסקים [בסי' תקצ"ז] דמותר להתענות בר"ה [והקשו עליהם] מהא דפריך בר"ה (די"ט א') ותיפ"ל דהו"ל יום שלאחר ר"ח [ולמה הוצרכו לקבוע במגלת תענית יו"ט בתלתא בתשרי] ומאי קושיא השתא ר"ה גופא מותר להתענות מכ"ש לאחר ר"ה והוצרכו לקבוע בג' בתשרי יו"ט שלא להתענות בו, ולפ"ד ניחא דבאמת סוברים דר"ה לא אקרי מועד ומותר להתענות רק משום דלא גרע משאר ר"ח ולכן פריך כיון דר"ח אסור משום מגלת תענית בזמן שבהמ"ק קיים וא"כ אסור יום שלאחריו והוצרך

לשנויי ר"ח גופא דאו' ולא עבדי רבנן חזוק, אבל לדידן דקיי"ל בטלה מגלת תענית וקיי"ל ר"ח לאו דאורייתא שפיר מותר להתענות בר"ה דמצד ר"ה לא אקרי מועד ומצד ר"ח נמי קיי"ל דלא אקרי מועד, ואדרבה יש מזה סייעתא לדעתם דלמה פריך התם דהו"ל יום שלאחר ר"ח ולא פריך דהו"ל יום שלאחר יו"ט דר"ה הוא יו"ט, אע"כ דר"ה גופא מצד שהוא יו"ט דר"ה הי' שרי להתענות ולא הי' קושיא מיום שלאחריו דכ"ש הוא רק בר"ה דאסור הוא מצד ר"ח אלמא דר"ה לא אקרי מועד כלל רק מצד ר"ח, אם כן שפיר הם סוברים כהרי"ו דראש חודש לא אקרי מועד כלל:

אמנם לכאו' ק' איך נפסוק דר"ח לא אקרי מועד, א"כ יקשה הא בזמן שבהמ"ק הי' קיים לא הוי דאו', א"כ אסור יום שלאחריו א"כ ק' הא דבתלתא בתשרי בטלה אדרכתא דת"ל דהוי יום שנהרג גדלי' [ובזמן בהמ"ק הי' יו"ט] ואי משום יום שלפניו הא הוי לאחר ר"ח, אמנם הא ליתא דכ"ז הוצרך בגמ' לפי הס"ד דכ"ע סוברים דבטלה מגלת תענית, אבל למסקנא דתנאי הוא אי בטלה מגלת תענית א"כ י"ל דהך ברייתא כמ"ד לא בטלה ותלתא בתשרי אצטריך לגופי' ביום שנהרג בו גדלי', דלענין ד' צומות ודאי כ"ע מודי דבזמן שאין בהמ"ק, א"כ לא נצטרך לומר כלל דר"ח דאורייתא היא ויום שלאחריו נמי (אסור) [מותר] רק ג' בתשרי לגופי' אצטריך דלא להתענאה בי', אבל אנן קיי"ל כמ"ד בטלה מגלת תענית [ע' השמטה]:

א.ה. העקנוהו מההשמטות לכאן:

שייך לסוף סי' נ"ב.

ד **במג"א** סי' תקנ"ב סק"ב) הביא דדגים אסורים בערב א"ב דאיכא מקומות דמימלך עלי' שליח, ועוד דעולה על שלחן מלכים, ותמה במחצהש"ק ממ"ש בסמוך דדג וביצה שעלי' אי הוי ב' תבשילין, משמע דדג מותר ואפ"ל דדגים קטנים אינם עולים על שלחן מלכים, ע' תוס' ביצה פ"ב [דט"ז ב' ד"ה דגים], ואפשר אף דממליך עלי' שליח הוי בכלל בשר, מ"מ דוקא דגים גדולים, אבל לא בקטנים, דאף בסתם דגים פליגי רשב"א ותנא דמתניתין [בנדרים דנ"א ב'] אי הנודר מדג אסור בקטנים, וא"כ עכ"פ י"ל דבמקום בשר לא ממליך שליח אקטנים ובזה ניחא מה שהמג"א (בסי' תקצ"ז) הביא דהרש"ל לא אכל דגים בר"ה, ואילו בסי' תקצ"ב הביא דנוהגין לאכול דגים לפרות ולרבות כדגים, ורמז לזה המג"א בעצמו, ולפ"ז ניחא דלפרות ולרבות סגי הסימן בדגים קטנים דאין בהם משום תענוג, ומה שהרש"ל לא אכל דגים היינו דגים גדולים:

א **הט"ז** (סי' תקנ"ד סק"ד) כ' דהרמב"ן שהתיר בחי' כל ל' יום סותר לדברי ר"ת שכ' להתיר בצום גדלי' ליולדת אחר ז' דאף דדברי קבלה היא וד"ק כד"ת אפ"ה מותר משום

דרצו אין מתענין משמע דט"ב דלא תליא ברצו אסורה ע"ש, ולא הבינותי דהא מדהק' ר"ת הא ד"ק כד"ת דמיא משמע דאלו הוי מדרבנן לא הי' קשה לי', דהא מקילין בכה"ג אמירה לעכו"ם במקום צינה דהכל חולין הם אצל צינה, וע' ר"פ יוה"כ בתו"י דייקו דחי' תנעול הסנדל דהוי מדרבנן, רק הוקשה לר"ת כיון דר"ק כד"ת דמיא למה נקל הא כיון דכתיב בנביאים הוי כד"ת וראוי להחמיר, ותי' דרצו אין מתענין לכן מקילין, וא"כ ט"ב דמה דכתיב בקרא היינו בבית ראשון דאז עדיין לא הוכפלו בו הצרות, והי' ודאי בכלל רצו מתענין רצו אין מתענין, ורק בחורבן בית שני שהוכפלו בו הצרות וקבלוהו עליהם הוי חוב, וע' תוס' מגלה (ד' ה' ב') א"כ רק מצד קבלת אבותינו והוי מלתא דרבנן ושפיר מותרת חי' בש"ב, וזה מוכח מדברי ר"ת דהוצרך להקשות משום דהוי ד"ק, משמע דהיכי דאינו דברי קבלה רק מדרבנן ל"ק מדוע חי' מותרת, וא"כ דבריו כדברי הרמב"ן ז"ל, וצ"ע:

סימן נג

הערות בש"ע או"ח ה' ר"ה

א **המג"א** (**בסי'** תקפ"א סקי"ב) תמה אלבוש שכ' הטעם דאוכלין בער"ה קודם ע"ה לפי שאסור להתענות בעיו"ט דא"כ גם הבכורים הי' להם לאכול בע"פ בשלמא לטעם דחקות עכו"ם ניחא כיון דלאו רובא דעלמא נינהו לא מפרסמא מלתא אבל לטעם הלבוש קשה, ונ"ל דחקות עכו"ם לא מתסר רק דומיא דלא תתגודדו אגודות אגודות ומ"מ אמרו ביבמות (די"ג ב) דהרואה אומר מלאכה הוא דלית לי' ה"נ לענין חקות עכו"ם י"ל הרואה אומר דאינו חפץ לאכול, אמנם בעיו"ט דאסור להתענות א"כ ל"ש לומר שאינו אוכל לפי שהוא טרוד וכדומה דהא אסור להתענות, וע"כ יאמרו משום מצוה להתענות שדוחה איסור עיו"ט א"כ איכא חקות עכו"ם, וממילא ל"ק מבכורים בע"פ דשם לא מפרסמא כיון דלאו רובא דעלמא וכמ"ש המג"א:

ב המג"א (בסי' תקפ"ו סק"ה) השיג על הב"ח שכ' דבאליל של עכו"ם לא מהני זכיית ישראל ואעפ"י שנתכוין לזכות בה לא קנאה והוי אליל של עכו"ם והק' עליו מהא דע"ז (דמ"ב) דאמרינן דלמא מגבה לה והדר מבטל לה והוי עכו"ם של ישראל מש"ה אין ישראל מבטל ע"ז של עכו"ם הרי אע"ג דיש לה בעלים מקרי ע"ז של ישראל, ודבריו תמוהין לי דהא שם פרכינן למ"ד ע"ז שנשתברה מאלי' דהוי ביטול מדתנן ישראל א"י לבטל ע"ז של עכו"ם ואמאי תהוי כע"ז שנשתברה מאלי', ומשני דלמא מגבה לה כו' שם שפיר אי מגבי' ע"מ לגוזלה א"כ כי שיברה ישראל קנה אותה בשנוי דהשבירה הוי שנוי דהכי אמרינן בב"ק (די"א א) דאין שמין לגנב ולגזלן דשנוי קונה [כמ"ש בנמוק"י

שם א"כ שפיר אלו לא הגבי' כששיברה הוי מזיק וקיי"ל שמין למזיק דל"ק מזיק בשנוי, אבל אם הגבי' ע"מ לגזול א"כ כששיברה קונה בשנוי, וכיון דהטעם דע"ז שנשתברה מאלי' דבטלה משום דכי חזי עכו"ם שנשתברה מבטל לה א"כ אימתי העכו"ם מבטל לה אחר השבירה וכבר בעת השבירה קנה הישראל בשנוי ול"מ ביטול העכו"ם, אבל כאן בשופר כשגוזל שופר של עכו"ם ולא שינה ודאי צדקו דברי הב"ח, דל"מ, ע"ז של ישראל בשביל שגזלו, ול"ד לחמץ שהביא המג"א ראי' דשאני חמץ דגלי קרא דגל"מ כממון דמי ומה שהביא מתוס' סוכה ויבמות לא ידעתי מהו הראי' דלפי הס"ד דתוס' שסברו דמיירי שנתכוין לקנות המנעל דלכתחלה צריך שיהי' המנעל שלו דרק בדיעבד תנן דחליצתה כשרה, והכי מבואר בסדר חליצה דמקנין המנעל להיבם וכן בלולב דביום ראשון צריך לכם א"כ ממילא מיירי שרוצה לקנות והעכו"ם מקנה דאי הוי גזול בל"ז אין חולצין וא"י, בלולב ושפיר הקשו תוס' דא"כ אין לו ביטול, ותי' דנתכוין שלא לזכות ומיירי במנעל שאינו שלו ובלולב ביו"ט שני, וה"ה גם אם נתכוין לזכות אבל העכו"ם לא הקנה לו ג"כ ניחא ואין כאן ראי' כלל לסתור דברי הב"ח, ובאמת הפר"ח כ' דדברי הב"ח נכונים וגם הב"י סובר דחלילה לו לטעות בדבר פשוט, ונהי שלא ראה דברי המג"א, מ"מ נ"ל דגם הוא פירש דברי הגמ' דע"ז כדברינו דהתם משום שנוי, דע"ז שנשתברה ע"כ בשבירה גדולה דבעומדת על בסיסן הא אמרינן התם דלא נתבטל כלל וא"כ אין לך שנוי גדול מזה ולכן קנאה הישראל ממש אבל כשלא קנה רק להתחייב באונסין גל"מ לאו כמ"ד ומקרי ע"א של עכו"ם ומהני ביטול וז"ב לפענ"ד, ונהי דאמרינן התם דפחסה בטלה מ"מ גם בפחסה י"ל דהוי שנוי:

ואולי יש לתרץ דברי המג"א דראייתו מהא דמרקוליס דישראל שהביא אבנים וחיפה בהן דרכים שפי' רש"י לפי שסותר הגל והתם י"ל דמה שסותר הגל ל"ה שנוי ומ"מ אמרינן דלמא מגבה והדר מבטל, אבל מ"מ צדקו דברי הב"ח דבאמת פירש רש"י אהא דלמא מגבה דכל דבר הפקר נקנית בהגבהה, ומשמע דוקא הפקר אבל של עכו"ם לא [וע' מחצהש"ק שם]לכן י"ל דלרש"י הי' ק' מאבני מרקוליס לכן פי' דבהפקר נקנית בהגבהה, אמנם הך ברייתא דעכו"ם מבטל ע"ז שלו ושל חבירו דלא מיירי בהפקר רק בשל עכו"ם וחבירו ומ"מ תניא דישראל אינו מבטל שם אנו צריכים לומר דהואיל וקניא בשנוי, אבל באבני מרקוליס מיירי בשל הפקר, ובעכו"ם ששיפה ע"א דשפוי עצים הוי שינוי כגון בוכאני כדאמרינן בהגוזל מצי לאורויי אף בשל עכו"ם, ומש"ה פרש"י בשל הפקר דאל"כ הא דאבני מרקוליס אמאי אין לו בטלה הא לא מהני הגבהתו רק כגזלן ושנוי לא הוי במה שסתר הגל דשנוי החוזר הוא לכן פרש"י דהפקר נקנית בהגבהה. ובזה י"ל קצת קו'

התוס' שם (ד"ה ה"נ כדרבא) דקארי לי' מה קארי, ולפ"ז ניחא דהא דאבני מרקוליס אי מיירי בשל עכו"ם לא הוי שייך תירוצא דרבא לכן פריך שפיר ומשני כדרבא ומיירי בשל הפקר, וכן בשיפן אי לא עשאו כגון בוכאני לא הוי שנוי לכן משני כדרבא ומיירי בעשאן כעין בוכאני או בהפקר, וכן מהא דשוחק או זורה לרוח אף היא נעשית זבל הוי ס"ד דמקשה דזוז"ג שנעשית זבל לא מתסר בדרבנן דבכל התורה זוז"ג מותר ובע"ז החמירו וא"כ ראוי להתיר היכי דלא אסור רק משום גזרה, לכן משני כדרבא ואפילו בדרבנן אסור זוז"ג דבע"ז אף באיסור דרבנן אסור זוז"ג, וכן במצא צורת דרקון ספק ישראל חתכו ספק עכו"ם חתכו מותר ואלו ודאי ישראל חתכו אסור ס"ד דמקשה כיון דרק גזרה היא וגם ספק שמא לא נעבד מעולם כדפרש"י התם דמה"ט שרינן בספק עכו"ם חתכו לר"י אף דהוי ספק הרגיל ע"י ישראל כמ"ש התוס' (ד"ה ספק), וא"כ ראוי להתיר דבשביל גזרה הי' לו להתיר היכי דיש ספק שמא לא נעבד ומשני כדרבא ומיושב כל דברי הגמ' מה דהמקשן הקשה ול"ש דקארי לה מה קארי לה וק"ל:

ג **הט"ז** (סי' תר"ו) הקשה ארמ"א שכ' דהמוחל לא יהי' אכזרי אם לא לטובת המבקש, דאין מקור לדין זה, דבגמ' פריך ור"ח היכי עביד הכי והא א"ר כל המעביר על מדותיו כו' ומשני דחזא בחלמא ופרש"י דחשש שמא ימות ויהא נשיא במקומו ולכן לא רצה לקבל פיוס כדי שיגלה לבבל, א"כ אינו לטובת המבקש, ונראה דהנה רב שהלך תליסר מעלי יוהכ"פ לפייסו אמאי לא הרגיש בזה שמסתמא ר"ח לא יהא אכזרי מלמלחול והי' לו להבין שבאמת מוחל לו רק רוצה לרחקו מעליו בעבור איזה טעם והי' די לו או שלא יפייס עוד או שיגלה לבבל כמו שעשה אחר תליסר מעלי יוה"כ, וע"כ כי רב סבר כי ר"ח רבו מרגיש בו כי עדיין אינו נכנע כראוי ואינו מוחל לטובת המבקש כדי שיכנע לבבו יותר, כי כן מדת הצדיקים החכמים שהם כאין לעצמם והי' רב חושד את עצמו שאינו נכנע עדיין כראוי, אמנם בגמ' הקשו על ר' חנינא כי באמת רב ודאי הי' נכנע מאד כמדת צדיק אמתי ואיך לא העביר ר"ח על מדותיו ומשני דחזא בחלמא, א"כ מיהת מדרב לא הרגיש בר"ח והלך לפייסו עוד, ע"כ לא חשב שר"ח לטובת עצמו עושה מה שאינו מקבל ממנו פיוס דא"כ מה יועיל בהליכתו אע"כ כי רב חישב שר"ח אינו מוחל לו לטובתו של רב והוא לטובת המבקש כדי שיכנע לבו, א"כ מדרב הלך תליסר מעלי דיוהכ"פ מוכח דינו של רמ"א:

ד **המג"א** (סי' תר"ז) כ' בע"ח יאמר בסתר ובגלוי בשוגג ובזדון דצריך לבקש על הקל תחלה וצ"ע דא"כ לא יהי' כסדר הא"ב עכ"ד ונראה ע"ד שאחז"ל בב"ק (פ' מרובה) למה החמירה תורה בגנב לשלם כפל יותר מבגזלן דגנב לא חס על כבוד קונו (פי' שבוש

מבנ"א יותר מהשי"ת) משא"כ גזלן א"כ חטא שחטא האדם בסתר ובוש מבנ"א יותר מהשי"ת הוי חטא גדול מאשר חטא בגלוי ושפיר אומרים בגלוי ובסתר, אמנם מה שאומרים בזדון ובשגגה יבואר כי הנה מקודם יבא להאדם יראת העונש ואח"כ אהבה וכן בע"ת מתחלה שב מצד יראת עונש ואח"כ מאהבה, ואחז"ל (בסוף יומא) בתשובה מיראה נעשו הזדונות כשגגות ומאהבה נעשות זכיות, והנה החסד הוא בתחלת התשובה קודם שבא לאהבה שיכפר לו על הזדון, ואח"כ יתפלל שיזכה לשוב בתשובה מאהבה שיכופר לו גם על השגגות שנעשו מהזדונות וזה רחמים גדולים יותר שיהי' נעשה משוגג זכות, לכן שפיר ניחא סדור הא"ב ול"ק קו' המג"א:

סימן נד

הערות בש"ע ה' מגלה

המג"א (סי' תרצ"ה) כ' בשם ס' תניא הנשבע שלא יאכל בפורים יתענה ויסעוד בלילה ואעפ"י שאינו מקיים מצוה מן המובחר ויש לעיין אם הסעודה שיסעוד הוא בליל י"ד או בליל ט"ו, ולכאו' נראה דהוא סובר דדוקא בליל י"ד לא יצא אבל בליל ט"ו יצא וה"ט דבליל י"ד כיון דהתורה אמרה ימי משתה ושמחה א"כ עדיין בליל י"ד לא מטא זימני' ולא יצא אבל בליל ט"ו דמטעם השלמה הוא יצא, מ"ד בשבת דמאחרין, וסובר התניא דמה דאמרו בירושלמי מאחרין היינו לליל א', א"כ ה"ה נמי מי שא"י לאכול בפורים מחמת השבועה יצא כד מאחר דחזינן דמועיל השלמה כמו בחל בשבת, אולם המחבר דכתב עד יום א' משמע דסובר דגם השלמה בעינן דוקא ביום ואנן נהגו כש"ע, אמנם יסולק בזה קו' הפר"ח (שם) על התניא ור"ה גאון דהא בגמ' אמרו לא יצא, ולפ"ז ניחא דוקא בליל י"ד לא יצא אבל השלמה מהני כמבואר בירושלמי דמהני השלמה ומה לי לילה או יום ובזה י"ל שיטת האומרים דבעינן אבוקה ופר"ח דחק עצמו ולפ"ז י"ל דאף בהשלמה יוצא בלילה מ"מ מיהת בעינן אבוקה שיהי' כמו יממא [ע' סמ"ע חו"מ סי' ה'] משא"כ ליל י"ד עדיין לא מטא זמני' דכתיב ימי משתה ושמחה ולא מהני אבוקה כלל, והנה (בסי' תרצ"א) כ' הרמ"א דמתענה ת"ח בפורים ועי' סי' תקס"ח וסי' תי"ח דצריך למיתב תענית לתעניתו, והנה לפי מה שמפרשים הא דמר ברי' דרבינא דיתיב בתעניתא כולי שתא לבר מעצרתא ומעלי יומא דכפורי ופורים דמיירי בת"ח א"כ כיון שכ' המג"א (בסי' תר"ד) דאם אוכל קודם הלילה מותר א"כ ע"כ שפורים לא השלים תעניתו ואמאי הא לירושלמי יוצא בפורים בהשלמה א"כ הו"ל להתענות תענית חלום אלא ע"כ א"י השלמה בלילה וכדעת המחבר וא"כ כיון דביום מחר צריך למיתב תענית לתעניתו ועוד

דאפשר שיארע לו גם למחר ת"ח לכן לא הי' מתענה אבל לדעת התניא הו"ל להתענות ולהשלים בלילה דהא י"ח ואי דלא הוי מצוה מן המובחר רק ביום הא לא עדיף מצוה מן המובחר משבת ויו"ט דאורייתא דנדחה מפני ת"ח אלא ע"כ דלא יצא בלילה, (והתניא אפשר דמפרש דיתיב כולי שתא בתעניתא דמיירי שלא בתענית חלום וסובר דכולו לה' או כולו לכם, לכן הי' יושב בתענית גם ביו"ט לבד עצרת אף דבשבת אסור משום וקראת לשבת עונג י"ל דכולי שתא היינו לבד משבת, או י"ל דיו"ט סובר דכולו לה' ושבת משום עונג ובתענית חלום הוי עונג התענית משא"כ בפורים לא התענה ואף דמועיל השלמה מ"מ לכתחלה לא), ובהכי ניחא מ"ש המחבר דצריך למיתב תענית לתעניתו בחנוכה ובפורים ומנלי' הא דהא בשבת דלא מהני השלמה י"ל דבעי תענית אבל בפורים דמהני השלמה מנלן דצריך למיתב תענית לתעניתו, ולפי"ז ניחא מדמר ברי' דרבינא לא הי' מתענה בפורים ואמאי הו"ל להתענות ולהשלים ואי שמא יארע לו ת"ח בלילה לא הי' לו לחוש אלא ע"כ כיון דבעי למיתב תענית ביום א' א"כ א"א להשלים לכן לא התענה, ומזה ראי' לס"ח דמי שמתענה ביו"ט ראשון צריך למיתב תענית ביו"ט שני ע' מג"א (סי' רפ"ח סק"ד) ודו"ק:

אכן אחרי עיוני נראה דימי שמחה הוא מצות סעודה ואסור בתענית ונהי דמועיל השלמה אם חל בשבת אסעודה שלא יצא בשבת מיהת אם התענה לא מהני מה שאכל בלילה ולכן לא יתיב בתעניתא רק התניא סובר דנהי דאיסור תענית עבר כיון דנשבע מיהת עדיין מחויב לעשות הסעודה דנהי דעבר אלאו הבא מכלל דרבנן במה שהתענה מ"מ מצות סעודה דמהני השלמה מחייב לתקן ולכן שפיר ניחא דצריך למיתב תענית לתעניתו דבאמת עבר באיסור שלא להתענות ולא מתקן האיסור בהשלמה רק המצות עשה לשמוח שבשבת לא נתקיים מהני השלמה, אבל אדלא להתענאה ל"ש השלמה, ובזה יש לדחות ראית הרלב"ח (סי' ל"ב) שכ' לדחות דברי הירושלמי דמאחרין בט"ו שחל בשבת ליום א' מהא דמגלה (ד"ל) דזכירה ועשי' בהדדי דמוכח דעשי' ע"כ אינו למקרא מגלה ולמתנות לאביונים דזה ביום י"ד דמוקפין מקדימין אלא ע"כ לשמחה וא"כ מוכח דאינו ביום א' דאל"כ הוי זכירה קודם לעשי' וע' מג"א (סי' תרפ"ח), ולפ"ז ניחא דלענין דאסור להתענות שפיר מקיים אף בשבת מקרי עשי' גם בשבת ואף דבשבת בל"ז אסור להתענות מ"מ מתקיים בהא עשי' שפיר במה שאינו מתענה ומתקיים תרווייהו, ואף הסעודה מצותו בשבת רק דלא אפשר א"כ מהני במוצ"ש מדין השלמה וא"כ עיקר חיובו בשבת דאי תימא דבשבת אין כאן עשי' כלל ל"ש השלמה דהא כבר כתבו דאונן כיון

דפטור לא יוכל להבדיל דאין כאן השלמה כמ"ש הט"ז ביו"ד (סי' שצ"ו) אלא ע"כ דעשי' הוא בשבת רק דלפי דלא ניכר לכן משלים למחר א"כ שפיר עשי' וזכירה בהדדי הוי:
אמנם בדברי הירושלמי הנ"ל דכתב דעושין סעודה אחר פורים וע' ר"ן מגלה דולא יעבור לא קאי אסעודה קשיא לי דהא המרדכי הקשה דנעשה פורים ב' ימים משום ספיקא דיומא ותי' דולא יעבור כתיב, ולפ"ז קשה דאכתי נעשה סעודה ביום ט"ז דהא ולא יעבור לא קאי אסעודה ולמה לא נעשה משום ספיקא דיומא (וגם מה שתי' הטו"ז דהואיל ואם קרא קודם לכן יצא לכן לא עבדין תרי יומי פורים אינו מספיק כיון דשמחה ומשתה א"נ אלא בזמנה א"כ נעבוד משתה ושמחה משום ספיקא דיומא וצ"ל כיון דלא עבדינן בכל הלכותי' לענין קריאת מגלה לא עבדו גם להכי) אמנם י"ל בשלמא לענין קריאת מגלה ק' קושית המרדכי כיון דעדיין לא יצא רובו של חדש דעדיין ט"ו אבל לענין שיעשה הסעודה בט"ז ואז רובו של חדש א"כ אז ודאי בקיאין בקביעא דירחא דעדים ברובו של חדש כשמכחישין עצמן אמרינן דלא טעו והוי הכחשה כמבואר בפ' היו בודקין לכן ל"ק אסעודה, ולפ"ז מוכח כסברת הרמב"ם (בפ"ב מעדות ה"ג) דבט"ז הוי רובו של חדש דמיד אחר חצות החדש ידעו אמנם רש"י סובר דעד ועד בכלל (וע' לח"מ שכ' דרש"י פי' בכ' וכ"א ולא ידעתי מנ"ל) ולשיטתו עדיין יקשה, הן אמת דלפ"ז ק' הא דעבדינן ימים אחרונים של פסח וסוכות שני ימים הא יצא רובו של חודש אף לדעת רש"י אלא ע"כ דחיישינן לספיקא דיומא אף אחר רובו של חדש, ואפשר שם שאני דאם לא נעבוד רק יום א' בימים אחרונים יהי' אתי לזלזולי בימים ראשונים שיאמרו היום ראשון עיקר לכן אף אחר רובו של חדש עבדינן תרי יומי משא"כ בפורים לענין סעודה לא עבדינן ביום ט"ז כי כבר יצא רובו של חדש לא תקנו בהכי, אבל נראה דהא ליתא דבגמ' ר"ה (דכ"א) אהא דלא מקדמינן משום ספיקא דיומא ליום ארביסר דתרי ירחי חסרי קלא אית לי' ואם היו מחסרין גם שבט הי' קול יוצא אף למקום שאין שלוחי ב"ד מגיעין כמ"ש רש"י שם ות"ל דהא משבט כבר עבר כל החדש ול"ל טעמא דתרי ירחי חסרי קלא אית לי' וע"כ צ"ל דדוקא הא דרובו של חדש לא טעו אינשי היינו במקום ששלוחי ב"ד מגיעין אבל במקום שאין שלוחי ב"ד מגיעין אפי' טובא נמי לא ידעו רק תרי ירחי חסרי קלא אית לי' ובזה ניחא מה דהשמיטו בטוש"ע חו"מ הדין דעד רובו, של חדש לענין הכחשת עדים דלדידן אין נ"מ כיון שאין שלוחין יוצאין האידנא, ולכן ניחא הא דעבדינן תרי יומי בימים אחרונים של יו"ט דבמקום שאין שלוחים יוצאין ומגיעים לשם איכא למיחש אף בסוף חדש וא"כ הדרא קו' על המרדכי:

וראיתי למוח"ז הגאון ז"ל תמה על המרדכי דכמו דאמרינן תרי ירחי חסרי קלא אית לי' ה"נ תרי ירחי מלאי, וא"כ כיון שלא עברוה לטבת ושבט מעובר מה איכא למיחש, ולפע"ד ל"ק דבשלמא בתמוז ואב ודאי אם היו תמוז ואב חסרין הי' הקול יוצא ששינו מהסדר א' מלא וא' חסר וקלא אית לי' וכן טבת ושבט אם היו חסרין הי' קול יוצא ששני חדשים כאחד היו חסרים, אבל כיון שחשון וכסלו לפעמים מלאים ולפעמים חסרים, א"כ שניהם חסרים ודאי קלא אית לי' מיהת אטבת שמלאוהו אין חידוש לעולם, כיון שראו (שמלאו) [שחסרו]שני חדשים מחשון וכסלו אין חידוש מה שמלאו טבת כיון שהי' שני חדשים חסרים תכופים לכן מלאו לטבת ואין הקול יוצא כלל (המלוי) אימת הקול יוצא בחודש אדר והוא קרוב לפורים וזה לא יוודע בחצי חדש, משא"כ בניסן שפיר לא חיישינן לטבת ושבט שחסרו דאף אם היו חשון וכסלו מלאים מ"מ כד עשו טבת ושבט חסרים קלא אית לי' ונודע קודם הפסח משא"כ היכי דליכא רק חדש אחד מלא דמשבט עדיין לא ידעו בפורים דאינו רק חצי חדש וקלא לא נפק כלל בזמן קצר וא"כ אם היו שניהם חסרים אין חדוש לעולם שעבדו חד מלא לכן שפיר טעו בהכי ושפיר הקשה המרדכי, משא"כ בתשרי וניסן דאז לא מקדמינן כיון דחשון וכסלו אם היו מלאים או חסרים איכא קלא וידעו איך היו ואם היו כסדרן ידעו מדלא נפק קלא דהיו כסדרן וא"כ להקדים הספיקא דיומא אין ספק רק כשהיו שני חדשים חסרים זה קלא אית לי'. (חסר):

סימן נה

הרא"ש פ"ב דמגלה העתיק לשון הירושלמי הי' כותבה ודורשה ומגיהה הדא אמרה שהוא מותר בעשיית מלאכה, והנה לכאו' תימה דהא אפשר דמיירי בבני הכפרים שמקדימין ליום הכניסה ופשיטא דמותר בעשיית מלאכה או בי"ד שחל להיות בשבת דמקדימין מע"ש דאז מותר במלאכה, ונ"ל דהנה פליגי רב ור"א בזמנה אי בעשרה ושלא בזמנה כ"ע מודי בעשרה והביא הרא"ש בפ"ק ראי' דבזמנה ביחיד מהא דמגילה כתובה בין הכתובים דביחיד יצא מוכח דיוצא ביחידות, ודחי הרא"ש דלמא בדיעבד דוקא יצא אבל לכתחלה לא, והנה בכ"ז אנו מוכרחין לומר דדוקא בזמנה בדיעבד ביחיד יצא גם למ"ד בזמנה בעי יו"ד אבל שלא בזמנה י"ל דאף בדיעבד לא יצא ביחיד דבעי פרס"נ, והנה כיון דכותבה ודורשה ומגיהה א"כ אנן מסופקין אם כוון לבו דדלמא נתכוין לכתוב או לדרוש ואף שהוא אומר שכוון לבו מיהת ליכא פרסומי ניסא לא גרע מביחיד די"ל שאינו יוצא וא"כ ע"כ במתניתין דתנן כותבה יצא ע"כ מיירי כשקורא בזמנה דאז לא בעי פרסומי ניסא דסגי ביחיד ג"כ, א"כ שפיר הוכיח דמותר בעשיית מלאכה דלא מצי

לאוקמי שלא בזמנה כגון לבני הכפרים או בפורים שחל להיות בשבת דאז בעי פרסומי ניסא, כמ"ש הרא"ש לעיל ד"ה דאף בפורים שחל להיות בשבת, בע"ש בעי עשרה וא"כ אף שאמר שכוון לבו לא יצא דמי ידע המחשבה שלו:

וראיתי אח"כ בירושלמי דמשני בי"ד בכרכין כשחל ט"ו בשבת דאז כרכין קוראין בי"ד דמ"מ מותר בעשיית מלאכה דשל זה בזה לא נאסר מלאכה כדאיתא בש"ס דילן, ומ"מ לא יסתר דברינו דבכה"ג נהי דלבני כרכין הוי שלא בזמנה מ"מ כיון דלבני עיירות הוי זמנם מקרי זמנה דלא בעי עשרה והוי פרסומי ניסא, אמנם הרא"ש נראה דלא גרס הך שנויא כלל, וע' בקה"ע שתמה על הכלבו שדחק לתרץ קושיית היר שלמי, דהא בירושלמי מבואר הך שנויא, אבל נראה דהכלבו וג"כ לא הי' לו גירסא זו כמו להרא"ש וצ"ע:

סימן נו

הערות בש"ע או"ח סי' ל"ט מהגאון אבי המחבר זצ"ל אבד"ק פיעטרקוב

א **בב"י** הביא מדברי התוס' בשם המכילתא נאמר כאן מימים ימימה ונאמר להלן ימים תהי' גאולתו מה להלן יב"ח אף כאן מגיד שצריך לבדוק תפילין אחת לי"ב חודש דברי ב"ה, ב"ש אומרים א"צ בדיקה שמאי אומר אלו תפילין של אבי אימא, וקשה חדא מדוע פסקינן כב"ש, ותו דלחשבי' גבי מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה [הג"ה מבנו הגאון המחבר ז"ל, ואפשר כיון דלכן בכ"מ הלכה כב"ה לפי שהיו ענוים והקדימו דברי ב"ש לדבריהם ולכן כאן שהקדימו ב"ש דברי ב"ה לדבריהם הלכה כב"ש, ע"כ הג"ה] ולולא דמסתפינא הוי אמינא לאפוכי ב"ש לדב"ה, וכן מבואר להדיא (בסוף פ"ב מתפילין) ברמב"ם הלל הזקן הי' אומר אלו משל אבי אימא, הרי דגירסתי הי' כדברינו בחילוף דברי ב"ש לב"ה. [ע' ירושלמי עירובין (פ"י ה"א) הגי' הלל הזקן ומשם העתיק הרמב"ם זו הגירסא, אבל הפלוגתא שם היא בין רבי לרשב"ג ורשב"ג ס"ל א"צ בדיקה, מ"מ ק' הא קי"ל הלכה כרבי מחבירו, ויהי' ראי' דרק מחבירו ולא מאביו וכמ"ש ביד מלאכי (אות רל"ח) וע' בעין זוכר (מע"ה אות י"ד) ואפשר משום דמעשה רב של הלל הזקן מכריע לפסוק כרשב"ג ואכמ"ל, ובתנחומא (ס"פ בא) הגי' כמ"ש תוס' בשם המכילתא, המבי"א]:

(ב) **בב"י** שם גרס בדברי רב עמרם שהביא הטור אפי' למ' או לנ' שנה אינם צריכים בדיקה, מדוע נקט דוקא עד נו"ן, נראה דלא הי' יכול לומר יותר דמהא שאמר הלל הזקן [ולגירסא שלפנינו שמאי] אלו משל אבי אימא עכצ"ל שהי' זוכר שלא בדקו התפילין מאז, דאל"כ מאי ראי' הביא מהם, ואיתא במס' כתובות [ד"כ ב'] האי סהדותא עד שיתין שנין מדכר דכירי טפי לא דכיר, ומש"ה בכוון אמר עד נ' שנה, והא דלא אמר עד נ"ט

שנה משום דרצה לתפוס העשיריות, ודוגמא לזה מצינו בתנחומא פ' ויחי גבי יעקב שהי' בן פ' שנה ולא ראה קרי, אף שהי' בן פ"ד שנים אז, נקט פ' משום דרצה לתפוס העשיריות [ויש לדחות הראי' וק"ל]:

סימן נז

מאבי המחבר הגאון אבד"ק פיעטרקוב זצ"ל

שאלה לבאר אם כהן נמכר לעבד עברי ואם בעל מום נרצע ואם מותר לת"ח להשתמש בכהן:

תשובה הט"א ריש חגיגה הקשה אמאי דאמרינן ביבמות ד"ק.] דכהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה הגדילו ושחררו זא"ז כו', ופרכינן בגמ' שיחררו אי בעי אין כו' אמאי לישא שפחה אינו יכול לישא בת חורין אינו יכול ופרש"י אמאי אין כופין לשחרר ותי' רבא אימא כופין ומשחררין זא"ז והקשה דהא בתוס' גיטין (דמ"א) הקשו דבחצי' שפחה וחצי' בת חורין אמאי כופין ימכור א"ע לע"ע למ"ד אין לו אשה ובנים ג"כ רבו מוסר לו ש"כ ותי' משום דאמרינן בב"מ (דע"א) גר אינו נמכר בע"ע דבעינן ושב אל משפחתו וליכא ומשוחרר ג"כ הואיל ואין לו משפחה אינו נמכר בע"ע וא"כ בהך דכהנת דהא אם כהן הוא יש לו משפחה אמאי כופין ימכור א"ע בע"ע דהא מסקינן בקדושין (דכ"א ע"ב) כהן ג"כ רבו מוסר לו ש"כ עכ"ד, והנלע"ד בישוב קו' זו דהנה בקדושין שם פליגי התם דיודן ברבי אומר אין רוצעין אלא במלתא וחכ"א אין ע"ע כהן נרצע מפני שנעשה בע"מ וא"ת במלתא הם רוצעין הא לא נעשה בע"מ ופריך בגמ' ויעשה בע"מ ומשני דכתיב ושב אל משפחתו למוחזק שבמשפחתו בעינן וכו' ולפ"ז י"ל דאם אין לו המוחזק שבמשפחה אינו נמכר בע"ע דכי היכי דבגר דאינו נמכר בע"ע הוא משום דכתיב ושב אל משפחתו והא ליכא וא"כ הכא שאין לו מוחזק שבמשפחתו אמרינן דאינו נמכר בע"ע, ועפ"ז ניחא מה שהקשה בס' או"ח אהך דפשיט בגמ' דע"ע כהן רבו מוסר לו ש"כ מהך דחכמים דאמרי דכהן אינו נרצע מפני שנעשה בע"מ, ואי תימא דכהן אין רבו מוסר לו ש"כ תיפ"ל דבעינן אהבתי וכו' וליכא, דעדיפא הו"ל להקשות דהא לדברי חכמים ע"ע כהן בע"מ נרצע דכבר נעשה בע"מ ואם נאמר דאין רבו מוסר לו ש"כ הא קשה דבעינן ואהבתי וכו' וליכא ולפמ"ש ניחא דהא כהן בע"מ אינו נמכר כלל דהא לית לי' מוחזק שבמשפחתו דהא אינו ראוי לעבוד עבודת הקודש, ואין לומר דהא משכחת לה שבשעת מכירה לא הוי בע"מ ובנתיים נעשה בע"מ, ז"א דבכה"ג אינו נרצע דרש"י כתב דצריך להיות כמו קודם המכירה וא"כ אינו נרצע כלל דהרציעה הוי כמו מכירה חדשה, וכיון דאין לו

מוחזק שבמשפחתו א"י לירצע כלל דאינו נמכר בע"ע כשהוא בע"מ כמו שהוכחתי, ועפ"ז מיושב קושיית הט"א דבכאן נהי דאם כהן הוא יש לו משפחה מ"מ מטעם ספק אינו ראוי לעבוד עבודת הקודש וא"כ אין לו מוחזק שבמשפחה וא"כ אינו נמכר בע"ע מש"ה כופין לשחרר, אמנם עדיין קשה מהך דקדושין (דס"ט ע"א) דקבעי בגמ' למימר דיעץ ר' שמלאי לאושפיזיכני' דאמר לי' זיל גנוב ואיזבין בע"ע וע"ע מותר בשפחה וממזר שנשא שפחה הולד עבד דמשמע מהתם דממזר מוכר א"ע בע"ע ולפ"ד יוקשה הא ממזר אין לו מוחזק שבמשפחתו, אמנם נ"ל לתרץ דהנה הרשב"א בקדושין (דכ"א ע"ב) כ' דיודן ברבי חולק אחכמים וסובר דכהן נרצע, וכן הביא משם הרמב"ן ז"ל, ולפ"ז י"ל דיודן ברבי כיון דסובר דכהן נרצע סיבר דמקרא דשב אל משפחתו לא קאי על מוחזק שבמשפתתו וא"כ לדידי' אף שאין לו מוחזק שבמשפחה מוכר א"ע, ולפ"ז י"ל דר' שמלאי לפי הס"ד מפרש בגמ' דסובר כיודן ברבי אבל לפי מסקנת הגמ' דיעץ לו שישא שפחה בלא מכירה א"כ י"ל דגם ר' שמלאי ס"ל כחכמים דבעינן שישוב למוחזק שבמשפחתו ולפ"ז שפיר הוכרחו בגמ' לתרץ אימא כופין ומשחררין דסתמא דמתניתין קאי אליבא דחכמים וגם רבי שסתם המשניות סובר בקדושין כחכמים דרוצעין באוזן, וא"כ סובר כחכמים דצריך שיהי' מוחזק שבמשפחתו, וא"כ שפיר כופין דא"י למכור א"ע בע"ע ודו"ק:

וע' באה"ד מבנו הגהמ"ח זצ"ל בקונטרס הספיקות כלל ל"ט אות ג'

ועדיין יש להקשות מהא דתמורה (דכ"ט ע"א) דתנן האומר הילך טלה ותלין שפחתך אצל עבדי ר"מ אומר אינו אתנן וחכמים אומרים ה"ז אתנן ופרכינן בגמ' (ד"ל ע"א) והא שפחה לעבד משרא שרי ומוקי בגמ' דמיירי באין לו אשה ובנים ותלי בפלוגתא דאי רבו מוסר לו ש"כ ולפ"ד יוקשה דנוקי בגמ' הך פלוגתא דר"מ ורבנן דמיירי בממזר שמכר א"ע לעבד דר"מ סובר כיודן ברבי דאצ"ל למוחזק שבמשפחתו וא"כ ס"ל בממזר דנמכר, וא"כ שפחה לעבד זה שרי ולא הוי אתנן, וחכמים אזלי לשיטתם דסוברים בקדושין דצריך לשוב אל המוחזק שבמשפחתו וא"כ אם אינו נמכר בע"ע אסור לו לבעול שפחה וא"כ הוי אתנן, אמנם ז"א דהא לדברי חכמים לאו עבדו הוא כלל ומכ"ש לפי גרסת רש"י דגרסינן במתניתין רבי בודאי לא הי' יכול לאוקמי כן דרבי סובר ג"כ כחכמים בקדושין וא"כ לדידי' ג"כ לאו עבד הוא וא"כ אמאי ס"ל ל"ה אתנן ואין להקשות דנוקי הך דתמורה בפלוגתא דפליגי אי עבד כהן מוסר לו רבו ש"כ ות"ק סובר דמוסר לו וא"כ אינו אתנן וחכמים סוברים דאינו מוסר לו א"כ הוי אתנן, דלא מבעי לפי גרסת רש"י דגרסינן רבי ניחא דהא חכמים דרבי ס"ל בקדושין אין ע"ע כהן נרצע מפני שנעשה בע"מ וקא דייקא בגמ' מחכמים דרבו מוסר לו ש"כ דאל"כ תיפ"ל מדכתיב אהבתי וכו' וליכא וא"כ חכמים

דרבי סוברים דרבו מוסר לו ש"כ וא"כ לא מצי לאוקמי דמיירי בעבד כהן דא"כ יקשה אמאי סוברים חכמים דהוי אתנן הא שפחה לעבד משרא שרי אלא גם לגרסת התוס' דגרסי במתניתין ר"מ, דלא שייך לאקשויי מחכמים דרבי אחכמים דר"מ ג"כ ל"ק לפ"מ דאיתא במכילתא דר"מ סובר דאין כהן נמכר בע"ע וא"כ לא מצי לאוקמי דמיירי בעבד כהן ולכך אינו אתנן דאין כהן נמכר כלל לשיטת ר"מ וזה נכון וברור:

עוד נ"ל באופן אחר בדרך חידוד ליישב קושיית הט"א, דהנה התוס' בב"ב (די"ג ע"א) בד"ה לישא שפחה הקשו הקו' שהקשו בגיטין דימכור א"ע בע"ע למ"ד דמוכר עצמו רבו מוסר לו ש"כ ותי' בזה"ל ואומר ר"י דאין זה תקנה שימכור א"ע בע"ע, כדאמרינן פ"ק בקדושין (דכ"ב ע"ב) אוזן ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם ולא עבדים לעבדים עכ"ד, רש להבין מדוע בגיטין לא תירצו כן ולמה בב"ב לא תירצו כמו שתי' בגיטין והנה הא דהר"י לא רצה לתרץ משום דגר אינו נמכר בע"ע וה"ה למשוחרר י"ל משום דאכתי יוקשה בהך דכהנת שנתערב ולדה דהתם שפיר יכול למכור א"ע דממ"נ אם כהן היא א"כ יוכל למכור א"ע ואם עבד הוא בל"ז מותר בשפחה וכקושיית הט"א, אמנם תוס' דגיטין קשה אמאי לא תירצו כתירוץ הר"י דאין זה תקנה טובה דאסור למכור א"ע ונ"ל ליישב דהנה בחו"מ [סי' של"ג סעיף ג'] איתא אסור לפועל אפי' מלמד או סופר להשכיר א"ע להיות בבית בעה"ב ג' שנים (הגהת מרדכי) ועיין בש"ך (ס"ק י"ז) שכ' שט"ס הוא וצ"ל דאסור יותר מג' שנים אבל ג' שנים בלחוד מותר, והביא ראי' מפ' מפנין מעשה בא' שירד מגליל העליון והשכיר א"ע אצל בע"ה ג' שנים דמשמע דיותר אסור אבל ג' שנים מותר ועוד ראיות ע"ש, ולפ"ז נ"ל לומר דבח"ע וחציו ב"ח דעובד א"ע יום א' ואת רבו יום א' ואם ימכור א"ע לא ימכור רק לעבוד יום אחד אשר לו והיום השני יעבוד לרבו הראשון, וכיון דע"ע אינו עובד את רבו רק ששה שנים א"כ כשיעבוד חציו לרבו הראשון לא יעבוד את רבו השני רק החצי ששה שנים שהוא ג' שנים וג' שנים פסק הש"ך דמותר וא"כ קשה דימכור א"ע לע"ע והוכרחו בתוס' לתרץ דמשוחרר אינו נמכר בע"ע דשב אל משפחתו בעינן והא דבב"ב תירצו כן דאין זה תקנה למכור א"ע בע"ע אזלי לשיטתם שכתבו בב"מ (ד"י ע"א) דלכך פועל מותר לשכור א"ע משום דיוכל לחזור אבל ע"ע הואיל ואין יכול לחזור אסור ולית להו סברת הגמ"ר דיש לחלק בין יותר משלש ובין שלש, רק דפועל מותר אף ליתר משלש ובע"ע אסור אף לרגע א' וכן הבין הש"ך (של"ג ס"ק י"ד) וכן כתב הגאון מהר"א ווילנא בהגהותיו לב"מ, ולפ"ז שפיר תירצו דאסור אבל בתוס' גיטין י"ל דחולקים אדברי תוס' בב"מ וסברי כשיטת הגהת מרדכי שהבאתי, ולפ"ז הוכרחו לתרץ במשוחרר דח"ע וחצי בן חורין כופין משום דמשוחרר

אינו נמכר בע"ע, ולפי הנ"ל א"ש קושית הט"א דבכהנת שנתערב ולדה בולד שפחתה למה כופין ימכרו א"ע ממכרת עבד, ולפי הנ"ל ניחא דאין זה תקנה טובה דאסור משום דהתם אם ימכור א"ע יתר משלש אסור מטעם עבדי הם ולא עבדים לעבדים:

ועיין באו"ח בקדושין מה שהביא דברי הט"ז בשם המרדכי מעשה בכהן א' שיצק מים ע"י ר"ת ושאל תלמיד א' את ר"ת מהא דשנינו בירושלמי המשתמש בכהונה ה"ו מעל, והשיב ר"ת אין קדושה בזמן הזה דקי"ל בגדיהם עליהם קדושתם עליהם ואי לא לא, והקשה א"כ כל מיני קדושה לא ניעבד להו ושתק ר"ת והשיב הר"ר פטר דנהי דיש בהם קדושה יכולים למחול כדאמרינן בפ"ק דקידושין גבי אין ע"ע כהן נרצע מפני שנעשה בע"מ משמע דבלא"ה יכול להשתעבד בו עכ"ל ע"ש, והנה ראשית קושיית התלמיד השואל לא ידעתי דזה ידוע דהא דנאמר בירושלמי דאסור להשתמש בכהונה ע"כ רק לישראל אבל זה אינו אסור לכהן דטעם האיסור לשמש בכהן הוא משום וקדשתו וכ"כ הט"ז (בסי' קכ"ח סקל"ט) דאף אם רוצה לשמשו אסור דוקדשתו קאי בע"כ דמשמע דהאיסור הוא משום וקדשתו ולפי זה תמיהני על אותו תלמיד ששאל לר"ת ועל הר"ר פטר שדחק להשיבו דהא בנדרים (דס"ב ע"א) ילפינן בגמ' ובני דוד כהנים נינהו מה כהן נוטל בראש אף ת"ח נוטל חלק בראש ותניא דבי ר"י וקדשתו לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון דמשמע דת"ח יש לו דין כהן לענין וקדשתו וכן אמרינן בגיטין (דנ"ט ע"ב) רב הונא קרי בכהני דמשמע דיש לו דין כהן בענין וקדשתו ועיין בכתובות (דכ"ד ע"ב) דמעלין ליוחסין מהך שקרא אחריו לוי דאי לא קרא אחריו לוי יש לומר שמא ישראל ות"ח הוא ומדלא אמרינן בגמ' שהי' עולה לתורה במקום שהי' כהן אחר בבהכ"נ משמע דאף היכא דאיכא כהן בבהכ"נ מ"מ גדול הדור עולה לתורה ויש לו דין כהן לכל דבר [ע' בב"י ודרישה או"ח סי' קל"ה] וא"כ קשה דאין לך גדול הדור יותר מרבינו תם והרי מותר לת"ח שישתמש בכהן ואין זה משתמש בכתרה של תורה ועיין בר"ן נדרים (דס"ב ע"א) דבכה"ג שרי לת"ח דחוב הוא לו כמו שמחויב לתת לכהן תרומות ומעשרות ומותר לתבוע ע"ש, והא דר"ת השיב לו תי' אחר מפני שלא רצה ליטול את השם כמ"ש הט"ז (בסי' קכ"ח) שם וזה ברור לדעתי [וע' לעיל סימן ב' בדברי בנו הגהמ"ח זצ"ל]:

ומה שתירץ הסמ"ג דכהן בשכר מותר לשמש עמו והקשה עליו באו"ח בקדושין מהך דאין ע"ע כהן נרצע דהא בלא ה"ט א"י להשתעבד בו דהא בחנם הוא ועמ"ש וז"ל וביותר נ"ל כסברת ר"ת, שזכרנו דדוקא כהן בכהונתו אסור להשתעבד בו וההוא דנושא שפחה ואין כהונתו עליו ה"א דנרצע קמ"ל דאינו נרצע עכ"ד, ותמהני עליו דא"כ למה איצטרך

בגמ' להוכיח מהך דאין עבד כהן נרצע דכהן מוסר לו רבו ש"כ דאל"כ תיפ"ל מדכתיב אהבתי את וכו' וליכא הא אף אם ניליף ג"ש שכיר שכיר דלא בעינן אהבתי את וכו' עיין בתוס' קדושין (די"ד ע"ב) ד"ה ולא אזנו של מוכר עצמו דאי לאו דכתיב קרא למעט דמוכר עצמו אינו נרצע לא הוי ממעטינן מדכתיב אהבתי וכו' דליכא למ"ד דאין רבו מוסר לו ש"כ, ועיין באו"ח מה שדחק את עצמו לתי' ההוכחה של הגמ' ולפ"ז תמוה הא אף אם נאמר דלא בעינן אהבתי וכו' מ"מ קשה דלמ"ל הטעם דאינו נרצע מפני שנעשה בע"מ בל"ז אסור לירצע דלפי הס"ד דכהן ע"ע אסור בשפחה א"כ כהונתו עליו וקשה דאסור להשתמש בכהונה בחנם כמ"ש או"ח, אע"כ דכהן מותר בשפחה וא"כ אין קדושת כהונתו עליו א"כ הו"א דנרצע וקמ"ל משום שנעשה בע"מ אינו נרצע ומדלא מוכחי בגמ' כן ע"כ צ"ל כמ"ש דאף בחנם מותר הת"ח לשמש בכהן וה"ה כהן בכהן וא"כ משכחת לה שנרצע כשהוא עובד את חבירו כהן דבכה"ג נרצע דלא שייך החיוב וקדשתו וכמש"ל, ודברי האו"ח תמוהין לפענ"ד, עוד נ"ל להביא ראי' מתוס' כתובות (דק"ג ע"ב) ד"ה אותו היום שמת רבי בטלה קדושה וכו' והרב ר' חיים כהן הי' אומר אילמלא הייתי כשנפטר ר"ת הייתי מטמא לו דהאי בטלה קדושה דקאמר הכא היינו קדושת כהונה וכן מוכח מדקאמר אותו היום משמע אותו היום דוקא ותו לא וכן איתא בירושלמי וכו' הרי דבשביל גדול הדור מותר לבטל קדושת כהונה לטמא לו מכ"ש לשמשו דבשימושו מצוה קעביד וגדול שמושו יותר מלמודו:

וע"ד שנסתפק אם בע"מ נרצע או לא אשיבך הלא זה גמ' ערוכה בקדושין (דכ"ב ע"א) דהי' עבד חולה אינו נרצע משום דלא שייך כי טוב לו ואם רבו חולה אינו נרצע משום דעמך כתיב וליכא ועיין במל"מ (פ"ג מה' עבדים הי"א) בשם המכילתא דהי' העבד חיגר או סומא ג"כ לא שייך כי טוב לו אמנם מקום הניחו לספק דהיינו אם שניהם בע"מ אם נרצע או לא כמו דבעינן בגמ' אם שניהם חולים אם מיקרי כי טוב לו עמך אמנם הרמב"ם פסק להקל על העבד דאינו נרצע דספיקא לקולא וכן משמע מרש"י כי טוב לו פרט לחולה משמע דהלימוד הוא מכי טוב לו בלבד וא"כ אף דרבו ג"כ בע"מ מ"מ אינו טוב להעבד כס"ד בגמ' או דילמא כי טוב לו בעינן וליכא ולפ"ז בע"מ ג"כ אף דהרב ג"כ בע"מ מ"מ אמרינן דאינו נרצע, אמנם לפענ"ד להביא ראי' דבעל מום נרצע דהנה במס' קדושין (ד"כ ע"א) פליגי דחד אמר אם בגפו יבא בגפו יצא הוא אם בגופו נכנס אז בגופו יצא אמר רבא לומר שאינו יוצא בראשי אברים כעבד ופריך בגמ' דהא מלא תצא כצאת העבדים נפקא ומשני אי מהתם הו"א ניהב לי' דאי עינו וניפוק קמ"ל וקשה דא"כ היכי אמרינן דאם יאמר העבד אהבתי וכו' דנרצע הא אם לא יאמר אז יוצא לחירות וא"כ

לפי הס"ד דעבד אינו יוצא רק בראשי אברים ע"כ מיירי שסימא את עין עבדו דבל"ז א"י לחירות [ע' לקמן] ואמאי נרצע הא לא שייך כי טוב לו עמך כפי דברי המכילתא דאם העבד בע"מ אינו נרצע, ולפ"ז קשה דלמה לי בגפו יבא לאשמעינן דאינו יוצא בראשי אברים הא בלא"ה מוכח דאל"כ איך נרצע, אלא ע"כ דאם הרב ג"כ חולה או בע"מ, אז ג"כ נרצע א"כ צריך שפיר קרא דבגפו יבא דאינו יוצא בראשי אברים ולפי זה קשה דאמאי לא מוכיח בגמ' דאם שניהם חולים דנרצע מהך תנא דאמר דבגופו יבא ובגופו יצא דע"כ סובר דאם שניהם חולים (דחולים ובע"מ שוין הן) אז נרצע דאל"כ למ"ל בגפו יבא וכמו שהוכחתי ואין לומר דתנא חולק אמ"ד דבגופו נכנס בגופו יצא וסובר דבלחודוהי נכנס בלחודוהי יצא א"כ יש לומר דסובר בע"מ אינו נרצע אף שרבו ג"כ בע"מ דהריטב"א בקדושין שם כתב במתק לשונו ואידך שאינו יוצא בראשי אברים נפקא לי' מלא תצא כצאת העבדים ופשטי' דקרא שאינה יוצאה כלל בראשי אברים דמשמע דכ"ע מודים בזה, ולפ"ז י"ל דהש"ס חולק אמכילתא בענין זה וסובר דבעל מום נרצע אף היכא דהרב אינו בע"מ ולפ"ז יפה עשה הרמב"ם שלא פסק דבע"מ אינו נרצע אף אם רבו אינו בע"מ אמנם אחרי העיון כ"ז ליתא דה"א דהא שאינו יוצא בראשי אברים כעבד הוא אפילו קודם שש וכן משמע מתוס' קדישין (ד"כ ע"א) להמעיין שם ולפ"ז י"ל בע"מ אינו נרצע כדעת המכילתא וש"ס אינו חולק כלל אדברי המכילתא ודבריהם כנים אמנם נ"ל דדוקא בע"מ כגון חיגר או סומא או שאר ראשי אברים אבל בעל מום אחר לא דאל"כ קשה הא אחר הרציעה יעשה בע"מ וא"כ מה נפקא מיניה מום א' או שני מומין שיהי' לו אלא ע"כ דמום דהרצעת אוזן לא הוי מום כ"כ כמו חיגר או סומא ושפיר שייך כי טוב לו ודו"ק:

סימן נח

הערות בש"ע או"ח מאבי המחבר הגאון אבד"ק פיעטרקוב זצ"ל.

בש"ע או"ח (סי' רמ"ב) עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, זה מאמר ר"ע בפסחים, ואמרתי בטעמא דר"ע דמותר לו לדחות מצות עונג שבת דהוי רק אסמכתא מהך דוקראת לשבת עונג כדי שלא להבזות עצמו לבריות ולהדיא אמרינן בברכות (די"ט ב') דגדול כבוד הבריות שדוחה ל"ת דלא תסור ואמרינן דכל מילי דרבנן אסמכוה אקרא דלא תסור וא"כ משום כבוד הבריות דחינן מצוה דרבנן והך דעונג שבת הא ג"כ דרבנן הוא כנ"ל, וא"כ שפיר קאמר ר"ע עשה שבתך חול כדי שלא תצטרך להבזות א"ע לבריות וזה נכון: **ואל** תשיבני מהך דפסחים (ר"פ ע"פ) דפריך בגמ' אהך דשנינן במשנה דאפי' מן התמחוי צריך לתת לו על ארבע כוסות ומקשה בגמ' פשיטא ומשני דלא נצרכה אלא לר"ע דאמר

עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות (והו"א שלא יתנו לו הד' כוסות) קמ"ל פרסומי ניסא מודה דצריך לתת לו מקופת הצדקה, ולפי דברינו יוקשה דכאן משמע דכבוד הבריות אינו דוחה פרסומי ניסא ובמגלה (ד"ג ב') בעי בגמ' מקרא מגלה ומת מצוה איזה מהן עדיף ופשיט מהך דגדול כבוד הבריות דמת מצוה דוחה המקרא מגלה וק' דהא מקרא מגלה הוה פרסומי ניסא ולידחי למת מצוה כמו דאמרינן שם בפסחים דד' כוסות הואיל והוי פרסומי ניסא אמרינן דלא ניחוש לכבוד הבריות וחייב לבזות א"ע לבריות, די"ל בפי' הגמ' דבפרסומי ניסא מודה דהעני אשר אין לו לקנות הד' כוסות, מחמת גודל המצוה דפרסומי ניסא צריך למחול על כבודו ולהבזות עצמו כדי שיקיים מצוה גדולה, אבל בהך דמקרא מגלה דהתם לא שייך לומר דמשום פרס"נ ידחה לכבוד הבריות דאטו בידו למחול על כבוד המת וא"כ ודאי דכבוד הבריות דוחה וזה ברור:

ועתה נבאר דעת האומרים דהא דקאמר ר"ע עשה שבתך חול דוקא אם עתה אינו נוטל מן הצדקה ואם יעשה ג' סעודות יצטרך להבזות א"ע אז מותר לעשות שבתו חול אבל אם בל"ז נוטל מן התמחוי רק דאם יעשה ג' סעודות יצטרך יותר ליטול בכה"ג לא אמרינן דלא יענג השבת ויעשה שבתו חול ועיין טו"ז ביו"ד (רנ"ג סק"ב) שהביא דעה זו בשם התוס', ומאד תמהני על דברי הטו"ז שם מה שכ' בזה"ל בפ' כל כתבי (קי"ח א') פרכינן מני אי רבנן חמסרי הווין פי' דבשבת צריך ג' סעודות ואי רבי חידקא שיתסרי הווין דס"ל ד' סעודות בשבת ומשני כר"ע דאמר עשה שבתך חול ופרש"י דלענין שבת במאן דאפשר לי' או כרבנן או כר' חידקא יעשה ומיהו האי דצריך לבריות יעשה שבתו חול ולא יטיל על אחרים כבוד שבתותיו עכ"ל ובפרישה הביא כו' וכ' על זה דזהו דוקא לר' חידקא אבל לרבנן לא קשיא מידי, ולא עיין בסוגיא שהבאתי דאף לרבנן אמרינן כן עכ"ל הטו"ז ותמיהני עליו דבגמ' מתרצי שם דאמרינן לי' מה דהוי לך באפוקי שבתא אוכלי' בשבתא ומקשי בגמ' דלר' חידקא מיהו קשיא ומתרצי דמה דהוה לי' במעלי שבתא אכיל בשבתא והדר פריך וכי כולי' יומא דמעלי שבתא בתעניתא מותבינן לי' ומשני דסבר כר"ע דאמר עשה שבתך חול, וא"כ הרי לפניך דלרבנן לא צריך לאוקמי כר"ע דאף אי לא סברי כר"ע דאמר עשה שבתך חול רק דמחויב לאכול סעודה שלישית מ"מ ניחא דיאכל סעודת מ"ש בשבת וכן הביא הרמב"ם בפירושו לפיאה [כעת נדפס נקה"כ, וכבר עמד עליו בזה] ומה שכ' הטו"ז בזה"ל וא"ל ממ"ש ס"ם ר"ן דאמרינן שבת נותנין לו מזון ג' סעודות תירצו התוס' ע"ז דבשביל סעודות שבת אין לו להתחיל ליטול אבל אם כבר נטל נוטל גם כדי סעודות שבת עכ"ל תמיהני דתוס' לא כתבו לתרץ קו' זו רק הקשו דלמה נותנין לו מזון ג"ס הא די לו בב' סעודות והסעודה שיש לו במ"ש יאכל בשבת ע"ז תירצו דכיון דכבר

נטל יטול גם לסעודת מ"ש אבל על זה לא דברו כלום שוב מצאתי בתוס' ב"ב [ד"ט א' ד"ה שבת] שכתבו זו הסברא והטו"ז כוון אדברי תוס' ב"ב, אמנם על גוף הדין של הטו"ז מה שהביא בשם תוס' מאד תמהתי דלהדיא משמע דאף בכה"ג שכבר נטל מ"מ אמר ר"ע עשה שבתך חול דבפסחים (שם) אמרינן שם דהו"א דבד' כוסות ג"כ אמרינן דעשה שבתך חול ופטור מהם ובמתניתין בהך דקתני דאפילו נוטל מן התמחוי דאתי לאשמעינן דבפרסומי ניסא מודה פי' שם רש"י ואפי' הוא מתפרנס מן התמחוי דהוי עני שבעניים דמי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול מן התמחוי משמע דכבר מתפרנס מן התמחוי ומ"מ שייך בי' עשה שבתך חול רק מטעם פרסומי ניסא חייב משמע דבמקום דליכא פרס"נ בכה"ג פטור משום עשה שבתך חול ואעפ"י דכבר נוטל מתמחוי ומ"מ שייך בו דברי ר"ע, והרי לפניך דעת רש"י דלא מחלקינן בין כבר נטל ללא נטל בדברי ר"ע, אולם לפמ"ש כבוד א"א הגאון נ"י על הטור שמסופק אם צריך לענג השבת כיון שהוא צריך כבר לבריות דהא אמר ר"ע עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות וק' דהא כיון דכבר צריך לבריות לא שייך הך דר"ע כמ"ש התוס' ב"ב ותי' דהנה הסברא נותנת דאע"ג דאמרינן כל מי שיש לו ר' זהובים אינו נוטל ממעשר ומשאר צדקות מ"מ מותר לו לעני ליטול ארבע מאות זהובים ביחד וכן הוא במתניתין דפיאה, ולכן בהך דנותנין לו מזון ג' סעודות לא אמרינן דיעשה שבתו חול משום כיון דנותנין לו ביחד כדי שלש סעודות אף שאינו צריך לסעודה הג' הוי כמו שנותנין לו ארבע מאות זוז דאף שאינו צריך למאתים האחרים מ"מ ביחד מותר אבל ליקח סעודה הג' בלבד אסור ולכן כ' שפיר פטור דאף שצריך לבריות מ"מ אם בשעה שנוטל הב' סעודות אינו נוטל ביחד לסעודה הג' ובכה"ג אינו צריך לענג שבת רק מוטב שיעשה שבתו חול ואל יצטרך לבריות בשביל סעודה הג' ודפח"ח, ולפ"ז מיושב קושייתי הנ"ל דהך דפסחים י"ל דמיירי שכבר נטל מן התמחוי מזונות דאז שייך שפיר דר"ע דלא יצטרך לחזור וליטול הד' כוסות וקמ"ל שפיר דפרסומי ניסא מודה ר"ע וזה נכון, ועוד הארכתי בעניני ג' סעודות לקמן בסי' רע"א. [לע"ע לא מצאתי בין הכתבים וכשיבואו לידי בל"נ אעתיקם בחלק המהדו"ב בס"ד]:

ואגב אזכיר מה שתמי' לי בדברי המג"א שם מה שהביא בשם הד"מ שהביא מדברי הטור (בסי' תר"ב) שכ' דז' ימים שבין ר"ה ליו"כ מדלא כ' ט' ימים משמע דיו"ט בל"ז אוכלין חולין בטהרה ולא הי' צריך להשמיענו בעניני חולין בטהרה דזה פשיטא, ותמיהני מאד דא"כ היאך אנו אוכלין מצה בלילי פסחים דהא אנן טמאי מתים נינהו וע"י במג"א (סי' תר"ג) כתב די"ל לאכול עיסה שנילושה במי פירות אבל במצה ק' דהא ע"כ מיירי בנילושה במים דאל"כ א"י במצה דמצה עשירה היא וא"כ לא מצי לאכול בטהרה אמנם

י"ל דהואיל ומחויב לאכול המצה א"כ מוכרח לאכול חולין בטומאה אבל כל היכי דאפשר לי' מחויב לאכול בטהרה אמנם ק' מהך דגיטין [ד"י א'] דתניא מצת כותי מותרת ואדם יוצא בה ידי חובתו בפסח א"כ ע"כ מיירי בעיסה שנילושה במים דאל"כ אינו יוצא בה כנ"ל ועוד אם נימא דמיירי שנילושה במ"פ פשיטא דמותר דמי פירות אין מחמיצין אלא ע"כ דמיירי שנתן לתוכה מים א"כ הוכשרה והיא טמאה ואמאי קתני לכתחלה מותר לאכלה שלא במקום מצוה דאכול מצה ועוד קתני בציקו של נכרים אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה וע' פסחים [ד"מ ע"א] ומקשה בגמ' דאמאי לא יצא בבצק משמע שלא נילוש במי פירות רק במים וא"כ קשה דאמאי קתני דממלא לכתחלה הא טמא הוא וא"כ אסור לאכלה ברגל וזהו תימה גדולה. [אהמבי"א, לחומר הנושא י"ל דהירושלמי שממנו נובע דברי הטור (בסי' תר"ב) לשיטתו אזיל (בפ' כל שעה סה"ז) והובא ברא"ש שם דס"ל מ"פ מחמיצין וא"כ י"ל דמצת כותי ובצקו של נכרים מיירי שנילושו במ"פ ומה שצריך בבצקו ש"נ לאכול כזית מצה באחרונה בשביל שצריך שימור ובצקן לא נשמר, כמבואר בפסחים שם וע' בב"ח (שם) ובמ"א (סי' תרצ"ג) וז"פ]:

סימן נט

מאבי המחבר דעאון אבד"ק פיעטרקוב זצ"ל. בסוגיא דמוקצה

גרסינן בשבת (דמ"ו ק רמי לי' אביי לרבה דאמאי אמר ר"ש דבכור שנפל לבור שייך בו מוקצה הא בכ"מ לית לי' מוקצה ומתרץ רבה הואיל ואיכא תלתא מי יימר דמי יימר דיפול בי' מומא ואם יהי' מום קבוע ואם יזדקק לי' חכם ומתקיף לי' רמי בר חמא מהך דמפירין נדרים בשבת מי יימר דמזדקק לה בעל ומשני דהואיל דהנודרת ע"ד בעלה נודרת (חשבה בדעתה דשמא לא ירצה הבעל לקיים נדרי' ולא מקצה מדעתה) ופריך מהך דנשאלין לנדרים שהן לצורך השבת מי יימר דמזדקק לי' חכם ומשני דנהי דלא יזדקק לי' חכם מ"מ ג' הדיוטות יהי' מצוי לו אבל לבכור צריך מומחה עכ"ד הגמ' והקשו בתוס' דאמאי קא מקשה בגמ' דמוקצה הוא דלא חזי לה דמי יימר דמזדקק לה בעל הא חזי לשאר בנ"א והרשב"א מביא דבריהם ביותר ביאור דהא אמרינן בפ' מפנין (דקכ"ז.:) דמטלטלין תרומה טהורה משים דחזי לכהן משמע דהואיל וחזי לשאר בנ"א לאו מוקצה הוא ולקמן שם אהא דמפרש דמטלטלין את הדמאי משום דאי בעי מפקיר לנכסי' והוי עני וחזי לי' הקשו בתוס' דאמאי לא מפרש בגמ' דלכך מטלטלין כיון דחזי לעני כמו דאמרינן בטעמא דתרומה והרשב"א תירץ שם משום דדמאי נהי דחזי לעני מ"מ אינו עומד לתתו לעני דכיון דיכול לתקן אחר השבת ויאכלנו בעצמו אבל תרומה עומד לכהן

ומצינו כיוצא בזה בתוס' ביצה (ד"ו ב') דבעינן מוכן ועומד ע"ש וא"כ קשה דהא בכאן לא חזי לה שאסרה על עצמה א"כ עומד לאחרים ולאו מוקצה הוא כמו תרומה טהורה ומאי קא מקשה בגמ', ומה שנ"ל לחלק דתרומה שייך לכהן ואין לישראל חלק בה רק טובת הנאה שיכול ליתן לכהן שירצה וא"כ כל כהן לא מקצי לי' דשמא יתן לו דמחויב ליתן התרומה לכהן שירצה ולאבדה ולהזיק אותה ג"כ אסור אבל כאן בנדר שנדרה מהפירות דאף שאסור לה לאכלם מ"מ מותר לאבדם ולהזיק אותם ואולי לא תתנם לשום אדם א"כ כ"א מקצה ממנה דסובר שלא תתנם לשום אדם וא"כ שפיר מוקצה הוא וזה נכון, ובתוס' תירצו דבפירות שלה מיירי ואסרתן אכל אדם ולכאו' תמוה דא"כ מאי מקשה בגמ' אהך דנשאלין לנדרים שהן לצורך השבת דהא מוקצה הוא הא חזי לשאר בנ"א אע"כ צריכות לאוקמי שאסר אכל אדם הפירות א"כ האיך יוכל החכם להתיר הא נוגע הוא ועיין בר"ן נדרים (דף"א ב') שהביא בשם הירושלמי נדרים דקונם הנאתי על בני עיר אינו נשאל לזקן שיש שם דהוי כנדרי עצמו וא"כ איך יוכל החכם להתיר אע"כ דלא אסר אכל אדם וא"כ לאו מוקצה הוא אמנם נ"ל דיוכל החכם לאסור ע"פ הפירות בנדר וא"כ שוב לאו נוגע הוי ולעולם מיירי שאסרן אכל אדם דלחכם אין נ"מ באיסור שיאסור ע"ע דאם לא יאסור בל"ז יהי' אסור בהם וז"נ:

וראיתי בס' אמרי צרופה שהקשה אגמ' דשבת דמאי מקשה אהך דמפירין נדרים בשבת הא מוקצה נינהו מאי קושיא דנהי דמוקצה ואסורין הפירות שנדרה עליהם לאכלן בשבת, מ"מ יוכל להתיר שיהי' מותר לאכלן אחר השבת דהא אמרינן בשבת (ספ"ב) דאף שלא לצורך השבת מפירין כיון דאחר השבת לא יוכל להתיר, ודחק א"ע לפרש דהקושי' אזלא אליבא דר"ש, ור"א בר"ש סובר דהפרת נדרים מעל"ע וא"כ אין מפירין אלא לצורך ומסתמא אינו חולק ר"א על אביו וא"כ ע"כ ר"ש ג"כ סובר דאין מפירין אלא לצורך ולפענ"ד נ"ל דהנה אמרינן בנדרים קונם תאנים וענבים אינו מופר עד שיפר כולו ורבה מוקי בגמ' שם כר"ש אלמא דר"ש סובר דצריך להפר כולו ולפ"ז י"ל דבשעת הפרה צריך שיפר כל הנדר ולפ"ז אם נאמר דמוקצה הוא ואסורין הפירות לאכלן בשבת א"כ אינו מופר בכולו והפרה לא מהני ולכן דייק בגמ' שפיר דמותרין הפירות לאכלן בו ביום ולית בהו משום מוקצה ולא יוקשה מהך דאמרינן בנדרים דבעי רבה קיים ליכי היום ומופר ליכי למחר אי מהני כיון דהפר למחר או דילמא כיון דאמר קיים ליכי לא מהני שוב מה שאמר דוקא להיום וקשה דתיפ"ל דלא מהני דשעת הפרה אינו מופר כל הנדר א"כ לא מהני י"ל דבעי אליבא דהחולקים על מתניתין דסוברים דמהני, א"נ י"ל לפמ"ש הר"ן דדוקא בעינוי נפש דאם אינו מופר כל הנדר מענה אותה ביותר מש"ה א"י להפר

במקצת אבל דברים שבינו לבינה יש ביכולתו להפר אף למקצת, ולפ"ז י"ל דרבה בנדרים מיירי בדברים שבינו לבינה והך דפשיטנא שם מהריני נזירה דהתם הוי ע"נ י"ל דהתם קאי אקיים ליכי שעה א"כ בעי בגמ' שם למימר אחר יוכל להפר כיון דבשעת שיפר יהי' מותר בכל הנדר ויש בזה הרבה לפלפל:

ובזה אפ"ל קו' הגאון יעב"ץ בספרו לחם שמים אמתניתן דמפירין נדרים אפילו שלא לצורך השבת כיון דאם לא יפר לא יוכל עוד להפר ובשאלה אסור שלא לצורך כיון שיוכל לשאול למוצ"ש, והקשה דהא משכחת אף בשאלה שיהי' דבר שאם לא ישאל היום לא יהי' לו תקנה כגון שנדרה האשה וקיים לה הבעל ועתה רוצה לשאול על הקמתו די"א ביו"ד דא"י לשאול רק בו ביום שאחר שישאל על הקמתו יהי' שהות ביום להפר א"כ למוצ"ש לא יוכל לשאול להחכם א"כ מותר לשאול דהוי כמו הפרה, ולפ"ז ניחא דאם קיים לה בשבת א"כ אתקצאי הפירות ואף אם אמרינן דאין מוקצה לחצי שבת מ"מ בכה"ג יש מוקצה כמ"ש התוס' (הו"ד בס' בינה לעתים על ה' יו"ט מהגאון מהר"י ז"ל) וא"כ אח"כ לא יוכל להפר כמ"ש לעיל ודו"ק:

ואגב אכתוב מה שתירצתי קי' התוס' בחולין (די"ד א') במתניתן דהשוחט בשבת דשחיטתו כשירה ואמרינן בגמ' דבו ביום אסור לאכול משחיטתו ונסבין חבריא למימר ר' יהודא היא וקא מיבעי בגמ' מאי ר' יהודא וע' תוס' (ד"ה מחתכין) שהקשו דהא אף ר"ש מודה בכה"ג דאסור משום מוקצה דכי לית לי' לר"ש מוקצה ביושב ומצפה אבל באינו יושב ומצפה לא אמר וכ"א בביצה (ד"ל ע"ב) עכ"ד ונ"ל דהנה הטעם דר"ש לית לי' מוקצה הוא דר"ש סובר דלא מקצה מדעתו אף שאסור לאוכלו וגם היכא דדחיא בידים כגון בנר שהדליק בו ס"ל ג"כ דלאחר שכבה דמטלטלין ובתוס' שבת כתבו דאף דקמבעי בגמ' היכי דדחיא בידים אי מותר לר"ש, בנר שאני דכיון שפסק הדיחוי בשעת שכבה א"כ הוי כמו דלא אידחי כלל ולפ"ז י"ל דבכה"ג שפיר בעי ר"ש יושב ומצפה כיון דדחיא בידים רק דפסק הדיחוי לכן צריך שיהי' יושב ומצפה שיכבה נרו וא"כ לא מקצה בדעתו אם יכבה אבל היכא דאינו יושב ומצפה לא מהני מה שפסק הדיחוי דהא איהו הקצה מכל וכל ואף שאח"כ פסק הדיחוי לא מהני ולכן אמרינן בביצה שם אימר דאמר היכא דיושב ומצפה שמא תכבה נרו אבל כלום יושב ומצפה מתו תפול סוכתו פי' דהתם הדחה בידים שהקצה אותן לסוכה רק דביו"ט האחרון פסק הדיחוי א"כ צריך להיות יושב ומצפה לבטל הדיחוי וכיון דאינו יושב ומצפה לא מהני מה שפסק הדיחוי ולפ"ז במוקצה דלא דחיא בידים דלא עלה על לבבו כלל לאסרו בזה לא שייך למימר דתלי' ביושב ומצפה דאף אם אינו יושב ומצפה מ"מ הקצה אותו וז"ב לדעתי, וא"כ בהשוחט

בשבת דבהמה אינה אסורה מטעם שהדחה אותה בידים רק מוקצה מחמת איסור בכה"ג אף שאינו יושב ומצפה מתיר ר"ש ודו"ק, ואל תשיבני מהך דהכא דמקשה בגמ' ר"ש אדר"ש ומשני הכא אדם יושב ומצפה כו' אבל התם ל"ש יושב ומצפה מימר אמר מי יימר דנפל בי' מומא כו' ולפ"ד קשה דהא ר"ש מתיר במוקצה מחמת איסור אף היכא דאינו יושב ומצפה כנ"ל, דלק"מ דבנדרים (די"ג א') אמרינן דבכור מצוה להקדישו, וא"כ מסתמא הקדישו, וא"כ הדחה אותו בידים ובדחיא בידים ואינו יושב ומצפה אוסר ר"ש וכדאמרן ודו"ק ובחי' לחולין הארכתי ואכ"מ:

סימן ס

הערות והגהות שמצאתי על גליון ספרי הגהמ"ח שתח"י השייך לאו"ח:

א **בתשובת** הרשב"א (ח"א סי' קי"ז) תמהת עוד על הרב רבינו משה ב"ן ז"ל שכ' בשם בעל הלכות ז"ל בענין ט"ב שחל להיות במ"ש דכיון דלא יכול לאבדולי אכסא בשעתו תו לא מבדיל במוצאי ט"ב דהא אידחי לגמרי כו', נ"ב אדרבה בה"ג ז"ל ס"ל דמבדיל בליל ב' רק הרמב"ן סובר דאינו מבדיל כלל ועי' בראש סוף תענית, לכן צ"ל [תמהת עוד על הרב רמב"ן ז"ל שכ'] "לדחות דברי" בעל הלכות [כי אין לומר דכוונתו על הרי"ף ז"ל שנקרא בעל הלכות כיעו"ש):

ב **בתשו'** בית יעקב (סי' ק"ב) דחה דברי הרשב"א במשמה"ב שחולק על הרא"ה ז"ל דפסק דתבשיל שבישל עכו"ם לחולה בשבת שמותר לבריא במו"ש ואין בו משום בישולי עכו"ם דכל כה"ג היכרא איכא, וה"ד הרמ"א ביו"ד (סס"י קי"ג) וכ' במשה"ב וז"ל וח"ו שלא הותר אפי' להחולה עצמו אלא בעת הצורך בלבד דהיינו בשבת, הא למו"ש חוזר לאיסורו וכ"ש לבריא ודומה לנבלה לחולה שיב"ס דמותרת לו ואם הבריא אסור דכל דתקון רבנן כעין דאו' תקון כו' עכ"ל וכ' בתשו' בי"ע נלע"ד דלא כרשב"א שהרי אמרו בחולין (דט"ז ב') דהמבשל לחולה אסור לבריא מטעם שמא ירבה בשבילו משמע דאי לא הוי חששא דירבה בשבילו הי' מותר לבריא, ותיפ"ל דכיון דהוי בריא הו"ל לגבי' נבלה כמ"ש הרשב"א אע"כ כיון דהבישול הי' דרך היתר בשביל החולה ל"ה כנבלה כו' וכ"ת דדוקא כשבישל ישראל שייך שמא ירבה אבל בבישול עכו"ם ל"ש ה"ט מש"ה כ' הרשב"א דהוי כנבלה כו' דז"א כו' ועוד דכ"ש אם הוי כמו נבלה בבישול עכו"ם כ"ש בישראל כמבואר באו"ח (סי' שי"ח) בדברי הרמ"א דכ"ש הוא כו' עכ"ל הבי"ע, ונ"ב לא ידעתי מה קאמר, הא הרשב"א לא אמר דהוי כנבלה רק בבישול עכו"ם ומשום בישול עכו"ם אבל בבישול ישראל דאף מבשל במזיד לא מיתסר רק מטעם קנס וא"כ בחולה

דל"ש קנס דמותר לכתחלה לבשל לחשיב"ס] פשיטא דלא הוי נבלה ומותר לחולה שהבריא או לישראל אחר אי לאו גזרה דשמא ירבה בשבילו ולמו"ש שפיר מותר וגם הרשב"א מודה, וממה שנסתייע ממ"ש [הרמ"א] דכ"ש הוא בישראל, זהו רק לענין שמא ירבה דבישראל הוי חששא דאו' ובעכו"ם אינו אלא שבות אבל לענין בישול עכו"ם מה שייך זה בישראל כלל:

ג **בנוב"י** מהדו"ת או"ח (סי' ק"ט) כ' אמנם בסי' רפ"ב ס"ד מורים כדבריו בכ"מ בה' ס"ת שכל אחד לחוד [בין לאחוז ס"ת על ביהק"ב ובין לקרות שם בע"פ בלא ס"ת בידו] יש בו משום לועג לרש כו', נ"ב מדברי הר"ר יונה שמפרש דלכן נקט ס"ת משום דדברים שבכתב א"א רשאי לאמרן בע"פ מוכח דס"ת בלחוד בלי קריאה שרי:

ד בצל"ח פסחים (דכ"ט א') תוד"ה רנב"ה היא כ' ועפ"ד תוס' הנ"ל (בכריתות די"ד א' ד"ה אם הי' שבת) שהעיקר שיהי' על הקרן קלב"מ אבל אם נתחייב בקרן שוב לא מהני קלב"מ לפטרו ממעילה, א"כ ק' בשמעתין דהרי בכתובות שם פריך גבי זר שאכל תרומה דמדאגבי' קניא מתחייב בנפשו לא הוי עד דאכל ומשני הב"ע כגון שתחב לו חבירו כו' ולפי הנראה דכאן לענין מעילה ל"ש שתחב לו חבירו דא"כ כבר מעל חבירו ושוב ל"ש אצלו מעילה, נ"ב ובאמת ל"ק דל"ש כאן מדאגבי' קניא דבגזבר שהגבי' של הקדש לאכלה לא מעל בהגבהה רק כשאכלה הוא דמעל ע' נדרים דל"ד [רע"ב ובר"ן שם] ויוכל להיות דמיירי בגזבר, וע' שטמ"ק כתובות אהא דפריך מדאגבי' דפירוש דבהקדש כיון דבי גזא כו' ל"ק כלל:

קונטרס אמרי כהן

סימן א

ה"ה ב ארא התרס"א פק"ק לוטימירסק יע"א. לכבוד, ז"ז ידי"נ עוז הרב הגאון המאוה"ג חו"ב צמ"ס ה"י כו' וכו' כקש"ת מ' צא"י יעקב נ"י הגאבד"ק לאסק.

אחדשכ"ת כמשפט, גי"ק מיום ב' שמות הגיעני, בו מילא רצוני והודיעני מה שיש לו להעיר בדבר שחקר חו"ז מר אביו הגאון זצ"ל בתשובותיו לאו"ח [מהדו"ק סי' ב'] במה שנהגו העולם להשתמש בכהן קטן דלא בר מחילה, ובש"ע או"ח (סס"י קכ"ח) מבואר דאסור להשתמש בכהן אם לא מחל, וכ' כ"ג נ"י וז"ל נראה פשוט דרק לשמש עם כהן עבודת עבד אסור, אבל מה שדרך לגמול חסד זע"ז ודאי רשאי ולא עדיף כהן משונה הלכות דמבואר ביו"ד [סי' רמ"ג ס"ו] דאסור לשמש בו, ולא מצי מחיל כמ"ש הברכ"י יו"ד סי' רמ"ו, ואעפ"כ רק שימוש של עבדות כמו בנשאו על כתפו דמגלה דכ"ח או כהך

דמסתמיך ואזיל ר"א אכתפי' דר"נ, אבל שימוש בדברים שדרך האדם לעשות לחבירו גמ"ח זע"ז שרי כמו שהאריך הגאון בנין ציון סי' פ"ג, וכיון שאין משתמשין עם קטנים עבודת עבד ודאי שרי עכ"ד ויען כי ערבים עלי דברי כ"ג נ"י הנני להודיעו מה שיש לי לפלפל בדבריו, ואחשוב כי מעכ"ג יכבדני בדבריו שניות לאורייתא ומיני ומיני' תסתיים שמעתתא, ואען ואומר:

א **לענ"ד** מה דפשיטא לי' למני"ר מבעי לי טובא, והיא הנותנת, שונה הלכות דל"מ מחיל היינו עדיפותי' משאר בנ"א דאסור לעשות עמו מלאכת עבודה אע"ג דמוחל, משא"כ שאר בנ"א אם מוחלים מותר לעשות עמם מלאכת עבודה, אבל כהן דקיי"ל דמצי מחיל, אם נימא כדעת כ"ג נ"י דהאיסור לשמש בו הוא דוקא במלאכת עבודה, ושימוש הקל מותר גם בלי מחילה, א"כ מאי עדיפותי' דכהן משאר בנ"א מישראל, הא גם בשאר בנ"א מישראל אסור לעבוד בו עבודת מלאכה אם לא מחל ועושה מדעתו ומרצונו:

כמבואר ברמב"ם (פ"א מעבדים), ומה דמותר בישראל בלי מחילה היא רק שימוש הקל, א"כ שוה ממש כהן לישראל, במלאכת עבודה בתרוויי' אסור בלי מחילה, ובשימוש הקל בתרוויי' מותר, וע"כ עדיפותיי' דהני כהני בחדא מתרתי, או דאסור לשמש בכהן עבודת מלאכה אפי' אם מוחל משא"כ בשאר ישראל, או דבכהן אסור לשמש אפי' שימוש הקל משא"כ בשאר ישראל, וכיון דקיי"ל דכהן מצי מחיל ע"כ הא דאסור לשמש בכהן בלי מחילה היא גם בשימוש הקל (וכן מורה לבון שימוש), אם לא שנחלק דבכהן צריך שיאמר בפירוש קודם השימוש שהוא מוחל וזה דוחק גדול, ועיין פרמ"ג (מ"ז סי' קל"ה) נסתפק בכהן שאינו נוהג כשורה אי שייך בי' וקדשתו, ואם נאמר דאית בי' וקדשתו יש לצדד דעדיפותי' הוא רק לענין עבודת מלאכה דאסור לעשות עמו בע"כ אם לא מחל, משא"כ בשאר ישראל שאינו נוהג כשורה מותר לעבוד בו בע"כ כמבואר בב"מ (דע"ג ב') וא"כ יש לצדד דמותר לשמש עמו שימוש הקל וא"צ שימחול, וגוף הספק יבואר בס"ד לקמן [ע"ל סי' ה' או"ז]:

הן אמת דדברי הברכ"י צל"ע דא"כ איך נפרנס דברי הרמ"א (בסי' רמ"ג) שכ' אסור לשמש בשונה הלכות וכ"ש במי ששונה תלמוד שהוא הגמ', ויקדים לשמש במי ששונה הלכות קודם שישמש במי ששונה גמ' עכ"ל, ופשוט דמיירי בלי שכר, דאין סברא דהשונה גמ' יוגרע שיקופח פרנסתו [ובברכות (דנ"ב ב') אם שמש ת"ח הוא ולא נמצא בגמ' לשון ת"ח על שונה הלכות וע' מגלה (דכ"ו סע"ב) ס"ת שבלה גונזין אותו אצל ת"ח ואפי' שונה הלכות והבן, הן אמת די"ל דכלפי שמש ע"ה קורא לשונה הלכות ת"ח, ומצינו כיוצא בזה חבר אוכל בטהרת תרומה נקרא ע"ה נגד אוכל בטהרת קודש כמ"ש תוס' חגיגה

(דכ"ג א' ד"ה לעולם) ובכ"מ בש"ס כיוצא בזה והארכתי בס"ד במק"א ואכ"מ], וברור דהכוונה כששניהם לפניו והוא צריך לשימוש, ושניהם רוצים לשמשו יקדים לקבל שימוש בהשונה הלכות ולא יקבל מהשונה גמ', וכ"ה להדיא בפסקי הרא"ש מגלה פ' בני העיר (סי' ח') כיעו"ש, והרי מחילה לא גרע מעושה מעצמו ומבואר היפך מדברי הברכ"י, וגם לטעמי' שכ' משום דשונ"ה תורה לאו דילי' היא, איך יקדים לשמש בשונ"ה, הלא עדיף לשמש בשונה גמ' דתורה דילי' ויכול למחול, אמנם יש לדחוק וליישב ולא ברירא לי לחלוק על הגאון ברכ"י זצ"ל, ובפרט אם נימא דשונה הלכות מצי מחיל, יהי' ההכרח לומר דעדיפותי' היא בשימוש הקל דאסור לשמש עמו, ולחלוק גם על הגאון בנין ציון, ובאמת סוגיית הש"ס במגלה שם לכאו' מסייע לדבריו, ויען כי הס' ב"צ אינו תח"י לא אדון בזה, ועכ"פ לא ברירא לומר כמ"ש כ"ג דמותר לשמש בכהן שימוש הקל: **ולכאו'** הי' אפ"ל דמש"ה הוכרח שמואל לומר (בירושלמי ברכות פ"ח) דהמשתמש בכהונה מעל מקרא דעזרא אתם קודש וכלים קודש, ולא למד דינו מקרא וקדשתו או מקרא קדוש יהי' לך דכהנים כקודש, דהא גם מקרא דעזרא לא הוי רק אסמכתא כמובן (וע' תוס' ורא"ש (פרק כיסוי הדם) ומג"א (סי' ר"א) ולענין מעילה ודאי לא הי' רק אסמכתא כמובן) ועמד בזה מר אביו חו"ז הגאון זצ"ל, והי' אפ"ל דאי מהני קראי הו"א כמו דברים של הקדש דאין מועלין בהם רק בפגם בפרוטה ונהנה בפרוטה, ולא הוי ידעינן איסורא בכהנים רק אם משתמש בהם שימוש שיש פגם בכבודו של כהן בשו"פ, ומש"ה יליף מכלי שרת דהנהנה בהם אעפ"י שלא פגם מעל (כמבואר בפ"ו ממעילה ה"א), וה"נ בכהן אעפ"י שלא פגם בכבודו בשו"פ מעל, וכיון דגם בכש"ר צריך שיהנה בפרוטה א"כ גם בכהן צריך שיהנה משימושו שו"פ, וא"כ בשימוש הקל שדרך בנ"א לגמול חסד זע"ז הא כ' הש"ך (יו"ד סי' רכ"ח סקמ"ו) דאין הנאה בשו"פ, וע' מגלה (ד"ח רע"א), שפיר יהי' מותר לשמש עם כהן, ויהי' ראי' מזה לכ"ג נ"י [ולפ"ז יש להוסיף דגם כגון הא דמסתמיך ר"א אכתפי' דר"נ שהביא כ"ג דלא הוי שימוש הקל הי' אפשר להתיר, דהרי בסנהדרין (דפ"ה ב') אמרו עימור פחות משו"פ א"ב, ורבינו (בפ"ט מגנבה ה"ב) כ' דגם אם שימש בו בפחות משו"פ כגון שנשען עליו, הרי דשימוש זה אינו שו"פ, והי' אפשר להתיר לדבריו] אבל באמת ז"א דהרי גם בכלים אסור להנות בפחות משו"פ רק מעילה היא דליכא בפחות משו"פ, ואדרבה מצטרפת לימים רבים אם נהנה היום בחצי פרוטה ואחר ימים הרבה עוד בחצי פרוטה הר"ז מעל כמבואר בה' מעילה (פ"ה ה"ד), וגם בהקדש אסור בפחות משו"פ רק דאינו לוקה כמבואר מלשון רבינו (שם פ"ו ה"ח) ויע' במל"מ (שם ספ"ב) וא"כ גם בכהן אסור שימוש הקל אף שאין בשימוש זה שו"פ,

ומה דבאמת לא למדו בירושלמי מוקדשתו יבואר להלן בדברינו בס"ד [ע"ל סי' ד' או"ו ד"ה ובזה]:

ב **ומשה"ר** דשימוש הקל מותר מהא דיבמות (דק"ג ב') דא"ל רב יוסף לאביי הב לי' סנדלך אע"ג דאביי הי' כהן משום דזהו שימוש הקל, אתמהה אטו אסור לשאל חפץ או כלי מכהן, זה לא אמר אדם מעולם, והרי ר"י א"ל לאביי רק שישאיל הסנדל להחולץ, ואין כאן שימוש כלל ויותר הי' אפשר להר"ר מהא דשבת (דקמ"ז א') דא"ל ר"י לאביי הב לי כומתאי, דזהו שימש הקל להושיט לו כומתי', וכבר העיר מזה הגרי"ף בגליון המג"א (סס"י קכ"ח), ויש לי להביא כיוצא בזה מהא דשבת (דס"א א') דא"ל ר' יוחנן לרב שמן בר אבא הב לי מסנאי ובכתובות (דכ"ג א') מבואר דרשב"א כהן הי' ע"ש, אולם יש להביא ראיות דגם שימוש שאין דרך בנ"א לעשות זע"ז מצינו ששימשו בכהן בירושלמי שבת (פ"א ה"ב) ריב"ל הוי מסתמיך על כתפתי' דרחב"א, ורחב"א ידוע כי הי' כהן כמבואר בכ"מ ומהם בירושלמי ברכות (פ"ג ה"א) אר"י מטמא כהן לראות את המלך כד סליק דוקליטיינוס מלכא להכא חמון רחב"א מיפסע על קברים דצור בגין מחמוני', ובירושלמי (פ"ב דשקלים ה"ה) ובילקיט (ס"פ משפטים) ריו"ח הוי מסתמיך על כתפי' דרחב"א, ובכתובות (דס"ב א') ריו"ח סליק בדרגא סמכו לי' ר' אמי ור"א, ובשבת (דקי"ט א') ר"א ור' אסי מכתפי ועיילי מכתפי ונפקי (פרש"י יוצא ונכנס להביא משאות כלי תשמיש ובגדי חיפש ומגדים כו') אמרי אילו איקלע לן ריו"ח מי לא מכתפינן קמי', ור"א ור"א כהני חשיבי דא"י הוו (כדאמרו בגיטין דנ"ט ב') ואפ"ה הוו מכתפי קמי' דריו"ח בהבאת משאות, והוו סמכו לי' כד סליק בדרגא:

אולם לענ"ד מכל אלו אין ראי' כלל דזה ברור דתלמיד לרבו שרי לשמש, וסתמא אמרו בכתובות (דצ"ו א') כל המונע תלמידו מלשמשו מונע ממנו חסד והחסד שמקבל התלמוד בשמושו לרבו הוי כשכר, וכבר כ' הסמ"ג דבשכר שרי ועדיף ממחילה, וגם הט"ז דס"ל דל"מ מחילה מודה דאם הכהן נהנה שרי:

תדע דאפי' מלאכות שאסור לעשות עם ע"ע מותר לעשות עם תלמידו במקום שמכירין אותו או כשלובש תפילין כדאיתא בכתובות שם וגדולה מזו אפי' מלאכת בזיון, דגם ת"ח א"י למחול על בזיונו כמ"ש הר"ן (ספ"ק דר"ה) וכ"כ בתה"ד הו"ד ביו"ד (סי' רמ"ב סל"ב) וכ"כ בתשו' הרשב"א (ח"א סי' פ"ד) ויע' בט"א (מגלה שם) ואפ"ה מצינו בעירובין (דכ"ז ב') ובשאר דוכתי דריו"ח אמר מאן דמתרגם לי כו' מובילנא מאני' לבי מסותא, ומלאכה זו בזוי' היא עד דאסור לעשותה גם עם עבדו העברי (כמבואר בה' עבדים), ואיך הי' ריו"ח רשאי לבזות עצמו, וע"כ משום דריו"ח הי' חושב המתרגם לו זאת לרבו ותלמיד

לרבו שרי, כי תלמוד במקום רבו דינו כע"ה כמ"ש השל"ה בבגדי ישע (מגלה פ"ד אות יו"ד) ויע' בבאר שבע (סי' י"א), וא"כ כהן פשיטא דלא עדיף מת"ח וכמ"ש בפיהמ"ש גיטין (פ' הנזיקין) ולקמן בעזהי"ת נאריך בזה קצת, ועכ"פ כהן לא עדיף מת"ח, ואם ת"ח כריו"ח לרבו המתרגם לו דבר אחד שרי אפי' מלאכה בזוי' כ"ש תלמיד כהן לרבו דשרי לשמש אפי' במלאכת עבודה (ואם במיתת רבו בטלה כהונה כמ"ש תוס' כתובות (דק"ג ב') כ"ש בחייו לענין שימוש) ואפי' להסוברים דל"מ מחילה בכהן, מ"מ לא עדיף מת"ח דג"כ לא מצי מחיל על בזיונו ואפ"ה לרבו שרי:

ואפי' אם נימא בהא דריו"ח דהוי כמפייסן דשרי לת"ח למחול כמ"ש הר"ן או כמקבל שכר, גם אנו נאמר דכל תלמיד לרבו הוי כמפייסו ומקבל שכר:

ואפי' אם נחלק דשאני בת"ח דבאמת מצי מחיל דתורה דילי' היא, וכשמוחל שרי הלה לקבל השימוש ממנו, ורק על בזיונו אסור לת"ח למחול מש"ה תלמיד לרב אין איסור, משא"כ בכהן דהאיסור הוא על הישראל לקבל השימוש ממנו, ונהי דכהן רשאי לעשות, אבל איך רשאי הרב לקבל ממנו השימוש, ג"כ לק"מ כיון דתלמיד במקום רבו דינו כע"ה, והרי כ' המל"מ (שם פ"ג ה"ח) דמתשו' הריב"ש מבואר דאם הכהן ע"ה מותר להשתמש בו [ועמש"ל סי' ה' או"ד] וא"כ מתלמיד לרבו אין ראי' כלל:

ומש"ה ניחא דהר"פ לא הביא הראיות שהביא המג"א משום דכל הני כתלמיד לרבו הויין ותלמיד לרבו שרי אפי' מלאכת עבודה ובזיון, ורק מע"ע כהן שפיר הביא ראייתו, וז"פ וברור:

(ג) **ומה** דבדק לן מר בקו' הט"א חגיגה בהא דיבמות (דק"ה א') נתערב ולד כהנת בולד שפחה כופין ומשחררין זא"ז, ואמאי הא למ"ד כהן מוכר עצמו בע"ע, ועבד כהן מותר בשפחה יש להם עצה למכור עצמם בע"ע ויהיו מותרים בשפחה, וכמו שהק' תוס' בח"ע וחב"ח והכא ל"ש תירוצם, ורצה כ"ג לומר דמכאן ראי' דל"מ מחילה, לא הבנתי הא קו' הט"א קאי למ"ד כהן מוכר עצמו בע"ע, ואפשר כוונת כ"ג לומר דסתם מתני' ר"מ דס"ל במכילתא דאין כהן נמכר בע"ע, ויאמר דר"מ ס"ל דל"מ מחיל מש"ה אינו נמכר כבר כ"כ המקנה בקדושין דפלוגתת ר"מ ור"י היא אי כהן מצי מחיל כיעו"ש (ויש להעיר בהבנת דברי המכילתא שתמהו המל"מ והמקנה בדברי ר"מ שאמר אינו נמכר ואינו נרצע אם אינו נמכר איך יצוייר שיורצע, ואפ"ל דלשון נמכר הוא לשון נפעל ע"י אחרים והכוונה ע"י ב"ד אינו נמכר בגנבתו, אבל ר"מ מודה דמוכר א"ע, והטעם דאינו נמכר בגנבתו אפ"ל דס"ל לר"מ דבכהן לא קרינן אם אין לו ונמכר דיש לו קרינן בי' והוא ע"ד ששנינו בגיטין (ד"ל ע"א) ופסקה רבינו (בפ"ז ממעשרות) מלוה מעות לכהן ומפריש

עליו מחלקו, א"כ בעל הגנבה יכול להפריש עליו מחלקו וליטול לעצמו בעד הגנבה, אבל מוכר א"ע מש"ה אצטריך ר"מ לומר אינו נרצע מפני שנעשה בע"מ, ור"י ס"ל דאין לו קרינן בי' משום דלשיטתו אזיל דס"ל אין נותנין מתנות רק לכהן חבר וגנב דאינו נוהג כשורה גרע מע"ה (כמו שיבואר בס"ד להלאה) וע' בריט"א:

ואפשר לא רצו הגאונים הנ"ל לפרש כן דא"כ גם לוי ועני לר"מ נימא דיש לו קרינן בי' דגם עליהם יכול להפריש כדתנן במתני' שם, ואפשר לחלק, ובאתי רק להעיר וגם חו"ז הגאון מפיעטרקוב זצ"ל [בסי' נ"ו מתשו' הרד"ד מהדו"ק העיר מקו' הטו"א [וע' באה"ד קונטרס הספיקות לחו"ז הגאון הרד"ד ז"ל (כלל ל"ט אות ג') בישוב קו' הט"א]:

ובלימוד התלמידים אמרתי ליישב קו' הטו"א בדרך פלפול קצת דהנה טעמי' דמ"ד ע"ע כהן מותר בשפחה מבואר בקדושין (דכ"א ב') משום דחידוש היא שחדשה תורה דע"ע מותר בשפחה ל"ש כהן ול"ש ישראל, ולכאו' ק' מאי חידושא היא, הא י"ל דעשה והתנחלתם ועשה דלעולם בהם תעבודו דוחין לאו דל"ת קדשה, וכמו שהק' בצדה לדרך (הו"ד במל"מ ה' עבדים) ומה שתי' המל"מ אי לאו דגלתה תורה וחידשה שמותר לא הוינן מתירין להעבד לעבור בל"ת קדשה כדי שהאדון יקיים שתי מצות, דאין אומרים לאדם חטא בשביל שיזכה חברך, אינו מספיק לכאורה, דהא היכי דהוא עצמו זוכה ג"כ שפיר אמרינן חטא כמבואר במנחות (דמ"ח א) דבאותו הדבר עצמו אמרינן חטא בשביל שתזכה [והא דתהי ריו"ח בקדושין (דנ"ה רע"ב) וכי אמרינן חטא בשביל שתזכה לשיטתי' אזיל במנחות שם, ואנן הא קיי"ל דאמרינן חטא בשביל שתזכה כמו שפסק רבינו (בפ"ח מתמידין הי"ג), וה"ט בפסחים (דנ"ט א') דכהנים עוברים בעשה דהשלמה כדי שיזכה הלה בק"פ, דגם הם זוכים וע' תוס' (רפ"ק דחגיגה) ויש להעיר בהא דברכות (דמ"ז ב') דר"א שיחרר עבדו להשלימו לעשרה אף דאמרינן מצוה דרבים שאני ק' הא לא הוי רק מצוה דרבנן, וע' מרדכי שם, וי"ל דגם הוא זוכה, ויש להאריך בזה ואכ"מ] וא"כ הא כאן גם העבד זוכה דמקיים לשבת יצרה, והיא מצוה רבה כמ"ש תוס' גיטין (דמ"ב ב') וא"כ אין כאן חידוש כלל ואמאי ע"ע כהן מותר בשפחה, אמנם לק"מ כיון דמצות לשבת יכול העבד לקיים באשה ישראלית, ואפי' למ"ד אין לו אשה ג"כ רבו מוסר לו ש"כ, מ"מ הא יש לו רשות ליקח ישראלית ג"כ אפי' שלא מרצון האדון רק דאז אין האדון מחויב במזונותי' (כמבואר בפ"ג מעבדים ה"א) וא"כ יכול לקיים מצות לשבת באשה ישראלית, ואין העבד זוכה כלל בלקיחת השפחה, ולא הוי אמרינן חטא בשביל שיזכה חברך וכמ"ש המל"מ, ואפ"ה התירה התורה שפיר הוי חידושא וכיון דבחידוש אמרינן אין לו בו אלא חידושו נמצא דדוקא היכי דחידוש היא גם בישראל שפיר אמרינן מה

לי כהן מה לי ישראל, אבל היכי דגם בישראל לא הוי חידושא, כגון היכי דא"א להעבד לקחת אשה ישראלית דאז גם הוא זוכה בלקחו שפחה במצות לשבת שפיר הו"א דמותר לו לזכות גם האדון בשתי מצות ולא הוי חידוש, אין לנו להתיר לכהן ליקח שפחה, כיון דבישראל בכהאי גוונא לא הוי חידוש, וא"כ ניחא קו' הטו"א דשם בנתערב ולד כהנת בולד שפחה א"א להם לישא אשה ישראלית, א"כ אין עצה שימכרו עצמם לע"ע דגם כשימכרו לא יוכלו ליקח שפחה, דבכה"ג בישראל לא הוי חידושא כלל ואין היתר לכהן, וז"נ לפלפולא בעלמא:

ויש לפרש בזה דברי תוס' חגיגה (ד"ב ב' ד"ה לישא הא') שכ' לתרץ קושייתם ח"ע וחב"ח ימכור עצמו בע"ע, וז"ל ועוד מאחר דלא קיים פו"ר ביהדות לא נסבין לי' כנענית לצד חירות שבו, ודכוותי' מצינו בפ"ק דקדושין אין לו אשה ובנים אין רבו מוסר לו ש"כ עכ"ל, ואין לדבריהם הבנה דהא עיקר קושייתם אליבא דמ"ד אין לו אשה רבו מוסר לו ש"כ, ועפ"ד מובן בפשיטות, כיון דאין לו בו אלא חידושו א"כ רק באופן דאיכא חידוש מותר, משא"כ בח"ע וחב"ח דא"י ליקח אשה אחרת לא הוי בישראל חידוש שוב אסור לחצי ב"ח מצד חירות שבו ודו"ק, ויש להאריך בהא דאין לך בו אלא חידושו, וגם בהא דאין אומרים חטא בשביל שתזכה עפ"ד התוס' (ריש שבת) היכי דלא פשע אמרינן חטא, יש להעיר דזה דוקא להציל חבירו מאיסור ולא לזכותו במצוה דאז בעינן תנאי עדל"ת, ואכמ"ל, עכ"פ אין מכאן ראי' דל"מ מחילה:

ולכאו' הי' אפשר לה"ר דל"מ מחילה מדברי תוס' מגלה (דכ"ח א') שהקשו מאי רבותא דר"פ דלא בירך לפני כהן ומוקי בגמ' בשוין, הא כתיב וקדשתו כו' ומדינא הו"ל לר"פ שלא לברך לפני הכהן השוה לו, ודחקו לתרץ שוין לאו דוקא, ולא תירצו בפשיטות דמדינא מהני מחילת כהן, והיינו רבותא דר"פ לא בירך לפני כהן אע"ג דכהן מחל לו ורצה לכבדו לא שמע אליו, וע"כ דס"ל לתוס' דמחילה ל"מ, והא דאמרינן בגיטין אם בא לכבד הרשות בידו, צ"ל דוקא לרבו או לגדול הימנו, אבל בשוין לא, אולם באמת ז"א והדבר פשוט וא"צ לפנים דתוס' לשיטתם שפירשו שם ולא ברכתי לפני כהן בביהכנ"ס, וכבר מבואר בגיטין שם ל"ש דהרשות בידו לחלוק כבוד לאחר אלא בסעודה אבל בביהכנ"ס לא דאתי לאנצויי, וא"כ לא היו יכולין לתרץ כן במחילת כהן ושפיר הקשו, אבל בסעודה ובשאר כיבודים שפיר גם התוס' מודו דמהני מחילה:

ואפ"ל קצת דברי רש"י ז"ל (בפ' אמור) קדוש יהי' לך נהוג בו קדושה לפתות ראשון בכל דבר ולברך ראשון בסעודה, ובש"ס נדרים (דס"ב ב') ובשאר דוכתי פירש לפתוח ראשון בתורה (ועמד ע"ז חו"ז הגאון ז"ל וע' מ"ש בזה לקמן בס"ד), ולפי דרכינו נאמר דבאמת

קריאת התורה היא דרבנן, ואיך אפ"ל דהתורה רבתה לכבד את הכהן לפתוח ולברך ראשון בתורה, רק כיון דרבנן תקנו לקרות בתורה ויש בקריאת ראשון כיבוד אמרינן דגם זה נכלל בכלל וקדשתו לכבד את הכהן, והט"ז הקשה הא ילפינן מוקדשתו דפנו בע"כ ואיך אפ"ל דמהני מחילה, ולפ"ז י"ל דבש"ס דילפינן כיבוד מוקדשתו ומינה ילפינן ג"כ בע"כ דל"מ מחילה כ' רש"י לפתוח ראשון בתורה דהיא בצבור ובביהכנ"ס דלא מצי מחיל, משא"כ בפי' התורה כ' רש"י כיבוד על קרא קדוש יהי' לך דלא נשמע מיני' בע"כ ושפיר מהני מחילה לכן כ' רש"י ז"ל לפתוח ראשון בסעודה, ולקמן בס"ד יבואר מדוע שינה רש"י ז"ל לכתוב כיבוד מקדוש יהי' לך ולא מוקדשתו ע"ש:

(ד) **ואשר** הביא כ"ג נ"י ראי' דמהני מחילה היכי דכהן נהנה מהא דפסחים (דק"ד ב') דרב יצחק ברי' דרב יהודה שלח לאביי לגבי' דעולא, והרי אביי כהן הי', הנה בפשיטות י"ל דלא אמרו שדרה ביד אביי דהי' משמע דשדר את הכלכלה ע"י אביי, רק שדר לי' לאביי, וי"ל דאת אביי שלח רק לשמוע את ההבדלה מעולא ואת הכלכלה שלח ע"י אחד מעבדיו, וגם ר"י שאמר לבנו זיל אמטי לי' כלכלה דפירי לא כוון דרי"צ בנו ישא הכלכלה בעצמו, אולם שנוייא דחיקא לא משנינא לי', והאמת יורה דרכו כי אין זה אביי הכהן, דהרי בקדושין (דע"ב רע"ב) אמרו יום שמת רב יהודה נולד רבא, ובברכות (דמ"ח א') אמר רבה על אביי ורבא בוצין בוצין וכ' תוס' דקטנים היו, הרי דהיו כמעט שוים בשנותם אם לא שנאמר בברכות הגי' אביי ורבא בר חנין כמ"ש בפתח עינים שם בשם ה"ג יע"ש] ואיך אפשר שזה אביי הכהן הי' תלמידו דר"י שרב יצחק בנו שלחו לעולא בחיי אביו, ור"י כעס על בנו שיצטרך לומר השמועה משמי' דאביי, ומוכח דזהו אביי הקדמון אשר מצינו לרב יהודה שאמר הלכה משמו בשבת (דנ"ז ב') וכן לקמן (שם דצ"א ת') מתקיף לה רב יצחק ברי' דר"י ולפרש"י קאי אתקפתא דילי' על אביי נראה ג"כ שהוא אביי הקדמון, אם לא שנאמר דרב יצחק הי' אז לעת זקנותו, ויל"ע בסה"ד [שוב מצאתי בסה"ד ערך עולא הרגיש בזה וכ' ג"כ דהוא אביי הקדמון ע"ש גם בערך רב יהודה] ואכמ"ל בזה, ולפי שיטת כ"ג הי' לו להביא ראי' יותר נכונה דהרי לדעת כ"ג כהן שוה לשונה הלכות, והאיסור שימוש בכהן ובשונה הלכות היא על המשתמש עמו ולא על הכהן והשונ"ה כמובן, ולשיטת מעכ"ג אין חילוק בין תלמיד לרבו ובין שאר כהנים לישראלים, ואיך נתן ר"ל לאותו איש במגלה (דכ"ח ע"ב) לטענו על כתיפו, ובשלמא לדידי לק"מ חדא דמש"ה אמר לו גמור מיני הדא מילתא כדי דלהוי תלמיד לרבו ושרי, ועוד דכבר הבאתי דמדברי הרמ"א מוכח דשונ"ה מצי מחיל, אבל לדעת כ"ג הי' ראי' נכונה, דמשום דהאי גברא הי' לו נייחא מזה כדאמר ניחא לי דאשמעיה למר מותר, ובפשיטות יותר הו"ל

לכ"ג לה"ר מהא דמגלה (ד"ז רע"ב) רבה שלח לי' למרי בר מר ביד אביי מלא טסקא דקשבא כו', ומהא גם לדידי דאמינא דתלמיד לרבו שאני ראי' נכונה היא, דהרי מרי בר מר לא הי' רבי' דאביי ושדר ביד אביי לרבה מלא טסקא דזנגבלא כיעו"ש, אמנם ג"ז יש לדחות קצת, אבל באמת היכי שהכהן יש לו תועלת א"צ שום ראי' דמצי מחיל דהר"ז עושה לעצמו וגם הט"ז מודה ואין בזה ספק כלל:

ויש להביא עוד ראי' למ"ש לעיל (או"ב) דתלמיד לרבו שרי מהא דשבת (דמ"ז א') אמר רבא כי הוינן בי רב נחמן הוה מטלטלינן כנונא אגב קיטמא, ולדעת רש"י חולין (דקל"ג א') רבא כהן הי', וע"כ תלמיד לרבו אין ספק כלל, ויש להעיר בהא דקדושין (דל"ב ב') רבא משקי בי הלולא דברי' ודלי לי' כסא לר"פ ולר"ה ברי' דר"י וקמו מקמי' לרב מרי ולר"פ בני דרב חסדא (ע' תוס' ב"ב דקמ"א א' דרב מרי הי' ג"כ בן ר"ח) ולא קמו מקמי' איקפד ואמר הנו רבנן רבנן והנו רבנן לאו רבנן, ולשיטת תוס' דרבא לא הי' כהן ק' מאי קפידא היא זו והא הם ר"מ ור"פ בני רב חסדא כהנים היו דר"ח הי' כהן כמבואר בברכות (דמ"ד א) ועל רבא הי' מצוה וקדשתו לכבד אותם ואיך הקפיד שלא קמו מקמי' וע"כ בתלמיד לרבו אע"ג דכהן הוא וגם רבו מחיל (דהרי רבא מחיל שם ובגמ' שם מייתינן להאי עובדא להקשות על הא דאמר רבא דת"ח מצי מחיל ע"ש) אפ"ה מחויב לכבדו ע"ש ויש לדחות דכלפי ר"ה ברדר"י אמר, שר"ה ברי' דר"י ג"כ כהן הי' ע' בכורות (דכ"ז א') והבן וע' חולין (דקי"א ב') ר' אלעזר הוי קאים קמי' דמר שמואל (פרש"י משמש לפניו בסעודה) אייתי לקמי' דגים שעלו בקערה וקא אכיל בכותח, יהיב לי' ולא אכל, א"ל, לרבך רב שלמדת ממנו שאסור) והיבי לי' ואכל כו', מבואר לכאורה דר"א לא הי' תלמידו של שמואל, ואפ"ה קבל שמואל שימושו, ואעפ"י שר"א הי' כהן כמבואר בהא דמ"ק (דכ"ח א') ר"א הוי קאכיל תרומה וכמ"ש בס' היוחסין וע' בסה"ד, הרי מבואר דמחילה מהני אולם בבאר שבע כ' שהי' גם תלמיד שמואל, וכ"נ קצת מדברי רש"י ז"ל שכ' לרבך רב שלמדת ממנו שאסור, כלומר דבדבר זה רב רבך ולא אני והבן אולם גם אם לא הי' רבו י"ל דשאני כהן לכהן דגם שמואל כהן הי' כמבואר במגלה (דכ"ב סע"א) ע"ש וע' ברכות (דכ"ח א') ר"ז כי הוה חלש מגירסי' הוה אזיל ויתיב אפתחא דברנב"ט אמר כי חלפי רבנן (תלמידים היוצאין מבי ר"נ) אז איקום מקמיי' ואקבל אגרא, ואע"ג דר"ז כהן הי' דהוא ר' זעירא שבירושלמי, ע"ש ברכות (פ"ז סוף ה"ג) ר"ז קם מקרי כהן במקום לוי ובירך לפני' ולאחרי' ובעון מישתקוני', א"ל רחב"א ארפונ' דכן אינון נהוגין גביי' (בבבל) מבואר דר"ז דהוא ר' זעירא בירושלמי הי' כהן [יע"ש (פ"ג ה"א) ר' אבהו לא הי' כהן ולפ"ז יש לדחות ראיית המג"א (בסי' קס"ז סקל"ב) דאע"ג דמדינא בעה"ב בוצע

נהגו לחלוק כבוד לגדול מהא דברכות (דמ"ו ע"א) דר"א כבד לר"ז לבצוע, ויש לדחות דבשביל שר"ז כהן הי' לכן כבדו וגם קו' מהרש"א ז"ל בסוגיא שם ל"ק ע"ש (וצל"ע מדוע לא רצה בזה רבינו הרשב"א ז"ל בחי' לברכות שם ע"ש) ומזה דר"א שמע לו ובצע בעצמו ל"ק, דכהן מצי מחיל כמבואר בגיטין וז"פ וברור] מבואר דמצי מחיל לעמוד גם בפני תלמידים, אולם י"ל כדי לקבל אגרא עשה הרי יש לו הנאה ופשיטא דמותר:

ואם ר' זעירא דירושלמי אינו ר' זירא דבבלי, נראה דר' זעירא דירושלמי הוא זעירא דבבלי ומבואר דכהן הוא וע' קדושין (דע"א רע"ב) זעירי ארכבי' לריו"ח אכתפי' וקמעבר לי' עורקמא דמיא הרי מבואר דתלמיד לרב אפי' עבודה קשה מותר אעפ"י שהתלמיד כהן וז"ב:

ויש להביא עוד מכמה מקומות בש"ס, אולם אין להאריך בזה עוד כי הדבר ברור כמ"ש ותל"מ:

סימן ב

א **ואשר** אנכי אחזה בישוב מנהג העולם שמשתמשין בכהן קטן, הנה המג"א (סי' רפ"ב סק"ו) כ' דכהן קטן ליתא בוקדשתו, אמנם חו"ז הגאון הרד"ד זצ"ל דחה דבריו ותמה עליו מדברי התו"כ (פ' אמור) קדוש יהי' לך לרבות בע"מ, וא"כ כ"ש קטן דאתי לכלל עבודה, וכבר תמה על המג"א גם הגאון מנ"ח (מרס"ט) מדברי התו"כ הללו:

וראיתי להגאון פרמ"ג ז"ל בספרו תיבת גמא (פ' וילך א') כ' וז"ל ועמ"א או"ח רפ"ב וי"ו וקדשתו מ"ע בכהן קטן ל"ש וקדשתו כי את לחם כו' וצ"ע בע"מ פשיטא דל"ש וקדשתו סומא בא' מעיניו דכ"ש מקטן דאתי לכלל דעת עכ"ל, ולכאו' אזיל בתר איפכא דגם בע"מ ליתא בכלל וקדשתו ודייק לה מקטן במכ"ש, ולא הזכיר דברי התו"כ וזה פלא, ולכאו' הי' אפ"ל דדייק לכתוב סומא בא' מעיניו שהוא מום הפוסל בבהמה, ודעתו דתו"כ לא מרבה רק מומי אדם דבדיעבד עבודתו כשרה כמבואר בבכורות (דמ"ג ב') וכיון דעבודתו בדיעבד כשרה מקרי מצי עביד כמ"ש המחנ"א (בה' שלוחין) לענין מצי עביד, ושפיר קרינן בי' את לחם הוא מקריב, אבל בע"מ במומין הפוסלין בבהמה לא נתרבה לכיבוד, והי' ניחא גם דברי המג"א דקטן גרע מבע"מ במומי אדם דעבודת קטן גם בדיעבד פסול כמבואר בחולין (דכ"ד ב') ע"ש [וצל"ע מדוע השמיט רבינו (בפ"ה מכלי מקדש הט"ו) דעבודת קטן בדיעבד פסולה, וכ' רק בלשון חיוב וז"ל כשיגדל הכהן ויעשה איש ה"ה כשר לעבודה, אבל אחיו הכהנים לא היו מניחים אותו לעבוד במקדש עד שיהי' בן כ' שנה עכ"ל ולא ביאר אם עד כ' עבודתו כשרה גם לכתחלה רק אחיו לא היו מניחין אותו או דפסולה מדרבנן לכתחלה, והרי בחולין שם ג"כ נאמר זה הלשון מאימתי כשר

לעבודה משיביא ב' שערות אבל אחיו הכהנים אין מניחין אותו לעבוד עד שיהי' בן כ', ואפ"ה פליגי ואיכא דאמרי רבי אית לי' פסול מדרבנן והא רבנן היא ולכתחלה הוא דלא אבל בדיעבד עבודתו כשרה, וא"כ לדידהו כ"ע מודי דלכתחלה לא, ואמאי לא ביאר רבינו דגם לכתחלה מותר כאידך א"ד שם, וגם גוף הדין דעבודת קטן פחות מביג"ש פסולה אם נימא דנכלל בדברי רבינו, ק' מדוע לא נמנה קטן (בסוף ה' ביאת מקדש) בין הפסולים לעבודה דחשיב שם מספרם י"ח ואין קטן ביניהם, ויש ליישב בדוחק וצ"ע.] עוד הי' אפ"ל דס"ל להמג"א ופרמ"ג דתו"כ מרבה רק בע"מ שלא נולד במומו רק נעשה בע"מ בגדלותו, דכבר הי' אצלו מ"ע וקדשתו ועדיף מקטן וכמ"ש תוס' מגלה (די"ט ב' ד"ה ור"י) דסומא עדיף מקטן שהרי כבר נתחייב מדאו' ע"ש (ועמש"ל בס"ד) ולכאו' י"ל עוד עפ"מ דאמרו במגלה (דכ"ד ב') סומא בא' מעיניו לא ישא את כפיו, וברכה אתקש לשירות בתענית (דכ"ו סע"ב) וי"ל דס"ל בע"מ עדיף דנושא כפיו, (ומשו"ה דייק הפמ"ג סומא בא' מעיניו דאז שוה לקטן) אולם כתי' הא' כן הני דחוקים ביותר, דמנ"ל להעמיד דברי התו"כ דוקא בכה"ג ולהקל במ"ע דאורייתא דהרי המג"א לשיטתו תמה בסי' כ"א) על הרא"ש שכ' וקדשתו אסמכתא היא ע"ש, ומנ"ל לחלק בין הבעלי מומין דזה נתרבה וזה לא נתרבה::.

והי' אפ"ל עוד דהמג"א ס"ל דהא דנתרבה בע"מ מקדוש יהי' לך הוא רק לענין נשים פסולות, דאם נשא אשה פסולה לכהונה גם הוא בכלל וקדשתו דפנו, וכן מצאתי להמג"א בספרו זית רענן על הילקוט (פ' אמור אות ט') קדוש יהי' לך לרבות בע"מ שלא ישא נשים פסולות, הרי דס"ל דלאו לענין כיבוד נתרבה בע"מ, ואפ"ל דס"ל דרבינו בהלכותיו שהשמיט הא דבע"מ נתרבה משמע דחזר בו ממ"ש בסהמ"צ דנתרבה לענין כיבוד, וכנראה קצת שחזר בו גם ממה שכ' בסהמ"צ דהכהן ל"מ מחיל ובהלכותיו (פ"ה מכלי מקדש ה"ג) פסק רצה הכ"ג שירחצו אחרים עמו הרשות בידו, הרי דס"ל דמצי מחיל וכיון שלא הביא הא דבע"מ נתרבה לכיבוד ש"מ דגם מזה חזר בו:

אבל גם זה דוחק דמנ"ל להמג"א דרבינו חזר בו, הא גם לענין נשים פסולות לא הביא רבינו דבע"מ נתרבה [וכעת גם לענין טומאה לא מצאתי בדברי רבינו (בה' אבל) דבע"מ נתרבה וצל"ע] גם וקדשתו דפנו דאם לא רצה לגרש מלקין אותו לא מצאתי כעת בדברי רבינו, רק דפסול לעבודה עד שידור וכן אם מטמא למתים (ע' פ"ו מביאת מקדש ה"ט), ומה דפסק רצה הכ"ג שירחצו אחרים עמו הרשות בידו ג"כ אין ראי' דחזר ממ"ש בסהמ"צ כמו שיבואר ביו"ד בס"ד, וא"כ מנ"ל להמג"א להקל ולומר דדוקא לענין נשים פסולות נתרבה בע"מ דלמא גם לענין כיבוד והרי סד"א היא, ורק לענין וקדשתו בע"כ כ'

המרדכי בשם מהר"ם ב"ב ז"ל דלא נאמר לענין כיבוד כיון דכתיב כהונתכם הרי כהונה דילי' היא ויכול למחול, וע"כ וקדשתו בע"כ רק לענין נשים פסולות, אבל בע"מ מנ"ל למעט מכיבוד, ועכ"פ הו"ל להמג"א לרמז לדברי התו"כ:

ותו דבתו"כ מרבינן בע"מ גם מקרא והיו קודש ורבינו דסהמ"צ הביא דרש זה לבע"מ לכיבוד, וא"כ הדרא קו' על המג"א כמובן:

ב ובדרך פלפולא קצת אפ"ל דברי המג"א דס"ל שפיר דבע"מ נתרבה גם לכיבוד או מקרא והיו קודש שהביא רבינו בסהמ"צ או מקרא קדוש יהי' לך רק ס"ל דבע"מ עדיף מקטן דגבי' בע"מ שייך לומר קצת את לחם הוא מקריב משא"כ בקטן, דהנה מבואר במנחות (דע"ג א') בע"מ חולק בקדשים ואכילת קדשים עבודה היא כמו הקרבת הקרבן לכפר על הבעלים, וביומא (דס"ח ב') אמרו שאני אכילה דצורך עבודה היא דכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים [ואע"ג דאמרו צורך עבודה היינו נגד הקרבה ממש נקרא צורך אבל פשוט דלא גרע מאכילת תרומה דנקרא עבודה, וע' זבחים (דק"א ב') הותר לזרים, אולם הרי גם שאר עבודות הותרו למשה במלואים ולזרים בבמה, ואפ"ה נקראים עבודה ודו"ק ויש להאריך ואכ"מ] ופשוט דגם באכילת בע"מ בעלים מתכפרים כיון דחולק בקדשים ואכילתו ג"כ נקראת עבודה וכמבואר בב"ק (דק"י א') א"ר ששת הי' כהן טמא בק"צ נותנה לכל כהן שירצה ועבודתה (אכילתה, וקרי לאכילה עבודה דבאכילתם בעלים מתכפרים כמ"ש בשטמ"ק (שם דק"ט ב') בשם הרשב"א ז"ל) ועורה לאנשי משמר, ופרכינן ה"ד אי דאיכא טהורים (בההוא משמר) טמאים מי מצי עבדי (וכיון דלא מצי עבדי שליח היכי משווי) ואי דליכא טהורים עבודתה ועורה לאנשי משמר הא טמאים נינהו ולא מצי אכלי, אמר רבא אימא לבע"מ טהורין שבאותו משמר וע"כ מיירי בחטאת צבור דאתיא לכפרה דשאר ק"צ כמו תמידין ומוספין כולן עולות וליכא בהו אכילה, ובזבחי שלמי צבור או בשעירי רגלים ליכא לאוקמי דא"כ מדוע עבודתה לאנשי משמר, הא בקרבנות הרגלים כל המשמורות שוין כמבואר בסוכה (דנ"ו א') וערש"י פסחים (דע"ו ב' ד"ה חמשה) וע"כ מיירי בשעיר ר"ח דלכפרה אתיא כמבואר (בריש שבועות), ונהי דכפרתה קלושה דמכפרת רק על טומאת מקדש וקדשיו שאין בהם ידיעה בתחלה וסוף, וכפרה על עברת מצוה שאינה ידועה קלושה היא כמבואר במנחות (דצ"ב ב') מ"מ הא חזינן דבתו"כ ילפינן דכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים מקרא ואותה נתן לכם לשאת את עון וגו' ובזבחים (דק"א ב') מבואר דהאי קרא בשעיר ר"ח נאמר הרי דכפרה זו דאתיא ע"י אכילת כהנים שויא לשאר הכפרות דבכל הקרבנות דהרי מינה ילפינן לכולם, וכיון דמסקינן עבודתה לבע"מ טהורין שבאותו משמר, ע"כ דבאכילת בע"מ

בעלים מתכפרים ואכילתם קרוי' עבודה (ומדקרי לה עבודה, ע"כ לאו משום דאכילתם לא גרע מנשרף הבשר ולא נאכל כלל דג"כ בעלים מתכפרים כמ"ש תוס' פסחים (דנ"ט ב'), דא"כ אמאי אמרו עבודתה כיון דאין באכילתם שום כפרה וע"כ דגוף אכילתם היא עבודה ובעלים מתכפרים וז"ב) וא"כ גם בשאר קרבנות דבע"מ חולק בהם גם באכילתם תליא כפרת הבעלים, וע' רש"י קדושין (דנ"ג א') איש חולק אפי' בע"מ שאף הם מתליעין את העצים ומפשיטים ומנתחים ושוחטין והבן:

(ג) **וע'** שאג"א (סי' פ"א וצ"ו) דכ"ז שלא נאכל כל הקרבן לא נתקיים המצוה, ובמנ"ח (מקל"ד) דחה ראייתו מזבחים, וע' חת"ס או"ח (סי' ק"מ) דאם נפסל חצי זית ע"י בליעת פסולים לא קיימו מ"ע של אותו קרבן כלל, מבואר דדעתו כדעת השאג"א, ושם (בסי' מ"ט) כ' דסגי באכילת כזית א' מכל הקרבן ואם נטמא הבשר האחר או אתותר אין בכך כלום, וע' יבמות (ד"מ א') רצה אוכלה רצה אינו אוכלה והתניא כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, ולא משני בשכבר נאכל כזית, ויש לדחות כיון דמסיק בברייתא מצות תאכל מצוה ואי למצות אכילת קדשים לאו מהכא נפקא וק"ל וע"ש בתוס' ב' תירוצים ודו"ק:

ויש להעיר מהא דיבמות (דק"א א') ספק עולה ואינו חולק, פרכינן עולה בע"כ וע"ש בתוס', ולא משני בע"כ דבעלים, דהו"א דיכול לעכב כיון דאינו חולק והוא המקריב מתעכב כפרת הבעלים עד שיתאכל כל הקרבן, וסד"א דיכול לעכב שיקריב כהן החולק ויאכל כזית המצוה ויתכפרו תיכף קמ"ל דעולה בע"כ דבעלים, ומדלא משני הכי ראי' לכאו' דלא מתכפרי בכזית ולא מפסדי מידי ולא הוי אפשר למטעי, אמנם יש לדחות דגם לשיטת השאג"א יש להק' נימא בע"כ דבעלים דהו"א דמצי לעכב דניחא לי' דלתעבד מצוה דמצות תאכל של כהן המקריב בממוני' מה שלא יתקיים אם יקריב הספק קמ"ל דלא מעכבי, וע"כ דלק"מ כיון דמסקינן הני כהני שד"ר נינהו וכ' תוס' ביומא (די"ט ב) ובקדושין (דכ"ג ב') דגם אי שלוחי דידן קצת נינהו אין הבעלים יכולים לעכב שלא יקריב כהן שבאותו משמר [וע' תמורה (דל"ב א') בפרש"י ד"ה הקדש עילוי ובתוס' שם בשם רש"י להקריב במשמר בן בתו כהן, אבל לברור איזה כהן שבמשמר יקריב אין בידו וע"ש בפרש"י ד"ה וכן חרמי כהנים ודו"ק ואכמ"ל בזה] וא"כ לא אצטריך לאשמעינן דעולה בע"כ דבעלים:

ולבד מזה י"ל דמתני' מיירי גם בעולות דליכא אכילה כלל, ואינו חולק פירושו בעורות וכ"נ מפרש"י שם בסוף הפרק, גם עולה בשאר עבודות כגון קבלה והולכה במשמע ואינו כהן המקריב וז"פ [ובגוף הדבר הנני מסתפק הא דאמרינן ספק עולה ואינו חולק, היכי דזכה בפייס להיות כהן המקריב, אם יש לו כזית הראשון שמצוה לכהן המקריב

שיאכלנו, והדעת, נוטה לכאו', דאינו חולק דאמרינן היינו כשאינו כהן המקריב רק ליטול חלק בין אנשי המשמורה יכולים לדחותו אבל הכזית ראשון דשייך לכהן המקריב נראה דיש לו, וכעת לא מצאתי הכרע לזה וצ"ע] והרמב"ם ז"ל השמיט הא דמצות תאכל מצוה ועמד ע"ז בערוך לנר (ואין הס' כעת תח"י), ויש להעיר דברייתא מצות תאכל מצוה יליף דכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים מקרא ואותה נתן לכם לשאת את עון העדה דלא נזכר בקרא אכילה ומש"ה ס"ל דלמצות אכילת קדשים וכפרת הבעלים די בפחות, מכזית ובצירוף כל הכהנים כשנאכל הקרבן מביניהם אע"ג דלא הגיע כזית לשום אחד מהם נתקיים המצוה וכדעת החת"ס, וכ"ה דעת הצל"ח בדורש לציון (דרוש א') ע"ש, משו"ה צריך קרא מצות תאכל לשון אכילה בכזית, דמצוה דכהן המקריב יאכל כזית, ורבינו כ' (רפ"י ממעה"ק) כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים מקרא ואכלו אותם אשר כופר בהם, ובקרא זה נזכר לשון אכילה, וס"ל דכפרת הבעלים תליא באכילת כל הקרבן, וא"כ אין נפקותא באכילת כהן המקריב, דבלא"ה צריך שאחד מהכהנים יאכל כזית שלם לכפרת בעלים ויש לדחות ולקיים ולהאריך ואכ"מ ובגוף הדבר יש להעיר עוד מהא דמעילה (ד"ז ב') נזרק הדם אין מועלין בבשר, ופריך בגמ' מעילה היא דליכא הא איסורא איכא והא ממונא דכהן היא וכן לקמן (שם ד"ח ב') בחטאת העוף פרכינן ממונא דכהן הוא, ולא פרכינן עדיפא מיני' אדרבה מצוה היא וכן בקדשים קלים שם פרכינן ממונא דכהן היא ולא פריך מצוה היא, ואפשר מכאן למד הצל"ח ביצה (די"ט ב') דאכילת קדשים קלים אין מצוה, ויקשה לרש"י ז"ל פסחים (דנ"ט ב' ד"ה בשאר) שכ' דמצוה היא וע' במנ"ח, וע' רש"י חולין (די"ב רע"א) יליף לה מקרא ואכלו אותם אשר כופר בהם ואכמ"ל, ומזה ראי' לכאורה דבכזית ראשון נתקיים המצוה והי' אפשר לתרץ בשאר הקרבן, וא"ל דמש"ה לא פריך מצוה היא, דהי' אפ"ל לשאר כהנים שלא חלקו בקרבן זה כגון שהיו טמא ביום שלא הי' ראוי לחטוי דאינו חולק או לכהן מבית אב אחר, דז"א דאכתי בחטאת העוף דאיכא איסור מליקה מה פריך מעילה היא דליכא הא איסורא איכא הא ודאי איסורא דמליקה שהיא נבלה לשאר כהנים איכא, וע"כ דקו' הגמ' היא דמתני' סתמא תנן משמע גם לכהן הראוי לחטוי וכהן המקריב א"כ אכתי תקשה מדוע לא פריך מצוה היא [ויש ליישב קצת קו' תוס' מנחות (דמ"ה א') הואיל ואשתרי מליקה לגבייי' שהקשו הא לעיל משנינן שאני מליקה דמצותו בכך, ולדרכינו נאמר דלעיל למזבח שפיר מצותו בכך, משא"כ לאכילה אחר שנאכל כזית הראשון לכהן המקריב אפ"ה מותר לכהני בית אב השאר שפיר ס"ד דאשתרו להו גם נבלה:

אולם מדתוס' לא תי' כן אין ראי' דס"ל דהמצוה על כל הקרבן, דיש לדחות ע' דורש לציון הקשה נימא עדל"ת ותי' דאפשר לקיים שניהם ודו"ק ובאתי רק להעיר] ויהי' ראי' לכאורה דלא כשאג"א, וחכם אחד העירני די"ל דמש"ה לא פריך מצוה היא דהוי מצי לתרץ דהא דתנן אין מועלין בגידין ועצמות דליכא בהו מצות אכילה והא דתנן בבשר איידי דתנן באימוריהן, ואם כי דחוק הוא, מ"מ יש לדחות כן, וקצת ראי' דבחטאת העוף דלא תנן במתני' באימוריהן לא תני גם בבשר רק סתם אין מועלין, וא"כ אין ראי' וע"ש בתוס', אולם כגון דא ודאי הי' אפשר להקשות ולתרץ כן כמו דשקו"ט כה"ג בכמה מקומות בש"ס, אמנם לכאו' גם אם נימא דלא כשאג"א, מ"מ לכ"ע הכהנים מקיימין מצות אכילת קדשים גם בשאר הבשר שבקרבן וא"כ ג"כ יקשה מדוע באמת לא פרכינן מצוה היא, ונהי בחטאת העוף לא ישאר כזית לכל אחד מהבית אב, וליכא מצוה בפחות אחרי שכבר אכל כהן המקריב כזית וכמ"ש תוס' ביומא (דל"ט א') וכמו שביאר דבריהם בחת"ס (סי' מ"ט), מ"מ בשאר קרבנות הי' אפשר להקשות כן אכן באמת לק"מ דמתני' סתמא תנן ואפ"ל אין מועלין קאי על שאר כהנים שאין להם חלוקה בקרבן זה ואין מצוה באכילתם כגון קטנים וכדומה מש"ה פריך ממונא דכהן היא ורשות בידו ליתן שכל מי שירצה, וא"כ גם לדעת השאג"א י"ל דע"כ השאג"א מודה דיכול ליתן לקטנים מחלקו, והא ודאי באכילת קטנים לא מתקיים, המצוה וע"כ כוונתו דכ"ז שיש עוד לכהן מאותו בית אב שלא אכל כדת לא נתקיים המצוה, וראייתו מגיד הנשה היא אם הגיע לכהן בתוך כזית שהגיע לחלקו הגיד הנשה ע"ש ודו"ק, וא"כ י"ל דקו' הגמ' היא דמתני' סתמא תנן משמע גם במי שאין מצוה באכילתו ומש"ה פריך נהי דמצוה ליכא עכ"פ ממונא היא והכי מבואר מדברי החינוך (מצוה ק"ב) כל כהן שלא אכל חלקו המגיע לו, לבד מה שביטל מ"ע, עוד נענש שעיכב כפרת הבעלים, וע"כ כוונתו על כזית מחלקו, דאם כבר אכל כזית מחלקו כבר קיים מ"ע של אכילת קדשים אליבא דכ"ע, וא"כ מה זה שאמר דביטל מ"ע, וע"כ דלא אכל עדיין כזית, ואז נענש על שעיכב כפרת הבעלים אבל משאכל כזית מחלקו שפיר כבר קיים המצוה ונתכפר לבעלים הכפרה התלוי' באכילתו, ובהכי משכח"ל הא דקטנים אוכלים ואינם חולקים כמובן [וע' בקובץ שערי תורה ח"א (סי' ל"ו אות ד) ובח"ב (סי'. אות ב') מה שהעירותי בדברי החינוך] ועכ"פ מדברי החינוך מבואר דבאכילת כל כהן החולק בקדשים בעלים מתכפרים, וא"כ בע"מ דחולק בקדשים ובעלים מתכפרים באכילתו, י"ל דהוא בכלל את לחם הוא מקריב ויש להאריך בכל פרט ואכ"מ:]

אבל קטן אע"ג דאוכל בקדשים אינו חולק, ומי שאינו חולק אין באכילתו שום מצוה, וכמו אכילת קדשיה קלים ונשים ועבדים וע' מנ"ח (מק"ב), וכיון שאין, מצוה באכילת קטן אין באכילתו שום כפרה לבעלים כמבואר מלשון רבינו (רפ"י ממעה"ק) שכ' וז"ל אכילת החטאת ואשם מ"ע שנא' ואכלו אותם אשר כופר בהם הכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, וה"ה שאר הקדשים שאוכלין אותם הכהנים שאכילתן מצוה עכ"ל, הוסיף לומר שאכילתן מצוה ע"כ לאפוקי קטן שאין מצוה באכילתו (דבאכילת בע"מ איכא מצוה ובעלים מתכפרים כנ"ל, ונשים ועבדים לא נכללו בכלל כהנים, וע"כ למעט קטנים וז"ב), וא"כ אין באכילתם עבודה ושפיר כ' המג"א דבכהן קטן ליכא מ"ע וקדשתו כי אינו בכלל את לחם הוא מקריב, ואין ראי' מבע"מ, כן אפ"ל דברי המג"א בדרך הפלפול, אבל עדיין צ"ע דברי הפרמ"ג דרצה לומר דקטן עדיף ולדייק דגם בע"מ ליתא בוקדשתו והוא היפך דברי התו"כ וצ"ע:

אחרי כתבי מצאתי להגאון פרמ"ג או"ח (סי' קל"ה מ"ז ססק"ח) הביא דברי המג"א, והעיר דלפ"ז בע"מ נמי, וכ"ת מקריב אכילה בכלל, קטן נמי אוכל, ומה בכך שאינו חולק, וא"כ צ"ע מ"ש קטן מבע"מ ועמ"ש ברישׁ הסי' בט"ז עכ"ל בקיצור, ולשונו זה משמע דבע"מ פשיטא לי' דאית בי' וקדשתו, וברישׁ הסי' כ' מקרא כהנים בני לוי בע"מ נמי כמו אמור אל הכהנים, משא"כ לחם הוא מקריב י"ל בע"מ ליתא לעשה, וי"ל מקריב אכילה נמי בכלל ער"מ פ"ד מכלי המקדש ובמנין המצות (ל"ב) מ"ע לחלוק כבוד לזרעו של אהרן עכ"ל, ושם בסהמ"צ מובאים דברי התו"כ דבע"מ נתרבה לכיבוד, הרי דלא נעלם מעיניו הבדולחים דברי התו"כ, ולפ"ז (בססק"ח) ודאי כוונתו להקשות על המג"א וכמו שתמה במנ"ח והגאון חו"ז הרד"ד ז"ל [וכעת בא לידי מהר"ם שיק על תרי"ג מצות וראיתי (בסי' ע"ר) תמה על הפרמ"ג (סי' קל"ה) שרצה לומר בע"מ ליתא בכלל וקדשתו, הא בתו"כ מבואר דבע"מ נתרבה, והרואה יראה דהפמ"ג ציין לסהמ"צ ושם הובאו דברי התו"כ], אולם מ"ש ומה בכך שאינו חולק, לא הבנתי כי לענ"ד החילוק ברור, וכמש"ל דבע"מ שחולק יש מצוה באכילתו ובעלים מתכפרים שפיר אכילתו בכלל מקריב וע' עירובין (דק"ה) בע"מ עדיף מטמא משום דאשתרי באכילת קדשים ע"ש משא"כ קטן וכנ"ל וז"ב ויש ליישב בזה דברי רבינו (פ"י ממעה"ק ה"כ) מקו' הלח"מ ע"ש ודו"ק]:

ד **ובהיותי** בזה ראיתי להגאון ים התלמוד (בב"ק שם) תמה איך אמרינן עבודתה (אכילתה) לאנשי משמר הא קיי"ל (בפ"י ממעה"ק) קרבן הבא בטומאה אינו נאכל [וע' בשד"ח (מער"כ כפ"ו ד"ה ומה שרמז) שכ' מה שנראה הגאון יה"ת מפ"י ממעה"ק דקרבן הבא בטומאה אינו נאכל כלל אפי' לבע"מ טהרם אינו מוכרח, ודעתו שם דנאכל ולק"מ

קו' היה"ת, ובמחכ"ת כי רב היא קיצר במקום שהי"ל להאריך כדרכו בקודש, ולא הביא דברי רבינו (בפ"ד מביאת מקדש הי"א) שכ' וז"ל כל קרבן מהם (מקרבנות צבור) שקרב בטומאה אינו נאכל אלא מקטירין ממנו דברים הראוין להקטרה והשאר הראוי לאכילה נשרף כשאר קדשים שנטמאו, הרי מפורש כדעת היה"ת, הן אמת מדהוסיף רבינו לכתוב כשאר קדשים שנטמאו, ולא קיצר ואמר נשרף כקדשים שנטמאו, מפורש דכוונתו רק אם הראוי לאכילה מזה הקרבן נטמא אז אע"ג דכל הקרבן בא בטומאה מ"מ נשרף הבשר כשאר קדשים שנטמאו, אבל אם לא נטמאו השיריים שפיר ס"ל לרבינו דנאכל, ומזה לא הבנתי תמיהת מרן בכ"מ (במעה"ק שם) על רבינו שכ' ק"צ הבא בטומאה אעפ"י שהטמאים מקריבים אין חולקין עם הטהורים לאכול לערב מפני שא"ר לאכילה משמע דהשיריים נאכלין ובפ"ד מביאת מקדש כ' דנשרף ונדחק ליישב, וצל"ע מדוע לא תי' בפשיטות דשם (בביאת מקדש) מיירי היכי דנטמאו השיריים כמבואר בלשונו כשאר קדשים, שנטמאו, וכאן (במעה""ק) מיירי כשלא נטמאו השיריים, ואולי לא רצה מרן בזה משום דא"כ אנו מוכרחים לומר דרבינו חילק על התוס' יומא (ד"ז א') שכ' דלרב ששת דטומאה דחוי' בצבור גם אם לא נטמאו השיריים אינם נאכלים, ורבינו הא פסק כר"ש דדחוי' היא, ולאפושי פלוגתא דסובר דגם לר"ש כשלא נטמאו השיריים נאכלין לא ניחא לי' למרן ז"ל:

אמנם אוקימתא דמרן ז"ל דרבינו מיירי בק"פ דוקא דחוקים ביותר ולשון רבינו מורה כמ"ש, וביותר תמהני דהרי מרן ז"ל בעצמו כ' לפרש דברי רבינו (בפ"ד מכלי מקדש ה"ט) שכ' הי' טמא בק"צ וכל הכהנים טמאים נותנו לבע"מ טהורין שבאותו משמר ועורו ועבודתו לאנשי משמר הטמאים, דנותנו לבע"מ טהורים היינו אכילת הבשר ועבודתה לטמאים היינו הקרבתה ע"ש, הרי מפורש יוצא בדברי רבינו דס"ל דהשיריים נאכלין, דשם א"א לפרש בק"פ דהרי פסח אינו נאכל אלא למנויו, וגם האי דינא נובע מסוגיין בב"ק אשר כבר הוכחנו לעיל (אות ב') דמיירי בשעיר ר"ח, וע"כ צריך לחלק כמ"ש דבביאת מקדש מיירי כשנטמאו השיריים, לכן דברי מרן זצ"ל צל"ע:

אמנם גם אם כנים אנחנו בזה דרבינו ס"ל דהיכי דלא נטמאו השיריים נאכלים, קו' הגאון ים התלמוד ק' לדעת התוס', דהא סוגיא זו אליבא דרב ששת אזלא דהוא מרא דשמעתא, ולשיטת התוס' אליבי' גם אם לא נטמאו השיריים אינם נאכלים] ואיך משכח"ל עבודתה (אכילתה) לאנשי משמר:

ה **והנלע"ד** ליישב בס"ד דהנה לכאו' ק' מאי פריך אי דאיכא טהורים טמאים מי מצי עבדי לפמ"ש המחנ"א (ה"ד לעיל או"א) דהיכי דבדיעבד מהני מקרי מצי עביד ומשוי

שליח, ובתוס' יומא (שם) כ' דגם ר"ש מודה דבדיעבד אם קרבי טמאים אע"ג דהוי מצי לאהדורי אטהורים הקרבן כשר, א"כ גם בדאיכא טהורים בהאי משמר שפיר טמאים מצי עבדי שליח (ומצאתי בשד"ח שהביא קו' זו בשם השואל בשו"מ, ואינו תח"י ע' מה שתי' שם), והי' אפ"ל כיון דתוס' כ' דלר"ש אם הקריבו טמאים אע"ג דלא נטמאו השיריים אסורין באכילה א"כ לא מצי עביד באופן שיהי' הבשר מותר באכילה, מש"ה פריך טמאים מי מצי עבדי בכהאי גוונא שיהי' אכילתה לאנשי משמר, דהא הבשר יאסר באכילה, אע"ג אם לא יטמא, וכיון דל"מ עבדי כהאי גוונא שליח מי מצי משוי [ויש להסתפק בזה דאפשר אם גוף העובדא מצי הוא למיעבד אע"ג דל"מ עביד בכל פרטי', שפיר משוי שליח, אמנם הדעת נוטה דלעשות שליח למיעבד בפרטי' דהוא לא מצי עביד לא משוי שליח, אע"ג דמצי למעבד גוף המעשה, והכי מוכח לכאו' סוגין, וע' נזיר (די"ב ב'), ויש פנים לכאן ולכאן ואכמ"ל ובאתי רק להעיר] אולם עדיין ק' לפמ"ש המל"מ (פ"ב מביאת מקדש) דהיכי דמדאו' מותר רק מדרבנן אסור שפיר מצי עביד שליח, והרי מבואר ביבמות (ד"צ סע"א) דמדאו' הבשר מותר רק מדרבנן אסור, וגם אליבא דר"ש כן הוא כמ"ש תוס' (יומא שם) וא"כ הדרא הקו' דשפיר מצי הטמאים עבדי, דהא בדיעבד הורצה וגם הבשר יהי' מותר מדאו' ושפיר משוי שליח:

ונראה דרש"י ז"ל במתק לשונו תי' קו' זו שכ' דקו' הגמ' דאיכא טהורים טמאים מי מצי עבדי פירושו אי דאיכא טהורים בההוא משמר, ועמד על דבריו המהרש"א ז"ל הא סוגיין אליבא דר"ש אזלא והוא ס"ל טומאה דחוי' ומבואר ביומא דגם אי ליכא טהורים בההוא משמר מהדרינן אשאר משמורות, ומאי דחקי' לפרש דאיכא טהורים בההוא משמר ע"ש, ולדרכינו נאמר דרש"י ז"ל כוון לתרץ קושייתינו, והוא דמבואר בתענית (די"ז א') הוכבד העבודה על אנשי בית אב נכנסים אנשי משמר לסייעם וא"כ כשכהני בית אב טמאים אין לך עבודה כבדה יותר מזו להקריב הקרבן באופן שלא יטמאו השיריים וא"כ אנשי משמר נכנסים לסייעם, ולא מצד שליחות של כהני בית אב, רק עליהם מוטלת העבודה כמו על הבית אב ונקראים ראויים לחטוי, תדע דהא אמרינן אכילתה לאנשי משמר, ואם א"ר לחטוי מצד עצמם רק בתורת שליחות הלא קיי"ל (ר"פ טבול יום) א"ר לחטוי אינו חולק (ואם כי יש לחלק, וע' לח"מ פ"י ממעה"ק) ועכ"פ הא אנשי משמר נחלקים לבתי אבות וכל בית אב יש לו יומו שחלוקת הקרבנות שייך לו לבדו, וא"כ מדוע אמר עבודתה לאנשי משמר, וע"כ כיון דהעבודה כבדה היא, כל אנשי משמר נכנסים לסייעם ונעשו בעלים להקרבה זו ולא מטעם שליחות וחולקים בשוה וז"ב, משא"כ אנשי משמורה אחרת אם יבואו להקריב יקריבו רק בתורת שליחות של אנשי אותה בית אב

וא"כ אי בההוא משמר לא היו טהורים כלל, והוינן מהדרינן אשאר משמורות לא הי' אפשר למפרך טמאים מי מצי עבדי שליח דשפיר הוי נקראים מצי עבדי כקושייתינו כיון דבדיעבד עבודת הטמאים הורצה, וגם השיריים מותרים מדאורייתא, לכן הוכרח רש"י ז"ל לפרש דקו' הגמ' היא אי דאיכא טהורים בההוא משמר, טמאים מי מצי עבדי, דהיכי דאיכא טהורים בההוא משמר הם נכנסים לסייע ולעבוד העבודה כעובדים מצד חיוב עצמם המוטלת עליהם ולא מצד שליחות הטמאים, והם לוקחים חלק כחלק בקרבן זה, א"כ בידם לעכב על הטמאים שלא יעבדו כלל, משום דאם יקריבו הטמאים יאסר הבשר באכילה עכ"פ מדרבנן (אליבא דר"ש דהוא מרא דשמעתא) ויפסידו חלקם, ובדין מעכבי על הטמאים שלא יקריבו, ולכן שפיר פריך טמאים מי מצי עבדי, הא הטהורים שבההוא משמר מעכבי על ידיהם, ואם הם לא מצי עבדי שליח היכי משוי ואיך אמר נותנה לכל כהן שירצה ועבודתה (אכילתה) לאנשי משמר, דמשמע לכל כהן שירצה היינו אפי' לכהן שבשאר המשמורות דהוא רק מצד שליחות ואיך משוי שליח הא הוא ל"מ עביד דהטהורים מעכבים על ידו:

אבל אי לא הוי טהורים בההוא משמר רק מהדרינן, אטהורים שבשאר משמורות, אין הטהורים שבשאר משמורות יכולים לעכב את הטמאים מלעבוד כיון דאנשי משמר אחר אינם חולקים בבשר הו"ל ממון שאין לו תובעים ושפיר מצי הטמאים לעבוד כיון דבדיעבד הורצה וגם הבשר מותר מדאורייתא ואם כן לא הוי מצי למפרך טמאים מי מצי עבדי, וניחא קו' מהרש"א על רש"י ז"ל וגם קושייתינו א"ש היטב:

ובהכי אשכחנא פירוקא לדברי התוס' בסוגיין שכ' דקו' הגמ' אי דאיכא טהורים טמאים מי מצי עבדי לר"ש פריך דס"ל טומאה דחוי' בצבור ומהדרינן הטהורים, ודבריהם תמוהים דהא מבואר ביומא (שם) דהיכי דאיכא שיריים לאכילה גם ר"נ מודה דמהדרינן אטהורים, ומדוע הוכרחו לפרש דרק לר"ש פריך, ולדברינו ניחא טובא, דאלו לר"נ כ' תוס' (שם ביומא) דאם לא נטמאו השיריים מותרים באכילה גם מדרבנן ע"ש, וא"כ לא הוי מצי למפרך טמאים מי מצי עבדי ואיך משוי שליח דהי' קשה קושייתינו דשפיר נקראו מצי עבדי כיון דבדיעבד הורצה וגם הבשר מותר באכילה אפי' מדרבנן ואין הטהורים שבההוא משמר יכולים לעכב על ידם דהא לא יפסידו כלום, מש"ה הוכרחו תוס' לומר דלר"ש לשיטתו פריך וא"ש:

ובדברינו ניחא מה שיש לדקדק עוד בלשון הסוגיא דפריך אי דאיכא טהורים טמאים מי מצי עבדי, ואי דליכא טהורים טמאים מי מצי אכלי, משמע דאי ליכא טהורים בההוא משמר (כפרש"י ז"ל) לא קשיא מי מצי עבדי, רק מי מצי אכלי, ואמאי הא הסוגיא לרב

ששת אזלא, והוא ס"ל דחוי' בצבור ומהדרינן אטהורים שבשאר משמורות, וא"כ גם בדליכא טהורים בההוא משמר טמאים לא מצי עבדי (וכעין קו' מהרש"א ז"ל על פרש"י), ועפ"ד ניחא דקו' הגמ' היא אי דליכא טהורים בההוא משמר, שוב הבשר ממון שאין לו תובעים דביד בית האב ליתן לאיזה משמר שירצו, ואין מי שיעכב על ידם מלהקריב ובדיעבד הרי הורצה והבשר מותר מדאו' ושפיר מצי עבדי, ול"ק מי מצי עבדי רק מי מצי אכלי וכנ"ל:

ומשני אימא עבודתה (אכילתה) לבע"מ טהורים שבאותו משמר, כלומר לעולם דליכא טהורים בההוא משמר ושפיר מצי הטמאים להקריב דאין מי שיעכב על ידם דהבשר הוי ממון שאין לו תובעים, ומצד עצמם שפיר נקראים מצי עבדי דבדיעבד הורצה וגם הבשר מותר מדאו', וממילא הרשות בידם ליתן לכל כהן שירצה משאר המשמורות ונותן לכהן טהור שבשאר המשמורות והקרבן קרב בטהרה, ועבודתה לאנשי משמר היינו לבע"מ טהורים שבאותו משמר, וא"כ לק"מ קו' היה"ת כי באמת הקרבן קרב בטהרה, וגם לר"ש הבשר מותר באכילה, וז"נ מאוד בס"ד:

וע' בלקוטים שבסוף ס' בית מאיר על הש"ס ד"ה איתא והנלע"ד כתבתי:

ולדרכינו אתכחנא פירוקא קצת לדברי הריטב"א ז"ל בקדושין (דכ"ג) אשר עמדנו עליהם בתשובה לח"א ולמען חיבת הקודש הנני להעתיק מ"ש בזה בס"ד:

סימן ג

ב"ה אור יום ב' לסדר והי' ברכה ח' מרחשון התרס"ה

פה לומימירסק יע"א: לכבוד שארנו ידי"נ הרב הגאון חו"ב שה"י כו' כש"ת מהר"ם נ"י אבדק"ק פרעמישלא.

אחדשה"ט מכתבו הנדפס הגיע עדי בבואי לביתי אחרי שהתמהמהתי ב' חדשים, וחשבתי כי כבר יש לכ"ת נ"י המנין הנצרך, ועתה כי דפק על דלתותי עוד הפעם לא אוכל לסרב לגדול כמי"ב, בפרט כי הדבר פשוט ונתפשט, ומלאתי רצונו והיום בצהרים שלחתי כמבוקשו ושם בארתי קצת:

ועתה ארשום בזה מה שראו עיני בדברי פלפולו בדרך רהיטא:

א **מה** שהקשה כ"ת על דברי הרשב"א קדושין (דכ"ג) שמתרץ קו' התוס' אהא דר"ה ברי' דר"י דאמר הנהו כהני שלוחי דרחמנא נינהו דאי ס"ד ש"ד נינהו מי איכא מידי דאנן לא מצינן למיעבד ושליח מצינן למשוי, והקשו תוס' אמאי לא פשטינן מינה בנדרים (דל"ה ב') דמבעי לן הני כהני ש"ד אם שד"ר נינהו דע"כ שד"ר נינהו דמי איכא מידי, ותי' הרשב"א דאיבעי בנדרים היא על שחיטה הפשט ונתוח שהם עבודות דכשרות בזר

ומצי עביד אי הני כהני דעבדי להני עבודות ש"ד נינהו או שד"ר, והק' כ"ת א"כ איך בעי למפשט בנדרים שם ממתני' דתנן מקריב עליו קיני זבין ואי אמרת ש"ד נינהו הא קמהני לי', והא קיני זבין במליקה הן ובעי כהן דוקא, וזר ל"מ עביד והיכי דל"מ עביד הא פשיטא לי' דשד"ר, ועיקר האיבעי היא בעבודה שכשרה בזר עכת"ק:

ואנכי הרואה שקו' זו כבר נמצא בדברי הרשב"א ז"ל בגופן שלהן, שכ' תי' זה בשם י"מ וכ' עוד תי' א"נ התם (בנדרים) בכהן בכהן, והכא (בקדושין) בכהן בישראל, וסיים וז"ל ובתוס' הקשו דהא התם הוי בעי למפשט מדתנן מקריב עליו קיני זבין ומדתניא אם הי' כהן יזרוק עליו דם חטאתו של מצורע דכל הני ל"מ עבדי, ותי' הם ז"ל לא חשש לפשוט אלא מברייתא או ממשנה עכ"ל, הרי דהרשב"א ז"ל גופי' הביא קו' כ"ת בשם התוס' דאיך בעי למפשט מקיני זבין ומזריקת דם הא קיני זבין בעי מליקה וזריקת דם מעבודות הפסולות בזר ובהני פשיטא לי' דשד"ר:

אמנם ארשום למעכ"ת מה שעלה בדעתי ליישב קו' התוס' על הי"מ (היא קו' כ"ת) ע"ד החידוד, והוא עפמ"ש בחי' לקדושין לפרש דברי תוס' (דמ"א ב') ד"ה נפק"ל מדריב"ק שהקשו אמאי לא יליף דשליחות מהני בקדשים משחיטת פרו של אהרן מדאצטרך לומר שהי' בבעלים כדכתיב ושחט את פר החטאת אשר לו מכלל דבשאר קדשים לא בעינן בעלים, וכ' מהרש"א ז"ל וז"ל דליכא למילף במה מצינו שאר קדשים בעי בעלים [לפנינו הגי' לא בעי בעלים והוא ט"ס כמובן] מפרו ש"א, דא"כ לא אצטרך קרא כלל דמהיכי תיתי לן דל"ב בעלים דשליחות מנלן עכ"ל וכתבנו לבאר דבריו קצת דכוונתו לפרש קו' התוס' שהק' נילף מפרש"א דשליחות מהני, ומאי קושיא הא אי לאו דריב"ק הו"א נילף מפרש"א במ"מ כמו דפרש"א בעי בעלים דוקא כן שאר קדשים ומש"ה אצטרך קרא דריב"ק דשליחות מהני, וע"ז תי' דשפיר הקשו דגם אי לא הוי כתיב קרא דריב"ק שפיר הוי ידעינן דקרא דפרש"א למעט אתי שאר קדשים דל"ב בעלים, דאל"כ למ"ל קרא דפרש"א בעי בעלים, מה"ת הוי סלקא אדעתין להקל ולומר דל"ב בעלים כיון דקרא דריב"ק לא הוי כתיב לא הוי ידעינן דמהני שליחות כלל בקדשים וז"פ בכוונתו, אולם יש להוסיף דעדיין יש להקשות מאי הקשו תוס' הא אי לאו דריב"ק הו"א למילף במ"מ מפרש"א דבעי בעלים דוקא וכקו' מהרש"א, ותירוצו לכאו' אינו מספיק דמה תאמר דא"כ למ"ל קרא דפרש"א דבעי בעלים דוקא הא אין לנו שום גלוי דעת דמהני במקום אחר שלא ע"י בעלים, ז"א דהא אי לאו קרא שפיר הוי אפשר למטעי דפרש"א ל"ב בעלים דוקא, דהרי מצינו בכל הקרבנות דעבודתם נעשים שלא ע"י הבעלים רק ע"י שלוחם הכהנים, והו"א דשחיטת פרו של אהרן ע"י הדיוט לא גרע משחיטות שאר

הקרבנות ע"י זר, דהרי עבודת הקרבנות פסולה ע"י זר, ואפ"ה חלוקה השחיטה משאר עבודות דכשרה בזר, ורק מקבלה ואילך מצות כהונה, א"כ אי לא הוי כתיב ושחט את פר החטאת אשר לו הו"א דשחיטה כשרה ע"י אחר, ונהי דמשחיטה גופה שבשאר קדשים אין לנו ראי' דמהני שלא ע"י הבעלים, כי אפשר לומר דמה שגלתה תורה מקבלה ואילך מצות כהונה, דמינה ילפינן לשחיטה שכשרה בזר, היינו בבעלים עצמם לא ע"י זר אחר, מ"מ אי לאו קרא דפרש"א שפיר הוי אפשר למטעי כיון דמצינו שליחות בקדשים בשאר עבודות הקרבנות דכהנים מקריבים ולא הבעלים, ומצינו דשחיטה חלוקה משאר עבודות דכשרה בזר הו"א דגם פרש"א מהני השחיטה ע"י אחר ול"ב בעלים דוקא וע' יומא (דמ"ב א') שחיטת פרו לרב כשרה בזר, וע' תוס' ב"מ (דט"ו ב') במידי דפלוגתא לא אמרינן אדם יודע, ובמק"א הארכנו בס"ד בזה דכן מתבאר בדברי תוס' שבת (דכ"ג ב' ד"ה גזרה) בתירוצם שם וכ' ליישב בזה קו' מהרש"א שבת בדברי תוס' (דכ"א רע"ב) ע"ש ובפנ"י וכן מבואר בדברי הר"ן נדרים (דט"ו א' ד"ה אלא לאו) ע"ש ואכמ"ל] וא"כ שפיר הוי אפשר למטעי דשחיטה המחולקת משאר עבודות כשרה בפרש"א ע"י אחר כיון דמצינו בקדשים עבודה שלא ע"י הבעלים, ואצטרך קרא ושחט את פר החטאת אשר לו דהשחיטה תהי' בבעלים דוקא וכיון דאינו מיותר שפיר אפ"ל אי לאו קרא דריב"ק הו"א למילף במ"מ דגם בשאר קדשים לא מהני שליחות בשחיטה מש"ה אצטרך קרא דריב"ק ושחטו אותו דמהני השחיטה ע"י אחר ודו"ק, ומאי הקשו תוס':

אולם באמת לק"מ ושפיר תי' המהרש"א ז"ל דלא הוי מצינן למטעי דנילף במ"מ מפרש"א דא"כ לא לכתוב לא דריב"ק ולא דפרש"א, דמה"ת הו"א להקל דל"ב בעלים, ואי מעבודות הקרבנות, ז"א דעבודות הקרבנות לאו מתורת שליחות הבעלים עבדי הכהנים דמי איכא מידי כו' וכדר"ה ברי' דר"י וע"כ שד"ר נינהו א"כ לא מצינו כלל בקדשים מידי דצריך בעלים ומהני ע"י שליח ומשחיטה בשאר קדשים ג"כ לא ידעינן דזר דלאו בעלים שוחט, ולא הוי סלקא אדעתין כלל לומר דשחיטת פרש"א יכול להיות ע"י אחר [והא דרב מכשיר שחיטת פרו ע"י זר, היינו אחר שידענו דמהני, שליחות בקדשים ודו"ק] ולמ"ל קרא דפרש"א, וע"כ דאתי למילף למעט דדוקא בפרש"א צריך בעלים משא"כ בשאר קדשים ל"ב בעלים דוקא א"כ שפיר הקשו תוס' למ"ל דריב"ק, וכ"ז פשוט:

ב **עוד** כתבנו בס"ד לפרש תי' התוס' שכ' וז"ל וי"ל דהא דממעטינן מפרו ש"א היינו חטאת דומיא דפרש"א, וה"ט משום דבחטאת כתיב אותו אפי' בע"כ והלכך כיון דאי איתא לקמן מקריבין אותו בע"כ דין הוא שיעשה שליח, אבל שאר קרבנות דלא מקריבין בע"כ לא הוי ידעינן שיכול לעשות שליח אי לא דנפק"ל מדריב"ק עכ"ל, ותמה מהרש"א

ז"ל וז"ל לא נמצא כן בשום דוכתא, אלא בהיפך איתא בפ"ה דערכין שנינו חייבי חטאות ואשמות אין ממשכנין אותן חייבי עולות ושלמים ממשכנין אותן, ודרש לי' מדכתיב, יקריב אותו מלמד שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני וע"כ הנראה להגי' בהיפך דבריהם וכצ"ל וה"ט משום דבחטאת לא כתיב אותו אפי' בע"כ והלכך כיון דאי איתא לקמן אין מקריבין אותו בע"כ דין יהוא שיעשה שליח, אבל שאר קרבנות דמקריבין בע"כ לא, והכי מסתברא טעמי' טפי דבמקום דאין כופין אותו בי' תליא מלתא ויכול נמי לעשות שליח, אבל היכי דכופין אותו לא תליא בי' וא"י לעשות שליח עכ"ל

: מלבד דקשה לשבש הספרים ולהגי' הגירסא מהיפך היפך, לא זכיתי להבין כל דבריו ז"ל, חדא הא מבואר בערכין (שם דף כ"א א') אר"פ פעמים שחייבי חטאות ממשכנין חייבי עולות אין ממשכנין ע"ש, ועתוס' כריתות (די"ב א') כ' היכי דניחא לי' בכפרה אלא שסבור להיות פטור ממשכנין אותו גם בחטאת ע"ש, וא"כ מאי פסקי לומר דלא הוי ידעינן למעט רק חטאת דלא אתיא בע"כ (לגי' מהרש"א), הא גם שאר קרבנות לא אתיין בע"כ, ולהיפך גם חטאת לפעמים בא בע"כ, והו"ל לתוס' לומר דהו"א דלא ממעט רק קרבנות דלא אתיין בע"כ:

תו ק' הא דכתבו וה"ט משום דבחטאת לא כתיב אותו (לגי' מהרש"א), הא קרא דיקריב אותו דילפינן מיני' כופין אותו עד שיאמר רוצה אני לא כתיב גם בשלמים רק בעולה, ואפ"ה ממשכנין גם בשלמים, וע"כ דמעולה ילפינן לשלמים אע"ג דעולה קדק"ד ושלמים קק"ל, א"כ חטאת ואשם פשיטא דהוי מצינן למילף מעולה דממשכנין רק משום דניחא לי' בכפרה ויודע שהוא חייב אמרינן דודאי יביא קרבנו מעצמו, וכמ"ש תוס' להדיא בב"ב (דמ"ח א') ע"ש וע' רש"י חולין (דק"ל ב' ד"ה אלא לאו) דכיון דלכפרה ולרצוי בא ל"ש דמעכב וא"כ לא תליא כלל בהא דבחטאת לא כתיב אותו, ומדוע תלו טעמא בדלא כתיב:

ועוד הא הילפותא דכופין אותו עד שיאמר רוצה אני לא מתיבת אותו ילפינן רק משום דהאי קרא יקריב אותו מיותר הוא דכבר כתיב יקריבנו כמ"ש רש"י ולא מצינו שתוס' יחלקו בפירוש זה, ותיבת אותו הא קאי על הקרבן ומשמעות הלימוד הוא מתיבת יקריב, בע"כ יקריב, וא"כ אזלי בתר איפכא ונקטו בחטאת לא כתיב אותו והו"ל לומר דבחטאת לא כתיב יקריב או עכ"פ יקריב אותו ולא אותו לבד גם תמיהני איך אפ"ל דקרבנות שממשכנין אותו באים בע"כ בלי דעתו, הא כתיב לרצונו שצריך דעתו ורצונו, רק דכופין אותו עד שיאמר רוצה אני וכ"ז דאינו אומר רוצה אני אין מקריבין [וע' ערכין (שם) פלוגתא דשמואל ועולא בעולות ושלמים, לחד צריך דעתו בהפרשה ולחד בכפרה,

וע' ר"ה (דף ו' א') יקריב אותו אתי להיכי דאפריש ולא אקריב ע"ש ודו"ק ואכמ"ל], וא"כ צריך דעתו גם בעולה ושלמים דהרי בחד קרא כתיב יקריב אותו לרצונו ובעולה כתיב,, ואיך נחלק ונאמר כיון דממשכנין אותו הרי קרב בע"כ ולא תליא בדידי' מש"ה א"י לעשות שליח, והא תליא ותליא בדידי' ובדעתו וכ"ז שאינו אומר רוצה אני אין מקריבין, והגם דכופין אותו, היינו דאנן סהדי דע"י כפיי' נתרצה בלב שלם ואגב אונסי' גמר ונתרצה (ודברי הרמב"ם ז"ל ידועים):

ותו אם באנו לטעות מכח האי סברא שכ' מהרש"א ז"ל מדוע נטעה לומר דוקא חטאת ולא אשם, הא אשם ג"כ אין ממשכנין אותו ולא אתיא בע"כ, ואלא משום דפרש"א חטאת היא, א"כ למ"ל כלל האי טעמא, סוף דבר לא זכיתי להבין דברי אדונינו מהרש"א ז"ל בזה שהיפך הגירסא ולא העלה ארוכה לענ"ד וצע"ג:

ומה שנלע"ד בישוב דברי התוס' בס"ד דא"צ להפוך הגירסא, רק להגי' הגה"ה קטנה השכיחה ביותר דבמקום תיבת " אותו' צ"ל "ואתי" (ונ"ל ברור כי כן הי' כתוב בדברי התוס', ואשר לא הבין תמה כי לא מצא בתורה תיבת "ואתי" ואיך כ' תוס' דבחטאת כתיב "ואתי" לכן הגי' עה"ג דצ"ל אותו כי חשב שנתחלפו אותיות "אותו"באותיות "ואתי" והמדפיסים הכניסו הגה"ה זו לפנים וחשבו לתקן והדפיסו "אותו", אבל שלא מדעת עשו, כי באמת צ"ל "ואתי" ושייך למטה וכמו שיבואר בס"ד דברי התוס' על נכון), דהנה בקרא (ויקרא טז) כתיב ואל יבא בכל עת אל הקודש וגו' בזאת יבא אהרן אל הקודש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה וגו' ושחט את פר החטאת אשר לו וגו' מבואר כי פר החטאת אשר לאהרן הי' כעין קרבן דמחוסר כפרה שהקרבן בא להכשירו לכנס לקודש ואע"ג דמכפר ג"כ כדכתיב וכפר בעדו ובעד ביתו, מ"מ עיקרו בו רק להכשירו לכנס לפני ולפנים, תדע דהרי כפרת דמו באה רק על טומאת מקדש וקדשיו של כהנים במזיד (כמבואר בספי"א משגגות) ואם אפי' הי' ידוע בודאי בבירור גמור כי לא הי' בשנה זו בין הכהנים מי שנכנס בטומאה או מי שאכל קודש בטומאה במזיד ג"כ הי' צריך להביא פר החטאת [וטומאת מקדש וקדשיו של כהנים בשוגג מתכפר בוידוי דברים שמתודה על הפר, ומה שמתמה הלח"מ (שם) הוא על לשון רבינו, אבל בגוף הדבר פשוט שדעת רבינו דשוגג דכהנים מתכפר בוידוי ולא בשעיר, דהרי פסק (בפ"ב מעיוה"כ ה"ו) דשני הוידויים שעל הפר אחד לו ואחד לאחיו הכהנים והוא כר"י (בספ"ק דשבועות) דהוידוי ודם הפר הם כנגד שעיר הפנימי והחיצון ע"ש ודו"ק ואכמ"ל] ועכ"פ הוא מכשירו לכנס לקודש פנימה כמפורש בקרא ודמיא לקרבן דמחוס"כ (וע' כריתות דף כ"ו בחטאת יולדת), ונקדים עוד הקדמה אחת והיא דבנדרים (דף ל"ה ב) אריו"ח הכל צריכין דעת

חוץ ממחוסרי כפרה שהרי אדם מביא קרבן על בניו ועל בנותיו הקטנים שנא' זאת תורת הזב בין גדול בין קטן (וכי היכי דאדם מביא קרבן על בנו קטן שאין לו דעת ה"נ שלא מדעתו על חבירו, ר"ן) ומבואר דקרבן דמחוס"כ ל"ב דעת בעלים ואתי אפי' בע"כ, והשתא יבואו דברי תוס' על נכון בס"ד וזה לשונם וי"ל דהא דממעטינן מפרו של אהרן (דדוקא פרש"א בעי בעלים דוקא ולא שאר קדשים) היינו חטאת דוקא דומיא דפרש"א (הוסיפו תיבת דוקא, דהי' די לומר היינו חטאת דומיא דפרש"א, לרמז לנו דלא הוי ידעינן למעט מפרש"א רק חטאת דומיא דפרש"א דהוא כעין חטאת דמחוס"כ) וה"ט (דהו"א דוקא חטאת אתי למעט ולא עולה, והא גם עולה הי' צריך להביא להכשירו לכנס לפני ולפנים כדכתיב ואיל לעולה) משום דבחטאת כתיב (האי קרא, דהוי ילפינן מיני' למעט שאר קדשים ולומר דוקא בקרבן אהרן בעינן בעלים, בחטאת כתיב, שחט את פר החטאת אשר לו, אבל בעולה לא כתיב, וא"כ כשבאנו למעט דשאר קדשים ל"ב בעלים דוקא, לא הוי ידעינן למעט רק חטאת דומיא דפרש"א) ואתי (כצ"ל) אפי' בע"כ (בזה נתנו טעם מדוע הו"א למעט דוקא חטאות דמחוס"כ ולא שאר חטאות, הא פרש"א בא לכפר ג"כ כדכתיב וכפר בעדו וגו' א"כ דומה גם לשאר חטאות, ואם הכתוב מיותר למעט מסתמא הוי ממעטינן תרוויי', חטאות דכפרת עון, וחטאות דמחוס"כ, דהי מיני' מפקת, לז"א דסברא גדולה יש לנו למעט רק חטאות דמחוס"כ דדוקא אינהו ממעט הכתוב דל"ב בעלים והוא משום דאתיין בע"כ ושלא מדעתו וכדאמר ריו"ח בנדרים כנ"ל) והלכך כיון דאי איתא לקמן מקריבין אותו בע"כ (ואינו דומה חטאת דמחוס"כ לשאר חטאות דהני צריכים דעת בעלים, ואפי' כשחבירו הפריש עליו חטאת צריך דעת המתכפר בין בהפרשה בין בכפרה, משא"כ במחוס"כ אם איתא לקמן מקריבין אותו בע"כ כדריו"ח דאין צריכים דעתו, והלכך) דין הוא שיעשה שליח (ואין כוונתם דמה דמקריבין בע"כ היא עדיפותה דחטאת של מחוס"כ שיכול לעשות שליח, דבזה סברת המהרש"א ז"ל נכונה דאם לא תליא בדעתו הסברא נותנת דאין בכחו לעשות שליח, אבל באמת כוונת התוס' היא משום דמקריבין בע"כ ולא תליא בדעתו שפיר הו"א דל"ב בעלים דוקא [דכן הי' קושייתם דנילף מפרש"א דדוקא התם בעינן בעלים דוקא אבל בשאר קדשים ל"ב בעלים (ע' בלשונם הזהב) ומהחיוב נמעט שלילה ולא חיוב והבן] והו"א דבפרש"א דאתיא גם לכפרת עון השמיענו התורה דצריך בעלים דוקא כדי למעט חטאת דמחוס"כ דלא אתיא לכפרה ל"ב בעלים דוקא) אבל שאר קרבנות דלא מקריבין בע"כ (דהרי בעינן דעת בעלים, ואע"ג דכופין בעולה ושלמים מ"מ בעינן שיאמר רוצה אני [ואפי' לשמואל דאמר בהפריש עליו חבירו דל"ב הכפרה מדעתו, ה"ד כשהפריש

עליו מדעתו, דהרי בהפרשה מצריך גם שמואל שיהי' מדעתו, מש"ה ל"ב תו דעתו בשעת כפרה, אבל היכי דממשכנין אותו פשיטא דגם לשמואל צריך דעתו בשעת כפרה, דהכי מבואר במתני' שם וילפינן מדכתיב לרצונו עד שיאמר רוצה אני ח"ב] וא"כ כיון דצריכין דעתו) לא הוי ידעינן שיכול לעשות שלית (והו"א דצריך דוקא בעלים, דכיון דיש לנו לומר דקרא דפרש"א אתי למעט חטאות דמחוס"כ, א"כ אינו מיותר, שוב הו"א דחטאות דאתיין לכפרה ושאר קרבנות דבעינן דעת בעלים ואין לנו סברא למעטינהו, ילפינן במה מצינו מפרש"א דבעינן דוקא בעלים, וכקו' מהרש"א הנ"ל, דהרי הכתוב אינו מיותר דנצרך למעט חטאות דמחוס"כ, א"כ הו"א דבשאר קרבנות בעינן בעלים דוקא) אי לא דנפ"ל מדריב"ק. כ"נ ברור בפשט דברי התוס' בס"ד וא"צ לשבש הספרים כנ"ל, ע"כ כתבתי בחי' לקדושין בס"ד:

ג **ומעתה** נאמר ליישב קו' כ"ת (היא קו' התוס' על הי"מ) דכ"ז אחרי שידענו דברי ריו"ח דמחוס"כ ל"ב דעת בעלים שפיר אצטרך דריב"ק, דלא הוי ידעינן מפרש"א למעט רק חטאות דמחוס"כ, דיש בהן סברא גדולה למעטינהו יותר משאר חטאות, אבל מאן דבעי למפשט דשד"ר ממתני' דקיני זבין הא לא הוי ידע עדיין הא דריו"ח דמחוס"כ ל"ב דעת בעלים, כנראה בסוגיא דנדרים שם, א"כ לדידי' הי' ק' למ"ל קרא דריב"ק תיפוק לי' מפרש"א כקו' התוס', ולא הוי מצי לתרץ כתירוצם דהא הוי ס"ל דאין חילוק בין חטאות דמחוס"כ לשאר קרבנות, וע"כ הי' צריך לתרץ דמפרש"א הו"א למילף להיפך במ"מ כמו דבעינן בפרש"א בעלים דוקא כן בשאר קרבנות וכקו' מהרש"א משו"ה בעינן קרא דריב"ק, ועדיין יקשה כתי' מהרש"א לא לכתוב לא דריב"ק ולא דפרש"א, דמה"ת לומר דל"ב בעלים דהא לא ידעינן שליחות כלל, ועכצ"ל דהי' סובר דמשו"ה אצטרך קרא דפרש"א דאי לאו האי קרא שפיר הוי ס"ד לומר דל"ב בפרש"א בעלים דוקא כיון דמצינו דכהנים מקריבים הקרבנות ולא הבעלים וחזינן שחיטה מחולקת משאר עבודות הו"א דגם שחיטת פרש"א ל"ב בעלים דהרי מצינו ענין שליחות בקדשים וכמו שהקשינו לעיל, ומשו"ה בעינן קרא דפרש"א לגופה דשחיטת פרש"א צ"ל בבעלים דוקא ושוב הו"א למילף במ"מ ואצטרך קרא דריב"ק, ואכתי ק' הא מה"ת למילף מהקרבת קרבנות דמהני שליחות הא שאני הקרבת קרבנות בכהנים דשד"ר נינהו, ועכצ"ל דהי' ס"ל אדרבה מדחזינן דהתורה כתבה קרא יתירא דריב"ק ע"כ מפרש"א לא הוי ידעינן למעט משום דהו"א להיפך למילף במ"מ, ואי דלמ"ל קרא, ע"כ משום דהו"א למילף מהקרבת קרבנות, ומשום דלא ידעינן הני כהני אי ש"ד אי שד"ר נינהו והו"א לומר דש"ד נינהו ומצינו שליחות והוי אפשר למטעי דשחיטת פרש"א יכול להיות ע"י אחר, משו"ה

אצטרך קרא בפרש"א דבעינן דוקא בעלים וממילא אצטרך קרא בפרו של אהרן לומר דדוקא בעלים, ושוב הו"א למילף במ"מ משו"ה אצטרך דריב"ק דמהני שליחות, א"כ מזה מוכח דלא מחלקינן בין מצי עביד ללמ"ע דאי מחלקינן דהיכי דלמ"ע לא משוי שליח, א"כ מוכח דהני כהני שד"ר נינהו, ויקשה למ"ל קרא דריב"ק, ומדכתיב האי קרא ש"מ דלא מחלקינן, וכיון דהוי ס"ל להפשטן דלא מחלקינן בין מצ"ע לל"מ עביד, הי' סובר דהאיבעי היא בכל עבודות הקרבנות אי הני כהני ש"ד אי שד"ר, א"כ שפיר בעי למפשט ממתני' דמקריב עליו קיני זבין דשד"ר, דאי ש"ד הא קמהני לי', ועל זה משני לדידך דאין חילוק מדוע תנן במתני' דוקא קיני זבין ולא שאר קרבנות, וע"כ משום דשאני קיני זבין דל"ב דעת בעלים וכדריו"ח, וא"כ שפיר י"ל דאצטרך קרא דריב"ק כתי' התוס' דמפרש"א לא הוי ידעינן למעט רק חטאות דמחוס"כ דסברא גדולה יש בה דאתיא בע"כ, וא"כ שפיר יש לחלק בין מצי עביד ללמ"ע, והאיבעי היא רק בעבודות דמצ"ע ואין ראי' כלל מקיני זבין, ור"ש בר אבא דבעי למפשט מהא דזורק עליו דם חטאתו, ע"כ ג"כ לא ידע החילוק בין קרבנות דמתוס"כ לשאר דהא מזה דחיא לי', ושפיר אפ"ל ג"כ כנ"ל ודו"ק ומיושב שפיר קו' כ"ת היא קו' התוס' על הי"מ, ונכון ע"ד החידוד:

ד **ומה** שהק' כ"ת מה ראי' מקיני זבין הא שא"ה דאם נימא ש"ד קמהני לי' והוי עברה ואשלד"ע וגם השליחות בטל (לדעת הנוב"י) וע"כ שד"ר, משא"כ בעלמא והיא קי' מושכלת אמנם לע"ד לק"מ דלא מבעי אם נאמר כפשטות הסוגיא וכמו שפי' הר"ן דמתני' מיירי ממדיר למודר דהכהן הדיר את ישראל שלא יהנה הישראל ממנו, וא"כ לדעת הרמב"ם. העברה היא על כהן המקריב שמהני את ישראל המשלחו, אבל על המשלח אין עברה כמ"ש הר"ן בשמו בנדרים (דף ט"ו ע"א), ולפ"ע לא חשיב עברה לענין זה כמ"ש תוס' ב"מ (דף י' ב') וכבר האריכו האחרונים אכמ"ל, וא"כ ל"ש כלל בזה אשלד"ע כיון דאצל המשלח אין כאן עברה כלל, אם לא לדעת הפנ"י בכתובות שכ' הטעם בתופס לבע"ח משום דהשליח עושה עברה, וכבר דחה הקצוה"ח (בסי' ק"ה) את דבריו כמ"ש דאין זה שליח לד"ע:

אמנם יש להקשות קו' כ"ת לשיטת הר"ן דחולק על הרמב"ם או לשיטת הפנ"י, וגם אפשר כוונת כ"ת נ"י להקשות עפ"ד התוס' שהביא במכתרו שפירשו סוגיית הגמ' שהוא הדיר עצמו מכל:

הכהנים א"כ מיירי ממודר למדיר ואצל המשלח עברה ולא אצל השליח, ולמ"ד בב"מ (שם) דתליא באי בעי עביד אי בעי לא עביד הוי שליח לד"ע כמו בכהן שאמר לישראל קדש לי אשה גרושה דלהשליח אין ברה רק להמשלח ואמרינן אשלד"ע, כמ"כ הכא

דהמשלח הוא המדיר ואצלו עברה היא דנהנה מעבודת המודר, אע"ג דהכהן אינו עושה עברה ג"כ אמרינן אשלד"ע, כן אפ"ל בכוונת דברי כ"ת, אעפ"י שלא נראה מכותלי מכתבו כן, מ"מ נלע"ד דלק"מ דגם למ"ד דתליא באי בעי עביד אי בעי לא עביד ואית בי' משום אשלד"ע ה"ד היכי דאי בעי לא עביד, אבל היכי דמחויב למיעבד משום מצוה הוי כמו חצר דל"ש בי' אשלד"ע, דל"ש לומר דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין דהרי גם הרב אומר כן לעשות דבר זה לקיים מצוה, וא"כ בהקרבות הקרבנות דהכהנים מחוייבים להקריב מצד המצוה המוטלת עליהם ל"ש אשלד"ע (ועתוס' עירובין דף ל"ב א' ד"ה הרחוקים), ונהי דהמצוה אפשר להתקיים באחר, מ"מ כל כהן שמקריב מקיים המצוה [ואפי' לדעת הר"ן דס"ל דהמודר מוזהר בלא יחל, מ"מ נראה דוקא בלא יחל דברו דהוא לשון נסתר אפשר לומר דקאי על דברו של המדיר, אבל עשה דמוצא שפתיך תשמור נראה פשוט דליתא במודר רק במדיר דמוצא שפתיך הוא לשון נוכח וקאי על המדיר וז"נ ברור ופשוט, וא"כ י"ל עפ"ד הרשב"א ז"ל שהקשה בנדר שחל ע"ד מצוה נימא עדל"ת ותי' דנדר הוא עשה ול"ת, וא"כ במודר דליכא אצלו עשה דמוצא שפתיך תשמור שוב אמרינן עדל"ת ומחויב להקריב הקרבן, וז"פ, ומבואר דאף אי הוי אמרינן הני כהני ש"ד נינהו מ"מ מקיים מצוה בהקריבו קרבן, ואע"ג דאמרינן בשבת (דף קל"ג א') אי דאיכא אחר ליעבד אחר, ואע"ג דהמצוה על האב ל"א עדל"ת דהוי אפשר לקיים שניהם, יש לחלק דאדרבה שא"ה דעל האחר אין מצוה רק מכח שליחות האב (לשיטת הסוברים כן) וא"כ האב מקיים המצוה שפיר הוי אפשר לקיים שניהם דיקיים המצוה ע"י שליחו ולא יעבור הלאו, משא"כ בכהן אם אחר יקריב המקריב יקיים ולא הוא שפיר אמרינן עדל"ת ומחויב לקיים המצוה ודו"ק ויש להאריך בכ"ז ואכ"מ], מכ"ש לפמ"ש התוס' הרי הדיר עצמו מכל הכהנים וא"א לקיים ע"י אחר בודאי המצוה על כאו"א, וכשהשליח מקיים מצוה ל"ש אשלד"ע [שוב מצאתי בשד"ח שהביא בשם הגאון שו"מ שכ"כ דהיכי דאיכא מצוה על השליח ל"ש אשלד"ע והנאני]:

ולבד מזה אפ"ל עוד לפמ"ש המחנ"א דבאיסור שבדה מלבו לא אמרינן אשלד"ע ולק"מ וז"פ:

ה **אמנם** מה דתמי' לי היא דברי הריטב"א ז"ל בקדושין (ה"ד גם כ"ת במכתבו, ולא הרגיש בזה) שתי' דלא פשיט לה מדר"ה ברי' דר"י משום דהאיבעי היא מכהן לכהן דהוא בעצמו ג"כ מצי עביד (וכתי' הב' של הי"מ שהביא הרשב"א ז"ל) והק' א"כ מאי פשיט לי' מקיני זבין הא י"ל דשם מיירי בכהן לישראל דלמ"ע וע"כ שד"ר (וכקו' התוס' ברשב"א שם) ותי' כיון דסתמא תנן מקריב עליו משמע גם בכהן לכהן עכ"ד, ונפלאתי

מאוד פי' אם נימא דמתני' מיירי גם בכהן לכהן, מ"מ איך ס"ד למפשט מינה לעבודות דמצי עביד בעצמו דשד"ר נינהו, הא שאני קיני זבין דגם אם הוא כהן לא מצי עביד דהרי הוא מחוס"כ ואסור לכנס למקדש ולקרב למזבח למלוק ולמצות דמו ואיך מצי עביד, והרי להדיא מצינו בב"ק (דק"י א') אי דאיכא טהורים טמאים מי מצי עבדי (וכיון דלמ"ע לא משוי שליח) הרי היכי דא"י לעשות בשביל שהוא טמא ל"מ משוי שלית, וא"כ מה לי למ"ע בשביל טומאה מ"ל למ"ע בשביל מחוס"כ, וה"ה דומה לזר בהקרבת קרבן דל"מ מקריב ובהא ע"כ שד"ר, ומאי ראי' מייתי להאיבעי דבעי בעבודות שיכול למעבד בעצמו, וזה פלא:

הן אמת ל"ק דתוס' בקושייתם (שהביאם הרשב"א ז"ל) כוונו לקו' זאת, דלא כ' בלשונם להקשות כקו' הריטב"א די"ל דמיירי ש בכהן לישראל וחזינן דנדו מכח קושייתם מהני שני התירוצים שתי' הי"מ, וע"כ כוונתם להקשות כמ"ש הא בקיני זבין וזריקת דם מצורע אפי' אם נימא דמיירי בכהן לכהן ג"כ למ"ע דהוא מחוס"כ וא"י לגשת אל המזבח ע"ש היטב, וא"כ עפ"ד בישוב קושייתם על תי' הראשון מיושב גם קו' זו דמאן דבעי למפשט ע"כ הי' ס"ל דאין חילוק בין מ"ע ללמ"ע וק"ל:

אבל על הריטב"א ז"ל יפלא דמדבריו נראה דס"ל דגם המקשה ידע החילוק בין מ"ע ללמ"ע וא"כ איך נחה דעתו הגדולה במה שתי' דסתמא קתני משמע גם בכהן לכהן, והא גם כהן למ"ע כיון דהוא מחוס"כ, והיכי דל"מ עביד מחמת איסורא הא מקרי למ"ע ול"מ משוי שליח כדמוכח בסוגיא דב"ק הנ"ל וצלע"ג:

אולי יש לכ"ת נ"י איזה תי' על דברי הריטב"א ז"ל יואל נא לכבדני בו:

וכעת די בזה ואיהי"ת עוד חזון למועד:

הנני ידידו שארו דוש"ת:

[1] **אחרי** כתבי בינותי בספרים וראיתי בשד"ח (מער"כ כפ"ט) הביא להקת גדולי אחרונים שדעתם לומר דלא מצי עביד מחמת איסורא לא מקרי לא מצי עביד ושפיר משוי שליח, ותמהו עליהם מהא דר"ה ברי' דר"י דפשוט לי' דשד"ר דמי איכא מידי דזר לא מצי למיעבד כו' והרי הא דזר ל"מ למיעבד רק מחמת איסורא היא דל"מ למיעבד, הרי דגם מחמת איסורא מקרי ל"מ עביד, והביא שם בשם דבר אלי' לחלק דשאני קרבנות דזר המקריב גם בדיעבד פסול וח"מ לא מקרי מצי עביד, דאם עביד הרי עבודתו פסולה, משא"כ שאר איסורים ע"ש, וכ"ז לא יועיל לתרץ דברי הריטב"א ז"ל דהרי מחוס"כ גם הוא אם עבד עבודתו מחוללת ופסולה:

ולחלק ולומר דהריטב"א ס"ל כדעת הרמב"ם (בפ"ד מביאת מקדש ה"ד) דמחוס"כ דזב לאו כזב ואעפ"י שעבודתו פסולה וחילל אינו ח"מ, ולומר דשאני זר בהקרבת קרבנות דמחויב מיתה דוחק היא דמ"ל איסור לאו מ"ל איסור מיתה כיון דעיקר הדבר תליא אי מצי עביד וחזינן בזר דעבודתו פסולה מקרי לא מצי עביד, ועוד הרי בב"ק מחמת איסור טומאה מקרי למ"ע אע"ג דאינו חייב מיתה דהא ק"צ היא ורק מהדרינן לר"ש אטהורים (ויש לעיין בדברי הגאונים שהביא בשד"ח בגופן שלהן אם העירו מסוגיא דב"ק), ובפרט דגוף דברי הרמב"ם ז"ל שם תמוהים כיעו"ש וידי"נ הגאון אבד"ק לאסק שי' השיב לי כי בגוף הקו' בדברי הריטב"א ז"ל כבר עמד עלי' בתשו' מהר"ם מינץ (סי' י"ז), והוא כ' לתרץ דהריטב"א ז"ל יסבור דמחוס"כ דזב לאו כזב (כמש"ל) ומה"ת מצי עייל ונהי שמחלל עבודה אפ"ל היינו בשאר קרבנות, אבל הקרבן דאתיא לכפרתו אמרינן כפרתו והקרבתו באים כאחד ולא חילל, וכיון דבדיעבד כשר מקרי מצי עביד כמ"ש המחנ"א ודוגמא לזה מצינו בזבחים (דצ"ג א') טומאתו והזאתו באים כאחד וע' טו"א חגיגה (דכ"ג) עכ"ד:

ואם כי דברי חכמה הם, אבל לכאו' אינם מובנים דהא אם מחלל עבודה מליקתו נבלה, והרי כפרתו באה רק במיצוי הדם על המזבח שהיא במקום זריקה בבהמה, ואם כבר נתנבל העוף במליקה איך יבא כפרתו והקרבתו כא', אולם גברא רבא אמר מילתא אמינא בה טעמא, לכאו' אפ"ל דכוונת הריטב"א ז"ל באמרו שהפשטן דייק מדתנן סתמא משמע גם בכהן לכהן ומדתנן סתמא משמע דמתני' לכ"ע אתיא וא"כ לר' יוסי בר"י דס"ל אין שחיטה לעוף מה"ת ל"צ במליקה רק נחירת סימנים להוציא הדם ומכי מלק והוציא הדם תו ל"צ, ול"ש דנפסל במליקה ונעשה נבלה כיון דל"צ רק למצות את הדם והרי הוציא ומיצה את הדם על המזבח, וכה"ג אמרינן בנזיר (דכ"ט א' וע"ש בתוד"ה קסבר) וא"כ שפיר י"ל דמחוס"כ מקרי מצי עביד כיון דכפרתו והקרבתו באים כא', ונהי דמדרבנן הוי נבלה כבר כ' המל"מ (ה"ד לעיל) דהיכי דמדאו' מותר רק מדרבנן אסור מקרי מצי עביד (וגם כהני משמר א"י לעכב על ידו מטעם הפסד בשר, דהא קרבן כהן ל"ש לאנשי משמר ורשות בידו ליתן לכל מי שירצה, וא"כ הו"ל ממון שאין לו תובעין) וא"כ שפיר מייתי ראי' מקיני זבין ודו"ק אולם זה טעות דאין זה דמיון כלל להא דנזיר, דשם מיירי לענין אכילת כהן אם תאמר דא"צ להביא קרבן רק מטעם חינוך הו"ל נבלה שפיר אמרינן אם אין לעוף שחיטה מה"ת אין זה נבלה ומותר לכהן לאכול, משא"כ לענין מליקה בכהן כשר אפי' למ"ד אין לעוף שחיטה מה"ת מ"מ מודה דמליקה דכתיב בקרא אצבע וכהן דבעינן כהן כשר, וע' חולין (דפ"ו.) אם אין לעוף שחיטה מה"ת נחירתו זו שחיטתו ובעי כסוי ע"ש והבן וז"פ וא"צ לפנים, אולם יש ליישב קצת הדברים דכוונת הריטב"א ז"ל

דאיבעיית הגמ' הי' בכהן לכהן ובעבודה שאפשר לאותו כהן למעבד בעצמו (וכלל שני התירוצים של הי"מ ביחד) ולא הי' ניחא לי' לומר בכהן לישראל ובעבודות שאפשר לישראל למיעבד כגון שחיטה וכדומה (וכתי' הא' לבד) משים קו' התוס' מאי פשיט לי' מקיני זבין דהוי מליקה, לכן כלל זה התי' בתי' הב' בכהן לכהן וכוונתו דוקא בעבודות דאפשר לי' למיעבד בעצמו, ולזה פשיט לי' מהא דמקריב עליו קיני זבין, דמקריב משמעו מיצוי הדם דהיא עיקר ההקרבה, ונהי דמליקה בעצמה אין המחוס"כ מצי עביד, בזה פשיטא לי' דכד"ר, אבל אי אמרת דבעבודה דמצי עביד בעצמו ש"ד נינהו איך מקריב עליו קיני זבין וממצה את הדם על המזבח והא המיצוי גם המחוס"כ בעצמו מצי עביד דבדיעבד יהי' כשר דנימא כפרתו והקרבתו באים כא', ושלוחו הוא ומהנה לי' ודו"ק [והגיעני מכתב מידי"נ הגאון שי' דכוונתו הי' כן], אבל עדיין לא פלטינן מדוחק דכל כה"ג לא הוי שתיק הריטב"א ז"ל לרמז דכוונתו על ב' התי', וגם דוחק לומר דפשיט לי' רק אליבא דמ"ד מחוס"כ דזב לאו כזב, וגם בהא דכפרתו והקרבתו באים כא' יש להאריך טובא ואכ"מ:

ז **וכעת** נתיישבתי דלפמ"ש (לעיל סי' ב') בפי' דברי הסוגיא דב"ק דקו' הגמ' אי דאיכא טהורים בההוא משמר טמאים מי מצי עבדי היינו משום דהטהורים מעכבים על ידיהם שלא יפסידו הבשר, א"כ אין ראי' משם דל"מ עביד מחמת איסור טומאה מקרי ל"מ עביד, ואין לנגדינו רק הא דר"ה ברי' דר"י דדייק דכהני שד"ר נינהו דאי ש"ד מי איכא מידי כו', א"כ שפיר י"ל דהריטב"א ז"ל ס"ל דל"מ עביד מחמת איסורא דמחוס"כ לא הוי בכלל ל"מ עביד דשאני איסורא דמחוס"כ מאיסור זר להקרבה, דהנה לכאו' יש להבין מדוע באמת יהי' זר לגבי הקרבה כלל לא מצי עביד, הא גוף המעשה מצי עביד רק איסורא ואריא הוא דרביע עלי', והרי ל"ד להא דאמרו בנזיר (די"ב ב') בענין הפרת נדרי אשתו קודם שנדרה או לקדש א"א עד שלא גרשה בעלה, דשם כיון דהתורה אמרה דלא מועיל הדבר, אין כאן מעשה כלל, וכמעשה קוף בעלמא דהרי אפי' אם היפר או קידש לא עשה כלום ואין עליו שום עונש, וגם איסורא לא עבד כלל, ושפיר מקרי לא מצי עביד, דהרי אפי' עושה אין כאן מעשה כלל, ומש"ה ג"כ אף דיהי' בידו לאח"ז לעשות המעשה כגון אם תדור אשתו או שתתגרש הא"א דאז יהני מעשיו, מ"מ כיון דהשתא לא מצי עביד ואין כאן מעשה כלל לא מצי משוי שליח (לגי' הראשונים, ושיטת מהרי"ט ידוע) כיון דאין בידו שאשתו תדור נדר או שתתגרש האשה, א"כ המעשה זו הוי כדשלב"ל ולא עבידי דאתי, דכמו דא"א מקנה דשלב"ל כמ"כ א"י למסור לשליח וע' תוס' כתובות (דנ"ה ב') ד"ה שאם אמר ואכמ"ל, אבל הקרבת זר לעבודה נהי אם עבד עבודתו מחוללת, מ"מ יש

כאן מעשה דהרי חייב מיתה על מעשיו (ואין זה ענין להא דאמר רבא בתמורה (ד"ד ב') האי דלקי משום דעבר אמימרא דרחמנא, דגם בהא ודאי לא מהני מעשיו דהרי עבודתו פסולה, אבל עכ"פ יש כאן מעשה שע"י מעשה זו. עבר אמימרא דרחמנא וח"מ, וא"א לומר דמעשה קוף בעלמא היא, וכאלו לא עשה כלום דא"כ מדוע יתחייב, וע"כ דמעשה עברה עשה רק לא מהני, אבל לענין שיתחייב יש כאן מעשה, ואפי' אם נימא דשם לרבא דס"ל ל"מ ולקי הוא כמ"ש אחרונים דבאמת ליכא שום מעשה ורבא דאמר לקי משום דעבר אמימרא דרחמנא היינו משום דס"ל לשאב"מ לוקין עליו עדיין ק' לדידן דקיי"ל לשאב"מ אין לוקין וגם קי"ל כאמימר בשביעות (דכ"ח א') אכלה כילה ג"כ נשאלין עלי' דמחוסר קרבן או מלקות, הרי דאם יש עליו חיוב יש כאן דבר שיוכל לשאול עליו אע"ג דכבר אכל כל הככר, ה"נ אע"ג דמעשיו לא מהני דעבודתו פסולה מ"מ יש כאן מעשה לענין שיתחייב עלי' ודו"ק ויש לחלק ולהאריך ואכ"מ) וא"כ גוף המעשה מצי עביד, רק איסורא רמיא עליו, והר"ז דומה להא דאמרו בעירובין (דע"ח ב') באילן של אשרה דאריא הוא דרביע עלי' ע"ש, תדע דבכל ענין דאמרינן אשלד"ע נימא דלא מהני השליחות משום דהמשלח לא מצי עביד דהרי איסורא רמיא עליו, ואפ"ה חזינן דאי ישלד"ע הי' מהני, הרי דמחמת איסור לא מקרי לא מצי עביד כיון דבאמת גוף המעשה מצי עביד, וא"כ צריך מובן איך דייק ר"ה ברי' דר"י מהא דשד"ר (ויש לע' בדברי הגאונים שהביא בשד"ח בגופן שלהן ואין הס' תח"י):

לכנ"ל דהא דל"מ עביד מחמת איסורא ל"מ משוי שליח ה"ט משום דשלוחו ש"א כמותו אמרינן רק כשהשליח הוא בר מיני' של המשלח באותו דבר ואותה המעשה גופה אשר נעשה שליח עלי' וכמו דאמרינן בגיטין (דכ"ג רע"ב) ובקדושין (דמ"א ב') אין העבד נעשה שליח לקבל גט מיד בעלה של אשה לפי שאינו בתורת גיטין וקדושין, ולא בעינן קרא לזה דמסברא ידעינן דמידי דל"ש בי' לא מתעביד עלי' שליח, ובקדושין פרכינן מהא על הא דבעינן קרא למעט שליחות עכו"ם גבי תרומה, ומשני משום דאיתי' בתרומה דנפשי' ול"ד לעבד דלאו בר היתרא הוא כלל והו"א דבתרומה עכו"ם שליח נמי עביד קמ"ל, מבואר דבמידי דליתי' בדנפשי' ול"ש בי' ל"צ קרא למעט עכו"ם, משום דידעינן מסברא כיון דלאו בר מיני' דהמשלח הוא, תדע דהא אמרינן (בקדושין שם) דתרומה מגירושין לא ילפינן דמהני שליחות משום דמה לגירושין שכן ישנן חול, וא"כ מנ"ל למעט עכו"ם משליחות גבי גירושין הא מתרומה א"א למילף דמה לתרומה שכן ישנו קודש, וע"כ דלגירושין וקדושין עכו"ם לא עדיף מעבד לפי שאינו בתורת גיטין וקדושין ולא שייך בהו לא מתעביד שליח ואע"ג דבב"מ (דע"א ב') אמרינן דכל התורה כולה

מתרומה ילפינן היינו לענין מעשים גשמיים שלפעולת המעשה גם הוא בר מיני' דישראל אבל במעשה שהיא מצוה א"צ לימוד, והטעם כי אחז"ל (יבמות דס"א א') אתם קרוים אדם כו' א"כ עכו"ם לאו מיני' דישראל הוא, ותוס' כ' דהאדם גם עכו"ם נקרא, והענין כתבנו בחלקי הדרושים בס"ד כי שם אדם כ' המפרשים מורה על אחדות כי שם זה לא יבא ברבוי לומר אדמים כמו שיאמר אישים אנשים גברים, וכיון דכתיב הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב ואין לעכו"ם אחדות עם ישראל, משו"ה אחז"ל אתם קרוים אדם וכו', וכיון שאחז"ל (מנחות דכ"ט ב') העוה"ז נברא בה"א, ולקיום העוה"ז בשכלול מעשיו ולחברת בני האדם גם הם עוסקים בישוב העולם ובזה יש להם אחדות עם ישראל לכן כ' תוס' דהאדם נקר ים וז"נ, נמצא כי בעניני גשמיות ומעשים הנהוגים ונצרכים בישוב העולם הם מיני אדם ושפיר הוי מיני' דישראל ולא הוי ידעינן מסברא משו"ה אז"ל דילפינן מתרומה דאע"ג דאיתי' בתרומה דנפשי' מיעטי' רחמנא דלא נעשה שליח, כמ"כ במעשה גשמיות כמו ליתן ריבית אע"ג דאיתי' בדנפשי' והמעשה גופה נצרך לישוב העולם במסחר וקנין מ"מ נתמעט, אבל מעשה שעניינה רק במצוה דל"ש בדידי' ל"צ קרא למעט דמסברא ידעינן כיון דבהא אינו בר מיני' דישראל, וכן להיפך אם המשלח עכו"ם וישראל שליח ג"כ אין שליחות כמבואר בכ"מ שם דבעינן דגם המשלח יהי' בר מיני' דהשליח (ובזה נבין דעת הסוברים דעכו"ם לעכו"ם נעשה שליח ואכמ"ל):

והנה הר"ן נדרים (דף נ"ב א') חידש לן בטעם דדשיל"מ ל"ב משום דרבנן סברי מב"מ בטל ה"ט משום דאע"ג דהוי מב"מ בטעמא, מ"מ הוי מבא"מ בשמא' דזה איסור וזה היתר, ומש"ה דישל"מ דגם האיסור יהי' היתר שוב הוי מב"מ ול"ב ע"ש, והסברא פשיטה דשם הדבר הוא עצמיותו, וכיון שדבר זה קנה שם איסור נשתנה עצמיותו והוי מבא"מ עם ההיתר:

וכיון שידענו כי העצם לא ישתנה, כי מה שאינו עומד ועתיד להתחלף היא מקרה, מש"ה אם האיסור עומד להיות היתר הרי שם האיסור אינו עצמיות למין זה ורק מקרה וכיון שלא נשתנה עצמיותו שוב הוי מב"מ והבן:

ויש להביא סמיכות כעין דוגמא לזה מהא דחולין (דף ס"ט א') התם אית לי' תקנתא בשחיטה ע"ש, ולקמן (שם דף ע"ב ב') במשנה ואכמ"ל, ולפ"ז מידי דהמשלח לא מצי עביד מחמת איסורא ואם יעשנה יהי' עלי' שם איסור ואם השליח יעשנה יהי' על המעשה שם היתר אין זה מין במינו ומעשה השליח אינו מינו של מעשה המשלח ודו"ק, נמצא לפ"ז דבדבר דהמשלח ל"מ עביד מחמת איסורא אינו כלל בר מיני' דשליח דדבר זה ומעשה זו ל"ש כלל גבי המשלח כי אם אפי' יעשה המעשה לא תהי' ממין המעשה

אשר נעשה ע"י השליח וכמו עבד אע"ג דיגרש בגט את אשתו השפחה אין זה מעשה גירושין אשר שייך בישראל כלל, מש"ה אמרינן כ"מ דהוא ל"מ עביד שליח ל"מ משוי (והעיקר תליא אם בר מינו הוא במעשה זו וע' חולין (דקל"ו ב') ה"נ משום דתרי מיני נינהו, בתמי', וע' ב"ק (דפ"ח א') אחיו במצות ודו"ק) וז"נ בסברא בס"ד:

מעתה נאמר דוקא באיסור אשר המשלח אסור בו לעולם ולא יצוייר כלל אצלו מעשה זו ממין מעשה השליח כמו זר בעבודת הקרבנות דלא משכחת לה לעולם שיהי' אפשר לזר לזרוק הדם ויהי' זריקה כשרה שפיר נוכל לומר דאינו בר מינו של השליח הכהן כי אינו בתורת עבודת הקרבנות כלל, כי אף אם יעשה העבודה אין עבודתו ממין עבודת הכהן כלל ודמי ממש כמו אם העבד יגרש אשתו שאין זה ממין הגירושין הנהוג בישראל כלל, כמ"כ בעבודת זר כיון דעבודתו לעולם יהי' לה שם איסור ואיסור בהיתר הוי אינו מינו, משא"כ באיסור אשר המשלח לא יהי' אסור בו לעולם ומשכחת אצלו כי גם הוא יעשה מעשה זו ותהי' ממין אשר השליח עושה לא נוכל לומר עליו כי הוא אינו מינו של השליח דהרי האיסור שעליו לא נעשה בו קנין בעצמיותו שהעצם שלו יהי' אינו מינו של השליח וכמו בדשיל"מ שכ' הר"ן דאיסור שיל"מ אינו מפרידו מההיתר כי האיסור אינו עצמיות בו, כמ"כ לא נוכל לומר דכהן מחוס"כ שאינו יכול להקריב עתה הוא אינו מינו של הכהן טהור שליחו, דהרי איסור דמחוס"כ אינו עצמיותו, כי יש לאיסור זה היתר ושפיר משכח"ל שגם הוא יוכל לעשות המעשה אשר השליח עושה ויהי' למעשה שיעשה הוא שם היתר, וא"א לומר עליו שאינו בתורת עבודה מש"ה שפיר מצי למיעבד שליח, וכמו דאמרינן בעכו"ם משום דאיתי' בתרומה דנפשי' הו"א דיכול להיות שליח בתרומה, דישראל והוי מיני' בדבר זה, [וע' קדושין (דס"ב רע"א) ודו"ק] אי לאו דמיעטי' הכתוב, כמ"כ אמרינן להיפך בכהן מחוס"כ כיון דאיתי' בעבודה דחברי' בזמן שהוא טהור וחבירו מחוס"כ ואין לנו קרא למעטי' שפיר הוי מיני' דשליחו ומצי למשוי שליח: (ויש להסביר החילוק יותר לפי המבואר בחולין (דע"ב ב') במתני' טרפה הי' לה שעת הכושר ויש במינה שחיטה הוי בכלל שאר צאן ובקר ע"ש בפרש"י ואכ"מ להאריך עוד] ובאמת גם הא דכ' המחנ"א היכי דבדיעבד מהני מצי משוי שליח, וכן הא דכ' המל"מ היכי דמדאו' מהני מצי משוי שליח, י"ל מהאי טעמא כיון דבדיעבד או מדאו' מהני א"כ בר מיני' הוא ומצי משוי שליח:

ומה שההכרח לתרץ בסוגיא דב"ק (הנ"ל) לשיטת המחנ"א ומל"מ יתורץ גם דברינו, וכבר כתבנו הנלע"ד דשם קו' הגמ' משום דטהורים מעכבי על ידי הטמאים מלעבוד שלא יפסידו להם הבשר:

ובזה אתיא בפשיטות הא דשבת (דקל"ג א') באומר לקוץ בהרתו מתכוין ופרכינן אי דאיכא אחר ליעבד אחר, וק' (לשיטת הסוברים מילת אחר מטעם שליחות) הא אם הוא ל"מ עביד ל"מ משוי שליח [וע' בקובץ שערי תורה ח"א סי' כ"ג ובסי' נ"ח או"י לא דק וכ' בפשיטות דמחמת איסור מקרי מצי עביד, וכל ראיותיו שם אינם מוכרחים, ואיהי"ת יבואו הדברים בקובץ הנ"ל ואכמ"ל יותר]:

ובדברינו ניחא ולק"מ דאע"ג דליתי' בדנפשי' איתי' בדאחריני ושפיר הוי מיני' דשליח ומצי למשוי שליח ודו"ק:

וגם בזה נבין בפשיטות איך מהלינן בן אשר אביו במרחקים ואא"ל לבוא ביום שמיני הא להאומרים דמילת אחר משום שליחות האב, והא האב לא מצי עביד בעצמו דא"א שיבוא למול את בנו היום, ואיך אפשר להיות שלוחו ועפ"ד לק"מ כיון דבזה שהוא במרחקים לא נעשה אינו מינו של השליח וכל הטעם דלמ"ע למ"מ שליח הוא דאם למ"ע מעשה זו אינו בר מינו, והרי האב שפיר בר מינו דשליח וז"פ וברור [ויתיישב בזה כל הקו' שהקשו האחרונים בזה הכלל ואכמ"ל] עכ"פ מצאנו ישוב נכון בס"ד לדברי הריטב"א ז"ל, דאם מוקמינן האיבעי בנדרים בכהן לכהן שפיר פשיט לי' מקהני זבין דתנן סתמא משמע גם בכהן לכהן, והרי כהן בכהן מין במינו וכנ"ל וא"כ מצי משוי שליח ואי אמרת שלוחי דידן הא קמהנה לי' ותי' הריטב"א הוא תי' הב' של הי"מ לבד, ולא חש הריטב"א ז"ל לקו' התוס' (שה"ד הרשב"א ז"ל) משום דכהן לכהן שפיר משוי שליח, אע"ג דהוא מחוס"כ דהרי בר מיני' הוא כיון דיש היתר לאיסורו:

וע' ב"מ (ד"י ב') למ"ד חצר משום שליחות אתרבאי, התורה רבתה אע"ג דלאו בר מיני' יתחייב, וע"ש בתוס' (ד"ה אשה) חשו"ק לאו בני שליחות נינהו, ואע"ג דאמרינן התם כהן דא"ל לישראל קדש לי אשה גרושה א"נ איש דאמר לאשה אקפי לי קטן להך לישנא דאמרת כל היכי דשליח לאו בר חיובא מיחייב שולחו הני נמי כיון דלאו בני חיובא נינהו מיחייב שולחן, אין זה סותר לדברינו דהתם המשלח בר מיני' דשליח הוא במעשה היתר וכמו דהשליח יכול לעשות מעשה זו לקדש אשה בהיתר גם הכהן משלחו ג"כ יכול לקדש אשה בהיתר וא"כ בר מיני' הוא במעשה כזה וכן יכול איש לעשות מעשה היקף בהיתר כגון שיקיף אשה או עכו"ם, וכיון דאיתי' במעשה כזו שיש בה השליח שפיר הוי מיני' משא"כ זר ליתי' בשום פעם במעשה עבודת הקרבנות בהיתר ואינו בר מיני' דכהן כלל והבן:

ובזה ניחא ג"כ בכ"מ דאמרינן אשלד"ע אמאי לא אמרינן מטעם דהוא ל"מ עביד שליח ל"מ משוי ודו"ק היטב וא"ש בס"ד]

סימן ד

א **נחזור** ונשובה לראשונות שאנו דנין עלי', דכ"ז כתבנו בדרך הפלפול פטפוטי דאו' ומענין לענין כדרכה של תורה, אולם הנוגע לענין שימוש בכהונה נ"ל דאיסור שימוש בכהן יש בו ב' טעמים, א' מצד כיבוד הכהן שצונו הבוי"ת לכבד זרע אהרן, וממילא אסור לשמש בו, כי המכבד לא ישמש עם מי שהוא מכבד והמכובד לא ישמש למכבדו, והמשמש בחבירו אפי' שימוש הקל שאינו מזלזל בו בזה כלום, לא נאמר עליו כי הוא מכבדו, מפני שהשימוש בחבירו הוא היפך הכיבוד וזה מבואר, וכיון שנתחייבנו לכבד את הכהנים יש במצוה זו איסור שימוש בכהן, כי אם ישמש בו ה"ה מורה באצבע כי אינו מכבדו יותר משאר בנ"א, אמנם אם הכהן עושה מעצמו ומרצונו או אם מוחל שפיר מותר לקבל ממנו השימוש ואפי' במלאכת עבודה ורשות ביד הכהן למחול כי מצד כיבוד הנוגע לעצמיותו של כהן לפי שהוא בר אבהן מזרע אהרן, אמרינן רצונו זהו כבודו, וע' נדרים (דף כ"ד א') וכבר כ' המרדכי (בפ' הנזקין) בשם מהר"ם ב"ב ז"ל דכהונתכם, כתיב: נמצא יש בטעם זה קולא וחומרא, חומרא דבלי מחילת הכהן אסור לשמש בו אפי' שימוש הקל, וקולא שהרשות ביד הכהן למחול ולעשות אפי' מלאכת עבודה ב' יש באיסור שימוש בכהן מצד זלזול בקדושת כהונה, וזהו דילפינן בירושלמי מקרא דאתם קודש וכלים קודש מה כלים המשתמש בהם מעל אף המשתמש בכהונה מעל, ודקדקו לומר בכהונה ולא המשתמש בכהן, ללמדנו דאין זו נוגע לעצמיות הכהן, רק לקדושת כהונה (אמת בילקוט (בעזרא שם) איתא בכהן וגם כל הנוסחא משונה, והנוסחא שלפנינו נכונה יותר, וע' בסה"ד סתו"א או"ה ד"ה, ר"ה אביו) וכמו בכש"ר אפי' אם נהנה בשוגג שלא נתכוין כלל לזלזל בקדושתן מעל, משום דההדיוט צריך להיות פרוש ומובדל מהקדש כי זהו כבוד לקדושה, ואם הדיוט נהנה אפי' בשוגג הראה בזה שאיננו פרוש ומובדל וזהו זלזול בהקדש במה שלא הי' מובדל שלא יבא להנות מש"ה חייב קרבן והבן, כמ"כ אם משמש בכהן אפי' אינו מכוין לזלזל בו מעל (כלומר יש בזה איסור מעילה) דהר"ז מורה באצבע שאיננו פרוש ומובדל מהקדושה, ומטעם זה אפי' אם הכהן מוחל אסור לשמש עמו אפי' שימוש הקל אם לא שהכהן עושה מעצמו שימוש הקל לישראל כדי לקיים מצות גמ"ח שדרך בנ"א לגמול זע"ז [ועמ"ש לקמן ד"ה ובזה], ומכ"ש דאסור לבזותו, וגם הכהן בעצמו אסור לנהוג בזיון בעצמו כי קדושת כהונה אינה שלו וכמבואר בתוספתא (פ"ד דסנהדרין) שאמרו שם אין רואין אותו (את הכ"ג) ערום ולא כשהוא מסתפר ולא בבית המרחץ שנאמר והכהן הגדול מאחיו וגו' שיהיו אחיו הכהנים נוהגין בו גדולה, ואם רצה שירחצו אחרים עמו הרשות בידו, ר' יהודה אומר אם רצה לנהוג

בזיון בעצמו אין שומעין לו שנאמר וקדשתו על כרחו, ומבואר דהנוגע לכבוד עצמו כמו הכה"ג שאחיו הכהנים מחוייבים לכבדו מצד עצמו, שהוא הנבחר יותר מהם ומש"ה אין רוחצין עמו, הרשות בידו למחול, ובזה גם ר"י מודה דהרי לא עדיף כ"ג נגד אחיו, מרב נגד תלמידו ואמרו בפסחים (דנ"א א') תלמיד לא ירחץ עם רבו ואם רבו צריך לו מותר, ואם הרחיצה עמו בזיון הוא, הרי לבזיונו ל"מ מחילה (כמש"ל בסי' א' או"ב) ול"מ דר"י יחלוק שם, וע"כ דהרחיצה עמו אינו בזיון רק העדר כיבוד ורשות בידו למחול כי רצונו זהו כבודו ובזה ר"י מודה, רק ר"י בא להוסיף על דברי ת"ק דדוקא כבודו מצי מחיל אבל על בזיונו אם בא לנהוג בזיון בעצמו הרי הוא מזלזל בקדושת כהונה הוא שוה לשאר כהנים דאין שומעין לו שנא' וקדשתו ע"כ, ועכצ"ל דר"י רק משום קדושת כהונה אמר דבריו ולא משום כבודו של כ"ג, דהרי קרא וקדשתו בכהן הדיוט כתיב (וע' לקמן ד"ה ואם כנים) וא"כ בכל כהן אין שומעין לו אם בא לנהוג בזיון בעצמו, תדע עוד דאם ר"י בא לחלוק על הת"ק מדוע הוצרך להוסיף המילות אם בא לנהוג בזיון בעצמו", הלא הי' די לומר ריי"א אין שומעין לו שנא' כו', וע"כ רק להוסיף בא וז"ב, ואתי לאשמעינן אע"ג דבכיבוד אב ואם אמרינן רצונו זהו כבודו גם בבזיון כמו שמצינו באימי' דר' ישמעאל שחייבו את ר"י להניחה לשתות מי רחיצת רגליו (בירושלמי פ"ק דפאה) ע"ש בכהן שאני דכתיב וקדשתו בע"כ וז"פ ואל תשיבני מלשון ריי"א, ולא אר"י, דמלשון התוספתא אין ראי', דמילי מילי תני, תדע דמסיים שם אמרו לו לר"י אינו אומר ומן המקדש לא יצא אלא בשעת עבודה בלבד, ואין זה ענין כלל להא דא"ר לנהוג בזיון בעצמו, וקאי על הא דאר"י במתני' (ר"פ כ"ג) אינו יוצא מן המקדש ע"ש, וכן הא דאר"י א"ר לנהוג בזיון בעצמו אינו ענין לכבוד כה"ג מצד מעלתו, כי בזה גם ת"ק מודה, ומצד מעלתו ל"צ קרא דאסור לבזות עצמו, כמו דל"צ קרא להא דאמרו בקדושין (ד"ע א') כיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה, רק דשם הוא מצד כבוד התורה וכאן מצד מעלת הכהונה גדולה וע' חולין (דקל"ד ב') אדם חשוב שאני דתניא והכהן הגדול מאחיו כו' ודו"ק, ות"ק לא אמר דהרשות בידו למחול רק בדבר שיש בזה העדר כיבוד ולא בזיון וז"ב לענ"ד, וכ"מ לשון רבינו (בפ"ה מכלי מקדש ה"ג) שכ' וחייב כ"ג לנהוג כבוד בעצמו ולא יקל בעצמו עם שאר העם (והוא כדברי ר"י אם בא לנהוג בזיון בעצמו אין שומעין לו כי הוא חייב לנהוג כבוד בעצמו ואסור לו לבזות עצמו) ולא יראו אותו ערום לא בבית המרחץ כו', רצה הוא שירחצו אחרים עמו הרשות בידו (והוא כת"ק) וגם מרן בכ"מ לא כ' דרבינו פסק כת"ק ע"ש וז"פ וברור ועמש"ל (סי' ה' אוא"ב) דמ"ש בסהמ"צ ואפי' אם ימאנו לא נשמע להם אינו סותר להאי דינא ע"ש באורך:

ובזה אשכחנא פירוקא לקו' הט"ז על הר"פ איך נאמר דמהני מחילת כהן הא דרשינן וקדשתו דפנו בע"כ, ועפ"ד לק"מ דסתם ספרא ר"י כמבואר בסנהדרין (דפ"ו רע"א) ור"י בעצמו פירש דבריו וקדשתו בע"כ אם בא לנהוג בזיון בעצמו, דבא לזלזל בקדושת כהונה, וה"ט בנושא נשים פסולות דהוא מזלזל בקדושת כהונה אז אין שומעין לו ודפנו בע"כ, אבל על כבודו ר"י ג"כ מודה דמצי מחיל דרצונו זהו כבודו, אבל לזלזל בקדושת כהונה האיסור על הכהן כמו על ישראל וז"פ וברור רק הישראל עובר על זה גם בשמשו עם הכהן שימוש הקל מה שהכהן יכול לעצמו לעשות או אפי' לאחרים מצד מצות גמ"ח אבל מחילה ל"מ:

ולכן הוכרח שמואל (בירושלמי) להביא איסור שימוש בכהונה מקרא דעזרא ולא מוקדשתו, (וע"ל ס"א או"א ד"ה ולכאו') דאי מוקדשתו הי' מהני מחילת כהן גם למלאכת עבודה וכ"ש לשימוש הקל, דרק בזיון אסור לכהן לנהוג בעצמו, אבל מלאכה אין בה בזיון, ואדרבה אחז"ל בנדרים (דמ"ט ב') גדולה מלאכה שמכבדת את בעלי', ורצונו זהו כבודו גם במלאכת עבודה (וכמש"ל (בס"א או"ב) מהא דר"א ור"א הוי מכתפי ועיילי ע"ש), לכן הביא מקרא דעזרא דהוקש קדושת כהונה לכש"ר, וכלים הא אינם בני ביוש והרגשת זלזול, ועיקר קרבן מעילה על השוגג באה כשאינו מתכוין לזלזל כלל בקדושתן ואפ"ה חייב, כמ"כ בכהן מצד קדושת כהונה אעפ"י שהכהן עושה מעצמו ואין המשמש בו מכוין לזלזל בקדושת כהונה אסור לו לישראל לקבל שימושו, אם לא שהכהן רוצה לקיים מצות גמ"ח בשימוש הקל דגמ"ח היא מהמצות שאין להם שיעור כמבואר (בריש פאה) וכמ"ש הר"ש שם דבגמ"ח בגופו מיירי ע"ש, ואין זה מלאכת הדיוט, ודוגמא לדבר מצינו במגלה (די"ח א') עבודה והודאה חדא מילתא היא ופרש"י אף הודאה עבודה של מקום היא ובמנחות (ד"ה ב') אטו ציצית צורך הדיוט היא מצוה היא [והא דשבת (דקל"א רע"ב) שאני עומר ושתי הלחם דצורך גבוה ואין למדין לולב מהם, אין סתירה לזה, דנגד דבר הקרב ע"ג המזבח נקרא גם מצוה צורך הדיוט, משא"כ נגד מלאכת הדיוט גם מצוה צורך גבוה מקרי וכיוצא בזה אמרינן בחולין (דק"ה א') מצוה לגבי רשות חובה קרי לה והרבה מצינו בש"ס כיוצא בזה וע' דוגמתו לעיל (סי' א' או"א) ואכמ"ל] אבל שהישראל ישמש עם הכהן אע"ג שהכהן מוחל אסור דהר"ז זלזול בקדושה, והא דאמר רב לרב כהנא בפסחים (דקי"ג א') ובשאר מקומות בש"ס פשוט נבלה בשוק ואל תצטרך לבריות ולא תאמר כהנא אנא גברא רבא אנא כבר כ' תוס' דלא הי' כהן רק משום דשמי' כהנא אמר כן ע"ש:

ב **אמנם** האי איסורא דזלזול בקדושת כהונה ואעפ"י שאין מתכוין ליתא רק בזמן שבגדיהם עליהם ולבוש בבגדי כהונה, אבל בזמן שאין בגדיהם עליהם אפי' בזה"ב קיי"ל בזבחים (די"ז ב') זרים הם לענין עבודה ומחוסר בגדים שעבד ח"מ מה"ט היא ע"ש, וזה שהשיב ר"ת (במרדכי פ' הנזקין) לאותו תלמיד ששאלו מדוע קיבל שימוש מכהן שיצק מים על ידיו, והא אמרו בירושלמי המשתמש בכהונה מעל וע"כ משום דזהו בזיון להקדש וא"כ אפי' הכהן עושה מעצמו אסור, והשיב לו ר"ת בזמן שאין בגדיהם עליהם אין קדושתם עליהם, והתלמיד לא הבין כוונתו רק איסור זלזול בקדושת כהונה ליתא כשאין בגדיהם עליהם, וחשב דדעת ר"ת כיון דאמרו בגמ' דמחוסר בגדים זר הוא וח"מ אם עבד אין לו שום קדושת כהן, ולכן שאל אם אין קדושתם עליהם גם לענין איסור שימוש בכהונה ומותר לשמש עם כהן כשאינו לבוש בבגדי כהונה, גם כל מיני קדושה לא ליעבד בהו לא לענין כיבוד ג"כ, והשיב הר"פ לבאר דברי ר"ת דנהי בזמן שאין בגדיהם עליהם אין קדושתם עליהם היינו דוקא לענין איסור זלזול בקדושת כהונה, דמצד זה לא מהני מחילת כהן כי אין בידו למחול ולזלזל בה איסור זה ליתא רק כשבגדיהם עליהם, אבל מ"ע וקדשתו דהוא מצד כיבוד יש בהם גם כשאין בגדיהם עליהם משו"ה כל מיני קדושה וכיבוד לא נפקע מהם, רק כוונת ר"ת הי' דכשאין בגדיהם עליהם ליכא איסור זלזול בקדושה רק מצד כיבוד ולענין זה שפיר מהני מחילה, וא"כ כשעושה מעצמו ורצונו לשמש גדול הדור שפיר שרי דרצונו זהו כבודו, והביא ראי' מע"ע כהן דאי לאו שנעשה בע"מ הי' מותר להאדון לשמש בו, וע"כ משום דבשעה שעובד אצלו אין בגדי כהונה עליו דחוק למקדש לכ"ע אסור לו להיות לבוש בבגדי כהונה (ע' פ"ח מכלי מקדש הי"א ובכ"מ) וא"כ אין האיסור שימוש רק מטעם כיבוד שהוא בר אבהן מזרע אהרן, שוב אמרינן רצונו זהו כבודו, ומשו"ה הביא ראי' זו ולא מהמקומות בש"ס שהביא המג"א ולא מהירושלמי גופא, שהקשה אותו התלמיד, דלא כעס אבוה מתחלה כשראה שר"ז משמש לפניהם הרי דמהני מחילה, משום דמכל הני לא הי' ראי' רק בזה"ז והי' אפשר לטעות דדוקא בזה"ז דאין ביד הכהן ללבוש כלל בגדי כהונה הוא דמהני מחילה, אבל בזה"ב לא, לכן הביא מהא דע"ע כהן דאין ע"ע נוהג רק בזמן שהיובל נוהג כמבואר בערכין (דכ"ט א') ומשחרב הבית בטל מנין היובלות כמבואר ברמב"ם (פ"י משמיטין ה"ג) א"כ ע"ע כהן דאינו נרצע ע"כ מיירי בזה"ב הרי דמצד וקדשתו שהוא רק מצד כיבוד שהוא בר אבהן מהני מחילה אפי' בזמה"ב (וכבר הרגיש הו"ז הגאון זצ"ל בזה, רק הוא ז"ל חילק בין זמה"ז לזה"ב, וסבור לומר דר"ת ס"ל דבזמן הזה גם מחילה. ל"צ, והר"פ מודה לו רק דהר"פ חידש דגם בזה"ב מהני מחילה ומשו"ה הביא הראי' מע"ע דאינו

נוהג רק בזמה"ב, והי' בדעתו דהר"ת שאמר בזמן שאין בגדיהם עליהם אין קדושתם עליהם כוונתם בזה"ז, ומשו"ה כ' (בהשמטה לסוף ד"ה ואין לסתור דברינו) דע"כ הר"פ ל"ל סברת ר"ת דאם ס"ל סברת ר"ת מאי מייתי ראי' מע"ע כהן הא משכחת יובל כגון שנתקבצו כל ישראל והיו כל יושבי' עלי' ומ"מ, לא יהי' עבודה נוהגת כגון שאין חלזון לצורך בגדי כהונה ואם ס"ל כר"ת דבזה"ז ל"ב מחילה מאי ראי' מייתי מע"ע דמהני מחילה ע"ש בדבריו, והוכרח לומר כן דלשיטתו דהחילוק הוא רק בין זמה"ז לזמה"ב הי' ק"ל מדוע הביא הרמ"א הדין דבעי מחילת כהן הא בזה"ז גם הר"פ מודה לר"ת דל"ב מחילה ע"ש, אבל לדברינו אין צורך בכ"ז, דבאמת הר"פ אינו חולק רק מפרש דברי ר"ת ותרווייי' קאי בזמה"ב ור"ת קיצר דבריו ואמר כשאין בגדיהם עליהם אין קדושתם עליהם, והר"פ מפרש דבריו דרק קדושת כהונה מצד כש"ר דלא יועיל מחילה הוא דאין עליהם כשאין בגדיהם עליהם אבל קדושה מצד וקדשתו שהוא הכיבוד מצד שהוא בר אבהן אית בהו אפי' בזה"ז רק לזה מהני מחילה ורצונו זהו כבודו, ומשו"ה שפיר מייתי ראי' מע"ע כהן, דהרי ע"כ דין זה נאמר אפילו בזמה"ב ואפ"ה אי לאו דנעשה בע"מ הי' שרי להשתמש בו, הרי דגם בזה"ב כשאין בגדיהם עליהם מועיל מחילה, אבל באמת גם בזה"ז בעינן מחילת כהן דמצות וקדשתו שהוא הכיבוד לא פקע מיני' דהרי הוא בר אבהן מזרע אהרן, וכמו שיש מצות כיבוד לת"ח מצד כתר תורה יש מצות כיבוד לכהן מזרע אהרן מצד כתר כהונה שזכה בה אהרן, ושפיר פסק רמ"א דגם בזה"ז בעינן שהכהן ימחול) וכן הסברא נותנת דאם הוא לבוש בבגדי כהונה הרי ניכר שהוא הנבחר לעבודתו ית' ויש בכיבודו הגדולה וכבוד לו ית' והוא כבוד שמים ואין רשות בידו למחול, משא"כ כשאינו לבוש בגדי כהונה לא ניכר בכיבודו כבוד שמים דהרי אפי' בע"מ שלא נבחר לעבודתו ית' יש בו מצות כיבוד מצד שהוא בר אבהן מזרע אהרן, א"כ הכבוד רק מצד כהונתכם שהיא ממתנות כהונה שניתן לאהרן ולבניו וכמו שניתן לו כ"ד מתנות ניתן לו גם הכבוד שפיר יכול למחול [ועמ"ש לקמן או"ג ובסי' ה' או"ג], ולכן שפיר גם בזמה"ב בשעה שאינו לבוש הבגדים אין בשימושו זלזול בקדושת כהונה רק עברת מצות וקדשתו ושפיר מצי מחיל ואל תשיבני מהא דירושלמי שהי' בזמן הזה ואפ"ה כעס עליו מהא דשמואל המשתמש בכהונה מעל, דלא עלי התלונה דאפי' אם נימא דר"ת כוון לזה"ז ג"כ יקשה דהא ר' זעירא ואבא, בב"ח ור"ה כולם בזה"ז היו ואפ"ה כעס עליו מהא דשמואל ומה, השיב ר"ת לאותו תלמיד, והא ממקומו מופרך, אבל באמת לק"מ ואדרבה מדברי הירושלמי מוכח כר"ת דהרי לא כעס עליו מתחלה כשראה ר"ז משמש לפניהם, ואי הא דשמואל נוהג גם כשאין בגדיהם עליהם הא ל"מ מחילה ולא רצונו דהרי מצד זלזול

בקדושת כהונה דמי לכש"ר אע"ג דאין הכלים בני הרגשה ואין המשמש בהם בשוגג מכוין לזלזל בקדושה ואפ"ה מעל וכמו שבארנו לעיל, וע"כ כשאין בגדיהם עליהם אין האיסור מצד זלזול בקדושה רק מצד וקדשתו ולזה שפיר מהני מחילה ועשי' מרצונו כי זהו כבודו, ולכן לא כעס מתחלה רק כשראה מיקל בי' ומזלזל בו אז כעס עליו ואמר לא מסתייך דאת רביע והוא קאים ומשמש קומיכון (ולא זירזת עצמך לקיים מצית כבוד ת"ח שהוא ישב ואתה תשמש קומיהון) ועוד דהוא כהן (והיית מקיים גם מצות וקדשתו) ואמר שמואל המשמש בכהונה מעל (וא"כ כשהי' בגדיהם עליהם לא הי' מהני רצונו ומחילתו, ונהי דעתה כשאין בגדיהם עליהם והמצוה היא רק מצד וקדשתו שהוא כבודו ולא כבוד שמים מצי מחיל ורצונו זהו כבודו אבל) את מיקל לי' (ומבזה אותו, ועל בזיונו הא גם מצד וקדשתו א"י למחול דוקדשתו בע"כ, וכמש"ל דילפינן מינה אם רצה לנהוג בזיון בעצמו אין שומעין לו) ושפיר השיב ר"ת, וכעין זה כ' מוח"ז הגאון זצ"ל וכדבריו כ' גם בשיורי ברכה כמו שציייניתי שם וע' בסה"ד (שם), וא"כ אין סתירה גם לדברינו ושפיר אפ"ל דהחילוק הוא בין כשלבוש בגדי כהונה או לא, ואפי' בזה"ב בשעה שאינו לבוש הבגדים מצי מחיל וכנ"ל:

היוצא לנו מכל מ"ש כי מטעם וקדשתו שהוא מצות כיבוד יש בה חומרא דאפי' שימוש הקל אסור לשמש בכהן אם לא מחל, וקולא דכשמוחל אפי' מלאכת עבודה מותר, אמנם כשמתכוין לבזותו אפי' מחילה ל"מ, וגם הכהן בעצמו אסור לנהוג בזיון בעצמו ואפי' בזה"ז, דמהרה יבנה ביהמ"ק, וזה הבזוי שביזה עצמו יהי' עומד ומשמש לפני המקום ואין זה כבוד שמים וע' תענית (די"ז רע"ב) מהרה יבנה ביהמ"ק ומכ"ש בזה"ב בשעה שאין בגדיו עליו דאסור:

ומטעם זלזול בקדושת כהונה יש בה חומרא דאפי' לשימוש הקל לא מהני מחילה, דמחילתו שמוחל היא בעצמה זלזול בקדושת כהונה, אמנם כ"ז דוקא כשבגדיהם עליהם ולבושים בבגדי כהונה עומד מוכן לשרת בקודש יש בכיבודו כבוד שמים, ובשימוש עמו אפי' שימוש הקל יש זלזול בקדושת כהונה, אבל כשאין כל הבגדים עליהם שוב הוי רק מצד כבוד עצמו של כהן לפי שהוא בר אבהן שפיר מהני מחילה, ומצאתי להגאון חת"ס זצ"ל בחי' לגיטין כ' וז"ל ולפע"ד ליישב (קו' הט"ז על המרדכי) דר"ת ור"פ לד"א נתכוונו דבמרדכי דפרקין איתא דמהר"ם בר"ב אמר דכהן שמחל על כבודו כבודו מחול דכהונה דילי' היא דכתיב כהונתכם, ונ"ל דהיינו אם אינו מקריב לחם אלקיך דאז קדושתו רק משום כבודו והאי דילי' הוא, אבל אם לחם אלקיך מקריב לאו דילי' היא כ"א כבוד שמים והיינו דקאמר ר"ת בזמן שאין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם לשלא יהיו יכולין

למחול אלא יכולין למחול והאי דיצק מים מסתמא מחל וכו' וה"נ לחלק בכלהו כהנים בזמן שמקריבין לחם ה' אין כבודם מחול משא"כ בזה"ז עכ"ל, ולכאו' מסיום דבריו מוכח דכוונתו לפרש חילוק ר"ת בין זמה"ז לזמה"ב, וכדברי חו"ז הגאון זצ"ל, אמנם כד נעיין נראה שכוון למ"ש דהחילוק הוא בין כשבגדיהם עליהם ממש ובין כשאינו לבוש בבגדי כהונה אפי' בזמה"ב יכול למחול, דאל"כ איך כ' דר"ת והר"פ לדבר אחד נתכוונו דבזמה"ב א"י למחול הא הר"פ הביא ראי' מע"ע כהן דמצי מחיל והרי ע"ע אינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג וכנ"ל, ודין זה דאין ע"ע כהן נרצע מפני שנעשה בע"מ נאמר גם לזמה"ב ולומר דכוון לפרש בדעת הר"פ דטעם מפני שנעשה בע"מ נאמר רק בזמן שהיובל נוהג ואין בית וכמ"ש חו"ז הגאון זצ"ל כנון שנתקבצו כל ישראל, ואין להם חלזון, אבל בזה"ב באמת ל"צ לטעם זה, הוא דוחק וכמעט שא"א לאמרו, ועכ"פ לא הי' לו להחת"ס לסתום אלא לפרש ותו דהרי הגאון חת"ס בתשובותיו (חיו"ד סי' רל"ו) הסכים שאפשר להקריב בזה"ז ולא חש להא דאין לנו חלזון רק לשקלים שצ"ל מרוב הצבור וכמבואר בס' דרישת ציון וכיון שאין היובל נוהג רק בזמן שכל יושבי' עלי' כנ"ל ואין חשש גם מצד השקלים א"כ לא משכח"ל שיהי' יובל נוהג ולא מקריבין, ואיך אפשר הא דאמרו אין ע"ע כהן נרצע מפני שנעשה בע"מ, דמשמע דאי לאו האי טעמא הי' מהני מחילה, והרי כשנוהג דין ע"ע הוי זמן שהכהנים מקריבין את לחם הקרבנות, ואז הא דעתו שלא מהני מחילה, וא"כ ע"כ שיטת הר"פ דמהני מחילה גם בזה"ב, ואיך אפשר ששניהם הר"ת והר"פ לד"א נתכוונו, וע"כ כוונת החת"ס כדברינו לחלק בעת שלבוש בגדי כהונה דאז ניכר הוא שהוא הנבחר לעבודתו ית' ויש בזה כבוד שמים, ואין בידו לזלזל בקדושת כהונה ולמחול משא"כ כשאינו לבוש בגדי כהונה אז הכיבוד מוקדשתו ורק משום שהוא בר אבהן מזרע אהרן שפיר במהני מחילה, וז"ב בכוונתו, ות"ל שכוונתי לדעת הגדול, וע' שטמ"ק ב"מ פא"נ (דס"א א') ד"ה הא דאמר רבא שכ' כעין זה, אבל הכא לשמים הוא חייב וכיון שכן לא תועיל לו מחילת חבירו וכן עיקר עכ"ל ע"ש:

ועפ"ד אשכחנו פירוקא למה שרבינו השמיט בהלכותיו הא דשמואל דהמשתמש בכהונה מעל, ולא הזכיר כלל דאסור לשמש עם כהן, כי אחר שבארנו דאפי' שימוש הקל בלי מחילה הוא בכלל וקדשתו מצד כיבוד, והמשמש בו אינו מכבדו וכבר כ' רבינו (רפ"ד מכלי מקדש) דמ"ע לכבד הכהנים, וא"כ אין חילוק בהא דשמואל דהביא מקרא דעזרא רק דלא מהני מחילת כהן אפי' לשימוש הקל משום זלזול בקדושה, וכיון שאיסור זה אינו נהוג רק בזמן שהוא לבוש בבגדי כהונה לפי שאז ניכר שהוא הנבחר לעבודה, א"כ רבינו לשיטתו לא משכח"ל כלל האי דינא דהרי הוא ז"ל פסק (שם פ"ח הי"א)

דשלא בשעת עבודה אסור לכהן להיות לבוש באבנט משום כלאים, א"כ כשבא לעשות אפי' שימוש הקל להדיוט מוכרח הוא לפשוט האבנט ואין בגדיו עליו, כי אין בגדיהם עליהם אין קדושתם עליהם נאמר אפי' כשחסר בגד אחד, וכ"פ רבינו (שם פ"י ה"ד) ושוב אין האיסור מצד זלזול בקדושת כהונה רק מצד וקדשתו ושפיר מצי מחיל:

משא"כ שמואל לשיטתו דאמר במנחות (ד"מ ב') תכלת אין בו משום כלאים ואפי' בטלית פטורה, וכ' תוס' מדדייק שמואל לאמר ואפי' בוי"ו משמע דבא לאשמעינן דגם בטלית חייבת אין בו משום כלאים כגון בלילה והא דאמרינן בכהנים בעידן עבודה אשתרי שלא בעידן עבודה לא, אור"ת דה"ק בעידן עבודה כלומר המיוחדין לעבודה ע"ש מבואר דשמואל דדייק ואמר ואפי' בוי"ו ס"ל כדעת הראב"ד דגם שלא בעידן עבודה מותר לכהן לילך באבנט דהואיל ואשתרי אשתרי, וא"כ לשיטתו שפיר משכח"ל דכהן ישמש את הישראל בעודנו לבוש בכל בגדי כהונתו, ומצד וקדשתו הי' יכול למחול משו"ה אצטרך לאשמעינן דאסור מצד זלזול, ומזה תראה דגם ר"ת לשיטתו דס"ל כהראב"ד שפיר אמר דכוונת שמואל הוא דוקא בזמן שלבוש בבגדיו, וכן הבין רבינו ז"ל רק הוא לשיטתו השמיט גם הא דאמר שמואל תכלת אין בו משום כלאים ואפילו בטלית פטורה ופסק (בפ"ג מציצית ה"ז) דבלילה יש בתכלת משום כלאים (וע"ש בכ"מ ה"ח) ובהטיל למוטלת שהיא הטלית פטורה שאמר שמואל כדמסקינן במנחות שם, פסק רבינו (שם פ"א הט"ו) דרק בנתכוין לבטל וחתך ציצית הראשונים כשרה, הרי דפסק דל כשמואל ע"ש, א"כ ס"ל דהא דאמרו בגדי כהונה שלא בשעת עבודה לא אשתרי הוא דלא כשמואל, א"כ שפיר השמיט דינו גם בהא דמשתמש בכהונה מעל והבן, וז"נ לפלפולא:

ג **איברא** דיש לפקפק דהרי גם אם הכהן אינו לבוש באבנט רק בשאר בגדי כהונה ג"כ ניכר שהוא הנבחר לעבודתו ית' ובכיבודו יש כבוד אליו ית' וא"י למחול, ועדיין ק' למה השמיטו רבינו, הא גם הוא פסק דבגדי כהונה ניתנו להנות מהן במקדש אפי' שלא בשעת עבודה (חוץ מהאבנט), א"כ משכח"ל הא דשמואל כשבא לעשות מלאכה להדיוט והוא לבוש בבגדי כהונה בלא האבנט, דמצד וקדשתו הי' אפשר לו למחול ומצד זלזול בקדושת כהונה אסור לו למחול כיון שהוא לבוש בבגדי כהונה ניכר שהוא הנבחר לעבודתו ית':

אמנם לפמש"ל דכשאינו לבוש בבגדיו אינו ניכר הכבוד לכבוד שמים דהרי גם בע"מ שלא נבחר לעבודה מכבדים אותו בשביל שהוא בר אבהן, א"כ ע"כ צ"ל דדינו של שמואל הוא רק כשלבוש גם האבנט, דאם לבוש רק שאר בגדי כהונה עדיין לא ניכר שהוא הנבחר לעבודתו ית', דכבר נ"ל דגם בע"מ יכול ללבוש שאר בגדי כהונה לדברים שהם

צורך עבודה כגון לאכילת קדשים ולהתלעת העצים ושחיטה והפשט וניתוח, ואע"ג דכל הני אפשר לעשות בלי בגדי כהונה מ"מ אם רוצה יכול ללבוש כיון דקיי"ל בגדי כהונה ניתנו להנות בהם במקדש:

ואע"ג דתוס' ביומא (דס"ט סע"א כ' דרק אם הוא לבוש משעת עבודה א"צ להפשיט אבל ללבוש בתחלה דאפשר לזהר אסור, היינו ללבוש על לא דבר אסור, אבל ללובשם לדברים שהם נקראים צורך עבודה צו שפיר הרשות ללבוש בתחלה, וראי' ברורה לזה מדבריהם בעצמם (שם דכ"ג רע"ב) שכ' ואיפכא ל"ק וכי יש לך דבר שאינה עבודה וצריכה שני כלים די"ל דגזה"כ היא להצריך שני כלים דהא ליכא שום איסור אם לובש בגדי כהונה שלא בעידן עבודה דמסקינן לקמן בר"פ בא לו דבגדי כהונה ניתנו להנות בהן, ודבריהם סותרים להא שכ' שם, וע"כ צ"ל חדא מתרתי אי דשם כוונתם עם האבנט ולשיטתם אזלי דס"ל דהותר גם שלא בשעת עבודה, משו"ה כ' דדוקא אם כבר לבוש אבל ללבוש בתחלה אסור (וקושייתם שהקשו שם ע"ז היא קו' ר"ת דס"ל כהראב"ד וכנראה מתוס' קדושין (דס"ו א') שר"ת הק' זאת), וכאן דבעינן רק שני כלים כתונת ומכנסיים וליכא איסור כלאים שפיר מותר גם לכתחלה ללבוש דניתנו להנות בהם, וא"כ פשיטא דגם בע"מ מותר ללבוש בגדי כהונה לבד האבנט, או דנחלק ונאמר דהא דכ' (בדס"ט) דאסור ללבוש בתחלה מיירי שלא לצורך עבודה כלל שפיר אסור, משא"כ מש"כ (בדכ"ג) דאין איסור אם לובש בגדי כהונה שלא בשעת עבודה היינו היכי דלובש לדברים שיש בהם צורך עבודה כמו הרמת והוצאת הדשן דלכ"ע צורך עבודה היא עכ"פ, והנה אביא לך ראי' דגם בע"מ מותר ללבוש לצורך עבודה אע"ג דא"א שיעבוד עבודה ממש, והוא מדברי תוס' שם (דכ"ג) שהקשו לר"ל דמוכח דלאו עבודה היא למ"ל קרא לר"א להכשיר בע"מ ומ"ט דת"ק דפסל בע"מ להוצאה ודחקו לתרץ ע"ש, ואמאי לא תי' בפשיטות דת"ק פוסל בע"מ להוצאה כיון דלכ"ע עכ"פ בעינן בגדי כהונה משו"ה פוסל בע"מ דנהי דכהן תמים יכול ללבוש בתחלה בגדי כהונה לצורך הרמה והוצאה אע"ג דלאו עבודה הן (לר"ל) ה"ט משום דיצטרך ללבוש לצורך עבודה גזרת הכתוב היא שילבוש עוד להרמה אבל בע"מ דלא יעשה אח"כ שום עבודה וא"א לו ללבוש בגדי כהונה פסול להרמה והוצאה כיון דגלתה תורה דבעי ב' כלים מבגדי כהונה, ובלאו עבודה אסור ללבוש בתחלה, גם לדבר שהוא לצורך עבודה אסור לו לבע"מ ללבוש, וממילא פסול להרוהו"צ ומשו"ה בעי ר"א קרא להכשיר, והרי תוס' התחילו להקשות וכי יש לך דבר שאינה עבודה וצריכה שני כלים מבגדי כהונה כלל ותי' דאין בזה איסור וי"ל דגזה"כ היא, ואם נימא דלבע"מ יש איסור לק"מ קושייתם האחרונה דמשו"ה ת"ק פוסל בע"מ משום דא"א לו ללבוש

בגדי כהונה (וכהן תמים הא ודאי יכול ללבוש לדבר שהיא צורך עבודה כמבואר ביומא (דכ"ד ב') דמפייסין בבגדי קודש, שמא אגב חביבותי', מקרי ועבדי וכיון דלפייס הי' לובש בגדי כהונה פשיטא דא"צ לפושטם להרמה והוצאה וז"ב) ומשו"ה צריך לר"א קרא להכשיר, אע"כ דתוס' ס"ל דגם בע"מ מותר לו לכתחלה ללבוש בגדי כהונה (חוץ מהאבנט) לדברים שהם לצורך עבודה, וא"צ קרא לזה כיון דבגדי כהונה ניתנו להנות בהם משו"ה שפיר הקשו:

ובזה מצאנו דעת קדושים של התוס' שהגאון רעק"א זצ"ל בדרוש וחדוש שלו הניח בצ"ע מאי הקשו למ"ל קרא לר"א להכשיר בע"מ הא שפיר אצטרך דאי לאו קרא הו"א דגם הוצאה עבודה הוא מדצריך שני כלים וכמו שהקשו תוס' בתחלת כדבור דהיכן מצינו דבר שאינו עבודה ובעי שני כלים אבל השתא דכתיב קרא להכשיר בע"מ ש"מ דלאו עבודה היא ואפ"ה הצריכה תורה ב' כלים שפיר מצינו דלאו עבודה וי"ל ג"כ דהרמה לאו עבודה היא, וזו קושיא נפלאה, ועפ"ד ניחא שפיר כיון דתוס' פשיטא להו דגם בע"מ מותר ללבוש בגדי כהונה לדבר שהיא צורך עבודה וליכא שום הו"א לאסור עליהם ללבוש ב' כלים א"כ מזה שהצריכה תורה ב' כלים להרמה אין שום ספק לומר דעבודה היא ואדרבה מדלא הצריכה תורה ד' כלים ראי' דלאו עבודה ושפיר הקשו למ"ל לר"א קרא להכשיר בע"מ אבל אם נימא דבבע"מ יש הו"א לאסור בגדי כהונה חוץ האבנט גם לדברים שהם צורך עבודה א"כ גם בכהן תמים אין זה פשיטות ושפיר י"ל כקו' הגאון רעק"א זצ"ל, וכ"ש דיקשה קושייתינו הנ"ל, ועכצ"ל דפשיטא להו לתוס' דאין הפרש בין כהן תמים לבע"מ לענין שני כלים מבגדי כהונה דלדבר שהוא צורך עבודה מותר וז"ב:

והנה רבינו (בפ"ח מכלי מקדש) העתיק בגדי כהונה ניתנו ללהנות בהם ולא כ' מפני שלא ניתנה תורה למלה"ש משמע דגם ללבוש בתחלה מותר וכן מבואר מלשונו שכ' לפיכך לובשם ביום עבודתו אפילו שלא בשעת עבודה, ולובשם לכתחלה משמע [וע' בסוף ה' כלאים כ' רבינו כהנים שלבשו בגדי כהונה שלא בשעת עבודה לוקין מפני האבנט, מלשון זה משמע דגם במה שלבשו בגדי כהונה עשו איסור רק דאין לוקין אלא מפני האבנט, דאל"כ הול"ל כהן שלבש אבנט, וי"ל הפי' כהנים שלבשו בגדי כהונה (לעבודה דעשו בהיתר ללבוש גם האבנט, אפ"ה) שלא בשעת עבודה לוקין מפני האבנט וקמ"ל דלא אמרינן הואיל ואשתרי, אבל בגדי כהונה לבד האבנט, שפיר ס"ל לרבינו דמותר ללבוש בתחלה אפי' שלא בשעת עבודה] אמנם הוסיף רבינו ביום עבודתו לומר דוקא שיש צורך קצת כי הוא יום עבודתו וחולק בקדשים, וגם אגב חביבותי' מקרי ועביד יכול ללבוש בתחלה, ולפ"ז גם רבינו יודה דבע"מ מותר ללבוש בגדי כהונה (לבד

האבנט) לדברים הם צורך עבודה, אמנם הוא ז"ל פוסק (פ"ב מתמידין הט"ו) דהוצאה לאו עבודה ואפ"ה אינה נעשית בבע"מ, ה"ט לפי דפסק כת"ק דאתקש הוצאה להרמה דבעי ד' כלים וכהן תמים דאשתרי ללבוש להרמה דהיא עבודה א"צ לפשוט את האבנט דלענין זה שיעשה דבר שהוא צורך עבודה גם הוא מודה דאמרינן הואיל ואשתרי והוא ענין מכשירי מצוה שלאחר המצוה [ע' פסחים (דס"ט א') ולפ"ז י"ל דר"א לשיטתו דס"ל דגם מכשירי מצוה שלפני המצוה דוחה, משו"ה ס"ל אליבא דריו"ח דבעי ד' בגדים וכשרה בבע"מ דלאו עבודה רק מכשירין שלפני העבודה ויש להאריך בזה טובא ובאתי רק להעיר] דאמרינן שכבר דחתה המצוה את האיסור וע' מנחות (דע"ב ב') ובחולין (דפ"ד ב') ובסוכה (דמ"ג ע"ב ויש להאריך בזה דכבר דחתה שחיטה את השבת שאמרו בפסחים ומנחות שם הוא מענין שאמרו בסוכה אמרי לולב הוא דדחי' כלומר ולא ניכר חביבות המצוה שהיא דחתה שבת, כן מכשירין שלאחר המצוה לא יאמרו דמכשירין דוחין רק המצוה גופה מש"ה מותר ודו"ק ואכמ"ל] ושפיר גזרה תורה הוצאה בד' כלים אע"ג דלאו עבודה כיון שהוא כבר לבוש בהם משעת הרמה א"צ לפושטם, משא"כ בע"מ דא"א לו ללבוש להרמה דהיא עבודה ממילא א"א לו ללבוש להוצאה אע"ג דלאו עבודה היא כי ללבוש בתחלה כלאים שלא לצורך עבידה אסור, משו"ה כ' דאינה נעשית בבע"מ, ודו"ק וזה טעם נכון לפסק רבינו ז"ל, ומשו"ה לשיטתו פוסק (בתמידין שם ה"י) דבגדים הפחותים לובש להרמה ולא להוצאה כי איך ילבש בתחלה להוצאה דלאו עבודה ד' בגדים וע"כ פחותים מהם שגלתה תורה היינו עוד להרמה ודו"ק [ויש לי בזה אריכות דברים בס"ד ליישב דעת רבינו שנטה מדברי רבי יוחנן בסוגיא זו ואציין כעת ראשי דברים ובמקום אחר בסייעתא דשמיא יבואר באריכות ע' בכורות (ד"ד ע"ב) פלוגתת ריו"ח ור"ל לל"ק ריו"ח ס"ל דחלות הדבר והפקעתו שוין, וללי"ב לא ס"ל הכי עתו"ס שם וכן מוכח בכמה דוכתי בש"ס, וע' ה' עכו"ם (פי"א הי"ב) פסק רבינו דאין חילוק בין להגן בין לרפאות ובכ"מ תמה מסוגיא דשבועות וסנהדרין וע' ירושלמי סנהדרין לא נזכר ריו"ח, וע' ברכות (ד"ה א') ר"ל אומר כל העוסק בתורה יסורין בדילין הימנו וריוח"א הא אפי' תינוקת שב"ר יודעין וע' רש"י סנהדרין (דק"א א' ד"ה ואפילו ויקרא) מזה דייק רבינו דסוגיא דשבועות וסנהדרין לל"ק דבכורות נאמרו וא"ש וע' רש"י חולין (דע"ד סע"ב) ויש לע' בשבת (דס"ז א') אריו"ח לאישתא צמירתא כו' ולימא ולפ"ז סובר דגם סוגיא דיומא כאן לל"ק דבכורות הוא דלריו"ח אין חילוק בין ללבוש בתחלה בין לפשוט ומש"ה נטה מדבריו שבסוגיא זו, וע' חגיגה (דכ"ו א') פלוגתת ריו"ח ור"ל רל"א ל"ש אלא ריקנין וריוח"א אפי' מלאים אפי' אפיקרסותו לתוכו ע"ש וע' חולין (דע"א א')

ובשאר מקומות פלוגתא דריו"ח ובר, פדא, ויש להאריך טובא ואכ"מ) ועכ"פ מבואר דדעת רבינו דאם הכהן לבוש בגדי כהונה א"צ לפשוט האבנט אם בא לעשות דבר שיש בו צורך עבודה דאם נימא דס"ל דגם בדבר שהוא צורך עבודה אם אינה עבודה ממש אסור לכהן להיות לבוש באבנט יקשה היכן מצינו דבר שאינה עבודה ובעי ד' כלים וע"כ דהוצאה עבודה היא ואיך פסק דלאו עבודה היא ע' בסוגיא דיומא כאן ודו"ק, וגם אפושי פלוגתא לא מפשינן דלהראב"ד יהי' מותר באבנט כל היום אפי' שלא בענין עבודה כלל משום הואיל ואשתרי ולרבינו גם לדבר שהוא לצורך עבודה לא, וכן מוכח מהא דיומא (דס"ת ע"ב) שאני אכילה דצורך עבודה היא, ולקמן (דס"ט א') פריך תיפ"ל משום כלאים ע"ש ודו"ק:

מכל הלין מבואר דגם רבינו מודה דבע"מ יכול ללבוש בגדי כהונה לצורך אכילת קדשים דהיא צורך עבודה, לבד האבנט שאסור עליו משום כלאים, וכהן תמים שהוא לבוש האבנט משעת עבודה גם רבינו יודה דבבואו לעשות דבר שהוא צורך עבודה שאינו צריך להפשיטו, וא"כ יש מקום לדברינו, דגם כשהוא לבוש בגדי כהונה בלא האבנט עדיין אינו ניכר דהכיבוד הוא לפי שהוא הנבחר לעבודתו ית', דהרי גם בע"מ ג"כ לובש לאכילת קדשים ואין בכיבודו כבוד שמים רק כבודו שהוא בר אבהן ונמצא דכבוד שמים הוא רק כשהוא לבוש האבנט ג"כ, ואתיא לנכון דהא הא דאמרינן אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם גם כשחסר בגד אחד נאמר כנ"ל, א"כ שפיר רבינו לשיטתו דס"ל דשלא לצורך עבודה כלל אסור לו להיות לבוש באבנט ממילא לא משכח"ל הא דאמר שמואל המשתמש בכהונה מעל ושמואל לשיטתי וכמש"ל ודו"ק וז"נ לפלפולא:

ד **ואם** כנים אנחנו בזה מצאנו ישוב נכון בפי' דברי רש"י ז"ל נדרים (דס"ב ב') ליטול מנה יפה ראשון כשחולק עם אחיו הכהנים בלחם הפנים, והוא תמוה וכי איזה כהן חשוב יותר לוקדשתו שיהי' כהן חבירו מחויב ליתן לו מנה יפה ראשון, והר"ן מגלה (פ' הקורא עומד) כ' בכה"ג, ותמה עליו במנ"ח (מרס"ט) וקדמו בבא"ש הוריות (די"א) הא קרא וקדשתו בכה"ד כתיב [ויש לע' בירושלמי (רפ"ג דהוריות) כ"ג שחטא מלקין אותו ואין מעבירין מגדולתו כו' אר"א קדוש יהי' לך כבי' מה אני בקדושתי כו' והרי קדוש יהי' לך הוא סיפא דקרא וקדשתו דבכה"ד כתיב ועמש"ל (רס"י זה) בדברי התוספתא סנהדרין וצ"ע ואכמ"ל], ובחא"ג מהרש"א ז"ל כ' דכוונת רש"י ז"ל בכהן ת"ח דהוא קדים לע"ה, ואינו מובן דהא בגמ' שם אמרו מה כהן נוטל חלק בראש אף ת"ח נוטל בראש וכהן מנ"ל דכתיב וקדשתו, הרי דמכהן שאינו ת"ח ילפינן לת"ח, דאם נימא וקדשתו בכהן ת"ח מיירי מה ראי' לת"ח שאינו כהן [ומש"ש וז"ל וכהן דקרא דוקדשתו מיירי נמי

בת"ח שנקרא כהן כמו ובני דוד כהנים, משמעות דבריו דבקרא כתיב תיבת כהן, ובאמת בקרא דוקדשתו לא מוזכר כהן, ומפורש בו כי את לחם הוא מקריב וגם לאו ת"ח בכלל וקדשתו אם אינו ע"ה גמור (עמ"ש לקמן בס"ד) וצע"ג]:

ועפ"ד נאמר כיון דבשעת חלוקת ואכילת קדשים שהיא צורך עבודה לכ"ע מותר לכהן תמים להיות לבוש באבנט, ואז הרי כבודו כבוד שמים שהוא נבחר לעבודתו ית"ש, ובע"מ הא א"א לו להיות לבוש באבנט בשום פעם, א"כ גם על הכהן בע"מ יש מצוה וקדשתו לכבד את הכהן תמים הלבוש באבנט מצד שהוא הנבחר לעבודתו ית', ומחוייב לכבדו ליטול מנה, יפה ראשון בחלוקת הקדשים, ונקט לחה"פ ע' יומא (דל"ט א') הצנועים מושכין את ידיהם בלחה"פ לפי שלא הי' כזית לכל אחד והבן וע' חולין (דקל"ג א') משקל נמי לא שקילנא בכל המתנות ע"ש וק"ל והוכרח רש"י ז"ל לפרש כן משום דהי' ק"ל הקו' שהקשו הא וקדשתו בע"כ ואיך אפ"ל ליטול מנה יפה ראשון בכלל וקדשתו בע"כ והא שונא מתנות יחי' לכ"פ בחלוקת קדשים ומש"ה בפי' עה"ת שהביא הדרש לכיבוד מקדוש יהי' לך דבתו"כ מרבה מינה בע"מ, ומוקדשתו דריש בע"כ כמו שפי' שם, ולא יצוייר דכהן בע"מ יחוייב ליטול מנה יפה ראשון בקדשים מכהן אחר בע"כ כמובן, לכן השמיט הא דליטול מנה יפה ראשון ע"ש, משא"כ בגמ' דדרשו מוקדשתו דקאי בכהן תמים שפיר מחויב ליטול מנה יפה ראשון בע"כ שלא יהי' במיאונו בזיון קדשים, זולת אם ממאן ליקח מטעם שלא יהי' נראה כגרגרן או כדי שהנצרך יותר ישיג אין בזה בזיון לקדשים ואדרבה כבוד איש שבת מריב אוהב צדקה וחונן דלים, וע' מה שהעירותי לעיל סו"ס א' מהא דר"ז בברכות דכ"ח א', וזהו כוונת התוס' בחולין (שם ד"ה משקל) ע"ש והבן (ויש להעיר בתו"כ (פ' אמור) אמרו קדושים יהיו לאלקיהם בעל כרחם, כי את לחם אלקיהם הם מקריבים להגיד מה גרם הם מקריבים ולא הלוים, והיו קודש לרבות בע"מ, תו אמרו (שם) וקדשתו דפנו בע"כ, כי את לחם אלקיך הוא מקריב להגיד מה גרם, קדוש יהי' לך לרבות בע"מ, ויש לדקדק מדוע בקרא וקדשתו לא אמרו להגיד מה גרם הוא מקריב ולא הלוי, כמו שאמרו בקרא דקדושים יהיו, ועפ"ד אפ"ל דלכאו' למ"ל שני כתובים לבע"כ קדושים יהיו גם וקדשתו, וכן והיו קודש לבע"מ וקדוש יהי' לך לבע"מ, ואפ"ל קדושים יהיו הוא פועל עומד והוא אזהרה לכהנים שאינם רשאים לזלזל ולנהוג בזיון בעצמם, כי את לחם אלקיהם הם מקריבים להגיד מה גרם הם מקריבים ולא הלוים, ולכן רק הכהנים מוזהרים קדושים יהיו בע"כ דאם יבזו את עצמם הרי זה בזיון אם אח"כ מקריב את לחם, והיו קודש לרבות בע"מ אע"ג דאינו מקריב אסור לבזות א"ע דהוא מבזה את מולידיו דה"ה מזרע אהרן הנבחר וכענין את אבי' היא מחללת,

וקדשתו בע"כ קאי לכיבוד מאחרים, שאחר מחויב לכבד את הכהן (וקדשתו הוא פועל יוצא מאחרים אליו) כי את לחם הוא מקריב להגיד מה גרם, דדוקא כהן המקריב הוא בכלל וקדשתו בע"כ שאינו רשאי למחול על כבודו, והוא בזמן שבגדי כהונה עליו וניכר שהוא כבוד שמים אבל בזמן שאיננו לבוש בכל בגדי כהונה אינו בכלל וקדשתו בע"כ דמצי מחיל וכ"ש בע"מ, ומש"ה לא אמרו הוא מקריב ולא הלוי, דגם הוא בעצמו בזמן שאסור לו להקריב אין כאן מצוה לקדשו בע"כ דמצי מחיל, קדוש יהי' לך לרבות בע"מ, דגם בע"מ מחויב לכבד את כהן המקריב בע"כ לחלוק לו כבוד ליטול מנה יפה ראשון, ובאתי רק להעיר]:

ואפ"ל עוד דרש"י ז"ל הוכרח לפרש ליטול מנה יפה ראשון בחלוקת קדשים משום דהי' ק"ל אומרם וקדשתו לכל דבר שבקדושה והיכן מצינו ליטול מנה יפה ראשון בדבר שבקדושה, ומשו"ה פי' בחלוקת קדשים וכ"כ המהרש"א ז"ל, ובזה יש ליישב קצת דברי רש"י בגיטין (דנ"ט ב') וקדשתו לכל דבר שבקדושה כ' וז"ל וקדשתו כי את לחם וגו', ועמדו המפרשים מה הוסיף בזה, הא לא נמצא קרא וקדשתו אחר, ולדרכינו נאמר כי רמז ליישב בזה מה שאמרו לכל דבר שבקדושה וליטול מנה יפה איך מצינו בקדושה לזה הוסיף כי את לחם וגו' דמסיפא דקרא קדוש יהי' לך מרבינן בע"מ שגם בע"מ מחויב לכבד את הכהן תמים ושפיר שייך מנה יפה ראשון בדבר שבקדושה והיינו בחלוקת קדשים וכמו שפירש בנדרים וק"ל:

[**ויש** להעיר קצת בדברי הר"ן שכ' וקדשתו ליטול מנה יפה ראשון בכ"ג קאי דדייק מדקרא קמא כתיב בלשון רבים קדושים יהיו וגו' כי את לחם אלקיהם הם מקריבים וגו' והיו קודש, ואח"כ כתיב וקדשתו בלשון יחיד משמע לי' דמ"ד וקדשתו לכל דבר שבקדושה פליג על התו"כ, וס"ל דקרא קמא קדושים יהיו קאי על כהנים הדיוטים קדושים יהיו בע"כ והיו קודש לרבות בע"מ לכיבוד, וקדשתו בע"כ קאי על כ"ג וכיבוד לדבר שבקדושה יליף מסיפא דקרא קדוש יהי' לך כמו שכ' רש"י ז"ל בפעה"ת, וכהאי גוונא מצינו ביומא (ד"ו רע"א) ע"ש בתוס' ד"ה אמר לך בתי' ה"ר מנחם זצ"ל דהכ' ואבנט תעשה מעשה רוקם בכ"ג מיירי מדכתיב ולבני אהרן תעשה כתנת וגו' א"כ קרא קמא דכ"ג הוא ומצינו כיוצא בזה בהרבה מקומות בש"ס, ולפ"ז הי' אפ"ל דדברי התוספתא בסנהדרין שסיימו אמרו לו אינו אומר ומן המקדש לא יצא אלא בשעת עבודה, יש לו שייכות לדברי ר"י שאמר אם בא לנהוג בזיון בעצמו, ונאמר דר"י פליג על הת"ק וס"ל דאיסור רחיצה עמו לאו מצד כיבוד נגעו בי' רק דבזיון הוא ואסור לכ"ג לבזות א"ע דכתיב וקדשתו וס"ל דקרא זה בכ"ג כתיב וקדשתו בע"כ, א"ל דהא דנזהר כ"ג שלא יצא

מקדושתו הוא רק בשעת עבודה, אבל כשהוא רוחץ הא אינו לבוש בבגדיו ליכא וקדשתו בע"כ והבן, ובאתי רק להעיר, והעיקר כמ"ש לעיל דר"י ות"ק לא פליגי ותוספתא מילי מילי קתני וכנ"ל):

סימן ה

א ועתה נבא לבאר דברי רבינו בסהמ"צ (מל"ב) שכ' וז"ל שצונו לכבד זרע אהרן לפארם ולנשאם ונשים מדרגתם קודמת ואפי' אם ימאנו לא נשמע להם, זהו כלו הגדולה לאל ית' אחר שהוא לקחם ובחרם לעבודתו ולהקריב קרבנותיו, והוא אמרו יתוית"ש וקדשתו כי את לחם אלקיך הוא מקריב ובא הפי' וקדשתו לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון, ולשון ספרי וקדשתו על כרחו, לומר כי זה צווי נצטווינו בו ואינו בבחירת הכהן וכן אמרו קדושים יהיו על כרחם, והיו קודש לרבות בע"מ שלא תאמר אחר שלא יאות להקריב לחם אלקיו למה ניתן לו מעלת הקדמה וכבוד, על כן אמרו והיו קדש כל הזרע הנכבד ההוא תמים ובע"מ, וכבר התבארו התנאין המחוייבין להם ואז יהי' ראוי להתנהג עמהם בזה המנהג, במקומות מפוזרים בגמ' בחולין ושבת ובכורות וזולתם, עכ"ל:

ולכאו' מבואר דרבינו ס"ל דכהן ל"מ מחיל, וק' מה יענה לראיית הר"פ מהא דאין ע"ע כהן נרצע מפני שנעשה בע"מ, והביאה רבינו (בה' עבדים) דמשמע דאי לאו האי טעמא הי' מותר להאדון להשתמש בו:

ותו תמה היפ"מ (הו"ד בתשו' חו"ז הגאון הרד"ד ז"ל) מהא דהנזקין אם בא לחלוק כבוד לרבו או לגדול הימנו הרשות בידו ורבינו בעצמו בפי' המשניות (בגיטין שם) כ' וז"ל ומן העקרים ג"כ כשהכהן כשהוא ראוי שיקרא ראשון אם התיר לישראל שהוא כמותו או פחות ממנו שיעלה ויקרא הרשות בידו ע"ש ואיך סותר דברי עצמו וגם בהלכותיו לא מצינו שיאמר שאין רשות ביד הכהן למחול על כבודו, ואדרבה מצינו (בפ"ה מכלי מקדש ה"ג) שפסק אם רצה הכ"ג שירחצו אחרים עמו הרשות בידו (והוא מתוספתא דסנהדרין הנ"ל בסי' ד'), ומדוע עדיף קדושת שאר כהנים נגד ישראלים מקדושת כ"ג נגד אחיו הכהנים (וכבר כתבנו לעיל שם לחלק קצת בין כ"ג לכה"ד ע"ש):

וגם יש להבין מדוע הביא רבינו דבע"מ נתרבה לכיבוד מוהיו קודש, ולא מקדוש יהי' לך שהוא סיפא דקרא וקדשתו דדרשינן לכיבוד:

והנה לדרכינו (לעיל שם) הי' אפ"ל הכל ולומר דרבינו מיירי כשבגדיהם עליהם ואז הוא כבוד שמים מש"ה כ' אם ימאנו לא נשמע להם כי אינו בבחירת הכהן למחול, ומש"ה ברחיצה שפיר הרשות ביד כ"ג שירחצו אחרים עמו כי אז אינו לבוש בבגדיו, ולא הוי

רק כבוד עצמו ושפיר מצי מחיל, וגם מע"ע כהן, ומפ' הניזקין לא הי' קשה מידי כמובן, ומש"ה שפיר הביא בע"מ לכיבוד מוהיו קודש, דמסיפא דקרא וקדשתו דדרשינן לבע"כ שלא יהי' רשות בידו למחול אם אחרים מכבדים אותו לא ניחא לי' לומר דגם בע"מ בכלל זה, דהא בע"מ לעולם לא ילבש אבנט ואין בכיבודו כבוד שמים ושפיר מצי מחיל, משא"כ מוהיו קודש שפיר נתרבה בע"מ לכיבוד, דאע"ג דגם קדושים יהיו דרשינן בע"כ כבר כתבנו דהוא אזהרה לכהן עצמו שלא יבזה עצמו, וזה אסור גם לכהן בע"מ שלא יבזה מולידיו, ומכ"ש כשהוא לבוש בבגדי כהונה אף בלא האבנט בזיון הוא לקדושת כהונה שהרואה א"י שהוא בע"מ, כי יחשוב מה שאינו לבוש אבנט הוא מצד איסור כלאים שלא בשעת עבודה הפשיט אותו, וממילא איכא עליו איסור שלא יבזה עצמו שלא יהי' בזיון לעבודת הקודש ובזה הי' מדוקדק לשון רבינו שמסיים ע"כ אמרו והיו קודש כל הזרע הנכבד ההוא תמים ובע"מ, ומדוע כפל גם תמים מקרא והיו קודש הא תמים נתרבה מוקדשתו, ועפ"ד אפ"ל דהשמיענו דלפעמים גם בתמים אין המצוה רק מצד שהוא מזרע הנכבד והוא בעת שאינו לבוש בבגדי כהונה, וא"ש הכל:

[ומצאתי דאתי לידי כעת ס' מהר"ם שיק על תרי"ג מצות, וראיתיו (בסי' ע"ר שכ' ליישב הא דמדברי רבינו משמע דל"מ מחילה עפ"מ ששמע מהגאון חת"ס ז"ל דר"ת ס"ל כשבגדיהם עליהם הוא כבוד שמים (והוא דברי החת"ס בגיטין שה"ד לעיל שם) ואז אינו יכול למחול עכ"ד, וכוונתו לומר דרבינו מיירי כשבגדיהם עליהם ע"ש שלא העיר מכל הנ"ל]:

עדיין לא פלטינן מדוחק, דלפמ"ש לעיל (שם) אין הכבוד כבוד שמים רק כשהכהן לבוש גם באבנט, ואיך יצוייר הא שכ' רבינו לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון ביחד עם מה שכ' ואפי' אם ימאנו לא נשמע להם, נהי שמותר לכהן ללך בכל הר הבית בבגדי כהונה כמ"ש תו"י ביומא (דס"ט א') ושם בהר הבית כבר יצוייר קריאת התורה לפתוח ראשון וסעודה לברך ראשון, אבל לרבינו דס"ל דשלא בשעת עבודה אסור לו להיות לבוש באבנט, ושוב ליכא כבוד שמים ושפיר מצי מחיל, ואם כי כבר כתבנו לעיל דלדברים שהם צורך עבודה גם רבינו מודה דשרי שלא לפשוט האבנט, וא"כ אפשר לדחוק כמש"ש אליבא דרש"י ז"ל דגם בע"מ מחוייב לכבד את הכהן תמים (ולפ"ז יד‌וייק מ"ש דבע"מ נתרבה מוהיו קידש, ולא מקדוש יהי' לך, כי משם י"ל דבע"מ נתרבה שהוא מחויב לכבד את הכהן תמים כמו שהעירותי לעיל בדברי התו"כ) ויצוייר ליטול מנה יפה ראשון בחלוקת קדשים ולברך ראשון בסעודה מקדשים ולכאו' אין חיוב בעת אכילה לפשוט האבנט מצד ד"א בסעודה, ואע"ג דכתיב למשחה לגדולה כדרך

שהמלכים אוכלים אפשר צריך להתיר החגורה, ע' שבת (ד"ט ב') הא לן והא להו פרש"י בני א"י לא היו חוגרין בחוזק ולא היו רגילין להתיר החגורה קודם נט"י, משמע בעת אכילה גם הם התירו החגור, אפשר לחלק בין להתיר החגורה מלפשוט לגמרי ואפי' אם נימא דגם היתר החגורה הוי כמו הפשטה וע' ירושלמי עירובין (פ"י הי"ג) בין בגד לבגד פוסל חציצה כמו בין בגד לבשר וע' זבחים (די"ט א') נכנס רוח חוצץ, מ"מ לענין כבוד ניכר שהוא כהן העובד ודו"ק ובאתי רק להעיר] ולפתוח ראשון בתורה בעסקם בדינו עבודה, או ביוה"כ כשקורין לפני הכ"ג:

אבל כ"ז הוא דוחק גדול, כי אא"ל כלל דדברי הגמ' וקדשתו לכל דבר שבקדושה שהעתיק רבינו רק בכהן בע"מ לכהן תמים קאי כמובן:

ב לכ"נ דמ"ש רבינו ואפי' אם ימאנו לא נשמע להם מיירי אפי' כשאין בגדי כהונה עליו, ומ"מ אין ראי' דס"ל דכהן ל"מ מחיל, כי לשון מיאון לחוד ולשון מחילה לחוד, כי מחילה שאמרו דמהני הוא כאומר הריני כאלו התקבלתי, ובזה גם רבינו יודה דמהני, כי אם בא לכבד את הגדול ממנו או את חבירו ה"ה נוטל ומקבל הכבוד מה שחבירו מכבדו, ומכבד בו את חבירו, וא"כ הישראל שפיר קיים המצוה שנצטוה, והכהן שמכבד את חבירו הישראל ה"ה כאומר הריני כה"ת ושפיר מהני, דאפי' לדעת המחנ"א (בפ"ט מזכיי') דכהן לא מצי מחיל מתנות כהונה משום דכתיב ונתן (וע' פר"ח יו"ד ה' מתנות כהונה), היינו דוקא במתנות שהם דברים הנתנים מיד ליד צריך שיבואו ליד הכהן, ואז הרשות בידו ליתן לכל מי שירצה, וכל זמן שהישראל לא נתן ליד הכהן לא קיים מצות ונתן וגזל השבט בידו [וע' בתשו' חו"ז הגאון הרד"ד ז"ל מהדו"ק מאו"ח סי' מ"ט] משא"כ כבוד דאינו דבר הניתן מיד ליד (כי ליטול מנה יפה, ראשון אין המצוה בהנתינה רק בהכבוד אשר בנתינה זו והבן) א"כ אם הישראל מכבד להכהן שהוא יקרא ראשון והכהן מוחל ומכבד את חבירו הרי הוא כאומר הריני כה"ת, כי בזה עצמו מה שהישראל רצה לכבדו הוא הכבוד וכבר קיים המצוה שנצטוה, וגם רבינו מודה דמהני, ומסולק קו' היפ"מ, וגם אינו סותר דברי עצמו שבפי' המשניות וז"פ:

וגם מהא דע"ע כהן לק"מ דמה שהיא עושה מלאכה אצל אדונו להשיג פרנסתו ופרנסת ביתו אין זה בזיון לקדושת כהונה כיון שאינו לבוש אז בבגדי כהונה כלל, תדע דהרי ר"י בעצמו שאמר אם בא לנהוג בזיון בעצמו אין שומעין לו (בתוספתא שם) ס"ל במכילתא (ה"ד לעיל ס"א) דכהן נמכר בע"ע ונרצע, וע"ל דמלאכה שעושה לפרנסתו אצל אדונו שטוב לו עמו אין בזה בזיון כלל, כמו שאין בזיון שעושה מלאכה בביתו, כי האדם לעמל יולד (וכמ"ש חו"ז הגאון ז"ל, ואם כי ראייתו, מקרא (ש"א בלו) ספחנו נא, אל אחת

מהכהונות יש לדחות ולומר דכהן לכהן שרי וכמ"ש בבאה"ט (סי' קכ"ח סקפ"ג) והמקנה בקדושין וע' בתשו' הרד"ד [מהדו"ק סי' נ"ז] ד"ה וע' באו"ח וע' בסה"ד (שציינתי לעיל) בפירוש דברי הילקוט ואכמ"ל מ"מ האמת עד לעצמו שמלאכה היא כבודו של אדם כמשחז"ל בנדרים (דמ"ט ב') גדולה מלאכה שמכבדת בעלי' ויפה ת"ת עם ד"א, ואם אין קמח אין תורה כאמרם ז"ל באבות), ויפה לו לאדם לעשות מלאכה שלא יצטרך לבריות כמ"ש רב לר"כ פשוט נבלה כו' הן אמת הנני מסתפק בכהן בזמה"ב אפשר הי' אסור לבזות עצמו לפשוט נבלה בשוק כדי שלא יצטרך לבריות, ואע"ג דת"ח מותר כמו שאמר רב לר"כ, מ"מ שבט לוי השיג תפוצתו בדרך כבוד לחזור על הגרנות לתרומות ולמעשרות כמ"ש רש"י (בפ' ויחי) ולא השיג חלק בארץ יותר כבוד עבורו להצטרך לבריות מלפשוט נבלה בשוק וצ"ע כעת] וא"כ בהמלאכה אין בזיון, ואלא שאר הכיבודים, גם האדון לא נפטר מלכבד עבדו כהן (אם לא שנאמר שהוא אינו נוהג כשורה במה שלקח אדון לעצמו ואין חיוב לכבדו, ויבואר לקמן בס"ד), תדע שהרי אמרו בגיטין (שם) אם בא לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול הימנו בחכמה הרשות בידו, הרי כללו רבו אעפ"י שאינו גדול ממנו בחכמה, וע"כ הכוונה בשולי דנגרי וכדומה (וע' חולין (דס"ג ב') רבו חכם או רבו צייד וע' בכורות (דכ"א ב') חכם מנא ידע אר"פ רועה חכם ואכמ"ל) הרי דגם אם הוא עושה מלאכה אצל רבו, כ"ז שאינו בא לחלוק כבוד לרבו הרב מחויב לכבדו (ואם הי' רבו בחכמה איך יתכן שהוא יצטרך ליתן רשות לרבו) וכשהוא בא לחלוק כבוד לרבו ה"ה כאומר הריני כה"ת ושפיר שרי, וגם רבינו יודה ולק"מ:

אכן לשון מיאון שכ' רבינו אם ימאנו הוא סירוב, אי רצון וסילוק שאינו רוצה וממאן בהכבוד שנצטוה ישראל לכבדו זהו שאין שומעין לו דהרי הוא מזלזל בכבוד שחלקה תורה לזרע אהרן, והגדולה לו ית' ואינה בבחירת הכהן ואם נשמע לו לא, נקיים המצוה שנצטוינו עלי', ואין זה דומה למחילה, כי למחול באופן שהכהן אינו ממאס בהכבוד רק שמכבד לחבירו שפיר שומעין לו, אבל אם ממאן הרי זה כמו שאר מתנות כהונה, אם הכהן ממאן ליקח לא קיים הישראל המצוה, ואפי' לדעת הפר"ח דבמתנות כהונה מהני מחילה, דוקא מחילה דהוי כאומר הריני כה"ת והוי כאלו נטלם והחזירם לו וכמ"ש הרשב"א נדרים (דס"ג ב'), וגם כי רצונו זהו כבודו מהני לענין כבוד, אבל כשממאן ומסלק עצמו ואינו רוצה בזה לא הוי כאומר הריני כה"ת ומש"ה כ' רבינו דלא נשמע לו, כי המצוה אפשר לקיים גם בע"כ, וכמ"ש הרשב"א בגיטין בגט אשה מהני בע"כ דיכול לפטור עצמו בע"כ ובפרט כי כאן רמזה תורה וקדשתו בע"כ והוצרך רבינו להשמיענו זאת, אע"ג דלכאו' דבר פשוט הוא דל"מ סילוק, דהרי אפי' למ"ד דמהני סילוק אפי'

בזכות דאו' (ע' מל"מ פכ"ג מאישות), ה"ד כ"ז שלא זכה, ובזכות הבא לו ע"י מעשיו (ע' כתובות ר"פ הכותב), אבל בכהן שהזכות בא לו שלא ע"י מעשיו שהרי מבטן נתקדש שהוא, מזרע אהרן וכבר זכה בו בזכות זה לכבדו פשיטא דאין בידו לסלק עצמו מהכבוד (ול"ד למתנות כהונה דיכול לסלק עצמו כדאמר אביי בחולין (דקל"ג א') משקל נמי לא שקילנא דהתם כל כמה דלא בא לידו לא זכה בהם דאנו דנין על החפץ והמתנה זו ושייך לומר עדיין לא זכה, משא"כ כבוד דהנושא אותם הוא גופו ותיכף כשנעשה איש מחויב זר לכבדו ולא שייך לומר שעדיין לא זכה והבן:) ומכ"ש להסוברים דל"מ כלל סילוק בזכות דאו' דודאי א"י הכהן לסלק עצמו, מ"מ השמיענו רבינו דלא נאמר אחרי שהמצוה הוא לטובת הכהן ולכבודו, א"כ כמו שמצינו בכתובות (ד"מ ע"א) גבי אונס אי אמרה לא בעינא ליתא לעשה כלל (וע' רדב"ז ח"א סי', תקכ"ד) ה"נ אם הכהן אומר לא בעינא שהוא לשון מיאון ליתא לעשה כלל (וע' טו"א מגלה דכ"ח ד"ה אל תקרי משנאי ואכמ"ל) לז"א דלא נשמע להם כי אין המצוה לכבוד הכהן רק הכבוד והגדולה לו ית' ע"י שמכבדין את הכהן שהוא ית' בחרו לעבודתו אבל אם בא לכבד השוה לו מכ"ש הגדול ממנו או אם מוחל באופן דהוי כאומר הריני כה"ת שפיר הישראל מקיים המצוה שנצטוה שהרי כיבד הכהן ועשה מה שנצטוה וז"פ, וא"ש גבי כ"ג שפסק רבינו אם רצה שירחצו אחרים עמו הרשות בידו, כי מצד שהוא נבחר לעבודתו ית' גם אחיו הכהנים נבחרו כמוהו שגם הם מזרע אהרן הנבחר, רק שהם מחויבים לנהוג בו גדולה מצד שהוא הנבחר מהם לגדולה והוא כמו פרנס הנבחר מצבור, דכבודו הוא כבוד איש פרטיי, וא"כ רצונו זהו כבודו, דגם ר"י מודה לת"ק בתוספתא וכנ"ל:

ומה שהביא דבע"מ נתרבה מוהיו קודש ולא מקדוש יהי' לך להורות כי בע"מ רק נתרבה לכיבוד שהוא מצד יחוסו שהוא בר אבהן, והוא מקרא דקדושים יהיו שהוא אזהרה לעצמם שלא יבזו עצמם, כי אא"ל לכבוד שיכבדו את עצמם כי איך שייך שאדם יכבד את עצמו (שהרי קדושים יהיו הוא פועל עומד) וע"כ הוא אזהרה שלא לבזות א"ע כי במה שאדם מבזה עצמו מבזה מולידיו, ומזה מסתעף שגם אחרים יכבדוהו מצד שהוא בר אבהן, ולזה נתרבה בע"מ, אבל לענין וקדשתו שהוא לכבדו בע"כ בזה לא נתרבה בע"מ, ורשות בידו לסלק עצמו ולמאן בכבוד, כי אין בכבודו מצוה מיוחדת לומר שאם מיאן בכבוד לא קיים הישראל המצוה, רק דנתרבה בע"מ לענין שהישראל ירצה לכבדו ודו"ק, וכלל עוד הפעם תמים ובע"מ להורות כי לפעמים יש בכהן תמים מצות כיבוד רק כמו אצל בע"מ, והיינו אם הכהן מוחל באופן דהוי כאומר הריני כה"ת אפ"ה איכא קצת מצוה לכבדו, והוא ע"ד שאמר ר' פרידא במגלה (דכ"ח א') מעולם לא ברכתי לפני כהן

ולפרש"י הכוונה בסעודה והרבותא אע"ג דהוו שוין והכהן מחל, אפ"ה הי' ר"פ נזהר ולא רצה לברך לפניו (ועמש"ל סי' א') וק"ל ואם כי גם בזה הפי' יש קצת מהדוחק, העליתיו על הגליון והבוחר יבחר ואשר דעתו רחבה יפרש פירוש יותר מחוור וישא ברכה:

ג **ומ"ש** רבינו שהתנאים המחוייבים להם שיהיו ראויים לכבדם נתבארו בחולין, הנה לכאו' הי' אפ"ל דכוונת רבינו להא דאיתא שם (דכ"ד ב') קטן אפי' תם פסול לעבודה, ולומר דאע"ג דנתרבו זרע אהרן לכיבוד מ"מ צריך שיהי' גדול עכ"פ ויהי' ראי' לדעת המג"א דקטן אינו בכלל וקדשתו, והכי מסתבר לכאו' דהרי לא רמז רבינו דגם קטן בכלל, אמנם אין זה ראי' די"ל דקטן מכ"ש דבע"מ אתיא וכמ"ש חו"ז הגאון ז"ל, וכיון שכ' כל זרע הנכבד גם קטן בכלל, ולכ"נ דכוונת רבינו להא דאמרו שם (דק"ל ב') אין נותנין מתנה לכהן ע"ה כו' כל המחזיק בתורת ה' יש לו מנת ושאינו מחזיק אין לו מנת, וס"ל לרבינו דע"ה אינו בכלל כיבוד, וכמ"ש המל"מ (ה"ד לעיל סי' א' או"ב) דמתשו' הריב"ש יש ללמוד דאם הכהן הוא ע"ה אין איסור להשתמש בו, ורבינו לשיטתו אזיל שכ' בפיהמ"ש דמעיקר הדין כהן ע"ה אינו קורא ראשון, ואע"ג דרבינו לא העתיק הא דאין נותנין מתנות לכהן ע"ה בהלכותיו [ועמש"ל או"ה], אפשר ס"ל דדוקא מתנות אין להפסידו, כי אטו ת"ח בעי חיי וע"ה לא בעי חיי, וכל המקודש מחבירו קודם לו הוא דוקא להקדים, שאם אין כדי לפדות או להחיות רק אחד מהם ממזר ת"ח קודם לכ"ג ע"ה, אבל לדחות נפשות להעשיר את הת"ח וע"ה ימות ברעב זה לא שמענו ודוגמא לזה מצינו בב"ב (ד"ט א') עני המחזיר על הפתחים (והוא עפמ"ש בשבת (דקנ"א ב') צורבא מרבנן אפיתחא לא מיהדר והבן) אין נזקקין לו למתנה מרובה אבל נזקקין לו למתנה מועטת וכהאי גוונא כ' הגאון חת"ס (יו"ד סס"י רל"ד) וע' קצוה"ח (סי' רמ"ג) מתנות כהונה שכר הכהנים הם חלף עבודתם, וזהו טעם התוס' בחולין שם דדוקא אם יש כהן חבר (כלומר הצריך לפרנסתו) אבל אי ליכא כהן חבר (הנצרך) אלא ע"ה יתנו לו ואל ימתין עד שיזדמן לו חבר ע"ש, ודוגמא לזה חלקו תוס' במנחות (די"ח ב') דדוקא תרומות ומעשרות שאדם נותן לכל כהן שירצה הוא דאין ליתן לכהן ע"ה (כשיש חבר הצריך, כצ"ל בכוונתם שלא יסתרו דבריהם שבחולין, אם כי ממסכתא למסכתא אין קושיא, מ"מ כל שאפשר ליישב נכון יותר) אבל קדשים המתחלק לבית אב של אותו היום גם ע"ה יש לו חלק ע"ש, וכיון שמתנות כהונה הם שכר עבודתם [וגם כהן ע"ה עובד עבודה, וגם כ"ג יכול להיות דהרי במקדש שני היו הרבה מהם כמבואר ביומא (די"ח א') וע' תוס' מנחות (דק"ט ב') ד"ה חוניו ובסוף הוריות (די"ג א') ממזר ת"ח קודם לכ"ג ע"ה, ובמגלה (דכ"ח רע"א) כל ת"ח שמברך לפניו אפי' כ"ג ע"ה כו'] שפיר אין בידינו להפקיע ממנו מה שזכתה לו

תורה, ולומר דת"ח קודם להעשירו, וע"ה ימית ברעב, כיון דאין המתנות שלנו רק חלק השבט ול"ד להא דרבי (ב"ב ד"ח א') דאמר בשני בצורת ע"ה אל יכנסו, דרבי מדידי' יהיב וכמובן:

משא"כ כיבוד אסור לת"ח לכבד לכהן ע"ה כי במנעו ממנו כבוד אינו גוזלו כי לא חסר כלום, ואף בנטילת מנה יפה ראשון אפשר יש חסרון, מ"מ אין המנה יפה המצוה שצותה תורה, רק הכיבוד, ול"ש לומר כי המנה יפה היא חלק השבט והבן, תדע דהרי קיי"ל כעולא (בחולין דקל"א סע"ב) דהוה יהיב מתנתא לכהנתא, ולא אשתמיטתי' לשום פוסק לומר דגם בנות אהרן בכלל כיבוד ואע"ג דגם הן הנה זרע אהרן, וע"כ דשאני מתנות כהונה דניתן לאהרן ולבניו חלף עבודתם והמתנות הם חלק השבט שפיר אפשר ליתן גם לכהנת, משא"כ כיבוד דל"ש לומר דהיא חלק השבט, דגם אם קיים מצות וקדשתו בכהן זה לא נפטר מהמצוה מלכבד כהן אחר ואפי' מאה כהנים דהכיבוד לאו חלק השבט רק לכל כהן הראוי לכבוד מצוה לכבדו, וכיון שת"ח אסור לו לכבד את הע"ה, א"כ אינו בכלל כיבוד כלל ובהכי ניחא מה דהר"פ לא הביא ראי' דמחילה מהני מהא דמבואר בבכורות בכמה מקומות רועה כהן (מלבד דהי' אפשר לומר דבשכר עדיף ממחילה) דהי' אפשר לדחות דשאני רועה דמסתמא ע"ה הוא כמ"ש רש"י שם (דל"ה ב' ד"ה מימר אמר) וליתא גבי' מצות וקדשתו כלל, כי דוקא בשוין בחכמה הכהן והישראל אז יש מצוה וקדשתו, אבל אם הישראל הוא גדול בחכמה יותר מהכהן אסור להישראל לכבדו מקרא משנאי אהבו:

ואפי' אם הכהן צורבא מרבנן אם הישראל גדול ממנו בחכמה אין עליו חיוב לכבדו, והיינו רבותא דר"פ (במגלה שם) דלא בירך לפני כהן כמ"ש תוס' שם, דאם הכהן הוא צורבא מרבנן הרשות ביד הישראל לכבדו, ובהכי ניחא הא דאמרינן שם (דכ"א סע"ב) רב פפא איקלע לבי כנישתא דאבי גובר וקרא ראשון ד' ושבחי' ר"פ ואיך כבדו לכהן לקרוא ראשון בעת שר"פ הי' שם, והרי לתי' השני בתוס' (דכ"ח) א"צ שיהי' הכהן כפוף להת"ח רק בשבת ויו"ט דאיכא כנופיא אבל בב' וה' גם באינו כפוף הת"ח קורא ראשון, וא"כ בעובדא דבכנישתא דאבי גובר הא הי' בשני או בחמישי, ואיך כבדו לכהן במקום רב פפא, וע"כ דהכהן הי' ג"כ צורבא מרבנן כדמוכח מהא דשבחי' ר"פ שקרא ד', ובכה"ג הרשות הי' ביד ר"פ לכבדו ולקיים מצות וקדשתו (ויש להעיר בהא דאמרו ברכות (דמ"א ב') ר"ח ורב המנונא הוו יתבי בסעודתא אייתי לקמיי' תמרי ורמוני שקיל ר"ה ברייך אתמרי ברישא כו', ור"ח כהן הי' (עמש"ל סו"ס א') ואיך שקיל ר"ה לברך ברישא ולא קיים מצות וקדשתו, ולכאו' הי' אפ"ל דר"ח אמר שם מאן יהיב לן נגרי דפרזלא כו' הרי

הי' חושב את רה"מ לגדול בתורה יותר ממנו וממילא לא הי' חיוב רק רשות, ור"ח לא רצה לוותר על מצות כבוד התורה, אבל זה דוחק דבאמת נראה דר"ח הי' גדול יותר בתורה מרה"מ דהוא נזכר בתחלה ר"ח ור"ה, ובעירובין (דס"ג רע"א) מבואר דרה"מ הי' תלמיד חבר של ר"ח (וע' קדושין (דכ"ה א') א"ל ר"ח לרה"מ זיל צנעינהו (לסבי דנזוניא) ע"ש וע"ע (שם דכ"ט ב') משתבח לי' ר"ח לרב הונא ברה"מ דאדם גדול הוא, מבואר דר"ח הי' מפורסם לגדול בתורה יותר מרה"מ ואכמ"ל בזה), וצ"ל דר"ח נתן לו רשות, או דר"ח בירך תחלה ואח"כ רה"מ בירך אתמרי ברישא ודו"ק:

וע"ע מגלה (שם) שאלו תלמידיו את ר"ז במה הארכת ימים כו' ולא צעדתי בפני מי שגדול ממני, ואם ר"ז הי' כהן כמו שדנתי לעיל (סס"י א) מה זכות יש בזה שמנע הגדולים מלקיים מצות וקדשתו, וע"כ דבישראל גדול בתורה יותר מהכהן אע"ג דגם הכהן ת"ח אין המצוה חיוב רק רשות וכשר"ז לא רצה לצעוד לפניו לא הי' כאן שום מצוה ויש להאריך עוד מכמה דוכתי, ובאתי רק להעיר] וע' באר שבע הוריות (די"א ב') ג' חילוקים בהאי דינא והביא דבריו להלכה בש"ך יו"ד (סי' רמ"ו ס"ק י"ג) ע"ש:

ד **וראיתי** להגאון מהר"ם שיק ז"ל (שם) כ' היפך דברינו והוכיח דגם בכהן ע"ה יש מצוה וקדשתו לכבדו, והוכיח כן מפירושו בדברי רש"י בגיטין (דנ"ט ב') שכ' וקדשתו כי את לחם וגו', דלדעתו כיון רש"י ז"ל דכוונת הגמ' לדרוש כיבוד מסיפא דקרא קדוש יהי' לך (כמ"ש רש"י בפי' עה"ת) ורק הביאו רישא דקרא וקדשתו להורות דאף כהן רשע דילפינן מוקדשתו דפנו שהיא בנושא נשים פסולות ג"כ מצוה לכבדו, ולפמ"ש החת"ס (יו"ד שם) דלענין קימה וחיות בעל מעשה עדיף מבעל תלמוד, וכיון דכהן דלאו בעל מעשה ג"כ ישנו בכיבוד מוקדשתו דפנו, א"כ כ"ש דכהן בעל מעשה וע"ה, עדיף מת"ח דהוא בעל תלמוד, ומה שתמה רבינו (בפיהמ"ש גיטין שם) על מנהג העולם לקרוא כהן ע"ה ראשון לתורה ממתני' דהוריות (הנ"ל) ממזר ת"ח קודם לכ"ג ע"ה, כ' ליישב דשם מיירי להחיותו שאנו נותנים לו משלנו והוא ע"ה ואינו נזהר במה שנותנים לו ודאי ראוי להקדים בעל מעשה ות"ח, אבל לקרוא ראשון התורה נתנה לו אין אנו יכולים ליטול הימנו כ"ז שהוא נוהג ככהן בדברים שבכהונה עכ"ד:

ולענ"ד אחר בקשת המחילה מכתה"ר נ"ל דאין דבריו מוכרחים כלל, ואלולי דמסתפינא הייתי אומר כי אשתמיטתי' להגאון ז"ל דברי הירושלמי על אתר (בסוף הוריות) ובשבת (פ' הבונה) שאמרו חברין מימר לפדות ולהחיות ולכסות (הוא דאמרינן ממזר ת"ח קודם לכ"ג ע"ה) הא לישיבה (לישב בראש ולשאר הכיבודים, דאלו ללמוד עם התלמידים, איך הו"א דע"ה ישב בראש) לא, א"ר אבין אף לישיבה, ומ"ט יקרה היא מפנינים אפי' מזה

שנכנס לפני ולפנים ע"ש, ובתלמודין במגלה (דכ"ח א') אריו"ח כל ת"ח שמברך לפניו אפי' כ"ג ע"ה אותו ת"ח ח"מ כו' הרי מפורש דגם לענין כבוד ת"ח קודם לכ"ג ע"ה, וכבר בארנו דאפי' אם הכהן ג"כ ת"ח אם הישראל גדול הימנו בתורה אין חיוב על הישראל לכבד את הכהן, ואדרבה נראה דהכהן מחויב לכבד את הגדול ממנו כדאמרינן בפסחים (דקי"ג ב') היודע בחבירו שהוא גדול ממנו אפי' בדבר אחד חייב לנהוג בו כבוד, ואמרינן בכתובות (דק"ו א') ובשבועות (ד"ל ע"ב) האי עשה והאי עשה, עשה דכבוד תורה עדיף, (ומדברי רש"י אין ראי' כלל וכבר מילתי אמורה לעיל (סי' ד' או"ד) בפי' דברי רש"י ז"ל, ומה שלמד ק"ו מכהן רשע, מעיקרא דדינא פירכא ויבואר להלן בס"ד), לכן לענ"ד הדבר ברור דבכהן ע"ה ליכא מצוה וקדשתו שיהי' לישראל גדול הימנו בחכמה מצוה לכבדו, ואם הוא ע"ה גמור והישראל ת"ח גם איסור יש, וכ"ז ברור ופשוט:

[אולם בזמן שביהמ"ק הי' קיים והכהן הי' לבוש בבגדי כהונה ועובד אז אפשר גם אם הוא ע"ה יש מצוה לת"ח לכבדו דאז הכיבוד לו ית', שהוא ית' בחר בו לעבודתו, וגם זה צ"ע, אבל בעת שאינו לבוש בבגדי כהונה דאז הכיבוד רק מצד שהוא בר אבהן כמ"ש לעיל, וכבר אמרו במנחות (דנ"ג א') אי בר אבהן ולאו בר אוריין אשא תיכלי' שהי' לו ללמוד ולא למד, ולא הלך בזה בדרכי אבותיו מנע א"ע מכבוד] ושפיר כ' הריב"ש (כמ"ש המל"מ בשמו) דבכהן ע"ה ליכא איסור לשמש בו:

והיה אפשר ליישב בזה גם דברי המג"א שכ' דבכהן קטן ליכא וקדשתו, כי סתם ישראל גדול, יותר חכם בחכמה מכהן קטן ואין כאן מצוה ואם, כי יש לחלק ולומר דוקא כהן שכבר נתגדל והי' בידו ללמוד ולא למד נמנע ממנו הכבוד, אבל קטן מאי הו"ל למעבד, אולם י"ל כיון דהא דישראל גדול בתורה אסור לו לכבד כהן ע"ה הוא מצד מצות והדרת פני זקן, הרי דמצות והדרת גדול ממצות וקדשתו, וכמו דאמרינן עשה דכבוד התורה עדיף, א"כ נהי דאין אנו יכולים לחייב את הכהן קטן לכבד את הישראל גדול דהרי לאו בר מצוה הוא כל עוד שלא נעשה איש, אבל עכ"פ אין, כאן מצות וקדשתו, שהישראל גדול בשנים ובחכמה יצטרך לכבד את כהן קטן מצד וקדשתו והבן, וע' קדושין (דל"ג סע"א) אבייי יהיב ידא לסבי (פושט ידו לזקנים כל כמה שעוברים אצלו ונשענים עליו) ואע"ג דאבייי כהן הי' וגם ת"ח גדול קיים מצות מפני שיבה תקום דהלכה כאיסי בן יהודה מפני שיבה תקום אפי' כל שיבה במשמע ואפי' זקן אשמאי, וע' ב"מ ד"ס ב') רב פפא בר שמואל זבן עבדא סבא (דצבע לרישי' ודיקי') יומא חד א"ל אשקיין מיא כו' א"ל חזי דאנא קשיש מאבוך, וכ' מהרש"א דמשום הדור, זקנים לא רצה לשמש בו אפי' שימוש הקל, והרי, ר"פ בר שמואל כהן הי' (דשמואל כהן הי' כמבואר במגלה (דכ"ב סע"א),

ור"פ בנו הי', ואע"ג דאמרינן שם דרב קללו ולא נתקיים לשמואל בנים היינו רק כ"ו שרב הי' חי כמ"ש בסה"ד ע"ש) ואפ"ה לא רצה לשמש אפי' שימוש הקל בזקן ואע"ג שזקן זה עבדו הי':

אולם עדיין יש להבין מדוע כ' המג"א סתם, כיון דהוא ס"ל (בסי' ר"א) דוקדשתו מ"ע דאו' היא, א"כ אם ההיתר הוא מפני שהישראל גדול יותר בתורה, א"כ כשהכהן קטן הוא יניק וחכים טובא, דיש לקיים בו והדרת פני זקן זה שקנה חכמה, אע"ג דגם הישראל הוא ת"ח שוב יהי' מצוה וקדשתו לכבד את הכהן קטן, ומדוע סתם דבריו וע' ר"ן פ"ק דקדושין (דרכ"א מדפי הרי"ף) ויש להאריך בהא דאמרו בב"ב (דק"כ ע"א) בישיבה הלך אחר חכמה במסבה הלך אחר זקנה והוא דמופלג בחכמה והוא דמופלג בזקנה וע' רשב"ם שם ודו"ק, ולקמן בעזה"י יבואר ישוב פשוט לדברי המג"א ע"ש:

ה **ועוי"ל** דרבינו כוון במ"ש דמבואר בחולין, להא דאמרו שם (דקל"ב ב') כל כהן שאינו מודה בעבודה (שאומר בלבו דברי הבל הן ולא צוה המקום להקריב לו קרבנות אלא משה בדה מלבו, רש"י ז"ל) אין לו חלק בכהונה, (וכיון דמסקינן התם דליתא לדר"ח דאמר אינו בקי אין נותנים לו מתנה רק דהעיקר תלוי אם מודה בהן אע"ג דאינו בקי נותנים לו, מש"ה השמיט רבינו בהלכותיו הא דכהן ע"ה אין לו מנת (ועמש"ל אות ג'), וכיון שאין לו חלק במתנות ובחילוק קדשים כ"ש שאינו בר כיבוד [ואפשר לכוון בזה כוונת רבינו (ריש ה' ביכורים) שכ' כל כהן שאינו מודה במתנות כהונה אין לו חלק בכהנים, ותמה מרן ז"ל בכ"מ מדוע שינה רבינו לשון שבגמ', ואפ"ל דכוון להורות לנו אין לו חלק בכהנים דדוקא במתנות אין לו חלק אבל מהעבודה לא מסלקינן אותו דהו"א שמסלקין אותו גם מהעבודה, ונלמד זאת מהא דפסחים (ד"ג ב') בדקו אחריו ומצאו בו שחץ פסול ופרש"י שהוא עצמו הי' גס רוח ומבזה קדשי שמים ואין ראוי לשמש כדקיי"ל במנחות (די"ח ב') עבודה המסורה לבני אהרן כהן שאינו מודה בכולן אף במגונה שבהן אין לו חלק בכהונה, וכן מבואר שם בפסחים (דנ"ז א') ד' צווחות צווחה עזרה כו' ועוד צווחה צא מכאן ישששכר איש כפר ברקאי שמכבד א"ע ומחלל קדשי שמים דהוה כריך ידי' בשיראי ועביד עבודה וכ' רש"י ז"ל משום חציצה ועוד דבזיון הוא, מבואר שכהן המבזה אחת מהעבודות או אחת ממתנות כהונה מהראוי שלא יעבוד כלל ולא יהי' לו חלק בכהונה, וע' סוכה (דנ"ו ב') וי"א משמרתו שוהה לבוא ופרש"י ומוכחא מלתא שאין העבודה חביבה עליהם מש"ה סתמו חלונה ע"ש, לכן דקדק וכ' דהכוונה אין לו חלק במתנות כשאר כהנים ומכ"ש שאין לכבדו כי מכבדי אכבד כתיב אבל לפסלו מהעבודה א"א כדמוכח מהני דוכתי ודו"ק וז"פ] ואעפ"י שרבינו בהלכותיו לא כ' שאינו

מודה בעבודה רק שאינו מודה במתנה, והי' אפ"ל להיפוך דה"ט דבסהמ"צ כ' דמבואר בחולין ואם נימא דכוונתו להא דאינו מודה בעבודה, מדוע לא כ' דמבואר במנחות דהיא קדומה בסדר הש"ס ממס' חולין, משום דהוא ז"ל לא העתיק בהלכותיו רק שאינו מודה במתנות כהונה, וזהו לא נמצא במנחות רק בחולין, אבל זה דוחק לומר דרבינו בכוון השמיט הא דאינו מודה בעבודה משום דס"ל דאין הלכה כר"ש בהא, ולא מצינו שום חולק, ומדוע נטה מדברי ר"ש בהא וצ"ע (וע' רמב"ן עה"ת ויקרא ארט והבן) ויותר ניחא לומר דלא הוצרך לאשמעינן אינו מודה בעבודה, דנלמוד במכ"ש ממתנות כהונה ואין להאריך בזה:

ו ומה שרבינו כ' דמבואר בשבת, אפ"ל דכוון להא דאמרו שם (דל"א ב') ר' סימון ור"א הוו יתבי חליף ואזיל ריב"א, א"ל חד לחברי' ניקו מקמי' דגבר דחיל חטאין הוא, א"ל אידך ניקו, מקמי' דגבר בר אוריין הוא, א"ל אמינא לך אנא דגבר דחיל חטאין הוא ואמרת לי את בר אוריין הוא, ולכאו' ק' מאי זה שתמה אמינא לך אנא דגבר דחיל חטאין הוא ואמרת לי את בר אוריין, הא אפשר דחבירו כוון דגם אם לא הי' דחיל חטאין כיון דהוא בר אוריין צריך לקום מפניו, וע"כ צ"ל אם לא הי' דחיל חטאין אע"ג דהוא בר אוריין א"צ לקום מפניו, וא"כ רבינו לשיטתו דס"ל דכבוד ת"ח עדיף מכבוד כהן, ואם בת"ח ולאו דחיל חטאין א"צ לעמוד מפניו, מכ"ש דא"צ לעמוד מפני בהן דלאו דחיל חטאין וזהו כוונת רבינו במ"ש דמבואר בשבת ואם אמנם יש לחלק דוקא בת"ח דעיקר הכיבוד הוא מפני תורתו, וכיון דעיקר תורה היא המביאה לידי מעשה, ואם אינו דחיל חטאין נוח לו שנהפך שולייתו על פניו ואין תורתו תורה שיתכבד על ידי', וכהא דאמרינן בגיטין (דל"א ב' ודס"ב א') מקמי פלגאה ניקום, משא"כ כהן דכיבודו מצד שהוא מזרע אהרן אפשר דיש לכבדו גם אם הוא רשע, דאין הכבוד מצד מעלתו רק מצד יחוסו, אולם ז"א דהרי כבר הבאתי לעיל מאמרם ז"ל במנחות אי בר אבהן הוא ולאו בר אוריין אשא תיכלי' אע"ג דשבחו לר' עזרא דהוא עשירי לראב"ע דהוא עשירי לעזרא והי' כהן מיוחס, אפ"ה אם לא הי' בר אוריין לא הי' ראוי לכבדו, מכ"ש כשהוא רשע ואינו אוחז מעשה אבותיו בידיו פשיטא דאין חיוב לכבדו, דרשע גרע מע"ה, ובעל מעשים עדיף מת"ח רשע וכבר כ' הר"ן (פ"ק דקדושין) זקן אשמאי פירושו מלשון והאדמה לא תשם דהוא לשון ריקות ובורות, אבל זקן רשע אין מצוה לכבדו, והא דריו"ח קם לפני זקני ארמאי מפני דרכי שלום עשה ולא מצד מצוה, כי מצד מצות הידור בעינן עושה מעשה עמך, ולא עדיף זקן מאביו דגם כיבוד אב ליתא רק בעושה מעשה עמך ע"ש:

וגדולה מזו נ"ל דאפי' לדעת רש"י ז"ל דס"ל זקן אשמאי היינו זקן רשע, מ"מ יודה דבכהן רשע אין מצוה לכבדו, דשאני זקן דאף אם חכמה ויראה אין כאן זקנה יש כאן וכמה הפרתקאות דעדו עליו, וה"ט דכיבד ריו"ח לזקני ארמאי, משא"כ כהן דבאנו לכבדו מצד שהוא בר אבהן, אם אינו אוחז מעשה אבותיו ולא הלך בדרכיו הוא עצמו גרם לו שלא יכובד כמבואר בהא דמנחות, ומנא אמינא לה דהרי הרב אומר כן להדיא בבכורות (דל"א רע"א) כשאין הכהנים עושים רצונו של מקום כתיב בהו מי בכם ויסגור דלתיים ע"ש, והוא מתוספתא דדמאי (פ"ב), מבואר דאם אינו עושה רצונו של מקום ואפי' בשאר עברות (דכן מורה הלשון כמובן) הרי הוא כאלו אינו מודה בעבודה ואין לו חלק בכהונה, ומכ"ש דאינו בכלל כיבוד וגם רבינו דפסק (בפ"ו דממרים הי"א) דבאביו רשע מחויב לכבדו, יודה לזה דבכהן רשע אין מצוה לכבדו, דשאני כיבוד אב דהוקש לכבוד המקום, וכדרך שאמרו בירושלמי דהוריות בכ"ג שחטא מלקין אותו ואין מעבירין אותו מגדולתו ולמדו מקרא דהוקש קדושת כ"ג לקדושתו ית', משא"כ בכיבוד כהן הדיוט מצד וקדשתו שפיר ס"ל לרבינו דאם הוא רשע אין מצוה ומ"ש חו"ז הגאון זצ"ל בתשובתו דשאני אביו ונשיא דכתיב בהו עמך דרשינן דוקא בעושה מעשה עמך, ולא בכהן, ע"ש, לא זכיתי להבין כי גם בכיבוד אב לא מצינו דכתיב בי' עמך, והיינו טעמא דרבינו דס"ל דחייב בכיבוד אביו רשע כמ"ש הרדב"ז (הנדפס מחדש סביב היד החזקה) בה' ממרים שם, והטור דפוסק (ביו"ד סי' ר"מ) דאין חיוב לכבד אביו רשע, היינו משום דבב"מ (דס"ב א') אמרו דגם בכיבוד אב בעינן עושה מעשה עמך (ורבינו חילק דדוקא במת ולא עשה תשובה ע"ש) והוא משום דילפינן כל אדם מהצד השוה מנשיא ודיין וחרש כמבואר בסנהדרין (דס"ו א'), וא"כ גם כהן וכל מי שמוזהרין עליו שלא לקללו ומוזהרין עליו לכבדו דוקא בעושה מעשה עמך וז"פ:

וא"כ בכהן רשע אין מצוה וקדשתו, אפי' אם הוא רשע בשאר עברות:

ז וראיתי להגאון פרמ"ג ז"ל (או"ח מ"ז רס"י קל"ה) נסתפק בזה וכ' וז"ל והנה המ"א הניח בהנחה קיימת בר"א [בסי' ר"א] ד"ת [דוקדשתו הוא מ"ע דאו'] והא דסי' קכ"ח סעיף מ"ם נושא נשים בעברה אין קורא ראשון ולישראל עולה [צ"ל דחכמים הפקיעו] ויש כח [בידם להפקיע] בשוא"ת, או כיון שחיילל קדושתו ורשע לאו קדוש הוא, ולפ"ז כהן רשע משאר עברות ודאי אם יש כהן אחר קודם, ואם לאו הוא קודם לישראל מקרא דוקדשתו, וק"ל כיון דת"ח יותר מכהן הוא קודם דקדושת התירה עדיפא, כ"ש כהן רשע וישראל כשר הוא קודש יותר [וכל המקודש מחבירו קודם לו, ואמאי יהי' כהן רשע

בשאר עברות קודם לישראל] וכ"ת אה"נ דישראל כשר קודם לכהן רשע] תריץ לי ההוא דקכ"ח ס"מ דמשמע דוקא עברות דכהונה וצ"ע עכ"ל בהרחב ביאור קצת:

והנה כבר הוכחנו דישראל כשר קודם לכהן רשע, והא דסי' קכ"ח נ"ל דלק"מ כיון שמרן המחבר הביא (בסי' קל"ה) מנהג פשוט להקדים כהן ע"ה גם לישראל ת"ח, וכבר תמה בזה רבינו בפי' המשניות, ואעפ"כ נתפשט המנהג, וע"כ משום דלא ליתי לאנצויי, ולא עדיף ישראל כשר נגד כהן רשע בשאר עברות מישראל ת"ח נגד כהן ע"ה ובתרוויי' נתפשט המנהג לקרותו ראשון, מש"ה הביא בסי' קכ"ח דבנושא נשים בעברה דהוא עצמו דר עם נחש בכפיפה בפרהסיא ומפקיר קדושת כהונתו אין לקרותו ראשון, כי בודאי הוא לא ייתי לאנצויי כי ניחא לי' בהפקירא ולק"מ וז"פ, אבל מדינא שפיר ישראל כשר קודם לכהן רשע כמו ישראל ת"ח דקדים לכהן ע"ה ואין מצוה וקדשתו לכבדו:

ומש"כ הגאון מהר"ם שיק ז"ל (ה"ד לעיל או"ד) דגם כהן רשע בכלל וקדשתו דהרי דרשינן וקדשתו דפנו, וזהו בנושא נשים בעברה, תמהני שנעלם ממנו לפי שעה הא דסי' קכ"ח ס"מ, או שדעתו לחלוק על הפסק שפסק המחבר מדברי הראשונים שלא נמצא חולק על דבריהם, והא דדרשינן וקדשתו דפנו שפיר ניחא, דבנושא נשים בעברה מקיימינן וקדשתו דפנו, ואחר שגירשה ונדר עד"ר הוי בכלל בשוב רשע מרשעתו ואז מקיימינן בי' וקדשתו לכבדו (ע' בטאו"ח שם) ולפ"ד דלמד מכהן רשע ק"ו לכהן ע"ה אנחנו נאמר הק"ו להיפך אם בכהן ע"ה אין מצוה וקדשתו כמו שבארנו לעיל כ"ש בכהן רשע, דהרי בעל מעשים עדיף מת"ח, וכמו שמתבאר בקדושין (דל"ג ב') שאני רב יחזקאל דבעל מעשים הוא ע"ש ודו"ק וכמ"ש גם הגאון פרמ"ג ז"ל דכ"ש הוא דמקודש יותר וכנ"ל:

אמנם אין לתמוה על הגאון פרמ"ג מדוע לא פשט לספיקו מהא דרבינו כ' דתנאים המחויבים לכהן שיהי' ראוי לכבדו מבואר בשבת, ולפמ"ש לעיל מבואר דדעתו דגם רשע בשאר עברות אינו ראוי לכיבוד, די"ל דרבינו כוון להא דשבת (דנ"ה ב') פנחס לא חטא שנא' ואחי' בן אחטוב אחי אי כבוד בן פנחס בן עלי כהן ה' וגו' אפשר חטא בא לידו והכתוב מייחסו והלא כבר נאמר יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה מאהלי יעקב ומגיש מנחה לה"צ, אם ישראל הוא לא יהי' לו ער בחכמים ולא עונה בתלמידים, ואם כהן הוא לא יהי' לו בן מגיש מנחה (וכאן מייחס כהן מגיש מנחה אחר פנחס) אלא לאו ש"מ פנחס לא חטא, ומזה למד רבינו אם הכתוב קללו שלא יהי' לו בן מגיש מנחה אינו ראוי לכבדו, וגדולה מזו פסק הרמ"א באו"ח (סי' קכ"ח סמ"א) דאם בתו זנתה אין מצוה לקדשו לפתוח ראשון, וא"כ כ"ש כשהוא עצמו רועה זונות, ולזה העירני

דודי יד"נ הגאבד"ק לאסק נ"י, ויש להוסיף כיון שאמרו שאין בנו מתייחס אחריו, ה"ה מוצא משלשלת היחוס, וכן דייק לשון הגמ' אפשר חטא בא לידו והכתוב מייחסו, וא"כ כשאינו מתייחס בזרע אהרן שוב אין מצוה לכבדו:

והנה קרא זה כתיב ברועה זונות כמו שפירשו בסנהדרין (דפ"ב א') כי חלל יהודה קודש זו זונה וכתיב בתרי' יכרת ה' לאיש אשר יעשנה, מבואר דאינו מתייחס בזרע אהרן, ואע"ג דבקרא כתיב שלא יהי' לו בן מגיש מנחה משמע דהוא עצמו אינו נפסל, ויש סברא לומר דדוקא נושא נשים בעברה בנשואין דמחלל קדושת כהונה, ולא במזנה עם זונה או בא על כותית וע' בכורות (דנ"ו רע"ב) וכבר נסתפק בזה הגאון פרמ"ג (בסי' קכ"ח סקנ"ח) ע"ש באריכות, מ"מ גם הא הוא מהד' צווחות שצווחה העזרה בפסחים (דנ"ז א') צאו מכאן בני עלי, הרי מבואר דאין ראוי לעבודה והבן, (ויש להעיר מהא דמנחות (דק"ט ב') הלבישו באונקלי וחגרו בצילצול העמידו אצל המזבח, א"ל לאחיו הכהנים ראו מה נדר זה וקיים לאהובתו אותו היום שאשתמש בכהונה גדולה כו' בקשו אחיו הכהנים להרגו, ופרש"י לאהובתו לאשתו, וצע"ק מה לי עשתה לו אשתו ומה לי עשתה לו אמו, והא מבואר ביומא (דכ"ה א' ודל"ה ב') כהן שעשתה לו אמו כתונת עובד בה עבודת יחיד, ומדוע רצו הכהנים להרגו, ויש ליישב כמובן, אולם בפשיטות הי' נראה לאהובתו לא זו אשתו, ולפמ"ש אינו ראוי לעבודה ולכן רצו להרגו, ובאתי רק להעיר):

ואפשר לדייק מה שרבינו דקדק לכתוב דמביאר בחולין ושבת ובכורות והכניס שבת בין חולין ובכורות, דכבר כתבנו לעיל לדייק מדוע לא כ' רבינו דמבואר במנחות דהוא קודם בש"ס מחולין, לפי דבמנחות מבואר רק כהן שאינו מודה בעבודה, לכן הביא מחולין דשם מבואר דגם אינו מודה במתנות אין לו חלק בכהונה, אמנם מחולין הי' אפשר לומר דכוונתו לכהן שאינו בקי בהם דג"כ אין בו מצות וקדשתו, דאע"ג דמסקינן דליתא לדר"ח הו"א דוקא לענין מתנות כהונה, דהתורה זכתה לו, אבל לענין כיבוד אין לכבדו וכמו שחלקנו לעיל לענין כהן ע"ה, לזה הביא רבינו דמבואר בשבת דתליא בדחיל חטאין ונתמעט מכיבוד רק כהן רשע, אבל כהן שאינו רשע ואינו ע"ה רק אינו בקי בעבודות שפיר יש לו חלק וגם בכלל כיבוד הוא, ועדיין הי' אפשר לומר דדוקא רשע גמור בעברות כהא דשבת (דנ"ה) לזה הביא דמבואר גם בבכורות והוא (בדף ל' ע"ב) בכהן שבא לקבל דברי כהונה חוץ מדבר אחד אין מקבלין אותו דמבואר מזה דאפי' בשוא"ת אין לו חלק בכהונה (ובמק"א הארכנו בס"ד לבאר אימתי נקרא רשע כשמתרשל במצוה מלעשותה ואכמ"ל):

ואם נימא דרשע בשאר עברות עדיין בכלל וקדשתו, אפ"ל דכוון להא דבכורות (בדמ"ה ב') נושא נשים בעברה ומטמא למתים פסול, ולהכי כ' בכורות אחר שבת שלא נטעה לומר דבשבת כוונתו להא (דדל"א ב') דצריך שיהי' דחיל חטאין לזה הביא בכורות לרמז דבעינן עברות דכהונה:

אולם בבכורות שם לא שמעינן כלל דאין לו חלק בכהונה בנושא נשים בעברה, ואם כי פשוט הוא אם פסול הוא לעבודה ממילא אין לו חלק, מ"מ פשוט יותר לומר דכוון להא דאין מקבלין אותו דאמרו להדיא דאין לו חלק בכהונה וכ"ז פשוט וא"צ לפנים, ויש להאריך עוד, אמנם כבר יצאנו מהנושא שאנו דנין עליו

ח **מכל** האמור מבואר דמ"ע דוקדשתו הוא רק במי שהוא ראוי לכבוד, כי מצד זלזול בקדושת כהונה בארנו דהוא רק כשהכהן לבוש בבגדי כהונה, ומ"ע וקדשתו הוא רק מצד כבוד, ולפ"ז אתיא בפשיטות דברי המג"א שכ' דכהן קטן ליתא בוקרשתו, דהרי מבואר במגלה (דכ"ד א') דקטן לאו בר כיבוד הוא, א"כ ל"ש כלל לומר דנתרבה לכיבוד כמו בע"מ, דשאני בע"מ דהוא בר דעת וגדול ויודע ענין כבוד ובזיון שהוא איש המרגיש בבזיונו ובכיבודו שפיר הוא בכלל זרע אהרן לכבוד, משא"כ קטן דלא בר כבוד הוא, וגם לאו בר אכלומי הוא ולאו בר בזיון הוא כמבואר להדיא בב"ק (דפ"ו ב') והובא להלכה בחו"מ (סי' תכ"ו) א"כ הוא כמו עצים ואבנים של אהרן דל"ש לומר דהם בכלל זרע אהרן לענין כבוד, וכה"ג כ' תוס' במגלה (שם, ד"ה מי) לענין להוציא אחרים דבע"מ אע"ג דהוא תרי דרבנן מוציא אחרים יד"ח ועדיף מקטן דאינו מוציא אחרים משום דהבע"מ גדול הוא ובר דעת, ואע"ג דהוא בע"מ מתולדה ולא הי' מעולם בר חיובא ע"ש, וא"כ ה"ה לענין כבוד אין לדמות כלל קטן לבע"מ ושפיר כ' המג"א וממילא שפיר ניחא מנהג העולם שמשתמשין בכהן קטן, ואפי' מלאכת בזיון מותר דלאו בר אכלומי הוא כלל:

ואלא אם הוא יניק וחכים ויודע מהו כיבוד או בזיון שוב יכול למחול על כבודו, וכמו במקח וממכר אם יודע בטיב משא ומתן דקיי"ל בגיטין (דנ"ט א') דאם טעה בפחות משתות מחילתו מחילה ומתנתו מתנה, וע' ברדב"ז (סי' תק"ח שהוא תתקמ"ג) דכל מילי דקטן לפי עניינו דייניגן ולית בזה בית מיחוש כלל:

אולם אם אביו עמו אז גם בקטן דא"י מהו כבוד אסור להשתמש בו בפני אביו כי אז יש בזה כבוד אביו כמבואר במגלה שא דכיבוד הקטן הוא כבוד אביו, ונהי דאיסור שימוש מצד זלזול בקדושת כהונה ל"ש בי', מ"מ איסור שימוש נכלל גם בכלל כבוד כמ"ש לעיל וכ"ש בשימוש שיש בו בזיון ודאי צריך מחילת אביו, אבל כשאין אביו עמו שפיר כ' המג"א ושפיר נהגו העולם להקל:

ט **אמנם** בדוד כתיב וה' עמו שהלכה כמותו כ"מ, לכן אמינא להחזיק פסקו של מוח"ז הגאון זצ"ל שהמחמיר תבא עליו ברכה, ולהכריע כדעת מעכ"ת נ"י כי גברא רבא אמר מילתא כו' דדוקא במלאכת עבידה יש להחמיר ולא בשימוש הקל, אבל לא מטעמא דידכו, וחילי דידי הוא מדברי המהרש"א ז"ל בזבחים (דקט"ז ב') בח"א ד"ה תרי עולמי גולאי כ' וז"ל דקדק (רבא שבא להקריב הקרבן ששלחה אימי' דשבור מלכא) ליטול ב' נערים ולא סתם עכו"ם מהאי טעמא (דצוה ליטול עצים חדשים) דקאמר (בגמ' מה מזבח שלא נשתמש בו הדיוט אף עצים ואש שלא נשתמש בהן הדיוט, ומה"ט גופא צוה רבא ליטול ב' נערים) שלא היו בנערותם עדיין משתמשין למלאכת הדיוט, דמה"ט אסור לשמש בכהן עכ"ל, וראה זה חדש הוא דטעם איסור שימוש בכהן הוא משום דבמהרה יבנה ביהמ"ק ויוצרכו הכהנים לעבוד במקדש מלאכת גבו' ואם ישתמש בהם הדיוט יהיו ככלים שנשתמשו להדיוט דאסורים לגבו', ומש"ה גם בכהן קטן אסור לשמש כמבואר מדבריו ודו"ק:

וא"כ שפיר יש מקום להחמיר מלהשתמש בכהן קטן אע"ג דלאו בר כיבוד הוא: **ברם** גם לטעם זה נ"ל דשימוש הקל מותר בכהן קטן, דהן אמת מהא דרבא שצוה ליטול ב' נערים מטעם שיהיו כמו חדשים שלא שימש בהם הדיוט, ואע"ג דגם הם ודאי כבר שימשו שימוש הקל להדיוט ואפ"ה לא נאסרו אין ראי' דשימוש הקל מותר לשמש בכהן קטן, די"ל שא"ה דלא הי' אפשר בענין אחר, ואין דנין אפשר למנוע מלשמש עם כהן קטן מדלא אפשר הי' ליקח קטנים בני שנה לעבודה, מ"מ גוף טעם המהרש"א ז"ל אם באנו לדון יש תשובה, דלכאורה תמוה מאוד, דהרי גם ר"י דפליג על ר"מ במכות (די"ג א') וס"ל דע"ע אינו שב לשררה שהחזיקו אבותיו, מ"מ מודה דלעבודת כהונה חוזר וכמו שפסק רבינו (בה' עבדים פ"ג ה"ח) ור"י בעצמו ס"ל במכילתא דכהן נמכר בע"ע (וגם נרצע באופן דלא נעשה בע"מ) ואיך מותר לעבוד עבודת גבו' ואם לא יעבוד עבודת הקודש איך הוא חוזר למה שהחזיק, ותו דלטעם זה לא מהני מחילה כלל, ואנן הא קי"ל דמהני מחילה וכ"ש בשכר דשרי כמ"ש הסמ"ג, ומה יענה לעובדא דירושלמי ברכות ושאר דוכתי בש"ס דשימשו עם כהן, ולדבריו גם עם תלמידו כהן אסור לשמש, ואיך מחלו הני כהנים ושימשו להדיוט שיאסרו למלאכת גבו' ובמהרה יבנה ביהמ"ק, והלא אמרו בתענית (די"ז רע"ב) דרבנן אסרו לכהנים לשתות יין לעולם משום דבמהרה יבנה ביהמ"ק ובעינן כהן הראוי לעבודה וליכא ע"ש:

ותו דהרי לעצים ואש דנשתמשו להדיוט דאסור לגבו' אצטרך בגמ' היקשא לילף ממזבח, ומבנין אב לחודא לא הוי מצינו למילף איסור (וע' מג"א סי' קמ"ז סק"ה כ' מזה ראי'

לדינו) ומנ"ל לאסור כהנים, וא"ל משום דכהנים הוקשו לכלי שרת מקרא דאתם קדש וכלים קדש דכתיב בעזרא, דז"א דהא כלים אפילו חדשים כל שנעשו, להדיוט אסורים לגבו' כמבואר (בספ"א מבית הבחירה) מה דל"ש כלל לומר אצל כהנים, א"כ אא"ל דהוקשו לענין זה לכש"ר, ותו הא קיי"ל אין בע"ח נאסרים דאפי' נעבד לא הוי מתסר לגבוה אי לאו קרא (וע' תשי' חו"ז הגאון הרד"ד ז"ל באו"ח (מהדו"ק סי' ה') כ' לדחות בזה ראיית המג"א (שם) מקרבנות שמקריבין בהמות שנשתמש בהן הדיוט, דשאני בע"ח דאינם נאסרים, ובמק"א הארכנו בדבריו בס"ד ואכ"מ). אמנם אין משיבין על הדרוש, ולהלכה ודאי גם המהרש"א ז"ל מודה דשימוש הקל אינו אוסר למלאכת גבו', דלא ימלט שאין כהן עושה שימוש לכהן חבירו אפי' בזמן שביהמ"ק קיים ועוסקים בעבודה, ועכצ"ל דהוא ז"ל מודה דמהני מחילה דע"י מחילה ומכ"ש בשכר הוי כעושה לעצמו דודאי שרי, וכן בשימוש הקל שדרך בנ"א לגמול חסר זע"ז היא גופה מלאכת הקודש מקרי וכמ"ש לעיל (סי' ד' סאו"א) וה"ה עושה לעצמו לקיים גמ"ח, וכן כשמוחל הוי כעושה לעצמו וגם המהרש"א ז"ל מודה דלא נאסר למלאכת גבו' במה שעושה מלאכה לעצמו, ואפי' כשעושה לאחר לתועלת עצמו לא נאסר וראי' לדבר כהן המסייע בבית הגרנות דרק מצד שחתם ברית הלוי אסור, כמבואר בבכורות (דכ"ו ב') וכן כשמוחל אי לאו דאית לי' הנאה מיני' לא הוי מאיל והרי הוא עושה לתועלת עצמו, וכ"ז פשוט, ולפ"ז רק בקטנים שא"י למחול וכשעושה שימוש לאחר אא"ל דהוי כעושה לעצמו שפיר כ' המהרש"א דרבא דקדק ליטול נערים שלא עשו מלאכה, אבל שימוש הקל גם הם עשו, וכן כהן קטן מותר לשמש בו שימוש הקל כדי לחנכו במצות גמ"ח ואין זה בכלל מלאכה שיאסר לעבודת גבו', כ"נ ברור בדעת המהרש"א ז"ל ונמצא דטעמו ל"ש רק בקטן דא"י למחול ובעבודת מלאכה, והגם דמדינא אין איסור, מ"מ שפיר י"ל כפסק חו"ז הגאון זצ"ל דהמחמיר מלהשתמש בכהן קטן עבודת מלאכה תע"ב:

יוד העולה מהמקובץ דבכהן שהוא גדול ובר כיבוד גם שימוש הקל אסור לשמש בו, אם לא שעושה מעצמו או שמוחל באופן דהוי כמו שאומר הריני כאלו התקבלתי, ואז מותר גם מלאכת עבודה, ותלמיד לרבו אפי' מלאכת עבודה מותר אפי' בלי מחילה:

וכהן בע"מ ג"כ נתרבה לכיבוד ואסור לשמש בו [ויש להעיר ולומר כיון דאיסור שימוש נובע מוקדשתו שהוא מ"ע דאו' (לדעת רבינו וכפסק המג"א בסי' ר"א) יש לגזור בבע"מ מלהשתמש בו כיון דגדול הוא אתי לאחלופי בכהן תמים, וכה"ג מצינו בשבת (דקנ"ג ב') להחמיר בחרש משום דאתי לאחלופי, וא"ל דאם כן בכל ישראל יש לחוש דלמא אתי לאחלופי, דז"א דכבר בארנו דמצוה דאו' דוקדשתו הוא רק כשבגדיהם עליהם, דבזמן

שאין בגדיהם עליהם המצוה רק מצד שהוא בר אבהן, וא"כ לפמ"ש לעיל (סי' ד' או"ג) דגם בע"מ לפעמים הולך בבגדי כהונה חוץ האבנט שפיר יש לאסור מלהשתמש בו או משום דלמא אתי לאחלופי:

אבל בזמן שאין בגדיו עליו דאז באמת מהני מחילה א"כ ל"ש אתי לאחלופי, דאם הכהן ימחול ויעשה מרצונו שפיר יהי' מותר, ואם לא ירצה לעשות מרצונו הרי לא יעשה, ויש להאריך בהא דאתי לאחלופי ואכ"מ ובאתי רק להעיר דבאם אפי' נימא דבבע"מ ליכא מ"ע ג"כ יש לצדד להחמיר, אבל באמת אין ספק בזה דגם בע"מ בכלל וקדשתו כמ"ש רבינו להדיא בסהמ"צ וז"ב]:

ובכהן ע"ה ג"כ יש מ"ע דוקדשתו רק לע"ה כמותו, אבל הגדול ממנו בחכמה אין חיוב רק רשות, ות"ח אסור לו לכבד את הכהן ע"ה, וכהן רשע בשאר עברות הדעת נוטה שאין מצוה לכבדו, ועכ"פ לענין איסור שימוש, דבישראל רשע מותר לעשות עמו מלאכה אפי' שלא לרצונו, ובכהן רשע מותר עכ"פ שימוש הקל לשמש עמו אפי' שלא ברצונו (עמש"ל סי' א' או"א):

וכהן קטן היודע ענין כיבוד מהני גם שימחול, אבל כ"ז שלא מחל אסור לשמש עמו אפי' שימוש הקל דכל דאתי לכלל מרגיש בכבוד ה"ה בכלל זרע אהרן לכבדו, ובכהן קטן שאינו בר כיבוד ולא בר אכלומי אם אביו עמו צריך מחיל אביו להשתמש בבנו הקטן, אבל אם אין אביו עמו מותר לשמש בו שימוש הקל בלי שום פקפוק כלל וכמו שנהגו העולם, רק מלאכת עבודה המחמיר תבא עליו ברכה ומטעם המהרש"א ז"ל משום דבמהרה יבנה ביהמ"ק אכי"ר:

הנלע"ד כתבתי. דברי ח"א ידידו דוש"ת מאיר הכהן.

מפתחות

מפתחות מית מתשו' הרד"ד או"ח מהדו"ק

א ישוב לקו' השואל בקדושין (דל"ד א') אמאי לא ילפינן דמ"ע שהזג"נ פטורות מק"ש:

ב ע"ד מנהג העולם להשתמש בכהן קטן אע"ג דלאו בר מחילה הוא:

ג ע"ד נט"י במי פירות וביי"ש לנשיאות כפים:

ד ע"ד שסיימו פ' פרה בפסוק מים חיים אל כלי אם צריך לחזור ולברך ולגמור עד חובת היום:

ה ע"ד אם מותר לקנות מלבוש אשה מתה לפרוכת:

ו ישוב לקו' השואל בפסחים (דכ"ד ב'), ובדברי הרשב"ם (שם דק"ב א'), ובדברי הט"ז ומג"א (סי' קע"ח):
ז ע"ד נוסח שטמ"כ כדי להתיר לעשות מלאכה ע"י עכו"ם בשבתות וימים טובים:
ח ע"ד מי שאין לו רק יי"ש לקידוש וא"י לשתות רוב כוס מה יעשה:
ט ישוב לדברי תשו' הרמ"א (סי' ע"ו) מקו' השאג"א (סי' נ"ט):
י לשעראדו, ע"ד יולדת שמתה אם לקברה עם הולד:
יא ע"ד שליח שנתעצל ולא מכר החמץ ועבר הפסח מה דין החמץ:
יב ע"ד דעת הגאונים בטואו"ח (סי' פ"ח) דמצריכים רחיצה אחר שבטלו טבילת קרי:
יג ע"ד המקו"ח (סי' תמ"א) ליישב קו' הבגדי ישע עליו:
יד ע"ד מי שנסתפק אם מכר חמצו סוף חמישית או תחלת ששית אם מותר להשהות חמצו:
טו בישוב דברי הרמב"ם (פ"ו מק"פ ה"ו):
טז ע"ד מי ששכח להפריש חלה בערב שבת י"ג ניסן מאי תקנתו:
יז ביאור דברי הירושלמי פסחים (פ"ג ה"ח):
יח ע"ד מכירת חמץ או בכור לזמן אי מהני המכירה לפטרו מב"י וב"י או מבכורה:
יט בענין הנ"ל ופלפול בסוגיא דיבמות (פ' אלמנה לכ"ג):
כ עוד בענין הקדום וביאור לדברי הט"ז או"ח (סי' רמ"ו):
כא עוד בענין הנזכר ומבאר דמכירה לזמן לא חשיב ק"פ, וישוב לדברי הרמב"ם באחין שחלקו:
כב עוד בענין הקדום, ומבאר אי לוקח לזמן רשאי לחפור בורות שומ"ע בהקרקע:
כג ישוב לדברי הרמב"ם (רפ"ד מק"פ) מתמיהת הראב"ד ולח"מ:
כד ע"ד מי שמכר חמצו בשטר ונסתפק אם לקח הערבון שנזכר בשטר:
כה ע"ד מרור בחריין שחוק, וישוב לדברי רש"י פסחים (דכ"ט) ודברי בעה"מ בע"ז (דנ"ד ב'):
כו ע"ד פועל שהבטיחו לו יי"ש בשכרו מה יעשה קוה"פ ומה דין היי"ש אם עה"פ ולא מכרו:
כז עוד בענין הקדום, ופלפול בסוגיא דמעות קונות:
כח בישוב דברי המהרש"א פסחים (ד"י ב'), ובדברי הט"ז או"ח (סס"י תקפ"ח) ויו"ד (סי' קי"ז):
כט ע"ד מי שהי' לו שותפות עם עכו"ם בחמץ על תנאי לעכב המכירה עד הקיץ איך יעשה קוה"פ.

ל ע"ד הקנאת חמץ לעכו"ם קטן:
לא ישוב לדברי החכם צבי (סי' קנ"א):
לב ע"ד שטמ"כ שנכתב ע"ש י"ג ניסן ונחתם במסירת הקולמס ומסרו להקונה בשבת:
לג בענין הנ"ל, ופלפול בענין שטר מוקדם:
לד לפאביאניץ, בעגל שכלו לו ח"י ביו"ט אחרון ש"פ:
לה לשעראדו, ע"ד טחינת חטים ש"פ על רחיים צילענדר
לו לפולטוסק, ע"ד חטים ש"פ שנתלכלכו השקים על הדרך בשלג:
לז ע"ד מי שכתב הנני שולח לך בשר ודגים לפסח מה דין הבשר:
לח ע"ד מי שא"י לאכול כזית מרור אם מחויב לאכול פחות מכזית ואי רשאי לברך:
לט ע"ד מי שאכל כזית היתר וכזית חלב ביוה"כ אי חייב:
מ ישוב לקו' השואל בדברי מהרש"א שבת (דקי"ד ב'), וישוב לדברי הרמב"ם (פ"ה משבת ה"כ):
מא בענין מצוה הבאה בעברה אי הוא דאורייתא או דרבנן:
מב באתרוג המורכב שנתערב בין אתרוגים כשרים אם מותר למכור כולם, וע"ד המתנה לאכול דבר ונתערב אם מקיים התנאי באוכל כל התערובות:
מג ע"ד מי ששלח שלית למכור חמצו, במקום רחוק, והמשלת בחשבו כי שליחו לא בא עדיין לאותו מקום, מכר חמצו לישראל ואח"כ נודע כי בשעה שמכר המשלח כבר הי' השליח באותו מקום ומכר חמצו של המשלח, איזה מהמכירה מתקיימת ונפ"מ אם הקונה שקנה מן המשלח לא מכר את החמץ ועה"פ:
מד בישוב דברי הסמ"ג שהצריך תנאי כפול במתנה ע"מ להחזיר:
מה ע"ד חזקה שליח עושה שליחותו אם אפשר לסמוך על חזקה זו לענין קיום מצות משלוח מנות:
מו בישוב דברי הר"ן מגלה בספק מוקפין:
מז ע"ד מי שדר בכפר ואין לו לשלוח מנות רק לאחותו ואם אשה מחויבת במשלוח מנות:
מח בדברי הר"ן מגלה בהא דכהנים מבטלים מעבודתם ובאים לשמוע מקרא מגלה:
מט ע"ד שהעני לא רצה לקבל מתנות לאביונים אם הנותן יצא או מחייב ליתן לעני אחר:
נ בדברי תוס' יבמות (די"ד א') בן כרך אינו מוציא בן עיר: ובדברי תוס' שם דמ"ו א א"(ן וע"ד הא דקיי"ל צונן אינו בולע:
נא ע"ד מי שכתב תפילין כלאחר יד, וגידם שכ' תפילין בפיו:
נב הערות בש"ע או"ח ה' ר"ח, ובהשמטה הערות בה' ט"ב:
נג הערות בדברי המג"א (סי' תקפ"א ותקפ"ו ותר"ז), ובדברי הט"ז (סי' תר"ו):

נד הערות בהלכות מגלה (סי' תרצ"ה):
נה בדברי הרא"ש פ"ב דמגלה:
נו הערות בש"ע או"ח (סי' ל"ט) מאבי הגהמ"ח הגאבד"ק פיעטרקוב זצ"ל:
נז ע"ד אם מותר לת"ח להשתמש בכהן: ואם כהן בע"מ נרצע: מהגאון הנ"ל:
נח הערות בש"ע או"ח (סי' רמ"ב): מהגאון הנ"ל:
נט בסוגיא דמוקצה בשבת (דמ"ו ב') מהגאון הנ"ל:
ס הערות והגהות הנמצאים על גליון ספרי הגהמ"ח זצ"ל אשר תחת יד הרב המבי"א לביה"ד נ"י: